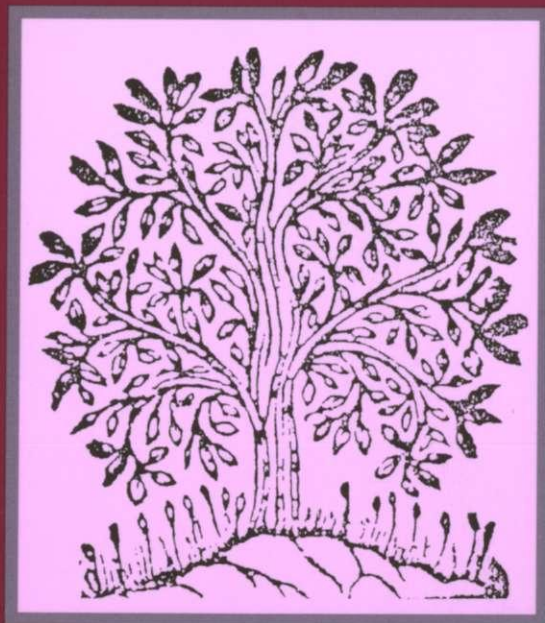

Első folyóirataink:

MAGYAR MUSEUM

I.

A Magyar Museum az első magyar nyelvű folyóirat, amely 1788 és 1793 között jelent meg Pesten és Kassán. A lapalapítás Baróti Szabó Dávid, Batsányi János és Kazinczy Ferenc nevéhez fűződik, ők hozták létre a kassai magyar társaságot. A második negyed összeállítását követően azonban szemléletbeli és személyes ellentétek miatt Kazinczy Ferenc kivált a társaságból és megalapította az Orpheust, de a további két számban még képviseltette magát. A második kötet szerkesztését Batsányi már lényegében egyedül végezte, így az ő koncepciója érvényesült a folyóirat programjában, előfizetési rendszerben, irodalmi vállalkozásként jelentetve meg a Magyar Museumot. A különböző támadások miatt azonban a nyolcadik számot követően abbahagyni kényszerült a lap kiadását. A folyóirat jelentősége rövid élete ellenére is óriási volt az éppen bontakozni kezdő magyar irodalmi nyilvánosság megszervezésében.

A jelen kötet, amely része az *Első folyóiratainkat* közreadó alorozatnak, a Magyar Museum teljes anyagát tartalmazza, beleértve az összes mellékletet (metszeteket, borítókat stb.), amelyek így együtt egyetlen ismert példányban sem lelhetők fel. Függelékként eredeti kéziratból közöljük Kazinczy Ferenc 1787-es *Előbeszédét* és Batsányi János 1791-es *Tudósítását* is, amelyek a két ifjú irodalmi vezér szemléletének, programjának lényeges dokumentumai. A jelen forráskiadás részletes szövegkritikai jegyzeteket tartalmaz, valamint feltárja a folyóirat történetét. Az egyes szövegek megértését magyarázatok segítik, a kutatás számára négyféle mutató áll rendelkezésre. A kísérőtanulmány a folyóiratban érvényre jutó irodalomszemléleteket kívánja bemutatni a kor literátori vitáinak kontextusában, láthatóvá téve mindazt, amiben Batsányi és Kazinczy közös álláspontot képviselt, és azt is, amiben nem.

Debreczeni Attila

Első folyóirataink:
MAGYAR MUSEUM
I. SZÖVEG

CSOKONAI KÖNYVTÁR. FORRÁSOK
(Régi kortársaink)

11.

Sorozatszerkesztők:

Debreczeni Attila, Imre Mihály,
S. Varga Pál

A borítón:

A TUDÁS FÁJA

(Címlapnyomtatvány és könyvdísz XVII–XVIII. századi
debreceni nyomtatványokban)

Első folyóirataink:

MAGYAR MUSEUM

I. Szöveg

Sajtó alá rendezte:
DEBRECZENI ATTILA

Debrecen, 2004

A kötet az OTKA, az MTA Támogatott Kutatóhelyek Irodája,
és az NKFP 5/0125/2002 sz. pályázati program támogatásával jelent meg.

© Debreczeni Attila, 2004

Lektorálta:
Szabó G. Zoltán

A sajtó alá rendezésben közreműködött
a Debreceni Egyetem–MTA
Felvilágosodás kori Textológiai Munkacsoportja:
Gyimesi Krisztina
Harsányi Ildikó
Sike Erika

ISSN 1418–3242
ISBN 963 472 891 Xö
ISBN 963 472 892 8 I. k.

Kiadta: a Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója,
az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének a tagja
Felelős kiadó: Cs. Nagy Ibolya főszerkesztő
Műszaki szerkesztő: Takács László
A tördelés Debreczeni Attila munkája
A nyomást a Kapitális Kft. végezte
Felelős vezető: Kapusi József
Terjedelem: 46,12 A/5 ív

Tartalom

Első Kötet	7
Első Negyed	7
Bé-vezetés	9
Második Negyed	55
Harmadik Negyed	117
Tóldalék	153
Utolsó Negyed	189
Második Kötet	253
I. Negyed	253
II. Negyed	315
III. Negyed	373
Utolsó Negyed	429
Mellékletek	477
Függelék	503
Kazinczy Ferenc: Előbeszéd	504
Batsányi János: Tudósítás	507

MAGYAR
MUSEUM.

[ELSŐ NEGYED.]

BÉ-VEZETÉS.

HA erre az utolsó két tíz esztendőre, melyben Hazai Nyelvünket betsűlni 's mivelni kezdtünk, és azokra a' munkákra tekintünk, melyek az-ólta sajtóink alól ki-jöttek: nem lehet valamennyire nem vigasztalódnunk. Úgy tetszik, mintha egyszerre ébredtünk volna fel hosszas mély álmunkból; vagy-is inkább, mint-ha egyszerre szabadultak volna fel kezeink a' lántzok alól, melyek alatt esztendő-százoktól fogva szenvedtenek.

NEM szükség ebbéli szabadulásunknak hátráltató okait nagy szorgalmatossággal keresnünk. Friss emlékezetben lehetnek még nállunk azok a' számtalan véres viszontagságok, melyek Nemzetünknek nem csak egyéb értékeit, de még elmebeli tehetségeit-is, le-köztve tartották. Az örök végzések csak azért látszattak Nemzetünket szűlő földgyéről e' tájakra még egyszer ki-hozni, hogy újjonnan-nyertt Hazájának mezeit szüntelenül ellenségeinek, 's önnön fíjainak vérével öntözze. Nem az egy *Mohácsi* ütközet az, melyet itt értünk; népetlen pusztáink még ma-is emlékeztetnek bennünket ama' gyászos időkre, midőn édes Atyáink, Hazájok' 's szabadságok' óltalmazása közben, halmokra hüllottak. Ha-mikor az öldöklés meg-szűnt, 's Mársnak dühössége le-tsillapodni látszott, az nem a' békesség' szeretetéből, hanem az ellen-feleknek el-erőtlenedéséből származott. Szomorú békesség! mely Hazánknek csak azért engedtetett, hogy szenvedett kárát sírathassa, 's meg-maradott gyermekeit új veszedelmekre készíthesse!

„Örökös háborúk birták századait,
Nemes vére festé Dunája habjait!”¹

MÉG tovább ment a' belső egyenetlenség, melynek ragadó mérge meg-vesztegetvén Nagyjainknak szíveket, szüntelenül Hazánk' kebelét szaggatta.

IDE járult az Országokat-pusztító Vallásbeli Versengés, mely Magyarainkat, mint ellenségeket, egymásba-vesztvén, önnön magok által emésztette.

KÖNNYEN el-gondolhatni, hogy az illetén vérengző időkben, az olaj-fa' békes árnyékát-szerető szelíd Músák közöttünk nem igen múlathattak.

IGAZ ugyan, hogy *Hunyadinak* fényes uralkodása alatt, *Buda* a' Tudományok' virágzása által még a' fegyver-zörgés közt-is egészsz *Európát* maga' tiszteletére ragadta; sőt igaz az-is, hogy önnön *Attila'* idejében-is voltak *Tyrtaeusink* 's *Bárdussaink*, kik a' Magyar fegyver' diadalmaival énekekkel magasztalták, 's nevedő Vitézeinket Attyaik' követésére, 's Hazájok', szabadságok' védelmére, gerjesztették. De ritka jelenések voltak ezek, 's nem állandók; jelenések, melyek néműnémű-képpen csak azt látszattak mutatni, mitsoda nagy mértékben vettük a' Természet' ajándékát a' *Szépnek* és *Jónak* érzésére, 's el-fogadására; és mitsoda nagy magasságra nem juthatna Nemzetünk, ha Mársnak vérengző mezeit el-hagyván, a' Músáknak áldozhatna. --

1) Ányós.

BÓLDOG emlékezetű Aszszonyunk' királysága alatt kezdetünk végre meg-pihenni; és ekkor ugyan úgy látszott, mintha nyelvünknek-is fel akart volna régen óhajtott, de soha többé nem reményelt hajnala derülni. Az ellenkező Végezéseknek itt-is másként tetszett! A' *Deák Nyelv*, mely első közünkbe való hoztatásakor, valamint egyéb Napnyúgoti Nemzeteknél, szükséges volt, úgy el-hatalmazott, hogy miatta édes Anyai Nyelvünk, tulajdon maga hazájában, méltatlanul meg-vettettnek, 's lenyomattattnék. – A' Deák Nyelven íratattván Törvényeink, azonn folytattattván köz-dolgaink: tanulására fordítottuk leg-szebb ideinket. Iffiaink hús, harmintz esztendő's korokban, alig mentek tovább a' *Rhetoricánál*, az az, nem tanultak egyebet *Deák szónál*; és így mikor, anyai nyelvökön tanúlván, már tudományra juthattak volna, akkor kezdettek először hallani, miként kellessék *gondolkodni*. – A' Nemzetnek az a' része továbbá, mely a' Deákot nem értette, nem tanulhatott, 's következés-képpen, tudatlanságában maradt; a' nélkül, hogy reménysége lehetett volna, belőle valaha ki-gázolni.

NYELVÜNKNEK alkalmas voltát ugyan régen meg-esmérték Hazánk' fiai; sőt *Albricusnak*, *Seraphim* Esztergami Ersekhez írt, 's azután *Kálmán* Király' Törvényei eleibe függesztett Leveléből, úgy lástik, mint-ha Törvényeink már akkor Magyarúl íratattak, és Deákra (talám azért, hogy az ő-előtte élt Királyok alatt tett Rendelésekkel egy nyelven lennének) *Albricus* által fordítottak volna,¹ de vagy a' fellyebb-említett számtalan viszontagságok nem engedvén, vagy Eleink az ollyantén újjítást még akkor veszedelmesnek állítván: a' már egyszer bé-vett 's jóváhagyott rend-tartást változtatni nem akarták. Tudóssaink, egész a' mi időnkig, mindent Deákul írtak, 's sajtóink alól *Imádságos Könyveknél*, *Szentek' Életénél*, *Halotti Prédikációk' 's Verseknél* egyéb alig jövőn-ki, úgy látszott, mint-ha itt a' Magyar Iróknak gát vettetett volna.

NEM volt tudni-illik Királyi Udvarunk, hol Nyelvünknek bötse lett volna. A' Fejedlem mindenkor példája a' Népnek. Míg Bétsben *I. József* alatt tsak Olaszúl, *VI. Károly* alatt Spanyolúl, *I. Ferentz*, mint született *Lotharingus* alatt, többnyire Frantziául szóllottak: nem lehetett bötse a' Főbb Rendnél a' Haza' nyelvének. – A' Frantzia Nyelvnek tsak egy *XIV. Lajos*, a' Németnek tsak egy *II. József* kívántatott: 's íme! leg-ottan egész Európában el-terjedni, 's magoknak örökös szállást verni látod. –

HA a' mi Magyar *Nagy Lajosunk*-is hajdan szélessen terjedett birodalmaiban, a' törvény székeknél a' Deák helyébe a' Magyar Nyelvet helyhezette volna; ha *Hunyadi Mátyásnak* olly nagyon, és valójában méltán, el-híresedett Udvara, Magyarúl beszéllvén, *Vitéz János*² 's több akkorban virágzott nagy Férjfiak, munkáikat Magyarúl írták volna; ha Törvényeink, köz-dolgaink, pereink, Oskolai könyveink ugyan-azon Magyar nyelven készültek volna:³ bóldog Isten! mire nem mehettünk volna! mennyire

1) Colomanni Decr. L. I. §. 6. „Non in hoc opere proprii arbitrii vestigia figo: verum praeuiis alieni itineris visibus insisto” etc. – és §. 16. „Verum tamen tu, mi Domine! qui in huius populi linguae genere minis promptum me consideras, si quid calamus a suscepti itineris tramite declinauerit” etc. –

2) *Janus Pannonius*. Úgy írják, hogy *Vitéz János* valójában egy *Magyar Grammaticát* készített légyen; de a' mely a' mostoha idők miatt el-veszett.

3) Hogy ezek, valamint szintén más Nemzeteknél, nálunk-is mind bé-telleyesedhettek volna,

nem különböznék állapotunk mostani sorsunktól! – De ne gondollyunk erre, majd véres könyvbe borúlnak ismét ortzáink! Mit használ úgy-is a' lehetetlenségről álmodoznunk? – Lássuk inkább, mire mehetnénk még mostani erőnkkel. Lássuk a' máj tudós Nemzeteket, mitsoda eszközök által jutottak arra a' magasságra, a' holott most vagnak; és kövessük mi-is, a' mennyire környül-állásaink engedik, nyomdokikat.

EL-ÜZETTETTVÉN *Mahometnek* győzedelmes pogánysága által *Hellespontus'* partyairól azok a' tudós Férjfiak, kik ottan még valamely kevés számmal lappangtanak, Napnyúgotra jövének kenyeret 's bátorságot keresni. Kevés idővel történt ez-előtt a' Könyv-nyomtatásnak fel-találása. – Tudva vagyon, mitsoda nagy változásokat vonszott ez a' két nevezetes történet az egész Napnyúgoti Nemzetek' erköltsceiben maga után. A' Római 's Athénabéli elmének, ékesscn-szóllásnak, böltsességnek drága kintsei setét fogságokból egyszersmind világosságra vitetődvén, az újra fel-éledő jó-ízlés olly nagy győzedelmet vett töstént a' Klastromi Oskoláknak kedvetlen taníttásin, hogy Európának a' leg-mostohább Ég alatt fekvő Nemzetei-is illendőbb érzésekre, nemessebb indúlatokra hozattattnának. Mennyivel az olvasás' és írás' mestersége, melly mind-addig csak a' Papság' számára tartatott titok volt, minden Rendekre jobban-jobban ki-terjedett; mennyivel a' Tudós Régiségnek Történet-íróji, Költőji, és Böltselkedőji közönségesebben, 's öltöbben olvastathattak: annyival inkább nőtt naponként a' Tudományok' kedvellőjinek-is száma; el-annyira: hogy kevés idő alatt a' Világiak-is szebb 's tisztább derűletre kapnának, hogy-sem az a' homályos tsillám vala, mellyet eddig a' Papi Rendnél a' leg-tisztább nap-fény gyanánt árúltanak.¹

Igy lett-meg ismét a' Tudományoknak helyre-hozatása; minek-utánna több száz esztendőkig egész Napnyúgot a' tudatlanságnak leg-vastagabb setétségében senyvedett volna.

A' Régieknek Írásai teli források gyanánt szolgáltak az Újjaknak. Például vették magoknak az Olaszok, Frantziák, és Anglusok őket, 's a' mennyire csak lehetséges volt, magokévá tévén gondolkodásoknak módgyát, hasonló tökéletességre törekedtek.

Az *Este* Háznak, *Mediciseknek*, és *X. Leo* Pápanak nagyságos párt-fogása 's adakozása, Olasz Országot ismét a' Tudományok' böltsőjévé tette. Ezek az egész Emberi Nemzetnek Jóltévőji olly magasra emelték ez által Hazájokat, a' hová önnön maga Görög Ország csak *Perikles'* és *Demosthenes* fényes napjaiban; az hajdani Róma ellenben még *Augustus'* idejében sem emelkedhetett.²

Dante volt első, ki az ő bájoló Versei által az Olasz nyelvet Hazája' fijaival meg-kedveltette. Azután jött a' 14^{dik} Százban *Petrarcha*. Azután, *Ariosto*, *Tasso*, *Sannazár* 's több örök nevezetű Férjfiak, kik az Olasz nyelvet fel-állították.

A' *Mediciseknek*, 's *X. Leo* Pápanak ditső példája fel-gerjesztette *I. Ferentz* Frantzia, és *VIII. Henrik* Anglus, Királyokat-is; kik azoknak' tiszteletre-méltó nyomdokait

bizonyították Vármegyéinknek régibb Jegyző-Könyvei; némelly Társaságoknak törvényszabásai; meg-avúltt pereink, 's az azokban hozatott ítéletek; bizonyos vitézi meg-szóllítások, 's t. aff.

1) Iselin über die Geschichte der Menschheit VIII. Buch 14. Hauptst.

2) Iselin über die Geschichte der Mensch. VIII. Buch 15. Hauptst.

követvén, által-vitték Országaikba a' Tudományokat, mellyek még addig csak az Olasz földet látszattak kedvellni.

EKKOR virágoztak osztán a' Frantziáknál *Marot, St. Gelais, Montagne, Ronsard* noha csak ugyan *IV. Henrik'* uralkodása' vége felé jelent-meg még-is *Malherbe*, kit első jó Frantzia Poétának, tarthatni.¹ Későbbén jöttek azután a' Frantzia Nyelvnek Attyai, *Corneille, Racine, Despreux, Moliere, la Fontaine, Bossuet, Flechier, Pascal, Fenelon*, és mások kik, *XIV. Lajos'* Százát olly fényessé tették, 's nyelvöket egész Európával megszerettették.²

ÍGY lettek osztán Angliának-is *Spenser, Shakespeare, Waller, Dryden, Milton, Pope*, 's több olly halhatatlan Férfijai, kiket Britanniának szerentsés szigetei Világunknak adtanak. –

LEG-UTÓLSÓK voltak ezen Tudós Nemzetek között a' Németek, kiknek majd hasonló akadályokkal kellett küszködniök, mint mi-nékünk. A' Német *Litteraturának* nevezetesebb idő-szakaszsa a' most-folyó Száznak csak negyedik tizedével kezdődik. *Bodmer, Breitinger*, és *Haller* eleget fáradoztak ugyan már az előtt, de nem találtak akkor még követőket. Az ötödik tízben szövetkeztek-össze egész Német Országon a' leg-szebb Lelkek, nyelvöknek művelésére, 's a' Tudományoknak terjesztésére. A' hatodikban és hetedikben mind többen-többen lettek; és így hová tovább, mind inkább gyarapodott nyelvök 's Tudománnyok, el-annyira, hogy ma a' *Litteraturának* akármely nemében, bátran a' leg-nevezetesebb Európai Tudós Nemzetekkel vetekedhetnek. –

A' tanúltság' 's világosságnak terjesztésére leg-nagyobb segélytségül szolgáltak mind ezen Nemzeteknek az *Academiák* és *Tudós Társaságok*; mellyek Európának majd minden nevezetesebb Városaiban fel-állottak. Azok a' szerentsés Lelkek, kik a' Természet' ajándékiból más ember társaiknál bővebb mértékkel nyertek, Társaságokat kötöttek, hogy egygyeztetett erővel annál foganatosabban űzhessék a' setétséget, melly környéköket borította. A' honnét a' következett, hogy ezen Tudós Gyűlékezetekbe a' *Szépnek* és *Jónak* igaz szeretete minden Rendbéli nagy embereket egybe-hozván, a' betsűltre való vágyakodás még a' leg-restebb elméket-is nemes vetélkedésre gyűllasztotta. – Meg kell itt azonban jegyeznünk, hogy mindenkor a' Poézis volt minden egyéb mesterségek közzül leg-első, melly a' Nemzeteket vadságokból ki-vetkeztetvén, a' mélyebb Tudományoknak el-fogadására alkalmasokká tette. *Linusnak, Orpheusnak*, 's *Amphionnak* tsuda-tételei esmértesek. A' Poézis volt, melly a' népeket a' Törvény-tévőknek el-készítette, 's engedelmességre szoktatta. *Lacedaemonban*³, valamint-szintén *Cretában*-is, Versekre foglaltattak mind az erköltsi, mind a'

1) Lásd a' *Sans-souci Philosophust* a' Német *Litteraturáról*: kiváltképpen *Boileaut az l'Art. Poétiqueben*.

2) A' *Nantesi Parantsolatnak* meg-változtatása, cz a' haldokló Babonának utolsó próbája, nem keveset használt a' Frantzia Nyelvnek, 's a' Tudományoknak terjesztésére. Azok a' nemes Bújdósók, kik a' vak buzgóság miatt hazájokat el-hagyni kényszerítettettek, Európában szélyyel-terjedvén, 's a' Tudományokat, mesterségeket, szorgalmatosságot, és szelíd erköltsöket magokkal vivén, azon országnak, a' melyben le-telepedtek, tulajdonivá tették.

3) Strabo X. 545. 547. óld.

polgári törvények. *Lycurgus* Cretából *Thales*t küldötte maga előtt, hogy polgár-társait előre el-készítené a' Törvénynek el-fogadására, melyet idővel eleikbe szabni szándékozott.¹ –

IGY mentek tehát szomszéd Nemzeteink arra a' magasságra, a' holott most őket tündöklenni láttuk. Így mutatták-meg az utat, melyen kell indulnunk, ha valaha mi-is oda jutni kívánunk.

A' Poézisban már jó tova mentünk; és a' Tudományoknak egyéb nemeiben-is mutathatunk munkákat, melyek bizonyos reménységet nyújtanak, hogy nem sokára fel-virradnak a' mi régen-vártt napjaink-is. Szükségtelen itt azokat a' nemes Hazafiakat említtetünk, kiket háládatos maradékink tisztelettel neveznek majd gyermekaik előtt. Annál nagyobbak ezeknek érdemeik, mennél nehezebbek 's számosabbak valának az akadályok, melyeket meg-haladtak.

TSUDÁLKOZÁSRA méltó dolog bizonynyára, ha el-gondoljuk, hogy fellyebb-említett környül-állásinkban, a' meg-nevezett tudós Nemzetekhez-képpest, tsak ennyire-is érkezhettünk. Azoknál, a' nevezetescbb Írók nem tsak a' 'Fejedelemnek 's ország' Nagyainak pártfogása 's adakozása által ébresztetnek a' nyelvnek 's Tudományoknak gyarapítására, hanem még azok az elmék-is, melyek a' szerentsének szűk ajándéki miatt különben setétségben senyedni kénteleníttetnének, segítséget, 's első próbák' ki-botsáttásával-is gazdag jutalmat, 's ditséretet nyernek; és e' szerént; nem tsak a' halhatatlanságnak, hanem az élelemnek keresése által-is, ösztönöztetnek.

MÍ mind ezek nélkül szükölködünk. A' mi Íróinkat, nem Nagyainknak meg-külömböztetése, nem a' jutalom, nem az el-híresedés, hanem egyedül tsak a' köz-haszonnak keresése, 's a' Hazának szerelme, gerjeszti.

IZZADVA szerzett Munkáinkat, nem elég, nyerekedő Nyomatatóinknak ingyen által-engedniük; azt kívánnák, hogy ezenn-fellyül a' nyomtatást-is pénzünkkel fizessük.²

HA ezt a' nagy különbséget, mondám, el-gondoljuk; nem lehet Íróinknak szerentsés fáradozásán, 's nyelvünknek szemlátomást való gyarapodásán nem tsudálkoznunk, 's szívükből nem örvendoznunk.

NEM azt állítottuk ez által, mint-ha Munkáink minden fogyatkozásoktól, kivált belső érdemeikre nézve, menttek vólnának. Koránt-sem. Leg-nagyobb fogyatkozásunk vólna, gántsainkat meg nem esmerniünk. De ez nem-is lehetett még eddig másképpen. *Plautus*nak és *Ennius*nak ideje nem hozott mindgyárt *Tibullust* 's *Horatiust*, 's a' mikor Róma *Catullust* és *Virgiliust* mutatott, *Caesiuss*a 's *Baviuss*a-is vólt. –

AKKOR közelíttünk majd leg-nagyobb lépésekkel a' tökéletességhez, ha több tudós Magyarok egybe-állván, Nyelvünknek 's Tudományainknak elő-mozdítására Társaságot szereznek. E' végre állott-fel a' Frantziáknak Nyelv-mivelő Társaságok; és

1) Plutarchus, *Lycurgus*' élet. 206. old.

2) Úgy tudósítja egy a' *Magyar Közönséget*, hogy Hazánkhoz viseltető különös nagy szeretetéből, 's a' Köz-Jónak elő-mozdításához való nagy buzgóságából, Tudósainknak nyomtatásra-méltó munkáikat ingyen magára vállalja, 's a' maga' költségén ki-nyomatatja – *prenumeratioért!* Így bitangoltnak számtalanul a' leg-szentebb dolgoknak nevei a' leg-alacsonyabb szándékokból!

Olaszországban az *Accademia della Crusca*, melynek fő tárgya a' nyelvnek fenntartása, 's az írás módgyának tisztasága. –

SZÜKSÉGÜNK vagyon mí-nékünk ilyen egy Társaságra; mely mind a' maga tagjait költsön segítséggel, mind egyéb Magyar Írókat hasznos tanács-adással a' Tudományoknak Hazánkban való terjesztésére, 's az anyai nyelvnek szépíttésére, serkentse, és ösztönözze; a' közre-botsátott munkákat próba-kővére húzván, a' józan *Criticának* szövétnekével, minden részre-hajlás nélkül, meg-visgálja; a' mi azokban követésre méltó, vagy távoztatni való, ki-mutassa; és e' szerint Hazánk' fiait a' Szépnek és Rútnak, az Igaznak és Nem-igaznak, a' Tökélletesnek és Hibásnak meg-külömböztetésére, 's eleven észére vezérellye.

DE mindcnek felett szükséges volna, hogy az a' Társaság egy olyan *Nyelv-könyvet* dolgozna-ki, melyben minden Magyar szó, és szóllás' módgyai fel-találtatnának; hogy azok szerént a' Nyelvnek tisztaságát meg-ítélni lehetne. Számtalan Magyar szó, találtatnak Hazánkban környékiben, melyek a' második, harmadik Vármegyében már érthetetlenek; 's a' melyeket írásainkban gyakorta csak azért nem alkalmaztathatunk, mivel azok vagy esmeretlenek, vagy leg-alább határozatlan értelműek. Mennyi számtalan szavaink vagynak, melyek *Páriz-Pápaiban* fel nem találtatnak? – Az ilyen közönséges *Nyelv-Könyvnek* nem-létéből következik osztán, hogy írásainkban vagy a' sok idegen szót halmozzuk, vagy gondolatainkat teljességgel Magyarúl akarván ki-fejezni, új szokat koholunk, 's nyelvünknek könnyű, természetes folyását, a' sok *delem -dalom -vány -mány*, 's több efféle idétlen hosszú szavainkkal rúttítjuk. –

A' míg tehát ez az óhajtott nap fel-virradna, 's Hazánkban valamely szerentsés környékén olyan egy Társaság fel-állhatna: el-tökéltettük mi egynéhányan magunkban, ebbéli fogatkozásunkat valamennyire másként ki-pótolni.

TUDVA vagyon, mennyit használnak más Nemzeteknél a' Tudományoknak 's Hazai nyelvnek elő-mozdítására, az a' végett hetenként, vagy holnaponként közre-botsátatni szokott Írások. Az afféle Gyűjtemények, ha külföldre válogatott jó darabokból állanak, mind a' Nemzetnek kedvet adnak az olvasásra, mind pedig az Íróknak alkalmatosságot szolgáltatnak, holmi jeles munkátskáikat, melyek külföldben talán esmeretlenül maradtak volna, számos kézbe, 's közönséges esmeretségre juttatni.¹

ILLYEN egy Gyűjteményt fogunk mi, MAGYAR MUSEUM nevezet alatt, esztendő által négyszer, kissébb vagy nagyobb darabokban (mert szakaszainknak vastagságát előre meg-határoznunk nem lehet) közre botsátani. Ebbe a' Gyűjteménybe mind azon kissébb-sabású Munkák bé-fogadtattnak, 's közre eresztettnek, melyek jelentett tárgyunkra, az az, Anyai Nyelvünknek gyarapítására, 's a' Tudományoknak

1) A' Német *Litteratura* egy ilyen Gyűjtemény által jött leg-inkább virágzásba, úgy-mint a' *Bremische Beiträge* által! mely Munka ennek a' Száznak ötödik tizedében kezdődött, és a' Német Országi leg-szebb elméknek szüleményeit magában foglalta. A' leg-újabb ilyen-nemű munkák: *der deutsche Merkur*, melyet Wieland ad-ki. Kezdődött 1773ban, és most-is folytatódik. *Deutsches Museum*, mely leg-először 1776ban jött-ki, 's hasonló-képpen most-is folytatódik.

Hazánkban való terjesztésére, szolgálnak.¹ Azok az érdemes Hazafiak tehát, kik valamely munkájokat Gyűjteményünkbe iktattatni kívánnyák, azt *szabad Postán*, vagy valamely más alkalmatossággal ide *Kassára* a' *Magyar Museum Írójához* útasítván, nevöknek alá-írásával, hozzánk bé-kiírdhetik. – Önként értetődik azonban, hogy az olyan Munka nyomtatásra méltó, jól ki-pallérozott, semmi személyt vagy Vallást érdeklő versengésbe nem ereszkedett, egy szóval, minden illetlen, 's nem a' Nemzet' hasznát arányzó alaton tekintettől, mentt légyen. Ok nélkül fogna tehát az olyan Író reánk nehezteni, ha kinek munkáját, egy vagy más tekintetből közre nem eresztvén, önnön maga nevének-is kedveznénk.

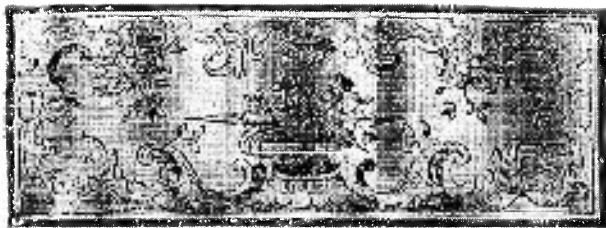
EZEN első Szakaszban (a' millyen négy az esztendőnek végével egy Kötetet fog tenni) többnyire a' mi saját munkáink foglaltatnak; melly Szakasz egyszersmind példa-is leszen, miként fogjuk dolgunknak további folytatását intézni.

REMÉNYÜK, hogy tőlünk minden pontban tökéletes munkát mindgyárt eleintén senki sem fog kívánni. Egy ilyen Munkának egybe gyűjtését, 's helyes ki-adását, több és erősebb vállak' terhének esmerjűk lenni magunk-is; 's azt-is tudgyuk, hogy erre számosabb Társaság, 's hivatalbéli foglalatosságtól szabad tagok kívántatnak; de az a' gondolat, hogy minden nagynak tsekély a' kezdete, – hogy ez a' példa talám majd másokat-is fel-gerjeszt, – hogy a' köz-jónak szeretete kis Társaságunkhoz majd több igaz Magyarokat-is szövetkeztet, – ez a' gondolat, mondom, sokkal édesebb reménnyel bíztat bennünket, hogy-sem akár a' nehézségnek, 's egyéb történnhető akadályoknak el-képzése, akár más tekintetek, meg-határozott szándékunktól el-téríthessenek. Reménylyük azt-is, hogy, ha az Ég igyekezetünkre olyan áldást terjeszt, a' millyent annak ártatlansága, 's a' Hazának szent szeretete kíván, ennyi késedelem után mutatthatunk valamit idővel, a' mi régi panaszainkat enyhíthesse.

KASSÁN, Pünköszt' Hav. I^{stí} napj 1788.

1) Többnyire ugyan a' Poézist illető Írások fognak Gyűjteményünkben foglaltatni, úgy-mint, a' mellyek IIaza Nyelvünknek gyarapítására leg-egyenesebben tartoznak. De mivel a' mélyebb Tudományokból-is fordúlhatnak olyan darabok elő, mellyek ugyan-azon tárgyra nem keveset szolgálnak; tehát inkább akartunk annak tágasabb mint-sem szoros értelmű nevezetet adni. Ugyan azért fogadtuk-fel a' *Museum* rövid, de széles értelmű nevezetet. Annival-is inkább, mivel avval efféle Gyűjteményekben más Nemzetek-is élnek.

I.

TÁRSASÁG-KÖTÉS

Sz. András Havának 13^{dik} napján 1787.

SZÜRKÜLETRE hajolt az idő, 's Parnassus' hegyére
Gyűladozó három Magyar össze-kerüle. Keverte
Barna haját egyyiknek ezüst: más ketteje nyíló
Esztenőkre, virág-szál-ként, lépett vala. Hármok'
Testében egy szív lakozott, egy lélek. – Elő-jött
A' Tudomány' 's Nyelv' dolga megint. Hallgatta sokáig
Társainak pontos szavait, 's jegyzette borongó
Artzáját az Öregb. Mellyét emelítti sohajtság,
És dagadott szemiből nagy tsepp fordúl-ki. Továbbá
Illy szót vón ajakához: Hazánk hív Gyermekei! vajha
Tsak százat szemlélhetnék hozzátok hasonlót!
Tí vagytok még hátra, kiket le nem üthete lábról
A' bal eset, 's kikben még akkor gerjedezi inkább
Özvegy Anyátokhoz szeretet, mikor óltatik, alszik
Nagy-számú magzatjaiban. – Melly fényre verődtek
Más Népek; mi temérdek sok könyvekkel, hatalmas
Írókkal bővelkednek; mint szerzi, hozatja,
Kapja Világ szüleménnyeket, 's emelítti-fel égig:
Tiszta valósággal ki-fejezte beszédetek. – A' mí
Nyelvünk ellenben, szemeink' láttára, minémí
Vastag ködbe borúlt, 's nagy részént el van hagyatva,
Mint a' parlagodott szőlő, mivelőjire tenni
Szert nem tud, nem kaphat-elő, nem szűlheti, mellyel
Szomszéd Nemzetekén méltán ki-tehetne, gyümölsét:
Meg-magyaráztatok szomorúann aztat-is. – Örvendj
Leg-szentebb Örökünk, Nagy Atyáink' Nyelve! Meg-indúli
Bádogyadozásaidonn a' szív, 's nemes clme: segélytő
Karjaikat nyújtják örök hívségedre fel-esküdt
Embereid: vesd terheidet vállokra. – Barátim!
A' mellyet keserűségtök' szózatja ki-kére,

Átal-adá Nyelvünk, ügyét. – Vígadva vegyétek
 Fényes tiszteteket 's olly buzgósággal, erővel
 Űzzétek, valamint-ha egyedül Tí rajtatok állna
 Östök', Atyáitok', ön' magatok', maradékitok', édes
 Nemzetetek' jobb, vagy bal sorsa. – Ki mentse magát-ki
 Illyen igaz kötelességből? Ki fog ennyi reménynek
 (Ah! lehetetlenség!) hátat fordítani? – Mennyit
 Végezhettek, ezen nyílt kor, gyors elme, tanulmány,
 Mézes ajak, Nyelv-birtok, azon már közre botsátott
 Könyveitek szólnak, bár én hallgassak. – Örök név
 Serkentgessen, örök köszönet, melly zengeni Néktek
 Majd fog kisdéd, öreg szájból. E' légyen azon nap
 Mellytől fogva vitéz módon bajt állani kéntstünk'
 Fényre-hozásáért, le vagyunk kötelezve, vagy halni.
 Szívével ki-ki nyújtsa kezét! – Vedd, Nemzetem, égő
 Áldozatú! Szerződésünk', szent Músa, petsételd. –
 Eggy ideig, kegyes Ég! most nyújtsd még élcetem'! osztán
 Nem bánom, bár jőjjön Halál, el-mégyek örömmel.
 Öszve-kötött Lelkek! szaporán munkára! Ki-tettük
 A' tárgyat: már gondolatunk legyen arra szegezve.
 Én ugyan, a' mint tsak ki-telik, míg élek, hitemnek
 Meg-felelek; Tí, mint fiatalbak, többre mehettek.–
 Légyen akárki, de kell kezdőnek lenni. Nehézség;
 A' nemes elmének köszörű-köve. Vékony erekből
 Kezdődnek testes folyamok. Nagy fáknak az első
 Kezdeté kis mag vólt. Eggyes vágásra le nem dől
 A' vén tölgy-fa, de földre terül a' sokszori sebtől.
 Hármas erő (titkos szám ez) zöld ágra viendi,
 A' miket indítunk. Szándékunk, haszna Hazánknak:
 'S nem fatsaros; mert Természet törvényivel eggyez.
 Illy úton járnak más híres Nemzetek; illyen
 Úttal erőlködnek tündöklő névre, 's Hazájok'
 Fényességének terjesztésére. Ragadjuk.
 A' tollat, 's ki-ki, hogy' tetszik, keljünk-ki magunk-is.
 'S hát kisdéd, de velős munkánk, készítve mikor leszsz?
 A' sajtók mikor izzadnak? – Valamintt-hogy ez újság;
 A' közelebb új esztendő fog kezdetet adni.
 Egy kerek üdvözlést ekkor kell tenni szerelmes
 Honnyunknak, 's nyelvén-költt írásinkkal adózni.
 Melly mozgóba jövend! Mint fog vídúlni! – Barátim,
 Halljátok; valamit súgott a' Músa fülemhe:
 (Ah! kegyes Ég, add, légyen igaz!) *Kis időnek alatta*
E' szikrátska derék lángot fog vetni. Szerentsés
 Példánk mindentüvé, minden Rendekre ki-terjed.

'S mint mikoronn harapot gyűjtünk a' száraz avarban;
 Tűzbe borúl egyszerre mező, 's el-enyészik aszatja:
 Úgy ki-kelő tollunkra, kezek tollakra hevűlvén,
 Mint fel-emeltt jel-adásra, Nemes Nyelvünknek, el-úzik,
 Hogy-ha mi gyom veri-fel kebelét; vetekedve ki-húzzák
 Parlagodásából, által szállítanak arra
 Minden-féle jeles Tudományt, bővített! az éket,
 Egymás közt verselve, reá 's fürtözve ruházzák. –
 El-végzé. Kiki jónak hagyá. Kezet újjolag adván,
 'S vévén, a' munkára leg-ott' nagy örömmel oszólnak.

SZABÓ.

II. AZ EST-HAJNALHOZ. *Kassán, Octob. 28d. 1787.*

AZON örülsz é hogy szcmmet megint
 El-ázva látod, vagy gonoszúl talám
 Bánatra vonsz' ismét? – Hítetlen,
 Jól tudom én mire tsal világod!

Ím' sírva térek fényed elől, oda,
 Hol tsendes árnyék' lengedezésiben,
 Sír-halmaim, halvány virágok'
 Illatozási között fekiüsznek. –

Ah! nem sokára harmatos hantomon,
 Fog majd ragyogni szánakozó szemed!
 Majd fel-találom egykor én is
 Hasztalanúl keresett nyugalman'!

Szerelme' kínját fülemilébe költt
 Lelkem, remény-fám' bánatos ágain'¹
 Énekli majd – míg a' királyi
 Reggel előtt szaladásnak indulsz!

KAZINCZY.

1) Így nevezem én az ákkáztot, melynek árnyékában vannak a' temetők többnyire az al-földön.

III. KOPORSÓ IRÁS. 1785 ESZTEND.

ÁJLY-MEG, o Hazafi! tekénts e' táblára:
Itt nyúgszik, 's változik hajdani porára
A' nagy ORTZYaknak méltó Onokája,
ISTVÁN, Magyar Ifjak' ditsőült példája;
Ki tizen-nyóltz nyarat fellyül alig ére,
Hogy éltének jutott hervasztó telére: –
Mert a' Halál ötet már Öregnek vélte,
'S nagy erköltséiről idejét ítélte. – –
Mint fel-jövő Napját Hazája úgy nézte,
'S ér'tte sohajtásit az ÚRhoz intézte.
NÉKI másként tetszett! – 's azért bús végzése
Nem engedte, legyen délre jöhetése! – –
Mcg holt!... 's a' ki elébb reményét fel-hozta,
Édes Nemzetének gyászszát az okozta! – –
Eredgy már: 's kérd te-is Mennyei Atyánkat,
Szánnya-meg már egyszer veszni-tértt Hazánkat!

BATSÁNYI.

IV. A' FORDÍTTÁSRÓL.

A' meddig egy Nemzet magától a' Tudományokban nagy elő-menetelt tehet, 's remek-munkákat készíthet: addig több száz esztendők el-telnek; holott, a' másíknak találmányait költsőnezvén, kevés idő alatt a' tökéletességhez közelíthet. Innét lett a' Könyveknek egygyik Nyelvből a' másikba való fordíttása a' tudós Világban olly közönséges szokássá, de kiváltképpen az ollyan Nemzetről el-kerülhetetlenül szük-ségessé, melly a' Tudományokban még nem eléggé jártas, benne azonban szapora lépést tenni kíván. Szomszéd Nemzeteinknél, kiket most tudományaikkal fényes-kedni szemlélünk mindenütt a' Fordíttás szolgált eleintén leg-nagyobb segélytségül. Miért ne követhetők tehát mi-is ezekeknek szerentsés példáit? – Sőt igyekezzünk, mind a' Régieknek, mind a' Mostaniaknak jelesebb Munkáikat, mint meg-meg annyi meg-becsülhetetlen kintseket, hová hamarébb nyelvűnkre által-tenni, 's az onnét származandó haszon által meg-mutatni, hogy a' Nemzet soha tudományra 's közönséges világosságra könnyebben és hamarébb nem juthat, mint ha az a' végre készült Munkákat anyai nyelvén olvashattya. –

VALAMINT azonban a' jó Fordíttásnak haszna nagy, úgy annak végbe-vitele-is nem kevés fáradságba kerül. – Szükségesek itt is, valamint minden egyéb mester-

ségben, bizonyos Regulák, melyekhez a' Fordító magát alkalmaztatván, tökéletes munkát adhasson.

UGYAN e' végre írtam én, ama' nagy nevezetű Tudós, *Gatterer* Úr után, a' *Fordítás*' *Mesterségének* e' következő *Reguláit*; melyek noha már a' múlt nyáran a' Bécsi *Magyar Műsában* ki-nyomtatattak-is,¹ illendőnek ítélttem mindazonáltal, azokat, szükséges változtatásokkal, újjolag ide bé-iktatni; annyival-is inkább, mivel majd e' jelenvaló Gyűjteményünknek le-mentében gyakrabban esvén a' Fordításról emlékezet, tudhassák egyszersmind Olvasóink-is, mit kellessék közönségesen, és mit-is lehessen törvényesen, egy Fordítótól meg-kívánni.

KÖZÖNSÉGES REGULÁK.

TERMÉSZET szerint való dolog az, hogy az embernek a' nyelvet, a' melyből, és a' melyre fordítani akar, tudni kell: még-is oly Fordítókat látunk gyakorta meg-jelenni, kik sem egygyiket, sem a' másikat nem értik.

ÉRTENIE kell továbbá a' dolgokat, melyek a' fordítandó Könyvben foglaltatnak; különben lehetetlen, hogy az Írónak értelmét igazán kifejezze. Az *öregebbik Plínium* p. o. oly természet-visgálónak kell fordítani, ki egyszersmind a' Régiségnek mester-ségeit-is esméri.

A' Fordítónak oly kész tehetséggel kell birni, hogy mindenik gondolatnak, mindenik szó-cjtésnek érdemét, a' dolognak mivóltához-képest, ízenként meg-tudgya határozni, ne-hogy azoknak választásában tudatlanságát, vagy gondatlan restségét árúllyá-el; egy szóval: jó ízlésének kell lenni.

Az Író' elméjének természeti indúlattyát szorgalmasan ki kell nékie tanúlni: egyébként nehezen fogja az eredetiségnek tckéntetét – mely mindazonáltal szükséges – a' fordításnak meg-adhatni. Az Íróknak különbsége majd a' gondolatokban, majd az írás' modgyában, majd mind a' kettőben egyszersmind, mutattya magát. Egygyik rövid és akarja, hogy Olvasóji magok-is gondolkodgyanak; másik bő-szavú, és minden gondolattyát, úgy szóllván, eleibe *syllabizállya* az Olvasónak. Egy ír bőltsekedve, más elevenséggel. *Curtius* tetszik írása' tsinosságáért; és *Caesar* nem kevesebb örömmel olvastatik, noha minden piperétől meg vagy-on-is fosztatva. – Az Írók' béllyege' illy nagy különbségének a' fordításban-is szembe kell tűnni.

TULAJDON-KÉPPEN tsak *magához hasonlót* kell az Embernek fordítani. Egy Magyar *Cicero* p. o. igen *szerentsélen* fordítást adna *Plínium*' Leveleiből; mivel a' Fordítónak a' Könyv-Író indúlatait, minéműségeit, egészen magára kell öltözn: miképp' tselekedheti pedig azt, ha természeti hajlandóságai annak tulajdonságaival nem egygyeznek?

IGEN jól tselekszik az ember, ha az egész Darabnak fordítását eleintén tsak *hamarjában*, és mintegy *első hevenyében pappirosra veti*, és azután lassanként jobbít-gattya. Így az egygyik által a' Fordításnak credeti hangzatot ad, a' másik által pedig a' gántsoktól, és hirtelenkedés' hibáitól meg-menti.

1) A' 47. és 48. darabban 1787. esztend.

A' fordításban a' munkának leg-jobb ki-adásával kell élni; az az, a' melly az írásnak rendit leg-jobbban, leg-igazábban elő-adgya, és nehezebb 's homályosabb helyeit jegyzésekkel világosítja.

A' régi Íróknak munkáik többnyire már külömb-külob-m-féle mái nyelvekre vagy-nak fordítva. Ezek a' Fordítások a' Magyarázónak szép szolgálatot tehetnek; de önként értetődik ám, hogy ha elég alkalmas, azokkal hasznosan élni. – Így vagyon a' mostani tudós Nemzeteknek nevezetesebb Íróira nézve-is. –

HOGY-HA a' Fordításnak (a' mit senki sem fog tagadni) az eredeti-írás' mássának, és jól-el-talált képének kell lenni, tehát azt, a' mi az eredet-írásban van, *mind*, és, ha-tsak Ichetség, *ugyan-azon renddel*, ki kell nékie fejezni: *sem többet, sem kevesebbet* nem szabad nékie magában foglalni. Nem szabad tehát a' Fordítónak az eredet-íráshoz sem hozzá adni, sem pedig tőle valamit el-venni. Ha többet foglal a' fordítás magában, tehát *környül-írás!* ha kevesebbet, *Ki-vonás* (Extractus), következés-képpen, egyszerű-sem tulajdonos fordítás. Egy szóval: A' Fordításnak az eredet-írás' hív és igaz mássának kell lenni. – Ezt tartom én minden jó Fordítás' első közönséges fundamentomának; a' honnét minden egyéb különös Regulák önként, és minden erőltetés nélkül következnek.

A' Fordító az eredet-írástól semmit el ne végyen: tehát ékességeitől se foszsa meg azt; és, ha a' két nyelvnek külömbsege meg nem engedné, ugyan-azon szépségeket a' fordításba-is által-vinni, akkor a' szépségeket szépségekkel tseréllye-fel.

DE az eredeti-íráshoz töldani sem szabad semmit. *Nimts* tehát *jussa* a' Fordítónak az eredeti-írást *szebbíteni*. Olly Írásokban-is, mellyek külömben a' nagy elmének 's mesterségnek remekjei, található hamis gondolatokat, lankadt rendeket, idéetlen szó-ejtéseket, erőltetett ugrásokat. *Quandoque bonus dormitat Homerus*. HORAT.

KÜLÖNÖS REGULÁK.

HOGY a' Fordítás hív, és tökéletes legyen, szükséges hogy: Iör ugyan-azon dolgokat, mellyek az eredet-írásban vagynak, sem többet, sem kevesebbet; és egyszersmind 2or ugyan azon renddel, magában foglalja. – Sokasítás, kevesítés, a' dolgoknak máshová helyezettése, hibák, mellyeket a' Fordítónak kerülni kell.

A' fordításban az eredet-írásnak gondolatait-is mind, és egygyes-egygyig ki kell fejezni; semmit hozzá töldani, semmit ki nem hagyni, semmit máshova által-tenni. Vagyon minden gondolatnak tulajdon *színe*, tulajdon *árnyékozattya*, és tulajdon különös *értelme*.¹ Vagynak igaz, és hamis; hihető, és hihetetlen; mély és eleven; nemes, és nemtelen; bő, és sovány; világos, és homályos; meg-határozott, és két-értelmű gondolatok, 's t. Meg-kívántatik a' Fordítótól, hogy nem csak minden gondolatot közönségesen ki-fejezzon, hanem annak színét, árnyékozattját, és érdemét-is, az eredeti-írásnak mássába által vigye. Nem jobbítja-meg az eredet-írásnak semmi hibáit: de annak főbb ékességeit sem szabad ám kevesítenie, vagy el-múlásztania. Mivel az embereknek értelmők minden időben, minden ég alatt majd szintén az; tehát ritkán fog

1) Ez a' három szó-ejtés a' Kép íróktól van költsőnezve.

történni, hogy a' Fordítottónak elegendendő oka légyen, a' gondolatoknak az eredet-írásban lévő rendtől el-távozni.

MIVEL a' *szók és ki-ejtések* képei a' gondolatoknak, tehát igyekezni kell a' Fordítottónak, az eredet-írásnak mássát, a' mennyire csak lehetséges, ahhoz ezekben-is tökéletesen hasonlónvá tenni. Minden nyelvben vagynak tulajdonos, és ábrázaló; hathatós, és erőtlen; illendő, és dísztelen; fontos, és üres; tüzes, és fagyos; természetes, és erőltetett; kellemetes, és kedvetlen ki-mondások, 's t. A' Fordítottó, kinek az eredeti-írást sem szebbíteni, sem kortsosítani nem szabad, éppen-azokat a' szó-ejtéseket keresi-fel a' maga nyelvében, a' mellyekkel a' munka az eredetiben vagyon meg-írva; és ha talám néha-néha nem találja éppen-azokat, olyankor annyit-érőkkel váltja-fel őket. Ha p. o. az eredeti-írásnak felséges hangozattyát el nem érheti, tehát (ha különben a' tárgynak minéműsége, az illetén tserét meg-szenvedi) valamely eleven, vagy velős szó-ejtéssel segélyt magán. 's t.

NÉHA a' nyelvnek hajthatatlansága vagy szegénysége nem engedi-meg a' Fordítottónak, hogy éppen oda alkalmaztasson valamely szépséget a' holott az az eredeti-írásban helyheztetett. Illyenkor azt a' kárt más alkalmas helyen kell ki-pótolni, hogy a' fordítás, leg-alább az egészre nézve, az eredeti-írásnak szépségeiből semmit se veszítsen. Önnön-magától érterődik, hogy a' fordításban minden idegen szót, mellyek nállunk polgári jussal még meg nem ajándékoztattak, mint meg-meg annyi *Barbarismusokat*, szorgalmasan el kellessék kerülni; nem lehet mindazáltal a' Fordítottónak véreklül tulajdonítani, ha az eredeti-írásban találtató *új dolgokat és gondolatokat* ő-is *új szókkal* fejezi-ki. Ez koránt-sem rontja, sőt gazdagítja nyelvünket.

MINDEN nyelvben talátnak olyan szó-ejtések, nevek, mellyek a' másokra fordíthatatlanok. Ide tartoznak p. o.

Iör TÖBBNYIRE minden különös Tisztségeknek, Méltóságoknak, Rendeknek neveik, úgy mint: *Ephorus, Areopagita, Dictator, Triumvir* 's a' t.

2or Mértékeknek, Fontoknak, Pénzeknek külömb-külob-m-féle nemeik, mint: *Epha, Talentum*, (Tálatom) *Sestertium*¹ *Luisd'or, Sterling, Guinee* 's a' t.

3or Némelly *szabadabb* és néha *otmány mondások*, mellyek p. o. hajdan a' Görögök-nél és Rómaiaknál minden botrányoztatás nélkül nyilván íratthattak, mi-nállunk ellenben az illendőségnek törvényeit meg-sértenék. Ezeket úgy kell fordítani, hogy közöttünk pirtulás nélkül olvastathassanak. Azomban jól tselekszi a' Fordítottó, ha olyankor hívségének bizonyságául, azon szót az eredeti nyelven-is oda-függeszti.

A' köteleességek, mellyekhez az embernek magát a' beszédnek módgyaira és a' szoknak össze-kötésére nézve, tartani kell, igen nehezek. Tudgyuk, melly erőssé, melly hathatósá melly elevenné válhat némelly rándulások által a' dolgoknak elő-adása. A' Fordítottónak, igazsággal, semmi ki-ejtést, semmi rándulást, már akár szépítse, akár kortsosítsa az a' beszédet ki nem kell hagyni: leg-alább, ha egyébként nem lehet, annyit erővel kell azt ki-pótolni. A' *Soloeismusok*, hibák, mellyek olly szó-ejtéseknek össze-kötéséből állanak, mellyek a' nyelvnek különös tulajdonságához-képpest egybe nem köthetődhetnek, szenvedhetetlenné tészik a' fordítást. Éppen olly kevésbé tűr-

1) A' Zsidó, Görög, Római, és Magyar Régi pénzekről lásd *Paris-Pápai*, Deák Szó-Tárjának végén.

hetők ennek a' termékeny anyának gyermekei, tudni-illik: a' *Graecismus*, *Latinismus*, *Galicismus*, *Germanismus* 's a' t. Azonban: az elmés Fordított a' szóllásnak bizonyos új alkalmaztatásaival, melyekre néki p. o. az eredet-írásban valamely különös hathatós mondás, vagy eleven gondolat, alkalmatosságot ad, ékesítheti mind-azonáltal, vagy-is inkább az eredet-írásához hasonlóvá teheti fordítását. –

SZABAD igen-is, a' pallérozottabb nyelveknek szépségeiből nékünk-is holmit költsönözniünk; tsak hogy az ilyen költsönözés igen szembe-tűnő, 's a' nyelvnek természete ellen ne légyen.¹ Nem keveset nyert már ez által a' mi nyelvünk. A' M. *Kassandrának*, *Erköltői Mesék*' és *Leveleknek* Szerzője bizonyára, 's nem különben *Lucanus*' *Első Könyvének* Fordítója-is, oly szerentsésen loptak-bé nyelvünkbe némelly idegen szépségeket, hogy azokat az olvasás közben tsak észre-is alig vészed, 's nem-is mint újságokat, hanem mint már esméretes kedves óságokat, úgy nézed. –

IGAZ ugyan, hogy, a' mennyire tsak lehetséges, szóról szóra kell fordítani: de igen gyakran meg-történik, hogy azt tselekedni nem lehet. Majd a' nyelvnek különbsége, majd az értelmesség, majd ismét a' jó hangozat akadályoztattya a' Fordított, az eredeti-írást szóról szóra követhetni. Vagynak szegény, és gazdag; hathatós, és erőtlen; könnyen-hajló, és hajthatatlan nyelvek 's a' t. A' honnét ki-tetszik, hogy nem mindenik egygyenlőül alkalmas a' fordításra. A' mostani Európai miveltebb nyelvek között erre nézve az Olaszt tartják könnyebbnek: a' Frantziákéban ellenben majd minden nyomon akadályt talál a' Fordító. A' Németeké sem nem olyan nehéz a' fordításra, mint a' Frantzia, sem nem oly alkalmas mint az Olasz; – mint-egy a' közép helyet foglallya közöttük. – A' Görögöknek és Deákoknak tellyes hatalmokban vólt szavaiknak össze-rakása: a' beszédnek hol eleire, hol végire, hol közepire tchettek majd minden szót; a' mint tudni illik a' dolognak természetes rendi, vagy a' ki-mondásnak hathatósága vagy a' jó hangozat, egy szóval: a' beszédnek haszna, kívánta. – Ha már ezek az elő-számlált Európai Nyelvek egymásra való nézve a' fordításban oly nagy nehézségeket szenvednek: mitsoda akadályokat nem fog találni, ha ki azokból a' mi nyelvünkre akar valamit által-tenni? – a' mi nyelvünkre, melynek ezekkel semmi atyafisága, semmi hasonlatossága nintsen, – Ugyan-ez a' nagy különbség okozta némellyekben ama' bal vélekedést, kik a' nyelvnek belső tulajdonát nem tekéntvén, tudatlanságok helyett, annak elégtelenségét vakmerőül vádolták. –

Az ábrázolatok, az ékes ki-mondások, a' szóknak rendes össze-rakások 's t. különösen meg-érdemlik a' Fordítónak figyelmettségét. Mivel az eredeti-írásnak főbb ékessége ezekben áll, tehát a' Fordítónak vagy ugyan-azon ábrázolatot a' ki fejezésekben, ugyan-azon fényt a' beszédnek módgyaiban, a' szóknak össze-rakásában ugyan-azon természetes rendet kell ki-fejezni, vagy, ha a' nyelvnek tulajdonsága azt nem engedné, ezek helyett hasonló ékességeket alkalmaztatni, a' nélkül, hogy a' gondolatot vagy a'

-
- 1) Közönségessen: Minden nyelven nagy mértékletességgel kell élni az efféle költsönözésben; de annnyival nagyobb, a' mennyivel a' két nyelv egymástól különbözőbb. Midőn tehát az illetén idegen szó-ejtéseknek követését nékünk-is szabadnak lenni állítom egyszersmind azt-is előre fel-tésem, hogy az Újjító a' mi Ásiai Nyelvünknek az Európaiaktól való nagy különbségét el-nem felejt; 's oly tehetséggel bír, melyet egy nyelvnek ékesítése az Újjítóban meg-kíván. Mert a' nyelv tsak-ugyan nagy elmék által mehet nagy szépségre.

szóknak szaporítottásával el-erőtlenítse, vagy azoknak össze-vonásával meg-homályosítsa. Némelykor a' nyelvnek tulajdonsága nem engedi, ezeket, 's más efféle szépségeket ugyan-azon ki-ejtésekhez és szóllás' módgyaihoz ragasztanunk, a' mellyekhez az eredeti-írásban ragasztattak. Illyenkor szabad a' Fordítottónak, az afféle ki-maradott ékességeit más valamelly, vagy előtte lévő, vagy utánna-következő helyen, a' mint osztán leg-illendőbb lézen, alkalmaztatni; hogy a' fordítás leg-alább az egészre nézve, annyi szépségeket foglaljon magában, valamint-szintén az eredeti-írás.

A' *köz-mondások* különös ékességei az Írásnak; és mivel ezenn-felnyúl még egész Nemzeteket-is ábrázolnak, a' Fordítottónak egygyet sem szabad el mulatni közzfűlnek. Nem könnyen lézen egy olyan nyelv, mellyben ha nem szintén azok-is, leg-alább annyit-értő köz-mondások, mint akármely másokban, ne találtatnának. De szorgalmatosan el kell ám e' mellett, a' tárgynak minéműsége szerint, az al-nép' köz-mondásait kerűlni; – mert azok gyakorta alatonok, némelykor mostkosok-is. Olyanokkal kell élni, mellyek jó-társaságbéli hangozatúak. –

NEM elég azomban, hogy a' Fordító a' dolgokat, a' gondolatokat, a' ki-fejezéseket, és beszédnek változásait, az eredeti-írásból annak mássába által-vigye; meg-kívánczik tőle még az-is, hogy a' kerek-beszédek (*periodusokat*) ezeknek egygyik' a' másikával való egybe-kötésöket, a' mennyire csak lehetséges, változtatás nélkül meg-hagyja: mert az Íróknak különböztető minéműségök jó részint a' kerek-beszédeknek módgyában, és azoknak össze-kapcsolásában, vagyon. A' nyelvnek különbsége, az értelmesség, és a' jó hangozat az egyedűl, a' mi a' Fordítottónak szabadságot adhat a' változtatásra. A' ki tehát ezen három eseten kívül valamely *periodust* – bár még olyan hosszú lenne-is az – többekre fel-oszt, vagy többekből egygyet tsinál, avagy azoknak kötéseket el-öldgya, – nem fordított jól.

MIVEL a' beszédnek részetskéi, kivált a' Görög és Deák nyelvben, nem csak a' gondolatoknak össze-ragasztására, hanem az egész beszédnek szépítésére-is, igen sokat használnak, tehát a' fordításban-is, a' mennyire csak lehet, meg kell őket tartani.

EZEK, ítéletem szerint, a' *Fordítás' Mesterségének* főbb *Regulái*; mellyeket ide bé-ikratni, hasznosnak lenni találtam. – Keményebbek talám valamennyire, de fontos tüzlra-is vezérlik a' véleek élni akarókat. A' fordítást közönségen illetik, 's azért könnyű szerrel lehet akarminémű Írásnak magyarázására alkalmaztatni, a' nélkül, hogy arra más Regulákat szabni, szükség lenne.

BATSÁNYI

V.
DAS ANSCHAUN GOTTES.
AUS KLOPSTOCKS ODEN

Zitternd freu ich mich;
Und würd' es nicht glauben,
Wäre der grosse Verheisser
Nicht der Ewige!

Denn ich weiss es, ich fühl es:
Ich bin ein Sünder!
Wüsst' es, und fühlt' es
Wenn auch das Gotteslicht

Heller-mir meine Flecken nicht zeigte;
Vor meinen weiseren Blicken
Nicht enthüllte
Meiner Seele Todesgestalt!

Mit gefunkenem Knie
Mit anbetendem Erstaunen,
Freu ich mich!
Ich werde Gott schaun!

Forsch ihm nach, dem göttlichsten Gedanken
Den du zu denken vermagst,
O die du näher stets des Leibes Grabe
Doch ewig bist!

Nicht dass du wagtest,
In das Allerheiligste zu gehn!
Viel unüberdachte, nie gepriesne, nie gefeyrte,
Himmelische Gnaden sind in dem Heiligthume.

Von ferne nur, nur einen gemilderten Schimmer,
Damit ich nicht sterbe!
Einem für mich durch Erdenacht gemilderten Schimmer
Deiner Herrlichkeit seh ich.

Wie gross war der, der beten durste:
Hab ich Gnade vor dir gefunden; so lass mich
Deine Herrlichkeit sehn!
So zum Unendlichen beten durst', und erhört ward!

V.
AZ ISTEN' SZEMLÉLÉSE.
A' KLOPSTOCK ÓDÁI KÖZZÜL.

Reszketve örülök;
'S el nem hihetném,
Ha a' nagy Igérő
Az Örökké-való nem volna!

Mert tudom, érzem:
Bűnös vagyok!
Tudnám 's érze­nem
Ha bár az Isteni világ

Világosabban nem mutatná is mentskaimat;
Ha bőltsebb tekinteteim előtt
Fel nem fedezné is
Lelkem' halálos képét!

Meg-bukott térd­del,
Imádó bámúlással,
Örvendezek én!
Látni fogom az Istent!

Elmélkedj ezenn a' leg-mennyeibb gondolatonn.
A' mellyet gondolhatsz,
Ő te, a' ki mindég közelebb jutsz a' test' Sírjához,
De halhatatlan vagy!

Nem, mintha a' Szentek' Szentjébe
Mérészlenél hatni!
Sok meg nem gondolt, nem magasztalt, nem ditsőített
Mennyei malasztok vannak a' Szentek' Szentjébenn.

Tsak messziről, tsak egy meg-gyengített sűgárt,
Hogy meg ne haljak!
Egy nékem földi éj által meg-gyengített sűgárát
Látom én a' te ditsősségednek.

De nagy vólt az, a' ki így mert imádkozni:
Ha kegyelmet találtam előt­ted; engedjed
Látnom ditsősségedet! –
Az Örökké-valóhoz imádkozni; 's meg-hallgattatott!

In das Land des Golgatha kam er nicht!
An ihm rächt' es ein früherer Tod
Dass er Einmal, nur Einmal nicht glaubte!
Wie gross zeigt ihm selbst die Strafe!

Ihm verbarg der Vater
In eine Nacht des Berges,
Als vor dem Endlichen vortibergieng
Des Sohnes Herrlichkeit!

Als die Posaun' aus Sinai schwieg,
Und die Stimme der Donner!
Als Gott
Von Gott sprach!

Uneingehüllt durch Nacht,
In eines Tages Licht,
Das keine Schatten sichtbarer machen.
Schaut er nun, so halten wirs, Jahrhunderte schon;

Ausser den schranken der Zeit,
Ohn' Empfindung des Augenblicks,
Dem der Augenblick folgt,
Schaut er nun

Deine Herrlichkeit
Heiliger!
Heiliger!
Heiliger!

Namloseste Wonne meiner Seele,
Gedanke des künftigen Schauns!
Du bist meine grosse Zuversicht,
Du bist der Fels, auf den ich tret', und gen Himmel schaue.

Wann die Schrecken der Sünde,
Des Todes Schrecken
Fürchterlich drohn,
Mich niederstürzen.

Auf diesen Felsen, o du,
Den nun die Todten Gottes Schaun
Lass mich stehen, wenn die Allmacht
Des unbezwingbaren Todes mich ringsum einschliesst.

A' Golgatha földjébe nem ment-bé;
Ő rajta hamarább halál bosszúlt-meg
Hogy Egyszer – tsak Egyszer! – nem hitt.
Be nagynak mutatja maga a' büntetés is.

Őtet az Atya
Eggy éjjébe rejtette a' hegynek,
Midőn a' Véges előtt el-ment
A' Fiú' ditsóssége!

Midőn a' Sinainn a' trombita
'S a' menykő szava hallgatott!
Midőn Isten felől
Isten szóllott!

Bé nem leplezve éjbe,
Egy nappalnak világábann,
Mellyet árnyékok láthatóbbá nem tesznek
Néz ő, úgy tartjuk, századok óta már;

Az idő határánn kívül
Érzése nélkül annak a' pertzentésnek,
Mellyet pertzentés követ,
Látja ő már

A' te ditsósségedet,
Szent!
Szent!
Szent!

Leg-nevezetlenebb örvendezése Lelkemnek,
Gondolatja a' jövő Szemlélésnek!
'Te vagy az én nagy bizodalom
Te vagy az a' kőszirt, a' mellyre hágok, 's az égre nézek-fel

Mikor a' bűn' rettegése,
A' halál' rettegése
Ijesztve fenyeget,
'S le-dőjt.

Ezenn a' kőszirtonn hagyj állanom, ó Te,
Kit már az Isten' halottjai szemlélnék,
Ha majd a' meg-győzhetetlen Halál
Mindenhatósága körül-vesz'

Erheb, o meine Seele dich über die Sterblichkeit!
Blik auf, und schau; und du wirst Strahlenvoll
Des Vaters Klarheit
In Iesus Christus Antlitz schaun.

Hosianna! Hosianna!
Die Fülle der Gottheit
Wohnet in dem Menschen
Jesus Christus!

Kaum schallet der Cherubim Harfe noch,
Sie bebt!
Kaum rönet ihre Stimme noch,
Sie zittert, sie zittert!

Hosianna! Hosianna!
Die Fülle der Gottheit
Wohnet in dem Menschen
Jesus Christus.

Selbst damals, da einer des Gottesstrahlen auf unsere Welt,
Iene Blutwciissagung heller leuchtet', erfüllt ward,
Da er verachtet und elend war,
Als kein anderer Mensch verachtet und elend war;

Erblickten, nicht die Sünder,
Aber die Engel,
Des Vaters Klarheit.
In dem Angesichte des Sohns.

Ich seh, ich sehe den Zeugen!
Sieben entsetzliche Mitternächte
Hatt' er gezweifelt! mit der Schmerzen bängsten
Anbetend gerungen!

Ich seh ihn!
Ihm erscheint der Auserstandne!
Seine Hände legt er in des Göttlichen Wunden!
Himmel und Erde vergehen um ihn!

Er sieht die Klarheit des Vaters im Angesichte des Sohns!
Ich hör, ich hör ihn! er rust,
Himmel und Erde vergehen um ihn! er rust:
Mein Herr! und mein Gott!

KLOPSTOCK.

Emeld-fel magadat, Lelkem, a' halandóság felett,
Tekints-fel, 's nézz; 's majd bé-súgározza
Látod az Atya' fényességét
A' Jézus Krisztus artzúlatjábann.

Hosianna! Hosianna!
Az Istenség' tellyessége
Az ember Jézus Krisztusbann
Lakozik.

Alíg zeng még a' Cherubim hárfája
Reszket az!
Alíg zeng-még pendítése,
Reszket az! reszket az!

Hosianna! Hosianna!
Az Istenség' tellyessége
Az ember Jézus Kristusbann
Lakozik.

Még akkor-is, mikor egyike az Isteni súgároknak világunkra,
Azt a' vér-jövendőlést világosabban fényeltette, bétölt,
Midőn ő meg-vetett, el-hagyott vólt,
A' millyen meg-vetett, el-hagyott nem vólt más.

Nem a' bűnösök látták,
Hanem az Angyalok,
Az Atya' Fényességét
A' Fiú' artzúlatjábann.

Látom, látom a' Tanút!
Ílét irtóztató éjfélekenn
Kételkedett ő! kiüszködött ő
Imádva a' leg-búsabb kínokkal!

Látom őtet!
Meg-jelen néki a' Fel-támadott!
Sebeibe tészí kezeit!
Menny és föld forog körülte!

Az Atya' fényességét látja a' Fiúnak artzúlatjában!
Hallom, hallom őtet! így szól, –
Menny és föld forog körülte! – így szól:
Uram! Istenem!

KAZINCZY.

[VI.]
MÉLTÓSÁGOS BÁRÓ
ORCZY LŐRINTZ
GENERÁLIS ÚRRÓL.

MÉG élek; még *Orczy* nevem' fenn-tartja: *Batsányi*
Bé-léptével ama' nagy Magyar, *Orczy* köszönt.
Kellemetesb hírrel füleim' tölthetted-e, Vendég?
Orczy Poétáját, *Orczy* köszönti Szabót?
Orczy Poétáját? – E' vólt nevem hajdan előtte:
Nem vonhatd-le, Kaján; *ORCZY* ruházta reám.
Éljen! egészségbenn éljen! kérésim Egekbe
Hassatok; e' gyámolt dólni ne lássa Hazám!
Már tsak-nem minden kintsünk ebben van: ez fr-mag;
Nintsen velle-nyomó, nintsen ezernyi között.
Ez maradott még például, kik vóltanak, és mik,
Országunk' első Nagyjai mások előtt. –
Hol vagytok Nemes Eldődink! bámúljatok: ime,
A' körmös Keselyűk' fajzati, gyáva Galamb! –
Véreitek nagy véreteket szégyenlik! el-hagyták
Nyelvetek'; – erköltstök' rég' temetőre vivék!
Mente, bajúsz, dolmány, öv, kalpag – röllok el-oszlott,
Kortsosodottak; egészsz aszszonyi módra puhák. –

Álly-meg tollam: harag, bánat majd életem' hamvát
Ejti, ha – Jer, térjünk *Orczyra* vissza megint.
Vallyon, mit mivel Ő? Szemeim szikkadjatok! *Orczy*
Áll még; a' példák' maszlaga néki nem árt.
Áll még ő, mint egy kőszál, melly tenger' öléből
Fel-serdült, 's merevedtt fővel Egekbe teként:
'S rá zúdúlt habokat, riadó villámokat, hegyre
Dőlöngő habokat, tsak mosolyogva visel. –
Fejts márványt, Magyar, és eregess ő néki Nevére
Oszlopokat, 's röviden vésd szem elejbe, Kié.
A' metszésre-valót meg-küldi *Batsányi*: Szerette
Mind maga *Phoebus* ezent, mind pedig *Orczy* nagyon.

SZABÓ.

VII. AZ ÉJTSZAKA. GESZNERBŐL.

TSENDES Éjtszaka! be szépen lepsz te meg engemet ezenn a' mohos kövcnn. Még láttam Phoebust midőn amaz hegyek' bértze megett el-tűnt. Bútsúzva nevetett vissza a' vékony ködönn keresztül, mely a' messze fekvő szőlő-hegyet, erdőt és mezőket aranyos fátyol gyanánt vont-a-bé. El-menetelét a' sok színű felhők' piroslásábann inneplette az egész Természet; a' madarak utolsó daljokat éneklették néki, 's bátor-ságos fészkeket kerestek; a' Juhász pedig hosszan el-nyúl'tt árnyékkal sípolta haza felé mentébenn estvéli kedves énekét, midőn el-aludtam.

EPEDŐ tsattogásod ébresztett é fel, ó Philoméla? Valamelly leselkedő erdei Isten ébresztett é fel? vagy eggy Nympha, a' ki talám el-ijedve szaladt a' tserébe?

Ő be szép minden a' hallgató szépségbenn! Be tsendesen szunnyad körültem a' Vidék! Mitsoda gyönyörűség, mitsoda édes szédelgés járja keresztül emelkedő mel-jemet!

BÁTORTALANÚL tévedez tekintetem a' homályos erdőnn, 's azokonn a' világos helyekenn pihen-meg, a' hová a' Hóld sűgárit a' reszkető fa-levelck' sűrű fonadékjai közt, vagy az ingadozó fű-szálann, vagy a' mozgó ágakonn keresztül a' fekete homályba lövi; gyakran el-ijedve szalad-vissza, a' görbe ágak' tsaló formája vagy a' setétben zörgő haraszt', fekete árnyéki által meg-tsalattatván, néha a' tóra fut 's játékos habjaira ül, mellyek szikra gyanánt tsillognak a' patak' fekete vizénn, mely itt mellettem zuho-gással omlik. Mert Lúna a' fák' aranyos terejek felett mengyen-el, szekerébenn sűgár őzek vagynak fogva, vagy tsattogó szárnyú 's tekervényes testű sárkányok.

BE édesek a' ti illatok körültem kis Virágok, 's a' tiéd szemérmes Viola! a' ki tsak éjjel nyitod-ki balsamomos kebeledet; be édes a' ti illatok itt a' setétben! Szemem ugyan nem lát titeket, de az a' gyönyörűség, mellyet belőletek szívok, ragyogó színeteknek kedvessége nélkül is el-árul. Szendergő Zephyrusokat ringattok ti puha öletekbenn, kik nappal el-fáradtak a' játékkal körülítetek, 's fel-ébredvén meg-gyűl'tt harmatot találnak a' levelek' tiszta tsészéibenn.

DE mitsoda lassú sipegés, mitsoda rekedt ének jön amonnan a' vizenyős rétekből? Leveli-békák ülnek a' virág-szálakonn, danolják altató énekeket, 's néha durvább hanggal jelengetik magokat azok is, mellyek a' tóbann úszó fa-darabokonn ülnek, vagy a' nádasbann hevernek, 's zöld fejeket ki-űtvén a' Hóldat mülátják; olyan kedve telve rekegések mellett, mint a' Fülemile mennyei zengésébenn. -----

AMOTT túl a' rétenn tsendesen emelkedik a' bokros domb, hol a' magas tölgy-fák alatt a' hóld-világ, 's a' setét árnyék játékosan mozog: ott siet a' zuhogó patak; hallom, hallom zuhogását, mohos kövekre omlik, tajtékkozva siet a' völgybe, 's ugrándozó habjaival tsókolja a' part virágit.

OTT találtam én egykor a' hóld fénnyébenn a' leg-szebb Leányt. A' magas fű' virági közt fektüdt ő ott, könnyű, könnyű öltözetbenn, tsak mint a' vékony köd, mellyenn a' Hóld keresztül ragyog. Eggy Lantot tartott ölébenn, 's gyors újjai kedves hangot szedtek hírjairól; kedves hangokat, mellyek szebbek voltak mint a' Philoméla epedő éneke.

ÉNEKLETT. Az egész vidék figyelmeztet énekére. A' fülemile meg-némúlva hallgatott, Ámora' tserébe leselkedett, 's el-ragadtatva' támaszkodott ívére. Én vagyok a' Szerelem' Istene, a' leg-bóldogabb öröm' Istene; de ehez a' gyönyörűséghez, ehez az örömhöz, a' Stixre esküszöm! igen kevés hasonlít azok között, a' mellyel éltem, mióta Ámor vagyok.

LÚNA meg-hagyta sárkányainak hogy ne tsattogjanak szárnyokkal, figyelmeztet dűlt-meg, ezüst szekere' oldalára, 's sohajtozott. A' szűz Isten-asszony!

A' Lyánka abbann hagyta az éneket! Az Ecchó örvendezve mondta-el háromszor a' közel és messze fekvő üregekben utolsó hangjait; a' Természet még is figyelmeztet énekére, a' Fülemile még is némúlva hallgatott a' leveles gallyann. Akkor hozzá léptem. Szép Lyányka, Isten-asszony! mondam dadogva, 's meg-szorítottam kezét, 's sohajtottam. Ő el-rezzenve süttötte-le szemeit, el-pirúlt, 's el-mosolyodott; el-lágyúlva dűltem mellé. Dadogás és reszkető ajakok festették előtte ki-beszélhetetlen örömet.

RESZKETŐ kezem könnyű öltözetű ölébenn gyenge kezével titkos játékot kezdett; a' másik pedig repdeső fekete haja alatt fejr nyakát ölelte-álat.

KEZEM emelkedő meljére esett. Akkor, érzettem, sohajtott a' Lyányka; epedve süttötte-le szemét; reszkető ellenzéssel vette-el kezemet dagadó meljéről. Balgatagúl hagytam-el meljét 's a' biztató diadalmat!

Ó Lyányka! Lyányka! mit érzek! Ó tartok tőlle, hogy engemet állhatatlant örökös rabságba ejtettél!

DE, Istenek! mit látok ott a' setét mezőn! Láng lobban a' lobbanó lánggal; kergetik egymást, együtt szaladoznak, 's most villám gyanánt repülnek túl az erdőn és a' dombokon.

TI Istenek vagytok! A' jámbor Földműves retteg elöttetek; a' vakmerő Bölts pedig istentelenül meg-gyúladt gőznek nevez. Kegyes Istenek vagytok ti, azért jelentek-meg éjjel; ti vezetitek az el-tévedt Szerelmest nyughatatlan Kedveséhez; ti világítotok nekik, midőn együtt keresik a' titkos bokrokat, 's gyakran a' leselkedő árulókat el-tévesztitek, 's mély dágványokba tsaljátok.

DE hová lettetek szaladozó Istenek! El-tévesztett szemem nem lát többé semmi világot: csak egy féreg fityeg amott egy fű szálan, mint egy parányi lámpás. – Euterpe, te beszéld-elő nekem honnan van az, hogy ennek a' hátuljában tűz vagyon el-rejtve! – Egykor Jupiter, mint sokszor egyébkor; egy szép halandó Lyánkába szeretett, 's Júnó ötet leselkedésivel mindég bosszantotta. Fel-gyúladt haraggal, 's vígyázó szemmel követte lépésit. Egykor föld-világban egy sűrű tserébenn találta ötet, midőn bogár formát vévén-fel, egy szép Leány' meljén, és ruhája' rántzainn pajkosan mászkált. Mérgesen nézte sokáig Júnó egy felhőről ezt a' szokatlan esetet. Mitsoda ez! monda; egyébkor a' bogár csak bogarat szeret, 's ímé most egy bogár Lyánykéért gyúladoz. Így szólla mérges tsufolódással, midőn Jupiter hirtelen Jupiterre lett, 's az el-rettent Lyánkát magához szorította. A' mi ő volt az elébb, most te légy azzá, kiálta az el-sárgult Júnó, 's a' Leányka hirtelen változott tsúszó bogaratskává. A' meg ütközött Jupiter ölelése között egy lilium szála mászott-fel: 's Júnó ennek a' gyalázatnak örök emlékeztére az Esthajnal' fénnyei között egyet a' bogár testébe rejtett, 's ez el-törölhetetlenül terjed most az egész nemre.

MOST a' tsillaggal ki-rakott Égenn parányi felhők kezdenek úszni. Fénylő ezüst az ő szélek, ezüst dombokról pedig kis Szerelmek kandikálnak: harmatot tsepegtetnek-le a' rósákra, melyek hólnap fejr meljekenn fognak virítani 's a' szőlő-vesszőkön. Mert ó be gyakorta szolgál e' mind a' kettő a' ravasz Isteneknek!

DE most el-sárgúlnak a' felhők! Miért bújsz-el te ó Lúna, komor fátyolodba? Nem nézheted talám te, Szűz! az Istenek' pajkoskodó játékait az eziüst felhőkön? vagy talám valamely Szatyrus Endymionra emlékeztetett?

HINTS világot útamra, szelíd Isten-asszony! Itt hagyom a' Ligetet, 's fel-mengyek amarra a' dombra, a' hol a' tsapongó patakot nevedékeny szőlő-vesszők veszik árnyékokba, a' mellynek minden felé ki-látó hátánn crnyóm áll, mellybenn gerézdes szőlő-vesszőim magasra nőve ölelkeznek egyyüvé; a' hol én híves árnyékbann zöld falomhoz támaszkodván a' rósával bé-koszorúzott poharak mellett vígadozva énekeltem azokat az énekeket, a' mellyeket Hagedorn és Gleim az öröm és a' Szerelmek közt készítenek.

AMOTT áll az Ernyő, az én magas Ernyőm! Kedves borzadás egyvelíti magát abba a' homályba, melly bóltja alatt van; mert azt az Ernyőt Bacchus vette óltalma alá.

GYAKRAN az éjtszakák tsendes setétségébe borzasztó bámúlással hallatszik itt az ivók éneke 's a' pohár kottzanás. Az el-tévedt Bújdósó meg-retten, 's szent tisztelettel mengyen-el mellette.

ÁLDÁS read setét Ernyő! Be magassan báltozódik tetőd gerézdes vesszőiddel! Be kedvesen zörög Leveled, 's be kedvesen játszik a' hóld' fénnén.

MÍ az, a' mi Leveledenn olyan lassan zsibeg, mi ugros gerézdídről gerézdídre. Zephirusok, és -hidjete a' Músának! - Atomusai a' következő örömmek. Tselédkedő Zephirusok hozzák azokat balsamos szárnyakonn, repdesnek a' kis Szerelmekkel, egyyüvé-gyűlnek a' szőlő szem' dombjánn, pajkoskodnak, 's kergetik egymást a' szőlő-szemek' tekervénnyei közt! El-fáradva ülnek-le azután a' lapos szőlő levelekben, vagy a' rósa levél harmatjábann fürdenek, vagy a' szeg-főnn nyugszanak, 's nevetnek, midőn fel-ébredésekkor látják, hogy valamely szép Lyányka le-tépte, 's meljéhez ültette.

BARÁTIM, ti, a' kik most túnya álomba vagytok merülve, ó ha itt vólnátok! Bezzeg ha lámpást láthattam vólna még messziről az Ernyőmbenn pislogni; ha messziről hallhattam vólna víg daltokat! ó mint siettem vólna karotok közzé, 's mint egyvelítettem vólna meg-részegülve örömömtől szavamat éneketek közzé!

DE mi lel engem? mit hallok? Víg láрма, 's kedves katzagás közelget fel-felé a' dombonn. Talám Lyéus egész seregével.

DE nem, ó öröm! ó boldogság! Pajtásim ti, ti jöttök! ti léptek fel felé! Rajta, szőlő-növést a' hajamra! menjünk ülünk kerekre! ki kezdi a' víg éneket? hadd zengjen a' szomszéd bokrok közt, hadd szállamjon meg az alaton völgyönn.

A' Faunus, a' ki most barlangjábann aluszik, meg-hallja, 's fel-ébred. Bámúlva halgatja az éneket, fel-ugrik, ő is danol, 's meg óldja a' tömlőt.

PHOEBUS, majd mikor amaz hegy mellől arany szekérbenn kél fel, még itt talál benniünket. Ah! mondja majd, még ilyen víg nem vóltam, miólta megint Phoebus vagyok! Akkor majd felhőt gyűjt-össze, 's essős napot botsát.

VIII.
MÉLTÓSÁGOS BÁRÓ
ORCZY LŐRINTZ
GENERÁLIS ÚRHOZ.

MÍG *Ossiánnak*, ama' régi *Celta* Vitéznek 's Bárdusnak, egyéb Munkáit Hazámnak Magyaraival nyelvünkön közleném, íme ki-botsáttom itt példa gyanánt *Utolsó Énekét*. Tsak ezen kis darabból-is ki-tetszik valamennyire, hogy érdemes *Ossián* a' fordításra, és azon nagy tiszteletre, mellyel Európa Költeményeihez viseltetik.

„Az *érzékeny és felséges* az ő két fő tulajdonsága. Semmi fűrgentz és vídám, nints gondolataiban; semmi könnyebb-szerű, és enyelgő, mondásiban. Mindenkor a' Nagynak és Felségesnek magas tartományiban jár. Egy bizonyos hangot választ eleintén magának, 's fenn-tartya azt egész végig. – Szavai válagatottak, és illendők; ki-ejtése rövid, hathatós, és tele képekkel. Ugyan-azért a' kí többszer olvassa, többszer 's nagyobb mértékben érzi szépségeit. – *Ossiánnak* szíve, egy nemes érzésekben, nagyságos és érzékeny indulatokban olvadozó szív; szív, melly ég, 's a' képzelődést tűzbe hozza; szív, melly teli van, és áradozik.”

ILLY készületekkel, illy tulajdonságokkal énekelt *Ossián*, – a' Poézisnak, ennek a' mennyei Tudománynak, méltó tárgya szerint – a' nemes erköltsről, és a' Hazának szeretetéről. Örömmel emlékezett Nemzete Bajnokairól, kik között hajdann maga-is virágzott, 's szülő földgyének oltalmazói vóltanak. Viszsa-hívta életének szívre-ható történeteit, hogy magát el-múltt hadakozásaival, kedvesseivel, és jó Barátjaival mulathassa; a' míg, mint maga mondgya, „valamelly szózat ér *Ossiánhoz*, 's elméjét fel-serkentí. Az el-múltt esztendőknék szózatya; mellyek minden ő történeteikkel egyetemben előtte borongnak.” – Illy igazi Poétai meg-ihletődésében, elméjének tellyes szabadságot engedvén, eleven színekkel festi Nemzetének hajdani vitéz erköltsseit; mellyeknek el-hanyatlása lelkére hatván, Kedvesseinek sír-halmain, jaj-szóval kesergi Hazájának gyászba-borított régi ditsősségét! – Szívéből szólott, 's azért, nem tsuda, ha énekeiben olly gyakran a' Természetnek hatalmas és mindég kedves szavát halljuk, 's meg-esmérjük.

– – Arte Natura potentior omni. –

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo.

DE vallyon! nem változott-e-meg *Ossián*, magyar öltözetében? – Ez olly kérdés, mellyre én nem bátorkodom meg-felelni. Midőn Munkáit magyarázom; azon szabások szerint igyekezem dolgozni, mellyeket fellyebb a' *Fordításról* adtam vólt. Ha talám néhol azok ellen véttenem, 's *Ossiánnak* magasán-repülő elméjével fel nem érnem, vagy szavainak igaz értelmét el-mellőznem történt vólna: azt egyedül tsak az én gyenge tehetségem, 's hivatalbéli foglalatosságimnak sokasága, melly a' talám még szükséges ki-pallérozásra, elegendő időt nem engedett; koránt-sem pedig az említett Reguláknak helytelensége, de még kevesebbé nyelvünknek elégtelensége, okozta. Reménylém azonban, hogy nem lésczen tellyességgel gyümölts nélkül fáradttságom. – Ezt a' kis

Darabot közönségesseé azért tettem, hogy *Ossian*' Költeményneinek édességeit Nemzetemmel előre meg-ízleltessem; NAGYSÁGODHOZ pedig azért intéztem, hogy azon mély tiszteletet, mellyel minden Hazafi, kinek ereiben Magyar vér forr, Nagyságodhoz viseltetik, részemről én-is valamennyire a' Világnak meg-mutassam; én, a' ki, ha mi olyas van már, vagy idővel lehet bennem, a' mi Hazámnak hasznára szolgálhat, többnyire Nagyságod' több mint édes atyai gondoskodásának, 's szíves serkengetéseinek köszönöm; és a' ki *Alpin*' szavaiban tulajdon érzéscsimet olly igazán ki-fejezve találom.

BATSÁNYI.

Ossian utolsó Énekének foglalattya.

Meg-szólítottán Ossian' egy Chuldaeust, a' mint állíttják, első Keresztény Térítettőt, nem igazolgya az Idegennek szomorú Énekét, 's a' Bárdusok' vélekedéseit a' Chuldaeusokéinak ellent-állíttya. Ossian kérésére énekel Alpin, hogy lankadó erejét meg-újítsa. Torlath' és Sulvirának érzékeny története hozatódik-elő. Hárját fog Ossian, 's érezvén közelíttó halálát, el-végzi pályáját egy nagyságos énekkel, a' Böltsességnek dítséretére.

VIII. OSSIÁN' UTÓLSÓ ÉNEKE.

Ősz-hajjú fija az idegen Földnek, ki magánosan az erdőknék közepette lakol! o te, kinek szomorú szózatgya, mint egy meszsze Folyónak zúgása, gyakran füleimet hatotta! jövel, beszéld-elő homályos álmaidat! öntsd-ki pompás énekidet! — De miért örvendeznék én a' te énekeidben? fekete ijedelmeket forgatnak azok lelkeink előtt, meg-rázkodtatgyák a' Vitézeknek szíveket. Ollyan a' te éneked, mint ama' felhőnek nyögése, melly halálos gyümölsével kűszködven, ropogó mennydörgéseket terjeszt, 's azután setét testéből, a' Halálnak hegyes nyílaít lövelli-ki. Távozzál meszsze Országodba, távozzál a' mí boldog szigetünk-ből!

HÍRESEK *Morvának*' Fijai; égneek Attyaik' tselekedeteinek meg-gondolásával. Fegyverőknek villámai meg-rettentik a' kevélyeket, de hajlékaik menedék-helyei a' szerentsétleneknek. Miként az égneek erős-szárnyú Sassai prédájokra le-lövellenek; miként a' hegyekről ordítva szakadó folyások a' scbes záportól fel-dagadván, a' sziklákról tajtékkal rohannak, 's zúgó futásokban magas tölgyeket és berkeket széllyel szagatnak: olly gyorsan, olly bátran, olly erővel rohannak a' pusztának fíjai a' hartzra, 's tap[os]nak sorjain keresztül az ellenségnek.

1) *Ossian*' Hazájának neve. Így neveztettek hajdanában *Scotiának* Északra-hajló napnyugoti részei közönségesen; melly nevezet igen magas hegyeknek sorát jelent.

ÉDESGETŐK *Morvának* Bardussai,¹ meszsze hárítták a' bűt elméinktől az éneknek hangjai; bátorságot öntenek lelkeikbe Iffiainknak, meg-engesztelik érzékeny szívüket magas kebelű Leányinknak. Távozzál, Jövevény, távozzál homályos énekeiddel; ne háborítsd szigetünknek boldogságát.

Alpin! te iffíúságomnak barátja, te hanyatló esztendeimnek gyámola, verd-meg zengedező hárfádat, 's szenderítsd lelkemet nyugalomra! Miként a' harmat a' hervadó virágot elevenítíti, úgy éleszti-fel a' szívet az ének-szó. Fel-emelem majd én-is szavamat te utánnad, 's hangoztatom utolsó énekemet. Érzem már közelíttő végemet. A' Halálnak hideg jobbjá, mint valamelly fagyaló fűvállat, érdekli *Ossiánnak* el-erőtlenedett lelkét.

Alpin. Hasztalanok az életnek örömei, hasztalan a' napoknak hosszúsága. Ember-Nemzetségek hullanak-el, mint fa-levelek, új Nemzetségek kelnek ismét, mint tsírázó vetemények; de ugyan-azon tárgyra jutnak mindnyájan. Valamint a' habok habokra dőlöngvén, a' partra tolyongnak, úgy rohannak az embereknek fíjai. A' Hatalmasok le-dőlnek, mint a' gyenge félénkek. Ki tartóztattya-meg az esztendőknék setétesen hömpölygő folyását? ki kötheti-meg az időnek szárnyait? – Az éhes sír kérlelhetetlenül bé-nyeli a' virágzó Leánykát, a' gyenge Iffiat, és a' meg-öszültt Hadakozót, a' hartz-mezőnek félelmét. Öszve-keveredve fektűszenek egymással. – Hol vagynak azok a' kegyetlen Uralkodók, kik a' vér-ontásban gyönyörködtek? Valamint *Lánúnak*² halálos gőzzei, egész Országokat emésztettek-meg dühösségökben. De feledékenységekben vagynak az ő neveik; el-mellőzi azokat a' Bárdus, énekéből. Magánosan tévelyegnek homályos lelkeik a' bozótnak vastag ködeiben. Soha sem emelkednek a' fellegek' lakásához.

DE tí Vitézek, tí a' szenvedőknek baráti, tí kiknek fegyverök soha gyengéket nem érdeklett, tí örökké éltek az énekben! Ditsértünk tégedet *Trenmor*, lakozásainknál; hangozik *Morva* Fingálnak³ nevétől. *Ossián*, te-is híres vagy. *Kónának szava*⁴ tiszteletben van. Ki énekelt úgy, mint te, halmainkon? Ki' fegyvere villagott úgy, mint a' tiéd Barátid' hartzában? Ki' tanáttsa volt olly idvességes, mint a' tiéd? Ki mozdíttá úgy elő, mint te, Hazádnak hasznát? – De nem követi mindenkor szerentse, o Barde! az Igaznak ösvényit. Miként az Enyészeti fekete felhő a' Napnak ortzájára bortúl, 's ditső pallyája' végén, ragyogó futásának fénnjét meg-homályosíttya: úgy rekesztődik gyakorta szerentsétlenséggel élete a' leg-nemessebb Hadakozónak.

BÚJDOSVÁN egykor a' dombon, hallottam az öreg *Gellámin*' panaszkodását. Tsendes volt szózatja, mint a' tavaszi szellő, melly a' bokornak zőlden-bimbódzó ágain által verdődik; töredezett kő-szálan ült, egy tsergő pataknak forrásánál. Nyögtenek

1) A' *Bárdusok* olyan Énekesek voltak a' régi Északi Nemzeteknél, kik azoknak nevezetes Bajnokait énekelve magasztalták. Azt írja *Priscus Rhator*, hogy Attilának idejében nekünk-is voltanak ilyen Énekesek; noha munkáik a' mí időnkig fenn nem maradhattak-is.

2) *Lánó*; egy Scandínaviái tő, melly *Ossián*' idejében azon halálos gőzről, mellyet őszkor magából ereszténi szokott, igen eszméretes volt. *Fing I. Könyv.*

3) *Fingál*, *Ossiánnak* Attya, élt a' harmadik Százban; egy igen nevezetes, gazdag, vitéz nagy Fejedelem volt.

4) Így nevezetik gyakorta *Ossián*, jeles énekléséért.

hajának ősz fűrtjei a' szelletre, 's lebegtek páltzája körül. Könyvek folytanak-le meg-vénültt ortzájin. Énekelt, és az éjjeli Lelkek figyelmezve hallgattak énekére. Ah miért vagy oly tsendes, o Szél! miért hömpölyögsz oly tsendesen te tsörgő patak! mikor az én lelkemet forgó-szelc zavarják, mikor a' bánat' háborítja kebelemet szaggatrya? Zúgjarok éjszaknak setét zivatar! forgassatok fene tengereket a' felhőkre! – Sőt hagyjatok-fel haszontalan igyekezet'ekkel; tsak gyengén ábrázallyátok tí az én lelkemnek háborodását.

AH! hol vagy, szelid *Szulótra*, te halmainknak leg-szerelmetesebb Leánya? hol vagyon Bátyád *Kolulla*, hanyatló életnek reménnye? Miért szaladtok Atyátoktól, miért hagyjátok-el ötet fájalmában? – Ugy tetszik, látom néha néha halvány 's fejező lelketekeket, mikor a' Holdnak gyenge sűgára a' felhőknek barna oldalait bé-festi. Meg-szöllítottam kedves árnyéktokat, de tí idegenkedve el-fordúltok. Kösziklák, hallgassátok szomorú énekemet! Erdők, hangozzátok jajjaimat! – Hajlékim, menedékhelyei vóltanak az Idegeneknek; fegyverem, félelme az ellenségnek. De mit használt az erő! mit használt a' gazdálkodó lélek! – *Albion*' bértzeiről jött *Torlálth*, *Szlimónának* szelid sűgárát el-nyerni. Száz halmok esmérték uraságát; számosok vóltanak erdőjinek Szarvassai, számosok hadakozó Vitézzei. De tsak kevesen követték nyomdokaít; mert az ő lelke békés vólt. Láta *Szulótra* a' nemes Iffiát. Szerelmének titkos sohajtása meg-indúlt. Áldottam ezt az iffiúságnak fénnét, 's meg-ígértem néki az el-pirtülő Leányt. Méltóság folyta-körül a' Szűznek deli járását. Szerelem lángolt kékesen-forgó szemciben. Szava vólt, a' hárfának zengése; szíve nagy, és nyájas. Öröm uralkodott *Szlimónának* hajlékiban. Énekelve töltöttük az éjjelt. – Mihelyest a' szürkülő reggel meg-jelent, és a' Nap tarlatlan fejét vizes ágyából a' tengeren fel-emelte, öszve-gyűjtöttük a' szökdétselő kopókat, 's ki-mentünk *Gormbánnak* berkes halmaihoz, az ágos Szarvasoknak ösvényire. Meg-festettük kopjainkat az erdei kanoknak vérében. Három napig vendégeskedtünk az erdőkön. A' tsigák' ereje¹ körül-terjedett. – Szapora lépéssel jöve felénk *Fárbil*. Fájdalom borította ortzáját. Szavait sohajtások szaggatták. „Noszsa, mond az Iffiú, noszsa *Gellámin!* *Struthdarg*, *Máthonnak* ádáz-tekéntetű Fejedelmé, meg-támadta hajlékidat. Karja, az Égnek mennyköve, melly a' völgynek fíjait emésztí. Tsepeg a' fegyverc Barátid' véréből.” Rohantam Vezérinkkel a' vadászatról. Szerentsétlenség' érzéseí áradtak lelkemben. Szaladtam gyászszal-töltt szál-lásimra. Ott találtam gyenge *Kolullámat* halálában fetrengve, törött dárdát oldalában; vér-források buzogtak sebeiből. Meg-láta, ki-nyújtá jobbját, és monda: „*Gellámin!* iffiúságom' karja gyenge vólt. *Szulótrát* igyekeztem oltalmazni, de *Struthdarg'* fegyvere győzött; el-ragadta a' siró Leányzót, 's nevette fájdalmas esdeklését. Nem retteg a' haláltól *Kolullának* lelke; a' Vitézek' hartzán esett ő el.” Hasogatták szavai el-aggott szívemet. Szörnyen, kétségbe-esve, ordítva szaladt *Torlálth*. Dühösség emelte szárnyas futását. Iffiúi lépései gyorsabban mentenek enyimeknél. Láta érkezéstünket *Szulótra*. Hívta segélytséggül Atryát és Kedvessét; de ah! haszontalan hívta Kedvessét. El-esett *Struthdarg'* szablyája alatt. Én az öregség' lépésivel jöttem; hallottam Leányom' szomorú kiáltását. Ugyan-akkor ért *Struthdarg* a' partra, 's fel-hágott fekete-orru hajójába.

1) A' régi *Scoticiak*, valamint-szintén a' máí *Hochlandiaiak*-is, tsigákból ittak. – Ez a' szó-cjtés gyakran elő fordul *Ossiámdál*; 's mindenkor, gazdag vendégeskedést jelent.

Előre kényszerítette *Sulvórád*, magasan fel-emelvén karjai közt. Vérbe vólt a' mellye keverve. Hajának fűrtyei szélnek eredtek. Keményen vert diühösködő szívem. Iszonyodva hagyítottam kopjamat. A' repülő dárda által-ütötte az árúlónak torkát! de ah, Leányomat-is által-ütötte egyszersmind! Le-rogytak mind-ketten a' motsáros sziklára. *Sulvórádnak* kebelére dőltem, 's sebér könyvcimmel áztattam. A' tenger-parton emeltem sír-halmát, 's *Torláthot* melléje fektettem. Nyúgodgyatok békével, o Szerelem' ártatlan gyermekei, *Morva*' sziklás gerébjében, aludgyatok tsendesen a' kő-szálnak üregében! ah, az én nemzetségem ki-fogyott! Hasonló vagyok a' pusztában el-aszott tölgyhez; ágaim le-hullottak. El-vénültt törökem ki-múlt. – Ah, mi az életnek szerenetsége, mi a' fegyvernek haszontalan ditsekedése! Minden tsak egy tűnő álom!

„ÍGY éneklött az öreg *Gellámin*. Szavai meg-olvasztották lelkemet. Érzettem gyengülő Szózatnyát. Mentem feléje, 's meg-merevedve találtam. Ah! *Ossián*, hasztalanok az életnek örömei, haszontalan a' napoknak hosszúsága.”

Ossián. Haj-borzasztó a' te gyászos éneked; de édes a' szomorúságnak szózatya. Nyújtsd ide hárfámat, o *Alpin*! halljad ki-áradó lelkemet, *Ossiánnak* utólsó, erőtlén hangjait.

Aryáimnak Lelkei! hallom hívástokat. Barátim, kedves szavaitok bé-hatnak lelkemre! Majd a' ti zengedező seregetek közzé állok én-is, 's éneklek véletlek a' felhőken. Isten hozzátok, *Kónának* halmait! Isten hozzátok, ti suhogó folyók! Isten hozzátok ligetek és bértzek! gyakran hangzottatok énekeimtől. Gyakran énekeltem a' te szikláidon, o *Morva*! Bajnokaink, nemes tselekedeteiről. Gyakran magasztaltam a' gyönyörű szépségnek ditséretét. Engedd még egyszer, o Hárfám, kellő segélytséged, hadd világosítsa-meg a' hatalmas igazságnak fénnye homályos lelkemet. Hadd tsudállyák énekeikben a' jövődő Bárdusok, *Ossiánnak* utólsó szavait. –

O te, az embernek egy bódogsága, Bóltesség, a' te ditséretedre éneklek! Te nemesítted-meg a' Vitéznek férjfiú kebelét, te tanított őtet a' szenvedőken segélyzni. Te hinteszsz áldást, mint harmatot, az országra. Te gerjeszted-fel a' Bárdusok' elméjét. A' te szózatod függeszti-fel a' hadakozásnak folyását. Békesség követi kellemes nyomdokidat. A' hol te lak-helyedet választod, hijában függ ott fegyver a' hajlékban. Tsak a' Vadászok' kezében villag, tsak az erdei kanokat rettentí. A' Halomi Lelkekhez hasonló szép Szűzek lejtőt járnak egygyütt a' nemes Iffiakkal, az Ünnepe' tölgy-fája körül. Nem félnek semmi kegyetlen meg-támadtatástól. Attyaiknak szeme örömmel nézi őket. A' gyönyörködtető látásra ragyognak az Öregeknek ortzáji. O Nap! te büszke világa az égnek, ki a' te fényes futásodban vígadozol! O Hold! te ékes éjjeli bújdosó! O Tsillagok, ti kik a' levegőnek kék héjjában olly tündöklőve ragyogtok! borúlyatok alá, 's esmérjétek-meg a' Bóltesség' méltóságát. Ti folyó-vizek, mellyek erre-felé tsörögtök! ti szelek, mellyek a' tengereken zúgtok! ti kő-sziklák, mellyek a' felhőkbe fel-hágtok! ti erdők, mellyek zöldellő leveleiteket rázzátok! egygycztessétek-össze énekteket, zengjétek a' Bóltesség' ditséretére! Bóldogok azok az Uralkodók, kik a' te méltóságodat érzik. Bóldog az az Ország, melly a' te uralkodásodat meg-esméri. O Bóltesség, vígasztald az én végemet! érzem közelíttő haláloamat. Fogadgyatok-el engem', o Aryáimnak Lelkei, fogadgyatok-el a' haldakló *Ossiánt*!

IX.

IFIABBIK ROBINZON. – Íródott a' gyermekeknek gyönyörködtető és hasznos magok mulatságokra I. H. Kámpe Úr által. – Fordítódott Németből Magyarra Gelei József által. – Nyomtatódott Pozsonybann, Patzkó Agoston Ferentz' betűivel, 1787. – – nagy 8. rétbenn 479. oldalra.

Ez a' könyv egyike a' leg-olvashatóbb fordításainknak. Ki-vévén egynéhány idiotismust, melly a' Fordítókra olly igen szokott ragadni, hogy idegenségét magoktól gyakorta nem veszik észre, nem akadunk semmi ollyan homályosságra, mellyet a' figyelmetesen olvasó gyermek is meg ne érthessen. Illyen az, midőn a' 8dik oldalon Detrik azonn való örömebenn, hogy testvérvél egy alma fa alatt ülvén babot hüvelykelhet, és Atyjának mesélgetését hallgathatja, így kiált-fel: *Már ez ugyan felséges! (Das ist herrlich)* – pag. 17. *más emberek halálra dolgoznak, (andre arbeiten sieh zu Tod)* az az, mások majd meg-szakadnak a' munkábann. – pag. 20. az *érdemes Kapitány (der tüchtige Hauptmann)* az az, a' jó-szívű, szánakozó. – pag. 136. *Köszöntekek tégedet százszor. (ich grüße dich hundertmal)* A' Magyar tsak *egyszer* köszönt; de külömben is ítéletem szerint nints szerentsétlenebbül fordított oldal az egész könyvbenn, mint a' 136dik és 137dik, hol a' Fordító a' gyermekeknek próbául írt 's hibákkal – de a' Nyelvnek geniusához nem alkalmaztatott hibákkal rakott leveleit hozza-elő. – pag. 304. *az éjtszakát vigyázással húzzuk-ki – (mit Wachen)* az az, ébren töltjük-el. – pag. 343. *méltatlankodó formán,* Ez Latinismus, ab indignationc. – pag. 361. *ki nem nyerhette magától* az az, meg nem állhatta, hogy ... rá nem vehette magát, hogy.

Kedvetlenek, sőt néhol szenyvedhetetlenek azok a' populáris alatsony szöllások, mellyeket – ha gyanakodásom meg nem tsal, és magának a' Fordítónak itt hinni bátorságos – eggy Barátja, ki a' nyomtató-sajtó alól ki-jött laplagokat nyomtatásbéli hibáiktól tisztogatta, a' Fordítónak kedve ellen, sőt híre nélkül is, belé rakott. Illyen az igen sok helyeckenn elő-forduló GOROMBA *szándék*, GOROMBA *tselekedet*, GOROMBA *szó*, nem az inurbanitás, hanem az *éretlen szándék*, *meg nem gondolt szó*, 's *oktalan tselekedet* helyett. – pag. 25. *egy KITSIT gondolkodott*, az az, *eggy kevés ideig*, vagy, *eggy kevésé*. – pag. 11. *eggy TSEPP pénzem sints*, az az, *eggy fillérem*, *eggy xrom*, *eggy pénzem sints*. – pag. 35. *ez a' DRÁGA JÓ Kapitány*, – de mindenekfelett pag. 125. a' DRÁGA SZÉP *tekenős béka*. Szöllhat é izetlenebbül akármelly sopánkodáshoz szokott vén-anyó? – pag. 124. *parantsolt a' békának*, az az, ha bár kése nem vólt is még is fel-bontogatta a' békát. – pag. 151. *innepe vólt a' láma gedóknak*; jó, hogy a' példabeszéd szerént *karátsony* nem mondott. – pag. 182. *füle' botját se hajtotta rá*; az az, nem gondolt véle. – pag. 185. *könyvet, papirosat kerekíteni*, az az, szerzeni. – pag. 187. *a' lámákat (bárányokat) le-sózta, le-gyilkolta*, az az, meg-ölte; még pedig nem dühösségből, hanem ételnek. –

Az illyen populáris szöllásokkal való élést eggy átaljábann illetlennek nem tarthatni; sőt inkább a' comicus munkábann, a' millyen például Prof. Simay Kristófnak a' *Ravasztsága*, tüzet ad és életet az egész munkának; de ki hallgathatja ezeket a' Robinzonbann, eggy tanúlt és gyermekeinek elő-menetelén szorgalmatoskodó Arya' szájából?

Hasonló hiba az, a' 131dik oldalonn, midőn Robinzon minden emberi társaságonn kívűl lakván egynehány esztendők óta a' szigetbenn, egykor Anyja után esdeklik, 's így kiált-fel: *szerelmes drága Asszony Anyám!* – Esmér é a' fel-hevűltt, el-ragadtatott phantazia ilyen haszontalan piperét? nem így kiált é inkább-fel: *édes Anyám!* édes jó Anyám! – A' 104dik oldalonn egy hibás festés van: *Milyen dűső-módra kotsikázik-elő a' setétes felhők közzül a' fényes villámás.* A' mennyi szó, tsak-nem ugyan annyi hiba! – A' mennykő tüze, az az, nem a' *villámás*, vagy inkább már *villámlás*, (minthogy ÁSba ki-menő vége, ha szabad úgy szólnani, *levődést* tészon, nem *személységet*, a' mihez a' *kotsikázás* metaphorája annál kevesebbé illik), hanem a' *Villám* sebesebb, mint-sem hogy lobbanását *kotsikázásnak*, és tüzesebb, hogy-sem *fényesnek* lehessen mondani; ellenben a' felhő, ha kénköves gőzzel viselős, nem *setétes*, hanem, *setét*, sőt talám *fekete*. Igazabban lehetett volna ezt a' szép festést így copíálni: *szép nézni, mely hirtelen lobban-fel a' mennykő a' terhes fellegekenn, 's mint tsap szikrázva le.* A' hol a' *le*-nek éppen utóljára ejtése a' képzelődéssel szintén láttatja, mint esik a' mennykő.

Magán a' homlok-levelen kedvetlen a' sok *íródott, fordítódott, nyomtatódott.* – A' *Magyarra*, és *Nyomtatódott* szükségtelen. I. H. Kámpe is hibás; mert a' Magyar a' kereszt-nevet utánna veti a' Vezetéknck.

A' ki-mutatott fogyatkozásoknál sokkal számosabb az, a' mi ezt a' fordítást mind természetes folyásával 's értelmességével, mind kivált némely idegen dolgoknak szerentsés el-nevezésével ajánlhatja; pedig Martialis szerint ha egy munkábann van annyi jó, a' mennyi rossz, már a' munka javallást érdemel.¹ Én ugyan kételkedem rajta, hogy az a' könyv akadhatott volna é szerentséesebb Fordító kezébe: ellenben szerentsésnek állítom magát is G. Uramat, hogy minekelőtte 's munkához fogott, még akkorában próbálatlan válláival a' Horatius javaslása szerint számot vetett, 's valami patheticus Íróhoz nem nyúlt. Most minekutánna a' *Halló bóldog estvéjét* is ki-botsátotta, már bátrabban 's nagyobbat is merhet. Légyen szabad itten, személyes unszolásaim után, újjobban kérnem, hogy mind azt az idejét, melyet gyengélkedő egéssége miatt tudományos foglalatosságokra fordíthat, szentelje a' Hazai Nyelvnek, melynek el-hagyatott sorsa minden el-készültt 's jól-született Hazafit, nyugodalmának fel-áldozásával is, nemes védelemre kiált.

KAZINCZY.

1) Trīginta toto mala sunt epigramata libro:

Si totidem bona sunt, Lause, liber bonus est.

X.

MILTON' EL-VESZTETT PARADITSOM-ából,
melly a' Deák ki-adás szerént hat Énekbe foglaltatott,
egynchány példa.

AZ ELSŐ ÉNEKBŐL.

Már a' bódog egek' fényes palotáját el-hagyván,
A' Kínnal rakodott mélység' fenekére le-húlla
Lucifer: és forrván az irigység benne, pihengő
Mellyéből sok ezernyi veszélyt, 's tűz-nyílat okádott.
Rettentő testét végetlen közre fel-ötli
A' láng-örvényből: korom-ábrázatja világítt
Kén-kőből-fakadó fénnel: nagy nyájjal-el-ülték
Tagjaiban dagadott sebek, Isteni Kéznek örökre
Dörgő mennykövítől rá-perseltt bélyegi. 'S állván
E' szörnyű, tsuda-nagyra ki-nyúlt, 's a' tűzzel egészen
Eggyé-lelt oszlop, 's ropogó szikrákat eresztve
Forgatván tüzesültt szemeit, 's a' lángos haboktól
Gyúltt tengert látván egyedül: Keseredve fel-indúl;
'S el-futván fene mérge, magát emelinti ki-lobbant
Szárnyaival: 's füstön, lángon végtére ki-hatván,
Egy kő-szirt' tetejére fel-ül; 's a' velle pokolban
Fúladozó Scregekhez imígy terjeszti beszédit 's a' t.

MOLOK BESZÉDJE.

El-végzé. Dúl-fúlva *Molok*, tsuda, képtelen állat.
A' lángból fel-vonsza magát, 's hév szénhez hasonló
Lántzot harapdálván: óh, monda, Királlya Pokolnak!
Rajta! ne várj sok válasz-adást; ints újjal, elég leszz.
Ím' e' tűz-országnak egész scregekre telendő
Bajnoki, kopjáknak sűrűdött erdei, minden
Számon túl-haladó szín-nép! mind égnek az hartzra,
És jeledet várják egyedül. Jaj, kedves Hazából
El-kergettettek, 's feneketlen üregbe szorítottak!
Tsúnya gyalázat! henyén töltsék századjokat annyi
Fegyveresek, 's gyászos napokat számláljanak itten
Árkoztam szunnyadva? mi fog, mi fog érní, ha kínnal
Így rongál a' Késedelem? 's hát e' fene lángnak
Égő, 's jaj! minden szem-pillantatra metélő
Rései, 's mellyünkön mind úntalan által-ütődő
Nyílai réz-tsontot, 's gyémánttal erőre ki-szálló
Értz-követ is nem emésztenek el? nem leszz' e belőlünk

Por, 's hamu? 's hát a' míg pihegünk, 's egy szikra-reményünk
 El-nem aludt; jajos ügyünkért fel-rántani, kérlek
 A' le-vetett fegyvert, fenyebb szózatra nem-hajtók
 Mit késünk? leg alább hírünk' mossuk-ki motsokból.
 Én ezt állítom; minden szege, vége pokolnak
 Hallya-meg ezt. Vesd Kardra kezéd'; törjünk-ki legottan
 E' fene tömlőrtzből, 's fegyver' közepére rohanjunk.
 A' fennebb-lakozók' székit meg kellett hágnunk,
 Szagatnunk ég' báltozatit, 's a' benne-maradtak'
 Ser'geivel meg-fektetnünk a' mély pokol' öblét.

Tsendesség vala jó darabig. Végtére ki-szálla
Belzebub a' Sátán' gyászos birodalminak egy fő
 Gyámola. Van bokrosonn ősz értelmekkel el-ülve
 Homloka, 's régi jeles neminek töredékire mutat
 Szívének forrója, 's magát-viselése. Magasbra
 Állván ez, 's környül-nézhén, ezt adja tanátsúl 's a' t.

A' MÁSODIK ÉNEKBŐL, ÉDENNEK LE-ÍRÁSA.

Téres határ' sík tengereinn a' merre le-ballag
Tigristől tsak imént el-váltt, s' hozzája megintlen
 Foglalt *Eufrátés*; gyönyörűn zöldellenek ottan
 Éden' Kertje tsudás fekvései. Verte lakását.
 Ott az örök ki-kelet: tetejekkel az Égnek hasító
 Tzédrus-fák creszek' módjára ki-nyílnak: ezek közt
 Sétálgatva smaragd-lábonn a' tiszta folyóknak
 Gyöngyei gördülnek, 's lassú tsergéseket adnak.
 Környül-ülte virág-ország: sok tsorda, feles nyáj
 Jár szabadon, 's ki-terültt rétet kedvére borotvál.
 Drága gyümöltse pirúl fának, skárlátja virágnak.
 Ott-kinn árnyékos ligetek, 's gyantákat ezekből
 Illatozásra ki-síró fák: benn szemre leg első
 Berkek, zöldellő barlangok, 's Flóra' virító
 Ágyai közt követsen le-futó sok-féle tsorogvány.
 Tér-mezejét ön' kényne szerént, valamerre szemeknek
 El-terjed látása, vetés lepi sárga kalászszal:
 'S fest-le verő-fényesb helyeket piros hajnali színre
 A' Szőlő, 's koszorúz édes gyöngyökre gerézdeltt
 Fürtjeivel. Nem volt *Boreás* itt, nem *Vizes Auszter*.
 Nem dörgés, 's villámlat, hanem tsak gyenge *Zefir*-rel
 Múlatozott a' szín-levegő, 's hordoz vala rengő
 Szárnya hegyén kegyes illatokat, 's tömjéni lehellést.

E' vólt a' birodalmi Lakás, az hol a' leg előbbi
Nemzőjink jámbor napokat, 's víg életet éltek.
A' dühös ellenség itt újra fohászkodik, égvén
Szíve kajánságtól: 's a' merre meg-állá, magass bértz'
Vég' föliről rohan *Éden*-nek síkjára morogva.
Szinte miként zúdúlni szokott a' gyáva juhokra
A' körmös farkas, 's agyaros torkába szorítván
A' síró falatot, fel-alá forgatja kegyetlen,
'S ártatlan vérnek ki-folyó tajtékira vídúl.

Továbbá:

És már a' levegő kezdvén langyodni, fölükbe
Hajra heves *Títán*, 's a' bődlog pár is azonban
Zöldültt Tölgyes alatt le-futó híis völgybe le-szálla
Néki habos gallyak kedvelt árnyékokat adván.
Mellesleg ki-folyó kút-fő kristályi vizével
Mormol, az árnyékozó tsendet könyvével habarván.
Itt mirtus-fa között, környífl-vétetve virágok'
Illatokat-lehegő seregétől, hantnak eresztik
Lankadt tagjaikat. Leg színesb alma-fa nyújtott
Ártatlan friss-ételeket; szőlői gerézdek,
Vagy kéreggel emeltt folyadék szolgáltak itallal.
A' víg nyájasság, nevetés, lány tréfa, 's el-eddig
Nem-födözött, 's nem-íves szerelem, magok' öszve-kevervén,
Közbe-veszik, 's környíflöttök lejtőket ugrálnak.
Nézte; 's keservébenn dühödött a' Szörnyeteg annyi
Jók' özönin; 's a' t.

Végződvn ezek: el-mennek nyúgodni smaragdos
Gallyak alá, 's puha pázsintos nyoszolyákra fektűsznek.
Íme, setétbe borúl a' Szent berek a' pulya mirtus'
Viszsa-szegett zöld ágaitól, 's a' lenge szeletskék
Ingatván a' fák' levelét, a' Párra leheinek
Élet-italt. A' selymes határt mormolva kerűlik
A' tsergő patakok, 's le-lapúlt völgyeknek erednek,
Minden-féle bogár távúl, távúl van ijedség:
Ismérik, 's a' mint tudják, Fejedelmők' az észből
Nem-vett állatok is meg-tisztelik. Ám de kiváltképp,
Fekttében, ki-pírúlt rósák 's majoránna-sereg közt.
Éva tsudálatos, és hímes föld-színnek ezerszer
Szépeit egy maga természetivel feljebbre segéti,
Líliomat, 's fűrtös violát szépséggel előzvn:
Így kies artzával, 's gyönyörűenn hátra-szegődött

Ajkakkal, szemek' el-zárák. És a' mikor önti
A' feketés ág' lombjai közt a' fil' mile fodros
Énekít a' ki-terültt levegőn, 's azt vissza-lövellí
A' köves oldalokon játszó visz-hangzat: el-éri
Szenderedés, 's meg-lopta szemek' kívánatos álom.
Jersz' ide, Szép Szerelem! még íjjat, tegzet el-eddig
Nem-viselő; még tiszta, szelíd szárnyakkal ajánlott,
'S szem-bé-nem fogatott Szerelem, fordúlj ide! 's hó-színt
Meg-vívó violákkal egész halmozva tetézett
Vedred' ürítsd-ki 's hajíts teli kézzel ez ágyra fejeíró
Líliomat. Magad is, bódlog pár! ah, ha reményt adsz
Vártt maradékidnak, sok-féíit tudni ne kívánj.

A' HARMADIK ÉNEKBŐL.

--- Le-borúlt, 's az egekre szegezvén
Hál-adatos szemeit, 's szívét, így nyújta Könyörgést
A' két Ártatlan: Fő mozdítója miveknek,
Mellyek ezen terjedtségben nyomakodnak előnkbe! --
A' ki kezén forog annyi világ, 's van függve kis újján!
Annyi jeles tsuda-tételeket meg-jegyzeni számba
Venni ki tud? jaj, kisdéd eszünk nem terjed-el addig.
Tí, szent Szérafimok, belsőbb Udvarnokok! óh, tí,
Kik közelebb helyről szívjátok az Isteni tömjént! --
Tí, hárfát, bódlog sokaság, kezeitekbe, 's nyiretryítt
Fogjatok, és hozzá méltó dalt zengjete! óh, tí
Fényes öröm-lánggal lobogó tsillagzatok! égi
Nagy-tag gömbölyegek. Levegő, Föld, Tengerék! és tí,
Föld-, Levegő-, Tenger-szerető feles állatok! a' mí
Buzgóságunknak mind annyi tanújí! miénkhez
Addjátok víg hangzatitok'! -- Te pediglen hatalmas
Országoló, kinek Ég meg-hajol, ki vagy emberi szemtől
El-rejtetve, de látsz mindent; szívünkbe, Te, józan
Értelmet tsepegess; Te tsalárd kísértetek által
Lábunkról le-veretni ne hagyj, Te, vad álmakat űzz el!

A' NEGYEDIK ÉNEKBŐL. ÁDÁM ÉVÁRÓL.

----- Akkor
El-kezdvén szaladozni, panaszt ontottam epedve:
Tí, patakos völgyek! nyelvetlen bértzek! homályos
Erdők! zöld rétek! termékeny határok az én nagy

Kínjaimat szánjátok-meg! – 'S bús könyveim hullván
 Artzámról, ázott a' föld is előttem. – Azonban
 Sajdítom keresett kintsem' közelíteni zölde
 Gallyak alatt. Ah! mint ragyogott! ah, mennyei Kép vőlt!
 Éppenn az, mellyet mélyl álmod előmbé szakasztott,
 Hozzáam artzával, 's minden természettel hasonló:
 'S Isteni Készítmény; piros hajnalt, és havat hintő.
 Óh! ki kiáltok: Atyám! ismérem Zálagod!'! édes
 Társamat ismérem! nem vőlt sikertelen az álom! –
 Most adománnyaidat fejezed! szemlélem az égből
 Szállott tífikörömet, 's éltemnek drága segédét! –

AZ ÖTÖDIK ÉNEKBŐL.

A' Sátán kígyó' képébe öltözwén látja Fővát.

'S ím ötet tsupa hó-fényben szemléli virágos
 Táblák közt egyedül fel-alá járkálni. Virágit
 Öntőzi már, már gyámolokat melléjek igazgat:
 Itt köröz, ott gyomlál; itt bújtást térszen, amott ólt:
 Óh egyedül-hagyatott, és vesztit előre nem-érző!
 A' Kígyó mindjárt közelít, és tsalfa tekergést
 Vervén, agg-ravaszúl bé-tsűsz azon helyre, holottan
 Úz vala múlatkozó munkákat az Édeni Nimfa.
 Ezt mikoron közelebbre vevé: deli termete' fénnét,
 'S mennyei szépségét nem győzte tsudálni: Királyi
 Felséggel, látszott ékit fel-emelni virágok'
 Rendinek is. Le-hevílt, 's el-aludt az Írignynek haragja 's a' t.

AZ UTÓLSÓ ÉNEKBŐL.

----- Éltemnek előbbi szerelmes
 Társa, veszélyemnek most eszköze! – Tí, minap oh víg
 Énekekkel zengő ligetek! már vissza mit adtok?
 Árva nyögést, keserű zokogást, szívbéli sohajtást!
 Oh, te tudod véres szemcim' bús árait, hív éj! –
 Illy kép' sírt Ádám, így sírt a' vissza-szökő hang,
 Völgyeket, erdőket, kő-szírtokat öszve-futosván.

Éva hasonlóképp', fájdalmat könyvel hitetvén:
 Én nyomorított, ki-kiált, milyen forgóra kerűltem!
 Borzad egész testem, fejemenn haj emelkedik! óh, tsak
 E' gyönyörű helytől bútsúm' ki ne kellene vennem! –
 Jaj, ki-rekesztnék! – Ila rosszsz él'tünk, mért nyújtatik éltünk! –

Oh liget! oh szépség! tí, bóldog rétek! határok!
 Oh tí, hűs völgyek, mellyek bámúltatok a' mí
 Támadatunkra! – Tehát leg utólszor lássalak! – oh, te,
 Szós visz-hang, melly énekimet fel kapni szeretted;
 Már végső zokogásaimat téríted-e vissza?
 Gyenge virágotskák! tí, szép sereg! illatot hintő
 Tsillagok! oh ezután ki fog öntözgetni! nevendék
 Száraitok mellé gyámolt nyomogatni ki fog már?
 Én legyek el, gyönyörű helység, te kivűled örökre!
 Ím' idegen földön fogjuk nyomorúltak ez életet
 Tölteni, forró köny, remegés, szívbéli nyögés közt. 's a' t.

SZABÓ

XI. ÁNYOS PÁL RÓL.

AZON szerentsés-születésű Íróink között, kik a' leg-szebb természeti ajándékokkal bírván, jeles érdemeikért közönséges esmeretségre, 's hazafi társainknak tiszteletére méltók vólnának, és még-is feledékenységből maradnak, egy vólt *Ányos Pál*-is. Ez a' nemes Iffiu, ki idővel Nemzetünknek gyönyörűsége lett vólna, ez-előtt már egy-néhány esztendőkkal, életének *28dikában*, meg-holt; és még sem találkozott mind eddig-is senki, a' ki az ő különös-kedvességű Verseit össze-szedvén közre botsátotta vólna! El-felejtve nyúgoszik szegény a' földnek gyomrában, mint-ha soha közöttünk sem lett vólna! – Hazánkfijainak érdemeikhez mutatott illetén érzéketlenségünk, ki-mondhatatlan, mi nagy kárára válik a' Hazának. Ez által nem tsak efféle kintseink rejtekben maradnak, de még több más Íróink-is, kiket külömben a' Hazának és ditsősségnek szerete talám sok jeles dolgokra vezetne, meg-szomorodnak 's el-ked-verlenednek.

UGYAN-is mí-nékiünk Magyaroknak, ha ditséretes igyekezeteink által Hazánknak tetszését, ezt a' mí számtalan fáradságainknak egygyetlen egy, kedves takarmányát, meg nem nyerhetjük, mi szolgálhat még egyéb vallyon! ösztönünkre? –

Melly helyre-hozhatatlan kárt vallott légyen a' Magyar Poézis *Ányosnak* olly idő előtt történt halálával, azok, kik némelly munkátskáját kezekbe kaphatták, eléggé tudgák. – Életéről, 's Írásairól annak idejében majd bővebben szóllok. Most tsak valami keveset jegyzek ide verseinek minéműségéről.

Ányos többnyire két-sorú végezetes versben írt, úgy-mint a' melly leg-alkalmasabb mind a' Költőnek elméjét szabadon jártatni, mind az Olvasót a' Gondolatoknak 's verseknek könnyű, természetes folyásával gyönyörködtetni. Nem-is egyéb végre véteődtek szokásba az egygyenlő-végezetű Verseik, hanem hogy az utolsó szóknak mértékletes egygyenlősége ketsegtetvén füleinket, a' gondolatoknak szépsége annyi-val kellemetesebb foganattal hozzattassék elménkbe. A' hallás leg-kényesebb érzékenysége az Embernek. Az egy-forma hangoknak mértékletes egygyeztetése kedves

nékie; valamint-hogy ellenben azoknak erőltetett többszörezése únalomát okozza. E' végre (kiváltt a' hosszszasabb Költeményekben) a' négyesnél tsak-úgyan alkalmato-sabb a' két-sorú Vers.

Nem következik mindazonáltal ebből az, mint-ha én a' Négyes Verset meg-veten-dőnek lenni állítanám: Koránt-sem; ilyen következtést tsak azok a' *Verselő*k húzhatnak szavaimból, kik a' Poézisnak mivóltát többnyire tsak a' szóknak egyenlő végezetében helyheztesik; nem általván, mint valamelly különös Poétai tálentommal dítsekedni, ha négyes versben *némelly nap' száz strófát írhattak*.¹ Innét van az ízetlen verseknek olly temérdek sokasága, mellyeket ha valamelly Második *Sándor* meg-visgáltatna, talám még *hét jóra* sem találta.²

Mennyire ment légyen *Ányos* a' Verseknek említett nemében, és egyszer'smind a' Poézisbann, önnön munkájiból tetszik-ki leg-inkább. Ide írom példa gyanánt az *Isteni Gondviselésről* írtt elméledését; melly darab tsak fordítás ugyan, vagy-is inkább az idegen Írónak tsak tulajdon ínye szerént való követése; de a' mellyből nyilván meg-látszik még-is, hogy *Ányos* született valóságos derék Poéta. Melly gyönyörű és kelle-metes színekkel festi gondolatait erről a' mély és felséges tárgyról, önnön maga ítéllye-meg az értelmes Olvasó.

AZ ISTENI GONDVISELÉS

Hol van olly Istenség, mint Te, ki karoddal
Mindent teremtetél, 's éltetsz hatalmoddal? –
Tölled függ e' Világ roppantt épfflete,
Tölled e' Kerekség' minden szegelete;
Istene vagy Szeráf' égő szerelmének,
Istene leg-kiszebb plánta' gyökerének;
Minden, a' mi lebeg, piheg, gondolkodik,
A' Te teremteded, 's Te-néked áldozik.
Mennyire a' szeilő repül fúvásával,
'S mennyire a' Nap hat arany sűgárával:
El-érsz végezetid' örök hatalmával,
'S tetszésed szerént bász kezéd' munkájával!
Vétkesen álmadoz *Epikúr* magában,
Úgy festvén Istenét fényes trónussában:
Mint-ha nem ügyelne e' szép Kerekségre,
Mellyet semmiségből hozott fényességre.

1) – – Amet scripsisse ducentos

Ante cibum versus! totidem coenatus. – –

Garrulus, atque piger scribendi ferre laborem;

Scribendi recte: nam, ut multum nil moror. – –

HORAT.

2) Nagy *Sándor* illy fel-tétel alatt fogadott *Choerilussal* hogy minden egy jó versért egy *Philippust* (pénznek neve), minden egy rossz versért pedig egy pofon-tsapást nyerjen. – Alig találko-zott az egész munkában *hét jó vers*.

Mert az a' Hatalom, melyet töményünkkel
 Tisztelünk Egében, 's imádunk szívünkkel,
 Mint Atya, úgy vigyáz kedves szülöttjére,
 Kegyességgel tekint nagy teremtsére.
 Hát talám, ki lelket alkotott testiinkben,
 'S gondolkodó erőt gyúllasztott esziinkben;
 Nem ügyel Ő rólla tett ítéletinkre?
 'S nem néz hála-adó érzékenységinkre?
 Hát talám, kit minden állat életével
 Magasztal, 's dicsékszik illy Teremtőjével,
 Nem fog gondolkodni azok tartásáról,
 Kiket elevenné tett semmi-voltáról?
 O! ha a' férge-is érdemlett teremtest,
 Mért nem érdemelne tölle gondviselést?
 „Mit? még a' férge-is, kit mi meg-vetéssel
 Néztünk, 's meg-tapodunk gondatlan lépéssel,
 Érdemelné, Egek' kék báltozattyáról
 Hogy reá tekéntszen Isten trónussáról?
 Nagy tsekélység volna olyan Méltóságnak
 Ki karján nyugszik az örök boldogságnak. –”
 Így szóll az emberi kevély vélekedés,
 Kit szín tsiklándoztat, 's múltó képzelődés,
 És tsak az érdemes mélyly tiszteletére,
 A' mi arany sűgárt boríthat szemére!
 O! te, ki így ítélsz okoskodásoddal,
 El-hiheted, tsudát tapodsz meg láboddal!
 Teremts egy olly férget, ki éllyen, 's érezzen,
 Ki éltét szeresse, 's élelmet szerezzon;
 Ha nints annyi erőd! imádd Teremtőjét,
 Imádd olly tsudának, mint te vagy, szerzőjét;
 'S valld-meg, hogy érdemes az Isten' gondgyára,
 Ki ezt-is teremté Világ' tsudájára!
 Nézz egy virágokkal bé-festett mezőre,
 Melly illatyát bízván estvélyi szellőre,
 Elődbe repítti, 's kér, hogy nézz reája,
 Melly kies térsége, 's melly szép bokrétája,
 Mondd-meg! nem látod-e minden virágjában
 Azt, ki száz ezerszer szcbb magasságában?
 Mondd! ki ékesítti ama' telekeket,
 Hol gazdag kalászkok le-hajtyák fejekcet?
 'S ki hullattya harmat' ezüstös tseppjeit,
 Hogy itassák búza' szomjús gyökercit? –
 Ott egy pataknál ülsz, melly szép tsörgésével
 Fut a' virágok közt kristályos vizével.

Ketsegtet, 's szívesen nézed kis habjait,
 Szívesen tekénted illatos partyait.
 Mit gondolsz? hát ennek ki intézte úttyát?
 Ki szerzi vizeit? ki tartya-fenn kúttját? –
 Ím'! látod a' gondos Természet' képéből,
 Hogy mind Istennek él gondviseléséből.
 Látsz amott egy terhes felleget meszszeről,
 Melly minden fényt el-űz az eget' tértjéről.
 Előre bortsáttya süvöltő szeleit,
 'S úgy közelget, szórván pusztító tűzeit.
 Kárpát' bértzekeit vélnéd formájából,
 Vagy Etnát lángokat okádni torkából:
 Úgy nyúlik fel-felé setét tornyaival,
 Meg-rázzván a' Földet bús morgásaival.
 Retteg a' Természet egész erejében,
 Rettegsz te-is kunyhód' setét szegletében.
 Védelmért sohajtasz, félsz mennyköveitől,
 Félsz az Istenségnek erős kezeitől, –
 Mint midőn kis madár, sziklás rejtékéből
 Látván a' Sólymot repülni fészkeből,
 El-bújik az erdők' berkes homályában,
 Várván idvességét tölgy-fa' odújában.
 Nem érzed-e ekkor 'Teremtőd' karjait,
 Ki száz halál közt-is fedezi fíjait?
 'S ámbár fejed felett tsattog mennykövével,
 Még-is védelmezni tud kegyességével;
 Tsak hálá-adó légy, 's áldd fényességében
 Azt, ki Atyád, noha menydörög egében. –
 Mennyünk most *Lýbia*' fővény hegyeire,
 Nézzünk a' felhőkig nyúló fenyvesire.
 Meg-láttjuk, hogy szalad kis Óz rejtékiben,
 Hallván az Oroszlányt bőgni erdeiben.
 Mért fél? mért szalad-el határja szélére?
 Hogy tudgya Gyilkosságát? 's mért vígyáz éltére? –
 Nézzünk tovább minden állatok nemére,
 Melly híven igyekszik mind-egygyik végére:
 Azok, kik tanyánkban eszik baglyáinkat,
 Békességgel hordgyák terhes jármainkat,
 Kik pedig még vadan járnak határinkat,
 Rettegik halállal töltött puskáinkat.
 A' Sas fellegekig hat repülésével,
 Féreg pedig porban mászkál kis testével;
 A' Méh eledelét önnön munkájából
 Vészi, mellyet készített tavasz' virágjából;

A' Karvaly pediglen hajnal' hasadtával
Ki-repűl az égrc, 's ott lebeg szárnyával;
Vigyáz mindenfelé, hol kapna prédára,
Azután, mint villám, le-tsap a' pajtára,
Fel-függeszt egy szelíd Galambot körmére,
O! láttam, hogy vitte kegyetlen fészkére!
Mondd-meg! ki tanította e' vad állatokat,
Hogy minden ész nélkül tudhassák tárgyakat?
Mondod, a' természet? – hát ezt ki szerezte?
Nem-de az, ki ezt-is vélek teremtette?

Úgy van, Mindenható! Te tanítottad őket,
Te nőtetsz éltekre zöldellő mezőket!
Hát én, kit nemessebb kezed' munkájából
Emberré teremtél agyag' kovászszából;
Én! kire rá tetted titkos petsétedet,
Ruházván lelkemre Isteni képedet;
Én! ne érdemellyem gondviselésedet,
Ki ész' 's szabadsággal imádom nevedet?

Ott egy virágotska halavány színével
Jelenti, hogy el-hal, 's múlik szépségével;
Itt egy Szarvas piheg el-aggott mellyéből,
'S készíti páráját ki-fűjni testéből;
Ügyelsz mind-egygyikre, 's intézed végeket,
Intézed enyészni kezdő életeket;
Tsak én, kinek lelke Halál' törvényétől
Szabad, 's örökségre repűl-el testétől,
Légyek el-rendelve sors' vak crejére,
Melly felettem függjön, 's hányhasson kedvére?

Nem, nem! nagy Teremtőm! gondolsz te miveddel;
Tekéntesz reám-is atyai szemeddel!
Még midőn lebegtem a' bús semmiségben,
Már el vólt rendelve a' nagy Istenségben:
Melly szempillantásban száll rám bódogságom,
'S mellyben fog üldözni bódogtalanságom. –
O! te nagy Hatalom! látlak trónusodban,
Látom Világunkat nyúgadni karodban! –
Te vezetted *Sándort* Perzepoly' várához.
Te vezetted *Cézárt* Rubikon' partjához;
Szomorú Spártának dőlő falaira
Te vontál örökös fátyolt hamvaira.
Így tsinálsz városokat kórós pusztaságból,
'S ismét pusztaságot kevély uraságból!
Látod a' jövődő napnak éjtszakáját,
'S úgy rendeled ember' szerentse-kotzkáját.

Mindent el-intézel szent akaratoddal,
'S bé-is teljesítesz örök hatalmoddal.
Van tehát oly erő Világunk' rendében,
Kinek élünk halunk gondviselésében.

Még egy kis darabot ragasztok ide ilyen két-sorú Versből; melly bánatos-szerű darabotska egyszersmind az ő érzékeny, 's Hazája' szabadságáért reszkető nemes szívének, és Nemzetéhez viselterett forró szerelmének mint-egy bállyege légyen. Kezde ez egy Levélnek, mellyet *Ányos* (1782dik esztend. 10dik Febr.) Nyitra Vármegyéből, *Elefánti magánosságából*, egy jó baráttyához Budára botsátott volt.

Itt van farsang' vége, 's még fánkot sem ettem,
Mellyet néha-napján annyira szerettem.
Nem látok Ifjakat reptülő szánokkal,
Futni paripákat tsergő szerszámokkal. –
Mélly hallgatás tölti egész környékemet.
Lukánus Máróval múlattya szívemet. –
Egygyik dühösségnek vezet templomához,
Szegény *Priamusnak* volt palotájához;
Hová egy Szökevény kísértén Mátkáját,
Nemzete' vérével festé nyoszolyáját. –
Másik szabadságnak bús temetőjére
Hív, *Thessaliának* gyászos mezejére.
Itt sirattya Rómát mennyci lantjával,
Szánakodást gerjeszt bennem fájdalomával.
Kínos keserűség! o! ne terjedgy reánk!
Ne tudgya terhedet, 's ne esmérjen Hazánk!

Illyen gondolatok lepik-el lelkemet,
Midőn a' hó fedí bértzes vidékemet;
Mellyet a' szünetlen erdők' sűrűsége,
Hegyek' magassága, völgyeknek mélysége, –
Iszonyúvá tészcen Nézők' látásának:
Mennyit kell érezni itt egy Poétának? 's a' t.

Melly könnyű folyások légyen *Ányos* kétsarkú Verseinek, ez a' két példa eléggé mutattya. Ilancm készített ő mindazonáltal Négyest-is jó számmal, de mind olly természetes és kedves folyásúak ezek-is, és mind olly válogatott szókkal íratattak, a' millyeneket csak magok a' Músák szoktanak mennyei ajakaikra szedni, és annak a' ritka-szerentséjű halandónak nyelvére rakosgatni, kit már születésekor ki-választván, kisdedségétől fogva Hippokrén' szent italára szoktattak, 's a' Poézisnak leg-belsőbb tickaira meg-tanítottak. Imhol a' példa:

Egy Bóldogtalannak panaszai a' halavány Hóldnál

Szomorú tsíllagzat! melly bús sígárokkal
Játszol a' tsendesen tsergő patakokkal!
Tsak te vagy még ébren bóldogtalanokkal,
Kiknek szíve vérzik, 's küszködik bajokkal!
Hallyad! hogy sohajtnak esrévely' homálytában,
Midőn a' Természet szunnyadoz álmában;
Nints álom ezeknek gyászos kunyhójában,
El-tünt! el-távozott bóldogabb házában!
Ott egy temetőnek látom keresztyeit,
Bádogadt szél mozgattya tziprus' leveleit;
O! az árnyékozza sokak' tetemeit,
Kik velem érezték ez élet' terheit.
Egy feje árnyékot szemlélek sírjából
Suhogva fel-kelni halottas honnyából.
Vallyon! nem leszsz-e ez azoknak számából,
Kik, mint én, könyveztek szívek' fajdalmából?
O! bár felém jönnel – nem félnék képétől;
Többit reménylenék borzasztó lelkétől,
Mint élő halandók' szemfényvesztésétől,
Kiknek számkivettve vagyok kegyelmétől.
Jaj, de ismét el-tünt! – ez-is fut engemet, –
Talám észre vette hullani könyvemet!
O! hát nints már senki, a' ki nyögésemet
Hallaná, 's enyhíteni akarná ügyemet!
Üss, te bóldog óra! a' melly inségemből
Ki fogsz szállítani illy sok gyötrelmemből,
Szakaszd-ki e' sebes szívet kebelemből,
'S tsinálly port, agyagból készített testemből!
Talám majd valaki jön sírom' szélére,
'S akasztván egy darab fátyolt keresztére,
Reá emlékezik baráttya' szívére,
Egy könyvet gördítvén hideg tetemére!

Illyen egy Poétának Munkáji, kétség kívül kedvesek lesznek Magyarainknak. Jelentem azért, hogy én el-tökéltetem magamban, azokat, mihelyest egybe-szedhetem, szép, tiszta nyomtatásban, közre botsáttani. Már jó vastag nyalábot öszve-gyűjtöttem ugyan Verseiből, de noha már harmadik esztendeje fordul, mióta öszve keresésekben fáradozom, nagy számmal vagynak még-is, mellyeket még mind eddig kezemre nem keríthettem. Kérem c' végre mind azon Magyar Hazafijakat, kiknél Ányosnak valamelly munkái találtattnak, ne sajnállyák azokat hozzám által-küldeni, hogy jelentett szándékom szerint Nemzetünkkel közölhessem. Ányosnak ditsőssége, és a' Haza kívánnya ezt töllök; – és kinek volna másnak azokhoz nagyobb igazsága?

MAGYAR
MUSEUM.

[MÁSODIK NEGYED.]

I.
MÉLTOS. BÁRÓ RÁDAY GEDEON
TÁRSUNKHOZ.

VIRRAD-E már, vagy el-alkonyodunk, oh Ráday? fonnyaszt
Engemet a' szörnyű remegés, ha tekéntem az égnek
Szüntelenül rajtunk-dörgő villámit. – Utólsó
Fergeteg ez, 's népünket egészsz halmokra rakandó
Ostorozás! – Ugyan is mi vagyon más hátra? – lehánytuk
Már régen nemes öltözetünk' a' mellyre tsudálva
Függesztette Világ szemeit; 's ő velle le-hánytuk
Régi Magyar szíviünk'! más bőrt vettünk-fel Atyáink'
Tsúfságokra, 's magunk' abban kívánnuk emelni:
Mintha bizony nem az ész, hancm a' ruha tenne nagy embert!
Mint vér-árulók, jövevény árúnak utánna
Lázadván, már felséges nyelvünk' is el-úntuk! –
El-fajzott tsemeték! árnyékon kapni, komondor'
Dolga, nem egy lelkes Magyaré. De hol ez ma? kiben forr
Hajdani vér? – Idegenből vett Hölgyeknek erőkbenn,
Jaj, meg-kortsosodott! jaj, meg vesztette sovány víz! –
Látryuk főbb Onokájinkat; de heába keressük
Tzímercs elsőjök' szép lelkét bennük! erőbenn,
Erköltsbenn, észbenn, nyelvbenn el-ütöttek! aliglan
Ismérhetni, minő nemből származtak. Igaz szó.
Nem szűlnek sólyom-fiakat soha gyáva galambok.

Így rohanunk vesztünkre magunk! így vágjuk alattunk
A' dőlésre hanyatlott fát! – Népiünknek az ügyét
Olyannak képzem, valamint a' tiszta folyamnak
Sorsát: melly mihelyest köves árkát meszsze haladván
Kezd agyagos földet nyalogatni: ki-vetkezik első
Ízéből, 's, kristályáiból. Ha beléje szakadnak
Már felesebb zákányos erek: melly tótsa, minémű
Pótzte fog a' nevezett gyöngy vízből válni? Ha végre

Más testesb folyamatba le-száll, vagy is ön maga többes
Ágra hasad: ki-vesz, úgy-e, 's hevét sem tartja tovább fenn? –

Mennyi jeles nemzet járt így! mint a' nap az égenn,
E földön szint' úgy ragyogott; most nyomja setéttség;
Tős-tőből oda van. De hogyan? nem fegyverek ölték;
Nem fojtotta mirígy; nem sorvasztotta nagy éhség. –
Ah, nyomorúltt vesztének okát, im' Ráday, látod
Mí bennünk, onokáinkbann, és régi nemünknek
Meg-keverésébenn. – Az utolsó fejsze pediglen
Az vala; melly nyelvére tsapott. Ez ütéssel esett-el
Annyi sereg nemzet. Babilonnak tornya ki-veszte
Eggy ajakat; 's ottan más más nép kelt-fel. Ez ajkat
Hozzuk-viszsa, 's megint egy nép szálland-ki világra.

Virrad-e hát, vagy el-alkonyodunk? ah, hogyha tekéntjük
Egy fél század előtt mik vóltunk, és ma minémű
Állapotunk; ha nemes nyelvünk' sérelmire nézünk:
Alkonyodást, vég' alkonyodást láthatni fejünkön!
Népünknek meg-szüinte ki van végezve! nevünk is
Már temetőre siet – Borzasztó szózatok! – – Állunk,
Állyunk-meg. – Gyönyörű szellő kezd lengeni, 's vídám
Hírt emelít puha szárnyaival. – Mély álmok oszolván,
Minden tájékon, mintegy jel-adásra; sereggel,
Öszve-vetett vállal, szívvel, fel-keltek az Írók:
A' Tudományt magyar ajkra veszik; terjednek az ékes
Elmének szüleménnyel folyó 's versbéli beszédben.
Még soha sem vólt illy buzogás: egy kintse' 's örökje'
Védelmét fel', al', és köz Rend fel-fogta; meg-öszűlt,
'S zólddellő korban-lévők vetekedve segélyük.

Nézd Orczyt, 's a' két Telekit: (több illyeket, Isten!)

Nézd ott Bartsaival Báróztit, Pétzelit; itten
A' nagy-eszű Molnárt, Cziriéket, Kreskait; ottan
A' könnyű Rájnist, Horvátot, Révait; a' szép
Tollú Bessenyeit, fel-készűltt Versegit, és nagy
Számra-menő több Férfiakat! melly égve, minémű
Hasznokkal fogták ügyűnket mind ezek! – És Tí,
Öszve-kötött Lelkek! fel-szenteltt Társaim! oh Tí
Gyenge virág-korotok' jeles érdemitekkal ajánlók!
A' Magyar Ifjúság' eleven példái! Kazinczy,
Jersze! Batsányi, siess! hadd lásson Ráday. Rátok,
Rátok akarja szemit fordítani Társotok. – Oh név!
Oh, Haza-kedvellés! áldott Öreg! oh, Te, ki meddig

Fenn-tartand néptünk, mindég fogsz élni; közinkbe
 Bé-jöveted, melly tisztelettünk! – Társunk vagy? – [E]lég[.] Már
 Fel-virrad: nints olyan erő, hogy el-érjen erőnkkel. –
 Fel-virrad; jel ez is: Márs ott-kinn mennykövez; itt-benn
 A' Músák kötik a' koszorút: aprittya Magyar Kard
 A' Törököt, 's azon egy tájbann emlitti magyar toll
 Drága vitézeinek nyelvét: fel-virrad, örüllyünk,

SZABÓ.

II.

BÓLDOG BOLONDOSKODÁS.

Alsó-Regmetzen, Júniusnak 30d. 1788.

FUT az idő, 's nem sokára
 Leg-szebb korom majd el-múl;
 Közelget, érzem, határa,
 'S hajam barna szála húll:
 De borral sebess szárnyának
 Lépvesszőket vethetek.
 Hé, bort hamar! – Múlásának
 Így bízvást nevethek.

Még most – hálá Istenimnek!
 Borom' bátran ihatom.
 Még most – hálá Istenimnek!
 Mantzim' tsókolgathatom.
 Még nints, a' ki el-fogassa
 Gyanúba vett levelcm';
 Nints, a' ki tudakoztassa,
 Ki suttog titkon velem?

Jer, Mantzi, jer', mártsd rózsádat
 'TajtékHzó poharamba,
 Fond azt, és melj-pántlikádat
 Fürtös barna hajamba.
 Izleltesd szád' édességét,
 Mig, rám csvén az álom,
 A' bóldogság' tellyességét
 Karjaid közt találom.

KAZINCZY.

III. VERSEK

az felettébb szokásba jött Ortza festés ellen.

DORILISRŐL.

FESTI magát Dorilis, noha színes úgyis eléggé,
De nem elég színes a' maga tükre szerint.
Melly mellett órákigis ül, nints vége se hossza.
Hogyha kenőseivel kezdi vakolni magát.
Gyorsan azonba' repül az vissza hozatlan időis.
Már délhez közelitt, ő csak ül, a' keze jár.
Ollykor ugyan fel-kél sétális lába, de hordgya
Kézi kicsiny tükrét akkoris ujja között:
Tartván azt szeméhez, üvegének kérdi tanátsát,
Nem hagyja é valahol asztali tükre hibát:
Hogy soha még gyönyörűbb nem vólt; hogy Angyaliszépség;
Hizelkedni tanult tükre nagyítva hazud:
Illeti csók érte; De talál mégis maga, mellyet
Szinleni még szebben, 's még igazítani kel.
Még nem elég kéksége vagyon, itt ennek az érnek,¹
Még ide kel rósa, még ide több lilium,
Még Kláris szint is nem adék eleget ajakimnak,
Nintsen elég feketén festve szemöldökömis:
Mind addig kendözi magát, míg lesz tsupa lárva,
'S a' természeti kép mázza miatt el enyész.
Nem hiszem azt, hogy szebb: tudom azt hogy szép vala, mignem
Szebbbitette magát patsmagolásaival:
Fesd ugyanis magadat, ha korán ránczokba szedödni,
S' még fiatal korban agg' Banya lenni szeretsz.²

UGYAN DORILISHEZ.

Ó Dorilis! Dorilis! nem nézted még magadat jól,
Kérj hitelesb tükröt, mert hazud a' magadé:
Hidd el szebbé még nem tett a' költsönös ortza
Senkir: Nem hiheted? lásd magadat, s' hiheted.

1) Némellyek még az ereketis kékkel festik meg.

2) Semmi sem közelliti úgy a' vénülést, és a' ránczos orcát mint a' festés.

FULVIA ELLEN UGYAN AZONROL.

A' mint ortzáit tükrénél Fulvia festi,
El hitetik tsalatott szemei, hogy mássa sehol sints;
S' ha hozzája vetik, a' föld több szépe tsak árnyék
Hadgyuk rá: tudom azt a' reggeli Fulvia hogy ha
Rósák közt ragyogó liliomjait estve le mossa
Könnyen be piszkol négy kendőt: annyira szép volt.¹

A. J.

IV. KLÓRIS. (*Jacobi után.*)

HA-mikor napjaim homályba borúlnak,
Ha víg kedvem változik,
Minden vígasztalás távozik,
'S setét gondolatim dúlnak:
Oh Klóris! szép szemed' egy tekintetére
Új Nap jó leg-ottan örömem' egérc.
Mecsze el-hárította a' bú' fellegét,
Viszsa-hívja vígság' nyájas seregét;
'S egy mosolyodásod esdeklésemre,
Isteni tsendességet önt lelkemre.

Mint mikor Boréas' hatalmas társai
A' tengert meg-háborították,
Fenekéből fel-fordították,
'S egeket tsapdosnak kevély habjai:
Venus Gráziákkal a' parton mulatván,
'S magát történetből nékik meg-mutatván:
Éol' nemzetsége előlle el-tűnik,
Egy mosolygására szél, tenger meg-szűnik.

BATSÁNYI.

1) Ezen utolsó rend a' Boileau Aszszonyokrul irt Satyrájából van költsönözve.

V.

JULISKA.

Katullus LXVIIIdik Verse' követésére.

SENKIHEZ Juliska férjhez,
Én kívüllem, nem mehet;
Senkit ő, azt mondja, míg él,
Én felettem nem szeret:

Sőt, ha ő azt látni fogja,
Hogy kívüle mást veszek,
Én tovább nem élek, úgy mond,
Én azonnal el-veszek.

Mondja ám; de eggy Leányt ha
Hév szerelme így fokaszt,
Szélre, vagy sebess Dunára,
'S téli hóra írjuk azt.

DOCTOR FÖLDI JÁNOS.

VI.

A' SÍR-HALOM.

PIROS rózsá-bóltozatok!
Légyen Sírom alattatok,
Ha el-érem halálom'.
Hullott rózsák' levelével
Nyugtassa porom' békével
Az a' jól-tévő álom!

Úgy-is ha víg vólt életem,
Rózsák! néktek köszönhetem,
'S homályos árnyéktoknak;
Most-is éltem' vége felé,
Ha mindenbe únok belé,
Örvendek látástoknak.

Rózsák! kiket én szeretek,
Nyúgodjon porom köztetek,
Ha el-takarítatom;
Árnyéktok' kedves bőltyában,

Álljon Sír-halmom magában. –
Ez végső akaratom.

PROF. SZABÓ LÁSZLÓ.

VII.
ANAKREONNAK XIXd. ÉNEKE:

Ἡ γῆ μελεῖνα πίνει.
Kassán, Octob. 11dik 1788.

A' BARNA föld iszik, 's azt
Viszontag a' fa issza;
A' tenger a' folyókat,¹
A' tenger' habj'it a' Nap;
A' nap-világot a' hóld. –
Hát engemet, Barátim!
Miért nem hagytok innya?

KAZINCZY.

VIII.
[ELSŐ ZSÓLTÁR KÖVETÉSSE]

Ki nem jár a' gonoszok tanátsán,
Nem ül a' latrok között, és nem ál meg
Útjokon; Félvén az Urat, beszédgyét
Tartya betsesnek.

Boldog az ilyen bizonyára bóldog;
Tsergedezvén foly kiiszóhén az áldás,
Tsűriben nem fér gabonája, s' kádgya
Borba mosódik.

Jöjjön ámbátor sanyartú veszély-rá,
'S ostoroztassék az egek urától,
Ő magát földig meg alázza, 's nyelve
Van zabolába.

1) A' régiebb ki-adásaiban Anacreonnak olvastatik: Πίνει φαλασσα δ' αυρασ. *a' tenger a' levegőt issza.* Én olvasom: Πίνει φαλασσ' αν αυρονσ. *a' tenger a' folyamatokat issza.* Ezen olvasás módgyát jobbnak itéli Harles-is a' Görög Anthológiában.

A' nagy ítélet veszedelme napján
Éllyen: és akkor tüzek hulllyannak rá,
Söt rohannyon rá az egeknek öble,
Szíve helyén lesz.

Mert az illy embert maga fel segíti
Az erős Isten, maga nyújtja karját
És ha reggel nem, de bizonynal estve
Küldi segédgyét.

A. J.

IX. KAZINTZY FERENTZ TÁRSUNKHOZ.

TEGNAP előtt jöttél, 's már viszketsz útra, Kazintzy?
Tudja mikor látlak Tégedet újra megint? –
Dér; fagy, havak szelek, hol vagytok? vagy, zápor, az égből
Mért nem omolsz, 's töltést, hídakat el nem emelsz? –
Mit mondék? szél, dér, fagy havak, távozzatok, álljon
Híd, töltés! záport földre ne döntsön az ég! –
Bár nem igen rég' jött, tsak menjen az útra Kazintzy.
Útjaiban leg-szebb verseket írni szokott.

SZABÓ.

X. DIENESHEZ.

HOGY vagyon az Diénes? hogy te noha versbeli munkád,
Mindég rá fektívő gondal szoktad ki-faragni,
'S többire válogatott szok is tündöklének annak
Majd minden sorain, mint annyi meg annyi rubintok,
'S a' mit főbbképpen versed mivébe tsudálnak,
Olly mesterképpen rakod a' szót öszve te szépen,
Hogy minden vers vég közepével hangba meg edgyez:
Hát hogy van mégis, hogy benne nints elevenség?
Meg felelek, 's adom egyszersmind czutánra tanátsul
Hogy soha verseidet te nagyon ki-ne vedd erejeből
Sok piperézéssel: Hidgyed valaki maga versét
Kelletnél feilyebb szereti tzi-frázni, az ugy jár,
Mint amaz orczáit vakoló Dámátska, ki-mentül
Több pirosítóval keni képét, annyival otsmányb;

Vagy mikoron valamelly kerekét le-kötöd szekerednek,
 Nem forog az, tsak tsúsz, 's a' többi se jár szabadossan:
 Szint úgy, a' melly vers meg mért lábokra van osztva,
 Ha közepét, s' végét Rythmus nyitgébe szoritod,
 Körtve van ott az eszed: s' miket írj, két szótska parantsol
 Istencm! c' mételyt háritsd el a' Magyaroktól.

A. J.

XI. BARÁTSÁGOS LEVÉL.

NEM újság már a' mi Hazánkban-is, hogy az Írók, jó baráttaikkal váltott Leveleiket, nyomtatásban Világ' eleibe botsássák. Szép példát adott ebben *Bessenyei*.¹ Vajha követnék azt több Tudósaink-is. – Mind e' mái napig sem mutathatunk úgy-is (leg-alább, az én tudtomra) tsak egy olyan Könyvet-is, melly a' Levelezésnek minden nemeiben Ifjainknak például szolgálhatna. Az úgy-nevezett *Femer Kilán'* mindennapi közönséges, és barátságos *Levelei* elégtelenek e' végre, 's említett-is alig érdemlenek. *Mészáros Ignácz*, a' *Kártigám'* Történetének nevezetes Írója, most készített ilyen egy *Levelező Könyvet*, mellynek nem sokára léendő ki-adásával ebbeli fogyatkozásunkat helyre hozni kívánnya. – Következendő Levelemnek közre-eresztésével én nem annyira ide tárgyzok, mint-sem azon mély tiszteleremet akarom ki-nyilatkoztatni, mellyel ezen ditső Hazafinak Anyai Nyelvünk' gyarapításában tett nagy érdemeihez viseltetem.

BÁRÓTZI SÁNDORNAK BATSÁNYI BÓLDOSÁGOT!

„– HOGY Erköltsi Leveleidnek másodszeri nyomtatásából² példát mind ekkoráig nem küldöttem, a' jó alkalmatosságnak nem-léte okozta. Ez a' betsületes Zsidó önként ajánlotta magát; 's élek-is szolgálattyaival. – Imhol tehát a' nyomtatásnak közönséges példája; mellybe ha talám valamelly hibák bé-tsúsztanak vólna, a' Várostól-való akkori távól-létemnek tulajdonítsd. – Most fog nem sokára újjolag egy Kötet ugyan-azon *Dusch'* Leveleiből világosságra jönni; mellyeket a' Pesti *Trattner* fordítottatott. Éppen most van a' *Cénsurán*. A' Fordító esmérősem. Ha ki-nyomtatódnak, kötelességemnek fogom tartani, belőllek egy példával leg-ottan szolgálni.³ –

Mit szólljak hozzám-küldött Leveledről? Miként fejezzem-ki szívemnek gerjede-zéseit, mellyeket olvasásával érzettem? – Mitsoda valóságos képe egy igaz Magyar

1) Lásd. A' *Bessenyei György' Társaságot*. Bétsben. 1777. esztendőben. – A' levelező személylek: *Bessenyei, Gen. B. Ortzai, Bartsai, Bárótzai*.

2) *Erköltsi Levelek*. F. *Barótzai Sándor*. M. N. Testörző. Második nyomtatás. Pesten, *Trattner'* betűrvel. 1786.

3) Azt felelvén ezen levelemre B., hogy *Duschnak minden Levelei ő nálla régen fordítva vagynak*, az enlített másodszeri fordításnak ki-adása félben maradt.–

szívnek! mitsoda serkentető ditséretnek egy Iffiúnak – egy olyan embertől! -- Én-e a' Te vetélkedő társad? – a' Te *szerentsés* vetélkedő társad? – Pirúlok, ha e' szavaidat meg-gondolom. De meg-botsáttam nagy lelkednek ebbéli le-ereszkedését; mert jól tudom, mi szándékból tselekedted. El-is érted tárgyadat. Ujjúltt erővel sietek ki-szeg-zett tzelomnak el-érésére; mert a' Te tetszésedet meg-nyerni, annyinak tartom, mint Nemzetem előtt bizonyosan kedvet lenni. – De ki-is lenne az Hazánkban, kinek bár az esztendő'k' száma miatt hamvába borúltt légycen-is tüzes elevensége, egy BARÓTZI-NAK olly ditséretére heves langra ne lobbannyon? Vajha annyi tehetséget engedett volna a' kegyes Természet, hogy méltó követőd lehetnék! de bár legyen-is, a' mitso-dás; rajta lések, hogy nyomdokaidon járván, tökéletességre vihessem: és, ha mire mehettek, Te-néked fogom azt jobb részent köszönni; – 's háládatos-is lések érette. –

Énekelni fogunk majd nemes lelkedről,
Mennyit érdemlöttél édes Nemzetedről,
Hogy késő Onokánk emlékezetedről
Hallván, tisztelettel szóllyon nagy nevedről. –

Fei-fedezvén nyelvünk' fényes méltóságát,
Te űzted-el Népfünk' elébbi vakságát;
Ki másnak koldúlván rongyollott jóságát,
Nem látta Hazája' önnön gazdagságát! –

El-veti hályogát ugyan-tsak végtére,
Mellyet az idcgen maszlag vont szemére; –
Teként Írójnak immár érdemére,
Könyveket szentelvén BÁRÓTZI' nevére.¹

Tsudállya Nyelvének ritka édességét,
S neveti Szomszédink' bolond irigységét,
Kik régen orrolván Hazánk' fényességét,
Nyelvével akarják rontni Nemességét! – –

A' leg-gyászosabb állapotban voltam, midőn Leveledet vettem. Éppen akkor fosztattam-meg lelki barátomtól.² Te, a' ki esméred az igaz barátságnak érdemét, itéld-el fájdalमत! Nem lévén, kivel meg-oszszam 's enyhítem halálából áradott keserve-met, Músám' kebelébe öntöttem panaszimat. Ennek segedelmével igyekeztem emlékezetére oszlopot emelni, 's arra tartós betűkkel reá vágni, mely tisztelettel visel-tessem kedves hamvaihoz. ----- Élly szerentsésen,
's tartsd-fenn szívességben igaz tisztelődöt!

Buda. Kar. Hav. 1786.”

1) *Bátsmegyei' Leveli* a' BÁRÓTZI' TISZTELTŐJINEK vagynak ajánlva. –

2) 1785. eszt. Sz. Andr. Hav.

XII.

T. JAKAB ANDRÁS BARÁTOMHOZ.¹

TISZTELETEDRE, tsekély versben, jó régi Barátod,
 Ah, hogy nem telik ez tőlle személye szerént!
 Egyszer ha még láthatna! ha még zenghetne fülében
 Szózatod! oh, de kitől várhatok erre reményt!
 Két országra szakadt egy szív! Erdélyi hegyek között
 Van fele; lakni le-ment Kassai völgyre fele.
 És már sárga Ceres bé-gyült háromszor öt ízben;
 Annyiszor a' tőről kádra le-szálla gerezd.
 Rész, részed' mikor érheted-el! – nem előbbre, hanem tsak
 Mind-kettőnkre midőn vonni fog íjat halál!
 Tsak mikor, Éliziom' nyugalmas határiba jutván,
 Egymásnak két Társ újra nyakába borúl!
 Élly Te soká, 's vígan számláld fel-kelni Nevednek
 Napjait. Ah, kegyes Ég, hajtsd szavaimra füled!
 Tartsd-meg ezen fejét; és, ámbár kívánja Világtól
 Már vég' bútsúját venni, ki-venni ne hagyd!
 Ím' készen vagyok: éltemből bár vonj-le Barátom'
 Életiért: nem kár ér'ttem ez, ér'tte haszon.
 Hogy' 's mint vagy, kedves Jakabom? mint kedvez erődnek
 A' pihenés? a' melly lel vala, bánt-e hideg?
 Melly karban vannak szemeid? – szállítod-e néha
 Lantod? Hazánk' nyelvén dalt ver-e rajta kezed? –
 A' tar nyak nem fél-e, midőn szemléli, hogy annyi
 Mennykövező nép gyűl ellene, 's annyi taratzk? –
Hóra tsirájában ki-veszett-e? nem hagyta nyomát fenn? –
 Meg-tsorbúltt fogait nem feni még az Oláh?
 Újra, Nemes Székely karokat, nehezít-e fejére?
 Vagy, ki-juhászodván, végre meg-adta magát? – –
 A' mí hív Társunk'² (könyvem, tsordúl-j ki megintlen!)
 A' mí hív Társunk' élete már el-aludt!
 A' mit az hév szeretet kíván, ő tőlle ne sajnáld:
 Ámbár teste ki-hólt, éljen örökre neve. –
 Kérde, mit mivelek? részegszik az oskola-portól,
 'S a' magyar hárfákkal mulatoz a' Te Szabód.

1) Különös dítsérettel emlékezett a' Magyar Kurír felőlle, midőnn ama' híres Udvari Bétsi *Concionator*nak, P. Tschupick Jánosnak Magyarra fordított Prédikációit jelentette.

2) P. *Zemelai Márton*, a' Néhai I. Társaságnak egyik érdemes tagja, az Isteni igének buzgó hirdetője bődögül ki-múlt Kassán Kis Asz. hav. 23dikán dellesti 8. óra-tájban. 1787dik Eszt.
 – Az öszve-tsoportozott Nép sok könyh-ullatással késérte a' sírba.

XIII.
KÉT ÉNEK GELLERTBÜL FORDITVA,
UGYAN AZON VERS NEMÉVEL,
A' MELYBEN Ő IRTA.¹

A. KÉRÉS.

1. JÓ vóltod Isten! fellyebb ér,
Mint a' felyhők járása;
Segitni kész vagy a' ki kér,
S' nints irgalmadnak mássa.
Uram! kövaram kösziklám,
Értsd meg kérésem, halgass rám;
És add meg amit kérek².
2. Nagy gazdagság nem szédített el,
Világ kintsét nem kérem.
Adgy annyit, mint a mennyi kel,
És azzal én bé érem.
Adgy bölts elmét, s' azt el ne vedd;
Hogy Téged, s' a' Te Küldötted,
S' magam meg esmérhessem.
3. Nem kérem nagy tiszteletem
Bár vágygyon sok szív arra;
Ha meg marad jó hír nevem!
Nem less szemem amarra.
Elöttem leg föbb betsület,
Ha véghez vittem tisztemet,
És ha a' Jók szeretnek.
4. Nem kérek hosszú életet
Tsak engedgy szódhoz hivet;
Jó sorsban adgy elégedett,
Bal sorsban bizó szívet.
Im! markodban van életem,
Irgalmad adgyad istenem!
Még itt e' testben érnem

1) A' Gellert Éneke így kezdődik: Gott deine Güte reicht so weit, so weit die Wolken gehen:
Notája Sey Lob und Ehr dem höchsten Gut &c.

2) Ennek az utolsó rendnek, Gellertnél sints seholis párja, a' mellyel öszve hangozzon,
mellyben énis követtem; egyébként nagyobb munkával, de talám a' fordítás kárával, öszve
lehetett volna párosítani a' második és negyedik sorral az utolsót; s' így szebbis lett volna.

B. A' Kereszténynek eszoéli maga meg vizsgálása Gellert szerint.

1. EGY nap ismét el-tűnt, 's borúlt már ejtzakába
Mint múlt az tölem el? nem múlté tsak hijába?
A' jó után egész eröm veretremé?
'S nem kényemként, hanem tisztémként jártamé?
2. Kezdemé? vallyon azt az Isten felelmével;
Áldás 's könyörgés közt? és olly el-szánt elmével;
Hogy czélommá tegyem az egy tökéletet,
Az igazságot és a' jámbor életet.
3. Kötelességemet gyakorlott tisztém mellet,
Ugy véghez vittemé, mint az mint aztat kellett?
'S azért dolgoztamé ember társam javát,
Hogy Isteni hagyás, nem hogy ember szem lát?
4. Vezérlésem alatt, maradté szívem éppen?
Volté Istenre az függesztve vóltaképpen?
'S el hitteé? midön a' Mennyet zörgetem,
Hogy, ha kérésem jó, meg halgat Istenem?
5. Midön a' földi jók élélme el ragadta
Testemet; véltemé, hogy azt mind Isten adta?
És vettemé? mind azt, amit az Ur rám oszt,
Hálák között a' jót, 's nyugottan a' gonoszt.
6. Eredté jo szívbül társalkodásim vége?
Erzcmé mi az hív barattság édessége?
Beszédem sós¹ 's tréfám mind ártatlan vólte?
'S amit meg bánhatnék, olyast szám nem szólté?
7. Házam népe körül mint vittem tisztém véghez?
Készítéé? példám elméjeket az éghez;
Az embert száno szív hideggé nem letté
Bennem: 's a' más jobbült sorsán örültemé?
8. Meg bánámé mindgyárt a' bünt mihent meg tettem?
'S nem uralkodtaké indúlatim felettem?
'S ha ez éjjel az Ur lelke szóllitya ki
Kész e'? a' számadást vallyon ki állani?

1) Ennek ellenkezője a' sótalan beszéd.

9. Isten! Te mindent tudsz, nints hát okom, véttségem
Titkolni: érzem én 's esmérem gyengeségem:
A' Kristusért Uram botsánatot találý,
S' gondatlanságimért vélem perben ne szály.

10. Tudom meg engedsz Te annak, ki-vétkét bánnya,
Mert irgalmon örülsz: 's ez, a' meg ester szánnya
Ez éjjelis örzöm Te vagy, 's ha szolgád él
Él neked, 's ha meg hal, ő meg halni sem fél.

B. ID. RÁDAY GEDEON.

NB. Ezen Gellert éneke így kezdődik: Der Tag ist wieder hin, und diesen Theil des Lebens – Wie habe ich ihn verbracht? verstrich er mir vergebens? A' nótája pedig amaz esmeretes ének az Evangélikusoknál: O Gott du frommer Gott etc. A' fordítás szorossan a' Gellert verseihez nagyon alkalmaztatva.

XIV. YOUNG' ELSŐ ÉJTSZAKÁJÁNAK KEZDETE.

Szorossan az Ánglus szerint.

LÁGY álom! édes enyhítője, az
El-fáradtt Természetnek!¹ – Jajj! ez is
Tsak ahhoz tér, mint a' romlott Világ,
Kit a' Szerentse kedvell; a' nyögés
Elől gyors szárnyakon tovább repül,
'S olly szem-hajakra száll-le, mellyeket
Az inség' könnye meg nem áztatott.

Most, mint egyébkor, téplődő 's rövid
Álomból ébrednek-fel. Bóldogok
Kik többé fel nem ébrednek! De még
Ez a' kívánság is haszontalan.
Ha álmok bolygatják a' sírokat.
Fel-ébrednek, 's az álomnak dühöss
Ügyéből² térek-viszsa, hol alélt
'S el-tsüggedett lelkem, el-vesztvén az Ész'
Kormányját képzellett inségi közt

1) Az Ánglusban: A' fáradtt Természetnek édes helyre állítója, balzsamomi álom! De – quae desperat tractata nitescere posse, relinquit.

2) Ügy. A' fekete ügytől fekete tengertől. Bartsai a' Báróti Mármonteljenek elején.

Eggy habról újabb habra tévedett
 Megint meg-kapra most azt; – ah! de az
 Tsak gyötrelem' tseréje – bús tseré!
 Sullyossokért nyert még sullyosbbakat.
 Gyötrődésemre a' Nappal rövid;
 'S az Éj, setétes Zénithjébe' is,
 Sorsom' színéhez képest Nap-világ.

A' kormos Isten Éj¹ ebénusi
 Magass székeről ólom veszszejét
 A' mélj álomba dűltt Világra most
 Fénytelen méltósággal nyújtja-ki.
 Minő halotti tsendesség! minő
 Vastag homály ez! tárgyat sem szemem
 Sem a' figyelmetes fül nem talál.
 Im' minden alszik! 's nem tsalódom é?
 Az élet' pertzentése meg-rekedt,
 'S a' bomlott Természet pausát teszen.
 Rémtő pausa! ez véget jelent.
 Hagyd tellyesedni a' mit ez jelent
 'S ereszd-le Végezés a' kárpitot
 Ereszd! – én többet már nem veszthetek.

Tsendesség és Homály! elmélkedő
 Testvérek! a' vén Éjnek ikrei!
 Ti, a' kiknél a' kiseded gondolat
 Értelmmé serdűl, és a' kik ezen
 Határozott el-szánást építetek,
 (Az ember' méltósága' oszlopát)²

1) *Night sable Goddess* – A' *sable* ugyan nem teszen *kormost*; de *feketét* és *barnát* sem teszen. Én az elsővel éltem, mert a' két utólsóbb nem illett jámbusomhoz.

2) Ez a' Szakasz így van Anglusban:

Silence and Darkness! solemn Sisters! Twins
 From antient Night, who nurse the tender Thought
 To Reason, and on Reason build Resolve
 (That Column of true Majesty in Man)

Assist me. – Szórol szóra: Tsendesség és Setéség! komoly Testvérek! ikrei (*gemini* *Zwillinge*. *iker esmeretes* szó *Erdélyben* mindenütt) az agg Éjnek! kik a' tsetsemő (*insans*) gondolatot értelemmé serdítitek (*ad adolescentiam perducitis*) és az értelmen el-szánást (*Resolution*) építetek, annak az igaz méltóságnak oszlopát, a' melyre el-juthat az emberiség, légyetek segítségemre. – – PÉTZELI ezt így fordította: Tsendesség! Setéség! El-válthatatlan pár! ama régi éjtszakának felséges magzati! a' tiszta gondolatoknak szülői! ti a' kiknek jelen-léte fel-emeli az el-bádjadt embert, 's meg-erőssíti annak el-lankadt értelmét, segítetek engem. – – Ki-ki látja, hogy ez a' közönséges kedvellést érdemlett munkás Hazafi az egész *nevekedés*'

Ti légyetek Segédim! Én ezért
 Országotokban, a' sírban, adok
 Hálát tinéktek; testem ott koros
 Óltártok' zsákmányjára düljön-el!
 De mik vagytok ti? --
 --- O TE, a' ki az
 Első setétség' ködjét el-veréd,
 Midőn a' kelni kezdő földet a'
 Vígán örvendő Reggel' tsillagi
 Sikóltva idvezlették; -- TE, kinek
 Igéje azt a' szikrát, a' Napot,
 Vastag setétségből ütötte-ki!
 Lobbanás bőltességet Lelkembe, mely
 Hozzád partjához 's kintséhez repül,
 Mint a' tömött aranyhoz a' fukar,
 Míg mások gondok nélkül nyugszanak.

Ezenn a' Lélek' 's Természet' setét
 Ködjén, ezenn a' kettős éjtszakán
 Keresztül, küldj-le, kérlek, egy kegyes
 Sűgárt fényt vetni 's fel-vidítani.
 Vezesd elmémet, (kész ő jajjai
 Mellől messzére térni) -- ő vezesd
 Az élet' és halál' különböző
 Vidéki közt, 's illessed köztök a'
 Leg-fényesebb igazságokkal azt.
 De illesd szívem' is, ne csak dalom';
 Sőt leg-jobbik értelmemet tegyed
 Értelmessé;' leg-jobbik kedvemet
 Tanítsd választást tenni; 's adj erőt

Allegoriáját, a' Young' egész értelmét, el vesztette itten; mely nem történt volna meg, ha azt követte volna, a' mit Museumunk' első negyedének 10dik és 11dik oldalán BATSÁNYI Társunk tanátslott vala. -- De egyéb eránt is valóban sajnállani lehet, hogy az a' *tömötség*, a' mely az Olvasóval a' Young győtreimeinek nagyságát oly elevenen érezteti, és a' mely néki eggyik tiszteltt tulajdona, a' PÉTZELI paraphrasisaiban eredeti tűzét elvesztette. Tagadhatatlan ugyan az, hogy így sokkal többen fogják Youngot érteni, mintha szorossan az Ánglus szerint lett volna fordítva: de annak, a' ki a' Hazai Nyelv' elő-vitelére törekedik, nem annyira azt kell óhajtani, hogy még a' tanulatlanok által is meg-értetessék, mint azt, hogy azoknak, a' kiknek számok igen is kevés, javallását meg-nyerhesse.

-- neque te ut miretur turba, labores,
 Contentus paucis lectoribus.

HORAT.

- 1) Teach my best Reason, Reason; my best Will Teach Rectitude; and fix my firm Resolve Wisdom to wed, and pay her long Arrear.

Eröss szándékomnak; majd így magam
A' bõltességhez kaptolván, haladtt
Adóját végre meg-fizethetem.
Ne hagyd bosszúd' tsészéjét ömleni
Bóldogtalan fejemre hasztalan'.

Az óra egyget üt. – Mi az időt
Múlásán vesszük-észre. Jó tehát
Az ember annak nyelvet hogy tsinált.
Úgy hallom mintha Angyal szóllana
Rezzentt ütését. Hogy-ha értem azt
Halotti kondúlása el-repültt
Óráimnak. Hol vannak most azok?
A' víz-özönnek agg esztendei
Mellett vannak már. Arra int ez, hogy
Sietve készüljünk, mert menni kell. – – –

Itt véget vetek, mert Youngot fordítani nem szándékozom. Poétai érdemeit tiszteltem: de gondolkozásom az ő gondolkozásával sok helyen nem egyezik; ezenn felül pedig hypochondriás declamatiójai hamar el-úntatnak. – De még elébb által-adok itt a' Hazának egy töredéket, ámbár az, ha jól emlétem, egynehány esztendőök előtt a' Posonyi Hírmondó' Leveleibe-is iktattatott. Magától kaptam azt *Bárótszólól*, 's minden változtatás nélkül teszem-le Museumunkba.

KAZINCZY.

'TSENDES álom, te, kinek elevenített balsamoma éleszi az el-lankadott természetet – – – o jaj! el-hágy engemet. Mint szintén a' meg-vesztegetett Világ, úgy kerüli a' bóldogtalanokat. El-tökéltt oda sietni, hol a' szerentse mosolyog; sebess szárnyakkal kerüli a' helyet, hol az inséget nyegni hallja, és olly szemekre száll magát ki-nyúgodni, mellyek nintsenek könyvekben el-merülve.

Félben szagatott nyúgodalmamnak kevés szempillantásai után (mert már régen nem csmerem a' tsendességet) fel-ébredek. – – Bóldogok azok, kik soha fel nem serkennek! – ha ugyan, tsak a' holtakat-is ijesztő álmok nem rettegtetik sírjoknak fenekén.

Tébolygó álmadozásimnak minémű fel-bódúlt árja érdekelte érzékenységeimet az-alatt, míg okoskodásomat mély álom borította! Míg egy szerentsétlenséget a' más után fontoltam elmémbe, a' képzeltt bóldogtalanságon való kétségbc-esésemnek minden iszonyúságát érzettem. Midőn magamhoz tértem végtére, 's okoskodásom helyre jött, mit nyertem fel-ébredésemmel? o jaj! egyedül tsak gyötrelmeimet változtattam; és sokkal kegyetlenebbnek tapasztalom a' valóságot, hogy sem volt a' tsatlakozás. A' napok nem elégségesek fájdalmaimra; és az éjtszaka, – igen-is a' leg-homályosabb éjtszaka, még akkor-is, midőn leg-mélyebb setétségbe borúl-el, koránt-

sem olly szomorú, mint az én inséggel tellyes sorsom; koránt-sem olly homályos, mint az én szívem.

Most már az Éjtszaka, határozattyának közép pontyára érkezvén, 's a' magass levegő-égben ebanumból-készült királyi székében ülven, mint szintén egy Istenség, bé-fedezett és sügár nélkül való méltóságában, ki-terjeszti az álomban el-temettetett Világra ön-páltzáját. Mitsoda véghetetlen hallgatás! mitsoda mély setétség! A' szem semmi tárgyat sem láthat: semmi hangot sem hallhat a' fül. Az egész teremtés aluszik. Minden meg-hólttnak tetszik. Azt gondolnád, hogy a' mozgás, melly a' ki-terjedt Világnak életet ad, fel-akadott folyásában, és hogy pihenik a' természet. Iszonyú nyűgodalom, jövendőlképe a' Világ' végének! – Ne késsél tovább, Rendelésem! siess le-botsáttani a' kárpitot: semmit sem veszthetek már többet.

Tsendesség! Setétség! öszve-esküdt barátok, fel-szenteltt maradéki a' hajdani nagy éjtszakának: tí, kiknek jelenléte erőssíti a' lelket; tí, kik a' bőltességre vezérletek a' származó gondolatokat; tí, kiknek láthatatlan hatalma fel-eleveníti az el-tsüggedt embert, és meg-erősíti okoskodásában, légyetek segélytségemre: háládatos lészek hozzátok még a' sírban-is. Ott lészen a' tí birodalmatok; ott fogja ez a' romlandó test, mellynek tiéitek hamvai, le-borúlván előttetek, iszonyú Istenségeknek nem sokára meg-bizonyítani tiszteletét. – De mit tselekeszem, haszontalan hatalmatokért esedezvén? Mik vagytok tí, Az előtt, kinek szava félben-szakasztván a' semmiségnek öröktől fogván való tsendességét, előre botsátotta a' hajnali tsillagokat, vídám úttakat követni a' szüiletendő Világ felett, és Teremtőjét hirdetni nékie? Tégedet, véghetetlen Felség, tégedet hívlak segélytségeműl. Te, ki a' semmiségnek kebeléből elő-hozván a' fénylő Napot, meg-gyújtottad a' Világnak, mint ragyogó tsillagzatot; illessed lelkemet, és világoltasd benne a' bőltességet. Im' el-jött az az óra, mellyben a' fősvény a' méllyen el-aludt halandók között virraszt, öszve-gyűjtött kintse mellett. Az enyim egyedűl csak te vagy; te reád, egyedűl csak te reád nyílnak-fel szemeim. Egyedűl csak a' te kebeledben keresem menedék-helyemet.

BÁRÓTZI.

XV. BESSENYEI GYÖRGYRŐL, ÉS ANNAK MUNKÁJIRÓL.

*Nil intentatum nostri liquere Poetae,
Nec minimum meruere decus, vestigia Graeca
Ausi deserere, et celebrare domestica facta.*

HORATIUS.

HOGY ez előtt tizen-hét tizen-nyóltz esztendővel Hazai Nyelvünk mivelődni, 's annak természeti szépsége nap-fényre hozatódni kezdett,¹ többnyire csak hat hét

1) Lásd az *Első Negyedben* a' Bé-vezetést.

embernek tulajdoníthattuk, kik, nem hajtván semmi meg-rögzött bal ítéletre, tellyes igyekezeteket arra intézték, miként Hazájok' Magyarait, kik az idegen nyelveken való bámúlásokban önnön magokéről egészen el-felejtkeztenek, született nyelvöknek szépségére mind példájok, mind írásaik által, figyelmetesekké tegyék, és annak betsűlésére újjolag fel-serkentsék.

Már ennek a' Száznak közepe' táján meg-jelent ugyan *G. Haller László*,¹ és nem különben *Faludi Ferentz*-is,² kiknek ki-adott Munkájik még máj'-is példái lehetnek Nyelvünk' hasonlíthatatlan szépségeinek; de nem találtak nállunk még akkor elegendő követőket. A' múltt Tíznek elején keltek-fel: *Bessenyei György*,³ *G. TELEKI Ádám*,⁴ *BÁRÓTZI Sándor*,⁵ 's több más Hazafiak. Ezeknek szerentsés fáradozásin fel-indulván, még tovább mentek némelly tudós Férjfijaink, kik az addig jártt közön-séges útát el-hagyván, Verseiket a' Görög és Deák mértékre venni próbálgatták;⁶ melly szerentsés elő-menetelle? az idő meg-mutatta; el-annyira, hogy ma, midőn ezeket írom, annak vagy vaknak, vagy igen tudatlannak kellene lenni, ha ki *RÁJNIS*nak, *SZABÓN*ak, és *RÉVAIN*ak Verseit olvasván, tagadni mérésznélé, hogy a' Magyar Nyelv a' Verselésnek ezen új mértékre vett módgyában, kivált a' *Hatos Versben* (*Hexameterben*) a' Deáknak méltóságához minden Európai élő nyelvek között leg-közelebb járúl. – A' két elsőnek rövid nap alatt világosságra jövendő újjabb munkái majd még nyilvánban és tsalhatatlanul meg-bizonyíttyák állításomat.

Könnyí vólna ezt énnékem, ha szűkséges lenne, addig-is példákkal meg-mutatnom. De úgy sem szándékom, e' dologba mélyebben bé-ereszkednem. Tsak azért akartam ezeket itt előre meg-jegyezni, hogy, minek-előtte intézett tárgyamra térjek, az Olvasónak elméjét újjabb Nemzeti *Litteraturánknak* kezdetére, 's máj napig mikéntlett folyamattýára egy kevéség vissza-fordítsam.

Bessenyei Györgyről, annak munkájiról, és némelly még rejtekben heverő kéz-írásairól akarok itt rövideden szólni. – Illendő bizonynyára, az ilyen nagy-érdemű Hazafiakhoz tartozó háládatosságunkat az egészsz Nemzet előtt ki-nyilatkoztatnunk, hogy (ha bóldogabb sorsot érdemlő édes M. Nyelvünk tsak ugyan lábra kaphat még valaha!) jövendő Onokáink-is láthassák, hogy nem vóltunk érzéketlenek polgár-társainknak

1) *G. Haller*' *Telemakussáról* lásd *Bárótzinak* ítéletét az *Erkölti Mesék* előtt az elől-járó beszédben; és *Bessenyeiét* a' *Holmiban*. – Erdélyben-is ki-jött *Telemakus* 1783dik esztendőben; de, a' mi a' magyarságot illeti, árnyéka sem lehet *Hallerénak*.

2) Melly kedvvel fogadta légyen Nemzetünk *Faludinak* munkáját, eléggé meg-mutatta az; hogy Énekei, még minek-előtte *Révainak* hazafiúi szorgalmatossága által közre hozattatnának-is, többnyire már az egész Hazában el-terjedtenek.

3) 1772dik esztendőben. Munkájiról majd alább.

4) 1773dik eszt. fordította a' *Frantzia Kornéljnek* *Czid* nevű *Szomorú-Játékát*, két-sorú páros Versben.

5) 1774dik eszt. *Kassandra*. 1775. eszt. *Erkölti Mesék*, *Marmontelből*; és *Erkölti Levelek* *Duschból*, nyomt. Bétsben. – Ez a' három Munka az, a' honnét a' M. Nyelvnek édességét Szépeink leg-inkább esmérni 's érezni kezdették.

6) *Szabó Dávid*' új mértékre vett Versei. 1777dik eszt. és *Paraszi Majorság* 1779. eszt. – *Révai Miklos*' Magyar Alagyájának I. Könyve 1778. eszt. – *Rájnis Jósef*. M. Helikonra vezérlő Kalaúz. 1781. eszt. –

érdemeikhez, és tudhassák egyszersmind azt-is, kiknek hamvaikat kellessék leginkább áldaniok azért, hogy ők-is II. Andrásnak, Nagy Lajosnak, és a' Hunyadiaknak nyelvén beszélhetnek.

Ez a' bölts Férjfiú tehát, tudván, hogy soha Nemzetünk idegen nyelven tudományra, 's közönséges világosságra nem juthat; és tudván azt-is, hogy az Anyai nyelvnek virágzása mely hasznára, el-hagyatása ellenben mely veszedelmére légyen a' Hazának: minden igyekezetével azonn volt, miként írásainak kellemetességével Magyarainkat nyelvöknek kedvellésére indítsa. – Előre el-látta ő ugyan, hogy ez által magának nem kevés alkalmatlanságot 's kedvetlenséget fog majdan okozni. Tapasztalta az emberi értelmeknek egymással való ellenkezéseket, és azért ő sem igen reménylett, személyiére nézve, önnön maga' szája' vallása szerint, munkájiról Hazája' fiai közt háború 's ellenkezéseknél egyebet. – „De akármit itéllyek, vagy ítéltessem, úgy mond, érzem azt, hogy semmit inkább nem kívánok el-távoztatni, mint az igazságon kívül való tévelygést; nem tehervén rólla, ha sokszor olyan személyek *karaktermről* balúl ítélnek, kik meg-elégesznek szüntelen azonn örülni, hogy ők-is annyi sok emberekkel 's állatokkal a' világon vagynak; – – – sok mindent látnak, 's végre meg-halnak, a' nélkül, hogy a' helyet, hol életekben tsevegtek, valaha ismérhették volna. Illyen elmék' ítéleti alá esik gyakran sok szerentsétlen tanuló Férjfiúnak *karaktere-is*, ki lelkének el-rejtett erejével e' nagy természetnek kebelében, Istent, mennyei törvényt, embert, igazságot, jó erköltsöt keresve küszködik, 's fárad.” Illy módon gondolkodván Bessenyci, keveset hajtott azon *régi tudatlansághoz szokott, de még-is tudománnyal kényeskedni kívánó egygyűgyű Ferentz Deákakra-is, kik minden újság ellen zúgolódnak, félve attól, hogy ki ne forgattassanak az által kitsim vagyonkájikból.* Meg-elégedett azzal, hogy-ha munkái által Nemzetének használhatott, 's tulajdonságai szerint egy ORCZYNak, BARTSAINak, BÁRÓTZINak, 's több más nemesen-gondolkodó, igazság-esmérő Hazafiaknak kedves lehetett. Ha mindennek tetszeném, úgy mond ő, gonoszoktól, tudatlanoktól-is ditséretet kellene el-vennem, mely ditséret a' tudománynak és jó erköltsnek inkább el-pirulást, mint-sem örömet okoz. –

1772dik esztendőben ki-adta Bétsben az *Ágis*, és *Hunyadi László* Tragédiákat, az *Eszterházi Vigasságokat*, és az *Embernek Próbáját*; mely utolsóban az *Anglus Póp'nak* ugyan-azon nevezetű munkájában foglalt gondolatait maga' módgya szerint követi. Ezen munkáit Bessenyei a' Frantziák' példájára mind két-sorú Versben készítette, és annyival-is nevezetesebbek, mivel a' Verselésnek ezen nemét leg-inkább czek, és G. Teleki Ádámnak már fellyebb említett fordítása hozták Nemzetünknel kedvességbe és szokásba.¹

Utóbb bocsátotta-ki még más 12. darab rész-szerént fordított, rész-szerént eredeti saját Munkáit,² melyek közt, a' magyarságra nézve, az én ítéletem szerint, különös meg-jegyzésre méltó *Lukánusnak* Marmontel után folyó beszédben fordított *első*

1) Bartsai Ábrahám talám még előbb kezdett olyanokkal élni, de az ő kellemetes Verseit még akkor tsak egynéhány jó barátjai csmérhették. – Ő volt Ányosnak-is kalaúzza a' M. Helikonnak kellős tetejére.

2) Buda' és Attila' Tragý. 2. Anyai Oktatás. 3. Hunyadi János' élete és viselt dolgai. 4. A' Filozofus. 5. Lukánus' első Könyve. 6. B. Gy. Társasága. 7. Jész. Kr. halál. v. gondol. 8. Jész. Kr. Ist. 9. Hármás Vitézek. 10. Holmi. 11. M. Néző. 12. Magyarság.

*Könyve.*¹ Kár, hogy ennek a' tüzes-elméjű Római Poétának több könyveit-is hasonló ékességgel le nem fordította! – A' *Holmi*-is különösen meg-jegyzést érdemel.² Ez külömb-külömb-féle kisebb-szabású folyó 's Vers-béli beszédben készült darabokból áll. Találatnak a' többi között a' *M. Írás' módgyáról, Penna-tsata* 's t. aff. nevezetes rikkelyek, mellyek egyenesen a' nyelvnek pallérozását illetik. Ítéletet tészzen Besseyi azokban némely ki-adott M. Könyvekről, oly szándékkal, hogy ez által Íróinkat a' Könyv-szerzésben szükséges figyelmetességre intse, és egymás közt való vetélkedésre gerjeszse. Ki-jegyzi némellyeknek Írásaikban el-követett hibáikat, és (ámbár ez a' Kritikusnak nem kötelessége) tulajdon maga példájával mutattya-meg, miként lehetett, és kellett-is volna, azokat akár *prósában*, akár versben, meg-jobbítani.³ – A' közre-eresztett Könyveknek illetén szabad és nyilván való meg-ítélése, mivel nagy a' haszna, minden mái tudós Nemzeteknél szokásba jött. Az Írónak (bár még olyan nagy és különös elmével birjon-is ő) éppen nem válik ez betstelenségére, és mind addig helytelen lészen neheztelése, valameddig munkájának Meg-ítélője az illendőség' határait által nem hágja, és a' hibáknak meg-jegyzésében elő-forduló állításait józan okokkal támogatja. Meg-fogyatkozott természetünk nem hozhat minden pontban tökéletes munkát. Több szem többet lát; 's azért-is a' *ki-mutatott 's meg-bizonyított hibának meg-esmérése 's jobbítása soha sem válik a' Szerzőnek kisebbségére; a' fel-fútt maga-meg-hittség pedig mindenkor.* Önnön maga *Klopstock*, a' millyen nagy elmét több száz esztendők alatt alig szűl egyszer a' Természet,⁴ nem általlotta Tudós-Társainak

1) Posonyban 1776. eszt. – Leg-alább, úgy mond erről maga-is, ez a' kis fordítás még maradéknak mutatni fogja, hogy anyai nyelvünknek elő-mozdításában, ha erőtlen-is, igyekeztem.

2) Bétsben, 1779dik eszt.

3) A' *Filosofus* Víg-Játékban keményebben bánt *Könyvival*. Azok az ott előhozott Versek (128. óld.) méltán meg-érdemlették ugyan a' ki-nevettetést; de ellenben még-is meg-érdemlette volna ám az a' fáradhatatlan és jó-igyekezetű Író-is, hogy leg-alább a' neve meg-kíméltessék. – Az illy ki-katzagtatást tsak azok a' kába firkálók érdemlik-meg, kik semmi intésre nem hajolván, mind egyre *Horatiusokat, Hyppolitusokat* 's t. aff. mázolnak; sőt szentség-törő kezeikkel önnön magát ANAKREONT' illetni nem irtóznak.

4) Nem tselekszem talám ellenére a Szerzőnek, ha ezen gyönyörű darabját ide helyeztetem, 's közönséggé tészem, a' nagy elméknek illetén ritkaságáról.

O igaz tűikör, tsuda fény, egyűgyű

Pusztá Természet! mi keserves átok,

Vagy gonosz jelben születés nyomorgat

Annyi sok embert?

Mennyien vagynak, kik elől homályba

Rejtezik fényed: tapogatva járnak

A' vakok sűrűn-feketített setétben,

'S nyögnek utánad!

Ritka olly bődög, sok ezer közül-is,

A' kinek pillant valamelly szikrátskád:

Századok szülnék tsak egyet, ki téged'

Láthat egészszen.

RÉVAL.

észre-vételeiket *Messziássának* meg-jobbíttásában hasznára fordítani: és ha *Voltaire* a' maga' *Henriad'* tsak első kiadása szerént hagyta, 's mások' intéseire hajlani nem akart volna, nem tudom, ha a' mái Világ *Ildik Friderikkel* tartana-e, ki őtet ezen Költeményéért Parnaszszus' hegyén *Virgilius* mellé helyhezettette; avagy inkább *Homeoval*, ki ugyanazon munkának rövid életet ígér.¹ –

Hasonló szándékkal és igyekezettel írta Bessenyei a' *M. Nézőt*, és a' *Magyarság* serkentő Levelet-is; melly két kis darabjával mind szép elméjének, mind pedig fő-képpen *M. Nemzete'* és *Nyelve'* hasznán fáradhatatlanul szorgalmatoskodó nemes szívének, minden igaz Hazafiak előtt örök betsfületet szerzett. –

Nem szóllok egyéb már ki-adott, 's hihető, Olvasóink' nagyobb részénél-is esméretes Munkájirol. Kéz-írásaira sietek, mellyeket én ez előtt vagy hat esztendővel a' Pesti *P. Paulinusok'* Klastromának Könyves-Házában történetből láttam 's olvastam, és a' mellyek, el-oszolván már egymástól az említett Szerzetes Atyák (ha-tsak vagy maga a' Szerző, vagy valamely jól-tévő eset által nap-fényre nem kerülnek) talám örökre oda vesznek. – Bessenyeinek ezen saját keze' írásai négy külömb-féle darabokból állanak, és nagy rétben egybe-köttve vagynak.

Az egygyik, a' mint még emlékezhetem, a' *Törvényről* szóll közönségesen, mellynek eredetét el-kezdvén keresni, fel-megy az embernek első állapottyára, a' természetnek meg-vesztegetődése után; és az erősebbnek hatalmában találván-fel azt, úgy követi tovább, idővel több ágra miként lett el-terjedését, rendbe-szedetését, és változásait; a' Nemzeteknek történeteikből példákkal világosítván, 's elevenítvén elő-beszéllését. Ez a' munka nem egész.

A' Ildik a' *Magyar Törvényről* van. Ez-is hasonlóképp' tsak töredék munka, és Birodalmunknak tsak elsőbb Századait illeti. Külömben igen szép darab, és valóságos M. szabadsággal vagyon meg-írva. –

A' IIIIdik egy *Tudós Társaság*, vagy-is egy Filozofus, Theologus, Historikus, Politikus, és Statista között való beszélgetés, kik egymással azonn el-mélnkednek, miként és melly eszközök által lehetne az embereket és egy egész Nemzetet leg-egyenesebben, leg-könnyebben, és leg-bizonyosabban boldogítani? – – Ez a' darab különös-szépségű és szívre-ható magyarsággal vagyon el-készítve. Vajha valamiképp' világosságra jöhetne! Mikor a' Szerző ezen Munkájit a' meg-nevezett Könyves-házba által-adta, fel-jegyzette erre a' darabra, hogy annak ki-nyomtatását az akkori *Censura meg-tiltotta*. Szomorú állapot valójában, ha egy igaz polgár Hazájának hasznára az igazságot ki nem mondhattya! „Szóllunk igazsággal, úgy mond egy helyett² böltsen Bessenyei, olly igazsággal, melly annak tsak úgy esmértethetik, ha a' szabadságnak koronájával, mit e' világra lett származásakor fejére tett, jelenhetik-meg előttünk. Lakhatik ő mély-ségben, magasságban, hol mindenütt egygyenlő természeti van, és egy porban-mászkáló szegénynek szájából sem hallattathatik úgy soha, hogy méltóságot azoknak ne mutasson, kik mennyei szavát esmérík.” – Egy meg-világosodott szabad Nemzetnél kérdésbe sem kellene annak-is vétetődni, ha vallyon önnön magok a' Felsőnek rendelései-is a' nyilván-való józan meg-ítéltetésnek tárgyai lehetnek-e. A' *Törvény-*

1) A' Kritikának Fondamentomiban. II. Rész. 22. Fcfczet.

2) Lásd. *B. Gy. Társaságát* a' 83. öld.

tévő maga magát gyanússá tenné, ha rendeléseit az illetén okos meg-*visgálás* alól ki-vonni akarná. A' Király, feje és attya az Országnak: tehát nem akarhattya, hogy tett rendelései t*z*éllыokat el-mellőzzék, vagy Népének éppen ártalmára szolgállyanak.¹ Annak hasznára és boldogulására kell azokat intéznie: miként érheti pedig valaki ezen végét tsalhatatlanabbul el, mint ha törvény-szabásait ugyan-azon Országnak és Népnek természeti állapottyához és minéműségéhez alkalmaztattya? és ki tudhattya annak természeti állapottyát és minéműségét jobban, mint azon értelmes és igaz Hazafiak, kik abban születettvén 's neveltetvén, az Országnak minden környékeit és belső mivóltát, a' Népnek minden hajlandóságait, természetét, és miségét gyermekseégeiktől fogva esmérni tanúlták? – Attól sem szükség tartani, hogy egy olyan Nemzetben, ki a' királyi páltzát szerelmes Fejedelmének önként kezébe adván, b*ó*ldogulását Annak kegyelmétől várja, ez által a' Felsőséghez tartozó engedelmesség tsak leg-kevescseben-is tsorbát szenvedgyen. Közönségesen meg-ismérrt és tapasztalás által meg-erősítettett igazság az, hogy mennél nagyobb világosságra jutott valamelly Nemzet, annál könnyebb annak igazság szerint való kormányoztatása, azért, mert szabad és józan gondolkodása által annál jobban által-láttya és tudgya, hogy a' Fejedelem az ő rendeléseivel nem különösen a' maga' saját hasznát, hanem Népének, kinek Ő feje és attya, b*ó*ldogságát tárgyozza; mellynek semmi józan-elméjű Polgár és Jobbágy ellenére nem lehet.² – Tudta ezt II. JÓSEF, 's fel-szabadította az Igazságnak nyelvét, hogy szavát a' királyi székig emelhesse. Szabadságot adott kinek-kinek, tulajdon maga' szemeivel látni, eszének a' természet*től* nyertt világánál okoskodni, józan okait más ember-társaival nyilván közölni, viszontag azoknak elmélkedéseit hallani, és olvasni; sőt, tapasztalván, melly ritkán jelenhet-meg az igazság az ő tulajdon képében és tellyes mivóltában a' Trónus előtt, önnön maga' Felséges Személyét-is *Krízis* alá b*ó*tsátotta.³

- 1) Mert a' Király 's Haza nem két különös test,
Hogy egynek hasznával másnak vethessünk lest.
Hiszem! minden Király a' feje a' Népnek;
Ha egy romol a' mást nem mondhattuk épnek.
Vallyon, mellyik okos 's jó főnek tetszenék,
Ha a' kezet lábot előtte metszenék? –

G. TELEKI JÓSEF.

- 2) ----- Vir bonus est quis?
Qui Consulta Patrum, qui Leges, luraque servat.

HORAT.

- 3) *Kritiken, – – sie mögen den Landesfürsten, oder den Untersten betreffen, sind nicht zu verbieten. Jedem Wahrheitsliebenden muss es eine Freude seyn, wenn ihm solche auf die Art zukömmt. Sind diese Kritiken schlecht, so werden sie von selbst fallen, sind sie gut, so werden wir alle daraus lernen.* – B*ó*ltsen! és ez által azt mutattya, hogy örömmel meg-változtattya végezéseit, ha azok népének károsok lennének, – tsak hogy arról elébb meg-győzettesék. Tudgya, mennyire magasztaltatik még ma-is az okos Világtól Erzsébethnek, az Ánglusok' ama' nagy Királynéjának, azon tselekedete, hogy egy bizonyos Társaságnak *Monopolium*ra adott engedelmét, a' Rendeknek bé-jelentésére, vissza-vonni nem általlotta. Örök emlékezetet érdemel, a' mit ez' alkalmatossággal a' Tanátsnak mondott, 's méltó, hogy szemeik előtt visellyék azt minden országló Fejedelmek: „Hozzám viseltet*ő* szorgalmatos hívségteken, mellynek most nyilván való jelét adátok, igen nagyon meg-illetődtem. Ez a' személyemhez való hajlandóságok vitt titeket

A' IVdik darab, egy a' *Virgilius' Éneissének*, vagy-is inkább *Voltaire' Henriád'jának* formájára *Hunyadi Mátyás* Királyról két-sarkú versben készítettett Vitézi Költemény. Ha nem tsalatkozom, nyúlt Énekre van fel osztva. Mivel én ezen kéz-írásokat már régen, és akkor-is tsak futólag olvashattam, ennek a' darabnak mivoltáról (az egésze nézve) nem tehetek ítéletet. A' mit belőlle néhol magamnak ki-jegyezhettem, íme itt az Olvasónak ítéletére ereszttem. Ebből a' töredékből leg-alább azt láthatni, minémű versekkel, mitsoda magyarsággal, és mitsoda fellengős vagy alatt-járó hangozattal légyen az egész Költemény el-készítve.

*Hunyadi Mátyásnak egy véres ütközte után,
a' Természet panaszkodik:*

A' Reggel azonban fényes újjaival
Vonást téssen Egén, 's derűl sűgárral.
Napja' érkezését e' nagy természetnek
Jelentvén, újjúlást hírdet az Egeknek.
Fel-jön a' fényes Nap égő világával,
'S láttya, sok halandó hogy' veszett hartzával!
Az álmából-serkentt oktató Természet
Meg-áll, és úgy nézi, egy ütközet mit tett.
A' repedt testeknek színére borzadtott,
Irtózáván a' helytől, mellyen Márs izzadtott.
Nézte Emberében meg-esett romlását,
Átkozván Hunyadi' iszszonyú dúlását.
Így el-keseredvén magában végtére,

arra, hogy nékem egy olyan hibát bé-jelentsetek, melly tudatlanságomból történt, de a' mellyben akaratom nem részes. Mitsoda fájdalmat érzettem volna, én, a' ki semmit drágábbat nem ismerek Népem' szereteténél és szerentsés állapottyánál, ha vígyázó fáradozástok fel nem fedezte volna nékem azt a' rosszat, mellyet tsalatkozásom okozhatott volna? Szárad-gyon-el a' kezem leg-ottan, szívemet halálos tsapás érje, minek-előtte én valakinek különös privilégiumot engedgyek, melly ellen Jobbágyaim panaszkodhatnak. Nem vakított-meg engemet annyira a' trónusnak fénnye, hogy a' határozatlan uralkodásnak bitanglását, az igazsághoz szabott hatalommal való élésnek eleibe tégyem. Tsak azok a' Fejedelmek, kik a' koronával járó kötelességeket nem isméri, tsak azok a' Fejedelmek vakíttatnak-el a' királyi méltóságnak fénnétől. Én reménylhetem, hogy engemet nem fognak czen Uralkodók közzé számlálni. Tudom én azt, hogy a' királyi páltzát nem az én saját hasznoméért viselem, és hogy köteles vagyok magamat egészszen annak a' Társaságnak fel-áldozni, melly az ő bizodalmit bennem helyeztette. Az én bődökságom az, ha láthatom, hogy eddig az Ország kormányozásom alatt virágzott, és hogy oly emberek jobbágyaim, ki méltók, hogy érettek széket és életemet el-hagynám. Ne tulajdonítsátok én-nékem azon rend-szabásokat, a' mellyekre el-tsábíttathatom, se azon rendetlenségeket, mellyek az én nevem alatt el-követ-tethetnek. Tudgyátok, hogy a' Fejedelemnek szolgálja igen-is sokszor tsak a' tulajdon-ha-szon-keresés által vezéreltettnek, hogy az igazság rítkán juthat a' Királyokig, és hogy ők, mivel a' foglalatosságoknak sokasága miatt kéntelenítettnek figyelmetességeket tsak a' fontosabbakra intézni, nem láthatnak mindent tulajdon szemeikkel." –

Fel-néz Istenének el-búsúltt egére;
 Sohajt, 's magyarázván magában törvényt,
 Meg-indúl feddeni nagy Emberi Nemét:
 Nagy Isten! mit tesznek lásd (mond) a' halandók,
 Kik úgy-is él'tekben mindnyájan múlandók!
 Egy Királynak már nem lehet parantsolnom,
 Ki ha győzedelmes, hozzá kell hajolnom.
 Én lettem itt alatt e' földnek bírāja,
 Hatalmad' a' Világ tsak bennem tsudálja.
 Hatalmam az egek' trónussa után van
 Mindgyárt; 's mitsoda por fitymálhatna abban?
 Törvényemmel áll-fenn e' roppant teremtés,
 Hol általam csik-meg minden lehellés.
 Minden-némű állatt enged törvényemnek; –
 Tsak ember tesz romlást hatalmas rendemnek.
 Ezek egymás ellen szaggattyák testeket,
 Ölnék, pusztítanak, prédálván véreket.
 A' fene vadaktól, futó szélvészektől,
 Egyéb véghetetlen sok veszedelmektől
 Meg-őrzötték magok'; de önnön fegyverek
 Mindenkor szabadon pusztíthattya létek'.
 Sok Nemzetek egymás' javára rohannak,
 Ölnék, vágnak, nyúznak, 's égetéssel dúlnak.
 Azt mondgyák, hogy nem egy természetből lettek
 Azokkal, kik, mint ők, más nyelven beszéltek.
 Embernek lehet tsak embert pusztítani,
 A' kit prédájára könnyű úszítani.
 Egy egész Nemzetnek dühösködni lehet,
 És, ha győz, a' törvény ellene mit tehet?
 Országot égetni, fíjait kontzolni,
 Kisdedeket ölni, prédákat rabolni:
 Mint hivatalt, mind úgy tehetik a' hadak, –
 Mit nem követnének-el a' fene vadak.
 Bé kell borítani, mond, a' földet vérrel,
 'S el lehet törölni egy Hazát fegyverrel,
 Ha egy kisded még nyög holt annya' ölében,
 Kinn el-rémúltt attya esdeklík szívében:
 Öld-meg, kemény Vitéz! a' természet ellen,
 Mellynek pártot-ütött fíja vagy, kegyetlen!
 Mikor gyakran tölled Hazák pusztítatnak,
 Varosok és faluk tüzekkel gyújtatnak,
 Hány férjek, iffiak, aszszonyok, öregek
 Jajgatnak, nézván mint füstölnek az egek,
 Az Arya gyermekét ölébe szoríttya,

'S halálát a' tűzben alá 's fel úgy futtya,
 Sok rendes Iffiu szelíd Jegyessével
 Lángok közt ég, honnét kiált nyögésével,
 Barmoknak bögése, Árvák' jajgatása,
 Gyújtott Városoknak tüzes le-omlása,
 Nem tsendesíthetnek soha ellenséget,
 A' ki vér-ontásban keres ditsősséget,
 Félljed Istenedet bódultt Emberi Nem!
 Ennek nagy nevében kell mived' feddenem,
 Ha benned fel-támad egy győző Királyság,
 Müllyon-e miatta az örök igazság? –
 Szégyenlye egy ember magát a' vadaktól,
 Kik illy vérengzést nem tesznek magoktól.
 A' Tigris leg-alább Tigrisen formáját
 Tekénti, 's nemében nem rágja prédáját;
 De az Ember magán képit el-felejtven,
 Ől, ditső fájában méltóságát vesztven!
 Nagy Isten! fenyítsd-meg föld-teremtésidet,
 Hadd ne rontsák képök' 's örök törvényidet. –
 A' Természet ekként végezte panaszszát,
 De Márs' fíjaitól nem kapta válaszsát. 's a' t.

* * *

Mátyásnak Beszédgye Giskra meg-hóduló Tseh Fejedelemez.

E' Tseh Fejedelmet Hunyadi szavával
 Köszöntvén, némíttá nagy származásával:
 Giskra! (úgy mond néki) gyalázat Királynak,
 Vertt fíjává lenni a' hartzoló hadnak;
 De még több gyalázat, ha felső fénnnyével
 Meg-győzetik másnak jó-téteménnyével,
 Ne véld, hogy te köztűnk idegen véredet
 Mutatván, előnkbe tedd szütlestésedet.
 Hunyadi Jánosnak Magyar a' fajzása,
 Nintsen trónusomnak fősvény származása.
 Ditsősségért vagyon népem koronámmal,
 Nehéz szembe szállni emellt hatalmammal.
 Ajánlott hivséged', tudgyad, meg-fizetem,
 Mert, hogy azért adós légyek, nem nézhetem,
 Egy Király mindenkor nagyságát tekínti,
 Népét kegyelemmel 's hatalommal inti.
 Nem kérhet koronám e' Világtól törvényt,
 Láttjuk, mi emeli trónusunkon a' fényt,

Nem vóltunk fattyai még a' ditsósségnek,
Tudunk úttyán járni még a' nyereségnek. 's a' t.

* * *

MIDŐN az említett Király szüntelen hadakozásai által országát emberből, pénzből ki-szűkítteté, Vitéz János Esztergami Érsek, mint tudva van, a' Nemzet előtt leg-nagyobb tekintetben-lévő fő Polgár, szívére vévén Hazájának ügyét, hogy annak sebeire az édes békességnek gyógyító írat ragasztaná, el-állott Mátyástól, és magával az országnak nagyobb részét tőlle el-húztá. A' Király, hogy őtet, és ő véle az el-pártoltakat, magához vissza-térítse, Követyét Szápolyait hozzá küldötte. Az Érsek azt felelte, hogy, ha Hunyadi hartzoló tűzében tsendesül, 's Hazájának több-több in-ségeket nem szűl, nem léssen ellenc. Ezen örvendetes válasznak meg-örülvén Mátyás, maga megy hozzája, 's meg-látván az Érseket, fájdalmas örömben így szólíttya-meg: (1471. *esztendőben*.)

Látom, a' Világnak Istene kegyelmez,
(Mond a' Király) hol egy Barátom védelmez,
Mert így kell szóllanom ahhoz keservembe,
Ki mérget és mézet eresztett szívembe.
Hogy pártolhattál-el örökös fíjadtól¹
Miként vádálhattál előszer magadtól?
Ekként mutatod-e most atyaságotat?
Így tartod Atyámnak tett fogadásodat? –
Ah! ha most Hunyadi János halálából
Ki-szóllhatna hozzád szomorú sírjából;
Mennyire zokogná fíjának keservét,
Leg-jobb baráttyában látván ellenségét! – –
Viseltt dolgaimról ki-szóllhat gonoszúl? –
Vétek-e, hogy népem Róma' szavára dúl?
A' *Vatikán*um írt törvényt trónusomra²,
A szent Pápa ellen ki kiált dolgomra?
Boszszút állottam már a' sértett Egekért;
Fut az Eretnekség, veszi a' hitlen vért.
Győzedelmeimről látod, hogy az Egek
Az Eltérttek ellen miként védelmeznek.
Már az Eretnekség rettegi fegyverem',
Mert el-pártolások' Istenünkkel verem.

1) *Hunyadi János*, midőn halálához közelíttene, fíjait, *Lászlót* és *Mátyást*, Vitéz Jánosnak, mint leg-hitelesebb baráttyának, gondviselése alá ajánlotta; kit ezek-is, mint tulajdon attyokat, tiszteltek és szerettek.

2) Mátyásnak ezen szavai nem fognak idegeneknek tetszeni azok előtt, kik az akkori történeteket tudgyák. Alább az egygyik versben *Róma' fíjának* nevezi magát.

Így keresi Róma fel az igazságot
Vallásával vivén sok hatalmasságot.
Ha Teremtőjétől segítségeket kér,
Ki-omlik előtte az el-részegfűlt vér.
Érezze Tseh Ország Istene' haragját,
Rettegje Rómának reá-küldött fiját.
Meg-botsáss, barátom, nagy buzgóságomnak,
Ne talállyad vétkét igaz vallásomnak.

Az Érsek e' szókra mond: Hunyadi vígyázz,
'S magadtól mindenkor mindent ne magyarázz.
A' Világ' Istenc nem látszik közöttünk
Törvényivel szóllhat titkoson tsak lelkünk.
Mikor térített vólt a' nagy Isten vérrel?
Mikor ölt valakit hitiért fegyverrel?
Az Israel a' melly népeket pusztított,
Ott Istenünk' helyett bálvány imádtatott.
A' ki e' Világnak Teremtője ellen
Fának imadkozik, 's térdepel lelketlen,
Meg-érdemelhetette Istene' intését,
'S annak fegyverével lett verettetését;
De a' ki, mint mi-is, a' szent Háromságot
Hiszi, és tsak annak formál imádságot,
Hogy' öletthessen a' Kristus' nevéért,
Kitől üdvösségnek kéri a' drága vért?
Nyitva vagynak-e a' nagy egek előtted?
Érted az Isteni tanátsot feletted? –

Hogy' magyarázod te a' Földnek Istenét?
Mint érhetd fegyverrel természeted' rendét?
Mondd-meg! mikor véthet a' Világ magától?
'S mikor vészen intést örökös Urától?
Magyarázd jegyzésit a' Végezéseknak,
Olvasd sorjait e' mennyei Könyveknek.
Nyúgodgyon a' Király trónussán, ha lehet,
Mert Istenért vérrel új törvényt nem tehet. --
Az idegen földön szüintelen háborgunk,
'S országunkban végre majd mind el-pusztúlunk.
Vajmi drága itt a' véren-vett ditsősség?
Tudgyuk-e, hogy' itél arról az Istenség? –
Engedgy, o Hunyadi! e' nagy Természetnek,
Ne légy pusztítója az ember' életnek.
Atyád' hívségére szívedben gondolkozz;

Védelmeszed Hazád'; de senkit ne átkozz.
Mennyire kívánnám örök nyugodalmad'!
Bánom, hogy kellett okoznom fájdalmad'!
Nagy Vezér! mint Fijam', örökre szeretlek,
'S mint koronás fejem' halálig tisztellek.
Bátorságom' meg-ne verje méltóságod,
Jusson eszedbe itt ma halandóságod.
Meg-botsáss éretted fáradtt hívségemnek,
Ismérd meg keservét zokogó szívemnek
Barátom' fijának lábaihoz esem,
Kinél életemet könyvezve keresem!

Hunyadi illy férjfit lábánál szemlélvén,
Sohajt, a' szívében nagyon illetődvén:
Hív Barátom! Atyám! (így szól az Érseknek)
Érdemes java az halandó életnek!
Álly-fel! vállaimat öleld karjaiddal!
Miért tselekszel így keserves fijaddal?
A' természet győzi, látom, királyságom',
El-felejttem veled felső Méltóságom.
Mint meg-keseredett gyermeked', úgy nézhetsz
Haragomtól soha ezen-túl nem félhetsz.
A' nagy Istenre kér egy Király öledben
Sirva, hogy botsáss-meg ő néki szívedben!
Felejtük-el volt kis háborúságunkat,
Ne fárasztjuk soha haraggal magunkat,
A' ki tett vétkei' gyötrelmit érzette,
'S keserves bánattyát szívében szenvedte,
Hidd-el! mindég meszszebb van a' gonoszságtól,
Mint az, ki nem jajdúlt soha hibájától.
Nagy Király! meg-botsásd tévelygéseimet,
(Igy felel az Érsek) 's tekénts inségimet!

E' szók után egymás' karjai közt sirva
Függöttek sokáig némán sohajtozva.
Végre barátságok' meg-erősítették,
'S békességgel egymást útnak eresztették, 's a' t.

Kazimír Lengyel Király Mátyást békességre inti, és Tseh Országot, melyet el-fog-
lalt volt, fijának Ulászlónak tőle vissza-kéri. Ezen össze-jövetelök a' meg-nevezett
Királyoknak történt Wratizló Várossa mellett a' mezőn 1473. esztendőben.

A' két tábor közzé három sátort vernek,
A' hol a' Királyok végre össze-mennek.

Kazimír kezdi-el beszédét Mátyással,
 Magyarázván szavát a' fő méltósággal:
 Mit akarsz, Hunyadi? (így szállal Kazimir)
 Lehet-e, hogy semmi már hartzodban nem bir?
 Mért dűlod a' földet Nemzeted' vérével? –
 Ne bánts d a' Keresztényt Róma' fegyverével.¹
 A' Tseh ellen, igaz, én-is hadakoztam;
 De hidd-el, Hunyadi, hogy már meg-változtam.
 Vallás' 's nyereségért több vért én nem ontok,
 Mert jól tudom aztat, hogy, mint más, meg-halok.
 A' garázdaságból sem jöhet ditsősség,
 Tsak a' védelemben lehet jó nyereség.
 Ne engedd, Hunyadi, el-ragadtatásod';
 Könnyen alá dőlhet emelt méltóságod.

 Nintsen egy üldöző fegyverben igazság,
 Valami erőszak, mind tsupa gonoszság.
 Ha egy bromtes Jobbágy a' gyengébbnek javát
 El-veszi crővel, 's úgy bővítti magát:
 Azt Isten' 's világi törvénnyel fenyíttyük,
 Mint hív, igaz bírák, vétkét úgy büntettyük.
 Igaz-e, egy Király hogy mindent meg-haladt.
 'S nints Istene' örök igazsága alatt? –
 Tsak fegyvere légyen, néki crőszakkal
 Lehet vért ontani a' több országokkal;
 Mindent el-foglalhat, övé, a' mit el-nyert,
 Prédált, dűlt, égetett, 's mivel-hogy cröss, vert.
 Nem elég ok, verni, hogy crössek vagyunk,
 'S – mivel lehet – senkit tsendesen ne hagyjunk.
 Nem lehet szökdösntünk a' nagy egek felett,
 Maradgyunk Istenünk' igazsága mellett!
 Ha meg-búsúl az Ég, le-vér trónusodról: –
 Mit ítél a' törvény osztán halálodról?
 Add-viszsa Lászlónak el-fogott javait,
 Ne verd a' Korona' ártatlan fíjait!

Hunyadi ezekre mond: Én nem akarom
 Törni a' törvényt, sem Világunk nem marom,
 Trónusom nem táplált soha dűlő vadat,
 Nem kezdetett velünk még büszkeség hadat.

1) Értetik itt az, hogy Hunyadi, a' Kereszténység' Fejének Rómának tanátsolásából Keresztény ellen hartzolni, szűnnyön-meg.

Isten 's Világ ellen nem szegzem magamat,
 De terjeszteni szabad igaz hatalmammat.
 Tsupa általomra készítettem fegyvert,
 Róma úgy ítél, hogy nem én, de Isten vert.
 Nem ragadozom én igazságtalanul,
 Soha készültt hadam törvény ellen nem dül.
 De, ha védelmemre veszem fegyveremet,
 Az ártatlanságért onthatom véretem.
 Ha-mikor engemet vezet az igazság,
 Öldöklök, de azért nints bennem gonoszság. –
 Az éjszaki hideg tsillagzatok alatt,
 Tudgyuk, Attilával millyen erő támadt.
 Ölte a' Világot szélllyel törvény ellen,
 Meg-írta győzelmét az ég és föld ellen;
 Még-is sokan hiszik, hogy Isten volt velünk,
 Midőn helyéből költ régi Scythia Nemünk.
 Bosforust haladta volt vadászattyába
 A' Scythia, 's Szarvassal fut Európába.
 Először ostorul hozattak közzétek,
 Fegyverekkel verték bűnötök az egek.
 Végre e' Népet az Isten mcg-térésre
 Vezérlette ide a' Kereszténységre.
 A' pogányságban-is törvényt írt Nemzetem
 Európátoknak, mint emlékezhetem,
 Az Isten vezette őt világosságra,
 Nem volt ő Scythában szokva gonoszságra.
 Törvénynek mindenkor minden bűnt büntetett,¹
 Latorság között nem szenvedtethetett.
 Uralkodni soha senkin nem akartak,²
 Melly földeket nyertek tsak azokon laktak.
 Régen nagy Sándorral miként szólltak, tudgyuk,
 Nemes indulattyok' még ma-is tsudálljuk
 Ezek a' Világra küldték ditsősségek',
 Szárazon, tengeren tették nyereségek';

1) A' Scythák régen tsak vadászattal élvén, hazájokban tsendesen nyúgodtak. Ha valamelly Nemzettől valamit, egy vagy más okon, nyertek-is, az felett birodalmokat fel-állítani nem törekedtek. Természettyek' törvénye szerént minden bűn keményen büntetettett tőllek, kivált-képpen a' tisztátalan élet és lopás.

2) Mikor Nagy Sándor a' Scythák ellen háborút kezdett, ez a' nemzet követeivel néki elébb izenetet tett, mellynek beszéde közt leg-nagyobb jegyzésre való az, hol a' Scythák így szóllanak: *Nec servire ulli possumus, nec imperare desideramus.* Úgy hiszem, hogy ez a' szó, a' Keresztény Vallásnak szent törvényein kívül, elégséges, tsupa természetünk' rendin, egy halandóban a' leg-nagyobb 's nemesebb származást mutatni. – Így szóllottak a' Magyarok még Rómának esméretsége előtt-is!

Végre, meg-esmérvén a' Világ' Istenét,
 Úgy mint Keresztények tartjuk-is törvénnjét. –
 Hogy Rómának én most Hazámmal engedek,
 'S mint régi Nemzetem, tölletek nem félek;
 Nem tsudálhatyátok. Hajdan a' ditsősség
 Vitte Nemzetemet, 's most a' kereszténység
 Vezérel, hogy én-is sok győzedelmemmel
 Meg-mutassam, honnan származtam véremmel.
 Halhatatlanságra kell itt törekedni,
 Szabad védelemért mással verekedni.
 Róma' tanátsából a' mit el-foglaltam,
 Pénzzel, vérrel, karddal aztat meg-szolgáltam,
 Fizetessék-viszsa sok szenvedett károm,
 Töletek most egyéb hasznomat nem várom.
 Engedelmem után birjátok országtok';
 Tsak győzni akartam, de nem kell hazátok. 's a' t.

Légyen itt szabad én-nékc, ezen érdemes Író, mivel személyes esmeretségére nem lehet szerentsém, közönségesen az egész *Publikum* előtt barátságosan kérem: ne sajnállyá ezen munkájit, ha kezénél vagynak, még egyszer elő-venni, benne holmit, a' máj időknek, erköltséinknek, és a' jó ízlésnek állapottyához képest, meg-jobbítani, 's nyomtatásba adni; kiváltképpen pedig helyel-közzel azon keményebb-értelmű sorokat meg-változtatni, melyek egy vagy más Vallás-béli M. Olvasókat talám meg-is-sérthetnének. Hitére, vallására nézve, ki-ki kényesen érez; és az ebbéli veszedelmes versengésnek még most-is visellyük seb-helyeit. Lehetünk jó polgárok, igaz hazafiak, a' nélkül, hogy *Rómának, Kalvinnak, vagy Luthernek*, ellenségei légyünk.

BATSÁNYI.

XVI. VÍDÁM-INDÚLATÚ HALDAKLÓ.

INDÚLSZ hát víg Lelkem! a' bánat' útjára?
 Hol a' Bátorság-is félelmesen jár!'. –

-
- 1) Mikor a' Pokol' kapuján álló három-fejű ebtől kérdezte volna Menippus: hogy a' bölts Szokrates mitsoda bátorsággal ment-le a' holtak' Országába? a Czerberus ezt felelte: *πύριον μὲν πάντας αἰνῶν ἐδόκει, ἀτρεπῶς προσώπῳ προσίεναι, καὶ οὐ πᾶσι δεδιέναι τὸν Θάνατον δοκῶν* – – – *ἐπεὶ δὲ κατεκυρῆν ἐπισὼ τοῦ χάσματος* – – – *ὥσπερ τὰ βρέφη ἐκκυε* 's a' t. – – Még távolysatka jöven mutatta magát mérészen, és bátor tekéntettel érkezni, mintha éppen semmit sem félne a' haláltól, 's mintha azt akarná mutatni azoknak, a' kik a' barlangnak bé menetelénél távolabb állának; de mihelyt le-tekintett a' nyílásba, és látta a' barlangnak setét mélyységét, és én-is őtet, még késett, harapdálva lábánál fogva le-felé vonnám, *kis gyermek módra sirt*. 's a' t. Lucian. Dialog. Mort.

El-mégy; 's föld-testemet Te-is utóljára
Viszsa hagyod menni hajdani porára –.¹

El-mégy nyájos Lelkem! 's el-bontod ezeket
A' képzelhetetlen szoros köteleket;
Mellyek úgy mutatták, mint egygyé-letteket
Te veled, a' testi érzékenységeket;

Elmégy, és itt hagyván az öröm' árnyékát –
Magad fel-keresed a' bánat' hajlékát,
Mellynek mély hallgatás keríti környékét²
'S hol a' mord félelem helyezettette székét.

Én maradok-e itt? 's te hagysz-el engemet,
Vagy én költözöm-el, itt hagyván testemet³ –
Mond-meg Lelkem! és ha el-vesztem feletem,
'Tanítsd-meg butsúzni reszkető nyelvemet.

A' hajdan meg-szokott nyájas enyelgések
'S a' most tsoportra-jött kétségcskédések⁴ –

1) Nem csak Mózes tanítja azt: hogy az ember teste porból teremtetett, hanem úgy hitték, vagy leg alább a' magok vallásokban úgy tanították a' régi Pogányok-is; bőltsen jegyzi-meg *Szerdahelyi Úr* az *Uranidról* írt verseiben, hogy Ádám, és a' több első Atyák voltak a' leg-első ég-visgálók, – én hozzá teszem sokaknak ellenére, és talám tsúfjára-is, hogy ők voltak általlyában a' leg-első, és nálunknál sok részben bőltsebb Philosophusok-is. (Tsak hogy a' boldogtalan újság nem akar elsőséget engedni a' boldog régiségnek.) – Itt a' példa: Mózes azt írja; hogy az Isten Ádámnak testet teremtett *földből*, és abba a' testbe *maga lehellet lelket*. Ezt a' kettőzt homályosan el-választja egymástól Ovidius. Metam. L. I. Fab 2. Sanctius his animal mentisque capacius altae Deerat adhuc, & quod dominari in caetera possit. Natus homo est, sive hunc *Divino* semine fecit Ille opifex rerum, mundi melioris origo: sive recens *tellus* subductaque nuper ab alto Aethere, cognati retinebant semina caeli; quam satus Iapeto *mistam fluvialibus undis* finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum. – Minden bizonytalán hát, az Ádám' tudományát, az akkori hosszú életű Atyák egymásnak, 's idővel az Ábrahám' ki-választott maradéka, a' véle össze keveredett, vagy szomszédosodott Pogányoknak által-adták; a' kik azt több több kézen (és a' már rövidebb életű embereknek) által-eresztve, vagy meg-homályosították, vagy holni elme' tsiklázó mesékkel el-rontották. – Így tsináltak a' *Cháoszról* öröktől-fogva-volt világot, az égi testből test lelket (Materiam animam) az Isteni végezésből *fatumot* 's más hasonlókat.

2) Loca nocte silentia late. Virg. Aen. L. VI.

3) Láttatik kételkedni magában a' beteg: ha vallyon ő mint egész ember beszél-e a' maga lelkével? vagy már az indulóban lévő Lélek maga magának? mint majd alább-is a' 7dik strófában.

4) Cum jam prope est, ut quis moriturum se putet; tunc metus eum, & sollicitudo subit; de quibus antea non instituerat cogitare.

Küszködnek mellyemben – kiknek küszködések
Már halál nélkül-is elég szenvedések.

De, oh vídám Lélek, 's víg érzékenységek!
Vallyon az egeknek arra mi szükségek,
Hogy a' testi élet' 's a' gyönyörűségek'
Sorainak ilyen kinnal légyen végek?

Lelkem! ha különös valóság vagy bennem!
Mi kényszerít engem' lelketlenné lennem?
Romlott test! hasznodat ha nem lehet vennem,
Szükséges-e azért belőled el-mennem?

Valami csak vagyok. – Hát el-nem-múlhatok?
Mi lészek hát tovább, vagy még mit várhatok?
Mondjátok-meg; és míg el-tűntök szólljatok
Szárnyra-kerekedett kedves indulatok!

Meg-eggyez-e ezen remek-teremtéssel,
Hogy, a' mi szüintelen való lehelléssel
Éltette a' testet; eggy lassú nyögéssel
El-repűllyön ama' végső lélczkzéssel?

Felelj, e' romlandó testet meg-únt lélek!
Meddig nyúlnak azok a' Halál' rév' szélek?
Érzékenységimct, mellyekben most élek,
Meddig bírom? meddig munkálkodom véllek?

Ha a' vérem meg-áll, 's ereim meg-fagynak;
Érzékenységeim, tudom, hogy el-hagynak:
De bennem Lelkemnek, annak az eggy vagynak,
Valami munkáji vagynak-c? 's hol vagynak? –

-
- 1) A' lelket eleitől fogva hitték az okosabb Böltek, a' testtől meg-külömböztetett, és testetlen valóságnak lenni; a' mint ezt mutatta a' *Metempsychosis*; Pithagorás-is a' maga arany verseiben, mikor a' halhatatlan Istenek tisztelete, esküvésnek meg-tartása, a' Nagy embereknek tisztelése után *χατακτομενους Δαιμονας* emleget; nem valami el-múlo, vagy ijesztő árnyékokat ért, hanem *meg-holtak' Lelkeit*. Jobbára csak a' mindent meg-ugató ebekről nevezett *Philosophusok* nevelték-ki a' hasonló okos értelmet: mint *Lucianusnál Menippus* tsúfolódó képpen ezt mondgya: a' világról pedig mit mondgyak *ὅς τρε ὄρας καὶ αἰωματα, καὶ ἀτομους καὶ κενά, a' mellyről képzeleteket, testetlen valóságokat, el-darabolhatóan kicsiny tagokat semmi nélkül-való ürességet, 's holmi egy mással ellenkező nevezeteknek zavarját hallottam naponként.*

Oh! bóldog Régiség elmés okossága!
Melly szem-bé-körve-is leg-főbb póltzra hága.
Érzi már maga-hitt Lelkem' bádgyadtsága:
Hogy az álom, Halál' hasonlatossága.¹ –

Lc-vetem ágyamba el-lankadtt testemet,
A' nappali gondok terhelik fejemet,
De észre sem veszem, hogy meg-tsal engemet
Az álom, 's fel-váltja ébren-érzésemet.

Hanyatlík meg-bomlott ereje testemnek,
Tstüggendez folyása hidegültt véremnek;
Számálom gondjait el-töltt életemnek,
'S nem-is érzem fogytát érzékenységemnek.

De míg élő Lelkem bennem gondolkozik,
És a' lassú vérrel nehezen dolgozik,
'S még az érzés jobban jobban fogyatkozik,
Lassanként az élet halállá változik. –

Ha az álom, annál gyönyörűségesebb,
Mennél az érzékeny gondolat kedvesebb
Mikor el-szunnyadok: vallyon a' nemesebb
Léleknek halála lehet-e tsendesebb,

Mint azoké? a' kik únalmas gondokkal
Kíszködnek, sok ezer szemre-hányásokkal
Terhelik lelkeket, 's minden fű-szálokkal
Perelnek, mikor már nem bírnak magokkal; –

Lehet – jer hát Lelkem! szűntesd félelmedet,
Mert van elég, a' mi biztathat Tégedet;
Jer bátran, és azonn jártaśd érzésedet,
A' mi rég' értelmes örömet engedett.² –

Nem ama' tsalóka Gyönyörűségeket,
Mellyek az örömtől tsak lopták neveket,

1) Virgilius halál' Testvérjének nevezi az álmat Aen. VI. Et consanguineus lethi sopor – –
Ovidius pedig halál' hasonlatosságának: Stulte, quid est somnus? gelidae nisi mortis imago.

2) Mert van értelem nélkül-való öröm-is; az olyan dolgokon-való kapás, a' melyek vagy vétkesek, vagy károsak: még Virgilius-is Aen. L. VI. a' pokolbéli-tsudák közé számálllya a'
Bűnből költt örömet.

'S meg-tsalván a' finyás érzékenységeket
Valósággá tették a' festett színeket.

Nem – mert igaz öröm nints az ilyenekbe'
Tsak édes gyötrödést szülnek a' Lélekbe'
Ne ezeket forgasd – – hanem a' mellyekbe'
Való van, szívembe azok mennyenek-be.

De jaj! hol szerezzek olly gondolatokat?
Hiszen a' Bóltesség minden földi jókat
Tsak költött jóknak vall. – – Mutass hát valókat
Oh boldog Ég! mert tsak te bírod azokat.

Most – most Boldog Lélek! itt a' szenderedés!
Mindgyárt következik az a' szem-be-fedés,
Melly a' gondok után mélylly álmot enged; és
Valósággá válik minden kételkedés. –

Ah! az édes képzés ismét hová lett-el?
Úgy bánt velem, és c' félénk készfűlettel
Mint a' futó álom a' szenderedettel
A' ki ébren szunnyadt, 's jó álmot vesztett-el.

De mit? – 's hát tsak ugyan el-kell-e már mennem,
'S a' mi valék, tovább nem lehet-e lennem?
Oh engedj! oh Halál! eggy kitsinyt pihennem,
'S habzó gondolatim' jobban rendbe szennem.

Engedgy szem-héjjimnak erőszakos álom!
Jaj! de lám azokat fel-nyilva találom
És még-is a' nézést héjjába próbálom,
Szem-fényemre sűrű hálót vont halálom.

Hass-bé oh nap sugár! a' szem-fenekekre¹ –
Ha Te festesz képet belől a' szemekre,
Érzékeny még Lelkem, tekintni ezekre
A' szemekbe tűnni erőden képekre.

1) Én Poraltiuossal tartok e' részben, a' ki Morriótiuossal Frantzia Országban ez előtt több mint száz esztendőekkel, sokat versengett, hogy a' szem-fenekenn, *Tunica retinán* láttzanak-e a' szemben a' kívülső dolgok' képei? melly *amphiblesteroideának*-is neveztetik; vagy a' másik belsőbb leplen, mellyet *Choroidesnek* neveznek.

Nem lehet, – meg-fagytak szemem' folyadéki,
Homályt lát, 's mindenek úgy rémlenek néki,
Mint a' tsoportra nőtt fa ágak' árnyéki
Alatt, eggy sötétes barlang' borítéki.

Tsak maradgy már Lelkem! az *emlékezettel*¹ –
Nem bírnak érzésim semmi képezettel,
Pihegy romlott szívem! lassú lélekzettel,
Még ez-is el-múlik majd a' végezettel. –

Oh jaj! – de mit hallok? – mint ha nyár fogytának
Meg-hidegültével (ezen ég sarkának
Butsút adván télre;) az ég' magassának
Oszlopinn repdeső darvak zsibongnának. –

Hol vagytok hát még-is lappangó érzések
Bennem? a' hangoknak fiúlbe mehetések
Hogy' lehet? – szoljatok – szoljatok zengések!
Ah – csek Felcim' síró pihegések;

Szólj nyelvem! és tsitítsd a' síró neszeket,
De nem mozdíthatja szám a' nyelv' kereket.
Szűnnyetek! hagygyátok-el a' nyűgéseket,
Vig lelkem nehezen szenvedt ezeket. –

Nem szűnnek – ne gondolly tehát Lelkem! vélek,
Elég az neked, hogy ha még hallok, élek.
De én-is, már tsak nem el-szunnyadott Lélek!
Tán meg-háborítlak, hogy veled beszélek.

Nyugodj! és ártatlan gyönyörűségeikkel
Édesítsd álmatat – ha ez érzésekkel
Már nem bírsz is, 's olyan emlékezésekkel,
A' mellyek tápláltak hajdan örömökkal.

1) Itt az emlékezeten, nem értetik széles értelemben a' *Léleknek emlékeztető tehetsége*; mint olyan munkájú tehetség, a' millyent négyet tartunk a' lélekben: *Iudicium, Ingenium, memoria, remniscentia*; hanem értetik maga a' tselekedet, *Actus*, az az, a' régen érzett, vagy tapasztalt dolgoknak, de a' mellyek már vagy el-múltak, vagy leg-alább érzékenységeinkben nintsenek, nálunk, vagy bennünk, (akár mi titkos módon) meg-maradtott képe, vagy formája; melly ha a' halál után-is a' lélekben meg-nem-vólna, nagy tsonkulást szenvedne a' lélek, és tsak a' testetlen dolgokról tudna valamit.

Ne bánd, hogy el-múltak, de örülj, hogy vóltak;
És téged' tilalmas rosszra nem únszoltak;
Hanem olly örömmel élni parantsoltak,
A' mit a' természet, 's az ég javasoltak.

Hová-is leszték-el? Oh Gyönyörűségek!
Hová? most-is nálom szerelimes vendégek;
Oh Eliziumi virágzó térségek!
Van-e a' holtaknak ezekre szíükségek?

Oh! nints – érzi Lelkem, hogy nints – hát ezeket
A' most-is olly kedves gyönyörűségeket
El-kell hagynom! – el-kell – mint olly földieket
Mellyek meg-nem bírnák a' Mennycieket.

De szabad azokról most is emlékezni,
Szabad illy hathatós képzéssel érezni
Öket, 's el-múltakon holtomkor könyvezni;
Már akármí más jobb fog-is következni:

Szabad – de mi haszna? én kies halmaim!
'S azoknál álmadó szerelmes álmaim!
Mik vagytok egyebek most? hanem kinnyaim
Nagyító, szárnyra-száltt tiündér madaraim.

Még szívem, 's érzékeny testem érezhetett,
Tsudáltam körültem a' bölts természetet;
'S majd az érzéketlen agyaggá tétetett
Test nem tud mutatni semmi képezetet,

'S Lelkem, mind ezekben mit fogsz majd tsudálni?
Ha érzéseidtől mindjárt meg-kell válni;
'S hát! a' részetlenben lehet-e találni
Képet, vagy valamit tanulni 's vizgálni?¹

Engedd, haj-szálakat borzasztó félelem
Hogy a' Parnassushoz vonzó nagy szerelem,
Maga mulatságít; ha hol még fel-lelem,
Ébren, 's elevenen éreztesse velem.

Kies térség! rólad sokszor éneklettem;
Magas hegyek! mellyek fel-nyúltok mellettem,

1) Oda van tzeiozás, a' mi fellyebb a' 141 oldalon meg-jegyeztetett.

Most, mikor bútsúzni érzéketlen lettem,
Most egymásnak bútsút mondogatok helyettem.

Sőt hosszú sorai a' bértzes hegyeknek,
Segétsétek a' fent repülő léleknek
Szárnyait, fel-érni, a' könnyű szeleknek
Szárnyaként magasít a' boldog Egeknek.

'S mikor már fenn lebegsz a' híg levegőben,
Mondgy Isten hozzádat Lelkem! a' felhőben,
E' térségnek, melyet Musám leg-elsőben
Víg hanggal köszöntött a' szomszéd erdőben.

Ti vóltatok Füred' sok-sorú bértzei
Ártatlan szívemnek gyönyörűségei,
'Ti! Oh a' Magyarok tengere' vizei!
Kedvemnek, ha tsüggedt menedék helyei.

Már Isten hozzátok! fel-váltlak titeket,
Fel-váltom szív-ható gyönyörűségeteket
Más széppel; nem nézem tovább szépségeteket
'S bennetek a' ritka természetieteket.

Tsudáltam – tovább nem – a' magas hegyeken
'S ezeknek egymásra néző tetejeken,
Mint szorított közéjek az öblös feneken
Sok habot görgető Balaton kereken.

Érzték füleim, a' míg érezhették,
Melly zúgó lármával kellemesítették
A' vizek az éjjelt; mikor jelentgették,
Hogy már a' holnapi szelet észre-vették.

Mint mikor Eneást sok unszolására,
Készíté jövődő dolgok' látására,
A' vén Szííz; a' titkok' hírül adására,
Zengedt a' föld' gyomra bús bika módgyára.¹

Itt-is jövődőlvén a' zúgó szeleket,
Halhatni a' víztől terhelte föld-feneket
Mint rázza a' rajta fekvő víz terheket. –
Természet ez – tsudáld, Mesterség! ezeket.

1) Virg. Aeneid. L. VI.

Tsudáld, hogy Éjtszaki szél lóditására
Hömpölyög a' hullám magas hegy formára,
'S csak hamar a' szélnek vissza fordúltára,
Sík tsendesség fekszik a' vizek' hátára.

Titeket hagylak-e hát? áldott térségek!
Titeket ártatlan, 's olly gyönyörűségek!
Kiknek olyan a' víg szívben kiességek,
Mint meg-únhatatlan szerelmes Vendégek. –

Tihan a' természet' remek alkotvánnya!
Bámúló szememnek sokszori bálvánnya!
A' hová a' Junó' hanggá vált Leánya!
A' Somogyi partról a' szót vissza-hánnya.

Ki beszélget verses mértékre vett szóval
Magas bértzeidről a' hangos Ekhóval,
Ki énekel versent arról Apollóval,
Mint vagy bé-kerítve a' temérdek tóval?

Isten hozzád! kerek formájú bértzedet
Nem nézi ez halvány hártáival bé-fedett
Szem, Somogyról, hol a' hozzám édesedett
Ég nem rég remete lakást-is engedett.

Oh kies térségek! kik öröim' vétek,
És *unalom* nélkül valókká tevetek,
Tán magánosságom' azért engedétek,
Hogy a' sírhoz jobban édesítenétek. – – –

De oh bölts Régiség' elmés okossága!
Melly szem-bé-kötve-is leg-főbb poltzra hága,
Érzi már maga-hitt lelkem' bádgyadttsága,
Hogy az álom, halál' hasonlatossága.

Mint az álomra hűnytt, és meg-nehezedett
Testben, a' mit ébren tsinált, vagy szenvedett,

1) Corpus adhuc Echo, non vox erat, et tamen usum Garrula non alium, quam nunc habet, oris habebat, Reddere de multis ut verba novissima posset Ovid. Meta. L. III. Fab. V. – Nem próbálta Ovidius a' Tihanyi Ekhót, mely nem csak az utolsó szót, hanem tsendes idővel egész hat-lábú verset-is vissza mond. – Vagy ez a' hely a' Tihanyi hegy-oldalban éppen azonn a' helyen, a' mellynek alatta a' parton tartyák lenni Középit a' Balaton' szélességének a' Révésznek.

Azt képzi magának a' le-tsendesedett
Lélek; kivált a' minn épp' el-szenderedett.

Nékem-is azokonn forganak képzésim,
A' mik tsiklandozták nem rég'-is érzésim' --
Szünnyetek! szünnyetek, vég emlékezésim,
Mást várnak, mást hoznak lassú pihegésim.

Mi haszna? Parnassust képező Halmaim!
Oly setét berkeket készítnék álmaim,
Mellyekben hajdani játszi vers' soraim'
Szomorún kettőzik halál-madaraím.

Nem kies hegy, hanem néma barlangzatok¹,
A' miket a' halál völgyében láthatok,
Meg-tompúlt fűleim! a' miket hallatok
Nem víg Ekhók, hanem szomorú szózatok.

Síró hanggal hívnak a' halál' révébe,
Feledékenységnak néma tengerébe,
Mellyet hajdan Lelkem nem-is vett eszébe,
Mikor hajókáztam e' nagy Víz' öblébe.

Nem te, oh én bóldog remete-lakásom,
Nem, hanem eggy ölnyi gödör leszsz szállásom;
Itt, e' setét bóltban tsendes aluvásom'
Képe vólt; magános, de víg műlatásom.

Mindgyárt az álomra szenderedő Lélek,
A' melly él, érzeni fogja, hogy nem élek

HORVÁTH ÁDÁM.

1) Örömet ki-ereszkedne a' bútsúzó Lélek a' Poétai Költeményekre; de kénytelen magát tartóztatni, mert máshová hívják.

XVII. PÉLDÁK.

A' Klopstok' Messziásának munkában lévő fordításából.

MUSEUMUNK' első Negyedében látták már Olvasóink egy példáját a' Klopstok' csak-nem utól-érhetetlen magas repfületeinek, 's annak az erőnek, mellyel ő az Olvasót szinté meg-rázza; 's nagyon meg-kellene tsalatkoznom, ha Fordítóját homályossággal nem vádolták volna. De ő nem csak a' fordításban homályos; az ő még a' Németben-is, annyira, hogy midőn még csak kezdett írni, sokan, nevezetesen Basedow, barátságosan kérték, ne tsapjon olly magasra, mert nem fogják meg-érthetni. *Tanúlyon-meg érteni, a' ki érteni akar;* felele Klopstock az önnön-érdem-érzésének büszkeségével; 's imé a' következés meg-mutatta, hogy Német Ország tanulta – 's meg-tanulta érteni. – Nékünk elég az, hogy őtet fordíthatjuk. A' Frantzia Nyelv egészen alkalmatlan arra természeti lágy-sága 's erőtlensége miatt; leg-alább igaz az, hogy minden eddig tett frantzia igyekezetek szerentsétlenek voltak.

AZ I. ÉNEKBŐL.

A' Közbenjáró egy setét éjszaka' az Olaj-fák' hegyén könyörögve beszéll az Atyával, 's újabban térsi-meg fogadását, hogy meg-váltja az emberi nemzetet:

Tovább szólla, 's mondá: Az Ég felé emelem fel fejemet, kezemet a' felhőkig nyújtom, 's esküszöm neked magamra, a' ki Isten vagyok mint Te: Meg-váltom az embert!

De nem hallatva az Angyaloktól, csak maga és a' Fiú által értetve, szóllott most az Atya, 's néző artzúlatját a' Közben-járóra fordította: Ki-terjesztem fejemet az Egeken, karomat az örökké-valóságon, 's mondom: Végetlen vagyok! 's esküszöm neked, Fiam! el-engedem a' bűnt!

Ezt mondá 's el-hallgatott. Az alatt míg a' Végetlenek szóllottak, tisztelő rettegés járta-keresztül a' természetet. A' most eredő, még gondolkozni nem kezdő lelkek leg-előbb rebegtek 's érzettek. Döböntő borzadás ragadta-meg a' Seraphimot, erősen vert szíve, 's körülölte remegve feküdt néma lak-kerületi, mint a' föld a' közelgető fergeteg előtt. Tsak a' leendő Keresztyének lelkeibe szálla víg örvendezés, 's az örök életnek édesen-szédítő elő-érzése. Ellenben meg-tompúlva, 's egyedül a' kétségbe-esés eránt érzékenyül, meg-tompúlva valaminek gondolására az Isten ellen, buktak-ki uralkodó székekből a' mélységben a' pokol' lelkei. A' mint ki-hullottak, mindenikére egy szirt rohant, mindenike alatt bé-szakadt a' mélység, 's retsegye bődílt meg a' leg-alantabb pokol.

UGYAN AZON ÉNEKBŐL.

Az angyali Sereg énekel, 's a' Közbenjárónak szolgálatjára rendelt Angyal, Gábor, fel-jut az Éneklőkhez, hogy ott a' Messziás' könyörgését az Atyának bé-mutassa:

Ez Ének alatt, melyet az Ég mindenkor énekel a' Háromszor-Szent után¹ a' Közben-járó' szent Követje ragyogva jutott egyikére azoknak a' Napoknak, melyek leg-közelébb vannak az Éghez. Mindenütt hallgattak most a' Seraphimok, 's meg-bukva inneplették² azt a' tekintetet, mely a' magasztalás' jutalmául az Istenről sürgárlott rájuk, 's meg-láták a' ragyogóbb Seraphimot a' Nap-tengeren. Rá tekint az Isten, 's az Istennel az Ég.³ Ő térdén imádott.⁴ Míg imádásában a' Jéhova nevet és az Örökké-valóság' háromszor-szentjét egy Cherubin ki-mondja, kétszer méltoztatja őtet tekintetere az Isten. Ekkor az Első-szüflöttje a' Királyi székek le-síet felé, hogy őtet az Isten eleibe vezesse. Az Isten ezt Választottnak, az Ég Eloának nevezi. Azok közt, a' kiket az Isten teremtett, ő a' leg-nagyobb; ő az első a' Nem-teremtett után. Szép a' választott Eloának egy gondolatja, mint az Istennek teremtett egész emberi lélek, midőn halhatatlanságához méltó elmélkedésekbe merül. Széllyel-tekintő nézése szebb mint a' tavaszi reggel, kedvesebb mint a' tsillagzatok, midőn Napjaikkal a' Teremtő' széke mellett az ifjúság' szépségében 's fénytel teli el-kerengettek. Őtet teremtette az Isten leg-először. Egy hajnalból tsinált néki levegőit testet. Felhőkkel teli-rakott Ég folyt-el körülte, midőn lett. Ki-nyújtott karral vont-a ki őtet az Isten a' felhőből, 's így szállott hozzá áldó tekintettel: Imhol vagyok, Teremtett! 'S egyszerre maga előtt látta Eloá a' Teremtőt. Örvendezések közt nézte őtet, álmélkodott, el-ragdatva nézte ismét, 's szédülve süllyedt-el az Isten' szemlélésében. Végre meg-szólamlott, 's azokat a' gondolatokat mondotta az Öröknek, a' melyek benne támadtak, azokat az új fent érzéseket, a' melyek nagy lelkét által-hatották. Mind el-múlnak a' Világok' gomolyai, 's elő-szállanak ismét porokból, egész Századok mennek majd elébb az Örökké-valóságba, minek-előtte a' leg-méltobb Keresztyén azokat a' nagy érzéseket érzi. Eloá ujonnan credett sügárokon szálla-le ekkor tulajdon szépségében őtet a' Közben-járó' Oltárához vezetni. Még távolról jött midőn rá esmért Gáborra. — — — — — Látta őket az Isten 's áldást botsátott rájuk. Ekként menének, a' barátság által még-szépültebben, az Ég' thronusa felé, 's el-jutának a' Szentek-szentjéhez. Közel az Isten' dítsőségéhez egy mennyei hegyen nyugszik a' Szentek' Szentjének éjjele. Tsillogó fény áll bent az Isten titka körül őt. A' szent homály tsak a' belsőjét fedi-el az Angyalok' szemei elől. Néha mindenhatóságot hordó villámokkal nyitja-fel a' setétes fedelet a' mennyei Nézők előtt az Isten. Látnak azok és innepelnek.⁵ Imé egyszerre felhők nélkül állott az Gábor szemei előtt, mint egy nagy hegy, a' Szentek-szentjének ajtajánál a' Közben-járó' Oltára. Látta ő azt, 's inneplői szépségben, Papi lépéssel közelített az Oltárhoz, 's két arany tsészét vitt teli szent tömjénnel, 's el-merülve állott az Oltárnál. Mellette Eloa állott, 's lantjából isteni hangokat szedett az áldozó Seraphimot fent könyörgésekre készíteni. Gábor hallotta hangjait 's lelke a' zengő hárfától tsapkodóbb lángokra gyúladt. Így hánykodik a' tenger, midőn rajta

1) az az: az Ég' lakosai a' Szent! Szent! Szent! után.

2) Le-borított tisztelettel fogadták.

3) Az Istennel az Ég' Lakosai.

4) Térdre bukva imádta az Istent. Imádkozom beten; — — — imádni anbeten.

5) Sie sehen und feyren. Klopstock szokatlanul élt ezzel a' szóval. Meg-tartom tehát ezt én-is, mert a' hív fordító a' nagy Originálisoknak még különösségeket, sőt hibáikat-is meg-tartja.

dörögve mengyen végig az Úr' szava a' szélvészben. Gábor az Istenre nézett, 's hatalmas szóval énekle. Ekkor hallá-meg az Arya, ekkor hallá-meg, Közben-járól az Ég engesztelő könyörgésedet. Tsuda-téve gyűjtotta-meg önnön maga az Isten az áldozatot; 's lassan késérő szent füst emelkedett fel-felé a' könyörgéssel; az-után tovább szállott, 's úgy hatott, mint eggy egész Ég a' föld' hegyeiről, az Istenhez. A' földre tekintett a' Jéhova mind-ekkoráig, mert az Arya és Fiú között lélek' tellyességből származott beszélgetés folyt, jövendőt nyilatkoztató értelmű beszélgetés, szent és nagy és rettenetes, tellyes élet' és halál' ítélléseivel, homályos még a' halhatatlannoknak-is, olly dolgokról eredett beszélgetés, mely az Isten' Válságát minden teremtetek előtt fogja valaha ditsőíteni. De most újjonnan bé-fogta az Eget az Örök' tekintete. Imádva és alázatosan fogadta-el azt minden. Minden várta az Úr' szavát. A' mennyei Cedrus most nem zúgott; magas partjai körül el-tsenedesedett a' tenger. Az Isten' eleven szele meg-nem mozdúlva állott az értz hegyek között, 's ki-terjesztett szárnyakkal várakozott az Isten' szavának le-érkezése után. Mennykövek fergetege szállott-le lassan a' Szentek' Szentjéből a' Várakozóhoz. De még nem szóllott az Isten. A' Mennykövek' szent dördülletei tsak a' közelgető isteni feleletet jelentették. A' mint meg-némultak, az Isten, a' királyi székeknek örvendező tekintete előtt, a' kívánó királyi székeket az Öröknek fent-gondolatához készíteni, meg-nyitotta Szentségét. 'S ekkor Urim, a' Cherubim Urim, az örök Lélek' bízott Angyala, komolyan' 's isteni mélj elmélkedéssel fordúlt a' nagy Elóához, 's így szólla: Mit látsz, Elóá? Seraphim Elóá fel-költ, lassan elébbre lépegetett, 's így felelt.

Amott az arany oszlopoknál szövevényes táblák vannak, teli előre-látással; az-után életnek könyvei melyek erős szelek' fúvillati alatt nyílnak-meg. -----

A' MÁSODIK ÉNEKBŐL.

Jézus Jánossal a' Sír-helyekhez mengyen, 's Szammából ki-űzi az ördögöt.

Az éjszaki hegyek' alljaiban öszve-tömülts repedéses kőszirtokba voltak ásva a' Sírok. Sűrű setétes erdők zárták-el nyílásokat a' siető Útas' tekintete elől. Borzasztó híveségben emelkedett-fel itt akkor a' bús reggel, mikor a' dél Jerusálem felett már hanyatlani kezdett. Szamma, e' vala neve az ördögösnek, panaszos ájúlásban feküdt ifjabbik kedvesebb Fia sírja mellett. Sátán nyugtot hagyott néki, hogy annál dühösebben kínozhassa. Szamma a' senyvedő porban feküdt, fíjának tetemei mellett; közel hozzá idősbb fíja állott 's *fel-sírt az Istenhez*. Az a' holttat, kit az Aryja és Bátyja siratott, egyszer az Anyja, el-lágyúlván rimánykodási által, az Aryjához hozta-le; *az Aryjához az inségben,*² kit most Sátán fel-forradtt dühösséggel rongált a' holttak közt.

1) Így nevezem én-is az *Ernstet*. Az *Ernst* a' *Komorhoz* közel vét: de minthogy kedvetlenebb a' *Komor* az *Ernstnél* az r. betű keménysége ly. betűvé változtatott-el.

2) Be édes három szóllás: Zum Vater im Elend, 's kevéssel ez előtt: und weinte zu Gott auf. 'S ismét kevéssel ez-után: Und mit leisem Rächem entfloh die Seele voll Unschuld.

Ah, édes Atyám! így szólla a' kis kedvelt Benóni, 's ki-futott az Anyja' karjai közül, a' ki ijedve ugrott utánna; Ah, édes Atyám! ölelj-meg, kérlek! 's kezére fonta magát, 's szívéhez szorította azt. Az Atyja meg-ölelte őtet, 's meg-döbbsent. Így midőn a' fíja gyermeki hűséggel fogta-álta, midőn édesen enyelgő mosolygásával gyermekesen nézett rá, egy előre tsútsosodott kő-szirthez tsapta az Atyja, úgy hogy gyenge veleje véresen tsorgott-le a' kövön, 's *lassú hergélssel repült ki az ártatlan lélek belőlle.*¹ Vigasztalás nélkül kesereg most felette, 's haló karral öleli-álta tetemeinek hideg tartóját. Fiam, Benóni! ah, Benóni Fiam! így szöll, 's jajgató könnyek omlanak-ki meg-törtt 's meredttlen haldokló szeméből. Így fetrengett ő gyötrelmes kínjai alatt, midőn a' Közben-járó a' koporsók közzé lépett. Jóel, a' másik Fia, el-fordította az Atyjától sírátkozó tekintetét, 's meg-látta a' közelítő Messziást. Ah, édes Atyám! így emelte-fel víg tsudálkozásban szavát, Jézus, az a' nagy Prophéta a' sírba jő-alá!

Sátán meg-hallá ezt, 's meg-rémülve nézett-ki a' Sír-hely' ajtaján. Így néz az alatsony Isten-tagadó homályos báltozatok alól, midőn a' dördülő Egen szörnyű-felleg emelkedik, 's a' bosszú' felhőiben rettenetes habok hembergenek. Sátán ekkoráig tsak messziről kínozta Szammát. A' leg-távolabb, leg-méljebb fenekeiből az éjjeli Sírnak lassú kínokat küldött-elő. Ekkor fel-költ ismét; fel-fegyverkezett halál-késértettel, 's Szammára rohant. Szamma fel-szökött, 's ájúlva dől-el azonnal. Öszve-rontsoltt lelke (még alig küszködött a' halállal) gyilkos ellenségétől az esztelenségre dühösítve a' kösziklákig rántotta őtet. Itt akarta őtet Sátán, isteni szemeid előtt Bírāja a' Világnak! a' fityegő szirtokon öszve-rontani. De te már ott valál, már mindenható hív szárnyakon hordotta el-hagyott teremtesedet meg-előző malasztod, hogy egészen oda ne légyen. Akkor el-mérgeedett az ember-gyöttrésnek lelke, 's meg-döbbsent. Messziről ijesztette őtet a' közelítő Istenség. Ekkor Szammára fordítá Jézus segéllő artzúlatját, 's elevenítő isteni erő, öszve-eggyesülve tekintetével, ment-ki belőlle. Akkor esmert az el-hagyott bálodogtalan Szamma Meg-szabadítójára. Halál-lehelletével el-borított sápadtt képébe vissza-tért az emberiség, kiáltott 's fel-sírt az Ég felé. Szóllani akart, de el-gyengülve az öröm miatt, dadogni-is alig tudott; indúlatos karral terjedt-ki még-is az Örök felé, 's meg-vigasztaltt szemekkel, örvendetes el-ragadtatásban nézett-le szírtjáról reá. -----

A' következendő Negyed' darabjai közzé a' *Szemida és Csidi*, 's *Portia és Maria* Episodáit fogom tenni: 's ha környül-állásim meg-engedéndik, esztendő alatt a' Messziás öt első énekeit ki-adni szándékozom. Bár tsak azt nyerhetném én meg czekkel a' példákkal, hogy fordításom iránt a' Publikum' ítéletét, 's a' hozzá-értő Olvasóknak észre-vételeit meg-tudhatnám. Több szem többet lát, 's rá akad arra a' hibára-is, 's mellyet a' munkának neki hevűltt, vagy talám a' nehézségeket el-úntt Fordító észre sem vett vólt magától. Ki-fog tetszeni a' most ki-adni ígértt első darabból, millyen készséggel fogadom-el a' meg-győző javaslat, ha azt meg-nyerni szerentsém lészen.

KAZINCZY.

1) Tzélózás a' Virgilius' versére: *Vitaque cum gemita fugit indignata sub auror.*

XVIII.
VÁRATLAN VENDÉG.
VIGSÁGOS JÁTÉK, HÁROM FEL-VONÁSBAN.
Prof. Simay Kristóf által.

A' JÁTÉK' ÁLLAPOTTYA.

Némelly gazdag Kereskedőnek (*Lambertnek* nevezem) Pasallai névű fija vala. Ez midőn az Attya külső Országokban foglalatoskodnék, alkalmatosságra kapván, szabad életre adgya magát; prédállya, vesztegeti mindenét; pénzt fetséli, erszénnyét egy felől üresíti, másfelől pedig adóssággal terheli: és így, egybe-gyűlt, feslett-erkölcsű Társaival, ilyen mire éli Világát. Itt, midőn egykor vígan és édesdeden folynának mindenek, meg-érkezik *Váratlan Vendégül* Pasallainak az Attya, Lambert. Meg-sajdítván haza-jövetelét a' házi szolga, el-állya az úttyát, és hogy a' Fiját vendégeivel együtt a' teli poharak közt ne találná, ravasz mcsterséggel el-rémíti, azt állítván, hogy a' házban szüntelenül kísértetek járnak. Ezt híven el-hiszi a' jövevény Öreg, 's azért távozik a' küszöbtl. Azon-közben el-érkezik az Uzsorás Zsidó, és Pasallait költsön-adott pénziért hatalmasan sarkallya. Itt, tsak nem ki-forgattatik már a' szolga vezeték szándékiból; de, mint ravasz elme, fel-találván újra magát, el-hiteti az Öreggel, hogy azonn a' költsön vett pénzen Pasallai új házat vett légyen. Ismét hitelt ad szavainak Lambert, 's mind addig orron hordoztatik, még végre a' szolgának álnokságait nyílván ki tanúllyá. El-tökéli tehát, hogy mind a' fíján, mind a' szolgán méltó boszút álljon. Azonban, Fija' meg-vesztegetődött erköltseinek meg-jobbitására tanácsosnak találván a' meg-kegyelmezést a' kemény' büntetésnél, meg-botsát néki.

PLAUTUS.

A' beszélgető Személyek.

Lambert, egy gazdag Kereskedő.

Pasallai, ennek Fija.

Mátyus, Lambert' szomszédgya.

Köppents,

Korlát,

Lodmér,

} Pasallainak baráttyai.

Ravaszi, Pasallainak szolgája.

Mikó, Köppents' Inassa.

Salamon, Uzsorás Zsidó.

Bertók, Majoros szolga.

Jósa, szótalán személlý

A' Játék helyhezterik a' Lambert' háza előtt.

ELSŐ FEL-VONÁS.

I. JELENÉS.

Bertók.

MOST tapasztalom én, mely nyomorúlt állapot legyen a' szegény szolgák' élete, minekutánna illy nyughatatlan szolgálatra jutottam. Soha sem tudom, mi manó lelte a' Gazdámát, mintha Török volna a' hátán, úgy siettet mindent velem. Szüntelen úz, hajt, mint a' 'Tatár a' szolgáját. Azt akarná, hogy egy szem-pillantásban az egész Világ' dolgát, valamint a' hólyagot fel-fújnam. Sem éjjel, sem nappal nints nyugtom miatta: ezer, meg ezer a' parantsolattya, és mind tsak hamar; eredgy most ide hamar, most amoda hamar; ezt hamar, amazt hamar, mindent tsak hamar. Hogy a' Frantzia hamar el-nem viszi őtet, mind hamarjával együtt. -- El-únta már testem, lelkem azt a' sok hamart hallani! Bár tsak már egyszer azt mondaná hamar: Ne, Bertók! edd-meg hamar ezt a' darab petsenyét, vagy hőrpentsd-fel ezt a' kantsó bort hamar. -- Dejszen: de olly furtsa természettel bír, hogy mikor leg-jobb ízűt eszem, akkor úz-el az asztaltól. Mostanában-is, holott alig fogék a' falatozáshoz, már-is nagy lélek-szakadva el-űz a' kenyeres kosártól, -- menny hamar, lódúll hamar a' Városba, hozz nekem pénzt hamar. -- Hogy a' hamar korság meg nem tti a' nyughatatlan emberét. -- Én már nyakra főre ide siettem, pedig úgy tudom, hogy haszontalan járok, mint-ha az orromra volna írva; mert, ha ezerszer jövök, sem szállhatok sem az Úr-fival, sem a' szolgájával; mert ezek mind a' ketten egy pórázon járnak; mindúntalan, mint az Orbán' lelke, tekeregnek. És ha vak szerentsémre össze akadhatok is velek, haszontalan minden igyekeztem. --- Eleget szórom én nekik, hogy adgyanak pénzt hamar; de ők-is ugyan hamar ki-fizetnek ám, hogy azt sem tudom néha, hányadán vagyok. Ők itt-benn éjjel nappal vígadoznak, mi velünk annyit sem gondolnak, mint az eb a' kölykejével. Azt akarják, hogy mikor ők itt vendégeskednek, mi ott-kinn akkor szalmát rágjunk. Részegek mindég, mint az el-ázott tsapok: kivált-képpen a' Ravaszi, mert az ollyan mindég, mint a' Mike' malattza. -- Nem tudom, mitsoda szívvel fogja venni az öreg Úr, ha haza jön, és meg-tudgya, mely szép életre adta magát a' Fija, mind szolgájával együtt. Bizony nem örömet bűjnék egyiknek-is a' bőribe. -- Majd még egyszer próbát teszek, meg-látom: mire mehetek velek. -- Ezek talán még most-is alusznak. -- (*Kopogtat*) Ki van ott-benn? héj! -- nyissátok-ki az ajtót. ---

II. JELENÉS.

Ravaszi, Bertók.

Ravaszi. (Ott-benn.)

VALLYON! Ki zörgeti az ajtót illy pogány módon? Ki vagy? Mit akarsz? *Bertók.* Én vagyok Bertók: nyisd-ki hamar az ajtót, mert múlik az idő, nem késhetem. -- Hallod-c? most mindgyárt ki-vetem az ajtót a' sarkából! *Ravaszi.* Ugyan hatalmas paraszt ember vagy te, de még ma, ha ki-megyek, ki! majd el-lódítlak ám az ajtóból, hogy nem alkalmatlankodsz itt illy idein korán. *Bertók.* Ejnye! hogy a' tar-varjak ki-nem ássák a'

szemedet! hát idein korán van ez? hiszem, már a' kilentzet-is el-verte az óra. *Ravasszi.* Úgy ám az olyan paraszt kótszi-poroknál, mint te vagy, de a' Fő-rendeknél, mint mi vagyunk, még idein korán vagyon; azért tsak takarodgy az ajtóról, még valamit nem kapsz, mert még ma — — ! *Bertók.* Gyere-ki, gyere, fő-rendről való gaz kutya! meg-etted, meg-ittad már az Uradnak minden jószágát, Tékozló! — — *Ravasszi.* Hiszen, rút dolog már ez, a' mit tselekszik ez az ember! — Nő, 's mit akarsz hát? — — (*ki-jön*) vagy te vagy itt jó Kata' harmattya? *Bertók.* Én bizony, ha nem bányá Ebsi uram! — — *Ravasszi.* Mit alkalmatlankodsz Országatlan! nem tudod, hogy itt Urak laknak, és hogy nem illik annyit a' betsületes embereknek nyakokra jární? *Bertók.* Adgyatok hát, a' mi szükséges a' Majorban, ne búsülly, nem jövök osztán a' nyakatokra. *Ravasszi.* Mi kell hát, mond-meg rövideden, ha mit akarsz? *Bertók.* Mintha nem tudnátok, hogy költség nélkül nem lehetünk: pénzt adgyatok, rövideden ki-tálatom; mert külömben mind elvész ott-kinn a' jószág. *Ravasszi.* Mitsodát? pénzt? hó hó, barátom! drága most mánálunk a' pénz! azért bizony bár az ökrök mellett maradtál volna: még itt tekeregsz, addig ott-honn fel-szénázhattad volna őket. *Bertók.* Úgy ám bizony, tsak volna mivel. — — Ma holnap, ha pénzt nem adtok, tsak azt láttyátok, hogy valamennyi marháinknak min[d] a' padlásan függ a' bőre! — — *Ravasszi.* Ne gondolly biz' avval, meg-híznak ott, ne búsülly. — — De hogy' juthatott most eszedbe ez a' friss bolondság? hogy te most pénzt kérj tőlünk? nem tudod, hogy az illetén Gavallérokna! szüintelen meg-kívántatik a' pénz? *Bertók.* De tudom, meg-kívántatik a' torkotokra, mert ég mindenkor, mint a' Kur-aszszony gégéje; de a' gazdaság' gyarapítására nints pénzetek? *Ravasszi.* Mi gondunk nékünk a' ti gazdaságtokra? ha magatokra váloltátok, legyetek Urai, nékünk semmi közünk ahhoz. *Bertók.* Mitsoda? semmi közöttök ahhoz? hát nem bízza el-mentekor az Ur-fira az öreg Úr, hogy gondunkat viscllye ott-kinn? *Ravasszi.* Isméred Bertók, a' Salamon Zsidót? *Bertók.* Metszek vele, ha ismérem-is? *Ravasszi.* Látd-e, ennek mi egy sereg pénzel vagyunk adósok, 's azért minden nap' a' nyakunkra jár; de még sem adunk ám tsak egy fa-kohát-is néki. — — Elégedgy-meg te-is ezzel, barátom! nints most annyi hevertő pénzünk, hogy tíreátok vesztegessük. *Bertók.* Hát mire vesztegetitek? *Ravasszi.* Mire? talám, biz' azt akarod, hogy számot adgyak rólla? *Bertók.* Örömet hallanám; tudom, elég leszsz a' rováson. *Ravasszi.* Azt-is meg-tselekszem, ha szinte kedved tartya, és tsak a' közelebb tett költségünknek a' lajstromát veszem-elő. (*Elő-húz egy hosszú papírost, 's olvassa.*) A' múlt holnapnak első napján holmi apróbb költségen kívül egy öltözet módi ruháért fizetett az Úr-fiam nyoltzvan-két forintot, és harmintz-öt krajtzárt. Ismét: azon öltözetnek áldomássára egy friss ebédet adott, melly térsen tizen-öt forintot, ötven-két krajtzárt, mind öszveséggel: öt meg kettő, az hét, meg egy az nyóltz, egy meg nyóltz az kilentz, — — Summa: kilentzven nyóltz forint, és eggynehány krajtzár. — — De ez még nem sok. — — *Bertók.* Ha, ha, ha! nem sok? el-viheti a' patvar, ha még több-is van hátra! tsak azért tudgyatok elegendő-képpen meg-felcni. *Ravasszi.* Az hallod-e', nem a' te gondod; ha arra kél a' dolog, ketten vagyunk, meg-bizonyíthatyuk. *Bertók.* Meg ám, tsak legyen, a' ki el-hidgye. — — De halljuk odább. *Ravasszi.* Ismét: nyóltzadikban az Úr-fiam, el-kotzkázott huszon-két aranyat, 's ezt pedig tsak fél-óra alatt. *Bertók.* Bizony, jól tud játszani. *Ravasszi.* Ismét: Tizen-harmadikban két hordó finom Tokaji bort vertünk, mellyet már szép ének-szóval meg-is ittunk, — — proficiat nékünk! — — Nem de derék Gavallér gyermekek vagyunk

mí? *Bertók.* Azok ugyan, tsak torkotokra ne forrjon. *Ravaszi.* Ismét: Hol egykor, hol máskor az Úr-fiam' engedelmeiből el-költöttem a' Kávés-házban három körmötzi aranyat. *Bertók.* Tudom, hogy eről-is számat adhatsz az Öreg Urnak? *Ravaszi.* Ollyan ember' fiának nézz, hogy hat renden-is meg-felelek érte. *Bertók.* Bízik magához, mint bak a' szarvához; de nem tom, mi sül belőlle. – Van-e még több hátra? *Ravaszi.* *(szuszogva olvassa)* Ismét: Harmintzadikban az Úr-fiam vett egy vastag nád-páltzát, mellyel haza-jövetelében az Ura Attyát meg-ajándíkozza, hogy a' kik itten sokat alkalmatlankodnak, jól meg-nádolhassa vele, és talám, te léssz az első Bertók! *Bertók.* Mitsoda nagy boszúság ez nékem? – – Köszönd, hogy a' magam' szemettyén nem vagyok, mert más lajstromot olvasnék én majd néked. *Ravaszi.* Ejnye eben-zabáltt ló' fattya tel! még így mersz nékem beszélni? takarodgy ezentől, mert, ha egy husángot kapok, majd az ökrök mellé lódítlak morest tanulni. *Bertók.* Derék ember ő kegyelme! *Ravaszi.* Takarodgy innét, bakot nyúztál, bűdös vagy! – – *Bertók.* Be jó-szagú vagy, rozmaring-szál! – –

III. JELENÉS.

Salamon Zsidó, és a' Voltak.

Salamon (magában.)

MÁR nékemek tsak nem szakik az én lápom, annyit mek-járom én, még sem mek-kapom én asz én pénset. *Ravaszi.* Ugyan jólkor jön ez-is, mit Balás Pap a' Vetsernyére. *Salamon.* Tsak bár én asz asz Őr vele maga mek-szólhatném, mert asz a' Rabaszi asz a' nagy Selma! – – én nem akarom én vele semj mek-tsinálók. *Bertók.* Ismét az téged', *Ravaszi.* a' mint veszem észre. *Ravaszi.* Hogy a' Lutzifer el-nem viszi a' szajha zsidóját! mit keres ez itt mindég? – – No te Ördögök' Árendással itt vagy megint? mit akarsz? *Salamon.* Iáj! már most látom én Khemet. Hát nem szapat nékememek-kérni, mit akarom én itt? hol a' szenyim phénszemet? *Ravaszi.* Phénszemet, phénszemet, tsak pénz kellene ennek mindég. – Hányszor mondtam már, hogy ne alkalmatlankodgy itt annyit? a' pénzed sem ér annyit, a' mennyi bajt szeresz érte. *Salamon.* Hallöd-e? az én öt-száz német tallér nem talál asz ember asz utzába. Nem bolontság aszt édes hallöd-e e' most időbe. *Ravaszi.* Mind jól van a' Salamon mind, tsak várj egy kevés ideig: három, négy nap nem mind a' Világ. *Salamon.* Áj-ja! de hódj, ösmérm én már asz a' kéd valahán napot. – – De biz' Isten engem', ha mek nem adik asz én phénset, el-menem én a' Bíró clejbet aszér a' phanaszér! *Ravaszi.* Ne haragudgy Salamon, – Látd-e, ez-is a' mi emberünk, ennek-is pénz kellene, ki győz beneteket annyi pénzes málével? *Salamon.* Tudom én már tsak mek-tsalik te asz a' kéd Őrakat; aszért mek-nem akarsz nékem asz asz Őr fizetik asz én phénszemet.

IV. JELENÉS.

Pasallai, Ravaszi, Bertók, Salamon Zsidó.

Pasallai.

MIT Soda láрма ez itt az ajtó előtt? talám, azt gondollyátok, hogy itt bordély ház vagy? *Bertók.* Gondold, mindegy. *(Magában est)* *Pasallai.* Mit keresnek ezek itten? *Salamon.* Már tudgya tsak azt Úr, hodj mit akarom én itt? már etty új pár tzipóst el-szakatöm én, mék sem mek-jött nékem a' kezembet asz én phénszemet. *Pasallai.* Ne búsúilly azonn szegény Salamon, nem mind a' Világ egy pár tzipellő. -- Hát ez mit akar itt? *Ravaszi.* A' majorbéli Tselédünk ez, Uram! soha nem hiszem, hogy öszve nem alkudtak volna; mind eggyyszerre tódúltak ide a' nyakunkra. *Pasallai.* Hozz egy ital bort a' Salamonnak Ravaszi, tudom, hogy szomjúhozik szegény. *Salamon.* Khöszönöm e' jó akarat asz Úrnek, khöszönöm. Nem jöttem én aszér tsak inni. *Pasallai.* Mi kell hát, ha inni nem akarsz? *Salamon.* Tudja az Úr, hodj öt-szász Thallér néki adós, aszért tsak mek jöttem én ide. *Bertók.* Én pedig hírt jöttem mondani, hogy ott kinn mindentink el-vész a' majorban, ha tsak utánna nem lát az Ifjú Úr. Már sem magunknak, sem a' marhánknak nints eledele, tsak nem ki-dőlnek éhen az útból. *Pasallai.* Tsak az a' panaszkod? azért bár ide se fáradtál volna. *Bertók.* Hát nem elég ez eggyyszerre? *Ravaszi.* Hordgyátok-el innét magatokat, mit ortzátlankodtok itt annyit? mint-ha bizony tsak az volna a' mi dolgunk, hogy a' ti bitván panasztokat hallgassuk? *Bertók.* Lássza az Úr, ha mindentink el-vész ott-kinn, én nem adózom. *Pasallai.* Ne törödgý azonn szegény Bertók; az illetén tsekélységet nem kell mindgyárt szívűnkre venni. Légy inkább víg kedvvel, a' víg, és friss elme fele költsége az embernek. -- Eggy jó víg nótát, Ravaszi. *Ravaszi.* Akár huszon-négyet egy végben. -- Hallyad ezt Bertók:

Entze, Bentze medentze,
Kis kementze, Velentze,
Ne búsúillyál semmit, Vintze;
Teli van az itsze, pintze.

Nem szeretem a' borsót,
Ásót, kapát, koporsót;
Jobb, ha teli pintes korsót
Forgathatom, mint az Orsót.

Ha bú éri Apádat,
Apád utánn Anyádat,
Üssed-öszve két bokádat,
'S vígan légy, mint én, hopp! látod.

Hát nem szép nóta ez? *Bertók.* Szép ugyan, tsak a' kár, hogy karika nints a' végén. *Pasallai.* Látd-e Bertók! így éllýünk ám mí napjainkat! -- Hát nem jobb ez ezer gondnál? *Bertók.* Jobb ám, a' kinek jobb, de nem nékem, Uram! mert ha úgy leszsz, mint eddig vólt, kéntelen vagyok a' szolgálattól-is el-állani. *Pasallai.* Mi végre mond-

hatod ezt Bertók? *Bertók.* 'Tsak nem meg-epedek már keserűségemben. *Ravasz.* (*Énekelve kezdi*) O! nagy keserűségben — — jusson az eszedben — — (*Mondva*) hogy miképp kelesség alkalmatlankodnod a' betsületes embereken. — — Ne! — — tudom, ezt kerested régen. (*Meg-öklözi*) *Salamon.* Vaj mér! vaj mér! (*El-szalad.*) *Bertók.* Ravaszi te! ennek ugyan meg-adod az árrát, ne bústíly, tsak jöjjön haza az Öreg Úr. (*El-szalad*) *Ravasz.* Még-is több kell? majd el lóditlak innét — — Ilát az az Ördög-ütő Fábían hová lett? — — Köszönd Zsidó, hogy el-lódúltál, mert néked-is jutott volna az ököl-májból.

V. JELENÉS.

Pasallai, Ravaszi.

Pasallai.

Mi tsak vígan éllyük ám napjainkat, Ravaszi! de eb vólt a' híre, nem tudom, mint leszsz majd dolgunk, ha meg-jön az Atyám. *Ravasz.* Mint leszsz, mint leszsz; Ugyan ez-is beszéd ám! mint leszsz? ha meg-jön, itt-honn leszsz, 's vége az egész historiának. *Pasallai.* Itt-honn leszsz ám, való; de, ha meg-tudgya, hogy annyi sok adósságba keveredtünk, és mindenünket el-prédáltuk, mit gondolsz? *Ravasz.* Nem gondolok biz' én semmit-is; mert énnékem most másutt jár az eszem. *Pasallai.* De gondolok én, ha te nem gondolsz; mert, ha eszembe tűntetem, melly jámbortalan életre vetemedtem, tsak nem minden tagjaím borzadnak félelmemben. Ime: valamerre fordítom szemeimet, mindenütt újjal mutatnak reám, mint valamelly rozsoszalkodóra, és ez öldökli leg-inkább szívemet. *Ravasz.* Jaj! hát ezen búsul az Úr? hiszen én felőlem rozsoszabb hírt pengetnek, de azért még sem ütöm ám falba a' fejemet. *Pasallai.* Meg-nem foghatom elmémmel, miképp' változhatik-meg az ember illy rövid idő alatt. *Ravasz.* Haggyon békét az Úr-fi e' gondolom eszmélkedéseknek; mert ezentől a' fa-képnél hagyom az Úr-fit. — — Mit használnak ezek most nékiünk? *Pasallai.* Meg-valom, nem sokat használnak; de mit gondolsz mind-azon-által? — — *Ravasz.* Mit gondolk? azt gondolom, hogy jobb volna, a' kávé-s-házba mennénk eggy két vojta-játékra, hogy sem mint itt haszontalan beszéddel töltjük az időt. *Pasallai.* Te néked tsak a' Kávé-s-ház van mindenkor az eszedben, de meg-nem gondolk, hogy az Atyám ma holnap haza jön, és ha számot nem adhatunk néki, mind a' ketten eből járunk. *Ravasz.* Ugyan, hogy' érkezhetik az Úr-fi az illyctén gondolatokra? előbb maga mutatott jó kedvet, most pedig önképpen szomorúságra adgya magát. Nem illik, Úr-fi! hogy ezekkel fonnyasztja feje' velejét. *Pasallai.* De még-is nagyon félek — — *Ravasz.* Pfüj! nem szégyenli magát az Úr, illy Gavallér létére tsak árnyékát-is mutatni a' félelemnek? jó kedvvel légyen az Úr! ne félljen semmit, itt vagyon én; ha valamire kél a' dolog, a' hátom-is készen van. (*Énekel.*)

Nem adnám sok kintsért jó természetemet;
Mert ha vizet látok, bé-hunyom szememet
Ha pedig bort látok, nem tsak az ingemet,
Hanem, ha lehetne, el-adnám bőrömet.

Pasallai. Te mindent csak enyeggéssel akarsz véghez vinni; de ezzel mi meg-nem orvosoljuk ám hibáinkat. *Ravaszi.* Mitsoda? de a' patikába sem megyek, még-is helyre hozok mindeneket, mert, ha én meg-köszörülöm az eszemet, egy álló helyemben ezerszer-is el-ámítom az Attya Urát. *Pasallai.* O! bár tehetségedben állana, hogy helyre állíthatnánk mindeneket; mert, meg-vallom, félek az Atyám' haragjától. *Ravaszi.* Ne félljen eb-ellette Országán! hiszen, nem esz-meg bennönket, ha haza jön-is. Bizza reám a' dolgot, ha akarja az Úr-fi; ezer modot-is találok benne, hogy csak szeműnkre se vethessen valamit az Öreg. *Pasallai.* Jól biztatod magad' Ravaszi, csak benne ne törjön a' bitsakod. -- De íme! itt látom szercelmes Barátomat. *Ravaszi.* Éppen helyesen érkezik. -- Vége lesz most mindgyart a' félelemnek.

VI. JELENÉS.

Köppents, Mikó, és a' Vólttak.

Köppents. (Ittason.)

FÉLRE az útból, félre három négy felé, mert ezentől öszve-gázollak benneteket. *Pasallai.* Lassabban, Barátom! mi-is itt vagyunk ám! *Köppents.* Vagy, te vagy itt, édes régi szerelmes szép Ötsém, Pasallai? *Pasallai.* Be régen nem láttalak, Köppents kedves Barátom! hogy' vagy, mint vagy még? *Köppents.* Valamint látsz, ni: örömmel, 's víg kedvvel! *Pasallai.* Örülök víg örömöddön. De honnan érkezett ez a' jó kedvetskéd? látom jól fel-öntöttél a' garatra. *Köppents.* Ne tsudáld, Barátom! a' Kávés-házban valék eggynehányad magammal. *Ravaszi.* Talám, a' kávétól részegedett-meg az Ur? *Köppents.* Attól az Apád' feje. -- Pasallai, Pajtás! -- *Pasallai.* Szolgálatodra vagyok. *Köppents.* A' Kávés-házban valánk, ott bizony, -- biz' ott mi, a' Kávés-házban. -- *Pasallai.* Mit tsináltatok ott, hogy illy jó kedved támadott? *Köppents.* Ott a' kávé-főzőnek eggynehány butéliára volt szüksége, azokat üresítgettük-ki. -- Úgy van-e, Mikó! a' mint mondom? *Mikó.* De úgy van, Uram! láttam, hogy üresítgették ott-benn. *Köppents.* Látd-e, Pasallai, innét érkezett ezen jó kedvem. Ej! gyere velem, Pajtás! ugyan jó helyre vezetlek. *Pasallai.* Maradgy inkább itt nálam, egy friss jó ebédet készíttettem. *Köppents.* Lesznek-e hát Musikussaid? mert ugyan viszketnek ám a' lábaim. *Pasallai.* Azok-is lesznek, csak maradgy nálam. *Köppents.* Ha jó szívvel látsz. -- *Pasallai.* Csak az Isten tudja, melly szívesen látlak, Barátom Köppents. -- *Ravaszi! Ravaszi.* Hallom, Uram! *Pasallai.* Eredgy sietséggel, 's mond-meg a' szakátsnak, hogy kedves Vendégem érkezett. *Ravaszi.* Hogy jó ebédet készítsen?? -- meg-mondom. *(El-mégyen.)* *Pasallai.* Mennyünk-bé mi-is, ha úgy tetszik, mülassuk valamivel magunkat, még az ebéd' ideje el-érkezik. *Köppents.* Te Mikó! hallod-e? *Mikó.* Hallom, Uram! hallom. *Köppents.* Te most haza mehetsz, ha az Atyám fog-kérdezni, azt mondhatod, hogy -- -- Hiszem, tudod már a' többit. *Mikó.* Tudom, Uram! tudom! *Köppents.* Mennyünk Pasallai. -- *(El-mennek.)*

VII. JELENÉS.

Mikó. (Egyedül.)

Hiszem, tudod már a' többit! Ha, ha, ha! valoban rendes dolog! — mint-ha biz' én nékem merő patika vólna az eszem, hogy a' többit-is tudhatnám. De mit teszek vele? ha tsak kárát nem akarom vallani a' hátomnak, azt-is kell tudnom. Már most, ha az Attya fogja kérdezni, hogy hol hagytam a' Fiját? vagy akarom, vagy nem, hazudnom kell mellette, hogy valami jó, 's betűletes helyen van; mert különben mind magamat, mind ötet veszélybe keverem. Szegény Öreg! azt gondollya: tudgya minő jámbor életer visel a' Fija; pedig, ha meg-tekénti az ember, szint' úgy litseg lotsog benne a' jámbortalanság. Köppentsnek hijják ötet, de ugyan tud-is ám köppenteni; mert ha meg-ragadgya! szinte sír a' kezében a' korsó. Akár a' Gődény' torka, akár az óvé, mind eggy! De nem törödném én ezzel, tsak meg-ne tudná az öreg Ur hol-létemet, mert ugyan meg-adnám majd az árrát. *(El-mégven.)*

VIII. JELENÉS.

Ravaszí, Korlát, Lodmér.

Ravaszí.

Jó módgyával készül a' dolog! a' szakáts-is, látom, gyorsan forgolódik a' konyha körül, tsak Musikussaink vólnának bár, de érte lesznek, hogy azokat-is szerezhessenek. Itt nem meszsze tudok egyget negyed magával; ha ott-hon érhetném őket — *(Induló félben)* Korlát. Éppen szerentsécnkre talállyuk itt Ravaszit. — Meg-áll egy szóra, hová indúltál illy nagy sietséggel? *Ravaszí.* Tsak ide nem meszsze. — 'S mi jót akarnak az Urak? Korlát. Itt-honn van-e az urad, Pasallai? *Ravaszí.* Ott-benn múlatozik, ha mi jót akarnak vele az Urak. *Lodmér.* Tegnap kére bennünket, hogy máрма véle ebédelnénk, 's vigadnánk egygetemben. *Ravaszí. (magában)* Ugyan reá akadt a' zsák a' foltyaira. *(fenn-szóval)* 'S hol szállottak vele az Urak? *Lodmér.* Tegnap, hogy a' külső kertekbe akaránk menni, reánk kiálta az úton, hogy aláznánk-meg magunkat hozzá: mí ajánlottuk szolgálattunkat, 's ím' meg-jelentünk. *Ravaszí.* Fog örvendezni az Uram, tsak tessék bé-menni: víg kedvében talállyák az Urak. — Én-nékem egy kis foglalatosságom van, siettek. — *(El-mégven)* Korlát. El-mehetsz bátran. — Valóban reá talált a' szolgára ez a' Pasallai. Hogy-ha hét Vármegyét össze járna az ember, sem találhatna alkalmassabra; úgy tud minden alkalmatossággal élni, mint-ha egyedül tsak arra szűletett vólna. *Lodmér.* Úgy van, de tartok mind-azon-által ravaszágítól, mert az illetén ifjú Urak' szolgálji meg-tudgyák ám néha tsóválni a' róka-farkat, hogy Urok előtt nevetséget indíthassanak. *Korlát.* Nem gondolnám, hogy Pasallai olly szabad porázra eresztené szolgáját. *Lodmér.* Nem hiszek én a' Ravaszinak, mert magával hordozza a' nevét. *Korlát.* Ébrent észszel járunk tehát, ha tsalódni nem akarunk. — Mennyünk, lássuk, mint múlattya magát Pasallai. *(Bé-mennek.)*

A' második Fel-vonás a' Hildik Negyedben fog-következni.

XIX.

SZIGVART KLASTROMI TÖRTÉNETE.

Fordítódott Németből Magyarra

BARTZAFALVI SZABÓ DÁVID ÁLTAL.

Nyomtatódott Posonyban Fűskúti Landerer Mihály

költségével és betűrrel 1787.

— — — Két Darabban. Az első áll 627. a' második 720. oldalokból.

NEM mérséklelte még az nagyobb Remekekhez magát, a' kit kevélysége annyira ragad, hogy másoknak gyengeségeken katzagásra fakadjon; 's nem érdemel meg-szánást, ha azok által, a' kiket akár negédségből, akár éretlen pajkosságból meg-bántott, össze-marattatik. Ez a' gondolat kezd engemet akkor rettetgetni, midőn Museumunk' első darabját a' sajtó alá készírtvén, el-tökélttem volt magamban, hogy egyéb munkáimhoz egy Recensiót-is tégyek: de igyekeztem' ártatlanságának tellyes érse annyira néki bátorított, hogy nem gondolván a' külömben könnyen támadható kedvetlenségekkel, a' Robinzon fordítása felől ítéletemet egész szabadsággal mérészettem ki-mondani. Miként vette azt annak Fordítója nem tudom; nekem az elég, hogy szívem' bizonyását el-nyerhettem az eránt; hogy valamint javallásaim minden hízelkedéstől menttek valának, olyan menttek voltak minden személyes idegenségtől, büszkeségtől 's más nemtelen indulatoktól Gántsolásaim-is. Azt sints okom meg-bánni, hogy egy 's két jegyzéscim élesek voltak, mert a' Recensió természeti azt, más Nemzeteknek példajok szerint-is, meg-kívánja. Soha sem érzi méljebben az Olvasó az elő-adni kívántt tárgynak igazságát, mint midőn azt, a' mi hibás, és rút, nevetséges színekkel látja le-festve *Ridiculum acri fortius, et melius secat.* (HORAT.)

De a' mellett szemem előtt lessz mindenkor, hogy az írás' fogyatkozásaival egygyütt az Író személye nevetségessé ne tétetessék; mellyről így tartom eléggé bátorságossá tészem az mindeneket, hogy Recensióm soha sem fognak nevem nélkül meg-jelenni. Ki teszi-fel tehát felöllem, hogy személyemet a' Meg-sértettnek meg-támadásául ki-tenni, és nyugodalmamat fel-háborítatni akarnám? Mindazáltal meg-lehet az még-is hogy ítéletemet némeltyek kedvetlenül fogadják, 's egyenességemet balúl vészik: melly esetre ígérem azt, hogy ha az ellenkező igazságról meg-győztettem, meg-tévedésemet vissza-vonni kész leszek; sőt kész leszek a' hozzám küldendő mentséget, ha bár éles lessz-is, tsak epe nélkül légyen, Társaimnak meg-eggyezéseket erre megnyervén, Museumunkba bé-iktatni, hogy így a' Meg-sértett' Neve elég-tételt kaphasson.

Egyéb eránt az én meg-jegyzéscim nem lesznek Dictatori Sententiák, hanem tsak önön *ítéleteim, mellyeket néha Társaimnak egyet-értések nélkül adok-elő, és így a' mellyekért Ezek, még azon esetre-is; ha talám valakit meg-bántanék, tökéllenesen vádolhatatlanok lesznek.* Azon bizodalom alatt tehát hogy Olvasóink ezeket a' ki-kötött értelemben fogják venni, hozzá fogok a' fellyebb már ki-mutatott Román' recenseálásához, a' következő sorokat vévén-fel Mottóul:

Vir bonus & prudens versus reprehendet inertes,
 Culpabit duros, incommis adlinet atrum
 Transverso calamo signum, ambitiosa recidet
 Ornamenta, parum claris lucem dare coget,
 Arguet ambigue dictum, mutanda notabit;
 Fiet Aristarchus.

IIORAT. EPIST. AD PISONES.

* * *

Ha kedvetlenek voltak Olvasóink előtt azok a paraszt szállások, a' melyeket a' Museum' első Negyedének 50dik oldalán meg-jegyzetünk, úgy ezt a' Német Nyelven édes sírásra fakasztó írást bosszankodás – fel-hevült bosszankodás nélkül nem fogják olvashatni. De az nem tarthat sokáig; az mint-egy gondosan össze-szedett sok burlesque mondások, oxymoronok, Meteoronok, nonsenszusok – bóldog Egek! bár ne esmerné ezeket a' külföldi nevezeteket soha-is Nyelvünk! – félben-szakaszthatatlan nevetéssé fogják azt változtatni. Nem szükség hogy azokat keressem, onnan írom-ki sorait, a' hol a' Könyv' első darabja kezeim közt ki-nyílik. A' 601. öld Krónhelm Siegwártot egy levélben tudósítja oskola-társai felől: „Itten a' Tanulók' társasága tsupa tsömör, *alá-való, tsak olyan aluszékony, tyúk-ültető*, mindenütt tsak deákul, de felette giz-gazúl, 's nyomorúltul beszélnek, *vagy beszélének hogy már.*” – A' Tanulók társaságát az azt meg-únt Krónhelm' személlýében *tsömörnek, alá-valónak* mondani mind inkább lehetett: de az *aluszékony* és *tyúk-ültető* személyre illik tsak, nem pedig arra, a' mire itt vonatztatott. Ezen-felül haszontalanul hordattatnak itt elő a' sok synonymumok; elég lett volna mondani: *Az itt tanuló Ifjak' társasága igen únalmas; alig esmérí egyike a' másikat oly ritkán vannak együtt; 's deákul beszélnek mindég, de nyomorúltul.* A': *vagy beszélének hogy már,* igen alacsony, ízetlen mondás. – A' 614 öld. Siegwart egy ötlet titkon szerető Lyánkával a' ki-virított almafák alatt ül, 's a' fülemile meg-szóllal. Be kedves scena! de lássuk mint festi azt. „Az Ifjak egyszerre *tsak* el-hallgatának, *(mít akar itt az a' TSAK)* figyelmezőnek arra, 's gyakran el álmélkodással tekingetének egymásra, *(arra egymásra)* és mosolyogva integetének egymásnak, *(egymásra, egymásnak)* midőn az énekelő madárka egyszeribe amúgy frissen a' gyönyörűen fel-felé gráditsozó hangokon a' leg-felsőbb fogásra fel-tziritinzereze *(ezt ugyan nem mondhatni a' fülemile tsattogó éneke felől)* 's onnan megint lassan lassan amúgy menedékesen szomorú szabású dallábokon szintén az alsó C – – ig le-ereszkedett.” – Be fáj a' fül a' sok monotonia miatt: hallgatának, figyelmezőnek, tekingetének integetének – – arra, egymásra – – egymásra, egymásnak; – – és mitsoda paraszt szállások: egyszeribe – amúgy frissen – lassan-lassan amúgy menedékesen. – 's milyen erőltetett messzinnen hordott ejtések: *fel-felé gráditsozó hangok – az alsó C – – ig –* Az 528. öld. „elevenebb zölddel mörkálja magát a' pázsit; és másutt: érzékenységeket *peszdergető* reggel.” – – A' második Darabban a' 165. öld. „Marianne egy tirili (*trilla*) mellett oly nagyon ásitó 's egybe el-nyelhetném formálag áhítózó szívet tolmácsoló tekintettel” nézett kedves Siegwart-jára. A' szerelemmel meg-töltött tekintetet *egybe el-nyelhetném formálag áhítózó tekintetnek* nevezni! – – A' 77. oldalón Mariannét festi. „Most látá Siegwart az ő egészen tíz és

nemes kevélység élesztette *nagyotskább szabású gesztenye barnás szemeit*, (más ezt nagy fekete szemnek nevezi) az ő szép ki-szappanozott feje nyakára kígyó forma apródad *tekeregdégléssel* le-ágazó ér-nyílóvány.” Hát az mitsoda ki-mondhatatlan hosszú-szó hét é-vel? — — Így mengyen ez mindenütt: de versei még tziprábbak. — A’ 224. óld.

„Imé, már te, övé vagy; tied, ő; 's te; ő,
Vagytok csak *Te*, vagy: ő; tsupa egygy *Teő*.”

Ki érti ezt? — — A’ 343dik óld. Siegwart indúlatos alcaicusokba önti-ki a’ Német Románban el-tépett szerelmének keserveit; azok így folynak a’ fordításban:

„Völgy vala; mélységét le-nem írhatom: önnön az Éj vólt
Benn lakos: *sűrűn szótt gőz bakatsinba tselédi*
A’ ködök, — Irtódom most-is! — *mi halál kulimázta*
'S kötön állt képpel ki ki okumálva zugolyról
Zuga feketének: nagy holt Országbeli hallgass
Tsitt! meg sem mottzanj, ült minden odúba gödörbe.

és valamivel tovább:

„Egyszer csak ketté válnak bűm’ fellegi, nyílás
Köztök esik, 's immár a’ hegy’ tetejére ki-láték.
A’ *ki-derült Égnek tzi-ka-mátkát játszi Leányi*
A’ *Nap sugárok, mind talpig tiszta batizban*
El-lepték vala már a’ hegy’ feje’ búhja domoját.
— — Intett. Egybe tseren, bokron, árkon, kővck, ormán
S tuskók’ elén, elé-bukdosva, tsetelye, botolva,
Hátra se nézv’ egyenest, Fel az ódalom; Ódalom’, orrom’
Horpaszom és meljem’ ki-ki-dűljedezési között, Fel!
Tá! fel! előre! Fel a’ mélységből! — — — —”

Lehet é az elme nagyobb részegségben, hogy Bessenyeivel szólljak, mint ezeknek a’ verseknek írások alatt vólt? 's hihette é azt a’ Fordító, hogy Olvasói között találhatatik csak egy-is, a’ ki ezeket az agyrtai nevettséges szökdétseléseket szépeknek fogná állítani. Meg-fójtom bosszankodásomat, 's nem szólok többé a’ ki-mutatott fogyatkozások felől, csak hogy még elébb azoknak, a’ kiket talám valaha a’ gonosz lélek azoknak követésére kísérteni fogna, ezt sugom Horatiusból füleikbe:

Virtus est Vitum fugere, et sapientia prima
Stultitia caruisse.

TEKINTSÜK már Sz — — t más oldalról-is. Érzette ő hogy Nyelvünk még sok szónak híjjával vagyon, 's különössége (melly talám minden Litteratori fogyatkozásainak-is egyetlen forrása) új szóknak faragására vetemítette, mellyekkel Siegwart, szintén úgy, mint midőn 1786ban a’ Hírmondó levelcinek folytatására állott, egynehány rendbeli újság-levelei-is teli vóltak. — — — Én a’ szó-szerzést átaljában tilalmasnak nem állítom: de azt kívánnám-meg: 1.) *hogi az újonnan talált szó, azt, a’ mit jelenteni akar,*

alkalmasint ki-nyomja. SZABÓ Társunk az *el-vesztett Paradísomban* a' monstrumot *sörnyeteknek* nevezi, 's nem érti-é az Olvasó első tekintettel hogy az monstrumot teszen? Még ez-előtt kevéssel esmeretlen volt a' *Viszhang*, 's ki nem érzi hogy a' *Viszhang* nem egyéb az *EcchónáP* – 2.) *hogy bizonyos gyökértől jöjjön.* – 3.) *hogy Magyar hangzású légyen,* és a' *Nyetvnek analogiájához alkalmaztassék.* – 4.) *hogy az illyenek félénken és igen ritkán hordattassanak elő.* Audacia sumpta pudenter! – Ide tartozik már az, hogy az olyan dolgokat, a' mellyek Magyar nevezeteket szorossan nem kívánnak, meg-szokott nevezetek alatt hagyjuk-meg. – 'T'sak nevettséget indított azzal a' Fordító midőn a' Menuettet *Aprósdinak*, a' Concertet *Muzsikadalomnak*, az Ecclogát *Galagánának*, az Orthographiat *Írásnágnak*, az Ethicát *Erköltsedeleménynek* nevezte. Külömben ez a' tselekedete a' Fordítónak sokkal szenyvedhetőbb lett volna, ha nem mulattságra frott, hanem valamelly Philosophiai munkában élt volna velek. Teli vannak illyenekkel a' RÁTZ Orvosi munkái; teli a' Kánonok MÓLNÁR Physikája, 's a' DUGONITS Algebrája, és Geometriája, 's még-is ezekben nem sok helyt botránkozik-meg a' leg-kényesebb fül-is; de Románt fordítani, 's a' gyönyörűségre szolgáló dolgokat-is idéetlen nevekkal motskolni-el, meg-engedhetetlen vakmerőség. A' Német-is tudna az Universitásból *Allgemeinigkeitot*, a' Concertból *Musizirungheitot* tsinálni: de meg-marad a' szokásban lévő technicus terminus mellett, 's nem alacsonyítja-meg az ideákat otromba el-nevezések által.

Sz—— czekekkel a' szókkal leg-előbb a' Hírmondó' újság-leveleiben kezdett élni, vagy azért hogy láthassa, miképpen fogadtatnak-el a' Haza által, vagy talám azért, mert már akkor némellyeknek javallása el-szédítette volt: de kedvetlenséget tapasztalván minden felől, azonnal el-állott tőlök, és soha többé vélek azután nem élt. Sőt, a' már akkor csak nem félig le-nyomtatott Siegwart exemplárjait-is mind tízre vetette volna, ha azokat meg-vehette volna a' Nyomtatótól. Ez a' szándéka néki, és az a' jó szívűsége, a' mellyel másoknak ellenkezései miatt különösségeitől örökre el-állott, betsűlést 's botsánatot érdemel; ha bár ez a' fordítása a' leg-szerentsétlenebb igyekezetek közzé számláltathatik-is. Valami esze-veszett még inkább dült-fült volna, 's újjabb monstrumokkal töltötte volna meg Nyomtatójának böltjait.

Egyéb eránt Sz——től nem lehet meg-tagadni hogy a' Természet néki könnyűséget, és találmányos elmét adott. Ne tsapott volna nevettségességre, igyekezett volna buffa mondásait Philosophiai tárgyra ruházni, nem sokára nekünk-is lett volna egy az egész Hazát philosophiai katzagásra ragadó travestáltt Aencistink.

KAZINCZY.

XX. THIRZIS ÉS KLOÉ

Thirxis.

LYÁNKA! útát szerelmemnek
Nyiss már egyszer szívedbe;

Adgy helyt, kérlek, kérésemnek,
(Fogadgy szeretetedbe)
Ím'! e' szív
Hozzád hív.

Kloé.

Nem Barátom! meg-nem hajlok
Hirtelen kérésedre.
Nem lobbannak bőlts Leányok
(Szapora szercelmekre)
Hevesség,
Nem hívség.

Thirxis.

Ne tsudáld, ha illy kérésem,
Vagy szerelmem szapora;
Tudod, hogy a' tűz sebessen
(Tsak a' jó fát lobbantya¹⁾)
Úgy a' Kép,
Hogy-ha szép.

Kloé.

Száraz szokott a' fa lenni,
Hirtelen melly fel-lobban!
Lassan kezd a' nyersebb égni,
(De állhatatosabban)
A' bőlts szív
Lassan hív.

VERSEGI.

1) A' sorok' végezeteinek egygyenlősége nem kívántatik-meg az énekben olly szorossan, mint más valamelly versben. Az éneklés, és muzsika ki-pótollya annak nemlétét.

Allegretto

Leánka! ú tat, sze rel mennék

nyiss már egy szér szí ved be!

adgyhelyt, kérlek, Kéré

sem neki fogadgy sze re te ted be.

fo gadgy sze re te ted be Im! e

sziv hozza d hiv

za d hiv

MAGYAR
MUSEUM.

[HARMADIK NEGYED.]

I.

EGGY HAJÓRA.

Horátius' XIV. Ódája szerint.

Új fergeteg kél ellened, ó Hajó!
'S készül az álnok síkra taszítani;
Jaj, mit mivelsz? Térj, kérlek, ismét
Hajdani hív (ki-kötőd') keblébe!

Nem látod é mint ingadoz a' kevély
Árbotz, 's az el-törtt kar-fa miként retteg?
Nem ill'nek illy kétséges úthoz
Bomladozó kötelékid. – Ímé

Nints ép vitorlád, nintsenek Istenid,
Kikhez segédért bízva kiálts megint
Ámbár, az erdőknék jelesbbik
Gyermeke, nagyra vonúlt Fenyő-fa!

Hirdesd kevélyen esmeretes neved'
'S fő származásod'. A' remegő Hajós
Nem bízik abbann. Állj; egyéb-ként
Tsúfja leszel dühös Ellenidnek.

Tstiggedve sírtam annyiszor a' kiért,
De a' kit épen láttam agyarkodó
Örvényiből mindég ki-kelni,
Ah! mikor érsz ki-kötődbe vissza!

KAZINCZY FERENTZ.

II. AZ IFJÚSÁG. ÁNYÓSNAK VERSEI.

REMÉNYSÉG, reménység! be hamar meg-tsalál,
Vas-matskával festve be heába valál!
Szomorú bús szívem bé-borítottá halál,
'S valamerre szemem' vetem, mindenütt gyászt talál.

Szép termet, rózsaszínt mutató ábrázat,
Bébor, bársony, selyem, aranyos ruházat,
Meg-rontott sok Ifjat, nem kettőt, sem százat;
El-pusztított sok szép Várat, és sok Nemes Házat.

Kis ajak, gyenge kéz, hányat szédíthetnek?
Szökő pillantások miként hevíthetnek?
Hogy-ha ki-fedve szép mellyek pihegphetnek,
Melly szívnek van olly bástyája, kit meg nem győzhetnek?

Életem' tavaszszán én-is rabjok lettem,
Midőn szép Klórisom' karjainn nyöghettem;
'S ha tsak egy tsókját-is ki-lízelkedhettem,
Paraditsom' örömről majd el-felejtkeztem!

Múlattam Hívemmel kertek' árnyékában,
Tsendes magánosság' édes homályában,
'S áldozatot vivén Venus' templomában,
Fel-metszettük szerelmünket a' hárs-fák' héjjában.

Tánczó paloták, ti, kedves helyeim!
Hány titkot láttak ott tsintalan szemeim?
Hány szívre repdestek érzékenységeim,
'S hány ezer titkos szoríttást éreztek kezeim! –

El-múltak mind ezek, el-múlt vídamságom;
Szomorú gondná vált régi nyájasságom.
Jelenti képemen tsüggedett pirosságom,
Hogy már végére hanyatlík – ifjú bolondságom.

III.
A' RÓZSÁHOZ.
OWERBECK' ÉNEKE UTÁNN.

FAKADJ, piros rózsza,
Fakadj tsendesen;
Kellemes illatod'
Hintsed kedvesen;
Mert arra tartalak,
Hogy másnak adjalak,
De – tudod-e kinek? –
A' szép Czentzinek! –

Czentzi, kedves gyermek,
Szívemnek fele!
Őt ha el-veszteném
Meg-halnék bele.
Ha más mást kedvellett,
Nékem Czentzi kellett,
Czenczit úgy szeretem;
Mint az életem'.

Teremj, kis fa! teremj
Sokat 's szépeket:
A' szép Czentzi nagyon
Szeret téteket.
Czentzi azt szereti,
Ha az öltözet
Tele van rózsával,
'S rózsza' szagával.

PROF. SZABÓ LÁSZLÓ.

IV.
OSKÁR' HALÁLA.
Próbára fordítottatott darab,
OSZSZIÁNBÓL.

KÉRVÉN Álpínnak, egy nevezetes Bárdusnak Fija, Oszsziánt, hogy Oskárnak, Ká-rúth' fijának, esetét beszéllye-elő, tulajdon gyermekének, Oskárnak, halálára emléke-zik Oszszián. El-keseredik a' fájdalmas atya e' szomorú emlékezetre, 's panaszolkodni kezd. Le-írja osztán rövideden fijának nagy vitézségét, 's miként esett halálát; azután

pedig amannak gyászos történetét kezdi elő-beszélleni, ki az ő leg-jobb, leg-hivebb barátját, Dermídet, kéntelenségből kettes viadalban meg-ölte.

Álpinnak Magzattya! sebem' m'ért szaggatod újra? –
Íme, megint bánatba hozál, Oskárnak halálát
Kérdezzén tőlem! – Már könyveim' árja szememnek
Látását el-vette ugyan, de az hajdan' időknék
Képe világított elmémben. Oh Bárde! mi módon
Adgyam elődbe azon Bajnoknak gyászos el-estét? –
Oskár! – – ah szomorú nevezet, mit juttat eszembe! –
Gyermekem, oh Oskár! Fejedelmek' Vére! Vitézink'
Fénnye! tehát ez-után soha sem láthatlak-e többé? –

Szinte miként az homályba-borított Hóld el-tünik Égről:
Mint a' Nap, pályája' felénn, el-enyészik előllünk,
'S Ardannid' szikláji setét felhőkbe merülnek:
Úgy el-esett! – Magam itt el-senyvedek íme, miként a'
Morvának Ligerénn el-vénfltt tölgy-fa. Le-verte
Ágaim' a' zivatar; rettentnek az Éjszaki Szélnek
Szárnyai! Oh Oskár! Fejedelmek' vére! Vitézink'
Fénnye! tehát ez-után soha sem láthatlak-e többé? –

Oh Álpin' Magzattya! nem olly torlatlan halállal
Múlt-ki az én deli Oskárom, mint a' le-metéltt fű
Morvának mezejénn. Az Erőssek vére piroslott
Kardgyárol; azokat seregenként vágta halomba,
És valamerre repült, az halál vert útát előtte. –
Tégedet, oh Oskár, Kárúth' Fija! tégedet illy vég
Nem nemesített. Nem az ellenség veretett-le karodtól,
Gyilkos dárdádat Társodnak véribe, a' te
Leg-szeretőbb 's hívebb Társod' vérébe keverted!

Dermíd, és Oskár (Kárúth' Fija:) lelki barátok
Vóltanak. Ők együtt verekedve, rakásra kaszálták
Ellenségeiket. Próbáltt hívségök erőss vólt
Egymáshoz, mint-szinte kemény pallossok. Halál ment
A' tsata' vér-mezején köztök; 's olly módra rohantak
Ellenségöknek roppantt seregére, miként az
Ardna' bértzéről le-szakadtt két szikla. Hatalmas
Szabljájok veresedni szokott a' bajnoki vértől,
És sok büszke Vitéz, hallván, rettegni nevökre.
Mert, ki hasonlított az erőss Oskárhoz, hanem-ha
Dermíd? és, ki viszont ő-hozzá, hogy-ha nem Oskár? 's a' t.

Éppen el-tökéltem volt magamban, hogy a' Magyar Hang-mérséklésről-
való gondolataimat 's észre-vételeimet rövideden egybe-foglalva ezen *Negyedben* közre
botsássam: a' midőn értésemre esett, hogy ugyan e' dologban nevezetesebb 'Tudós-
saink közül ketten-is foglalatoskodnak. Tanácsosbna tartottam tehát, szándékomat
változtatni, és az említett két tudós Hazafinak rövid nap alatt ki-nyilatkoztatandó
értelmét bé-várni. Az Egyiknek ebbéli munkátskája majd *Múzeumunknak* valamelyik
Negyedben fog meg-jelenni; 's akkor alkalmatosságom léssen nékem-is, okaimat, ha
néhol ellenkező értelemmel lennének, ugyan-ott elő-adnom. Az-alatt csak azt jelentem,
hogy én a' *h* betűre nézve azokkal tartok, kik azt mással-hangzónak veszik. SZABÓ
Társunk, és RÁJNIS Ur után, a' kétes-hangzatú szó-tagot (a' mint e' jelen-lévő
egy-néhány versből-is láthatni) a' *h* előtt én-is megrövidítettem; de jobban meg-vizs-
gálván annak természetét, 's igaz hangzását, azt tapasztaltam, 's tellyességgel meg-is
vagyok iránta győzetterve, hogy ez a' betű a' Magyar Nyelvben koránt-sem olly könnyű
lehellést jelent, mint a' Deákban, 's más Nemzetekében, hanem valóságos *mással-
hangzó*. Azonban, kinek mint tetszik úgy élylen vele. Nem szükség, hogy azért
egymásra nehezteljük.

A' mi ezt a' kis fordítást illeti: én azt magam sem tartom tökéletesnek. Csak
próbálni akartam, 's látni, miként illenek Oszsián költeménnyeihez a' Magyar *Hexa-
meter*. – Talán leg-jobb volna, az egész Oszsiánt (valamint DÉNIS tselekedett volt)
illy-nemű Versben fordítani. Itt tetszenék-ki leg-inkább a' mi Nyelvünknek méltó-
sága, 's hasonlíthatatlan szépsége. De erre nékem nints időm, ha talán tehetségem
lenne-is.

BATSÁNYI.

V. ALEXISHOZ AZ Ő JEGYESSE.

RÓMAI Szűzeknek voltam fő tsillaga, dísze,
Voltam sok szívnek tüzélya, reménye, sebe.
Most bánat fonnyaszt, most félelem' ostroma rettent,
A' mikoron Hymen lopva ragadgya tüzét.
Szívemnek részét el-vesztém! hol vagy Alexis?
Ah! jöjj vissza. Velcd halni, maradni fogok.
El-rejtett helyedet tudnám, repdesve sietnék;
Oszlana fájdalom, járna szerentse velem.
Vagy szomorú sorsom' levelekkel sírva jelentném,
Meg-lágyúlna talán szíved, apadna bajom.
Írással folynának idők, vígadva követném
Tárgyát szívemnek. Jaj! hova? merre megyek?
Adna gyakor szárnyat szerelem lábamnak az útra,
Földemet el-hagyván, bús helyed adna hazát.
El-megyek, útnak adom magamat, példádat Alexi

Űzni fogom, bátor gyenge Leányka vagyok.
 Engem' az út rettent? kár, baj, vagy pusztá vidékség?
 Sőt azt mondandgyák: Árva Leányka ne féllly!
 Ámbár Kolkisnak fene vadgya morogva tekintne,
 Fenne fogat Tigris, Medve rohanna reám.
 Nem-de szelíd Dávid számos fene vadnak okádott
 Mérgét meg-győzé; vágta, tapodta fejét?
 És gögös Goliátnak agyát a' földre ki-szórát?
 Fegyvere csak kő volt, páltza, parittyá, 's keze.
 Isteni, nagy hatalom kezeimnek nyújtna kegyelmet;
 Ez biztatna, paist adna, 's tagomnak erőt.
 Tiszta Judith bátran ment ellenségnek elejbe;
 Sőt Holofernesnek vére nevelte Nevét.
 Mit féllyek? szívem terhes veszedelmet el-űzni
 Régtől fogva tanúlt, nékie semmi nem árt.
 Lássam bár tenger' vizeit dombokra dagadni;
 El nem ijeszt még-is, lábam utánad cred.
 Érjen holmi veszély, szerelem fog nyújtani tanátsot,
 Gyenge kezem habokat hajtani, rontani fog,
 Mért gátolnátok-meg, Egek! hív útamát ebben?
 'S mért zár nád, búsuitt tenger! öledbe fejem'?
 Nem-de kegyes lángot lobbantnak tsillagok éjjel?
 Neptún-is gyakran víg szerelemre fakad.
 Nem hervasztya hitem' fel-gyúladtt mérge szeleknek,
 Inkább adnának szárnyat az útra, tudom.
 Vízbe merítessem; légy, oh hal' gyomra! koporsóm;
 Légy, tsak vess-ki megínt kedves Alexis előtt.
 Tzet-hal adott szállást Jónásnak, vitte vizek közt,
 'S harmadnap' kelvén, tengeri partra veté.
 Oh szerelem! vérem, szívem leszsz áldozat érted,
 Nagy hitem' a' tenger fogja tsudálni veled,
 És hirdetni Nevem': ki-veszett egy ritka virág itt,
 Római Szízeknek bús koronája, feje.
 Pusztá reménség ez, jaj! merre ragadnak az álmak!
 Játzadozik velem a' mostoha mátká Neve.
 Könyveimet nevetik fák, puszták, tengeri partok,
 Nints ki fel-öldozná terhemet, úznc halált.
 Ah! egyedűl szót vált, rajtam sírankozik Ekhó,
 Hogy ha nyögök, nyög, sőt tőlt zokogással időt.
 Tudnám, melly kő-szirt', melly hegy' kebelébe rekertél;
 Lenne, szökött Társam! hegy' kebelébe' hazám.
 Hogy ha pedig Téged' titkon mord India táplál,
 Földemet el-hagyván, India lenne helyem.

Ah szívem repdess! Meny, fuss oda, tartsd-meg Alexist.
Kikbe egy szív vólt, egy ladikotska vigye.

SZUHÁNYI FERENTZ.

VI.
T. JÓZSA GERGELY ÚRHOZ.
N. VÁRADI PROFESSORHOZ.

JÓZSA, Barátim közt leg-kedvesb Emberem, örvendgy:
A' kegyesebb Műzsák' székeit újra birod.
Ah, birjad, valamíg győződ; fájdalmas Hazánknak
Árva Nevendékit képes haszonra neveld:
Öntözzed tudományokkal; jóságra vezérel; d;
Óltsd szívökbe Magyar szíved'-is, hogy-ha lehet.
Téged' az Ég c' tiszttel akart terhelni; vagy inkább
Meg-tisztelni: 's miért? vólt oka, mások előtt.
Mások előtt: hogy más idegen váglasson elődbe,
Nem szenvedte; 's talán meg sem-is hagyja soha.
A' mikor e' rengő Zivatar' szele zúgna fülünkben,
Vérünk hülne, szemünk könybe merülne minap:
A' Körös-is (magad hallottad) jaj-szókra fakadván,
Remfílt öbleiben, lánya, vetette magát;
'S árkából kezdett vala már futamodni, hogy új síp'
Más' kettőt-le-nyomó hangja ne sértse fülét.
Szálly árkodba, Körös! ballagj pompával, örömmel;
A' rekegő síp-szó nem keserítte füléd'
Józsádnak fogsz lantjával mulatni tovább-is;
Fák' héjjára fogod verscit írni megint.
Verseit: oh gyönyörű Versek! kettős Haza, vígadgy!
Vígadgy méz-ajakán Róma, 's Királyi Buda! –
Élly, Józsám! 's élsz, nem kétlem, mind-úntalan', a' míg
Kisdéd Verseibenn élni fog a' Te Szabód.

VII.
SZÜLETÉSI VERS.

Kassán, Sz. György' Hav. 8dik Napj. 1789.

VÉTSEINEK Fija lett. – Kit, 's mit várhatni belőlle? –
Nézd Attyát, 's Öseit: VÉTSEIT, ORTZIAKAT!

Két ilyen vérből származva, mi lenne, hanem-ha
Népünk', 's Nyelvünknek gyámola, nagy Hazafi?

BATSÁNYI.

VIII.
WIELAND' AGATHONNYÁNAK
UTÓLSO KÖNYVÉBŐL
30dik Decembr. 1778.

EL-VÁLT tehát Agathon Karikleától, Pszikhétől, és Arkitástól, kedves baráttyától! 's feltett szándéka szerint, egy tudós Orvos' 's egy Kép-író társaságában által bűjdosá az akkori Világban híresebb Országokat, melyekben a' Görög nyelv beszéltetett. A' Természetnek tickai, és, a' mi a' Természetben leg-tsudálatosabb, az Emberi Szívnek csmérete vala tzéllya útazásának.

Kevés elő-ítéletet vive magával, midőnn el-indúla; és ezekből-is, midőn vissza-érkeze, sokat el-hagya. Mivel pedig egész bűjdosásában tsupán tsak nézőjc vala a' Világ' piattzán játszatott játékoknak, tehát egyenesebben ítélhetett mind azokról, a' mik játsztak, mind pedig a' személyekről, kik játsztak.

A' melly tudományra bőlts Árkitás' társalkodásából jutott, a' saját tapasztalásnak húzomos figyelmetességét hozzá függesztvén, napról napra világosabban kezde ítélni az emberről: sok mélyebb gondolkodási után meg-állapodott azon, hogy az igazság, lelki erő (virtus) Hippiás és Plató (Systemája) között: de közelebb e'hez, mint ama'hoz, állana.

Általiyában tapasztalá, hogy az Emberek nem olly jók volnának, mint lehetnének, ha okossabbak volnának; de tapasztalá azt-is, hogy mind addig jobbak nem lehetnének, míglen bőltsebbekké nem tétetnének; és hogy bőltsebbekké nem tétetnének mind addig, míglen az ő Attyok, Anyok, Dajkájok, Mesterjek, Papjok, 's a' többi Elöl-járók minden hivatalok' garádsán fel, a' Kis-Bírótól kezdvén szinte a' Királyig, ki-ki a' maga' tisztje szerént olly bőlts nem lenne, mint az egész Társaságnak javára rendelt körelesség kívánnya.

Látá azt Agathon, hogy az Emberek (így a' vadabbak, mint a' pallérozott Görögök) a' jó erköltsöket bcsűllik; és meg-csméré, hogy leg-kissebb Társaság meg nem állhat, ha azokat bizonyos mértékben nem bírja, nem gyakorollya.

Minden helyben, Országban, tartományban, nemzetben, hol meg-fordúlt, annyival boldogabbaknak találta az Embercket, mennyivel lakossai több jó erköltsékekkel birtanak; és ott leg-több romlást, tapasztalt, hol leg-nagyobb szegénység, és leg-nagyobb bővség uralkodott.

Valamelly Néphez jutott: annak hiti vallását mindenűtt a' hitetés' fátyolával fedezve találta, és a' Köz Társaságnak nagy kárára úgy tapasztalta, hogy a' különös haszon' kívánása, kevélység, hívság, túnyaság, fenn-héjazás, meg-általkodás: annak fénnyt meg-homályosíttá!

Látá: hogy egyes emberek, sőt egész népek, hit-vallást erkölts nélkül birhatnának ugyan, de látá azt-is, hogy el-vetemedvén a' rosszszra, hit-vallással, szelíd oktatással, és nem más móddal vitetthetnének jobb erköltsök' gyakorlására.

A' Törvény-adás' hatalmát, Népek és Népek között kötött szövetségeket, Társaságok' rendeleteit, minden Birodalomban tele hibákkal tapasztalta! De látá azt-is, hogy az Emberek törvény, rend-tartás, kötések, 's jobbítások nélkül még hibásabbak volnának!

Látá, hogy a' szép Mesterségek a' *luxust*, a' *luxus* a' meg-romlott erköltsöt, a' romlott erköltsök az Országok' dőlésit szülik; de látá azt-is, hogy ugyan a' szép mesterségek, találmányok, ha azok okos mértékkel közöltetnek, az Ember' életét meg-édcsíttik, szépíttik, meg-gyalollyák és nemesíttik: sőt, hogy, a' mesterségekben való elő-menetel nélkül, az Ember igen nyomorúlt az állatok között!

Látá az emberi tselekedeteknek egész kerületiben, hogy az Igaznak és Hamisnak, a' Jónak és Roszsznak, a' Tiltottnak és Tiltatlannak, kitsikék határozási, és majd egybe folynak! és mennél inkább vizsgálta ezt, annál szükségesebbnek találta, hogy, az Emberek' kormányozására, írott állandó Törvények rendeltessenek, mellyek a' Polgári Társaságot arra vezessék, hogy inkább hidgyen a' törvény-hagyásoknak, mint önnön hajlandóságinak.

Meg-esmérte azt-is Agathon, hogy az Ember egy felől a' mezei barmokhoz, más részről valamely nemesebb alkotmányhoz szorossabb szövetségben állván, szinte olly tehetetlen tsupán bőlts lélekhez illő tselekedetekre, mint az oktan állatok' követésére: de hogy még-is tsak akkor közelítt természeti eredetéhez, midőnn a' földről fellyebb emelkedik, és le-felé húzó, földhöz ragadott, alaton vágyódásit le-rázhattya. Tapasztalta magáról, hogy mennél fellyebb emelkedett bőltsességben és erköltsben, bődogságát annál bizonyosabbá tette; és azt-is: hogy a' bőltsesség és erkölts minden időben a' közös és különös bődogságnak tsalhatatlan mértéke vala; és ugyan ezen tapasztalásnak ereje arra birta, hogy Hippiásnak *Systemáját* (melly az Embert tsupán testi múlt alkotmányának hibás vélekedéssel állítja) elméjében fenekkel fel-fordíttaná; ellenben bőlts Pithagorás' Követőjinek Tudományát (melly az Emberben valamely igen nemes maradandó 's örökös vagyont, mellyet léleknek nevezünk, állat) mozdúlhatatlanul tartaná.

Mind ezek között még-is az ember és emberi szív, kit annyit vizgált, ugyan tsak titkos el-rejtett mese marada előtte.

Hosszasz gyakor elmélkedése bizonytalan habozásba ejtette, ha vallyon azt hidgye, hogy az Ember egyedül azért él a' földön, hogy természeti gyengeségiből híjános tselekedetit, változó (most ros, most jó) sorsbann, hibákról hibákra menvén, el-rendelt kerületét szomorú karikában végezze? vagy pedig vagyon az Embernek olly belső ereje, hogy magától bizonyos és fő tökéletességre lassan-lassan lépdegelve fel-juthat?

Meg-szomorodván, egész erejét öszve vévén, meg-tekénté a' Természetnek feneketlen nagy méltóságát, nagyságos tzellyát, tündöklő együgyűségét, el-rejtett erejének meg-eggyezését: mi-képpenn a' látszatos ütközetekből, végetlen kisebb és nagyobb alkotmányok végre egy tzelban meg-állván, minden ellenkezés, haborodás nélkül, egyetlen egy tsudálatos Egészben öszve kaptsolódva vannak, szünet nélkül

mozognak, jönnek, mennek, haladnak, el-tűnnek, 's ismét elő-jönnek, melyeknek rendes folyamattját egy láthatatlan jól-tévő örökös Bóltesség tartja, forgattja és rendeli, 's igazgattja!

Illyes tekintete az *Universumnak* bé-tölté Agathonnak belső részeit felette-édes képzelődéssel; ki-mondhatatlan öröme indította, meg-esmértevéen véle: egy mindenűtt jelen-lévő mozdító első erőt; egy mindeneket éltető, lelkesítő, és rendelő fő lelket! és ugyan ezen üdvösséges érzés minden kétségit el-nyelte, minden ellen-vetéseknek súlyát el-hárította, reménységét meg-erősítette; a' távúl lévő jövődőknek homályát immár olly igen világosan esmérni kezdte, hogy némelly szempillantásbann, az eddig függőben-tartott kéteskedésit le-tévén, azon eggy öröktől-való, első alkotó, gondviselő Istenséget hinné, és imádná.

Ezen világosság mellett, már sem a' Természet, sem az Ember, nem vala óldhatatlan mese előtte; ki-fejtődött homályából.

Az ideig-tartó élet, már csak olly eszköznek látszatott, mely által az ember magát azon fő tökéletességre készíti, melyre el rendeltetett, eredetétől-fogva!

Ezen élet, mely noha némelly tekintetbenn igen gyarlónak látszik, szükségéhez képpest hiányos, és alacson; gyermekes játékira nézve nevetséges; furtsa történetire nézve balgatat; már nem szemfényvesztő játék, árnyék, vagy álom-képzelés, vala előtte: hanem a' többi alkotásokra nézve, a' következő el-múlásnak össze-vételével, az Istenségnek nagy és fő tzeállára szükséges eszköz! Valami van az Emberben: képzelés, vágyódás, gondolat, tselekedet, hajlandóság, fel-tétel, 's ezeknek változó formája, vége, kötése: már nem tetszett semmiségnek; még az akaratnak és szándék-nak-is kérdésbe kellett jönni, ha vallyon mindenek valódi tzeállára vannak-e intézve?

Bóltességre és nemes erköltsökre való vágyódás, mely a' tapasztalás' vezérlése alatt az Igazságnak esméretire vezette Agathont, és Isteni Világosság' fényével meg-környékeztetvéen, össze-szedé bújdosásának gyümöltseit, örömmel vissza-tére Tarentomba; hol mind magánosságában, mind kedves barátinak: Árkításnak, Pszikhének, és Karikleának társaságában, a' feltallált igazságokról gyakrann elmélkedvén, gyönyörködve nyugtatta elméjét, és ezeket tartotta kitsiny, de betcs kintsinek, melyet sok esztendeig tartó bújdosásában össze-szerezhetett, 's Tarentomi lakásába vissza vihetett; hol-is, noha a' Néptől 's Községtől betsfültetvéen meg-érdemlé azon szerentsét 's tiszteletet, hogy a' békességnek és szabadságnak ölébenn a' főbb Polgárok számába bé-vétetvéen, a' Fő Polgár-Mesterséget-is el-nyerhetné: de, mivel tapasztalta, hogy a' nagy hivatalokbann ugyan inkább tündöklenni, de a' kisebbekben több jót tenni lehetne, szántt-szándékkal, nagy örömmel és hívséggel, hátra-lévő napjait, csak mint közönséges Polgár, a' Köz-Jónak elő-mozdítására fordította, 's míg ugyan ő és Kritolaus éltenek, észre sem vevék a' Tarentomiak, hogy Arkítás jobb Világba töllök el-költözött.

B. O. L.

IX.

GRÓFF ZRÍNYI MIKLÓS

Szigeth Vára' veszedelmének költetlen beszédre-való fordítása.

ELŐL-JÁRÓ VERSEK.

ÉN! ki játszodom iffjantann a' szerelemnek
Édes verseivel; 's könnyörűletlen Violámnak!¹
Szíve' keménységét ostromlám énekeimben:
Fegyvert énekelek már most hangosb hadi verssel;
'S olly maga-szántta Vitézt, ki az ellene gyűlt Törököknek
Roppant táborait bé mérte várni Szigethez;
Sőt noha már magais Szulimán oda érkeze haddal,
Még sem rettene meg nagy szíve ama' Szulimántól,
A' kinek Európa rémültt hírére, ha hallá.

Éneked így kezdéd, Zrínyi! mellyben nagy Ösödnek²
Nagy emlékezetét örökös versekbe le-festéd:
Hajdani nagy Bajnok! ne neheztelly érte, ha mostan
Mérészlem rythmusaitúl meg-fosztani munkád',³
Sőt inkább, ha talám szép gondolatid ki-fejezni
Annak kelleteként nem tudnám, engedelemmel
Légy hozzám, kérlek; 's nézd el-könyörűlve hibáim'.

Óh Te Theresa,⁴ kinek nem övedzi köz erdei laurus
Homlokodat; mert az hervadni szokott; hanem a' Te
Fogytig zöld koszorúd van kötve nagy Érdemeidből:
Nagy Thrésa! Te legyél kezdett munkámban vezérlőm,
'S azt jól alkotnom Te segíts; 's ha szunnyadoz elmém
Éleszd-fel aluvó tüzetem nagy Tetteid által
'S addigis énekeim meg halgatni Te ne sajnáld.

-
- 1) A' maga verseiben Zrínyi Miklós, Violának nevezi a' szeretőjét; ezt azért volt szükség meg jegyezni, mert az ő ki-nyomatott munkája kevés ember kezénél van.
 - 2) Azon híres Zrínyi Miklós, a' kinek Szigeti történeteit a' Vers-szerző Zrínyi le-írja, Őse volt néki vagy-is Nagy Attya.
 - 3) Én elsőben Ifjabb koromban az egész Zrínyi Munkáját Hexameterekre szándékoztam fordítani; akkor így voltak itt formálva a' versek: — — — — — Ne neheztely érte, ha munkád' Mérészlem mértékre-szabott versekbe ki-tenni.
 - 4) Ezen fordításomat még a' Nagy Mária Theresia idejében kezdettem, kinek-is nevét most már változtatni véteknek tartottam volna; noha életében munkaimat, akadályaim miatt el-nem végezhettem.

ELSŐ ÉNEK.

A' MINT a' Nagy Mindenható a' földre tekinté, annak minden Lakossait egy szem fordulásban el-néze; de leg-inkább a' Magyarokon állapodtak meg szemei; 's azt jedzé meg irántok; hogy nem járnának azon az uton, a' melyet az ő szent Fia eleikbe adott: kiváltképpen pedig látá az ő nagy álhatatlanságokat, hogy meg-vetvén az Istent, ki-ki magának maga hajlandóságaibul emelne bálványt, és az tartaná közöttök magát másoknál külömbnek, a' ki mentül szabadabban botsátaná maga tulajdon kénye és szája szerint a' zabólát, és a' ki mentül inkább meg-tölthetné telhetetlen torkát: Látá azt is, hogy az ő szent Nevének nintsen semmi tiszteleti; sem ártatlan Fia vérének betsületi; sem pedig a' Virtusnak keleti; sőt az öreg emberekre sem volna nállok illendő tekintet: hanem mindenütt uralkodna a' feslett erkölts; az irtóztató káromkodás, az irigység, a' gyűlölség, az egyedül maga hasznát tekintő hamis tanátlás; a' fertelmes fajtalanzkodás, a' mindenütt már szokásban ment rágalmazás, a' lopás; a' gyilkosság; és az éjjeli 's nappali örökös tobzódás.

Mindezeket fel-gerjedvén haragja, magához szállittya Mihály Archangyalt, és az mint az ő szentsége előtt áll vala; kemény, de igen méltó meg-indulásából, ilyen parantsolatot ada nékie:

Nézd! ama' kemény nyakú, és kevély Scyták, mely igen el-fajzottak a' régi jó Magyaroktól; és mint nyomták lábok alá a' szép keresztény hitet, 's mely nagyon el-hatalmazott közöttök az vallásrúl való szabadabb gondolkozás. Maga, nézd-el az egész Keresztény világot, talál-sz-e valamely nemzetet, a' mellyel több jót tettem volna, mint a' Magyarokkal: Im! amaz sivatag Scythiából ki-hozám őket, és az én szent lelkemet-is reájok szállítám: Scythiából mondom ki-hozám őket, valamint az Izrael népét Egyiptomból; hatalmas karommal meg-verém előttök, minden útrókat hátrálló Nemzettségeket, sőt mindenütt rontám, 's vesztém ellenségeiket; végtére pedig le-telepítem őket, ama' mézzel 's téjjel folyó szép Pannoniába; ott meg-áldám őket minden állapotjaikban, 's ha szükségek történt, mindenkor meg-halगतám és meg-segítém őket: De vitéz szívvelis meg-ajándékozám, úgy hogy egy jó Magyar tizet mast el-kergethetett, sőt sehol sem találkozhattak olly erős ellenségre, a' ki előttök mint a' por a' szél előtt el-nem kerengett volna: 'S a' mi leg-főbb, szentséges lelkemet-is reájok öntöttem, 's őket Fiam által a' keresztény hitre által hoztam; szent és kegyes Királyokkal meg-áldottam; békességet tisztességet nékiek adtam.

De ők ennyi sok vélek közlött jókért: ah! melly nehéz róla emlekezni? Ah! háláadatlanok! el-mertenek engemet hagyni, 's nem szégyenlők jó Isteneket el-árulni, 's ellenemre mindenféle gonoszságokban bé-merülni: Bánom, valóba bánom, hogy ő vélek annyi sok jót tettem: 's vallyon akkor nem viperákat neveltete kebelemben? de már most el-jött annak az ideje, hogy magamat vélek én-is meg-esmértessem; hogy én vagyok ama' nagy boszszú-álló erős Isten.

Eredgy azért Archangyal, szállj-le mindgyárt pokolba, 's ott a' leg-haragossabb Furiák közül válaszd edgyet, 's küldgyed azt ama' Szultán Szuliman' egyebként-is könnyen fel ingerelhető szívében, hadd lobbantsa-fel haragját, ezen tőlem el-pártolt Magyarok ellen: Én pedig adok a' Töröknek ollyan hatalmat, hogy el-töröllye 's el-vesztesse, ezt az törökétől már el-fajzott roszz Magyarorságot; 's mind addig fogja törni az iga kemény nyakokat, míg azt meg nem esméri, hogy az ő jó Urokat

háládatlanúl nem átallodták el-hagyni: fognak ugyan ők hozzám kiáltani, de én meg nem halgatom őket, hanem csak nevetni fogom nehéz ügyöket; az ő panaszszaikra még csak meg sem hajtom fületem, és az ő nyavalyályoknak nézésétől-is el-rejtem az én szemeimet: És ez, egész addig mind úgy léssen, míg méltó bosszuzamat rajtok nem állom; harmad és negyed iziglen fog rajtok tartani ez a' szörnyű büntetés; és ha jó idején cszre nem vészik magokat, örök átkom, örök haragom marad rajtok: De ha hozzám meg-térnek 's meg-bánnák bűneiket, ismét a' halálból ki rántván életre hozom őket. Jaj akkor tenéked Török! haragom' veszzejének: Te vagy az most; de azonnal el-törlek, mihent ők hozzám igazán meg-térnek.

Ezcket végig így halgatván, kezde Mihály Archangyal könyörgeni, és a' Magyarok között, még kevés számban meg-maradott igazakért az Isten előtt esedezni: Uram az jámborokat fogod-e a' hamissak bűnéért meg-rontani? vallyon azokat fogod-e a' vétkesekért meg-verni?

De az élő Isten kész lőn nékie meg-felelni: Te akarod-e az én tanácsaimat tudni? vagy az én el-rejtett titkaimat szabadossan vizsgálni, a' mellyeket tenéked tudni még most nem engedtetett: Én ugyan most azt magamtól meg nem tiltottam, hogy ostorom az én hív szolgálmaira-is ne szálljon, de azoknak nem kell semmit-is az halálon törödni; ugyanis az én irántok való akaratom ez; hogy nékiek az inkább könnyeségekre vallyon, és lelkeiknek idvességére fordulílyon.

Nem felele többet az Archangyal az Istennek, hanem az égnek eresztvén sugar szárnyait, mind addig repül, és nem nyugodvék meg, valamig Alectót pokolban fel-nem találá: Az ott, száz lántzokkal vólt le-kötözve; száz bilints vólt mind a' két kezénis; 's a' haja merő azon kigyokból állott, kik a' fején öszve 's meg öszve fonták magokat; mind a' két szemeiből véres mérges tajték tsurgott alá; rút gégéből pedig dűhös kénkö párázat jöve ki.

Ezen Furiát az Archangyal lántzaitól fel-szabadítván, Isten hatalmával illy formán szólla hozzája: Alectó! nékem az Isten azt parantsolá, hogy tégedet Török-Országban küldgyelek, olyl végre, hogy ottan amaz híres Szulimánnak szívét meg-szálljad, 's az által az ő haragját 's mérgét a' Magyarok ellen mind inkább 's inkább fel-ingercellyed; hadd fordítsa 's vigye rájok az ő rettenetes fegyverét, 's rontsa meg azzal az ő képzelt uraságokat, 's töröllye-el, minden még meg-maradott kevés erejeket-is.

Örül ezen a' Furia, 's nem-is késik semmit pokolba, hanem repülését tartja igenesen Nagy Török-Ország felé, 's hogy jobban el-ámíthassa Szulimánt, magára nagy Selimnek képét vette fel: vólt ez a' Selim, Szulimánnak Attya meg éle: Te Fiam aluszol, (beszédét így kezdé) 's nem veszed eszedben az Istennek hozzád való különös nagy irgalmát, a' ki tenéked adott erőtt, adott vitézséget, adott jó észet, 's tanácsot meg-fonolni tudó nagy elmét: Te pedig mostan-is csak aluszól, 's nem nézel elődbe, melly nagy felyhőt kerenget Károly Országaid ellen, bizony ha jó idején magadat fel nem eszmélled, itt fogsz aluvó helyeden meg-nyomattatni: Hidd-el, hidd-el, azt az én meg öszűlt fejemnek, hogy ha ő nékied időt engedsz, el-fognak téged mind Országostól vesztetni, amaz hitetlen ebek a' Kaurok; mert ha edgyessek vólnának, még mostis vólna nékiek erejek: és leszsz-is, mert máris alkuszna egymás között: De Te ne késsél, hanem reménytelenül íss rajtok, 's ne engedgy nékiek időt a' meg-alkuvásra: Így rontatának meg tőlem a' Mamelukok, így törém én meg Campsont; 's így romlának-el

általam a' Syrusok. Kelly fel azért, 's kösd fel éles kardodat oldaladra, 's indúly mentül hamarébb, a' tévelygő Magyarok ellen roppant hadaddal: én mindenütt melletted leszek, és minden dolgaidra, 's minden hadban meg-eshető bajaidra nagy hűséggel vígyázok: Bolondtság most néked a' Kazulokra járnod, 's az ő ellenek való hadban, sok jó vitézeidet szükségtelenül oda vesztened: Nem hadgya, 's nem engedi most azt a' mi fátumunk, hogy azok általad meg-rontassanak, és ugyan ez által akar bennünket az Isten arra taníttani, mit kívánnyon most tőlünk: Halhattad, minémű boszszúkat szerzett nékem hajdan Ismael, de csak ugyan mind végig sem volt nékem módom abban, hogy ötet egészen meg-törhettem volna: Hát néked melly nagy rövidégeket téve Tamma, ki ravaszságával hadadnak nagy részét meg-is törte: De az Magyarokon, még eddig többire mindég nyertünk: Járúl ehhez az, hogy ellenek nemis kell nékünk, sem olyan meszsziire fegyverkeznünk, sem annyit költentünk, sem annyit a' micink közül veszténünk, sem pedig győzedelmünk iránt annyira kételkednünk: Ne tarts azomban attól, hogy valaki a' Magyarokat segítse, mert jól esmérem már én a' bolond Kaurokat, kik valameddig tulajdon magok házokat égni nem láttyák, egész addig senkiis a' szomszéd házát nem segíti óltani. Ne fély: mert a' mint már elébb-is mondám, én szűntelen melletted leszek, de a' szent Mahumedis fogja vezérteni kezedet: Osztán édes Fiam, a' Vitéz Embernek kell valamit engedni a' szerentsének-is.

Igy szólla Szultán Szulimánhoz Alecto, és a' melly mérges kigyót pokolból magával hozott, aztat Sulimán ágyában szabadon ereszté: a' kigyó mind addig meg nem nyugovék ottan, valameddig testéhez nem férkezhett, és vállairúl melljére, melljéről a' szíve irányában nem mászott, valamerre pedig csak tsuszhatott, mindenütt gerjesztő mérgét-is ottan marasztá, mellyel fel-gyulasztván Szulimán' kemény szívét, azt a' nagyságra vágyódó gögös gondolatok kinzásai között lobogó haragban hentergeni kegyetlenül hagyá. Nagy vígan azután Alektó el-tünék, mert látá hogy már Szulimánt csak nem meg-dílhődésre gerjesztette. Az pedig az ágyban álmából fel-ébredvén, 's egyszerre fel-ugorván, szörnyű hanggal így kezde kiáltozni: Fegyvert! Fegyvert! mert már szintén esze-veszett Alecto' mérge miatt. Igy szólla azután: Oh! Te, ki engemet bátorságra, 's ilyen nagy dolgokra indíttasz, nagyobb vagy bizony embernél, noha ember modra láttalak téged', és hallottalak szólni: sőt hasznos tanátlásokat-is adni. Imé! készszen vagyon Szulimán, és az hová nékie meg-hagytad, hogy mennyen, nem leszs annak el-mulatója. Kaurkot fogok én rakni halomban, 's még a' loamat-is keresztény vértóban festem meg; az ő roppant városaik, 's váraik tűzben és hamúban fognak el-temettetni általam: Fel-kelvén azután végképpen ágyából, mindgyárt meg-parantsolá, hogy minden Vezér, és valaki csak Békséget visel, vagy Timárt tart, mezőben szállyon válogatott népével, ki-ki a' szerint, mint az ő hatalma ki-terjedése fogja engedni, és hogy még Május fogytán mind az egész már ki-állított hadak egy táborban gyülnének, minden hátramaradás nélkül egygyűvé. Futnak a' Csauzok fejeér patyolattyokban, és a' parantsolt hadat, vett rendelésekhez képest, a' Tsászárnak minden tartományaiban ki-is hírdeték.

Azomban Szulimán jó lovára fel-üle, és a' Vezéreket Divántartás kedvéért, a' kertektől nem meszsze egy széles halomra öszve gyűtvén, ottan ellőttök ilyen formán szólla.

Vezérek és Bassák! ti okos Vitézek! kiknek eszek után én már-is sok meg-bírt népet nézhetek, ti vagytok az én erősségemnek meg-tartói, ti a' pogány Keresztényeknek hatalmas meg-hódítói: Im láttátok, miben légyen most a' mi állapotunk; bizony a' mi erős bírodalmunk nem szenyvedhet semmi henyélést: mert, a' mit karddal nyertünk, nem tarthattya azt meg a' Diván; a' bírodalmoknak meg-erősítésére fegyver 's erős vitéz kívántatik: Vallyon nem ez által győztük-e mi meg a' keresztény világot? a' melly inkább harátsot kíván fizetni, mint sem reánk vitéz módon kardot rántani merjen; 's vallyon nem ez betsülteti-é vélek egyedül a' Múselmanokat? De tsak ugyan vagynak közöttök, noha nem sokan, a' kik ellentünk mernek még mostis jární, és fogokat-is merik reánk mutatni: Bolondok! nem tudgyák ők, hogy jobb vólna meg-vallani a' magok erőtlenségét, hogy sem mint magokat szánt-szándékkal kárban ejteni. A' Magyarok ezek, a' kik most fő nélkül vagynak, és mint a' meg-törött hajó a' széltől, úgy hanyattatnak. Igaz, nem tagadhatom, hogy ha közöttök edgyesség volna, bizony néktünk nagy gondokat adhatna ez a' kevés számbúl álló Magyarság, és jó formán meg-tsorbithatná fényes Koronánkat, sótt talám azt egészen-is meg-ronthatná: De az Isten ostora szállott most reájok, 's nagyon uralkodik köztök, mind a' fösვნység, mind a' gyűlölség: nints semmi szeretet nállok, sem okos tanáts-adó, mellyért-is esőben vagyon régenten szépen ragyogó coronájok: Most azért szemlátomást láthattuk az Istennek hozzánk való különös kegyelmét, mert minden jelekből az tettszik ki, hogy a' Magyarok bírodalmát minéktünk szánta: Ezutánis meg talállyuk mi Tammát; most a' Magyarat rontsuk el, 's pusztítsuk el annak minden tartományait. Eskűszöm én előttemek a' nagy élő Istenre, a' mi fényes holdúnkra, és a' magam éles fegyverére, hogy ez éjjel Mahumet maga, az édes Atyám képében, mind ezeket énnékem, a' mellyeket most szóllottam, szintén így okossan meg-beszéllé. De Arslán Vezéris Budáról hasonlót üzene, hogy ne légyen semmi kétségem is a' rajtok bizonyossan leendő győzedelmem iránt: Im', a' levelétis, mellyet nékem az iránt küldött, előtökben adom: Olvasd el hangossan Deák, hadd vehessék azon hír-adást jó elméjekre: Itt egy Török Deák így olvasá el a' levelet.

Győzhetetlen nagy Császár, én a' te rabod Árslán, és a' te kegyelmed után Budai fő-Vezér, néked alázatossan fejet hajtok, 's akarom ezeket tudtodra adni: Ha a' Keresztények dolgát tudni kívánod, azok éppen veszni hagyták a' magok állapottyát; Károly magát gyűlésekről gyűlésekre hordattya, 's nagyon forgattya a' közöttök fen forgó hit-dolgát: nints nékie seholis kész hada, de nemis gondolkozik felőle mint bolond, mintha az néki soha sem kellene: Maximiliánis gondviseletlenül lakik a' Magyarok között, és ott tsak eszik és iszik. A' Magyarok pedig leg-henyélőbb népek e' világon, egy mást úgy gyűlölik mint az ebek: nints közöttök tsak egy had tudóis; de ha vólnais, ők a' magok Tisztviselőjének soha sem engedelmeskednek: Uram! ha valaha vólt módod néked a' jó reménységű szerentsés hadba, bizonynal mondhatom hogy nintsen mostanában kevesebb, ha ezen általam le írt állapottyokat jól meg-gondolod: 's úgy tettszik nékem, mintha máris látnék vér patakokat folyni Magyar-Országba, és sok Kaurt halmokba el-temetetve.

A' Vezérek meg-értvén Arslán tanátlását, de főbbképpen Császárijoknak az iránt egészen el-szánt akarattyát, senki is ötet fel-tett tzeljában tartoztatni nem meré, hanem minden Vezér, különösen helyben-hagyá 's javallá hasznos szándékát.

Nem sok idő múlt-el azután, hogy a' tengeren túl Ásiából rettentő sok hadak érkezének által; de ezeken kívül számtalan sok Tatárságis a' Meotisi tótól, a' kik az oda való Tatár Chámtól küldettenek segítségére Sulimánnak.

Deliman (még iffju) volt ezeknek Vezérek, a' nagy Chamnak 's nagy Fejedelemnek fia: Huszon ött ezerből állott ez a' népség: mind könnyű had, és igen bátor, 's mozdulásibanis olyan gyors, valamint az árvíz szokott lenni; 's úgyis tetszik mintha mindenike kezébe bizonyos halált vinne; ugyanis jó lova hátán nem egyébben, hanem egyedül tsak jó fegyverében bízik: ő néki sem a' tűz sem pedig a' sebes víz nem tartalékja. Mondgyák, hogy midőn Delimán látás kedvéért országokat 's híres városokat járt volna bé, meg-látá azon alkalmatossággal Galátában a' szép Cumillát, ama' híres Cumillát a' szépct, Szulimánnak leg-szebb Leányát: mindgyárt akkor Cumilla' szép haja meg-kötöze szívét az iffju Delimánnak, és minden kedvét 's minden erejét tsak egy tekintete el-véve; úgy hogy nálla nélkül már nemis kívánható életét: Azon uttal haza méne ugyan ő, de most már másodszor szép haddal ismét vissza térvén, azon töröde magában, miként nyerhetné meg, azt az meg-szerette szép Leányozot: De véletlenül meg-tsalatkozott szegény reménységében, mert Cumillát az alatt, Rustán Bég vette el feleségül: Már most azolta nyughatatlan bánattal tellyes szíve, 's akár álljon akár üllön, mind úntalan szegénynek a' szeme, a' sok forró könnyvezéstől tsak hogy meg nem fűl, melly miatt még a' szíveis, valamint a' hideg jég, úgy el-hűl, sőt el-hal benne. Rustán Vezér! jól őrizd ettől magadat, mert, mint a' meg dühödött Farkas, halálotat úgy lesi, és bizony a' Vitéz Deliman, (minthogy ezen való buját éppen már el-nem tűrheti) boszszújátis fogja tölteni rajtad, mihelyt annak jó módgyát látandgya.

Az Tatárság után ött roppant seregek érkezének Drinápolyban; de a' kikiről azt vélnéd távolyról, hogy mind annyi meg-annyi sivó ördögök: amaz sok hartzokon forgott vitéz Szeretsenek vóltanak ezek: minden Sereg hat-hat ezer emberből állott, kik közül mindenike meg-mér hárommalis verekedni: a' lóvok olyan valamint egy madár, magok pedig tűndérhez hasonlók, 's olly könnyű a' fordulások, mint az estvéli denevérnek szokott lenni. Ezek jártak már ez előtti probákra amaz Vitéz Kazulok ellen Sulimánnal, ezek verték által Lajos Királyt csidákkal; vitézek mind edgyik, és a' kik nem fegyver derékkel, és nemis paissal fedik-bé magokat, sem pedig sűrű pántzéllal. Vezérli ezeket amaz Vitéz Amirassen, ő magais fekete, de az lovais szeretsen; az ő kedves lova Karabul mellyet ő kevélyen és kényessen jártata serege előtt: mondgyák, hogy Karabul Arábiában Széltől fogantatott volna egy igen híres kantzába; hihetőis, mert nintsen sem a' szélbe, sem a' lángba, ollyan vidámság 's gyorsaság, mint vagyon ő benne. Amirassen után jöttek a' több fő Kapitányok: edgyik az Olindus, ki okossága után mindég nagyobb nagyobb tisztségekre emelkedött, végre lett ezen szeretsény had negyedik részének Fő Kapitánnya. Még a' Syriai Királyis az okos Menethám; (kiis a' Szeretsenek közül Syriában telepedett vala le) el-küldötte ezen hadnak második részével a' maga Fiát, a' szép Hamvivánt.

De vala még azon Szeretsény had harmadik részének Fő Kapitánnya ama' kegyetlen Demirhám: Demirhám amaz erős, mellynél erőssébb nem volt scholis, valamerre Sultán Suliman parantsolt, mert ő nagy tölgyfa fiatalokatis ki-ránthatott gyökerestől; sőt egyszer agyon-vert tsak öklével egy jó nagy elefántot. Az ötödik Seregnek ezen

hadban vólt gondviselője Alderán, Demirhamnak Bátyya: Ez minden álmoknak meg magyarázója vólt, és ki-fejtője a' Mahumet leghomályosabb írásainakis.

Ezek után jöttek a' vitéz Mamelukok; de szerentsétlenek, mert most már nintsen ő nékiek mint az előtt különös magános Urok, 's még tsak nem régiben lettek Sulimán alá hódítólók. Ezeknek lakások vagyon a' nagy és bőv Egyiptom Országába. Kayer Bég jö most vélek, kik Junus Mehmet Bassának szégyenére tett Sulimán Tsászár Fő Vezérökké: ugyanis féle amattúl, azértis őtett illy nagy tisztre fel-venni nem meré: Ezek husz ezer jó lovasbúll állottak; és vitézséget Tommenbejtíll tanúltak; 's ámbár külömb-külobb féle Nemzetekbűll valók ők öszve keverve, de még is okos Vezér alatt edgyessek maradtak.

Nem meszsze a' Mamelukok' szomszédtságátíll állottak az Circassusok; ezek lehetek, mint-egy ötven két ezeren, mert Zintsiák, Géták és Barstok vóltak öszve zavarva vélek; Magok választának ezek magoknak Kapitányt, kit közönséges nevezettel hívtanak hadd-verő Aigas Bassának, és bizony nemis hijában nevezték azt annak, mert ő már sokszor vólt oka, számos nemzetek' meg-rontatásának.

Ajgas Bassa után jövének a' Zagatárok, kik az leg-belsőbb Scythiában lakó Tatároknak tartatnak; ők hiszik ugyan az Alkoránt, de zöld patyolattyok meg-esmérteti őket, kik legyenek közűllök Törökök, kik pedig Tatárok. Úgy el-lepték ezek a' földet valamint a' hangyák, vagy pedig a' szélessen ki-terjedett mezőben a' kalangyák szokták azt el-lepni: mindenfelé tsak a' nyílák és szabalyák villámlanak, 's nagy rémfílést okoznak mindenűtt, a' számtalan lobogos kopják; még ezek, sohais olyan helyre nem fordúltanak, a' mellyet fegyverrel meg nem hódoltattanak, vagyis talám inkább azt mondhatom el-nem pusztítottanak vólna, valamerre tsak e' világon jártanak: sőt mikor ezek az előbbeni időkbe egyszer a' Törökre támadtanak, tsak nem tellyességgel el-rontották azokat; de az Isten a' mi büneinkért nem engedé őket egészen el-törűltetni, hanem még ostorúll továbbis a' nyakunkon hagyatá. Nem! nem tudgyuke? hogy ama' Scythia Timurkán¹ nem tsak meg veré a' Musulmánokat, hanem elevenen elis fogá Bajazetet, ama' nagy Császárt. Láthatta akkor ki-ki az Istennek tsuda hatalmát, hogy ő az embernek minden dolgaikat tsak merő azon játékuú tartya. Még eddig a' Scythákat senki meg nem verte sohais, és az ő veszedelmeket soha nem érte. Mítridates háborgatni merte ugyan őket; de mond meg énnékem mit vihetett ellenek végbe? a' Rómaiaknak tsak nagy hatalmát hallották ők, de magokon soha-sem látták mégis bírodalmát: Nagy Sándoris meg-esméré a' Scythák' bátorságát, midőn nehezen vehete meg tsak egy kösziklátis tőlök. Ezek négy táborokra osztva igen szép rendekbe lovaglának; mindenikében husz husz ezer ember vala tegezze fel-ékesítve. Edgyik seregnek ezek közűll, ama' fekete szeretsen Idriz parantsol, a' hármának pedig Uldair, Lehel, és Turantsen.

A' ki meg-számlálhattya a' tenger örvényeiben lévő fővenyet, vagy a' Herciniái erdőnek számtalan sok fa-leveleit, az számlálhatná meg talám Sulimánnak tőméntelen népét, 's az irhatná le vóltaképpen az ő roppant seregeit: Mert valaki tsak az ő nagy bírodalmában meg-hallá, hogy haddal készűll menni a' Keresztényekre, és hogy őtet máris sok Musulmanság követi, mindenike siete, hadával magát a' Tsászárral öszve-

1) Az igaz neve Tamerlannak Timur-kán.

tsatlani, mindenike gyönyörködve kíváná a' Kaurok meg-romlását nézni. Mert Indus vízéntül már Török nem lakik, sem pedig azon tartomány a' Török Császárnak adót még sohais nem fizetett, mégis oda jöve onnan, Király Atapalikis, és őis akará látni miképpen romlik-el Sulimán fegyvere által a' Kereszténység' ereje.

Jaj! hová fog ez a' nagy felyhő le-omlani melly világ' szegeletére fog az le szakadni: Nagy haragját fogja bizony tapasztalni az Istennek az, a' ki azt magára rohanni fogja látni. Mint az felyhő az eget, úgy el-fogá ottan ez a' nagy sokaság a' földnek egész színét; még pedig a' közelebb való Asiai népet meg se számlálók, sem az Europai hadakozó Seregeket.

B. ID. RÁDAY GEDEON

Vége az első éneknek.¹

X.

(P. SIMAI KRIST. VÁRATLAN VENDÉGE.)

MÁSODIK FEL-VONÁS.

I. JELENÉS.

Ravasz (egyedül.)

MÁR mi most egy lábba oda vagyunk mindnyájan! se reménységünk, se bizodal-munk, melly tsak bátorítottson-is bennünket! minden szerentsétlenség eggyeszerre kö-rül-vett bennünket. -- Mí-rajtunk már a' jó szerentse sem segíthetne, ha akarna-is; mert mí tellyességgel el-vesztünk! -- Minden keserves bánatunknak el-érkezett a' súllya: Oda vagyunk! meg-jött az öreg Lambert! --- No szegény Pasallai! meg-adod te ma vig napjaidnak az árrát; tsak készítsd-el előre, mert ma meg-döngetik a' hátodat. -- De még a' Ravaszinak-is jut ám a' kutya-portzióból. Tsak igazán mondgyák azt, hogy a' ki eből él, eből veszi hasznát. -- Mit tsinállyak már én most nő? Jaj nékem, ha meg-tudgya tselekedetimet az Őreg Úr! -- Oh! bár tsak most szánná-meg valaki sorsomat, és költsön-adná egy darab időre a' Hátát; mert, tudom, az Őreg, ha kilentz bőröm vólna-is, mind le-vonná ma róllam. -- De van-e nékem eszem, hogy én itt hasztalan töltöm az időt? el-megyek, és meg-mondom az Úrfiamnak, hogy meg-érkezett az Attya. Lássa ő, 's tsinállyon, a' mit akar, nem bánom. Tudom, torkig úszik a' borban; de vége leszsz most mindgyárt a' traktának. -- Ki-szóllítottam. -- Pasallai! -- Pasallai Úr-fi! jöjjön-ki egy szóra szaporán! --

1) Ezen Kötetnek utolsó Negyedében a' Zrinyi harmadik Éneke fog ki-nyomtatódni: mert nem szándékom, hogy az egész Munkát a' Museumban iktassam; hanem ha még ne talám ezentúl is két, vagy leg fellyebb három Ének belé mégyen, azután az egész Munka különösen fog ki jönni.

II. JELENÉS.

Pasallai, Korlát, Lodmér, Köppents, Ravaszi.

Pasallai.

MI dolog Ravaszi? *Ravaszi.* Mind a' ketten, Úr-fi! – – *Pasallai.* Mit mind a' ketten? *Ravaszi.* Oda vagyunk! *Pasallai.* Hogy hogy' lehet az? *Ravaszi.* Tsak úgy, hogy az Úr-finak meg-érkezett az Ura Attya. *Pasallai.* Mit hallok tőled? *Ravaszi.* Meg-érkezett ugyan az, bár hidgyen szavamnak az Úr-fi. *Pasallai.* Hol van hát az Istenért? *Ravaszi.* Itt nem meszsze leszz már valahol. *Pasallai.* Ki mondá azt néked? vagy ki látta őtet? *Ravaszi.* Én magam láttam a' piatzon, hogy a' Musikusokért jártam. *Pasallai.* Oda vagyok, ha igazat tart beszéded! *Ravaszi.* Ugyan mi hasznom volna, ha hazudnék? *Pasallai.* Talám, tsak tréfa, a' mit mondasz Ravaszi? *Ravaszi.* Tréfa ugyan, de darab fa leszz most mindjárt belőle. *Pasallai.* Oda vagyok! jaj! mi tévő legyek, soha sem tudom! *Ravaszi.* Biz' én sem tudom Úr-fi! de elég az, hogy eből van a' dolgunk mind a' kettőnknek. *Pasallai.* Oh! te vagy ám ennek gonosz Mester az Oka ni! *Ravaszi.* Én az oka, az Úr-fi meg a' soka. De ha tsak mást nem gondol az Úr-fi, ezzel nem meszsze megyünk ám. *Pasallai.* Mit gondollyak hát? Ó! a' nagy félelem, és rettegés miatt sem erő, se lélek már bennem. – – Óh! Istenek! juttassatok most egy józan tanácsot eszembe. Ime, majd ki-nyilatkoznak már mindenek, akkor pedig oh jaj! – – – El-bűjdosom, el-megyek a' hová a' két szemem fog-vezetni. – – *Ravaszi.* Ohó! lassabban egy kevesse? Nálunk nem úgy járák ám az Oláh tántzot! *Pasallai.* De mit tegyek hát cgyebet, ha nem jut semmi tanács eszembe? *Ravaszi.* Ne búsúlljon az Úr-fi, tsak mennyen-bé a' szobába, és rakasson helyre mindeneket. – – – (A' *Köppents* részegen jön-ki, és tántorodva el-esik a' *Játék helyen.*) Hát ennek mi baja érkezett? *Pasallai.* Jaj! nem tudom. Talám a' bor érte útól Őtet. *Ravaszi.* Verjük-fel innét szaporán. *Korlát.* Köppents! – – hallod-e Köppents! ne aluggy, kérlek, kelly-fel szaporán. *Köppents.* Hadgyatok békét, nem aluszom. *Korlát.* Kelly-fel, kelly, ha mondom. *Köppents.* Adgyatok egy pohár bort innom. – *Lodmér.* Ne bolondozz, kérlek, a' Pasallainak meg-érkezett az Attya, kelly-fel hamar. *Köppents.* Mitsoda? *Lodmér.* A' Pasallainak meg-érkezett az Attya, kelly-fel hamar, mert ezentől itt ér bennünket. *Köppents.* Mit keres itt most az az ízetlen Vénség? Mondgyátok-meg néki, hogy ne jöjjön ide. *Pasallai.* Hová legyek? oh! majd itt lep részegen bennünket az Atyám! *Korlát.* Im' megint le-tette a' fejét. – – Ne hadgyuk aludni. *Pasallai.* Kelly-fel, Barátom! ne légy olyan aluszékony Fráter; látod, melly nagy veszedelemben forgunk. *Köppents.* Ne féllyetek semmit, itt vagyok én. (Le-tesszi a' fejét) *Pasallai.* Oh! mit tegyek már véle? a' fejét sem birhattya immár! *Ravaszi.* Fogjuk-meg kezét, lábát', 's vigyük-bé innét. (El-emelik.) *Pasallai.* Az eszemet, sem birhatom ijedtemben: egészen el-vesztem! *Ravaszi.* Ne búsúlljon az Úr-fi, de hogy vezett, tsak reám bizza a' dolgot; ha akarom, a' házunkra sem néz az Öreg. *Pasallai.* Oh! bár tehetségedben állana Ravaszi! Ha valaha, most vedd-elő az eszedet, kérlek. *Ravaszi.* Készen van. – – De meg-álhattya-e az Úr-fi, hogy tsendes elmével légyen, és azt tselekedgye, a' mit mondok? *Pasallai.* Meg ugyan én. *Ravaszi.* Most mennyenek-bé az Urak (Korlátot, és Lodmért szólítva) *Korlát.* Mind a' ketten szavadat fogadgyuk. *Ravaszi.* Az Úr-fi pedig azt tselekedgye, hogy, minekutánna bé-ment, mindjárt zárassa-bé az ajtót, 's ne engedgye, hogy tsak motszannyon-is

ott-benn valaki. *Pasallai.* Meg-lészen. *Ravaszi.* Mint ha egy lélek sem volna a' háznál, olly tsendességben legyenek. *Pasallai.* Jól vagyon. *Ravaszi.* Ha zörgetni-fog az Öreg, senki se felellyen néki. A' tselédnek jól szájába kell rágni, hogy zárva tartsa az ajtót. *Pasallai.* Leszsz gondom arra-is. Van-e még több hátra? *Ravaszi.* Nints. Tsak mennyen-bé az Úr-fi. *Pasallai.* Tsak arra kérlek Ravaszi, valamikép' el-ne veszejts bennünket. *Ravaszi.* Ne féllyen az Úr-fi tsak magára vigyázzon, (*Pasallai bé-mégyn*) én meg-felelek magamért. -- El-mentek. -- Most én ide rejtem magamat, meg-látom, mire mehetek az Öreggel. -- Keservébe telik ennek ma haza jövelele. -- De ime, itt érkezik.

III. JELENÉS.

L a m b e r t, R a v a s z i.

Lambert.

MELLY nagy háládatossággal tartozom tí-néktek, Örök Istenek! hogy olly veszedelmes sok utazásim után szerentsésen haza-vezérlettetek! *Ravaszi.* Bár inkább ott vesztettek volna valahol! *Lambert.* Ime, harmadik esztendeje múlik már, miolta a' külső Országokat járom, és édes hazámat nem láttam. Tudom: kedves vendégül fogad a' Fiam, ha meg-láttya szerentsés érkezésemet! *Ravaszi.* Ej! ha tudnád, melly kedves vendége légy néki. *Lambert.* Most egycnesen haza megyek, 's meg-látom, mint gazdálkodott a' Fiam. (*Bé-akar menni*) De mi dolog ez? nappal-is bé-van itt az ajtó zárva. -- (*Zörget*) Ki van ott-benn héj! Nyissátok-ki az ajtót. -- Alusztok-e, vagy mit tsináltok. -- *Pasallai!* -- *Ravaszi!* Jósa! Nyissátok-ki szaporán. -- *Ravaszi.* Mitsoda vakmerő ember ez, a' ki az ajtót meri meg-zörgetni? ki vagy, mit akarsz? *Lambert.* Ez a' mint látom, az én szolgám. -- No! mint vagy Ravaszi? már régen nem láttalak. *Ravaszi.* A' mint lát az Úr! -- Örvendek szerentsés meg-érkezésén az Úrnak. *Lambert.* Hogy' van a' Ravaszi? talám, el-ment az eszetek? *Ravaszi.* Mi okra nézve? *Lambert.* Hogy itt-kinn járkáltok, ott-benn pedig senki sints, a' ki meg-nyitná az ajtót; tsak nem öszve törtem mára a' nagy zörgetéssel. *Ravaszi.* Mitsodát? jaj! talán hozzá ért az Úr az ajtóhoz? *Lambert.* Hogy' ne értem volna? de meg-is zörgettem. *Ravaszi.* Meg-zörgette? *Lambert.* Meg ugyan, tsak nem sarkából ki-vetettem. *Ravaszi.* Oda vagyok! jaj! mit tselekedett az Úr, kérem! *Lambert.* Meg-tütközöm ennek minden szavain! mi bajod érkezett Ravaszi. *Ravaszi.* Ah édes Uram! nékem semmi bajom sints, de az Urat nagy veszély követi. *Lambert.* O'! Istentelen gaz lator! minő álnoksággal kertülget ez engem! miért követne engem' veszély, te álnok ravasz róka? *Ravaszi.* Semmi ravaszsgot nem tudok Uram: Igazat tart, a' mit mondok. *Lambert.* Mi lehet hát az, mond-ki szaporán. *Ravaszi.* Jaj! szörnyűség tsak gondolni-is, megmondom mindazonáltal. -- De nints-c itt körül valaki? *Lambert.* Senki sints, bátran beszéllhetsz. *Ravaszi.* Nézzük-meg tsak. *Lambert.* Nints, nints no, tsak mond-ki, ha mit akarsz. *Ravaszi.* Már kilentz holnapja, Uram! miolta bé sem léptünk e' házunkba. *Lambert.* Mit beszélsz, kérlek? *Ravaszi.* A' mint van a' dolog. -- De nem halgatódzik-e itt valaki utánunk? *Lambert.* Bátorság minden felől. (*Körül néz.*) *Ravaszi.* Mert az ingemnek sem hiszek már többet. -- (*Körül néz szórgalommal.*) Nézzük-meg tsak jobban. -- *Lambert.* Egy lelket sem látok, biztoddan beszéllhetsz. *Ravaszi.* Minden gonosz', gyilkosságnak barlangja ez Uram! -- Lehetetlen már az ember fiának-is itt lakni. *Lambert.* Mit? gonosz', gyilkosságnak barlangja?

's ki merte gyilkossággal meg-fertőztetni az én házomat? *Ravaszí.* Az, gondolom, a' kitől hajdan ez a' ház vétődött, egy idegen gazdag Vendéget öltt-meg benne. *Lambert.* Az én házomban? *Ravaszí.* Úgy vagyon: a' pénzét-is mind el-vette, és a' belső szobának szegletében ásta-bé. *Lambert.* Ah! szörnyűség! Ah! roszba kapott gonosz lator! de hogy tudtátok-meg ezt? *Ravaszí.* Rendel el-beszéllem, hallya az Úr: Ott-kinn valánk egygy-kor vatsorán, honnét midőn víg kedvvel vissza-jöttünk volna, éjszakára kelvén az idő, mindnyájan le-feküdtünk, 's egyetemben el-is alutunk. -- Hát egyszer tsak fel-kiálta: Pasallai! Pasallai! úgymond, lóduily innét e' fertőzött helyről! *Lambert.* Ó! ki irtoztató esetet említesz! -- 's mit erre az én Fiam? *Ravaszí.* Tsak nem fel-ütötte a' nyavalya, úgy meg-ijedt szegény. -- De hallya tsak a' többit-is az Úr. Én vagyok (*Hangos szóval*) úgymond, ama' tengerentúl-való Vendég, a' ki mivel itt fosztattam-meg mind pénzem', mind pedig életemtől, és mivel itt-is ásattam-el; itt leszsz ez után maradásom. Ezért távozz innét, itt nints maradandó helyed. -- Ezt halván Pasallai, nyakra, főre a' kiülső majorba költözött, 's az-ólta ott-is vagyon lakása. *Lambert.* Oh! szörnyű eset! *Ravaszí.* Ah! ha látná Lambert Uram, melly képtelen dolgok, és rettentő ijesztések látszatnak itt napról napra, egybe félig meg-halna az Úr. -- De vallya-meg, kérem, hozzá-ért-e az Úr az ajtóhoz? *Lambert.* Ah! melly rettentő borzadás fogá-el minden inaimat, ízeimet! *Ravaszí.* Hallya, hallya az Ur! (*Köppents' lármája hallatik*) mikép' sivalkodnak ott-benn a' késértő Lelkek! *Lambert.* Oda vagyok! jaj! ne hagyj-el édes Ravaszim; mert veszнем kell. -- *Ravaszí.* (*Magában*) Ezek még ma fel-forgattyák ott-benn minden mesterkedésimet. *Lambert.* Mit mondál magadban, mit? *Ravaszí.* Hogy távozzék e' kiüszöbttől, és fogadgya szavamat, ha veszni nem akar az Úr. *Lambert.* Jaj! mit tselekedgyem hát, kérlek? *Ravaszí.* Ide közelítsen hozzám az Ur, hajtson térdet szaporán, és kérje az Isteneket. -- (*Az Öregét térdepelésre erőlteti*) *Lambert.* Jaj! mit mondgyak hát kérlek? *Ravaszí.* (*Nagy szorgalommal*) Tsak szaporán mondgya utánnam háromszor: Ábrakadábra, Ábrakadábra, Ábrakadábra! *Lambert.* Mire való ez Ravaszí? *Ravaszí.* Ne kérdezze azt most az Úr, tsak mondgya utánnam; ez által menekedhetik-meg a' késértetektől. -- Ni, ni, ni, ni, ni! hogy' ingattyák a' ház' oldalait! -- *Lambert.* Ábrakadábra, Ábrakadábra, Ábrakadábra! *Ravaszí.* Láttya, hogy le-tsenedesednek immár! *Lambert.* Jaj! a' lélek-is alig piheg már bennem. *Ravaszí.* Most kellyen-fel sietséggel az Ur, és távozzon a' kiüszöbttől, míg veszély nem éri a' fejét. *Lambert.* Ah! de hová mennek hát illy hamarsággal? a' nagy rémülés miatt sem erő, sem lélek már bennem. *Ravaszí.* Tsak mennyen az Úr mennél hamarább, 's a' hová a' két szeme vezeti, oda szaladgyon; mert ezentől vesznie kell. *Lambert.* Oh! szaladgy hát te-is, édes Ravaszim! *Ravaszí.* A' nevemet se említse az Úr, tsak szaladgyon, és viszsza se nézzon többet. (*Lambert nagy félelem közt el-szalad.*)

IV. JELENÉS

Ravaszí. (*Egyedül.*)

HA ha ha! soha bizony tsak látni-is illy oktondi vén embert, mint ez! Azt véli a' bohó, hogy teli késértetekkel a' háza, pedig mióta el-ment tőlünk, tán egy nap sem múlt-cl,

1) Varásló szó, mellyel a' Basilidiánusok gyógyítottak.

hogy Vendégek nem lettek volna benne. -- Szegény Öreg! tsak nem hátul kelt a' farka, úgy el-szaladt ijedtében. -- Magam-is szánom már a' nyavalyást. -- De mit-is tehettem egyebet, hogy meg-menekedhesünk tőle? mert ő most, a' minémű hōrsökös természettel bír, ha bé-mehetett volna, bé; ugyan meg-köszöntötte volna majd Vendég Uraimékat. De még nekem-is jutott volna ám a' köszöntő bot' végéből. -- Tsak jó a' jó ravasz elme, a' ki bírhat vele. Már én most, ha eszemmel nem éltem volna, azt sem tudnám, mellyik szegletben szedném-fel magamat. -- De mi dolog ez, az Öreget látom! mi patvar hordozza ezt itt megint? hallott nyilván fül-heggyel valamit, azért siet vissza. -- Mi-tévő legyek, soha sem tudom! --- Majd ide vonom magamat, ha újra el-ámíthatnám őtet. *(Zokogva kezd sírni.)*

V. JELENÉS.

Lambert, Ravaszi.

Lambert.

MI bajod érkezett, szegény Ravaszi? mit sírsz? *Ravaszi.* Ah! hogy ne sírnék, ha illy szörnyű veszedelmét látom az Úrnak, és az Ur' házának! --- *(mint előbb)* *Lambert.* Sziinnyél-meg sírásodtól, szegény! ezzel nekem semmit sem használhatsz. *Ravaszi.* Engedgye az Úr, hadd sírjam-ki magamat, talám, sírű könyhűllatásimmal meg-engesz-telhetem! *(mint előbb)* *Lambert.* Most látom én, melly igaz jó szolgám van én-nékem! Ne sírj, Ravaszi! légy inkább jó kedvvel. *Ravaszi.* Ah! hogy lehetnék jó kedvvel, ha minden felől veszély követi fejünket. *Lambert.* Légy jó reménységgel, -- kelly-fel, 's töröld-ki szemeidet. Élnek még a' jó Istenek, kik jóra fordíthatják e' veszedelmes állapotunkat. *Ravaszi.* Ah Uram! tsak a' házunkat --- *Lambert.* Azt-is meg-sza-badíthatyuk valami módon. -- *Ravaszi.* Ehol-e! ezt-is most hozza ide a' Tatár! ---

VI. JELENÉS.

Salamon Zsidó, és a' Vólttak.

Salamon.

AKÁR hovát menek én kérni az én pénszemet, mék se tudják fizetni-mek; tsak aszt mondják: nints nékhem, nints nékhem, -- mászor jó, mászor jó! hogy a' khútya nem tudják el-finni azok a' roszt Emberek. *Ravaszi. (Magában)* Most valóban oda vagyok! Tudom, a' pénzéért jött. Bár tsak most ne kérné; mert ezentől fel-forgattya minden mesterkedésimet. -- Meg-előzőm. *Lambert.* Hová szaladsz tőlem, hallod-e? *Ravaszi.* Ezentől vissza-jövök, Uram! Ez a' Zsidó, látom, el-tévesztette az úttját, majd el-igazítottam innét. *Salamon.* Jáj! már mos látom én az a' Rabaszi! -- Isten győ-nap khenek! *Ravaszi.* Fogadgy Isten, Salamon; mi hír nálatok? *Salamon.* Mikor fizetik-mek az enyim pénzet már? *Ravaszi.* Soha nem érkeztél alkalmasabb időben, mint most! -- *Salamon.* Miér? *Ravaszi (Félre húzza)* Jöszte tsak ide velem, jöszte, majd valami újságot mondok. *Salamon.* Nem lehet Uram, nem lehet; tsak adj ked inkább az én pénzet-mek. *Ravaszi.* Ne kiált, kérlek, olly nagyon, úgy-is tudom hogy jó szavad van.

Salamon. De bizöm, nagyob'-is kiabibálom én, ha nem ád ked nékem az én öt száz thalléröm. *Ravasz.* Fogadd szavamat, kérlek. *Salamon.* De hodi mek-halगतöm én khennek. *Ravasz.* Menny haza, kérlek, jöjj-el inkább estve felé. *Salamon.* Hát megfizetik kentek nékhem? *Ravasz.* Meg-fizetünk meg, tsak menny haza tsendességgel. *Salamon.* De mit fárósztöm én anyit az én láböt? inkább itt váröm én addik. *Ravasz.* Menny-el inkább, ha mondom, jobb leszsz. *Salamon.* Inkáb' adikhe' nékem minjár, és ne kitekti kotiket anyit én vélem; biz' én vagyök kütye khennek. *Ravasz.* Be helyes szava van ennek a' zsidónak! ugyan jó vólna Bakternek! — Hová való vagy, Salamon? be hangos a' torkod. *Salamon.* Híjába khajbállsz te vélem. Mek-fizetik-e khen, vagy nem, mert mindjár az az Öreg itt mek-hivöm. *Ravasz.* Tsak rajta gyorsasággal, kiálts, mennél jobban lehet, majd bóldogulsz ám velem. *Salamon.* Mért nem hajabálom én az én pénzér? *Ravasz.* Ne alkalmatlankodgy, kérlek, annyit, ne, — fogd az interessét, 's takarodgy innét. *Salamon.* Inkáb' fiz-mek nékem mind az én adóságot. *Ravasz.* Zsidó! fogjad, ha kell; mert ezentől máskép' beszéllek. — — — Ne, nem tartozik senki többel. *Salamon.* Hát nem tartozik khent az enyim adóságot? *Ravasz.* Nem tartozik, nem, tsak takarodgy. Talám azt akarnád, hogy köldülni mennénk te miattad? *Salamon.* Most mek-kell gondolni az emberek ezek a' selma emberek. *Lambert.* Te Ravasz! mit kötekedsz ott annyit véle? jöszte ide. *Ravasz.* Ezentől ott termék Uram. — — — *(Magában)* Ugyan mit tegyek vele, soha nem tudom. *(Fent szóval)* Eredgy, kérlek, haza, 's jöjj máskor, hidd-el, mind eggy fillérig meg-fizettyük a' pénzedet. — — Nesze a' parolám! *Salamon.* Eridj ebet te mind parolád; mert majd én mek-mondom néked valami, kit magam-is mek-bánom. Én kérem az én pénset. *Ravasz.* Pénzet ide, pénzet amoda! ez nem tud mást emlegetni, tsak a' pénzt. Azt gondollya, hogy mí szemeten szedgyük a' pénzt. *Lambert.* Mitsodá pénzt emleget ez a' zsidó? *Ravasz.* Mind úntalan alkalmatlankodik a' nyakunkon. — — Eggy kevésel tartozik néki a' Pasallai. *Lambert.* A' Pasallai? 's mennyivel? *Ravasz.* Nem sokkal, tsak öt száz tallérral. *Lambert.* Oda vagyök! a' hajam' szálai-is borzadoznak, ezt tsak hallván is. — — — Jaj, mennyi pénzemet el-fetsélték az átkozottak! *Ravasz.* Ne sokallya az Úr, kérem, tsak fizessen-meg néki; meg-van mind eggy fillérig a' pénz. *Lambert.* Fizessétek-meg hát, ha meg-vagyon. *Ravasz.* Oh! tsak ne vitatná az Úr-is annyit a' dolgot. Házat vett rajta a' Pasallai. *Lambert.* Házat? *Ravasz.* Azt ugyan, annak-is pedig a' szépét. *Lambert.* 'S ezt az én Pasallai Fiam? vallyon, ki szállíttá ennek szívébe, hogy így gazdálkodnék az Attyának? *Salamon.* Mikor leszik hát már nékem mek-fizetik az én pénzt? mert nem lehetem már nékem itt sokat az a' várom. *Ravasz.* Vesse szeme közé, kérem, azt a' hitván öt száz tallért, hadd takarodgyék előlem; mert a' gyomrom-is emelkedik már szavaira. *Lambert.* Mennyivel tartozik néked a' Fiam? *Salamon.* Tsak már tudja az Úr, hogy öt száz német thallér. *Lambert.* Jöjj holnap Salamon, mind, még az interessét-is meg-fizetem. *Salamon.* Jól leszsz, Tekhéntetes Úr! tsak már én sokat meg-várom. Szeretem én, ha holnap meg-fizetik a' Tekhéntetes Úr. *Ravasz.* Meg-fizettyük meg, tsak hord-el a' viseltt fejedet, mert még ma ki-tépem a' szakállodat. *(El-megy a' Zsidó)* Hogy a' Jantsárok előbb el-nem tudták innét vinni a' szajha Zsidóját. Már minden vezeték szándékomból ki-ütött *(Ezeket magában)* *Lambert.* Való tehát, hogy a' Fiam házat vett? *Ravasz.* Való, való nó! tsak hidgyen már eggyyszer szavaimnak az Úr. *Lambert.* 'S mi végre vette ő azt a' házat? *Ravasz.* Ugyan ez-is kérdés ám! Talám, azt akarná az Ur,

hogy Ördöggel, Pokollal lakjunk egy házban? *Lambert.* Most értem már a' dolgot! de mitsoda ház az? kitől vettétek? *Ravaszí (magában)* No most, tzo tovább, ha tudsz Ravaszí! – – *Lambert.* Nem hallod, a' mit kérdek? *Ravaszí.* Igen-is hallom, Uram! de nem jut hirtelen eszembe gazdájának a' neve. *(Magában)* Most már soha sem tudom, mit felellyek néki. *Lambert.* Mond-d ki már egyszer nó. *Ravaszí. (Magában)* Ugyan mit füllentsek hirtelen néki? majd azt hazudom, hogy a' szomszéd' házát vette-meg. *Lambert.* Még sem jutott eszedbe? *Ravaszí.* Hogy a' patvar el-nem viszi a' nevét! nem tudgya az Úr, hogy' híják a' szomszédunkat? *Lambert.* Talám, a' Mátyus Gazdát akarod? *Ravaszí.* Azt, azt, azt! ugyan régen keresem már a' nevét. *Lambert.* Kivíll ugyan elég szép tekintete van, hát belől van-e jó alkalmatossága? *Ravaszí.* Tsak el hiszem azt; mert Bétsben sem talállyuk párját! *Lambert.* Úgyan kívánva akarnám látni! mennyünk oda Ravaszí! – – *Ravaszí. (Magában)* Ne neked megint Ravaszí; – – – alig rázom-le egyyiket, 's íme már másik száll a' fejemre. – – El nem keríflöm már a' keleptzét. *Lambert.* Jöszte, vezess oda hát, mert alig várom, hogy láthassam. *Ravaszí.* Szívesen, Uram! de nem igen bátorságos ám ott járni az isméretlen embernek. *Lambert.* Miért nem vólna? *Ravaszí.* Mert igen harapós ebek laknak ott: félek, hogy idegen létére meg ne szaggassák az Ur' ruháját. *Lambert.* Be jó gondos szolgám van én-nékem! – – Eredgy, mennyi oda hát, és lássad, hogy bátorságosan bé-mehessek. Én azonban a'hoz az emberhez megyek, a' kitől ezt a' házat vettem. *Ravaszí.* Ugyan meg-mondgya ám az Úr néki magyarosan, hogy tanúllon betsületet a' gaz-ember, és másszor az emberséges embernek olly Ördög-fészket ne adgyon-el, hanem tartsa magának. *Lambert.* Tsak reám bizd; meg-mosom a' fejét szappan nélkül, hogy a' másik Apjának-is hírt vihet felőle. *Ravaszí.* Ugy úgy, Uram! úgy.

VII. JELENÉS.

R a v a s z í, M á t y u s.

Ravaszí (egyedül.)

MÉG eddig jó renden fekszik a' szénám, tsak ez-utánn fel ne forgassák. – – – Ez az Öreg most ahhoz az emberhez ment, a' kitől a' házát vette, pedig patvar tudgya, hol nyallya eddig a' lába' talpát; tán életben sints immár. – – – Ott, tudom, ki nem üt sarkamból, tsak itt benne ne törjék a' bitsakom; mert ez a' vén ember, a' kihez most követséggel megyek, meg-tudgya ám a' róka-bőrt tsáválni. De érte leszek, hogy azt-is meg keríthessem. – – – 'S íme, itt jön szerentsémre! – – Jó napot Mátyus Uramnak! *Mátyus.* Mi jó hír Ravaszí? hol az Úr-fiad? ugyan vígan élitek tí most napjaitokat. *Ravaszí.* Vigan ugyan, mint a' kinek a' háza ég. *Mátyus.* Vallyon, mire nézitek a' napot, hogy tsak a' nagy dombérozásban töltitek az időt? *Ravaszí.* Ne-is szóllunk most erről! más dolog van itt most a' latban. *Mátyus.* Mi lehet? hadd tudgyam. *Ravaszí.* Oda vagyok egészlen! *Mátyus.* Mi dolog történt? *Ravaszí.* Meg-érkezett az Uram Lambert. *Mátyus.* Az Urad, Lambert? – Nó szegények, meg-eszitek tí ma a' szurkot! *Ravaszí.* Ah! kérem, tsak az Öregiünknek ne szólljon valamit az Úr; mert a' bőriünkben sem maradunk majd meg. *Mátyus.* De hogy szóllok. Ne féllyetek, tőlem semmit sem fog meg-tudni. *Ravaszí.* Most új életre kapok! szolgája vagyok holtig az Úrnak. *Mátyus.* Nó bizony!

meg-csne nekem, ha illy szolgára kellene szorúlnom. *Ravaszi.* Tegyük ezt most félre. Szólljunk inkább arról, a' miért engem' az Öregünk ide küldött az Úrhoz. *Mátyus.* Sőt azt mond-meg előbb: tudgya-e már dolgokat az Öreg? *Ravaszi.* Eggy szikrát sem tud benne. *Mátyus.* Nem pirongatta meg a' Pasallait? *Ravaszi.* Tsak eggy szóval sem: Olly tsendes, mint az alutt-téj. — — Ez most általam szolgálattját ajánlya az Úrnak, 's eggyyszer'smind engedelmet kér, hogy ide jöhessen; a' házát akarná meg-tekénteni az Úrnak. *Mátyus.* A' házomat? az én házom nem el-adó. *Ravaszi.* Jól tudom, jól: nem-is azért kíván ő ide jönni, hanem egycdől tsak formáját akarja venni, hogy hasonlót építhessen a' Fiának. *Mátyus.* A' Fiának? talám, az úton álmodta ezt az Urat? *Ravaszi.* Értse-meg az Úr a' dolgot: a' Fiát meg-akarja házasítani, 's a' végre más valami módos házat akar építtetni néki. Mert nem tom, kitől hallotta, hogy az Úrnak igen helyes alkalmatossága vólna, azt kívánná meg-tekénteni. *Mátyus.* Bizvást, szóllítsd ide: meg-tekéntetheti, valamint a' magáét, ha tetszésére lehetne valami benne. — — Én nekem most szorgos dolgaim vannak, a' piatzra kell mennem. — — Köszönts az Uradat *Ravaszi,* én nem sokára, ha lehet, vissza-térek. *Ravaszi.* Meg-tselekszem. Járjon szerentsével az Úr.

VIII. JELENÉS.

Ravaszi, Lambert.

Ravaszi. (Magában)

HÁLÁ a' szerentsénc, itt-is jó ágyat vetettem magamnak. Tsak jönne bár az Öreg; mert alig várnám, hogy vége szakadna már a' dolognak. Eddig tsak gyermek játék vólt az egész állapot; de ez-után leszz ám még a' hadd-el, hadd! Már én most, ha tsak friss valami hazugságot nem gondolok, 's azzal meg nem kerűlöm az Öregt, soha bizony meg nem menekedem a' veszélytől; mert lehetetlen, hogy utól ne érjen az Öreg. Ja! még vihetem, viszem, ha nem, hát ill a' berek, nád a' kert. — — Az Ur-fiam lássa, mint felellyen magáért. De íme itt jön az Öreg, — meg-szóllítottam: nó, mi jó hír Uram? mit mond az az ember? *Lambert.* Haszontalan minden fáradságom! híre sins már néki. Azt mondgyák, hogy a' Városból-is ki-költözött. *Ravaszi.* El-hiszem, félt a' roszz ember, hogy vissza ne vegyük a' ház' árrát, azért el-eblábolt innét. De ezt Uram el ne hallgassuk ám azért, hanem ezentől írjunk utánna, és törvényre idézzük őtet. *Lambert.* Haggy békét, kérlek, hol keresed őtet, ha hírét sem tudgyák mondani. Voltál-e inkább a' Mátyus Gazdánál? *Ravaszi.* Vóltam ugyan, véghez-is vittem mindeneket. Mátyus kész-szolgálattját ajánlya, és ha tetszik az Úrnak, szabadon, mint a' magáét, meg-nézheti a' házát. *Lambert.* 'S mit szóllott egyebet? *Ravaszi.* Oh! vajmi nagyon meg-szomorodott, hogy meg-értette az Úrnak haza-jövetelét! a' háztól-is el-ment nagy bújában, hogy ne-is lássa az Urat. Sőt a' mi több, reménkedve kére: Édes kedves Ravaszim! vajmi jó borra-valót adok, tsak szólld-le az Uradat a' házomnak meg-vételétől. — — De ne búsúllj! gondolám magamban: tsak akkor legyen házad! — — De kérem az Urat, valamikép' meg ne haggya magát szédítenni; mert vajmi nagy mester ám ez az ember. [*Lambert.*] Tsak reám bízd, jóra kapott. — Mennyünk oda *Ravaszi.* *Ravaszi.* Örömmel Uram! Tsak az alkut bár elől ne hozná az Úr néki, mert félek tőle, ne hogy le-üssön valamiképpen lábomról. *Lambert.* Ne törődgy érte, tsak hagyd reám. (*Bé-mennek.*)

IX. JELENÉS.
Korlát, Lodmér.

Lodmér.
(*Titkon a' Lambert' házából ki-jönnék.*)

NINTS-E itt valaki? *Korlát.* Senkit sem látok, — — — (*Környül-néz*) bátran el-mehetünk. *Lodmér.* Mert nem akarnám, hogy itt érjen bennünket az Öreg, és el-rontsuk mester-ségét a' Ravaszinak. — — Be örömet tudnám, mint légyen ennek dolga az Öreggel. Tsak ezt el-ne hagyná most eggyyszer a' szerentse, mert, nem tudom, majd hogy' járna a' szegény Pasallai. *Korlát.* Ne féltsd te Ravaszt: helyen van annak az esze. *Lodmér.* Oh! Barátom! nints olly ébrent-vígyázó elme, melly valaha meg-ne fogyatkozna. A' lónak négy lába van, még-is néha botlik. A' Ravaszinak, Barátom! zsigány-üllőn kőlt minden praktikája, 's azért nagyon félytem, hogy fenn ne akadgyon, és nyakát ne szegje az Urának; mert az ilyen ravasz szolgák hamar meg-fordítyák a' rudat, és ki-tsapnak a' szélvész előtt. *Korlát.* Bátor mi követné őtet, nem vélném Ravaszról, hogy ki-térne az útból; mert ismértem hitét, és Urához-való jó szívét. *Lodmér.* Oh! Barátom! sokszor, még az esküdt hűség-is némelly próbákon meg-esik. Gyakorta láttam én már — — — *Korlát.* Lassan, lassan! — — Nem a' Ravaszi az, a' ki amott jön? *Lodmér.* Valóban az, pedig az Öreggel siet ide. — — Mennyünk, Barátom! ne talántán meg-sajdítottson benniünket az Öreg, és gyanúba vegye itt-létünket. (*El-mennek.*)

X. JELENÉS
Lambert, Ravaszi.

Ravaszi.

NÓ, mint tetszik az Úrnak a' vett ház? nem-de könnyen jutottunk hozzá? *Lambert.* Meg-vallom, kedvem szerént vagyon. Annyiba tartom, mint-ha ingyen jutottam volna hozzá. *Ravaszi.* Tsak el-hiszem azt! — — *Lambert.* De te, vallyon ki sűgta-meg azt az én Fiamnak, hogy így gazdálkodnék az Attyának? *Ravaszi.* Mire nem viszi a' fiú szeretet az embert? Mindazon-által, ha én nem fáradtam volna utánna, és a' Zsidótól pénzt nem kértem volna, most ennyi — — házunk sem volna, ni! *Lambert.* Igyekezem meg-jutalmazni fáradtságodat. — — 'S mennyivel vagytok hát még adósok? *Ravaszi.* Uram! a' mint ott-benn-is mondtam: már öt száz tallért adtunk néki, még két ezer forinttal tartozunk néki. *Lambert.* Mert mind ezt, mind a' Zsidót még ma ki-akarnám fizetni. Most hoztam két ezer aranyat magammal, abból ki-telik. *Ravaszi.* Tudgya az Úr mit? bizza reám a' dolgot, és ne hogy valamelyiknek ki-fogása lehessen; olvassa kezembe az Ur a' pénzt, én mind a' kettőnek híven meg-viszem. *Lambert.* Ezt én talán tsak nem tselekszem, ne hogy reá szedgyem valami-kép' magamat, ha kezedbe adom a' pénzt. *Ravaszi.* Ugyan, hogy merném azt tsak gondolni-is, hogy én meg-tsallyam az Urat? *Lambert.* Ugyan, hogy merném azt tsak gondolni-is, hogy én őrizkedgyem tőled? *Ravaszi.* Hiszem, én az Urat soha sem tsaltam még meg, mióta itt szolgálók. *Lambert.* El-hiszem azt, mert én jól vígyáztam mindenkor magamra. Azért most-is tsak azt tartom, hogy tanátsosabb leszsz, ha magam adom mind-eggyiknek kezébe a' pénzt.

Ravasz. Ugy, de nem illik, hogy illy Öreg létére maga fáradgyon az Úr egy Zsidó után. *Lambert.* Nem a' te gondod az, hallod-e. Nálunk nem szokták az ebre bízni a' háját. Menny te most inkább a' majorba, és hídd haza a' Fiamat. Én azon közben az embereimhez megyek, és el-hozom a' pénzemet. *Ravasz.* Inkább én-is el-megyek az Urral, és el-segítem hozni a' pénzt. *Lambert.* Tsak te menny, a' hová parantsoltam, és járj sietséggel. *(El-mégven)*

XI. JELENÉS.

Ravasz. (Egyedül.)

UGYAN, még ezt-is eb-téjen nevelték ám fel valahol! tsak reá nem vehettem, hogy kezemre bízna a' pénzét. -- De módot keresek benne, hogy markomba keríthessem. Ő most a' pénzét hozza ide. Két ezer arany szép, egy tsomóban! vallyon hogy' ejthetnének mí ennek módgyát Ravasz? --- *(Elmélkedik magában)* Nem úgy. --- Jól vagyon! helyesen vettem-fel a' dolgot! --- Én most azt gondoltam, hogy valami szurkos késértő ruhába öltözködöm, 's ha vissza-tér az Öreg, majd addig ijesztem őtet, még ide nem adgya minden pénzét. -- Helyes a' gondolat! *(Örömben össze-üti a' kezét)* -- Most ő engem' a' majorba küldött a' Fijáért, pedig itt-honn, 's talám most-is a' teli poharak között vagyon. Szegény Öreg! azt gondollya, hogy szentül van a' dolga; véli, hogy a' Fija ott-kinn gazdálkodik a' majorban, holott tán hét holnapja-is van, hogy színét sem látta a' majornak. De hálá a' szerentsének, hogy így történtek mindenek! Én most az Úr-fiamhoz megyek, és meg-mondom néki, hogy egy kevés ideig távozzon-el a' háztól, hogy annál könnyebben meg-fejhessem az Öreget.

Vége a' II. dik Fel-vonásnak.

A' harmadik Fel-vonás az utolsó Negyedben fog következni.

XI.

PORTIA.

A' MESSZIADE VII. dik KÖNYVÉBŐL.

V. 264–496.

AZ-ALATT a' leg-kedvesebb gyermek' Anyja, álmatlanul ki-vontt magános éjjele után ért-bé a' virádtának szürkülésével Jérusálembe; nem lelte ő meg a' Templomban, a' hol kereste, nem találta ő fel az isteni Fiút! Aggódó álmélkodásokba süllyedve valamely közelgető kopogást hallott a' Rómaiak' palotáji körül. Feléje ment a' kopogásnak, 's nem gondolkodott azon, hogy honnan jöhet az. Ekkor közzé-egyveledik a' Népnak, melly Jérusálemnek minden úttzáin az ítélő-szék felé tolakodott. Aggódtn, de a' zendülés' oka miatt még nem-töprönködvé, közelít ő az ítélő-székhez. Itt meg-látja Lebbéust. Alig látja-meg Lebbéus az Anyát, 's fut. Ah! 's mégyen? kerül

engemet? Ezt gondolá Mária. A' Végezés ezzel a' gondolattal rántja-fel ellene a' kardot, melyet szíve' keresztűl-döfésére rendelt vala el. Mária fel-emelkedett, 's meg-látta Jézust. Angyala, midőn halotti el-sárgúlását, a' mellyel el-halaványodott, midőn meg-merevedett szemeit meg-látta, el-fordította artzúlatját. De Mária, midőn szemeiről a' homály, füléről a' sikettség el-esett, elébb-ment, 's közelébb tántorgott az ítélő-szék-hez, 's még egyszer látta a' Fiút, 's a' hatalmas vádolókat körül-lötte, 's a' bíráló Római! hallotta a' Nép' szavát, melly dühössen kiáltozta a' halált. Mit tsinálna? mitsoda irgalomhoz folyamodjon? Körül-nézte magát, de nem láta Irgalmat! fel-tekinte az Égre; ez-is meg-némúlt az Anyának. Ekkor könyörgött vérző szíve: Ó, a' ki őtet nékem Angyal által jövendőlte-meg, a' ki nékem őtet a' Bethlehem' völgyében adá, hogy néki Anyai örvendezéssel örvendezzek, a' millyennel az Anyáknak egyike sem örvendezett, olly örvendezéssel a' mellyeknek mindenikét a' születését idvezlő Angyalok sem éneklelték! Te, a' ki a' Sámuel Anyját meg-hallgatád, midőn az Oltár mellett állott, sírt, 's könyörgött; hallgasd-meg, Irgalmazó! az én Lelkem' keserűségét, értsd-meg aggódásomat, melly inkább rongál a' szűlők' aggódásainál. A' leg-anyaibb szívet adad te nékem és a' leg-jobbik fiat, a' leg-jobb fiat minden földön-születtek között. Óh! ne hagyd őtet meg-halni, ha külömben kiáltásom isteni akaratoddal nem ellenkezik; te, a' ki az Egeket teremtéd, 's a' könynek parantsolád, hogy irgalomért hozzád kiáltson-fel.

Itten el-némúlt szíve. A' közelgető sokaság' árja őtet félre toltá, 's el-fogta előlle a' Fiú' tekintetét. El-szakadt a' tolongástól, meg-állott, mert, kereste, de nem lelte-meg a' Tanítványokat. Bé-fedte magát, 's szótalánul sírt. Midőn azután szemeit fel-emelé, a' Római Ur' óldalpalotája mellett látta magát. O talám emberek laknak itt, monda; talám hogy a' tobzódók' palotáiban is szűlt egy Anya, a' ki nem tartja kitsínynek az Anyaiságot érzeni. O! ha igaz találna az lenni, a' mit az Anyák, ó Portia! felőlled beszéllenek, hogy szíved érzékeny; ó Angyalok! a' kik születése' jászola mellett énekeltek, ha az igaz volna! Ezt gondolá. Már fel-fedezve megyen fel-felé a' márvány folyosókon, 's már a' tsendes palotákba ér. De még nem hatott méljen bé, 's egy távoly börtözet alól, szomszédságában az ítélő-palotának, egy Római Asszony jő-ki, 's meg-látja Mariát. Az ifjú sáppadt Rómainé, úgy a' mint fel-bontott haja 's könnyű leplei reszkető tetemein le-folytak, álmélkodva állott-meg. Mert a' Nemteremtettnek Anyja, ámbár most a' fájdalom el-lepte, olly magasságot mutat artzúlatjában; a' melyet még az Angyalok is, minthogy azt ezek leg inkább értették, tsudáltanak. El-borítva a' fájdalomtól, leg-méljebbre süljed-le az emberek által tsudáltathatni. Végre megszóllalt Portia. Szóllj, mondd-meg, ki vagy te? De akár ki légy, még ezt a' tekintet' méltóságát, ezt az isteni fájdalmat soha sem láttam. Itt félben szakasztá Mária: Ha azt a' szánakozást, a' melly tekinteteidben van, szívedben is viseled; jöjj, kérlek, Római Nemes Asszony! 's vezess engem' Portiához! Még inkább el-rémülve felel néki lassú lágy szózattal a' Rómainé: Én vagyok Portia. – Te magad vagy é Portia? Egy titkos, enyhítő lassú kívánság festette előttem így Portiát, midőn meg-láttalak. 'S te magad vagy hát Portia? Egy Anya' gyötrelmét ugyan te nem esméred egészen, a' ki abból a' népből való, melyet tí útáltak; de magok az Israelitánék is azt beszéllik felőlled, hogy a' te szíved szánakozó és érzékeny! Az a' Férfi, a' kit Pilátus ítél! a' kit a' kevélyek vádolnak! nem teve gonoszt! Én annak Anyja vagyok. El-végzé mondását Mária. – Portia meg-állott előtte; 's tsendes bámúlással, víg gyönyörködéssel nézte őtet. Mert

a' szánakozás' aggodásait fellyebb-múltá a' nemesebb szemlélés. Most tsak tsudállani tudott. Végre így szólla: 'S ő a' te fiad? Bóldog Asszony, 's Anyja vagy é ennek az Isteni Embernek? Te vagy Maríá? Ekkor el-fordúl tőlle, 's az Égre függeszti meredő szemeit. Ez az ő Anyja, Istennek! Títeket szállítalak-meg, tí fenntebb, jobb Istenek, a' kik magatokat komoly álmomban ki-nyilatkoztattatok előttem. Nem hívnak títeket Jupiternek, nem hívnak Phoebus-Appollónak. De akár mi-képpen hívjanak, tí vagytok, a' kik az Anyját a' leg-nagyobb embernek, ha külömben ő ember, hozzám küldöttétek. – 'S engemet kér ő? engemet? Nem! ne kérj engemet! O vezess, inkább hozzá, a' te nagy Fiadhoz, hogy homályaimból, kétségeimből ragadjon-ki! tsak messziről tekintsen reám, 's az Istenség' tudományját előttem fedezgesse – Portia ismét el-fordúlt. Kedvellő szemmel kereste Maríá szemeit a' Rómainénak; fel-lelte, 's így szólla: O mint olvadoz a' te szíved! Ugy van! szeret, érzem, Portia! O Portia én egykor a' bóldog Anyáknak leg-bóldogabbika voltam. Még úgy Anya nem szeretett, mint én szeretek! De kérlek szánakozó jó szívedre, Nemes Asszony! ne hívd segedelműl Isteneidet! Segíts magad; azok nem segíthetnek. Sőt te sem segíthetsz, ha az Isteni Végezés, hogy meg-haljon, akarja. De ha lelkét az ártatlan' vére bé nem fogja motskolni, bátrabban áll majd meg Pilátus ez Istenek' Istene' ítélleti előtt. – Portia rá tekint, 's lassú hanggal ekként szólla: Ó mit mondjak először? mit utóljára, milyen teli van szívem! Most tsak az légyen enyhítésedre, ha külömben enyhíthet, hogy én segíteni akarok te rajtad, te kedves! Mert tudd-meg, én azokat az Isteneket, a' kiket említél, nem hívtam segedelműl. Az a' szent álom, mellyből most serkenek-fel, jobb Istenekre tanított; azokhoz kiáltottam-fel; – egy rettentő szent álom, a' milyen még soha sem lebegett lelkem körül. Segítenék rajtad, Maríá, ha nem folyamodtál volna is hozzám. Az az álom, a' mellyet láttam, hathatós kéremléssel szállott erántad. De rettenetesen tűnt-el; 's vége felé nem érttettem. Akkor fel-ébredék alvásomból, 's hideg verejtrékben letem magamat. Siettem azonnal azt az ártatlan foglyot látni; 's ímé az Istenek az Anyját küldik hozzám. – Itt el-hallgata, 's intett egy rab-leányzónak, a' ki tőlle távol, a' folyosó' végében állott. Mert midőn háló-szobáiból ki-jött, azt parantsolá, hogy távol-lyag késérje, tsak egy szolgálója. Ez most közelébb jöve, 's ezt a' parantsolatot vevé: menj Pilátushoz 's mondjad néki: Igaz, ártatlan, isteni, nagy ember az, a' kit ítélsz! ne kárhoztasd őtet! álmomban egy jelenést láttam. Enyhítsd tehát, kedves Anya, gyötrelmeidet, 's jer, hogy a' virágok közzé vezesselek, monda, a' reggeli nap fényre, hogy a' zsinatot ne halljuk, 's el-beszéllhessem, mire tanított ez a' komoly éjjeli óra.

Igy mondá ezt Portia; 's le-menének. A' nemes lelkű Pogány komoly tekintettel néz-le. Még álmélkodik a' látott álom felett, 's újabb gondolatokba süllyedez. Anyála öntötte azt lelkébe, 's leg-kedvesebb elmélkedéseiből, mellyeken leg-hevesebben gondolkozott, újabb gondolatokat támogatott, szívének leg-gyengébb húrjait annál bizonyosabban érdeklenni, 's el-lágyítani. Ekkor ki-fejti magát elmélkedéseiből, 's így szóll: – Socrates – – – te ugyan őtet nem esmered, de én meg-borzadoz örömben, ha nevét mondom, – – – a' leg-nemesebb életet, a' melly valaha élődött, oly halállal koronázta-bé, melly még ezt az életet-is fellyebb emelte. – Socrates – – – mindég tsudáltam én ezt a' Bóltset; szüntelen' szemléltem képét, – – – őtet látám álmomban. Ki-mondotta halhatatlan nevét: Én Socrates, a' kit te tsudállassz a' síron-túlról jövők hozzád. Tanúlgass-le, engem' tsudálni! Az Istenség nem az, a' minek mí állítottuk, én

a' szoros bőltesség' árnyékában, tí az óltárokon. Azt előtted egészen fel-fedezni nékem nem parantsóltatott. Én tsak az első lépésig vezetlek tégedet Templomának pitvarába. Talám e' napjaiban a' tsudáknak, midőn a' földnek leg-felségesebb tette tellyesedik, valamelly jobb, magassabb Lélek beljebb vezet a' szentségbe. Ennyit mondhatok, 's ezt néked jó szíved érdemlé. Socrates már nem szenved a' gonoszoktól. Elysium nintsen, sem az éjjeli folyamat' Bírái nintsenek. Ezek tsak gyáva tévelygések' festegetései voltak. Ott más Bíró ítél, más napok világítanak, nem az Elysium völgyei. Szám, mérték és serpenyő fontol, mér, és számlál minden tettet. Mint sorvadnak akkoron a' Virtusnak leg-nagyobbjai kitsinnyé! dagályos nagyságok mint lohad-el egészen! Némellyike jutalmat, a' leg-többek botsánatot nyernek! Egyenes szívem botsánatot kapott. O túl, Portia! túl a' halottak' medentzén be sokkal másként van minden, mint a' hogy' gondoltuk. A' te rettenetes Rómád egy hemsegő hangyadomb: a' szánakozás' tsorgó köny-tsepe pedig olyan nyomos, mint egy egész föld-gomoly. Érdemeljed sírásának tanúlását! A' mit ez a' szent Serege a' Lelkeknek mindenek előtt innepel mostan, a' mi még nékem sem fedeztetett-fel, 's a' mit én-is tsak megszűröl tsudálok, ez: A' leg-nagyobbika az embereknek, ha ő külömben ember, szenved, többet szenved, mint valaha szenvedett Halandó, leg-méljebben engedelmeskedik az Istenségnek, 's ez által a' Virtusnak leg-nagyobbikát tellyesíti, 's mind ez az emberek miatt, és most, esik! – Nézd, őtet láták szemeid! Pilátus ítéli ezeknek a' tetteknek Tévfőjét, 's ha vére folyni fog, még hangosabban nem kiáltott soha-is az ártatlanság' vére. Itt el-hallgata a' Jelenés. De még meg-szollíta, midőn tünt, a' messzeségből: Nézz! Néztem; 's ímé körüllöttem meg-rendűltt sírok vóltanak, 's az egekről a' sírokig nehéz felhők függöttek, 's szinté a' felső végig szakadtak-meg, 's egy vérrel tsorgó ember lépett-bé a' felhőkbe, a' hol azok meg-nyíltak. Számlálhatatlan emberek' sokasága gyűlt-össze a' sírokon, 's ki-terjesztett kívánczók karokkal néztek utánna annak a' Véresnek, a' ki a' felhőkön fel-felé ment. Közzűlők-is sokan vérzettek. A' tág környékek itták véreiket, 's rengettek. Kínlódni láttam a' kínlódókat: de ők méltósággal szenvedtek, 's jobb emberek vóltak, mint ezek itt körüllöttünk. Ekkor egy fergeteg jött. Rettenetesen közelgetett elébb, 's éjbe borította a' mezőket. Ekkoron fel-ébredék. – Itt el-hallgata. Így tsökken-meg az utolsó gondolat, midőn a' Végezés' mélsége előtt hírtelen íjed-el. Így akada-meg Portia. – María az Égre fordítá sokat gondoló artzúlatját. Mit mondjak, Portia? A' mire tégedet álmod taníta, azt ugyan én magam sem értem egészen: de reád nézek, 's tisztellek. Magassabb Lelkek szállanak majd elő, 's bé-vezérlenek a' Szentségbe. Ezt mindazáltal mondanom, ámbár akkor, mikoron ők szóllanak, örömet meg-némúlok, szabad: Az, a' ki ezeket a' forgó Egeket olly könnyen teremté, mint ama' tsemetét, melly most sarjadzik; a' ki az embernek fáradttságos életet, sebes örömmel, és sebes bánattal tellyes életet adott, hogy a' nemesebb Lélek' méltóságáról el ne felejtkezzen, 's érezze, hogy a' síron túl halhatatlanság lakozik; Az, Az tsak Eggy! az Ő Neve Jehova! Teremtője 's Bírója a' Világnak! az első embernek Ádámnak Istene! és Abrahámnak, a' mi Atyáknak. De az a' mód, a' mellyel Néki szolgálunk, akármi-képpen fuvalkodjanak-fel a' kevélyek, még kegyeseinknek-is homályos. Elég az, hogy azt Ő parantsolta. Ő maga érti azt, 's fel-fogja fedezni, sőt már-is fedezi. Jézus, a' nagy Prophéta, a' Tsuda-tévfő, az Isten' szó-szóllója! nevezetlen örömmel, borzadással, bámúlással és tisztelettel nevezem én

ötet fiamnak! jöve azt fel-fedezni. Én szüljem ötet! Jézus legyen a' neve! ő váltsa-meg a' Világot! ezt jelentette-meg nékem egy Halhatatlan. Mí ezeket Angyaloknak hívjuk; de ők szint-úgy Teremtettek mint mí. De a' Görögök' és a' Róma' rettenetes Istenei, ha Istenek volnának, ezekhez képest közönséges Halandók volnának. Midőn én Jézust, a' tsuda-tévő gyermekeket, a' játszolban szültem, ezeknek a' halhatatlanoknak serege énekle néki. – Portia le-bukott mellette; ki-nyitott karjait az Ég felé terjesztette, el-rémült; imádkozni akart; lassú hanggal akarta a' Jehova nevet mondani: de érzette, hogy a' leg-nagyobbikát a' neveknek még nem szabad nékie mondani. Fel-költ, 's el-lágyúlással az Anyára tekintett, 's monda: Nem fog meg-halni. – *María*. Meg fog bizonyosan! O rég-ólta emésztí már életemet ez a' gond, mert maga mondá azt, ó Portia! 's a' mi nékem, és azoknak a' kegyeseknek, a' kik ötet követik, minden titkok közt a' leg-titkosabb, által-láthatatlanabb, ő maga végzé-el, hogy meg-hal. Ah most újobban fel-tépi ez lelkeinek sebeit. A' te beszédid az Istenről gyengédeden enyhítették azt, 's ímé fel-van újra tépve, 's vérzik a' mély seb. Áldjon-meg az Isten, az Abrahám Istene! De fordítsd-el ezt a' síró szemedet rólam! hijába vígasztal az engemet! mert el-végzette, hogy meg fog halni, 's meg-hal. Itt el-hagyta a' szózat. Sokáig állottak egymás mellett, félre fordított artzúlattal. Végre, mint mikor a' haldokló fordul még egyszer Barátja felé, Portia úgy szóllott: Ó te, te leg-kedvesebbike az Anyáknak! Anya! el-megyek, 's véled eggyütt sírok a' Meg-hóltt' sírjánál.

XII. HORATIUS' IX^{dik} ÓDÁJA A' III^{dik} KÖNYVBŐL.¹

HORATIUS.

A' míg kedves voltam előtted,
'S míg nem tsatlá más idegen kar
Szép nyakadat. Soha semmi Királlyal
Nem kívántam volna tserélni.

LYDIA.

Míg szived lobogott értem tsak,
'S nem vólt Lydia még Chloe tsúfja:
A' nagy hírví Lydia, sokkal
Mint amaz Ilia nevezetesb vólt.

1) Ezen verseknek mértéki, amaz esmeretes vershez vagynak szabva: *Jam moesta quiesce querela*.
Egy szóval minden vers a' Hexameternek végzéséhez hasonló; mindazonáltal az úgy nevezett Spondaicus versek' végei sem zárattak innen-ki.

HORATIUS.

Már szeretöm most a' gyönyörű Chloe,
Ő kotát ért, ő citherát vér:
Csak Chloem éllyen; szép éltéért
Nem iszonyodnék menni halálra.

LYDIA.

Mink pedig égünk fáklya gyanánt majd;
Én 's a' szép Calais köz lánggal:
Kész vagyok érte dupla halálrais,
Tsak menthessem életét azzal.

HORATIUS.

Hát ha mi Lydia meg békélnénk,
'S vissza jöhetne régi szerelmünk,
'S fel hagyván Chloen: ismét a' szép
Lydia birná szívem' egészen.

LYDIA.

Ő noha mint a' tsillagok olly szép,
Te pedig, ámbár héjnél könnyebb,
'S a' tengernél vagy haragossabb;
De véled élnék 's halnék mégis.

A. J.

XIII.

UGYAN AZON ÓDÁJA HORÁTIUSNAK,
szorossan az ő vers mértékéhez kötve.

HORÁTIUS.

MIG kedvedbe Horátius
Bent vólt, 's új szeretőd' karjai nem fogák
Tsüggően nyakadat körül,
Hozzám nem teheté semmi Király magát.

LYDIA.

Míg csak Lydia volt tüzed,
'S nem hágott neki még eleiben Chloe:
Akkor Lydia nagy neve,
Olly hírtí vala majd, mint amaz Ília.

HORÁTIUS.

Most már a' Citherát verő,
És kotákba tudós szép Chloe lántza tart:
Éllyen csak Chloe, kész lészek,
Éltéért örömet véremis ontani.

LYDIA.

Én szintúgy, 's Calais velem
Köz lánggal lobogúnk a' szerclem' tüzén:
'S Éllyen csak Calais, bizony
Kész érette fejem dupla halálrais.

HORÁTIUS.

Kérdlek: hát ha mi, Lydia,
Még vólnánk valahogy öszve szerezhetők?
'S fel hagyván Chloen; újra te
Birnád gerjedező tiszta szerelmemet.

LYDIA.

Ollyan szép Calais noha,
Mint a' tsillagi fény! te lebegős eszü
'S habnális haragosb: Veled
Kívánnék csak ugyan élniis, halniis.

A. J.

(NB. Ezen versekben a' végső Dactylus helyett, sok helyen Creticusok fordúlnak elő: de ezen szabadságot Horátius magais fen tartotta magának, mint azt ugyan ezen Odában, avagy csak ezen versének végezteis bizonyította: *Et cytharae sciens.*)

XIV.

XV. 'SOLTAR' SZOKOTT NÓTÁJÁRA.

1. URAM! ki leszen lakosa,
Felséged ditső sátorának?
'S a'hoz ki bizhat valaha,
Hogy nyugtot fog találnia?
Szent hegyed' oldalán magának?
2. Az a' ki tökélettel jár;
Tselekszik mindég igazságot,
Igazságot szól, 's azért bár
Gyüiltessék; de még se zár
Szívébe titkoltt álnokságot.
3. A' ki nem tiz rágalmazást,
Ember-társához nints gonoszszal,
Nem sért meg nyelvességgel mást;
Mert gyüilöli e' rút szokást,
És nem fizet a' rosszszért rosszsal:
4. Az Isten-félőt tiszteli,
Az Isten-káromlót útállja,
Sött éppen nemis nézheti:
'S ha egyszer hítét le teszi,
Kárt vallyon bár, de azt meg állja.
5. Ád költsön, szüikülttel jól tesz,
'S nem vágy azért ő usorára,
Bért ártatlan ellen nem vesz:
Az ilyen – oh! be bódog lesz!
Bódog sorsának nints határa.

B. ID. RÁDAY GEDEON.

TÓLDALÉK
A'
MAGYAR
MUSEUM'
III-dik NEGYEDÉHEZ.

*Tu, quum timenda voce complesti nemus,
Proiectum odoraris cibum.
Cave, cave.*

HORATIUS.

T. RÁJNIS JÓZSEFNEK,
A' VIRGYILIUS' FORDÍTÓJÁNAK,
VISZONTAG
EGÉSZSÉGES HOSZSZÚ ÉLETET KÍVÁN
BATSÁNYI JÁNOS.

MÉG a' múltt esztendőben, Sz. András' havának utolsó napján, írta volt hozzám RÉVAI Miklós Barátunk, hogy, vévén a' Múzséum' I-ső Negyedéből számodra küldetett nyomtatványt, rövid nap alatt magad-is fogsz írni, és *meg-küldöd egyenes ítéletedet-is Társaságunk iránt*. Meg-vallom, hogy ez a' tudósítás nem kevés kívánságot gerjesztett bennem, nyelvünk' elő-vitelére tárgyazó igyekezetünknek közre-botsátott első gyümölcstéről észre-vételeidet olvasni; oly el-tökélt szándékkal, hogy, a' mennyire azok engemet illetni, 's jók, helyesek lenni fognának, hasznomra fordíttandom. Várva vártam azért Leveledet, mind addig, míg el-végre hallván *Virgyilius'* általad fordíttatott Pásztori Kőteménnyeknek nem sokára léendő ki-adattatását, gyanakodni kezdtem, hogy talán azon alkalmatossággal nyomtatásban fogod velünk közleni meg-ígért ítélet-tételedet. Nem tsalatkóztam-meg vélekedésemben; és, a' mit jövendőlttem, meg-történt. Mert ez-előtt egy-néhány héttel Kassára érkezvén *Landerer Mihály* Könyv-nyomtató, el-hozá magával a' MAGYAR VIRGYILIUS' I-ő darabját, a' mellyhez tartozó úgy-nevezett *sisakos páízsos kardos* MENTŐ-ÍRÁSOD után egy TÓLDALÉKOT-is függesztettél, mellyben a' *Magyar Múzséumról, jelesbben pedig az abban foglaltatott Fordítás' Mesterségének Reguláiról-való ítéletedet ki-nyilatkoztatod*.¹

EZEN Tóldalékokban eggy-eleintén ditséred *erőltetés-nélkül-való, természetes, tiszta magyarságunkat*; de az-után *nagy furtsaságot*, sőt egy *vétket-is* látsz, úgy mondog, írásukban: olyan vétket, *melly a' Magyarokban a' jó ízt, 's az igaz ítéletet meg-veszthetné*.

Furtsaságunknak tulajdonított, tudni illik, hogy *ollyan társsal, a' kinek inai szükséges erő nélkül szűkölködnek*; a' ki, a' Te Mentő-írássod szerént, olyan Magyar Poéta, kit Poéta Poétának, Magyar Magyarnak nem tarthat;² és a' ki abban-is, a' mit maga ír, tellyességgel semmit sem ért; a' ki Tégedet, mint Fedrusnál amaz állatok a' haldokló Oroszlányt, súlyos nyavalyádban írásával meg-támadni mérészlett: hogy mí³ mondom, eggy *ollyan társsal kezdtük pályafutásunkat*. Őtet, mondog, előre-botsátottuk a' végre, hogy a' mí *nagy gyorsaságunk* (hogy már!) *e' társunk' lassúságához-képest nagyobbnak láttassék*. Ezt tulajdonított tehát furtsaságunknak, szinte mint azt-is, hogy mí magunk ugyan gyönyörködtető Poétai munkáknak fordításában foglalatoskodván, *Klopstockot, Gesznert, Oszsziánt* öltöztettük magyar ruhába, *Miltonnak el-vesztett Paraditsomát* pedig len e' társunkra bíztuk, vagy leg-alább e' *szerentsétlen* munkának világra-botsáttását jóvá hagytuk. – Ez a' Te vádolásodnak eggyik része, Barátom! a' másik pedig, melly

1) MAGYAR VIRGYILIUS. Első Darab. 's a' t. Fordította Kőszegi Rájnis József. Pozsonyban, 1789.

2) Azt akarja RÁJNIS József Baróti SZABÓ Dávidról a' Magyar Világgal el-hitetni, hogy ő *sem nem Poéta, sem nem Magyar!*

3) KAZINTZY Úr, és én.

szorossabban, sőt egyenesen¹ engemet illet, az: hogy a' jó ízt meg-vesztegettyük, és az igaz ítéletnek törvénnét meg-szegjük, olyan regulát szabván a' Fordítottoknak, *melly szerint a' leg-jobb fordítottok-is hibások volnának*.

IGY nyilatkoztatod ki a' Magyar Múzséumról való ítéletedet, mellyet osztán bővebb szóval igyekezel erősíteni, 's meg-mutatni. – Által, meg' által-olvastam Tóldalékodat; figyelmetesen, 's elegendő-képpen meg-vizsgáltam minden okaidat; de hová tovább, mind inkább meg-csöszdtem azon első vélekedésemben, hogy ez a' Te úgy-nevezett *egyes* ítélet-tételedd többnyire nem egyéb, hanem csak Társunk ellen törekedő nehéz szívednek, és a' ditsősségre kelletlenül felettébb vágyakodó elmédnek hirtelenkedve-hozott gyümöltse. Ezen állításomnak igazsága önként ki-tetszik majd e' feleletemből, mellyben ítélet-tételeddnek helytelenségét fogom meg-mutatni. Többnyire Tennen szavaiddal hozám azt elő; valamint szintén hogy ellenkező állításaidat-is, a' mennyire lehetséges, 's szükséges leszen, saját szavaiddal úgy fogom elő-hozni, hogy Múzséumunknak Olvasóji, mind magának a' kérdésben forgó dolognak miségét, mind pedig a' mí arról-való különböző értelmünket, annak mivolta szerint által-láthassák, 's meg-ítélhessék.

Előre el-látom ugyan, hogy Te az én leg-világosabb-értelmű szavaimban-is homályt 's gátsot fogsz keresni. Sőt talán, mivel én vagyok leg-első, a' ki nem tartván halállal *rettegőt két-élű fegyveredtől*, veled a' vívó piatzra bátran ki-szállani, vagy-is inkább (mivel-hogy verekedni nem szándékom) a' ki tölled különböző-képpen érezni, ítélni, 's feddő Leveledre felelni merek; talán, mondom, éppen én leszek az, a' ki ellen *halálos tsapásokat* fogsz intézni. Mert Te, Barátom, keményen fenyegetődzöl; sőt meg-is-esküdtél *Skáligyernek éles pallossára, hogy majd sértő-írásodat-is világra bocsáttod*,² hogy *sisakos, paizsos, kardos mentő-írásoddal, két-élű fegyvereddal, az ellenséget rettegtetvén, halálos sebeket még csak az egyszer nem osztogatsz*,³ hogy betegségedből fel-gyógyulván, *jól-lehet erőlen a' tested, de erős a' lelked; hogy elégséges erőd van, a' Tudósokat gyönyörködtetni, a' tudatlanokat oktatni, a' büszke tudósokakat pedig példáson meg-alázni*. Utólszor inted azért SZABÓNAK követőjét, hogy *őjják magokat, mert a' minémű Te vagy azon sisakoddal, paizsoddal, és két-élű fegyvereddal, több olyanok, 's náladnál erősebb és irgalmatlanabb írók*⁴ készen

1) RÁJNIS azért vádollya KAZINTZY Urat, hogy az én *regulámhoz alkalmaztatván fordítását, azon regulát jóvá hagyta*. Már: KAZINTZY Úrnak az I-ső Negyedben lévő fordítása (leg-alább az *Éjszaka*) koránt-sem alább-való *Geszner*' *Idyllüminál*, mellyeket ő a' fordítás-béli számos hibáktól ki-tisztogatva rövid idő alatt újra ki akar nyomtattni. Lám pedig azokat az említett Úr (a' mint azt M. B. Idősb *Ráday Gedeon* Úrhoz intézett Előljáró beszédéből láthatni) már 1785dik esztendőben a' sajtó alá el-készítette; olly időben tudni illik, a' midőn még Kazintzy Úr sem személyemet közelebből, sem pedig regulámat nem ismerte, annyival inkább fordítását azokhoz nem alkalmaztathatta. Ha tehát az említett *Éjszaka* valójában *hibás fordítás*, az nem az én reguláimnak helytelenségét bizonyítja.

2) Lásd az *Elöl-járó Beszédének* utóilyát.

3) Lásd a' *Mentő-írást*, a' 24-dik oldalon.

4) *Nálamnál erősebb és irgalmatlanabb írók*, rosztul van mondva. Mert *nálamnál* az Író magát jelenti, nem pedig munkáját; 's azért-is az Író vagyon mások' *írásaival* össze-hasonlítva. Így kell vala tehát mondani: *Nálamnál erősebb és irgalmatlanabb Írók*; vagy pedig: (ha csak-ugyan másoknak írásai értetődnek) imígy: *Mert a' minémű ez az én sisakos, paizsos, és két-élű-fegyveres*

várják a' *Te parantsolatodat; hogy jaj annak, a' ki Tégedet meg-bánt! mert kiáltva jelented, hogy majd sűr, majd bűdös híre egész Országra ki-terjed!* – Ezek a' szörnyű fenyegetődzések bizonyára nem tsak a' *Műzsádnak egyvét-mássát testéhez szorító gyenge galandotskájában akadozó tudóskákat a' hijába-való tsevegéstől*, hanem az igazán tudós Írókat-is el-ijeszt-hetné az ellent-mondástól. Mert ki ne tartson egy olyan emberrel ki kötni, a' ki a' leg-ártatlanabb ellenkezést-is *köiödésnek, garázdaságnak*¹, az övétől különböző értel-met *oktalanságnak*² nevezi, és tartya? a' ki az ő vetekedő társának egy *egész Országra bűdös hírt terjeszti?* – De én, bízván ügyemnek igazságában, mind ezen fenyegetődzé-scldre keveset hajtok. Sokkal szabadabb a' Tudósoknak Társasága, hogy-sem az illy Diktátori hatalmaskodást el-szenvedhetné. De különben sem kell én-nékem azoktól tartanom. Mert *egy az*, hogy engemet azért, ha SZABÓ Dávid Úrnak Poétai érdemeihez és édes anyai nyelvünk' gyarapításában tett szerentsés fáradozásaihoz, hibájinak meg-ismérése mellett-is, illendő tisztelettel, 's hazafiúi hál'-adatossággal viseltetem, az *ő követőji* közzé nem számlálhatsz; *más az*, hogy, magamat védelmezvén, ellened-való ki-kelésemet *meg-bántás* gyanánt nem veheted. Te támadtál-meg engemet; ennen védelmemre pedig a' 'Természet' törvénnye nyújt fegyvert a' kezembe. Ha mind-azon-által e' tselekedetemért reám neheztelni, nevemet Hazánk előtt motskolni, 's bűzbe keverni kívánod: ám! Te lássad. De arról előre bizonyossá teszek, hogy én a' drága időt haszontalan vetekedésre vesztegetni, vagy az illetlenséget illetlenséggel viszontaglni, soha sem fogom. Tudom én azt, hogy a' mások' hírében nevében keresztül járni igyekező Író, vastag etsetével többnyire tsak magát szokta le-festeni, 's a' Publikumnál útálatba ejteni. Mindenkor szemem előtt fogom azt viselni, melly tisztelettel és mértékletességgel kellessék azon Ítélt-szék előtt meg-jelenünk, a' mellynél most ügyünket folytatni akarjuk.

E'-képpen értvén tehát gondolkodásomnak módgyát és szándékomat, jövel már, Barátom! vizsgáljuk-meg tsendes vérrel, ha lehet-c helyt adnunk említett vádolása-idnak.

ELSŐBEN-is SZABÓ Dávid Társunk iránt-való *furtsaságunkra* nézve. – Miért bo-tsátottuk légyen ötet előre; az az, SZABÓNAK Társaságunkról írtt Verseit miért nyom-tattattuk mindgyárt a' *Bé-vezetés* után, ennek az oka maga mutatya magát. Nints, tudni illik, abban az egész *I-ső Negyedben*, akár folyó, akár kötött beszédben, olyan darab, melly a' tárgyra nézve azt a' helyet alkalmasabban, illendőbben foglalhatta volna, mint-sem éppen az a' Vers, mellyben a' Poéta 'Társaságunk' fel-állítását, és ugyan-azon Gyűjteménynek eredetét, éneklí; mivel-hogy a' daraboknak el-rendelé-

Mentő-írásom, több olyanak 's annál erősebb és irlgalmatlanabb írások 's a' t. (Lásd HOMÉT a' *Kritikának fundamentomiban*, a' XVIII-dik Fejezet. II-dik Tzikk., hol a' szóknak és gondola-toknak illy hibás öszve-rakásáról bővebben szóll). – Ezt a' szót: *írárok*, nyomtatás-béli hibának sem tarthatni, mert ott vagyon ez a' mellyék szó-is: *erősebb*; már pedig, olvasván a' *M. Helikonra vezérlő Kalatúzhoz tartozó Meg-szerzést*, és ama' *sisakos, paizsos, kardos Mentő-frást*, ki hitetheti-el magával azt, hogy RÁJNIS JÓZSEF valakit magánál erősebb Írónak, hatalmasabb baj-társnak lenni ismerjen? – Annyival hihetetlenebb dolog volna az, hogy *az erősebb Írók a' Kőszegi Poétának parantsolattyától* függenek.

1) Lásd a' *Meg-szerzést* az utolsó oldalon.

2) Lásd a' *Mentő-frást* a' 20dik oldalon.

seben inkább a' dolgoknak miségökre, 's különböző vólttokra, hogy-sem a' munka' el-készíttésének minéműségére, vagy az Írónak személlýére, vígyázunk. Hogy-ha tehát egy-valamelly jó darab más talán kisebb-érdemű után tétetődnék, helytelenül itélne, ha valaki olly vélekedésben vólna, hogy mí azt tudatlanságból, furtsaságból, vagy más valamelly mellyékes tekintetből tselekedtük. Az értelmes és tudós Olvasótól függ egyedül, mellyik darabnak ítéllye az elsőséget, ha bár a' leg-utólsó szám alatt légyen-is az. A' mí kötelességünk tsak abban áll, hogy rossz darabokat Gyűjteményünkbe fel ne vegyünk; a' mellyeket pedig egyszer fel-vettünk, azokat olly rendbe intézzük, hogy a' *gyönyörködtetők* közé (a' mennyire lehet) *hasznosokat* elegyítsünk, 's e' mellett Olvasóinknak a' *külömbőség*gel-is kedvöket keresni igyekezzünk. – Már, Barátom! ezek így lévén: azért botsátottuk-e e' társunkat előre, hogy a' mí *nagy gyorsaságunk* az *ő lassúságához-képest nagyobbna láttassék?* Lehetett-e józan észszel e' tselekedetünket *furtsaságnak* nevezned? – – Azt a' hibás verset azonban, mellyet *Te természet-ellen-való írtóztató véreknak* nevezel vala, a' *Idik Negyednek* utóllýán a' többi hibák között meg-jobbítva olvashatod.

ÁM de! *furtsaság* vólt az-is tőlünk, hogy MILTON' *el-vesztett Paraditsomának* fordítását SZABÓRA bíztuk, vagy leg-alább e' *szerentsétlen munkának világgra-botsáttását jóvá hagytuk*. – Tsudálkozom rajtad, hogy SZABÓT akarván betsmérelni, MILTON ellen kelsz-ki: holott (ha már, még minek-előtte a' Magyar Miltont láthattad, meg akartad a' Világnak rólla-való ítéletedet mondani) könnyebben tehetted vólna szerét, össze-keresvén újjolag SZABÓNAK hibájit, 's ki-szedvén olly sok ezerből minden rossz verscit, némelleyek előtt azt hihetővé tenned, hogy SZABÓ *Dávid* elégtelen, egy olly jeles Kőlteményt, a' millyen az *el-vesztett Paraditsom*, illendőül fordítani; mint-sem a' tudós Magyarokkal azt el-hitetned, hogy Milton egy ollyan szerentsétlen Poéta, a' kinek munkájában tsak *néhány szépségek*, de *írtóztató hibák és ísűfságok* foglaltattnak. Nyilván ki van az-is téve az I-ső Negyednek 55dik oldalán, hogy a' Magyar fordítás hat énekben, a' Deák ki-adás vagy fordítás szerént van alkalmaztatva. A' Deák Poéta, ki-hagyván a' mellyék dolgokat, szorossabban tsak azokat foglalta versekbe, a' mellyek fel-tett tárgyához egyenesebben tartoztak, első Atyáinkat közelebből illetik, és a' kőlteményes dolgokban gyönyörködő érzékeny szívcknek-is kedvesebbek lehetnek; úgy hogy: Miltonnak ama' nagy munkáját itt mint-egy kisebb formába öntve (noha nem ollyan felséggel) szemlélheted. Te, Barátom, erre sem vígyáztál, sőt szántt-szándékkal ama' nagy munkához folyamodván, Voltér, 's mások után, ollyan példákat hozál-elő, a' mellyek által Miltont nevetségessé tenni; 's Magyarainkat SZABÓ' fordításának olvasásától előre el-idegeníttetni, reményletted. Meg-lehet, hogy némelleyekre nézve el-is-érted szándékokat. De a' tudós Magyarokra nézve, kik az ollyan állításoknak, a' kétségbe-vett dolognak vóltta-képpen való meg-vizsgálása nélkül, egy-könnyen hitelt nem adnak, nagyon meg-tsalt reménységed. Mert jól tudgyák ám ők LONGYÍNUSSAL¹ azt, hogy egy Poéta hibázhat, és még-is nagy; a' másik ellenben nevezetes hibák nélkül-is igen közép-szerű lehet. Tudgyák ők azt-is, hogy MILTON egyike a' leg-nagyobb Poétáknak, kik valaha az Emberi Nemzetet énekeikkel

1) Dionysii LONGINI *de Sublimitate Commentarius*. Sectione XXXIII. Ex Edit. Tert. Zachar. Pearce. Glasquae. MDCCLXIII.

gyönyörködtették, oktatták, és boldogították; és, hogy még azok a' nevezetes hibák-is, mellyek az ő költeményében találtatnak, és a' mellyeket némelly Tudósok annyiszor nevetségesekké tenni haszontalanul igyekeztek, többnyire mind olyan-szerűek, a' mellyeket csak egy nagy elme követhetett-el. MILTONT nem csak magok az Anglusok tisztelik, és majd, úgy szólván, imádgják, hanem minden Európai Nemzetek, a' kik a' szép Tudományokban jártasabbak, a' leg-nagyobb Poéták közzé helyeztetik.

MILTON volt leg-első,¹ ki az ő *Epikum* Költeményének tárgyát Keresztényi szent dolgokból választotta, és azt egyszersmind (a' mint ezt több nagy-nevű Tudósok már régen meg-mutatták) Mójzesnek és Homérusnak egygyűjű méltóságával, 's Virgiliusnak ékességével, énekelte. – Az az ellen-vetés továbbá, hogy MILTONnak, ezen Költeményre' szerzésére Olasz-Országban csak egy az akkori időkhöz-képpest alávaló néző-játék adott légyen alkalmatosságot, éppen semmit sem bizonyított. Bár melly íze-fogyott dolog lehetett-is az a' játék, a' tárgy bizonyára, úgy-mint első Atyáinknak boldogtalan esete, fontos volt. MILTONnak nagy lelke nem olly közönséges szemmel nézte azt a' játékot, mint más néző-társai, kik főbb gyönyörűségeket talán csak a' játszó személyeknek ízetlen majmolásaikban találták. MILTON Költeménye csak annyiban veszi 's veheti azon játéktól a' maga' eredetét, hogy a' Poétának eszébe hozta, mitsoda méltóságos tárgy volna az a' szerentsétlen történet egy *Epikum* Költeményre. „Az Emberi Nemzetnek méltósága, és a' fő boldogságról való le-esése; a' Természet' meg-vesztegetődésének kút-feje, és eredete; a' Teremtőnek a' meg-esett Emberhez mutatott jósága, kegyelme, és a' gonosz ellenségén való boszszú-állása:” ezek annak a' költeménynek tárgyai: 's mi lehet ezeknél felségesebb? mi lehet egy Keresztény Poétához méltóbb, és illendőbb? Mitsoda ezekhez-képpest Akhillesnek haragja? ama' kegyetlen Akhillesnek, ki az ő szerentsétlen, 's Hazáját utolsó lehelletéig őltalmazó ellenségét, a' nagy-lelkű Hektort, Ílion' bástyái körül háromszor körül-kergetvén, hideg testét a' földön hűrtzoltatta, 's el-végre a' kutyáknak eledelül vettette? Mitsoda ezekhez-képpest Turnus' dühössége, kinek Jegyessét Lavíniát Énéas el-ragadta?² – De ha az említett ellen-vetésnek valójában volna-is valamely ereje; mitsoda ditsőségére nem szolgál e'-szerént Miltonnak *Klopstokk'* Messiássa? mellynél felségesebb munkát még emberi elme nem költött? és a' melly Homérus' Íliássát (ha kivált a' tárgyra nézünk) annyival fellyül-múllva, a' mennyivel a' Keresztény Vallás a' mesés Régiségnek egy-mással veszekedő, irigy, buja Isteneiről volt vélekedéseit meghaladgya?³

1) Mert nem vélem, hogy valakinek még kedve lenne, a' Maszénius' *Szárkotissa* iránt (melly, a' Szerzőnek maga' saját vallása szerént-is, nem egyéb Poétai gyakorlásnál) annyit hánytt-vertett ízetlenségeket újra kérdésbe hozni.

2) Lásd az *el-vezetett Paraditsom'* IXdik Énekének elejét, és Nevtonnak oda-tartozó jegyzését.

3) Homerus enim mihi videtur, cum literis tradit Deorum vulnera, dissidia, ultiones, lacrimas, vincula, eaque omnis generis, quae patiuntur, mala, Homines, qui rebus Iliacis interfuerunt, Deos, quantum potuerit, fecisse; Deos vero Homines. Sed nos quidem, si infelices simus, manet mors, malorum portus: Deorum vero non naturam solum, sed infortunium fecit aeternum. LONGINUS, *de Sublimitate*. Sect. IX.

Hogy azonban Milton' *el-vesztett Paradicsomának*, mint fellyebb-is emlékeztem, héjánosságai vagynak, az tagadhatatlan; és nem volna okosság, meg nem ismérni. De ki van hiba nélkül? mellyik Poéta érte még el egészen a' tökéletességet:¹ Virgiliusnak, annak az Augustus' udvarában olly igen ki-palléroztatott, kényes-ézésű, 's méltán el-annyira betsűltetett Római tsínos Költőnek, még Virgiliusnak-is vannak, 's pedig nem kitsiny, hibáji. Ollyan reménységgel-is vagyok felőllcd, Barátom! hogy Skáligyernek azon verseit,² mellyeket fordíttásod' eleibe függesztettél, magad sem igazollod egy-általlyában. – Igen-is, vagynak hibáji MILTONnak; de koránt-sem olly nevetséges hibáji, a' mint Te azokról vélekedel. Az a' két példa, mellyet Te elő-hozál, éppen az az a' két hely az egész *el-vesztett Paradicsomban*, mellyet leg-inkább hánytak, vetettek, többnyire mind ollyan Irók, kiknek a' tsudálatos dolgokról kétség kívül igen szoroshatárú értelmök vagyon. Mikor MILTON azt énekli, miként gyűltenek légyen öszve a' le-verettetett vétkes Angyalok abba a' szép-oszlopos nagy palotába a' tanátskozáásra, és miként vonták légyen öszve Óriási termeteiket, hogy a' *Pandaemoniumba* bé-férhesenek, akkor már ő nagy mesterséggel 's elegendő-képpen el-készítette Olvasójit ennek a' tsudálatos el-változásnak hallására, úgy hogy az ő szép 's pompás festése szerént leg-kevesebb nevetségre-való sints benne. Külömben-is olly módon kellett MILTONnak erről-való éneklését intézni, hogy ezeket a' tsupa képzelődésben álló dolgokat az elmének mennél meg-foghatóbbakká tehesse.³ Sokkal könnyebb pedig azt képzelniünk, hogy azok a' nagy Lelkek kissebbekké változtak, hogy-sem azt, hogy

1) ----- Age, quaesó,

Tu nihil in magno doctus reprendis Homero?

2) Nálamnál nem egy-könnyen leszsz valaki Virgiliusnak nagyobb tisztelője. Alig kezdettem a' Deák nyelvet jobbatkán érteni, mikor az ő Költeménnyeit már a' leg-nagyobb gyönyörűséggel olvastattam, 's még most-is (noha főbb kedvemet Oszsiánban találok) gyakorta, és nagy gyönyörűséggel olvasgatom. Ám de éppen azért, mivel Virgiliust annyira betsűlöm, éppen azért nem függesztettem volna a' Magyar Virgilius' eleibe ezt a' sok – agg dadákhoz illő sopánkodást.

Dulcis Virgilius! Latina Siren!

Duplex Maeonides! triplex Apollo!

Unus omnia, quae ambiunt Poetae!

O Cygne! o Philomela! Ver Latinum!

Mel merum Latii! Latinae Athenae!

O monstrum vitio carens! Quid ergo?

O Coelum sine nube! lux serena!

O pontum sine fluctibus profundum!!! etc. etc. etc.

3) Azért mondatya Milton Ráfáellel, midőn Ádámnak a' pártos Angyalok' ütközetét akarja elő-beszéllni, ezeket:

Ám! de miként terjeszszem ezen tsuda hartzot elődbe?

A' Lelkek' viadalmi tehát, és fegyveri, testi

Érzékenységet mozgatnak-e? testi szemekhez

Férnek-e? – Sűgárolly én-r'ám, örök Isteni méhből

Kezdetben-született nagy Fény! elmémet igazgasd!

Adgy etsetet 's eleven festékeket! Emberi színbenn

A' mennybélieket kívánna le-képzeni nyelvem.

a' pártos Angyaloknak roppant tábor, 's szám nélkül való ezerei, az ő szörnyű nagyságokban, egy palotába össze-gyűltek legyen.

Második például, mellyel MILTON¹ 't nevetségessé tenni akarnád, ama' nevezetes *allegoriát* hozád-elő, a' *Bűnnek* a' *Sátántól*, és a' *Halálnak* mind a' kettőtől való származásáról. – Ez az *allegoria* szint' olly helyes költés, valamint amaz a' *Minervának*, vagy *Bölcsességnek* eredetéről; kiről a' Régiek azt mesélték, hogy *Jupiternek* fejéből származott legyen. Szint' ilyen az *Íliás* IXdik énekében ama' szép allegoria, a' holott Homérus az *Imádságokat*, vagy *Könyörgéseket* Jupiter' leányainak lenni költi, 's tulajdonságait olly szép és gyönyörködtető színekkel festi. – MILTONNAI. a' *Sátán* szülte a' *Bűnt*, a' *Halál* pedig ettől született, 's mind a' kettőnek gyermeke volt. Tudni illik: *Mikor a' Kívánság foga[n], a' Bűnt szüli: a' Bűn pedig, mikor véghez mégyen, a' Halált nemzi.*¹ – De lássuk már, miként legyen ez az egész allegoria a' Deák utánn Magyarra fordítva: *A' Sátán*

— — — Pokol' ajtóját egyszerre meg-éri.

Két testvér: a' *Bűn*, 's az *Ha / d l*, őt állanak itten.

A' korban nemzete serét mélységnek az atya

E' tsuda magzatokat, mikor első fokra fel hágni,

Fellengő szekerenn a' főbb mennybéli magasság'

Vég' tetejét meg-víni, 's magánn a' Mennykövet-hajtón

Venni botot duzmadtsággal diadalmat akarna.

Ah, nyomorúlt! mivel őtet az ÚR le-vetette; 's nevetvén

Méregben-forgó szemeit, 's morgásit, azonnal

Lángadozó kénkö-tónak fenekére temette.

Akkor hatott a' *Bűn*-is ezen mélységbe, 's Pokolnak

Rozsdától-fogatott költsát markolta kezébe.

E' rút állatnak leg-rútabb szülte, közéről

Üldögel a' ki-meredt szemmel 's fegyverrel ijesztő

Zordon *Ha / d l*, nyers húst rágván, 's tsontokra le-dőlván.

Ez szín-válogatás nélkül forgatya Világonn

Ostorait, csak az eggy Isten' leg-alábbi tselédgye,

A' lángos tó-béli Vezér így szóllal ezekhez:

Kárhozatos tsemeték! én hús esetemnek örökre

Ábrázó maradéki! jelen-vagyok édes atyátok,

Hogy fel-tördellyem szomorú lántzunkat: el-haggyuk

Íme Pokol' rabos országát; más birtokot, és új

Lak'-széket kerestünk: az holott valahára talántán

Fel-virrad még állapotunk, 's le fog tűlni keservünk.

Mondá; 's által-adák a' költsot azonnal az ádáz

Szörnyetegek; 's értz-sarkaiból tsikorogva ki-fordúl

1) Concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero, cum consumatum fuerit, generat mortem. Jacobi C. I. v. 15.

A' szegezett ajtó: ki-rohan törekedve Pokolnak
Minden rabja: marad süket éj, 's végetlen üresség.

Hol van ebben az egész dologban valami nevetségre-való? – MILTONnak felséges, és okos-vígyázva választott szavait 's beszédit közönséges és alacson mondásokkal fel-tserélvén, nevetséget indíthatsz ugyan; de az ő allegóriája a' maga' tulajdon méltóságában azért leg-kevesebb homályt sem szenved.

Más hibák vannak ebben a' költésben: ha-nem azok-is az egész munkára nézve. Ezek pedig abban állanak, hogy a' Költő I^{szó} ezt a' tsupán csak képzelte két személlyt (úgy-mint a' *Bűnt és Halált*) valamint *Sáttánt* magát, 's a' többi jó, és gonosz Lelkeket, Költéményében *machinák* eszközök gyanánt vette; és II^{szó} a' Pokol' ajtájának kulcsát az ő kezökbe adatta, holott az Égből Sátánnal le-verettettvén, ő-nékiek-is hasonlóul a' Pokol' römlöttzeiben kellett kínokat 's rabságot szenvedni. De tudhatod azt-is, hogy az e'-félékben nem csak MILTON vétett; és hogy VOLTÉR a' maga' Henriásában *Érist*, a' Viszsa-vonás' Isten-Aszszonyát, tette az egyik főbb *machinák*. VOLTÉR pedig a' mi időnkben, és, úgy szóllván, tegnap-előtt élt; nem igen régi, sőt ismételtes, 's mindenek előtt tudva-lévő történetekről, – Vallásbéli tírfhetetlenkedésről, belső háborúról, Királyt 's Jobbágyot illető dolgokról írt; Kereszténységet, *Mythológiát* egybe-kevert, és a' XVIII-dik Százban élő Keresztények előtt azt a' szerentsétlen találmányt akarta hihetővé tenni, hogy *Éris*, ez a' régi Pogány Istenség, a' Szorbonát fel-zúdította; a' Szövetségeseiket az Ország' Fő-Tanátsa ellen fel-gerjesztette; a' Szerzeteseket fegyverbe öltöztette; a' Fanatismusnak Ördögét Pokol' mélységéből ki-híttá; 's egy *Klemens* nevű Dominikánus által a' Királyt meg-ölette. 's a' t. Ezeket írja, ezeket tulajdonította VOLTÉR a' Henriásban *Érisnek*: és vallyon! ezen keverék gondolatok', 's egy Keresztény Poétához annyiaval illetlenebb költéményekért, alá-való Poétának tartod-e őtet? nem-de inkább méltónak ítélted magad-is, hogy azt a' különben ditső munkát hatos versben nyelvünkre fordíttanád? –

Már, Barátom, ezek így lévén: igen nagyon hirtelenkedtél, mikor azt írtad, hogy *furtság* volt tőlünk, MILTONnak el-vesztett Paradítsomát SZABÓRA bízni; és, hogy bosszszonkodni fognak reánk a' tudós Magyarok azért, hogy (a' Magyar Miltonból példákat adván Műzséumunkban) őket *olylan tsűfságokkal kínállyuk*. Hidd-el azt, hogy rövidséget részsz Tudósainknak, midőn azt tulajdonított nékiek, hogy ők Milont tsűfságokról éneklő Poétának tartják.¹ – Én, részemről, nem csak azt nem általlom,

1) Halljuk, hogy' énekel Miltonról egy a' mai nevezetesebb Költőink közül:

Nagy-elméjű MILTON! kinek bölts írása
Olly éjtszaken fakadt új Pégáz' forrása:
Melly ha nem mindenkor forr-is kristály habbal,
De sok drága gyöngyöt hány-ki az iszappal.
MILTON! ki az el-tűnt Édent fel-kerested,
'S az érző szívnek azt, mint élőt, úgy fested;
Le-írod, melly tiszta, 's tellyes bődögságban,
Élt ama' két renek az ártatlanságban;
Kiknek a' természet adott köntöst 's ágyat,
Minden vad állatban annyi hív jobbágyat,

hogy azon Kőlteménynek *világra-botsáttását jóvá hagytam*, hanem azt-is örömmel meg-vallom, hogy a' Fordítottónak erre ösztönözője-is voltam. Vajha az egész MILTONT fordíthatta volna! De láttam, hogy ezen Hazánk' szolgálattýában, édes anyai nyelvünk' mivelésében 's helyre állításában meg-öregedett érdemes Férjfiú' 's tiszteletre-méltó Hazafinak vállalai már erőtlének, annak, 's más olly hosszszas munkának el-visclésére. A' mikor a' Sors engemet két esztendővel ez-előtt e' Városba hozott, 's

Kiknek minden fű-szál vígan illatozott,
Meg-értt gyümölcsökkel a' fa kínálkozott;
A' szépen-éneklő madarak sereggel
Víg nótákat fűttak minden estve 's reggel;
A' friss zefir r'ájok gyengén lengedezett,
A' suttogó forrás tetszve tsergedezett.
Bámúló szemeket most emelék égre,
Majd a' virágokkal hímzett mezősségre.
Ollykor gyöngy testeket nézvén a' forrásban,
Tellyes gyönyörködést találtak egy-másban;
Tiszta tsókjaik között nem tudván, mi légyen
A' bűn, 's a' szerelmet meg-hervasztó szégyen. –
'S mikor ditső helyét bődlog Eleinknek,
Soká mutogatod képző lelkeinknek;
Mint Király-fiakat benne meg-hordozol,
'S le-dőltt hantyaikra újra viszsza-hozol:
Mint a' ki sok kinttsel birt édes álmában,
Fel-ébredvén, búsúl, hogy nints hatalmában:
Úgy meg-repedtt szívünk' fatsarod sírásra,
Le-írván, mint jutott sorsok pusztúlásra!
Véres izzadásra bűnért mint büntettek,
Bű', bánat', 's betegség' tárgyai mint lettek;
Egy napon mint tűnt-el sok szép ajándékok,
'S velek nyomortúltá mint lett maradékok!
De mint a' melly feihők sűrűn össze-gyűlnek,
A' sok zápor által végre ki-ürülnek,
'S túl a' már meg-ricckúltt fátyolokon látszik,
A' mosolygó Napnak sígára mint játszik:
Úgy, mikor sok könyvünk' te-is ki-meritted,
Gyászba-borúltt napunk' újra fel-derített;
Vezetvén ama' jobb 's szebb Éden' kertére,
Mellyet Mennyben fondált Urunk' betses vére.
Hol bődlog él'tünknek még határt nem mért ő,
Hová nem tsúszhat-bé az álnok kísértő,
Hogy mézes törébe szép színnel kerítettten,
'S újra a' kárhozat' sírjába merítettten.
Hol a' tiszta szentség' bíboriban járunk;
Bőven meg-adatik itt szenvedett kárunk.
Mert, mint hallhatatlan az ÚR' ditsőssége,
Úgy szent örömünknek nem lesz hujja, 's vége. –

PÉTZELI.

ő-vele személylesen meg-ismértetett, már akkor régen bútsút vett volt ő a' szelíd Múzsáktól. Barátságos únszolásaimra ismét tollat fogott, 's nem csak a' többször említett *Paraditsomot* versekben le-fordította, hanem minden el-addig ki-adott költeményes Munkájit-is újjolag elő-vette, 's a' hibáktól ki-tisztogatva a' két első Kötetet már közre-is botsátotta. Ott vagyon a' többi között *Virgilius' Első Eklógája*-is. Ezt a' darabot, hogy, a' 'Te fordításodat avval össze-hasonlítva, róllatok ki-ki ítéletet tehesen, ezen Feleletem után-is ide függesztem. Tsak abból-is nyilván ki-tetszik, ha vagyon-e 'Te-néked okod, SZABÓNAK Múzsáját betsmérelned; és, ha *furtsaság* volt-e mi-tőlünk, *olyan egy társsal kezdeni pályá-futásunkat*.

LÁSSUK már most a' *Fordítás' Mesterségének Reguláját*, mellyekkel mi, a' 'Te vélekedésed szerént, a' *jó ízt meg-vesztegettyük*, és az *igaz ítéletnek törvénnét meg-szegjük*.

Fel-teszszük, úgy mondod, *egy-elsőben azt, hogy a' Fordítás az eredeti írásnak mássa és jól-el-találtt képe; – észre nem vévén, hogy az eredeti írásnak olly mássa, olly képe-is lehet, melly alá-való rabi módra készült; olyan-is, melly köz módra készült; olyan-is, melly jelesen készült; vagy-is, hogy minden' idegen nyelven í r t t í r á s más nyelven-is meg-jelenhet, vagy úgy, mint egy alá-való írás, vagy úgy, mint egy közép-szerű írás, vagy úgy, mint egy jeles írás; 's hogy ugyan azért három-féle a' fordítás; tudni illik; a' RABI FORDÍTÁS, a' KÖZ FORDÍTÁS, és a' JELES FORDÍTÁS.*

A' fordításnak külömbségéről e'-képpen szölván, az-után mind a' háromnak tulajdonságairól példában 's példa-beszédben igyekezel még azt-is hosszasan meg-mutatni, a' mit magam-is jól tudtam, és sem én, sem más nem tagadott. Mert nem-de, Barátom! 'Te az egész épületedet arra a' fundamentomra állítottod, hogy ez az én fel-tételem: *a' fordítás az eredeti írásnak mássa, és jól-el-találtt képe, helytelen?* – Már: mellyik levélen, hányadik oldalon mondtam én azt? – A' *Múzséum' Első Negyedének 10dik* oldalán, az én szavaim imígy vannak: *Hogy-ha a' fordításnak (a' mit senki sem fog tagadni) az eredeti írás' mássának és jól-el-találtt képének k e l l l e n n i, tehát a' Fordításnak azt, a' mi az eredeti írásban van, mind, és, ha-tsak lehetséges, ugyan-azon renddel ki kell fejezni, 's a' t.* – egy szóval: *a' fordításnak az eredet' írás' htv és igaz mássának k e l l l e n n i.* – Hogy-ha én olly képtelenül vélekedtem volna, hogy minden fordítás igaz mássa és jól-el-találtt képe az eredeti írásnak; és azt nem tudtam volna, hogy a' fordítás külömb-féle lehet, az az, *alá-való, közép-szerű, és jeles*, vagy-is *jó*: mi-módon tudhattam volna regulákat szabni, módot mutatni, miként kellessék *j ó l fordítani?* – De mivel az én világos-értelmű fel-tételemnek igazságát tagadnod nem lehetett, hogy írásomat valamelly szarvas hibával vádolhassad, ki-hagyta szavaimat, 's el-fatsarta értelmemet. Barátom! ha a' 'Te írásoddal valaki illy ravaszúl bánt volna, mitsoda neveket nem adnál néki? – De látd-e, én azzal meg-elégszem, hogy, el-vévén a' talp-követ, szemeid' láttára az egész épületed halomba dől. Hogy mind-azon-által nékem ennek-utánna az illy haszontalanságok felett való szó-szaporításra (mert arra sem kedvem, sem időm nints) szükségem ne legyen: a' Fordításról való értelmemet, és azon reguláknak szabásakor volt szándékomat imitt mind Te-néked, mind pedig másoknak, ha-kik talán, a' dolgot annak mi-volta szerént meg nem vizsgálván, a' 'Te *Tóldalékod* után indultak volna, még egyszer rövideden ki-nyilatkoztatom; és egyszersmind reguláimról-is nyilván meg-mutatom azt, hogy azok nem tsak a' *jó íz és igaz ítélet* ellen nintsenek, hanem a' velek élni tudókat nem kevésség *segélytik-is*

TUDGYUK a' Tudománybéli történetekből, mi nagy haszna volt a' Könyvek' egyik nyelvől a' másikba való fordíttatásának akármeddig Nemzetnél. – A' Régieknek Írásaikban foglaltattak többnyire a' Böltsésségnek, Tudománynak, és Jó Íznek leg-bővebb kintsei. A' mit az Emberi Elme a' hajdani arany időkben találhatott, tudhatott, 's össze-gyűjthetett, az, mint az Emberi Nemzetnek meg-meg' annyi még épen meg-maradott tár-házaiában, ott vagyon le-rakva. Ezek az Írások egyébként közönségesekké egy egész Nemzetnél nem tétettethetnek, hanem-ha ugyan-azon Nemzetnek nyelvére fordíttatnak. Frantzia-Országban, XIVdik Lajos' idejében, az által-is jött leg-inkább a' nemzeti *Litteratura* virágzásba, hogy az akkori hazabéli számos nagy Íróknak munkáin kívül, a' régi Görögök' és Rómaiaknak írásaik-is majd mindnyájan Frantzia nyelvre fordíttatva olvastattak. – A' miket a' mostani tudós Nemzetek a' később századokban írtak, 's máj nap-is írnak, tapasztalnak, azok-is többnyire ugyan-azon Nemzeteknek tulajdon élő-nyelvökön vagynak el-készítve. Itt-is a' Fordíttás leg-jobb, leg-rövidebb, 's leg-bizonyosb eszköz. –

Ki-tetszik innét, mely nagy légyen egy olyan tudós Férfiúnak érdeme, a' ki mind a' magát, mind az Idegenek' nyelvét elegendő-képpen tudván, jó fordíttása által Hazája' Népét olly kintsekkel gazdagíttya.

Ám de arra, hogy valaki *jól* fordíttson, sok kívántatik. Nem kell a' fordíttásból tsupa kézi mesterséget tsinálni; nem kell akárkinek, mihelyt valamely idegen nyelvenn egy kitsinyt dadogni, 's tollat emelni tud, fordíttani. Szükséges e' végre a' nyelv-birtok, tudomány, jó ízlés, 's a' tsinosgatásra meg-kívántató – békességes tűrés. A' sok *Svédí Grófnék'*, *Horátiuszok'*, *Fedrák'*, *Hyppolitusok'* 's a' t. ízetlen rontóji, már-is olly kárt tettek nálunk mázolásaikkal, hogy némellyek egy-általlyában minden Magyar fordíttástól irtóznak.¹

Sajnálva láttam ezt a' méltatlanságot, 's el-tökéltem magamban, tellyes igyekezettel ellene dolgozni. Közre botsátottam e' végett a' fellyebb-émíltett Regulákat, melyeknek jóságokat magam tapasztaltam; hogy azok által másoknak-is használhatnók. –

Igaz az ugyan, hogy a' Mesterség nem tsinálhat nagy elmét: születni kell annak, és már a' Természettől belénk öntetődni. Tellyesen el vagyok én arról hitetve, hogy száz *Arisztoteles*, száz *Battó*, 's meg' annyi *Home* sem adhat olly szabásokat, melyek egy *Sakspért*, *Oszsziánt*, vagy *Homérust* nevellyenek. – A' született nagy elme', az ő kegyes annyát, a' Természetet nyomozván,² maga vág magának útát, 's saját világánál, minden

1) Szép dolog, írással támasztani félre-hanyatló

Nyelvünket, 's jelesebb gondal emelni betsit.

Vajha tsak, a' kik azonn vagynak, nem véttenek abban

Buzgódó gondgyok nagy tüze' lángja miatt.

Hogy, mikor el-döltét szánván, fel-emelni akarják,

Botlott láboknak meg-tsuszamása nagyobb.

RÉVAL.

2) OSZSZIÁN semmi mesterséget, semmi regulát nem ismért. A' Tudományok' lakásától ötlet mind ideje, mind hazája meszsze helyhezette. És mitsoda nagy Poéta ő még-is! Egy isméretes Költőnek sints HOMÉRUSIÓZ olly nagy hasonlatossága, mint ő-néki. Miért? – mivel mind a' ketten a' leg-nagyobb, leg-felsőgebb elmével születettvén, annak vezérlése után a' Természetnek eggyűgyű, egyenes útyát mind a' kettő híven követte.

egyéb kalaúz nélkül, el-ér oda, a' hová más, szerentséden születése miatt homályban vakoskodván, a' Mesterségnek minden szövétnekeivel sem juthat. De tagadhatatlan az még-is, hogy a' 'Természet, ha hozzá Mesterség járúl, nagyobb fényre mehet; és, hogy a' józan okokon 's tapasztalásokon épültt reguláknak bölts követése a' legnagyobb elmét-is könnyebbíti.¹

A' szép Tudományok nem-is jöhetnek valamely Nemzetnél nagy virágzásba, ha-tsak azon Nemzet a' maga' *gustussát*, ízlését tökéletességre nem viszi, 's annak vezérlése szerint osztán, valamint a' rosszszat, úgy a' közép-szerűt-is el-kerüli, távoztattya. Erre a' tökéletességére az ízlésnek pedig egyébként nem juthatunk, hanem-ha a' szép Tudományoknak 's Mesterségeknek fundamentomit, tulajdonságait minden figyelmetességgel 's szorgalmatossággal ki-nyomozni, és ismérni tanúlljuk.² Valameddig a' szép Tudományokat tsak mint-egy *instinctusból*, tsupa belső hajlandóságból, főzzük; valameddig egy-valamely munka' szépségeinek meg-választását tsak vaktába, és mint-egy gondolom-formán határozzuk-meg; valameddig magunknak, vagy másoknak kedvező tekintetből, a' kitsiny hibákat-is tsak annyiban vesszük, valamint-szintén a' kitsiny szépségeket; egy szóval: valameddig többet nem kívánunk, többre nem törekedünk, ha-nem hogy tsak közép-szerűek legyünk: mind addig nem reménylhetjük, hogy ízlésünket tökéletességre-vigyük. Egyedül tsak a' figyelmetes, okos meg-vizsgálás tehát, vagy-is (mivel erre magyar szónk nintsen) a' *Kritika* az, melly az ízlésünket ki-tisztítván, néki azt a' kényességet és bizonyosságot adhattya, melly által az, valamely munkának szépségeit, vagy hibáit, leg-ottan által-láttya; a' kényes ízlés pedig nem egyéb, hanem olly kész tehetség, melly a' *Kritikát* a' leg-jobb módonn alkalmazattya.³

IGY gondolkodtam én akkor, mikor a' Fordításról való Reguláimat írtam, és az-után a' Múzeum' I-ső Negyedébe-is bé-iktattam. Mert, valamint közönségesen akármely szabásoknak szolgál módra való követését a' szép Tudományokat 's Mesterségeket gyakorlóknak útálom, 's egy tisztességes emberhez illetlen dolognak tartom: úgy viszontag, semmi józan okra nem tekintvén, akármit vaktába fel-kapni, 's minden meg-választás nélkül holmi did-dáb eszközt egybe-hordani, 's papirosra má-

- 1) — — Ego, nec studium sine diuina vena,
Nec, rude quid prosit, video, ingenium; alterius sic
Altera poscit opem res, et coniurat amice.

HORATIUS.

- 2) „Az én szándékom – úgy mond HOME a' Kritikáról írt munkájának *Bé-vezetésében*, – az én szándékom az, hogy az emberi természetnek *érező* részét meg-vizsgáljam; azon tárgyakat, mellyek természettől rész szerént kellemeteseek, rész szerént kedvetlenek, fel-keressek; és e'-képpen, ha lehet, fel-fedezzem, miben állyanak a' szép Mesterségeknek igaz fundamentomai.” – Bőven és szépen meg-mutattya az említett Író ezen Bé-vezetésben a' józan Kritikának 's jó ízlésnek nagy hasznait minden-némű tekintetben. De most azoknak elő-hozására nints elég alkalmas helyem. Ezeket-is tsak melleleg említtem, és magára azon jeles munkára ítasítottam az Olvasót; mellynek-is homlok-írása a' Német fordításban imígy van: *Grundsätze der Kritik von Heinrich Home. Aus dem Englischen übersetzt von Joh. Nikolaus Meinhard. II. Bände.*
- 3) Bibliothek der schönen Wissenschaften und der freyen Künste. I. Band. 3. S. Leipzig 1760.

zolni, – szegény fő tulajdonának; holmi különösségeket, szántt-szándékkal való rendtelenségeket vadászni, 's szárny nélkül magasságra erőlködni, – ritka-származású nagy Lelkeknek szabad repőflésit majmolni kívánó tehetetlen elme' igyekezetének lenni állítottam.¹

Én, az én fordításomban a' kérdésben-forgó regulákat tartottam szemem előtt; de szolgál módra sem magam nem követtem, sem azt, hogy mások úgy kövessék, nem kívántam. – A' Fordításról közönségesen szóllottam, és reguláimat sem egy, sem más-nemű írárok- vagy Írókra, az az, sem Bóltselfedőkre, sem Történet-írókra, vagy Költőkre 's a' t. különösen nem szabtam; hogy ki-ki észre vehetné, mennyiben kellessék azokat a' fordítandó írásnak minéműségéhez képpst alkalmaztatni. – Két-félék azok a' Regulák: úgy-mint, *közönségesek*, melyek a' fordítást általlyában és közönségesen illetik; és *különösök*, melyek a' fordítás-közben elő-forduló külömb-külob-mb-féle esetekre szolgálnak. Kivált-képp' ezen utólsókra nézve az értelmes és a' maga' tárgyát leg-jobban isméről Fordítottónak ítéletétől függ, miként és mennyiben lehessen, 's kellyen-is, azokat az ollyatén esetekben, a' környől-állásokhoz-képpst, követnie; 's mit-is, többnyire minden regulának rövideden az okát-is oda ragasztván, elegendő-képpen értésére adtam. Ezt ugyan-azon *I-ső Negyedben* ki-ki nyilván láthatta. Elég-is vólna, az egyik részre sem hajló Olvasót innét oda igazítanom, hogy állításomnak valóságát ugyan-ott szemeivel láthassa. Hogy mind-azon-által minden ez iránt még utóbb támadhatandó ellen-verések' 's erőltetett következtetéseknek itt egy úttal elejét vegyem, nézzük még egyszer, és mennél rövidebben lehet, azokat a' szabásokat rend szerént:

1. A' Fordítottónak a' nyelvet, a' mellyből, és a' mellyre fordítani akar, tudni; és a' dolgokat, melyek a' fordítandó könyvben foglaltattnak, érteni kell. Ez olly nyilván-való igazság, hogy talán regulának sem kellene nevezni.
2. A' Fordítottónak olly kész tehetséggel kell birni, hogy mindenik gondolatnak, mindenik szó-ejtésnek (vagy-is jobban 's igazábban: ki-fejezésnek, expressiónak) érdemét, a' dolognak mi-vóltához-képest, ízenként meg tudgya határozni; egy szóval: jó ízlésének kell lenni.
3. Az Író' elméjének (a' kinek munkáját fordította) hajlandóságát, *természeti indulattya' szorgalmatosan ki kell tanulnia*. Lásd az okát bővebben az *I-ső Negyednek 8dik oldalán*.
4. Tulajdon-képpen csak magához-hasonlót kell az embernek fordítani. Lásd az okát a' 9dik öld. – Ez után három, inkább tanátslás, javallás, hogy-scm regula, következik, úgy-mint:
a) Igen jól tselekszi a' Fordítottó, ha az egész darabnak fordítását eleintén csak hamarjában, és mint-egy első hevennyében, papírosra veti, és az-után lassanként jobbitgattya. Lásd az okát ugyan-ott.

1) – – Ceratis ope Daedalea
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto
HORATIUS
2) Genie, genius, indoles.

- b) A' fordítottásban a' munkának leg-jobb ki-adásával kell élni. Lásd ugyan-ott.
- c) A' régi Íróknak munkájik (ugyan-ez értetődik a' mostani tudós Nemzeteknek nevezetesebb Írójira nézve-is) többnyire már külömb-külob-m-féle mái nyelvekre vagynak fordítva. Ezek a' fordítottások a' Magyarázonak, vagy-is Magyar Fordítottónak, szép szolgálatot tehetnek; de önként értetődik ám, hogy-ha elég alkalmas, azokkal hasznosan élni.

Ezek eddig-elé, úgy hiszem, mind olyan állítások, vagy regulák, hogy azoknak helyes és hasznos vólttok önként szcmbe tiünik, 's kétséget sem szenved. Hátra-van még egy illy közönséges regula, és éppen ez az, a' mellyről én itt nem tsak azt meg fogom mutatni, hogy az a' *jó íz és igaz ítélet* ellen nints, hanem azt-is nyilvánosságá fogom tenni, hogy az a' regula, abban az értelemben, a' mellyben én vettem, és a' melly értelmet, a' külömb-külob-m-féle különös esetekre külömb-féle különös regulákat adván, eléggé meg-is-határoztam, – egyszersmind minden jó és igaz fordítottásnak első közönséges fundamentoma. Ez az

5dik közönséges regula (a' 10dik óld.) imígy van: A' fordítottásnak azt, a' mi az eredeti írásban van, mind; és, ha-isak lehetséges, ugyan-azon renddel, ki kell fejezni: sem többet, sem kevesebbet nem kell nékie magában foglalni. Nem szabad tehát a' Fordítottónak az eredeti íráshoz sem hozzá adni, sem pedig tőlle valamit el-venni. Mivel-hogy: ha többet foglal a' fordítottás magában, Környül-írás, paraphrasis; ha kevesebbet, Ki-vonás, Extractus; következés-képpen: egyszer sem tulajdonos fordítottás. Egy szóval: A' fordítottásnak az eredeti írás' hív és igaz másának kell lenni.

Én a' Könyveknek egyik nyelvből a' másikba való fordítottását közönségesen úgy nézem, mint a' Kép-írásban a' *kopiálást*, másolást. Hogy ha a' Másoló valamelly jeles darabnak igaz párját venni akarja, úgy kell azt mindenben követnie, hogy semmit a' magáéból az eredeti munkához hozzá ne adgyon, se tőlle viszontag leg-kevesebbet-is el ne vegyen. Mert: ha szebbíti, ha kortsosítja, – mindenkor külömbözni fog festése az eredeti képtől, következendő képpen, nem leszen annak hív mássa, igaz párja.

Ha-ki tehát, hasonló-képpen, valamelly jeles munkát más nyelvre híven, igazán fordítottani akar (mert én mindenkor a' *hív, igaz, 's jó* fordítottást értem): kétség kívül arra kell igyekezetét intéznie, hogy az abban a' munkában foglaltt dolgokat, gondolatokat, fordítottásába azoknak tellyes mivólttok szerint 's minden változtatás nélkül által-vigye, 's a' maga' nyelvén úgy fejezze-ki, a' mint azokat a' Munkának Szerzője, ha ezenn a' nyelvonn írt vólna, a' maga tulajdonságaihoz és írása' módgyához-képpet (a' fellyebb meg-írtt IIIdik közönséges regula szerint) ki-fejezi vala. Ha a' fordítottásból valami ki-marad, – tsonka leszsz a' munka, leg-alább az eredeti írásnak egy része el-vész; ha valami hozzá adódik, – az nem a' Könyv-szerzőnek, hanem a' Fordítottó' elméje' szüileménnye leszsz; ha a' gondolatok egy-mástól el-szakasztódnak, 's más-hová tété-tődnak, – akkor ismét a' Szerző' gondolatainak módgya, rendi, és lántza (melly az Íróknak egyik nevezetesebb külömböztető jelök¹⁾) fel-bomlik, 's meg-változik. Vagyon minden gondolatnak tulajdon színe, tulajdon árnyékozattya, és tulajdon különös érdeme; ugyan-azért úgy kell a' gondolatot a' fordítottásba-is által-vinni, hogy a' maga' tulajdonát

1) Lásd az I-ső Negyedét a' 8dik óld.

ott-is meg-tartsa, 's a' helyheztetés miatt el ne veszítse.¹ Meg-engedem én azt azonban, hogy lehet valamely jeles munkát a' fordításban még jelesbbé tenni, 's nagyobb tökéletességre vinni; lehet más ékeőbb formába önteni, szebb 's díszesebb köntösbe öltöztetni;² de, hogy ez a' más nyelvre illy módonn által-tett 's meg-szebbített munka az eredeti írásnak hív mássa, jól el-talált képe, az az, *igaz fordítás* legyen, tellyességgel tagadom.

És ez az én értelmem közönségesebben, a' fordításról; 's e' szerént tartom jóknak reguláimat-is, mellyeket ugyan illy értelemmel írtam volt. Mert: ha igaz az, hogy a' fordításnak – az *igaz fordításnak* – az *eredeti írás' mássának, és jól-el-talált képének kell lenni*, minden bizonnyal jóknak kell ezeknek-is lenni; mint-hogy ugyan-ezen fel-telből önként, és minden erőltetés nélkül, következnek. Mivel:

Hogy a' fordítás hív és tökéletes legyen, szükséges (a' mint már mondtam) hogy I-ször ugyan-azon dolgokat, mellyek az eredet' írásban vannak, se többet, se kevesebbet; és egyszerűsmind 2-szor ugyan-azon renddel, magában foglalja. Sokasított, kevesített, a' dolgoknak máshová helyheztetése, hibák, mellyeket kerülni kell. – Az *elsőnek* igazságát már fellyebb-is újra meg-mutatám; a' *másodiknak* valóságát az utánna-következő, 's elég-nyilván ki-jelentett okok és magyarázatok (a' 11. 12. 's *követk. óld.*) bizonyítták. Mert mi lehet ezeknél világosabb: *Mivel a' szók, és ki-ejtések* (igazábban: *ki-fejezések, expressiók*) képei a' gondolatoknak, tehát *igyekezni kell a' Fordítottának, az eredeti írás' mássát, a' mennyire csak lehetséges, ahhoz ezekben-is tökéletesen hasonlónak tenni.* Minden nyelvben vannak tulajdonos és ábrázoló; hathatós, és erőtlén, s t. aff. ki-mondások. A' Fordítottó, kinek az eredeti írást sem szebbíteni, sem kortsosítani nem szabad (lásd fellyebb) éppen azokat a' szó-ejtéseket, expressiókat, keresi-fel a' maga' nyelvében, a' mellyekkel a' munka az eredetiben van meg-írva; és, ha talán néha-néha nem találja éppen azokat (mert akár-melly nyelvnek-is vannak olly tulajdon szavai és ki mondásai, mellyeket más nyelven lehetetlen ugyan-úgy ki-tenni) olyankor annyit-erőssel váltja-fel. 's a' t. – *Néha a' nyelvnek hajthatatlansága, vagy szegénysége, nem engedi-meg a' Fordítottának, hogy éppen oda alkalmaztasson valamely szépséget, a' hová az az eredet' írásban helyheztetett. Illyenkor ezt a' kárt más alkalmas helyen kell ki-pótolni, hogy a' fordítás, leg-alább az egészre nézve, az eredet' írásnak szépségeiből semmit se veszítsen.* 's a' t. – A' Soloecismusokat kerülni kell, mert szenvedhetetlenné tészik a' fordítást. – Az elmés Fordítottó a' szóllásnak bizonyos új alkalmaztatásaival, mellyekre néki p. o. az eredeti írásban valamely különös hathatós mondás, vagy eleven gondolat, alkalmas-ságot ad, ékesítheti,³ vagy-is inkább, az eredeti íráshoz hasonlónak teheti fordítást. 's a' t. –

- 1) Sua breuitati gratia, sua copiae: sua translatis virtus, alia propriis. Hoc oratio recta, illud figura declinata commendat. QUINTILIANUS.
- 2) Illyen az az én kis Könyvetském-is, mellyet ez-előtt egy-néhány esztendőkkal a' *Magyaroknak Vitéségéről* iffúi ész' 's tehetséggel írtam, és közre-botsátottam. Többnyire Deák-ból fordítottam ugyan, mind-azon-által azt igaz fordításnak nevezni nem merném. Sem nem egészen eredeti munka, sem nem egészen fordítás.
- 3) Ez az ékesített többnyire a' nyelvnek minéműségétől 's tulajdonságától függ. A' Fordítottó azt az ékességet nem magától adgya hozzá, hanem a' maga' nyelvének szép 's elmés alkalmaztatásával tselekszi azt, hogy az eredeti nyelvnek 's ki-fcjczésnek szépségét nem csak ki-üti, hanem néha meg-is-haladgya.

Ezek valójában mind olly szabad- és világos-értelmű regulák, hogy éppen nem láthatom-által, miért lehetnének a' jó íz és az igaz ítéletnek törvénye ellen; és nyilván ki-tetszik mind ezekből, mind egyéb szavaimból, mitsoda értelemben legyenek, mikor azt javallom, hogy, *a' mennyire lehet, szóról szóra fordítsunk*. Tudni illik: A' mennyire a' *nyelnek különbsége*, az *értelmesség*, és a' *jó hangozat* meg-engedik, az Írónak értelmét, gondolatait, 's azoknak rendit, az ő természeti indúlattyá' 's tulajdonságaihoz-képpst (a' IIIdik közönséges regula szerént) saját szavaival ki-fejezzük; és, egy szóval: ötet nyelvünkön úgy beszéltessük, a' mint beszéll vala, ha maga ezenn a' nyelvonn írt volna.

Éppen nem *rabi fordítottást* javall továbbá azon regula-is, hogy *a' fordításban, a' mennyire lehet, a' beszédnek részetskéjt-is meg kell tartani*. Kétség kívül van az, hogy igen sokszor az egész kerek-beszédnek hathatósága tsak e' szótskának: és, ott-lététől, vagy el-hagyatásától függ;¹ a' honnét nyilván ki-tetszik, hogy igen illendő, a' Fordítottónak tsak az ollyas kitsinységekre-is figyelmetességgel lenni. Önként értetődik azonban, hogy, a' mennyire azoknak meg-tartása, vagy el-hagyása, az eredet' írásnak értelmét igazabban ki-jelenti, 's a' beszédet erősíti, vagy gyengíti, annyira kell meg-tartani; és ugyan-azért nyilván mondtam: *a' mennyire lehet*, az az, a' mennyire az okos, értelmes Fordítottó látni fogja, hogy a' beszédnek azon részetskéji a' fordításban, vagy a' nyelvnek különbségéhez, vagy az értelmességhez, vagy a' jó hangozathoz-képpst, valamely erőltetést nem okoznak a' gondolatoknak, és kerek-beszédnek össze-ragasztására, az Író' értelmének, 's szavainak igazán-való ki-fejlesztésére, szükségesek, hasznosok. – Látni-való dolog az-is, hogy mennél különbözőbb a' két nyelv, úgy-mint a' mellyből, és a' mellyre fordítottunk, annál nehezebb akadályokat találunk, és annál kevesebbé követhettyük mindenben az eredeti írást; annyival-is inkább, ha valamely munkát versben fordítottunk. De ugyan azért kell ám a' Fordítottónak mind a' két nyelvet jól tudni, és a' fordítottandó könyvben-foglalt dolgokat érteni; az Író' elméjének természeti indúlattyát, gondolatainak, ki-fejlesztéseinek érdemét ismérni; 's olly kész tehetséggel birni, hogy az ő különböztető tulajdonságait egészen magácvá tehesse,

- 1) Lásd MENDELZOHNT, *über das Erhabene und Naïve in den schönen Wissenschaften*: hol például *Klopstoknak* ezen két versét hozza-elő:

Und das Geschrei, und der Tödtenden Wuth, und der donnernde Himmel.

és:

— — — *Und ist noch, und denkt noch, und fluchet!* —

„Ea, quae dicuntur, non ligata proveniunt, et quasi profunduntur, fere praevenientia etiam ipsum dicentem: »et confligentes clypeos (dicit Xenophon) impellebantur, pugnabant, caedebant, moriebantur.« et illa Eurylochi apud Homerum: »Ivimus, ut iussisti, per silvas, inclite Ulysse, Vidimus in vallibus extructas aedes pulchras.« Haec enim, ab se invicem abscissa, et nihilominus accelerata, exhibent representationem efficaciae cuiusdam eodem tempore, et nonnihil impediētis cursum orationis, et tamen ordinantis. Talia Poeta ille protulit per dissoluta.” LONGINUS, *de Sublimitate Sect. XIX*. Ezen esetre, hol az említett szótskának el-hagyattatása a' beszédet erősíti, 's hathatósbbá teszi, nyelvünkön e' vers lehet példa: (*Baróti SZABÓ DÁVID: Költeményes Munkái. I. Kötet. 197. old.*)

Már levegő, tűz, víz, ég, föld, vesztetre fel-esküdt,

Árva Hazám! egyebet várhatsz-e halálos ütésnél?

és mint-egygy az ő személyébe öltözhessék; úgy hogy: CICERO a' Magyar köntösben-is ugyan-az a' bő és hatalmas *Orator*, ugyan-az a' könnyű és kedves Böltselkedő; LIVIUS ugyan-az a' világos és kellemetes, CURTIUS ugyan-az a' tsínos, TACITUS ugyan-az a' rövid, hathatós Történet-író; HOMÉRUS ugyan-az az egygyűgyű felséggel éneklő, KLOPSTOKK ellenben ugyan-az az el-érhetetlen magasságban fellengező Poéta legyen, a' ki, és a' milyen volt az eredeti öltözetében.

Igaz az tehát, hogy a' fordításnak azt, a' mi az eredet' írásban van, mind, és, a' mennyire lehetséges, ugyan-azon renddel ki kell fejezni; sem többet, sem kevesebbet magában foglalni.

MÁR, Barátom, ezek így lévén: térjünk ismét Tóldalékkodra! – Tsalatkozol mindgyárt leg-elől-is *Skálígyernek* azon szavaiban, melyeket Tóldalékkod' eleibe *Mottóul* függesztettél.¹ Mert, ha meg engedném-is azt, hogy Virgilius Teokritusnál valójában szerencsésebb Pásztori Költő,² és, ha meg engedem-is azt, hogy Virgilius Teokritusnak némely gondolatait 's ékességeit költsönözvén, azokat tulajdonivá tette, 's a' maga' nyelvén még szebben 's kellemetesebben ki-fejezte: vallyon, mi következik ebből? az-e, hogy Virgilius Teokritust fordította? hogy *jeles* fordítása az eredeti írást meg-haladta? – Én ugyan, meg-vallom, mind ez óráig azt még tsak gondolni sem tudtam, hogy Virgilius Teokritust *jelesen fordította*, vagy tsak fordítani-is akarta légyen. Azt azonban jól tudom, hogy valamint az Epikumban Homérust, úgy a' Pásztori Költésben Teokritust *példa gyanánt követte*; sőt *annyira-is ragaszkodott*, úgy mond BATTÓ, hozzá: *hogy Pásztori Énekei majd igen nem-is egyebek, hanem a' Görög Költőnek nyomban-való követési. Azon egy a' tárgy, a' rándulások, sokszor még a' gondolatok-is.*³ Virgilius ezeket a' nagy Poétákat, kiker ő magának (kit-kit a' maga' nemében) például választott, nem fordította; hanem tsak magát hozzájuk alkalmaztatta, holmi különös szépségeiket költsönözte, azokat a' maga' nyelvén néha még szebben ki-fejezvén tulajdonivá tette, 's munkáját ugyan azokkal, mint meg-meg annyi drága gyöngyökkel, ki-ékesítgette. Tudva van, mit felelt, midőn egykor ENNIUS Verseiből némely szép gondolatokat 's jeles mondásokat magának ki-válogatván 's fel-jegyezgetvén, kérdeztetnék: mit tsínálna? *Aranyat szedek*, úgy monda, *Ennius' ganéjából.*⁴ Tudni illik: Enniusnak gyönyörű gondolatait, melyek nem elég díszes szókba valának foglalva, ki-szedegette, hogy azokat, a' maga' módgya szerint mint-egy szebb 's tsínosabb köntösbe öltöztetvén, a' maga' sajátivá tegye.⁵

1) „Virgilius Theocrito rotundior est, rectior, vegetior, efficiatior, lepidior, comitior, cultior, venustior, divinator. – Sic exprimit Theocritia, ut vincat. Tractat eadem felicius, et supponit meliora.” SCALIGER.

2) A' mostani Száznak egyik dísze, a' Németek Teokritussa, a' ki Skálígyernél kétség kívül jobban 's igazábban tudta és érezte, miben állyon a' Pásztori Költésnek mivolta; *Geszner*, mondom, sokkal másként ítél e' két Poétáról. „Én, úgy mond ez, mindenkor Teokritust tartottam leg-méltóbbnak ezen Kőltemények' nemében a' követésre. Sehohol sincs az erköltsőknek és indulatoknak egygyűgyűsége, a' mezeiség, és a' mesterséget nem ismerő természet, igazábban találva. 's a' t. Lásd *Salamon Gessners Idyllen. Einleitung. Zürich, 1774.*

3) Lásd BATTÓT a' *Pásztori Költésről*, Révai Miklós fordítása szerint.

4) Aurum de stercore Ennii.

5) Apes in agris et saltibus rorem et arborum lachrymas, et thyma, et flores nactae, adeo copiose, studiosaque ex iis, quae in usus suos opportuna sunt, legunt, ut in earum republica quaedam

De ezt én, mondom, nem fordításnak (olylan fordítást értvén, a' millyenről most szóllunk) ha nem követésnek, *imitationak*, 's szabad *költsönözésnek*, és egyszersmind egy olyan hasznos *vetélkedésnek* tartom, melly nem tsak a' régi, hanem a' má akármelly Nemzetbéli nagy elmék között-is igen közönséges; és egy a' leg-alkalmasabb eszközök közül, mellyek bennünket a' tökéletességhez leg-közelebb vezethetnek. – Más dolog ugyan-is, egy *lírásnak* formájára *Énéist* tsinálni, sőt a' fel-vett példát helyenként majd szóról szóra *követni*; holmit *költsönözni*, 's ugyan azt néha szerentsé-
sebben-is ki-fejezni; más ismét ugyan-ezen Kőlteményt, vagy *Liviusnak* 's *Tacitusnak* Történetes Könyveit az eredetiből más nyelvre által-tenni, *fordítani*. Én pedig nem az *elsőre* akartam utat mutatni; hanem ezen *utólsóra*, az az, miként kellessék valamelly idegen nyelven készültt munkát a' miénkre *híven, igazán, és jól fordítani*, arra hoztam regulákat. *Skáligernek* említett szavai tehát, bizonyítanak-e valamit én-ellenem, vagy sem? bár Tennem magad íteld-meg.

LÁSSUK a' példát-is, mellyet a' *jeles* fordításról adtál. Ennek, rövidség' okáért, tsak egy részét írom ide; mert az egészre úgy sints szükségünk. Ezt a' darabotskát az eredeti írásban imígy adád-elő:

„Est haec sciorum in disputationis arenam descendunt turpis, squalida, abominabilis, atque idcirco cum foliis et ramis omnibus radicibus evellenda consuetudo: dum aliquantula spes victoriae adfulget, verborum flumina evomunt; quin etiam, quum animadvertunt, nihil esse reliquum, nisi, ut herbam porrigant, quasi strenui athletae proludentes victoriae spem ostentant. At quando contra argumentorum vim nihil praesidii superesse vident, ad fraudes, tanquam ad asylum sacratissimum, portumque optatissimum, tranquillissimum, ac securissimum confugiunt.” &c. &c.

Már: hogy ez a' hitván írás (mellyet Te még-is olly példátul vevél-fel, melly által azt akarod meg-mutatni, miként kellessék *jelesen fordítani*) hogy, mondom, ez az írás méltatlan a' fordításra, magad-is láthatod. Lám pedig én nyilván meg-mondottam (a' *6dik óld.*) hogy *mind a' Régieknek, mind a' Mostaniaknak jelesebb munkájikat, mint meg-meg annyi meg-betsülhetetlen kintseket, hová hamarább nyelvünkre által tenni – – – igyekezzünk.*¹ Azonban, lássuk a' példátul elő-hozott darabotskának *jeles* fordítását.

sortito portas occupant, quae venientium onera accipiant; at qua deinde sedulitate, quo artificio ceras ex illis, ex istis mella fingunt, thymum quidem, floresque redolentia, sed transformatos? Quid aliis Virgilius debeat, nemo nescit: nec ipse pro modestia sua tacet, ac dissimulat, cum et Theocriti gratia, *quem imitando exprimit*, Sicelides Musas, et Arathusam invocat; et quod carmen Hesiodus Graece, se Latine per Italiam oppida canere profitetur. Immensam autem Iliados et Odysseae opulentiam Aeneis explicat, qua ipsa *instructa ornatque* incedit. IAC. WALLIUS, *ad Paraphrases Horatianas*.

- 1) Sajnálkodva kell gyakorta látnunk, mi alá-való firkálások jönnek világosságra; mellyeknek jobb lett volna örökös semmiségökben maradni. – Ha fordításainkkal a' Nemzetnek használni akarunk (illendő pedig, hogy a' köz haszon légyen fáradságunknak első és főbb tárgya) szorgalmasan meg kell azt előre fontolnunk, ha méltó-e az a' munka arra, hogy azt nyelvünkre fordítsuk, hogy azzal Hazánk' fíjait gyönyörködtetni, az olvasásra szoktatni, erköltseiket jobbitani, elméjüket világosítani akarjuk; sőt (kivált most elcintén) arra-is különös figyelemességgel kellene néznünk, ha a' fordítandó munka adhatna-e alkalmas-ságot nyelvünknek akár-miként lehető szépíttésére, 's pallérozására. E' végre leg-alkalma-

„Olyan a' vetekedő tudóskáknak szokása, hogy valamég elő-mehetésöket arányoz-zák, a' szóllástól nem kéméllik nyelvöket: sőt még, a' mikor látják-is sülyyedésöket, pökik a' tenyeröket: és el-fogyatván oroszány béllésöket, róka-bőrrel-is szítsölik mentéjöket.”

Én örömet meg-engedem, 's meg-ismérem, hogy ez a' Magyar írás, mind a' dologra, mind a' nyelvre, vagy írás' módgyára nézve, jobb ama' Deáknál; de, nem-de, ha öszve-vevöd ezt az úgy-nevezett jeles fordítottázt amaz eredeti írással, nem találsz egyéb eggyenlőséget közöttök, hanem – hogy mind a' kettőnek szerzője tsak *valamit hasonlót* akart mondani? sőt, a' mi több, nem-de szerentsétlenségedre magad-is azonn kételked-del, ha vallyon *Veresmarti Mihály*¹ fordította-e a' Deákot Magyarra? vagy talán *Veresmar-tinak írását valamelly tudóska r o s z s z ú l f o r d í t o t t a Deák nyelvre?* –

DE, ha tsak-ugyan példával akartad meg-mutatni szabásaimnak helytelenségét, minek kerestél egyéb példát annál, a' melyet én ugyan-azon *I-ső Negyedben* adtam? – Világos szókkal ki-tettem (a' 40dik öld.) hogy *midőn Osszsián' munkájit magyarázom, azon szabások szerént igyekezem dolgozni, melyeket a' Fordítottásról-adtam vólt;* és hogy *Osszsián' Utolsó Énekét példa gyanánt botsátottam-ki.* – Ezt a' nagy Poétát én sem fordítottam ugyan az eredeti nyelvből; és, mivel a' mennyire tudom, előttd-is esméret-len lévén a' régi Kaledoniai nyelv, Te sem vetheted-öszve az eredeti írással fordítottá-somat; de, mivel azok a' felséges Kőitemények MAKFERSON' Ánglus fordította utánn majd minden nevezetesebb Európai nyelvekre által-tétetődtek,² 's én-is külömb-féle fordítottásokból fordítottam; azt tsak elegendő-képpen észre vehetted vólna, ha illen-dőül 's méltán énekelterem-e nyelvemenn azt a' ditső Bárdust, kinck lélekre ható, és az érzékeny 's nemes-indulatú szíveket kedves el-kescsedésre, édes bánatra gerjesztő Énekeit egész Európa bámúlva tsudállja. Nem egy-könnyen fog Poéta találkozni, a' kinck kőiteményeit nehezebb vólna Magyar nyelvre által-tenni, mint ugyan Ossz-sziánnak Énekeit; és ezen okból elébb-is reménylhet a' Fordította gyengébb meg-ítél-

tosabban lehetne, a' régi és mostani jelesebb Poétákon kívül, a' Görög és Deák *Klasszikus* Írókat-is választani. De most még talán leg-tanátosb vólna, gyönyörködtető írásokat fordít-gatnunk. Ha egyszer ezekkel a' Népnek kedvére találhattunk, 's nála az olvasást kedvessé teliettük, önként keresi majd a' *hasznosokat*. Addig tsak ama' szelíd Szűzek által kell ötet ketsegetnünk:

„Kik rég' Pindarusnak mennyei lantjával
A' szót eggyeztetvén Halandók' szavával,
Új utat leltenek szívek' rablására,
A' vad indulatok' meg-hódította.”

BARTSAY.

1) Az *Intő és Tanító Levelében*, Pozsonyban, 1639. esztendőben.

2) HAROLD-is azt mondgya magáról, hogy ő-néki, mint született Skótziaiinak, a' Celta nyelv a' mostani *dialectus* szerént anyai nyelve lévén, Osszsián' Kőiteményit Németre egyenesen abból fordította légyen; nevezetesen pedig *Osszsián' Utolsó Énekét*, melyet a' többivel eggyütt ő-utánna egy Tübingai névtelen Író-is, de sem MAKFERSON, sem DĒNIS (ki magát szorosan amahhoz tartotta) le nem fordított. – Ez a' darab azonban, noha igen szép, nehezen léssen még-is Osszsiánnak saját munkája. Ugyan-ezt az Éneket meg-bővítve többekkel eggyütt még-egyszer ki-adta HAROLD. Lásd: *Neu-entdeckte Gedichte Ossians. Düsseldorf.* 8. 1787.

retést; de, ha valamire mehettem, 's mehetek vele, azt csak-ugyan azon reguláimnak, vagy-is inkább, azon regulák szerint vezérlő ennen érzésemnek fogom tulajdoníthatni. Minek-előtte tudni illik még a' fordíttáshoz kezdettem volna, már akkor minden tulajdonságait ki-tanúlni 's ismerni igyekeztem; a' fordíttás-közben pedig magamat a' több-féle fordíttásokhoz úgy alkalmaztatom, hogy azokat egybe-hasonlítva, minden gondolatait, minden érzéseit, és ki-fejezéseit nyelvemenn, a' mennyire lehetséges, egészen, és szóról szóra tulajdonimmá tegyem, ízenként meg-határozzam; egy szóval: Oszsiánt oly *léven, igazán, és jól* fordíttam, hogy a' ki őtet más valamely nyelvonn olvasta, 's ismerni tanulta, nálam-is szinte oly felséges, oly érzékeny, rövid, és határozó Énekesnek lenni találja; sőt, mivel az anyai nyelv szívre-hatódóbb szokott lenni, még nagyobb illetődéssel olvashassa. Ez volt az én igyekezetem; és, ha-tsak mind másoknak, a' kik' szavainak tellyes bátorsággal 's bizodalommal hihetek, az említett példám 's egyéb darabjaim iránt tudtomra-lelt ítélet-tételők, mind pedig magam' saját érzése meg nem tsal; alkalmasint el-is-értem tárgyamat. – Eleendő bizonyosság lett volna tehát az a' fordíttásom (noha még csak abban-is látok holmi kis héjánosságokat), ha az én regulám, mellyekhez magamat alkalmaztattam, a' *jó íz és igaz ítélet* ellen vagynak-e? vagy ellenben *jók és hasznosok* az olyan Fordíttóknak, a' kik azokkal élni akarnak, és – tudnak.

EZEK így lévén: nyilván-való igazság marad az, hogy rossz szemmel nézted, 's nehéz szívvel olvastad írásunkat, mikor abban *nagy furtsaságot, és egy olyan vétet-is láttál, melly a' Magyarokban a' jó ízt és igaz ítéletet meg-vesztegethetné*. Hevesség, 's az elsőségért való irigykedés vezérlette tolladat, midőn bennünket azért tsalfa barátoknak állítani nem általlottál, mivel mi a' te vetélkedő társaddal kezdtünk pályafutásunkat; a' *végre* (tudni illik!) *hogy a' mi n a g y gyorsaságunk az ő lassúságához-képest n a g y o b b n a k láttassék!* Hidd-el azt, hogy sem ezt, sem egyéb ditséretedet soha sem óhajtottam; és ez-után bátran arra ruházhatod azt, a' ki nélküle szítkölködik. Mert meg-vallom azt, hogy én ugyan a' meg-érdemlött, 's önként-jövő ditséret iránt éppen nem vagyok érzékeny, sőt igen-is szép dolognak tartom, a' Jóktól ditsértetni; de, minek-utánna Te már több nagy-nevű Írójinkat, 's nevezetesen ezt az érdemek közt meg-öregedett ditső Hazafit oly rúttul meg-motskoltad, 's le-gyaláztad; az-ólta, mondom, éppen nem kell ditséreted.

Ne gondold azonban, hogy ezeket ellened való neheztelés, harag, vagy egyéb ollyas indulat, mondattya velem. Bár miként meg-bántanál-is, annyira csak ugyan soha sem fogsz vinni, hogy hazai nyelvünk' mivelésében tett hasznos fáradságodat 's Poétai érdemeidet, valamint eddig-elé tselekedtem, ennek-utánna-is illendőül betsűlni ne tudgyam, 's ne akarjam. Igen-is, szép Poétai tulajdonságaid vagynak; – ambár koránt-sem olly tökéletesek ám még-is az eddig ki-adott munkáid, a' mint Te azokról egy-általlában vélekedel. De bár tökéletesebbek vólnának-is, hogy-sem a' mitso-dások: mind-azon által az a' nagy fennyen-szóllás, 's némelly érdemes Írójik ellen való tőrhetetlenkedés, az a' sok magad' magasztalása, 's másoknak-is Verseidről hozott, ditséretedre szolgáló ítéleteiknek szükségtelenül-való ki-nyomtatattása, – mind ollyan

1) Trahimur omnes laudis studio, et optimus quisque maxime gloria ducitur. CICERO, *pro Archia*.

dolgok, melyek munkáid' szemérmes, szelíd Olvasóji előtt éppen nem lehetnek kedvesek.

MEG-mutassam-e rövideden azt-is, hogy nem csak a' vetekedésben a' *Publikumhoz* 's ellenkező társaidhoz tartozó' illendőség ellen, hanem közre-botsátott Írásaidban a' *Magyar Nyelvnek tulajdonsága*, az igaz ítélet, és a' jó íz ellen-is nem keveset vétettél?

1. Azt mondd egy helyett a' *Magyar Virgiliusodban* (a' 23-dik óld.) *Gerjedezék Koridon szerelemmel* 's a' t. Más-hol ismét (a' *Mentő-írás* '7-dik óld.): *De még imex okos* – – *Írókat sem követtem úgy, hogy akármilyen nyomtatással meg-elegednék* 's a' t. – *Gerjedezék*, (ardebit, flagrabat) helytelenül van mondva. *Gerjedek, gerjed, gerjede; gerjedezek, gerjedez; gerjedezse*, mondattatik: nem pedig *gerjedem, gerjedék* (ardebit); következés-képpen nem-is *gerjedezem*, (ardeo), *gerjedezék* (ardebit).¹ Ellenben: *meg-elegednék* (contentus essem) ez-is rosszúl van mondva; mivel-hogy, *meg-elegedem, meg-elegszen; meg-elegedik, meg-elegszik*; következés-képpen, *meg-elegedném*, nem pedig *meg elégednék*, kell mandanod 's írnod: mely utolsó nem az első személyt (contentus essem), hanem a' *harmadikat* (contentus esset) jelenti. Mint-hogy tehát *gerjedezék* rosszúl van, *gerjedezse* pedig a' versbe nem illett: *Gerjedezett Koridon* 's a' t. lehet 's kell vala tenned. – Illyen, 's egyéb c'-féle hiba pedig több-is van munkáidban. Ezek csak olyanok, melyek keresés nélkül szemembe tűnének.

2. A' *Mentő-írásodnak* 10-dik oldalán, a' többi között ezt a' nyilván-lévő valótlan-ságot állított: *Tudni való, hogy a' beszédből észre nem vehetni, egyes, vagy kettős legyen-e a' végső mással-hangzó a' helyben vagy időben-lételt jegyző ígéknek végén: mert egy formán hangzik, úgy mondd, var (porrigo), varr (suitt); szedet (curat colligi), szedett (collegit) 's a' t. úgy mint: szeretet (amor), szeretett (amavit); illet (concernit, vel attingit), illett (deciuit); – Azon Könyvednek, melyet a' *Magyar Helikonra* vezérő Kalaúznak nevezte, 76-dik oldalán ismét ezeket írod: A' *Zsidó nyelvnek nyelvünkhöz-való hasonlóságát sok tudós Magyarok teli torokkal rebesgették*. – *Teli torokkal* valamit rebesgetni, éppen magában ellenkező dolog és mondás; mivel-hogy *teli torokkal* p. o. *beszélleni, szóllani, kiáltani*, mondattatik, és már magában erős hangot jelent; *rebesgetni* ellenben annyit tész, mint valamit *gyengén, lassan, alattomban, halkán* mondani, *beszélleni, hírléni* 's t. aff. példának okáért: *Azt rebesgetik, hogy a' jövő télen Ország' gyűlése leszsz.* 's a' t. – A' *Mentő-írásodnak* utólyán a' többi közt így okoskodol: *Hallhatta, úgy mondd, ellenkező társod két Kassai Útazótól 1786. esztendőben (mert szinte ez az esztendő volt ama' szerentsétlen idő, melyben Tégedet, Kőszegi Poétát, egy sullyos nyavalya el-nyomorított) hallhatta ezt a' szomorú esetet; jó hír volt ez neki; örült, 's noha Tégedet annak-előtte rettenetesnek tartott, több esztendőtől fogva hallgatott, 's motszanni sem mert, most még-is neki bátorodott, mint amaz állatok, melyeket Fedrus emilt a' beteg Oroszlányról-való Kőlleményében – !!! nem tartott már attól, hogy 'Tc (Kőszegi Poéta) meg-táfofjad; az-okéért – – a' Tc Kalaúznod 's Hang-mérés-éklés ellen írt Könyvtetskéjét 1787. esztendőben ki-is nyomtatatta. De meg-tsalatkozott.**

1) A' Műzséum I-ső Negyedében egy helyen magam-is *áradozik* tettem; mely valóságos hiba. Igaz ugyan, hogy sokan vagynak, a' kik úgy-is élnek vele; valamint-hogy némelyek *gerjedezik* is mondhattyák. Ám de sokan a' *haszud* helyett *hazudik; vágy* helyett pedig *vágyik* mondgyák; sőt Baranya- és Aba-Új Vármegyében sok helyen *azt mondi, nem adi biz' ő* is szokásban van 's-vallyon! van-e így-is? –

Mert Te meg-gyógyultál, 's jóllehet erőtlen a' tested, de erős a' lelked. Van elégséges erőd, mellyel élvén a' tudósokat gyönyörködtetheted, a' tudatlanokat oktathatod, a' büszke tudóskákat pedig, a' Te mindenkori ellenségeidet, példáson meg-alázhatod. Ójják azért magokat Tőlled 's a' t. 's a' t. mert majd bűdös híroket egész Országra ki-terjeszted. – Vallyon! az igaz ítélet' törvényre szerént van-e az ilyen okoskodás? *H a l l h a t t a*, hogy beteg voltam, tehát a z é r t mérészlett engemet, rettenetes Kőszegi Poétát, mint Fedrusnál amaz állatok a' haldokló Oroszlányt, meg-támadni.¹

3. A' *Kalaúzdoban*, melly által bennünket a' *Magyar Helikonra*, következőképpen a' jó *tzre-is* akarsz vezérelni, a' *Magyar Vers-szerzésnek* több példái között egy oly rútt verset-is íráll, mellynek itt az illendőség csak elő-hozását sem engedi.² – Igaz ugyan, hogy Te azt egy Kotsisnak, úgy-mint *Attila' Kotsissának*, szájába adtad, a' ki nálad meg-jelenvén, Tégedet zsémbes, tsinkos, szemétre-való hitvány göbre, 's holmi hasonló tisztességes nevezetekkel illetett; *feddő verseket írni kényszerített*; 's *ostorával*, azon *ostorával*, mellynek tsapásait *Atilának* (*hintójának* előtt) négy avagy hat tszafragos kantzája-is érzé, úgy el-lakolatott, hogy bár miként kiáltanád: *Jaj! könnyörülj! kérlek! – könnyörülj csak ez egyszer! elég már!* – még-is nem csak a' karod és hátad kékül, hanem még az orrod-is vérzett. De, ha már ez az irgalmatlan éjjeli késértő csak-ugyan Kotsis volt, és Te-is jónak találtad, ezt az 1773-dik esztendőben, *Karátson' havának elein, éjféltkor* rajtad-történt szerentséltenséget az után nyölt esztendő múlva a' Világnak elő-beszélleni, legalább oly szókkal kellett volna azt tselekedned, mellyek az illendőséget meg nem sértik, nem motskosok, nem istállóba-valók. – Ne hozd nékem az e'-félékben a' Régieket például. Változnak az idők, változnak az erköltsők. Azoknak változása szerént ezek-is különböznek.³ Nem azt akarom ugyan ez által mondani, hogy az időknék, utalkodó szokásoknak, látzolt rabjai legyünk; csak azt állítottam, hogy kötelességünkben jár, magunkat azokhoz annyiban alkalmaztatnunk, a' mennyiben a' szükség és a' józan okosság az illendőségnek ki-szabott határait igazollya, és javallya. Kivált-képpen szükséges pedig vígyáznunk, ne-hogy a' feddő versek által erköltseinken jobbítani akarván, igen természetesekek, az az, motskosok, 's néha gorombák-is legyünk; és így,

- 1) Ennyire viheti az embert a' maga'-meg-hittség, 's a' gántoskodásnak viszketege, ha egyszer az illendőséget félre tévén, fenn-héjazó indulatryát szabad pórázra bortsátotta! Pedig nints ritább, 's a' szép Tudományoknak nagyobb gyalázattyára válható dolog, mint ha egy tanúlt ember, kinek a' szelídség volna egyik különböztető jele, a' Világ' piattzán füstös bottal forgolódik, 's a' különböző értelemben lévőekkel illetlenül zivakodva bajnokoskodik.
- 2) Ez a' motskos Vers a' *Kalaúzdoban* imígy van: *Lásd az eszem- 's iszom- és aluszom-szarom-húddozom embert!* –
- 3) A' régi Görögöknél a' *Gymnasiumokban* mezítelen úzték az Iffiak testi gyakorlásaikat; a' fiatal személyek mezítelen tántzoltak a' közönséges néző-helyeken; *Fríné*, az Eleúzi játékokban, az egész Görögségnek szemei előtt mezítelen feredett; Spártában az ifjú Leányzók egy bizonyos ünnepen mezítelen tántzoltak 's a' t. – *Laudi in Graecia ducebatur adolescentulis, quam plurimos habere amatores. Nulla Lacedaemoni tam est nobilis vidua, quae non ad scenam eat mercede conducta. Magnis in laudibus tota suit Graecia, victorem Olympic citari: in scenam vero prodire, et populo esse spectaculo, nemini in eisdem gentibus fuit turpitudini. Quae omnia apud nos partim infamia, partim humilia, et ab honestate remota ponuntur. CORNELIUS NEPOS, ad Atticum.*

az építtés helyett, több kárt szerezzünk. – A' Te elő-hozott versedet pedig nem tsak a' máí illendőség nem javallya, de kétség kívül még a' Régiek közül-is sokan kárhooztatták volna.¹

DE nem-is teszem-le még reménységemet felőlled, hogy annak dísztelenségét már magad-is meg-isméred: és, ha Kalaúzkodat még idővel jobb, tsínosb köntösbe öltöztetni találod, a' többivel² majd ezt-is meg fogod változtatni; Iffiainkat (mert a' *Tudósok*, a' kiket *vezérelni* akarsz, a' Te *Kalaúzkod* nélkül nem szűkölködnek) a' Magyar Helikonra egyenesebb, töröttebb, 's tisztább úton vezetni; munkáidat a' kötekedő *Meg-szerzésektől*, molskolódó *Mentő-írásoktól*, oskolázó *Tóldalékoktól* meg-tisztogatni; 's a' kétségbe-vett, vagy meg-rzáfolt állításaidat-is nem ellenkező társaidnak *büdös hírök' terjesztésével*, hanem mértékletesen, 's mind a' *Publikumhoz*, mind Tennen magadhoz tartozó tisztelettel elő-adott józan okok által, mint eggy igazán tanult Férjfiú, köz haszonra született emberséges Magyar Hazafi, 's békességet, eggyességet szerető jó Polgár, úgy fogod védelmezni – Irám Kassán, Pünkösöd' hav. utolsó napján, 1789. esztendőben.

VIRGYILIUS' ELSŐ EKLOGÁJA. FOGLALAT.

OKTÁVIÁNUS Császár a' Kremónai és Mántuai földeket a' régi érdemes Katonáknak jutalmul el-osztatá. A' többi között Virgyilius-is (Mántuai volt) ki-rekede birtokából: de Pollió által Méczénásnak, ez által Oktáviánusnak kedvébe esvén, a' mit el-vesztett vala, vissza-nyeré. Ezen Pásztori Énekben azért Oktáviánusnak, 's Rómának ditséretét, maga' szerentséjét, 's a' Mántuaiak' szerentsétlenségét emlegeti. Títirus' neve alatt maga Virgyilius, Melibéus' neve alatt a' kár-vallott Mántuaiak értetődnek; Amarillis Rómát, Galathea Mántuát képezi; Oktáviánus, az ifjú Császár, Istennek neveztetik.

Virgyiliusnak ezen Eklogáját Magyarra mind *Rájnis József*, mind *Szabó Dávid* Úr fordította, ugyan Virgyiliusnak vers-mértéke szerént. Mellyik, és mennyire haladta legyen meg a' másikat, az Olvasó önnön maga ítéllye-meg. A' különbség szembe-tünő. Imitt van mind a' két fordítás, szóról szóra, betűről betűre.

1) CICERO Fam. Lib. IX. Epist. XXII. Placet Stoicis suo quaque rem nomine appellare. Sic enim disserunt: nihil esse obscenum, nihil turpe dictu. — Ego senio, et servabo (sic enim assuevi) Platonis verecundiam. Itaque tectis verbis ea ad te scripsi, quae apertissimis agunt Stoici. Sed illi etiam cunctis aiunt aequé liberos, ac rectis esse oportere.

2) Valójában elég találatik még RÁJNIS Úr' munkájában ki-tenni 's meg-jobbítani való; pedig nem tsak a' röviden vagy hosszsan-hangzó íge-tagotskákra nézve, mellyeket ő olly apró dolgoknak nevez, hogy az azokról-való veteledésekben akármedly tudóska-is a' tenyerét pótkén daliás bajnok-gyanánt forgolódhatik. De nints szándékom, hibájinak ki-jegyzésével érdemeit leg-kevesebbé-is homályosítani. A' ki másnak gántsait egyedül tsak gyönyörűségből, egyedül tsak a' végre keresi-fel, hogy azokat szemére hányhassa, ditsőssége' fénnjét meg-kissebbíthesse, az ollyan gánts-kereső nem érdemel egyebet meg-vettetésnél, meg-úttáztatásnál.

— Ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cavit natura.

HORATIUS.

KÖSZEGI RÁJNIS JÓZSEF' FORDÍTÁSA.

Melibéus.

TÍTIRE! el-terjedt-ágú bük-fának-alatta
Veszteg-heverve paraszt dalokat fújsz gyenge furuglyán:
Mi pedig el válunk ugarinktól, 's édes Hazánktól!
Mí sierünk, te pedig gyönyörű árnyékon henyélvén
A' felelő erdőt Amarillis-névre tanítod.

Títirus.

Oh Melibée! imez békével egy Istenem áldott;
Mert bizony Istenem ő, 's ugyan a' lesz minden időben.
Ennekutánna azért óltárát sokszor aklomból
Válogatott fiatal báránynak vére le-festi.
Engedi, hogy tehenim (mint látod) szerte legelvén,
Mint tetszik, magamat múlassam pásztori síppal.

Melibéus.

Ezt nem irigylem ugyan, de tsudálom, Títire! látván,
Melly rút háborgás mint zírja-zavarja mezőnket.
Ím' magam-is beteges kézzel ketskéimet hajtom:
Ezt-is nagy nehezen vezetem: most jött ki bokrokból,
Hol kettőt ellett, 's, oh jaj! köszirton el hagyta!
Ezt nekem, oh pajtás! ha fel értem volna eszemmel,
Ezt a' mennykövek-is, mikoron tölgyfákra le tsaptak,
Már régólta jövendőlték: a' varjak-is eztet
Udvas fa' tetejin krákgva előre jelenték.
Ám de kit említél? mondhardsza, ki légyen ez Isten?

Meliboeus.

Tityre, tu patulae recubans sub tegmine fagi
Siluestrem tenui Musam meditaris aena:
Nos patriae fines, et dulcia linquimus arua;
Nos patriam fugimus: tu, Tityre, lentus in umbra
Formosam resonare doces Amaryllida siluas.

Tityrus.

O Meliboe, Deus nobis haec otia fecit.
Namque erit ille mihi semper deus: illius aram
Saepe tener nostris ab quilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boues, ut cernis, et ipsum
Ludere, quae velem, calamo permisit agresti.

BARÓTI SZABÓ DÁVID' FORDÍTTÁSA.

Melibé.

TÍTIRE! meszsze-terültt-ágú bük-fának alatta
Erdei hangzatokon fúvód te heverve furuglyád':
Mí pedig édes Hazánk' kebelét, 's mezcinket el-haggyuk!
Mí, szaladunk Idegenbe: te, híis árnyéknak eredvén,
Szép Amarill' nevvel feleselni tanítottod az erdőt.

Títir.

E' nyugtot nekem, oh Melibé, kegyes Istenem adta.
Mert ez-után, valamíg élek, már Istenem ő leszs:z:
'S óltárára szöpös bárányt küldözget az aklom.
Ő jó-vólttából járkálnak alá 's fel ez erdőnn
Én tehenim, 's fúvom magam-is kényemre furuglyám'.

Melibé.

Nem, nem irígylem; hanem bámúlok rajta, mezőnkön
Látván e' szörnyű zivatart. Ím' szívem-epedve
Hajtom, látd, magam-is ketskéim', Títire: 's ezt-is
Már tsak alig vezetem. Mogyoró-gallyaknak alatta
Két ollót, kikben vala nyájam' drága reménnye,
Ah! tsak imént ellvén, el-hagyott kő-szírtnek hegyette.
Nékem ezen nagy rosszszat, ha fel-nyílt volna kis elmém,
Már ez-előtt a' mennykövek-is tölgy-fákra le-tsapván,
Több ízben példázgatták: a' varjak az odvas
Tser-fa' hegyin szomorún károgták eztet. Azonban,
Títire! tedd, kérlek, tudomra, ki légyen ez Isten.

Meliboeus.

Non equidem inuideo: miror magis; undique totis
Usque adeo turbatur agris. En, ipse capellas
Protenus aegret ago: hanc etiam vix, Tityre, duco.
Hic inter densas corulos modo namque gemellos,
Spem gregis, ah! silice in nuda connixa reliquit.
Saepa malum hoc nobis, si mens non laeva fuisset,
De coelo tactas meminisse praedicere quercus.
Saepa sinistra caua praedixit ab illice cornix,
Sed tamen, iste deus qui sit, da, Tityre, nobis.

Títirus.

A' város, melyet Rómának mondanak, eddig
Én botor azt véltem, Melibée! hogy e'hez hasonló,
Mellybe gyakran fiatal bárányokat hajtani szoktunk;
Úgy az apró gödölyét annyával, kölyket ebekkel,
Úgy kis dolgokkal nagy dolgokat egybe vetettem.
Vaj a' többit imez város tetejével haladja,
Mint az apró hajlós tsemetét a' régi tzipros-fa.

Melibéus.

De mi okod lehetett, hogy Rómát látni akarnád?

Títirus.

Meg-mondom, pajtás! oda vont a' drága Szabadság,
Melly, ámbár későre, reám mosolyogva tekintett,
A' mi időn ősszel kezdett tarkúlni szakállom;
Tsak még-is meg-szánt öregebb-létemre; mióta
Szép Amarillisomot követem Galatée' helyébe.
Mert (vallom) míg szívemben Galatée parantsolt,
Sem pénzt, sem szabadabb éltet nem igére reményem.
Ámbátor feles áldozatot, 's jó-féle kövéres
Sajtomat e' hálá-adatlan városba be vittem,
Még-is üres kézzel hallagtam vissza mezőnkre.

Tityrus.

Urbem, quam dicunt Romam, Meliboeae, putaui
Stultus ego huic nostrae similem, quo saepe solemus
Pastores ouium teneros depellere foetus.
Sic canibus catulos similes, sic matribus hoccos
Noram: sic paruis componere magna solebam.
Verum haec tantum alias inter caput extulit urbes,
Quantum lenta solent inter viburna cupressi.

Meliboeus.

Et quae tanta fuit Romam tibi caussa videndi?

Títir.

Én botor, az' Várost, mellynek neve Róma, miénkhez
Tellyes hasonlónak képzeltem lenni, hová mí
Pásztorok a' fiatal bárányokat hajtani szokruk.
Így mértem gedelyét annyához, kölyket ebekhez:
Így szoktam vala kis dolgot 's nagyot egybe keverni.
Lám pedig úgy meg-clőz az' Város másokat, a' mint
Ostorményt tziprus-fa szokott tetejével haladni.

Melibé.

'S millyen ok ösztönözött Rómát meg-látni?

Títir.

Szabadság:

Melly, bátor későre, rcám pillanta; midőn már
Államról tarkálló szőrt hullatna borotvám;
Még-is utólb' tsak-ugyan meg-jött, 's r'ám néze, mi-ólta
Meg-szeretett Amarill, 's Galatéám értte fel-adtam.
Mert, az igaz, valamíg Galatéa' szerelme hevített,
Nem lehetett szabadabb életre, 's vagyorra, reményem:
Bár kosaram feles áldozatit mind-úntalan hordván,
A' róllam-feledő Város puha sajtyaim' enné;
Még-is üress kezeket kellett haza hoznom örökké.

Tityrus.

Libertas: quae, sera, tamen respexit inertem;
Candidior postquam rudenti barba cadebat:
Respexit tamen; et longo post tempore venit,
Postquam nos Amarillis habet, Galatea reliquit.
Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat,
Nec spes libertatis erat, nec cura peculi:
Quamvis multa meis exiret victima septs,
Pinguis et ingratae premere tur caseus urbi,
Non unquam gravis aere domum mihi dextra redibat.

Melibéus.

Nem tudtam, mi okon sirál, Galatéa! mi végre
Függene a' fáján értt almád? most veszem észre:
Títirus' el-menetén búsúltál; Títire! téged
Erdők, források, szőlők, 's fák vissza idéztek.

Títirus.

Mit tennék? más módra le nem rázhattam igámat,
Más helyen olly közel Isteneket csak hijába keresnék.
Ott láttam, Melibéc! kinek számára az óltárt
Kétszer hatod napig esztendőnként füstbe borítjuk:
Kérem, 's illy választ hallék: Térj vissza, legeljen
A' tehened, mint eddig; cresszsd kényére bikádat.

Melibéus.

Bóldog após! hát ím' most-is békével hagyatnak
Néked elég téres mezeid, maga szerte körülők
Kő földi, vagy sáros szittyó a' röbbi mezőket.
Nem kapnak nyavalyát szokatlan füvek' ízire únván
Tölgyellő tehenid, sem szomszéd marha' dögétől.
Bóldog após! esmértt vizeink-közt éltedet élvén
Szent forrásnál hűves árnyékoknak örülhetsz.
Itt közelebb a' fűz-fa-sövény, melly minden időben
Hiblai méhetskét táplálgat gyenge virággal,
Tégedet álom-hozó dongással gyakran el altat:
Onnan az erdő's eger é'ő kőszikla' allyán
A' levegőt hangos dololással hasítani fogja.
Ám de azért rekedett örvös madaraddal az árva
Gerlitze, a' szálás szil-fán meg-tartja nyögését.

Meliboeus.

Mirabar, quid moesta deos, Galatea, vocares:
Cui pendere sua patereris in arbore poma.
Tityrus hinc aberat ipsae te, Tityre, pinus,
Ipsi te fontes, ipsa haec arbusta, vocabant.

Tityrus.

Quid facerem? neque servitio me exire licebat,
Nec tam praesentes alibi cognoscere diuos.
Hic illum vidi iuvenem, Meliboe, quotannis
Bis senos cui nostra dies altaria fumant.
Hic mihi responsum primus dedit ille petenti:
Pascite, ut ante, boues, pueri: submitte tauros.

Melibé.

Most látom már, honnan credt, Galatéa, keserved:
És minek engednéd almáját függeni fáján.
Títirus el-ment vólt. A' fenyves, Títire, téged'
A' berek, a' forrás, hegy, völgy szomorogva kiáltott.

Títir.

Mit tennék? nem vólt más mód, szabadúlnom igámtól,
'S olly közel Isteneket másutt ismérni, reménység.
Ott látám azt, a' kinek én, óltárom' hat és még'
Annyi naponn esztendőnként szent füstbe borítottom.
Ezt kérém; így szóllt: Mint ennek-előtte, legeltesd
Kis tehenid' nyűgodva: botsásd kedvére bikádat.

Melibé.

Bóldog Öreg! meg fognak-c hát részedre maradni
A' te kitsiny mezeid, bátor bé-lepte tsupasz kő,
'S posványból ki-terülő sás a' többi legellőt?
Ártalmat nem szűlnek hasas tehenidre szokatlan
Étekek, sem szomszéd marhák' hullása mirígyet?
Bóldog Öreg! már rég'-ismértt vizek' ágai mellett,
Szent kútak' fejinél, itt hús árnyékod örök leszsz.
Itt a' fűz-fa-sövény, a' melly nem meszsze koronként
Hiblai méhektől szívattya viráginak ízét,
Dongással szemeid' gyakrabb álomra viendi.
Ott fog az Erdőlő kő-szirtnek alatta dalolni.
'S a' te rekedtt örvös madarad, 's a' gerlitze sem fog
E' közben szüntetni nyögést a' tornyos alás-fánn.

Meliboeus.

Fortunate senex, ergo tua rura manebunt?
Et tibi magna satis? quamvis lapis omnia nudus,
Limosoque palus obducatur pascua iunoc:
Non insueta graves tentabunt pabula foetas!
Nec mala vicini pecoris contagia laedent?
Fortunate senex, hic inter flumina nota,
Et fontes sacros, frigus captabis opacum.
Hinc tibi, quae semper vicino ab limite sepes,
Hyblaeis apibus florem depasta salicti.
Saepa leui somnum suadebit inire susurro.
Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras.
Nec tamen interea raucae, tua cura, palumbes,
Nec gemere aeria cessabit turtur ab ulmo.

Ttirus.

Hidd-el azért, a' szarvas előbb megyen égre legelni,
'S tengerek a' halakat víz-nélkül szárazon hagyják.
Pártos előbb, a' Német határt bé-járva, Arárból
Vészen italt, 's Német Tigrisből Pártos' határin,
Hogy-sem ez Ifjúnak képét valahára felejtsem.

Melibéus.

Mí pediglen széllyel-járván, heves Afrika' táján
Meg nyúgszunk, részént vad Szittjai földre menendünk;
Krétában siető vizedet meg látjuk, Oákszes!
És az egész földtől el-váltt Británnia' népét.
Látom-e még egyszer valahára Hazámnak határit?
Érem-e hogy szemem hant-fődeles kalyibámra tekintvén
Ritka kalászt mutató kis örökségemnek örüljön?
Hát e' szép ugarink hitetlen katonáknak adatnak?
E' gyülevész idegen nemzet búzákat aratja?
Látod-e már szomorú végét a' vissza-vonásnak!
Ládd-e, kinek számára veténk! Menj már, Melibéel!
Ólts körtvélybe, eredj! szőlőt szép rendeken ültess.
Menj tova, oh hajdan bődög nyáj! már nem örülök
Mint ez-előtt, mikoron mohosúltt barlangban hevervén
Láttalak a' bokros kőszirton függve legelni.
Sipom-is el némül. Nem kapsz már mézi zanótot,
Nem kopnak fogaid keserű fűz-fának az ágán.

Tityrus.

Ante leves ergo pascentur in aethere cerni,
Et freta destituent nudos in littore pisces;
Ante pererratis amborum finibus, exul,
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
Quam nostro illius labatur pectore vultus.

Meliboeus.

At nos hinc alii sitientes ibimus Afros:
Pars Scythiam, et rapidum Cretae veniemus Oaxem,
Et penitus toto divisos orbe Britannos.
En, unquam patrios longo post tempore fines,
Pauperis et tuguri congestum cespitem culmen,

Titir.

A' gyors szarvas azért hamarább megy az égre legelni,
'S víz nélkül hány minden halat tengernek az öble:
Elsőbb', bújdosván mind a' kettőnek htárin,
Tigrisből iszik a' Német, 's a' Pártos Ararból:
Hogy-sem az ő képét feledékenységre botsássam.

Melibé.

Mi pedig oszlódván, egy rész heves Afrika' keblét,
Rész Scithiát, rész Krétában meg-láttuk Oákszeszt,
És az egész földtől el-válva Británnia' Népét.
Kedves Hazám! látandom-e még valahára határid'?
'S zöld pázsintba borított alaton kalibámra tekintvén,
Bámúlandok-e még telekemnek ritka kalászin?
E' ki-miveltt úgarokba gonosz katonákat eresztnek?
E' gyönyörű gabonát idegen kéz fogja le-vágni?
Nézd, mit szűlt a' vissza-vonás a' régi lakosra!
Nézd, kiknek veteményeztünk! – Már óltani körtvélyt
Menny, Melibé; már most szőlőt nagy rendvel iltess.
Mennyetek, oh hajdan bődög nyáj, árva gedóim!
Titeker én ez-után, zöld barlang' öblibe dőlván,
Függeni nem látlak bokros kő-szirtnek hegyéről.
Meg-szűnnek dalaim: nem foglak vinni, gedóim,
Már többé keserű fűz-fák' gallyára, 's zanótra.

Post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas?
Impius haec tam culta novalia miles habebit?
Barbarus has segetes? En, quo discordia ciues
Produxit miseros; en queis consecvimus agros!
Inserere nunc, Moliboee, pios, pone ordine vites.
Ite meae, felix quondam pecus, ite capellae.
Non ego vos posthac, viridi proiectus in antro,
Dumosa pendere procul de rupe videbo:
Carmina nulla canam: non, me pascente, capellae,
Florentem cytisum, et salices carpetis amaras.

Tííirus.

Még-is ez éjjel azért velem itt zöld gallyakon hálhatsz;
Van túróm, vagy on értt almám, van gesztenye; 's immár
Meszsze-való majorok' kéményei füstöt okádnak,
'S hosszabb árnyékok dőlnek nagy-bértzes hegyekről.

Tityrus.

Hic tamen hanc mecum poteras requiescere noctem
Fronde super viridi: sunt nobis mitia poma,
Castaneae molles, et pressi copia lactis.

Túr.

Még-is azért velem itt hálhatsz ezen éjtszaka zöldes
Ág-nyoszolyán: vagyon értt almán, van gesztenye, túró.
'S a' meszszebb majorok' tetejik füstölgenek immár,
'S a' bértzek' föliről hosszabb árnyékok omolnak.

Et iam summa procul villarum culmina fumant,
Maioresque cadunt altis de montibus umbrae.

MAGYAR
MUSEUM.

[ELSŐ KÖTET. UTÓLSÓ NEGYED.]

I.
ÁNYÓS' LEVELE
EGY JÓ BARÁTTYÁHOZ.
(Buda-Vára, 25-dik Junius 1781.)

HÁT Te-is húllattál Vezekény' halmain
Könyveket, Bajnokim' ditsőíltt hamvain?¹
Kik édes Hazánknak haldokló szívére
Véreket engedték tsepegni sebére? –
Oh sírj! – 's áldd, Barátom, nemes árnyékjokat,
Hintsd-bé violákkal el-pusztultt sírjokat! –
Illyen Hazafiak érdemlik könyvünket,
Nem, kik hitetlenül szaggattyák szívűnket; –
Ezek-is fatsarnak ugyan ki könyveket,
De mellyek boszszúra vonszák az Egeket,
Midön azt a' Hazát hit-szegés' mérgével
Etetik, melly őket szoptatta tejével! –
Mit használt Londonnak *Kromvell'* buzgósága?
'S Királlya' vérével festett Szabadsága?
Ha az-is tsak azért verte-le lántzait,
Hogy önnön békójin lássa polgárjait? –
Czézár Ditsősségnek ült már Templomában,
Győzedelem-kapuk várták Hazájában, –
Midön egyszer-is-mind párt-ütő szívével,
Rubikonhoz repültt esküdtt seregével.

1) E' következő verseire tzéloz a' Poéta:
Szomorú Vezekény! vóltam mezeiden,
Hallottam gerlitzét nyögni térségiden!
Szent irtózás lebeg Útazók' szívében,
Egy sírni készülő köny reszket szemében,
Midön ott szemlélik négy Eszterháznak
Vérét, édes Hazánk' igaz Fijainak! –
Egy nap! – eggy ütközet látta halálokat! 's a' t.

Ott meg-állapodván, kérte Isteneit,
 Hogy verhesse lántzra Rómát, 's Testvéreit! –
 Által-lhat a' folyónn Émáth' mezejére,
 Szegény Pompéjusnak temető-helyére;
 Ott, ott borúlt a' Nap véres fellegekbe,
 Midőn törét verte a' szabad szívekbe! –
 Oh, arany Szabadság! hogy' szülsz illy fiakat,
 Kik ellened merik szegezni karjokat?
 Hiszen! a' Természet kit-kit pályájára
 Szabadon helyezett élet' piattzára;
 Nem tsügg lántz, sem békó gyenge kezeiről,
 Nem húll a' rabságnak könyve szemeiről!
 Ki foszthat-meg tehát szívünk' illy kínsétől,
 Hogy életünk függjön másnak kegyelmétől?
 Ha-tsak a' Természet' szenteltt törvényceit
 Őszve nem tapodgya Végzése'k' rendeit? – 's a' t.

– – – – Verseidet hozzám-küldött Leveledben jól írtad; tsak azonn légy, kedves
 Barátom! hogy mentől érzékenyebben írj; és a' versben meg ne elégedgy a' közönséges
 szóllásnak módgyával, hanem mennél fellyebb lehet, emeld gondolataidat. Az ra-
 gadgya-el azután az Olvasót, és tsudálni kényszeríti tüzedet 's a' t.

GR. ZRÍNYI MIKLÓSRÓL.

ELLENSÉG' tsontyai közt gázoltt vérében
 Nyúgszik Zrínyi Miklós dítsósség' ölében.
 El-esett! de fején maradt borostyánnya;
 Nem lehetett ekként Szulimán' zsákmánnya.
 Magyar! e' sír felett ne húllass könyveket,
 Mert a' köny nem iller bajnoki szíveket.
 Tapsolly, 's kevélykedgyél illyen Vitézedben,
 Pompa gyanánt hordozd nagy nevét mellyedben. –
 Zrínyi, édes Hazánk' tziemes fajzása!
 Nyúgodgy! terjedgyen r'ád az Egek' áldása.
 Majd, ha a' trombita' rettentő hangjára
 Mind-eggyikünk testét fel-vészi magára:
 Elődbe sietünk, 's ölelünk tégedet;
 Meg-hálálljuk akkor nemes esetedet!

II.
VITÉZ GRÓF NEMES GYÖRGY'
DITSÉRETE.

— *Perit omnis in illo*
Nobilitas, cuius laus est in origine sola.
Ipse canendus eris.

LUCANUS.

A' Jó Hír, kit Egek szülvén örömiünkre,
Ide le-küldöttek alatsón Földünkre:
Gróf NEMES György! tudgya már vitéz szívedet,
'S Világnak négy részén hordozza nevedet.
Harsogva jelentí, mi-képpen hartzoltál,
A' Török táborban miként öltél 's vágtaal.
Valamerre fordútt fegyvered élével,
Gőzölgött mindenütt ellenség' vérével.
Mint eggy élet vótaal halál' közepében,
Halál Bellónának véres mezejében.
Huszon-négy érzette crejét karodnak,
Kiket fel-áldoztaal nemes haragodnak. —
Így bánt Menelaus Trója' Vitézível,
Rendre vervén őket boszszúálló törível.
Így gázóalt Akhíllés ellenség' táborán,
Míkor hartzra gyúladt Patroklus' halálán! —

Örűíly, édes Hazám! virradnak napjaid,
Mellyekben fényedet újjíttyák Fíjaid.
Kezd a' régi Magyar Vér immár hevűlni,
Mellyet tsak nem sírva néztünk hidegűlni.
Hasztalan bíztattak koporsó' széléről
Üstökös Atyáink, Bóldogok' helyéről.
Meg-rontatott elménk puhaság' ölében,
Nem ismért borostyánt Ditsősség' kertében.
A' sok vitéztelen Vitéz Óseiben
Kérkedett szüintelen, mint örökségiben,
Oh ditsősségtelen ditsősség! kész tsúfság,
Mihelyt erre fakad a' Nemes Ifjúság!
Az érdemck szűlik a' szép ditsősséget,
'S azoktól-is vesz ez igaz fényességet.
Egy kézből másíkba nem száll örökségűl;
Tíéd leszz, tsak viseld magadat vitézűl.

Van, kit kövess. Íme, NEMES György' példája
Mutattya, mint lehetsz Vitézség' tsudája.

VIRÁG BENEDEK.
Székes Fejér-vári Professor.

III. [KOPORSÓ-KŐRE. LESBIÁHOZ. 's a' t.]

KOPORSÓ-KŐRE.

Ki itt fekszik, Ember! mint Te, egy ember vólt;
Tegnap élt, 's, a' mint Te holnap jársz, ma meg-hólt.

LESBIÁHOZ. *Katullus' XCII-dik Éneke után.*

LESBIA mindenütt szid, molskol engemet:
Veszszek-cl, ha engem' Lesbia nem szeret.
Miért? – Mert örökké én-is azt mivelem
Ő vele; 's – veszszek-cl! azért, – hogy szeretem.

GONDOLATOTSKA.

NAP, ha akar fel-öltözni,
'S fénnnyével Hóld' fénnnyét győzni,
'Tűzét kéri szép szemedtől,
Színét veszi hó-színedtől.
Ha azt Tölled költsön nem kér,
Kívántt pálmát másként nem nyér.

THIRSIS MIKONHOZ.

AZT hallom újságban, Mikon! hogy egy Angyal
Múltt éjjel ki-maradt, nem tudgyák, mi okkal,
Ki-jöttek Társai, hogy nyomát fel-vegyék,
És méltóságába ismét helyre tegyék.
Vigyázz! ha találnek a' szép Szilviára
Tekéntvén Angyali színes formájára:

Midőn a' tanátsot tsak szemektől kéri,
 Iamarjában ötet azzal fel-tserélik.
 Azután a' száraz kortyokat nyelheted,
 'S sűrű sohajtással utánna kőldheted.

ARANKA GYÖRGY.

IV. TÖREDÉKE EGY NAGYOBB KÖLTEMÉNYNEK¹

DE melly zokogó szók érdeklík fülemet?
 Melly jaj jaj serkenti el-alélt lelkemet? –
 Egy Szízet szemlélek szapora lépéssel
 Hozzánk fel-sietni nyögő pihegéssel.
 Kétség, 's fájdalom ül tévelygő szemében,
 Halálos ijedtség bús tekintetében.
 Nemes artzúlatnya – – – Nagy Isten! mit látok?
 Hív Lelkek! vér-könnyel borúlyon artzátok!
 SPLÉNYI' nagy Nemének gyönyörű rajzattya
 Jón felénk; ORCZYban Bátyát Ez sirattya.²
 Haja' szép fűrtycit szélnék cresztette,
 Reszkető két karját Égre terjesztette;
 Szemének egyébkor olly eleven tüze
 A' bánat' gőzzétől homályba öltöze;
 El-múlt artzájának hajnal' pirossága;
 Kemény, értz-szívet-is meg-hat halványságal –
 Azt vélte, halállal most kűszködik Bátya;
 'S oh kín! már ki-nyújtva a' gyász-padon láttya!
 Mint egy sűgár tzedrus, mellyet az Égi tűz
 Földhöz vér, úgy rogy-le itt az el-rémültt Szíz.

„Oh Bátyám!” de szívét a' mélly bánat' árja
 Hirtelen el-fojtván, szavait el-zárja.
 El-ájúl; meg' újra vissza-tér magához,
 Szalad Kedvessének halottas ágyához;
 R'a borúl nagy jajjal halavány képére,
 Sír, zokog, 's könny-özönt áraszt hűlt testére;

1) Néhai ifjú B. ORCZY ISTVÁN' halálára, *Barátság' Oszlopa* nevezet alatt 1785. eszt. – Lásd az *I. Negyed 5. öld.*

2) Mélt. Báró SPLÉNYI FRANCISKA Kis- Aszszony, a' Halottnak Méltós. Testvérjétől való Húga.

Kéri, ne haggya-cl e' szörnyű órában,
 Szánnya-meg Árváját méltó fájalmában! –
 Hasztalan, oh Kegyes! minden esdeklésed;
 Nem teljesítheti már többé tetszésed'!
 Örökké-valóság' boldog Országában
 Nyugszik nemes lelke 'Teremtők' karjában. –
 De hívsége, hidd-el, ott-is fenn-van hozzád.
 'S angyali szemekkel nézdegél-le reád;
 Várja, míg végezvén szép élted' pályáját,
 Meg-oszthassa veled ditső koronáját. – 's a' t.

BATSÁNYI.

V.
 BÓLD. BÁRÓ ORCZY LŐRINTZ'
 FORDITTÁSA.

*Fels. Katharina Orosz Császárné' Törvény-könyvéből,
 mely 1776. eszt. Orosz Péter-Váratt nyomtatódott.*

Te vagy az, Katharina! ki midőn réres Országodnak végső határán a' bé-tsapó Töröknek ellent-állanál; midőn azon nagy dolgok' véghez-vitelére készülnél, melyekről maga Nagy Czár Péternek mérész lelke talán gondolkodni sem bátorkodott; midőn Birodalmadnak egész erejét Szomszédaid' egyenetlenségének tsillapítására fordítani kéntelenítettél; a' pusztító ellenség' tsapási Jobbágyidat szorongatnák, és immár tulajdon örökös Országod' kebelébenn egy Pribék garázdálkodva pártolást indította: setét dörgő fellegekről rémítettén, Európának távúl-lévő partyán még eddig soha nem látott lobogó zászlót emeltél, és a' Te háborodhatatlan lelked Népednek belső bődökságáról gondolkozott!

A' nemcsobb tsudás roppantt épületekre, melyek Babilont 's Rómát fellyül-haladgyák, a' szegény Parasztságnak verítéke vagyon tapasztva. Sok nagy Királyoknak emelt ditső oszlopok, pusztulás' morzsalékján nyúgosznak; és a' győzelem, melyet hirdetnek, mivel sok czernek véritől gőzölög, átok a' Nép előtt! – Mindenek el-műlnak, Katharina! Te törvény-adásoddal építettél örök emlékezetedre oszlopot, mellynél a' jelen-lévő, és következő bődög Népednek szíve, késő jövőendő időkbenn-is a' hála-adásnak templomában fog áldozni!

A' le-vertt, le-tapodott Emberi Nem fel-emeli le-tsüggesztett fejét; meg-törli könybenn-úszó szemeit, és már érzi, víg artzával szemléli, mint hullanak lábáról szomorú békóji 's a' t.

VI.
A' HÁRFÁHOZ.

AH, miért láttak szemcím, keserves
Hárfa! M'ért vőlek kezeimbe? – Húnyó
Napjaim' fénnét magad-is setétebb
Gyázba borított!
Nyúgodalmamból ki-hozál, hitetlen;

Azt-is add hozzá: hogy, az egy veszélynél,
A' reánk-esküdt Egek' ostoránál,
Más egyéb hangot csak heába várok
Hallani tőled.
Egy panaszt más von; bajodat baj éri:
Egy' koporsóján csak alig pihentél,
S másnak halmához futamodsz, epesztő
Könyveket ontván.
ORCZYT-is (szívem repedez nevére)
A' setét sírhoz vezeted? – Nagy Isten!
Hogy tsapásiddal sebeink' tetéznéd,
Ez vala hátra! –
Fő ragyogványunk el-oszolt Egünkrol:
Árva Honnyunknak ki-veszett paizsa:
Nesztorunk', Mársunk', Cziczerónk', Homérunk'
Élete meg-szünt!
A' Magyar Költők' seregét el-hagya
A' Magyar Főbus! – Keseregd Barátod',
BARTSAYNK! Indíts zokogást, BATSÁNYIM,
Édes Atyádon!
Már kinek készül tüzes *Oszsziánod?* –
És kinek készült sietett etsettel
Milton? – én eztet Néked áldozám-fel,
ORCZY, 's 'Te meg-halsz! –
Ah, nem-is láttad szerető Poétád'
Vég' ajándékát! az irigy Szerentse
Miltonomból vártt örömem' reménnyét
Füstbe repítté. –
Félre; nem kellesz kezeimnek, Hárfa!
Hogy-ha meg-némúlsz, leg-alább magammal
El-felejtetvén sebeim', pihenve
Töltöm időmet.

VII. ANACREONBÓL VALÓ FORDITTÁSOK.

2-dik Oda.

VAGYONNYÁT a' természet
El-osztván: a' bikának
Adott öklelni szarvat;
A' lónak rúgni körmöt:
A' nyúl nyert győző lábat,
'S tág torkot az oroszlány;
Jutott a' hálnak úszás,
Repülés a' madárnak:
A' Férfinak vitéz szív
Vólt osztva: Mind ezekből
Kapott a' szép Nem – semmit?
Hát? mit adott azoknak
Pais helyett 's a' sértő
Dárdák helyet[t]? Olly orczáat,
Hogy tűz, 's vas hódol nékik
'S a' szív rab lesz, ha szépek.

40-dik Oda.

A' rósák közt Cupido
Egy el-rejtett méhetskét
Nem látá; 's a' meg-tsipé
Sebet kapott kezével
Repül, kereng, mint őrült:
'S nem szűnő jajjollással
Annyához fut zokogva:
Jaj! meg halok Anyókám;
Lelkem tüstént ki fújom,
Nézd! nézd miként meg kinzott
Egy kísded szárnyas sárkány
Híjják a' gazdák méhnek
Mond Annya: Hogyha néked;
Tsak egy kis méh' fülánkja
Illy érző kint okozhat;
Hát jó Vadász! mikor te
A' szíven lősz keresztül,
Mint fájhat az, gondold-el?

46-dik Oda
az házasúlandókra szabva.

Nem szeretni, vagy szeretni,
Mind a' kettő kínos élet,
Mind kettőnél kínosb még is
A' kit kedvelsz, el nem nyerni.

Nints tekintet már sem Nemre,
Sem érdemre, tudományra,
Van tekintet tsak aranyra:

Bár pokolba süllyedt volna,
A' pénzt a' ki leg előszször
És az aranyat szeretete:
Ő miatta van az ólta
Gyűlölség a' testvérek közt;
Ő miatta nints edgyesség
A' Szülék és magzatok közt;
Had 's gyilkosság van miatta:
Nékünk pedig szeretőknék
Éppen veszni kell miatta.

A. J.

VIII.
HORÁTZ' X^{dik} ÉNEKE
A' II-dik KÖNYVBŐL.

BÓLDOGABBANN élsz, Liciní, ha mélylyre
Sem sietsz mindég, sem előre, tartván
Szélveszes zajtól, igen a' tsavargó

Partra nem ügyelsz.

A' kinck nem rút az arany közép-szer,
Nem hever szalmás kalyibák' temérdek
Szennyiben, nem kap sok irígy szemet

Nagy palotákon.

Többször ingattyák szelek a' nagy-izmos
Szál-fenyőt; súlyosb zuhanással csnek
A' magas tornyok: 's az cgekbe'-költt tűz

Nagy hegyeket tsap.

Jót reményl rosszszban, de viszont gonosztól
Retteg a' jóbann, az igaz nemes szív.

Isten a' borzas telet újra hozza,

'S el-viszi ismét.

Nem, ha most rossz állapotod, nem úgy lesz
 Még jövődőben. Tziterát fog olykor
 Fébus-is; 's mindég nem ereszt repülő
 Nyílakat íve.
 Terhes inséggel rakodott idődben
 Légy erős, 's bízzál. Okoson viszontag,
 A' midőn kedve szeleken meg-indúl,
 Vond-le vitorlád.

DR. FÖLDI JÁNOS

IX. ANAKREONNAK XXXIII. DALJA.

Σν μεν φιλη χελιδων.

KIS Fetske, te mi hozzánk
 Szokott időre térsz-meg,
 'S, midőn nyarunk elő-áll,
 Fészket tsinálsz; 's megintlen
 A' Nílus árja mellé
 Repűlsz, ha tél közelget.
 Nem ezt tselekszi Ámor!
 Ő szüntelen reám száll,
 'S szívembe rakja fészkrét.
 Már benne pellyhes eggyik
 Kisdedje; másikat még
 Tojása rejtve tartja;
 Eggy már ki-bújt felényig;
 Mindég sipegnek éhes
 Kicsínyim; a' nagyobbja
 Kisebbeket nevelget;
 'S a' fel-növűlttek ismét
 Újjabbakat tenyésznek.
 Mit tégyek? – Ennyi Ámort
 Nem győzők én nevelni!¹

KAZINCZY FERENTZ

1) Az utolsó sor' olvasásában meg-hasonlanak az Anacreon' Ki-adóji. Némellyike εκβοησαι,,
ki-kergetni ordítással; – mások εκσοβησαι,, *ki-űzni* teszik. Επ εκτροφησαι-nek vészem a'
 τρεφω-tól, mely *nevelést, tartást, táplálást* térszen; mert minekutánna Anacreon azon pa-
 naszolkodott, hogy szívében szapora tenyészettel termenek az *Érősoke*, és: Βοη δε γωεταιειν
 κεχηνοτον νεοσσων, hogy mindég ételért tsipognak, leg-természetesebbnek látom az azon
 való aggódást, hogy miként tartson-el oly sokat?

X.
BÁCSMEGYEI,
MANTZIJÁNAK LAKADALMA UTÁN¹

SZEMEIMBŐL ár-víz módra
Fólynak alá könnyeim,
Apadhatatlan források
Lettenek két szemeim.
Minden óra reszketésre
Kénszeríti szívemet
A' gond, a' sok jaj, – 's aggódás
Rövidíti életemet.

A' Hajnalnak repedésén
Más aluszik édesen,
Vagy szerelme' Költönössét
Tsókolja szerelmesen:
Én a' Hajnalra tekintvén
Siralmam' kettőztetem,
Sírok, hogy még bús életemnek
Estvéjét nem érhetem.

A' gyenge fülemilének
Éneklése' hangjai,
És a' zöldellő erdőknek
Víg kedvű lantossai
Nékem csak szomorú hanggal
Érdekelik fületem:
Mellyet fel-fogván, az Ecchó
Kettőzi kétségemet.

A' Napnak fényes sugári
Másba kedvet öntenek:
De engem' már viradtára
Sírní kénszerítenek.
Gyötör gyanús félelemmel
Minden öröm engemet
'S mint az úton álló tolvaj
Folytogatja szívemet.

1) Lásd Bácsmegyeinek össze-szedett Leveleit, Kassán, 1789.

Titkos én keserűségem;
 Az élterő állatok
 Magok tudják, eggyiütt sírván
 Mit, és miként siratok
 A' harmatos Hóld' fénnjétől
 Kérd-meg szívem' titkait,
 Hallja ő pihes nyögésem',
 'S érzi lel kem' kínjait.

A' tsillagok' ragyogási
 Pislogó fényt mutatnak,
 Míg álmatlan éjtszakákon
 Sírok, ők is siratnak.
 A' tiszta ég könnyet hullat
 'S harmatozva engemet
 Könnyez; – de mi haszna ennek?
 Manczi nem szán engemet.

HORVÁTH ÁDÁM.

XI. HOMÉRUS' ILIÁSSA' ELSŐ KÖNYVÉNEK ELEJE.

A' M. MŰSÉUM' ÍRÓJIHOZ.

SOHA eszem' ágában sem vólt, hogy Homérust meg-magyarazzam. (Noha bánom, hogy illy kintsnek hasznát Hazám maga' tulajdon nyelvén még nem vette.) Mindazáltal midőn a' minapában Iliássát gondolatim' élesíttésére elé-rántanám, kedvem duzzant, hogy a' mostani Görög 's Deák vers-mértékre író nevezetesb Magyar Poéták' nyomdokok-ként rajta egy kis próbát tegyek; 's meg-vallom, két három nap alatt annyira mentem, hogy Horátzius után valaki talán avval tsífolhatna: „*Stans pede in uno*.”

Ezeket nem azért említtem, mint-ha szándékom volna a' további fordításra; hanem, hogy illy tsekélységből ki-tessék, mit vihetne végbe a' gyorsabb toll, és elme, 's mit várhat méltán Hazánk illy érdemes igyekezetű tudós Fijaitól.

Mert ugyan-is, ha, a' mint a' Régiek igazán mondák: „*Fons ingeniorum*” az elmék' kút-források Homérus, tisztelet, betsüllet az utóbbiaknak, de Pópe Sándor, Dacier, Eoboánus, Kunich, Zamagna, 's mások, nem borostyán, hanem arany koronát érdemlenek, meg-mutatván: hol kellessék azt kezdeni, a' mit a' mostaniak illy tetőn végzenek; noha amazoknál fellyebre talán ezek-is haszontalan' igyekeznek. Méltó volna itt meg-gondolni, a' mit Plinius a' Görög Kép-írókról mondott.

Azonban tessék a' Társakat ébresztgetni, hogy valamint Máró 's Milton, szint' úgy Homérus-is Magyar Verseken mentől hamarább valakinek igyekezete által elé-

kellyen. Szeretném, míg élek, azon fellyül Plátót, Isókratest, 's Plutárkust-is Magyar öltözetben látni; szeretném, ha valaki a' régi böltsességhez illendő jelelésekkel-is fel-tzifrázná őket. –

M. J.

ISTENES Hang! mond-ei Peleídes Akilles' haragját,
Melly sok ezer kín-bajt vezetett az Akéai Népre;
És sok Bajnok' lelkeiket poklokra taszítá;
Testöket hagyván a' madaraknak, 's éhes ebeknek.
A' Jónak pedig ezzel mind akarattya be-tellet.
Attól fogva, midőn együtt veszekedve perültek
Atrides Agamemnon, 's a' Peleídes Akilles.¹

Illy lángot vallyon melly Lélek ereszte közikbe?²
A' fia tudnillik Létónak, 's Zeusnek. Ez harsány
Módra fel-horkanván Agamemnon' töltire, mérges
Tár mirigyet küldött az egész táborra, fogyasztván
A' népet. Mert Atrides Krises nevű Pappal
Rútul bánt. Krises az Akéai tábor-hajókhöz
Váltsággal járult, hogy fogságbéli Leányát
Viszsa-vehesse. Kézét az arany-bot, 's ívjas Apolló
Tzimmerre tzifrázá. Könyörögvén monda: Királyi
Felségek! 's izmos szárú nagy Akéai Rendei!
Ó! engedjék-meg kegyesenn az Olimpusi Lelkek,
Hogy Tróját el-pusztítván, haza térjetez onnét;
Énnékem pedig, hogy szabadítsátok-ki szerettem
Magzatomat. Váltságot hozék. Legyen arra tekintet;
'S azzal Apollór'-is ki nyilakkal meszsze lövöldöz.

Egygyezvén az Akéai Nép, mind arra fakadt: hogy
'Tisztelet a' Papnak, 's váltó dívjának adassék:
Más tettsett Agamemnonnak. Ki-tsufolva fenýtven
A' Papot. Itt, úgymond: az hajóknál téged' Öreg, ne
Lássalak ismét, vagy maradás, vagy vissza-jövetkor.
Hasznokat hogy páltzád, és tzimmered el ne veszejtsék.
Ez pedig el nem megy; míg meg nem vénhedik Árgos'
Várában, varrván, 's vetegetvén ágyomat ottan.

1) MUSA THEA. Músa Isten-Aszszony, Mójsesnek bölts ékessen-szóllásából hímeztetett-ki. 'S minthogy töb'féle, tárgyú 's nemű a' böltselkdő ékessen-szóllás, több a' Músa-is. A' nagy hegyeket még a' sz. Írás-is Isteni hegyeknek nevezi. Mi tsuda tehát, ha a' *Musa Theae* ISTENES-Hang? Zeus, Jupiter, úgy tetszik a' Jova, Jao, Jo szóból vétettet himvarrás-alá; noha más elnevezéssel azoknál, a' kiktől költsönöztetett; 's mással a' költsönözöknél.

2) A' *Daemon* nevén, mind jó, mind gonosz-tévő vékony testű lelkeket értvén, azokat fő Jupiter' hatalma-alá vettetetteknek lenni sajditnyuk a' Regieknél. *Zeus-δευς*. Innét *Deus*. *Za a' dia* helyibe tétetik, és a' z. a' d. helyébe zabulus-diabolus. &c.

Menny: takorodj: ne boszonts; hogy dolgoz rosza ne vályyon¹

Igy szóllott. Az Öreg meg-ijedvén szót-fogad. El-megy.

'S a' zörgő tenger' partyán járkálva magányos

Lépéssel, kéré szörnyű zokogással Apollót,

Kít gyönyörűn bé-fonyt haju Létó szült vala; mondván

Oh! hallgass-meg, Ezüstívjas! kit Krísa, kit áldott

Tzillával Tenedus tart, vall Úrának Egér-váz!²

Ah! ha mikor födelet nyert tőlem Templomod ismét;

Avvagy ha ketske kövér, 's bika-tzombokat égete lángom

Tiszteletedre; vigyed véghez kérésemet: úgy, hogy

Öszve-nyilaztatván tőled Dán' tábori rendi

Könyhúllásomnak tüstént adják-meg az árrát.

Igy szóllott esedezve. Meg-is könyörűl vala Fébus.

Mérges haraggal Olímpusnak tetejérűl alá-száll

Vállán a' nyilak, a' tegez, ív tsattogva zörögtek.

Ő maga kormos homályt környűl kerekítte magára.

'S meszsze magányossan ülén, az hajókra röpítte

Egy nyilat, a' levegőt gyors süvöltéssel hasítván;³

A' nyil-alatt hullot leg-először-is a' kutya, 's öszvér.

Már azután Emberre került a' rettenetes sor.

Szinte kilentzed nap virradt, 's löve még-is Apolló

A' tizedikre, tehát Gyűlést hogy hívasson Akilles,

Végbe-vivé, szívét feszegetvén gyólt karu, Juno.

Gondot az haldokló Danaus' Népére viselvén.

Öszve-jövések-után, mikor egyben' űltek, azok-közt

Fel-kelvén, 's állván, mondá gyors lábu Akilles.

1) Sok a' féle szó vagyon a' Magyarban, a' mi némű a' Deákban a' *connubium*. Azért jónak tessék mind *tsufolom*, mind *tsűfolom*: mind *őhajtom*, mind *ohajtom*, rul, és rül. 's a' t.

2) Σμινθεῦ Egér-váz. Egér-rontó, 's Egér-által rontást tévő. Mások azon szónak eredetéről máskép'. Talán hihetők az, hogy holott σμινθε *egeret* tesz, 's mind ez, mind az Apolló szó *rontót* jelent; az egerektől eredett kárt a' Régiek Apollónak tulajdonították a' szerént, a' mit HERODOT ír 2. k. Tudniillik Sethonnak Egyiptusi Királynak idejében a' mezei Egerek 'a tábor-ellenség' ívjainak zsinagit éjjel öszve-rágták. Azért az el-gyengítettett ellenségnek meg kellett futamodni. Ez az Egyiptusi hímezett beszéd azt jelenti titkos mese által, a' mit Ezekias' idejében Senakerib' táborában az Angyal véghez-vitt. 4. Királyk. 19. Lásd. GUERIN 3. Tom. pag. 488.

3) HOMÉRUS a' természeti tulajdonokat, úgymint vagy: szólván szívére fehér karu Juno: a' zúgást, tsendülést, pattanást, süvöltést 's töb' a' félit a' vers' zúgásával, pattanásával, süvöltésével 's t. a' f. ki szokta magyarázni. Így itten a' ki-röpített nyilnak sebes hangos futtát így tették-ki:

Δεινὴ δὲ κλαγγὴ γένετ' ἀργυρέοιο βιόιο

Az a' clange, clangor, clang, hang, az i, i süvöltéssel nyomoztatik-ki leg-főképpen. Követtük a' mint ki telhetett tőlünk, itt-is, másutt-is; a' mint észre-veheti, a' ki a' Görögöt a' miénkel egybe-veti.

Gondolom Atrides! majd ismét vissza-bolyongunk,
 (Úgy ha hogy engedvén az halál még vissza-botsáttand
 Mert az Akéai Nép haddal fogy, 's íme miríggysel.)
 Noszsa tehát vagy Előre-tudót, vagy Pap-szerű Szentet,
 Vagy némelly Álom-fejtőt (mert Isten creszt ránk
 Álmat-is) állítsunk ide köz kérdésre. Ki mondja
 Meg nekünk: mi az ok vallyon, hogy haragszik Apolló.
 Százados Áldozatot, fogadást mulatott-e szerünk el?
 Bárány vagy kos-vér szagot óhajtott-e mi tőlünk?
 Hogy rólunk ezt a' mirigyet most sem veri még el?
 Szólla. Le-ült. Kálkás, Tesztor' magzattya fel-állott.
 A' ki Madár-fejtő tudománnyira nézve, leg-első
 Érdemü vólt. A' mostanyival, 's a' lörtel, előre
 Láta jövődőknek forgását is. Ő az hajókra
 Birta jövődölvén az Akéai Népet. Apollo
 Tüdnillik Kálkást ily mesterségre taníttá.
 Az fenn-állva tehát szemközt e' módra beszéllett:
 Zeus' kedves Magzattyá! parantsolsz vélem, Akilles:
 Hogy nyilván a' meszsze-lövő Fébusnak haragját
 Meg-fejtsem. Meg-mondom ugyan; d' esküdve fogadd-meg,
 Pártomat hogy fogod úgy szoval, mint kézzel-is osztán.
 Mert majd fel-dühödik Gállyaínk' Üri Vezére.
 A' nagy hatalmu Király' mikor egy kissebre fel-horkan,
 El-nyeli bátor, azon nap' folytán mérges haragját.
 Még-is míg-boszszut nem tölt, forrallya magában.
 Gondold-meg Te tehát, engem meg-tartasz-e vagy nem.
 Erre felelvén, így szóllott gyors lábú Akilles:¹
 Mond-ki: Ne fély; a' mint bé-vetted az Isteni ihlést.
 Engemet úgy Fébus, Jónak Kedvesse, segéllyen:
 Kit kérvén, Danaus' Népének, Kálka! jövődölsz,
 Senki se bánt, míg Én élek, míg földre tekéntek.
 Még Agamemnon sem; noha Főnek tartatik itten.
 Így neki bátorodott az Előre és hátra-vigyázó
 Ártatlan Látó; 's mondá: Nem törtt fogadásért,
 Avvagy az Áldozatért büntet bennünket Apollo.

1) Az a' szókása Homérusnak, hogy a' kit egyszer gyors lábúnak, avagy sebes futónak, gyolts
 színű fejr karúnak, ökör szeműnek, vagy sokat, nagyot, meszsze-látó bölsnek nevezett; azt
 azután-is közönségesen annak hívja. 2. Ha hasznát veheti elébbenyi verseinek, azok helyett
 újjakat nem igen tsinál. 3. Nála a' Vers' tag-állási, *Caesuraji* külömféliek p. o.

—○○—|—○○—○○—
 ———|○○—○○—○○—
 —○○—|○○—|○○—|○○—○○—
 —○○—|○○—○○—|——○○— etc.

Itt Agamemnon az ok, ki Papot meg-betstelenített;
 Meg-vetvén dívját, 's Magzattyát el-nem eresztvén.
 Ettől fáj, 's ezután-is fáj a' Meszsze-lövőnek
 Ostora. Meg sem-is áll mirigyünk, míg vissza nem adjuk
 Attyának feketültt szemü kedves drága Leányát
 Dílj-nélkül, 's míg nem megy százados Áldozat éppen
 Krisáig. 'S így tán meg-kéllelhettyük haragját.
 Szólla. Le-ült. 'S Agamemnon-is ő Felsége fel-állott
 Borzadván. Mellyét dühödött harag öszve-futotta:
 Két szeme mint a' tűz lángos szikrákat eresztett
 'S mord ábrázattal Kalkást talpig le-tekéntvén
 Mondá: Gaz Látó! ki nekem jót mondani nem tudsz.

XII. A' MAGYAR HÚSZÁROKHOZ.

ÉDES Hazánk' Bástyáji! miként hálállyam ezernyi
 Érdemitek', Magyar Húszárok? – Nints annyi tehetség
 Bennem, hogy az' tsuda-tételeket, mellyekkel el-hírvílt
 Mind az egész Földön nevetek, 's nekünk-is örökre
 Tartandó fényességet szerzének, azoknak
 Vólta szerént ki-fejezhessem. – Meg-vonta-világát
 A' Török Hóld fegyvereknek villámira, 's mellyek
 Rettentnek vala, szarvaitól meg-fosztva, le-rodgyant
 Mennykövitekre. – Moháts' mezején majd fogytig el-húllott
 Ősink' vééréért meg-adóztattátok, halomra
 Vagdalván fene táborait; 's valamerre le-sújtott
 Mérges halált szóró karotok, patakokra nevelvén
 Ozmán' Népe' dühös vérét. – Bámúlva tekintett
 Még az Irigység-is; 's hogy Mársnak Fajzati vagytok,
 'S a' viadal-piatzon leg-hatalmasb Bajnokok, önként
 Meg-vallotta. – Minő bátorság ílte bajúszos
 Artzátok'! mi serénységgel verekedtetek-által
 A' számatlan erőn kevesed magatokkal! hogyan dőlt
 Kardgyaitok' tízes éleitől az otromba Pogányság! –
 Nem vólt szükségtek melly-vasra, sisakra. (Magyarnak,
 Fő-képp' Húszárnak meg-markolt kardgya, 's remegni
 Általló nagy lelke nem hajt illy testi fedélre.)
 A' nélkül-is az hartzra-ki-szálltt sokaságra rohanván,
 Úgy öldöstétek, valamint Libiának határin
 Űzi szokott vérengzését a' körmös Oroszlány
 A' szaladásra-vetett vadakon. – Tí vóltatok első,
 Kik bátran nézvén minden veszedelmet, az harsány

Trombita-meg-rivadásra serény paripákra fel-úlvén,
 És egyszerre-ki-vontt karddal, fejétekbe nyomítván
 'Tsákótok', 's neki-buzdúlván a' *Rajta Vitézek!*
 Serkentő szózatra: leg-ott bé-vágtatok a' tar
 Ellenség' közepére; 's ezer golyóbissal, halállal
 Szembe viaskodván, soha meg nem szüntetek addig,
 Míg le-verettetvén az erő' nagy része, nyakakkal
 Többé nem győzvén az adót, szaladásra vetődött. –
 Űztétek, kaszaboltátok; mértt-földeket húllott
 Testekkel le-terítte Magyar kéz-fogtta, 's egészen,
 Részegedésig vért-ontó kardotok. – A' sok
 El-fogatott rabok, a' zászlók, a' számtalan ágyúk;
 És az egész fel-dúltt tábor' készfletti (mert én
 A' bámúlásban ki-fogyok) szállallyanak itten
 Az' pompás diadalmakról, melyeknek örökké
 Minden mások előtt Tí vóltatok eszközi; szálllyon
 A' nevetek' fennyenn-hordó, 's Népiünket örömmel-
 Töltött Hír; szállallyanak itt amaz annyi jutalmak,
 Mellyekkel jeles érdemitek végetlen időkre
 Meg-tiszteltettek. – Leg-többen vóltatok olly sok
 Száz-ezerekre menő roppant Császári seregben
 Nyertesek; és ritkát vólt látni közűlletek, a' ki
 Dolmányján' vagy arany-, vagy ezüst-pénzt függeni meg ~~nem~~
 Érdemlett. Vezetőtök ezent ítélte; 's hibáson
 Nem dítsért, mint-hogy nem Hazátok' gyermeke dítsért.
 Már Tí-róllatok itt, Lovasink' Vezetőji, mi-képpen
 Zengjen az én rebegő Múzsám? – Az czernyi halál közt
 Melly eleven szív, bátorság, vígyázat, okosság.
 Vólt vezetéstekben! – Mennyit végezhet az elmés
 Kisded erő, ki-jelentették példájitok. – Itten
 (Mert szemlélte) miket mondhatna Mehádia nékem!
 Egyszeriben tsak előre nyomúlt e' földet emésztt
 Ellenség; 's valamint az özön-víz, szerte le-vervén
 A' tábor vég' gyámolait, 's rohanással omolván,
 A' Sas alatt lévő sereget szaladásra vetette.
 Irtózás vala nézni, miként futamodtak, el-hagyván
 A' rendet, zászlót, fegyvert, a' gyáva Legények.
 Hátúl, oldalról, szanaszét vagdalta pogány kard;
 'S már a' győzedelem tsűfűl ki-rcpűle kezűnkől.
 Nézd itt VÉTSEIT, és báműlly: tizen-eggy ezer ellen
 (Mit nem mér egy ritka Vitéz!) fel-gyúlad Hazánkknak
 Jaj-szavain; keseredve ki-száll, 's vele szembe-szegezvén
 Egy marok embereit, meg-tartóztattya dagállját,
 Mind addig vagdalkozván, míg biztos helyekre

Nem jutta meg-szaladott seregünk, 's új rendbe nem áll. –
Hallatlan dolog! egy tábor vak módra szaladgyon;
És olly kisedd szám mind ezt ki-ragadgya veszélyből,
Mind pedig úzójit meg-fordíthassa! – Magyar vólt
A' Vezető 's a' Nép, ne tsudáld. – Jer, Spárta! 's ha nagy vagy,
Nézz tettinkre; Vitézinkkel vesd egybe Vitézid'. –

Lássad amott FÁBRIT: zivatar' módgyára reá-ront
Jász-városra, 's azon nyomban meg-vészi; 's magát-is
Moldova' Fejdelmét minden tárházival egygyütt
Ott lepi. Meg-pihenés nélkül vágattva megintlen
Adsudnál terem; a' roppant táborra reá-tsap,
'S kis-számú Húszárjaival széllyel-veri: kit kard,
Kit buzogány, kit golyóbis emészt, kit előtte-való víz.
Majd Gladovára repül: ez nyílik azonnal előtte,
El-fut az Hold, s' a' két fejü Sas bé-fészkel helyére.
Drága Vitéz! ditsekedgy magad-is, Czézárral ezentül
Érkeztem, láttam, győztem! – – – – –

Nézd ugyan-e' véres piatzon villogni vitézlő
Székelyivel, 's verekedni NEMEST. A' kölykit el-hordó
Ellenségre tsak így mehet a' bús Tigris. Halált szór
Kardgyával, valamerre hasított; 's boszszúja tüzének
Húsz és négy Törököt diadalmas karja fel-áldoz.
Herkules egyszeriben maga sem verhetne-le többet.

Már Foksán' mezejére velem! Szemléllyed ama Nagy
MÉSZÁROS' nagy tételeit. – Mint a' fene zápor,
A' Török Had zúdúlva rohan, 's Népünknek utolsó
Tort készített vala; 's már oda vólt egy lábíg, ha távúl
Meg-fejtvén ez' halomra-verő veszedelmet, azonnal
Nem lett vólna segélytségül e' Bajnok, az ötet
Sarkalló Lovasokkal. Alig jelenék-meg; az ellen-
Fél omlott: valamint a' fű' sokasága, midőnn a'
Görbe kaszák remegő szárát harsogva metélik. –
Íme midőn szóllok, már villám' módra keresztül-
Ment a' száz-ezeres rettentő táborig. El-nem
Érheted, oh Múzsám! etsetet 's festéket heába
Kívánsz itt, hogy az ő tettit szem elejbe le-képezd.
Légyen elég: hogy száz ezeret meg-vercenek ottan
Húsz ezer Embereink, 's MÉSZÁROS okozta leg-inkább,
Hogy győznénk.¹ Eztet maga meg-vallotta KOBURG-is

1) „A' vitézségnek tsuda remekjét adta tulajdon személlýében ez a' nagyra-mentt Vitéz, és a'
rajta meg-történhető veszélyekre semmit nem igyelvén, maga mindenkor leg-előli ment,
hogy az ellenség' mozdulásait szemmel tarthassa. Jelen vólt az egész verekedésben-is
mindenütt, és nevezetesen a' Lovasságnak, a' Jantsárok' meg-támadása' alkalmatosságával,

A' Tábor-vezető. – Menny már artzátlan Irígység!
 'S bár neveink' gyűlölöd, imádd tettinket. – Amottan
 KÉPÍRÓT szemlélem az hartz' közepére rohanni.
 Mint a' fergeteges felhő-szakadások, hasonló
 Rándulása. Halál fut-elől, valamerre hatalmas
 Kardgya forog, 's folyamokra-dagadtt vér árad előtte,
 Ám-de, hová ragad, oh Múzsám! e' téres határon
 Néki-hevíltt képzésed? hogyan fested-le beszéddel,
 FÍLÓ, KOSZTOLLÁNYI, BOROS, 's több százra telendő
 Más bajnok Magyarink, mit vittek véghez? – Ezer toll
 Sem győzné tsuda dolgaikat mind rendre ki tenni. –

Oh! ha midőn kedves Lajosunk a' tenger erőtlől
 Környífl volt kerekítve marok népével, Hazánkért
 E' tehetős karok a' Mahomet' tsordájira kardot,
 Bár kevesebb számmal ránthattak volna! pogány kéz
 Boldogságunkból ki nem hányott volna! – De szívünk
 Bé nem forrandó sebeit tágasbra ne nyissuk. –

Örvendgy, édes Hazám! örvendhetsz, AUSZTRIA! Bízott
 Országló páltzád, mikoron Magyar őrizi. Ki-mentett
 Tsak nem egész Európának vesztetre fel-csküdtt
 S öszve-tsatoltt pallossi közfíl. Vért ontani most-is
 Kész értted. Kedveld hívséges Népedet: hozzád
 Tett szívességét ne felejtsd. A' régi Szabadság
 E' nemes-ézésí Nemzet' fő kintse, ne kívánd,
 Hogy valamelly tsorbát szenvedgyen benne: Fejének
 Választott: szerető tagod' óltalmazza. Az alkut
 Egymásnak szentífl meg-tartván nem leszcn, a' ki
 Köz sorsunk' bődolságát meg tudgya zavarni. –

Rajta tehát, oh Nemzetetek' nagy Magzati! kedves
 Honnyotok' ügyének született óltalmi! ki-rántott
 Fegyveretek mind addig ürífl hűvelyébe ne térjen,
 Míg Népíflk' ellenségit ki nem ízi Világból.
 Édes Hazátoktól vettétek az éltet: ha sorsa
 Kéri, ne szánnyátok, mint hív Fiaik, értte le tenni. –
 Mindeneket meg-emészt az idő; Birodalmak el-esnek,
 Országok, Nemzettségek változnak: az hírnek,
 Melly az Hazáért tett érdemből származik, a' míg
 Emberi Nemzet leszsz, nem léssen vége. Halomra
 Omlott Trója; de még áll Hektor: Aténa rakásra

olly alkalmas idő-béli segítségére lett, minden parantsolatot meg-előzve, a' Tsászár
 Húszárokkal együtt, hogy okosan intézett érkezése a' győzelemnek meg-készíflésére
 igen sokat tett, mivel több Lovassainknak már akkor igen feles-számú ellenséggel kellett
 küszködniek." *Lásd a' Hadi Történeteket, a' 344. oldalon.*

Dőlt, áll Kodrus: ama' Föld' Aszszonya Róma ki-fordult
 Birtokiból, és nyelve ki-holt; él Kurtzius, és él
 Régulus: élnek ama' szenteltt istápi Hazánknak,
 Zrínyi, Kemény's több más ezerek. Fenn, fenn marad a' Ti
 Dítsősségtek-is, Húszárok! Bé-véstük örökre
 Tetteteket szív'ünk' táblájira: semmi feledség
 Nem járul ide. Már az Anyák nevitekre taníttják
 Még tsetsemős magzattyaikat: már égnék az Ifjak
 Példátokra; 's alig várják kedveltte Hazájok'
 Bóldogságáért magokat kotzkára ki-tenni. –
 Hallom már a' Múzsáknak víg énekít: Húszár,
 Húszár zeng kegyes aj'kaikon. Fel-emelkedik ottan
 Egy gyönyörű, 's vékony tetejével egekbe hasító
 Oszlop, örök bizonyíttásúl, mint vágta Magyar kard
 A' Tudományoknak dühös ellenségét.¹ Hegyette
 Mégyen az Hír, 's meg' viszsza-teként a' véres határon
 Forgódó Lovasokra; terül a' trombita' hangja,
 Mellyet fű; 's valamerre repül, hallattya Világnak
 Négy részével az hartzban-tett sok-féle tsudákat. –
 Mellette egy koronás, 's méltóságára tekintve
 Tsak-nem imádandó kegyes Aszszony (Hazátok ez!) ül 's nagy
 Lajstromot ad nézésre: vitéz Húszárinak ebbe
 Mind bé-szedte nevit. Melly víg artzája! miképpen
 Örvendez Fijain! – Jobb részen látom előtte
 Bölts Klíót: nagy könyvet tart, 's a' durva Pogányság'
 Meg-rontó Magyar Húszárok' diadalmaid írja. –
 Bal részről Márs van meg-támaszkodva, kezébenn
 Álló dárdájára: tüzes Népének örömmel
 Nézi jeles bérít, 's meg-nyúgott szíve, szerentsés
 Tételein. – Távúlabbról szemlélem az Hidrát
 Hét feje van: füláncjaival vérengzeni készül.
 Szembe szökik vele bottyával kész Herkules, és el-
 Tsapja fejit. Példázza, miként veritek-le Hazánknak
 Rontójit. – Fenn a' Dítsőség' Temploma' nyílik.
 Melly roppantt épület! Az Ég' készületi Hóld, Nap,
 'S Tsillagok! Érdemből vagyon ez készíttve; 's azért-is
 Hóld-, Nap-, 's Tsillagokat meg-előz ragyogása kívülről
 Benn az Hazát-szerető Lelkek' sokasága Királyi
 Trónusokat foglal, 's örömének napjait éli; –

1) Azon Oszlopra tzéloz itt a' Poéta, mellyet a' HADI TÖRTÉNETEK' érdemes Írói a' MAGYAR
 LOVASSÁGNAK dítsősségére rézbe metszettettek; Lásd Hadi Tört. 380. óld. 1789. eszt.

'S ím' két kézzel vár, hogy bé-seregellyetek a' Tí-
Néktek-is el-rendeltt pompás palotákba, Vitézek!

SZABÓ.

XII.

KOPORSÓI-VERS

A' Martinestiei ütközetenn el-esett Magyar Vitézekre.

MINK-is ezen vér-helyre jövének, Koronánknak örökjét
Óltalmazni, KOBURG' bőlt's vezetése alatt.
Itt estünk-le. Magyar! vidd hírtől árva Hazánknak;
'S mondd-meg: adósságunk' hol fizetők-le neki.

BATSÁNYI JÁNOS.

XIII.

NÉHAI BÁRÓ

SZILÁGYI SÁMUEL' VERSEI,

A' Hajókázás' kezdetéről, és az azt megelőző Arany-Időről.

ÉRTZ, vagy kő vólt a' mellye,
Ki elébb a' tengerre
Merte bízni életét,
Hol az élet és halál
Között, tsak egy deszka-szál¹
Változtatta reménnyét.
Ha az élet bízatta,
A' halál iktóztatta
Kettőztetvén félelmét.

Typhis vólt, ki elsőben
A' tengeri örvényben
Hajókázni mérészlett.
Ő vólt, a' ki kormányal,
Árbotz- és vitorlálkkal

1) A' hajó-törésben gyakran meg-esik az, hogy sokszor tsak egy deszka-szál-is meg-tartya az ember' életét; de úgy tartya-meg, hogy mindenkor még-is kétséges lehet a' hajó-törést szenvedő az élet és halál iránt, mert meg-tsai a' deszkálóz-való bizodalom-is.

Szélnek hajót eresztett:
Hogy bátrabban evezzen,
És kevésbé félhessen,
Vas matskát-is készített.

De még akkor neveit
Nem tudta, sem erejit
Az ég' tsillagainak.
Nem-is vólt még mágnes-tő
Ég, föld, tenger vezető,
Nem vólt haszna azoknak,
Tsak szerentse vezette,
Szélnek hogy eresztette
Vitorláját hajónak.

Próbálgatták az-után
Mesterségesebb formán
A' hajókat alkotni;
Két, három, 's több szakaszra,
Meg' annyi fel-házakra
Magassan fel-tornyozni.
Míg végre egy kis tővel
'S egy tsillag' erejével
Kezdetek hajókázni.

Láthatsz már most gallyákat,
Mint nagy roppantt várakat
Tengerekenn úszkálni.
Dörgésével ágyuknak,
Tüzével a' poroknak
Villámokat tsinálni.
A' habok' tetejéről,
Mint meg' annyi hegyekről
Mennyköveket hajgálni.

Már sem Dédalus' szárnyán,
Sem Medéa' sárkányán,
Nem szükség, hogy repfűlyünk.
Triptolemus szekere,
Annak sebess kereke
Nem érnek már most velünk.
Mert szárnyán a' szeleknek,
Hátán a' tengereknek
Villám' módon el-tűntünk.

Már sem Thüle a' Földnek,
Sem Ganges a' vizeknek,
Nem utolsó határa;
Mert Kolumb egy kis tővel,
'S egy tsillag' crejével
Új Világra találta,
Hol más földet 's más eget,
És sok más nemzeteket
Lábunk alatt számlála.

Ah, vakmerő mérészség!
Gazdag telhetetlenség!
Mit használnak mind ezek?
Vallyon! ezzel jobbakká,
Szentebb' 's igazabbakká
'S mértékletesbé tettek?
Nyúlt-e azzal életünk;
Más Világra hogy léptünk;
Azok mi jót szereztek?

Hogy Mekszikó' kintsére,
Peru' arany-erére
R'á talált a' fösvenység.
Mint a' Sas a' prédára,
Ugy rohant minden arra,
Kit táplált a' reménység:
Pedig jobban nőtt azzal,
Mint a' tűz az olajjal
Bennünk arra az éhség.

Ezek azok a' hidrák:
Kik szívünket mardossák,
Ostromolnak bennünket.
Nyúgalmat nem engednek,
Mint Fúriák kergetnek,
Siettetik végünket.
Nap-keletről éjszakra,
Délről meg' nap-nyúgotra
Húrtzollyák életünket.

Éltek sokkal tsendesbben,
A' hajdani időkben
Kik őrzöttek juhokat.
'S hol a' kies völgyeken,
Hol árnyékos erdőken,

Legeltették nyájokat
Tsergedező folyásból,
Vagy a' kristály forrásból,
Itathatták azokat.

A' hol el-alkonyodtak,
Ugyan-ott el-aludtak,
Adtak ágyat virágok
Az Égnek báltozattya,
Gyenge kies harmattya
Vólt, mint annyi balzsamjok.
Lengedező szellővel,
Mint kedves legyezővel,
Újjították hajnalok.

Nem vólt, mit kívánnyanak,
Aranyra nem vágytanak,
Mirc-való, nem tudták.
Eggyenlő vólt a' sorsok,
Eggy-arányú gazdagok
A' másét nem kapdosták:
Mint Títirus vagy tejjel,
Vagy más juh-gyűjteménnyel
Magokat úgy táplálták.

Vóltak ezek bódogok,
Arany nélkül gazdagok,
Éltek arany időket;
Kiknek sem a' fősvénység,
Sem a' mérges irígység,
Nem zavarta kedveket.
Végre tsendes halállal,
Mint-egy kedves álommal
Végezték életeket.

Ah, vakmerő mérészség!
Gazdag telhetetlenség!
Melly sok veszélyt hozátok!
A' szép arany időket,
Éltek Atyáink kiket,
Homályba borítottatok.
Honnan elébb jöttetek,
Ismét oda veszszetek:
Nékem nyugtom' haggyátok.

XIV.
PENELOPÉNEK ULISZSZESHEZ
ÍROTT LEVELE OVIDIUSBÓL.

FOGLALAT.

ULISZSZES, a' Trójai hadnak, mellybe akaratja ellen kényszerített volt menni, a' Város' meg-vétele után vége szakadván, midőn hazájába vissza akarna térni, a' tengeri haboktól idegen Országokra vettetett, és tíz egész esztendőig tévelygett. Penelopé, a' felesége, nem tudván, hol késnék, 's vissza-jöveteléről igen szorgalmatoskodván, ezen levelet írja néki, mellyben kéri, hogy térjen hazájába, mivel Trója' romlása után nintsen oka a' várakozásra.

Penelopéd' levelét vedd késedelmes Uliszsze!
R'á ne felelj: inkább térj-meg hazádba magad.
Íliom el-romlott, de jajos romlása minéktünk:
Annyit-ugyan Priamus, sött maga Trója sem ért.
Ó ha, mikor még a' Latzedémoni parthoz evezne,
Mérges habokba veszett volna parázna feje!¹
Éjjelem úgy rövidcbb órákkal haladna, de most, hogy
'Teljen hamar, vásznat sződögel árva kézem.
Hány képzelte veszedelmektől féltettelek? úgy van:
A' szerelem gondal jár: cped, a' ki szeret:
Most üt az ellenség r'ád tellyes erővel – ha Hektort
Emlegeték, színem pusztá nevére le-folyt.
Ihogya vagy Antilokus' veszedelmét hallani kellett:
Antilokus rémíltt szívemet által-üté:
Vagy más' fegyveriben vívó Pátroklus' el-estét:
Féltem, hogy a' ravasz-is végtire törbe kerül.
Tlépolemus festett vérével Trójai dárdát:
Aggodalomra lélek Tlépolemusban okot.
És, egygy szóval, akárki veszett-el köztetek, annak
Híre jöven hozzám, vérem el-hűle belé.
Tégedet életben, tudom hűségemre tekintvén,
Íliom' hamva között, hagytanak a' nagy Egek.
A' Görögök meg-térnek azomban: füstöl az oltár:
'Templomok' oldalain. Trójai préda fitycg.
Kedves ajándékot készít Férjének az Aszszony:
E' meg az hartz' esetét énekli mások előtt;
A' komoly Agg, és a' félénk Szűzetske tsudálja:
Tátva Menyetskének szájok Urokra vagyon.

1) Itt Páris értendőik.

Vólt, ki kevés borral Tróját asztalra le-festé,
 'S a' kegyetlen viadalt, 's a' viadalnak helyét:
 Itten táborozánk: e' vólt Simoisnak az árka:
 Itt az öreg Priamus' szép palotája vala:
 Itten Uliszses, amott vere sátort a' nagy Akilles,
 A' meg-ölött Hektor' tagjait erre voná.
 Mind ezeket vén Nesztor adá tudtára fiadnak,
 Ő nekem: ő téged' meszsze keresni vala.
 Azt-is, hogy érte Dolon vesztét a' Rátzok' Urával:
 Kém vala Rézus, amaz mélly aluvásba merült.
 Ó feledékenység! úgy őrzéd éltedet értünk?
 Éjjel az ellenség' tábor' helyére menél! –
 'S annyi Vitézt – és tsak ketten – meg-mertetek ölni!
 Ám vala hartz' elején gondod, Uliszsze, reám –
 Rettege szívem, hanem tsak ugyan végtére meg-értvén
 Ritka szerentsédet, tellyes örömbe merült
 Úgy de mi hasznot hozott énnékem Trója' veszélyje,
 És hogy az ő fényes kő-fala porban hever?
 Úgy maradok, valamint vóltam, még Íliom állott:
 El-jött a' viadal' vége, de Férjem oda.
 Másnak el-omladozott, áll még nekem Íliom, ámbár
 A' Görögök Foglyon mívelik ökrök helyett.
 Trója' helyén vetemény van: az ellenségnek el-öntött
 Vére kövérséget nékic bőven adott.
 Emberi tsontokban szántó-vasak' éle ki-tsorbúl:
 Házak' el-húlth falait fű sokasága lepi.
 Még-is azért oda vagy kegyetlen! még sem tudom én, hol
 Várákosol, 's mi lehet várákozásod' oka –
 A' ki hajón partunkra talál érkezni, felőlled
 Számos apró kérdést tészek elejbe neki;
 Első gondolatom levelet készíteni, kérem,
 Hogyha talán ki-nyomoz tégedet, adja neked.
 Én Pilos' embereit kérdeztem rólad: heába:
 Mert bizonyost rólad nem tudá szólni Pilos:
 Én Spártát tudakoztam irántad: Spárta sem hallá
 Híredet, ő se tudá várákozásod' helyét
 Jobban volna, ha még fenn-állana Pergama, dolgom:
 Bánom, hogy óhajtám vég' veszedelmit elébb!
 Tudnám, hol verekedsz, 's egyedül tsak félnem az hadtól
 Kellene, 's másokkal volna fel-osztva bajom.
 Félek igen – de mitől kellessék félni, nem értem –
 Ez nekem annál több lelki gyötrelmet okoz –
 Földön czer, tenger' közepén szint' annyi veszélyek
 Esnek – ez olly hoszszú késedelemnek oka –

Így töröm én fejemet, 's te talán, feledékeny! azomban
 Más valamelly idegen nemzeti szívhez hajólsz:
 'S rólam imígy szóllasz: vagyon egygy feleségem hazámban,
 Sző, fonogat, 's ebből ál[l] tudománnya tsupán.
 Ó bár légyek hazug! 's ó bár meg-tsaljon az ilyen
 Vélekedés, 's ne maradj szántt akarattal oda! –
 Özvegy állapotom' Férjel fel-váltani kísztet,
 'S szidja heába való várakozásom' Atyám:
 Szidja! tiéd vagyok, és akarok mondatni tiednek,
 Holtig Uliszesznek Penelopéje leszek – –
 Őt-e is hűségem meg-lágyította kevéssé:
 Hogy fel-törjem hitem', már nem erőltet igen –
 Rám rohan a' Kérők' nagy száma: Zatintós amannak,
 Ennek Dülíkium, 's ennek hazája Samos.
 Ők az egész udvarban Urak, mert senki se tiltja:
 Ősi javad, szívem fáj bele! füstbe megyen.
 Evrimakust, Polibust, Pisandert durva Medonnal,
 'S Antinous' fősvény karjait hozzam elé?
 'S másokat-is, kiket el-késvén tsűfságosan, hízlalsz
 Szép javadon, mellyért fegyvered' éle kopott?
 A' mi gyalázatosabb, Írus, sőt a' te juházod
 Néked nem kevesebb kárt okoz, hogy sem azok.
 Hárman ülünk itthon: feleséged, erőtelczen aszszony,
 Vén Láertes Atyád, Télemakuska fiad.
 Ezt minap a' lesből meg-akarták ölni, hogy, útját
 Mindenek ellenzvén, menni Pílosba mere.
 Istenek engedjék, hogy, halálunk rendre kerülvén.
 Ő nyomhassa szemem' bé nekem, ő teneked!
 Eztet idős dajkád, eztet kívánja gulyásod,
 'S harmadik a' sertés pásztora, ritka tseléd –
 Éltés Atyád sem bír, mint alkalmatlan az hartzra,
 Lankadt karjaival szállani szembe velek:
 Télemakus, tsak az Ég fenn-tartsa, meg-érik idővel:
 Most szüksége vagyon gondos Atyára neki.
 Nékem sintsen erőm, hogy el-űzném őket az háztól:
 Lesz neked, ó házunk' oszlopa! jöszte hamar!
 Télemakust hadi mesterségre tanítani mostan,
 Kell vala: várakozik gondviselésed után. –
 Láertesre tekints leg-alább: a' sírba rogyott már
 Egygyik lába, tsak azt várja, te fogd-be szemét –
 Bennem-is, a' ki, midőn el-mennél, gyenge leányka
 Vóltam, ha most mindjárt jössz-is, öregre találsz.

Új-helyi DAYKA GÁBOR.
 Pesti Nevelőd. Pap.

XV.

OVIDIUS' KESERVEI.

Az Első Könyvből az Első Alagya.

KÖNYVETSKÉM! nálam nélkül fogsz menni Hazámba:
 Vajha szegény Szerződ menne helyetted oda! –
 Menj, de komor színben, valamint egy szám-ki-veretthez
 Illik: fesse magán termeted a' bal időt.
 Sem ki-fatsartt ivolyák' veresellő nedve ne fődjön;
 (Nints a' gyászok közt illy piperének helye.)
 Sem miniom, sem tzedrusból-szírtt tzi fra ne érjen,
 Sem ne övedze feje pártá-kötéske fejed'.
 Sem töredékeny tajték-kő ne simítsa-ki kettős
 Artzádat: légyen szórva gubántsos hajad.
 Bóldog könyvekhez járúlnak illy szerek inkább:
 Mostoha állapotom jusson eszedbe neked.
 Motskaidért motskos szót nem fogsz venni, ha mondod,
 Hogy szemem' árjaitól estenek ottan azok.
 Mennj, könyvem! szállj-bé a' kedves helyekre nevemmel.
 El-jutok ekképp' hát én-is ugyan tsak oda.
 Meg-fordúl leg-alább nevem általad ottan, ha testem
 Nem mehct-is, mint-hogy néki hazája tilos.
 Hogy-ha talán leszz a' nép közt olly, a' ki felőlem
 'Tud még, 's kérdi, miképp' foglalom itt az időt
 Élek, mondd, hanem olly sanyarúan, mintha nem élnék,
 'S azt-is, hogy élek, az Úr' jó akarattya teszi.
 A' ki pedig többet vár még, olvasva tanulja
 Tőled, mert félő: baj ne kövesse szavad'.
 Majd mihelyest meg-lát, vétkem jut eszébe leg-ottan,
 'S minden száj vádló átkokat ont-ki reám,
 Ám de ne fogd pártom', bátor mardosson-is a' nyelv:
 Mentvén, meg-süllyedt ügyem' alábbra vihetd.
 Egy-némellyt fogsz lelteni talán, ki sohajtson utánam,
 'S versem' rendi-között könyre fakaszsa szemét:
 'S titkon, irigyimtől tartván, kívánnja, hogy enyhősb
 Ostorral, mint ez, verjen az Isteni kéz.
 Mi-is, akar-ki legyen, ne fogyatkozzék-meg, akarjuk,
 A' ki kegyelmet ez illy ügye-fogyottnak ohajt.
 Kívánsága szerint essék, hogy halálom Hazámban
 Légyen, el-oltódván a' Fejedelmi harag. –
 Tisztedben járván, majd tán gántsolnak-is, hogy szűk
 Mértéked fel-nyúlt híremet el nem üti.
 A' Bíró, valamint a' dolgokat, úgy az időt-is
 Nézze-meg: ezt nézvén, ment vagy előtte, ne félj:

A' vers tiszta, ki-nyílt elméből vészi folyását:
 Én nálam minden gyászos homályba börtölt.
 A' vers tisztes helyet választ Szerzőjének: engem'
 Zordon tél', szél', víz' ostromolása zavar.
 A' vers minden félszt ki-rekeszt: pedig engemet a' kard
 Szüntelenül fenyeget, 's szegni akarja nyakam'.
 A' ki igaz Bíró, bámúl, hogy szűrhetem ezt-is,
 'S versem, akár millyen, léssen előtte nyomós.
 Méonides' lelkét add bár, 's nézz ennyi veszélyre,
 El kell tsüggednem köztte, ki-szárad erem. –
 Végre, ne tarts attól, hogy majd vész híred: ha meg-vét,
 A' ki teként, 's nem fogsz tetszeni, meg ne pirúl.
 Olyan időt élünk, úgy meg van dőlve szerentsénk,
 Hogy dítséreteket szülni, ne légyen okunk.
 Ágaskodtam ugyan, míg bódog voltam, hogy a' szép
 Hírt, 's nevet el-kapjam, mellynek örültem igen.
 Mostan légyen elég versemnek, ha tűrhetem ötet;
 Mert ártott, 's ő volt szám-ki-vetésem' oka.
 Menj még-is te! kinck szabad ez, nézd Róma' Lakóit –
 Vajha magam vólnék mostan az, a' mi te vagy! –
 Mint jövevény, úgy térsz-be ugyan, de ne vjéld, hogy a' Nép,
 A' mellyhez járúlsz, el ne találja, ki légy?
 Bár ne legyen rzímed: színed mindennek el-árúl;
 Minden enyémmnek mond, bár magad ezt te takard.
 Titkon mennj oda, még-is, hogy a' vers síkra ne rántson
 Nem jár olly kegyelem most vele, mint ez-előtt.
 Ha leszz, a' ki, mivel töllem vagy, félre taszítson,
 'S általlván téged' nézni, be-húnyja szemét:
 Nézd, mondd, homlokamat: nem vallok bújja szerelmet:
 Már le van annak igaz bére fizetve, lakolt.
 Kívánnád nyilván, hogy ama' felséges helyekre
 Lépven, a' Császár' színe' elejébe mehess? –
 Nem: legyen engedelem nékem nyomorúlttnak azoktól:
 A' ropogó mennykő onnan ütött-le reám.
 Érzem ugyan, kegyes eggy Isten lakik ottan: azonban
 Félek; mert onnét szálla fejemre veszély.
 Fél a' gyenge galamb, mihelyest toll rezzen, ha egyszer
 A' ragadó ölyvnek körmein által-esett.
 A' bárány sem mér nyájától meszsze maradni,
 Melly a' farkasnak már ki-tanúlta fogát.
 Élne tsak! el-hagyná a' gyeplýft, mellyre bolondúl
 Vágyódott, Faeton, 's nem szekerezne soha.
 Júpiter' egyszer-vett tüzeit már rettegem én-is:
 A' mikor ő dörren, vélem, hogy engem' emész.

Minden Trója alatt forgott Görög ójja hajóját,
 'S félre nyomítja, mihelyt látja Kafáres' hegyét.
 Én-is, az hol tsak nem le-nyelődött árva hajótskám.
 A' forgót félem, félem az öblös helyet.
 Vigyázz hát, kis könyv! – mindent kémlelj-ki remegve,
 'S a' kisebb rend közt forgani, légyen elég.
 Lám, mikor Íkárus-is fennyen tsaptatta viaszból
 Fontt szárnyát, le-esett, 's vízbe temette magát.
 Lépj-e? repülj-e? nehéz még-is meg-mondani mostan:
 A' helyet, a' dolgot nézd-ki; tanácsot adand.
 Hogy-ha ki-reppenhetz, ha szelidnek lenni tapasztalsz
 Mindeneket, 's a' bús Nagynak haragja lohad;
 Ha leszsz, a' ki, midőn remegő kétségedet érti,
 Bízasson: te kövesd; menj-be szavára vele.
 Mint én, jobb napokat számálván, juss oda, 's könnyítsd
 Inségem' súlyát, hogy le ne nyomja fejem':
 Mert vagy senki, vagy az maga gyógyíthat-ki sebemből,
 A' nagy Akilles-ként, a' ki beléje kevert.
 Tsak lásd, úgy gyámíts, hogy jobban meg ne merüljek;
 Mert keveset lehet itt bízni; de félni sokat.
 Lásd azt-is, ne hogy a' szunnyadt tűz újra ki-gyúljon,
 'S másod' ok e' sanyarú szám-kivetésre te légy. –
 Ha pedig házamhoz fogsz egyszer jutni, 's tulajdon
 Szókrénykéjéhez kis költéked el-ér:
 Rendre fogod szemlélni saját testvéridet ottan,
 Kiknek mindnyáját egy Anya szülte veled.
 Tízmezetét a' többi sereg ki-mutatja, nevét is,
 Mellyet fel-fedezett homloka tárva visel.
 Hármat rejtetten fogsz félre szorítva találni,
 A' *Szerelem*' nyomain lépni tanítnak azok.
 Te vagy fúsd ezeket, vagy, ha nyelved bírja, halálos
 Átkot vess r'ájok, melly ki-törölje neveket'.
 Édipok ők, mondd, 's Telegonok: mert gyilkosi lettek
 Attyoknak, valamint gyilkosi vóltak ezek.
 Íntek: meg ne szeresd valamellyiket, hogy-ha Szülődnek
 Jót kívánsz; ámbár ő maga mondja: *szeress*.
 Ott van az által-költt Testeknek képeit író
 Tíz 's öt könyv-is, melly még üszögébe' hever.
 Ennek mondd, hogy sorsom azon testekhez hasonló,
 Mellyekhez más kép tért az előbbi helyett.
 Mert el-változtam magam-is; szép színe mosolygo
 Bóldogságomnak vastag homályba merült.
 Többeket-is kívántam ugyan r'ád bízni, de félttem,
 Hogy ne talán el-késs, 's én legyek ennek oka.

Úgy-is, ha még mind azt ide tönném, a' mi eszembe
Jut, nagy könyv fognál lenni kitsínyke helyett.
Menj szaporán, nagy az út: leg-végső széle lakásom
Földünknek, 's innét a' Haza meszsze esik.

DÖME KÁROLY.
Posonyi Nevendék Pap.

XVI.
EGGY ÁRTATLAN-ÉLETŰ IFJÚ
HÍV TÁRSÁT ÓHAJTJA.

A' MIKOR éltünknek nyílik még gyenge virága,
Már szeretet le-kötött, 's egy hit örökre nevel.
Folynak víg ideink, mint tsörgő víznek ezüstyc
Futni szokott; folynak! mí pedig élni fogunk.
Tiszta szelíd szeretet nem rejt-el titkot előttünk,
Sőt hó-szín kebelét nyitva mutattya reánk.
Éget ez, és nevel-is: nevel elmét, szíveket éget;
Két testben lakozó lelkeket egybe szorított.
Most pedig en-tőllem sok időtől fogva rekeszt-el
Tégedet; ah, kérlek, vissza-sietni ne késs.
Sérteget a' szerelem, gyötör a' nagy félelem engem',
Bár ketten légytünk, egy nyavalyába' nyögünk.
Únalom én él'tem, ha szemem szemeidbe' nem élhet;
Szívemnek közepén szüntelen' írva maradsz
Hogy-ha beszélsz, tetszel; hallgatsz? szerelemre fel-indúl
Szívem; mert ki-ki lát tégedet, egybe szeret.
Mit késel? Térj-vissza hamar: hosszabbak az órák
Majd esztendőknél; várni nehéz, te tudod.
Ah! nállad nélkülül sem dob, sem trombita-szózat
Nem tetszik; nem kell kürt, kutya, puska-lövés.
Tsak sírok, mint a' páratlan gerlitze fának
El-száradtt ágán nyögni, zokogni szokott.
Dámont úgy Fitzias soha nem kaptsolta magához,
Mint minket kaptsolt-egybe szerentse, haza.
Még-is más helyeken lakozol, fájdalmat okozván
Szívemnek; ha szeretsz, jőj, keseregni ne haggy!
Artzámnak már-is hervadt rózsájit el-űzte
A' sok bú, 's bánat. Jaj! temetőre viszel.

SZUHÁNYI.

XVII. AZ ANTIPÁROSI BARLANG

(Lásd: *Der Philosoph für die Welt. Herausgegeben von I. I. Engel. I. Th. drittes Stück*¹⁾)

MILLVITZ Úr egy vala Liflándiában a' szeretetre leg-méltóbb Nemes Ifjak közül. A' Tudományokra tehetségeihez hasonló nagy szorgalmatossággal szentelvén magát, különös alkalmasságú emberré lett: de szerentsétlenebb volt még-is, hogy sem minden kínálkodásai után-is valamely polgári szolgálatra juthatott volna. El-szánta magát végtére, rész szerént kedvetlenségből, rész szerént, hogy magát meg-kedvelltesse; 's szolgálatot vett az Orosz hajós seregnél, mely éppen akkor a' szigetek közt fekvő tengerre akart creszkedni. Erre annyival könnyebben el-tökéllé magát, mivel természete szerént való nagy bátorsága mellett, forró kívánsága-is volt, a' Világot látni.

Színtelen való betegcskedése, 's az Orvosoknak tanáttsa, kik a' tengeri levegőt ártalmasnak találák nékie, nem sokára vissza-térni kéntelenítették. Liflándiába ménc tehát a' maga' jószágára, 's meg-látogatá ott gyakorta a' B** Bárot, kinek Nemesi Ülése az övétől tsak egy néhány mért-földnyire fekszik vala. A' társalkodásnak szűk volta barátokká tett a' mezőn két embert, kik egy nagy városban soha barátságot egymás között nem kötöttek volna.

Egykor, midőn *Millvitz* a' Bárhoz váratlanul bé-lépne, félre vet ez, amannak elejébe sietvén, egy könyvet, melyben éppen akkor olvasgatott vala. – Valami újság! kérdezé *Millvitz*, ki most az olvasásonn annyival-is inkább kapott, mivel minden jó társalkodás nélkül szűkölködött.

Újság, vagy óság! A' mint akarod! – nékem ugyan újság még; de eggy olly nagy Olvasónak, mint Te, hihető, hogy már óság. – Szinte fel-akará venni *Millvitz*, a' mint a' Báro vig tekintettel el-ragadá előle, 's nagy maga' meg-elégedéssel azt kérdé tőlle: vallyon, mitsoda Könyvnek tartaná?

Fel mernék fogadni, Báro, hogy valamely szerelmes Román.

Ej-ha! Mivel én olvasom, úgy-c? – De, Tudós Uram; ez egyszer meg-tsalatkozol. Talánozz jobban!

Valami Útazás? – 's már nyúghatatlanul hozzá akara kapni – vagy talán éppen. – De nem; Ezt ugyan Te nállad nem kell keresni.

Mit nem? Mit nem kell én-nállam keresni? – Azt tsak nem hiteted-el talán magaddal, hogy itt Liflándiában Te vólnál az egyetlen egy gondolkodó ember?

Ez én-töllem nagy szemtelenség vólna. Hiszen, Te nállad vagyok.

Tsüföködés! tsüföködés! Értem. – Ám-de, a' mi nem vagyok, az még idővel lehetek; és én azt tartom, hogy ahhoz jó ösvényen vagyok. – Filozofia, Barátom, Filozofia! – győzedelmeskedő tekintettel tartván eleibe a' könyvet. – És ennek-is valójában nem a' külső színéről! A' leg-méltóságesebb Metafizikából!

1) Ezt a' darabot már régen bé-küldötte volt hozzánk VERSEGI Társunk, midőn ugyan-azon darab a' *Komáromi Mindenek Gyűjteményben*-is, szabadabban fordítva, ki-jött. (Lásd az említett *Gyűjteménynek* Sz. András' *Hav. 21-dik napj. költt XV-dik Levelét, a' 236. öld.* –)

Hogyan? Azt én sajnállanám, Báró. Jele volna ez, érkező halálodnak. – El-vevé tőlle, 's nem keveset álmélkodék, látván, hogy ama' híres *Systeme de la Nature* vala.

Lehetséges-e? 'S ilyen egy munkát olvassz Te?

Tehát isméretes már előttd? –

Még Livornóból. Egy Ánglus költsönözé azt nékem betegségemben.

No 's? nem találta-d-e valóban derekasnak?

Derekasnak! Egy ilyen állításokkal rakott Könyvet derekasnak!

Az írás' módgyában, értem, az elő-adásban.

Mire való az elő-adás, Báró? – A' méreg, melly édességével az ízeleést gyönyörködteti, nem kevésbé méreg, és annyival-is inkább szükséges, tőlle őrizkednünk. – Az Istenért! Miképp' jutottál Te ehhez a' Könyvhez?

Miképp'? – Igen természet szerént! – Nagy láрма vala rólla. Tudakozódtam történetből utánna, 's akkor nem lehetett meg-kapni. Ez engem' még hevessebbé tett iránta. – Végtére azután, a' mint-elő-találtatott, drágán meg-fizettették velem. Az egész Könyv, a' mint itt látod, hat rublómbe került.

Az Egekre, Báró! – Akarnám! hogy azon hat rublótát inkább valamelly szegénynek, vagy – leányak adta-d volna. Az egyik nem olly rossz, mint a' másik.

Aha vakarodgy, Millvitz! Úgy beszéllsz, mint a' Papok, – és – úgy-is tselekszel, mint a' Papok. – Előbb ezek az Urak magok gyönyörködnek, és azután, ha mí-is, szegény Világiak, gyönyörködni akarunk, kárhoztatnak bennünket. – És miért ne olvasnám? Lám, Te magad-is olvastad!

Jó Báró! Én és Te, nagy különbség. – Ha soha száraz Német Metafizikát nem olvastam volna, úgy én az ékesen-szólló Frantziától félnék. – Mond-d-meg, kérlek: mi-képpen juthattál, olly annyira útálván minden fő-törést, olly tehetetlen lévén minden mélyebb gondolkodásra, olly egészen szűkölködven minden ismeretek nélkül, mellyeket egy ilyen Könyv az Olvasóban előre meg-kíván: mi-képpen juthattál arra a' gondolatra –

Mi-képpen? Mi-képpen? – igazat szóllván, úgy, hogy a' Tí társaságokban, Uraim! tsak úgy ül ott az ember mindég, mint a' bálvány. Idejc már egyszer, hogy belé-is tudgyon szóllani.

Belé szóllani, Báró! Abban, a' mit Te ebből a' Könyvből szóllhatnál, jobb volna tsak hallgatónak lenned. – És azon-kivül-is, melly igen ritkán fordul a' beszéd az efféle állapotokra.

Reájok kell hát fordítani, veszszen-meg!

Hogy az ember magának tekintetet szerezzen! Úgy-e?

Bátor! 'S miért nem? – Úgy tetteted magadat, mint-ha biz' Isten tudgya! mi nagy veszedelemre vetném fejemet. Én itt semmi veszedelmet sem látok. – Múlattya az ember magát, olvas, elmélkedik. –

Ha elmélkedni tud, édes Báróm. – És ha ezt jól nem tudgya, kételkedni kezd, el-haggya magát ragadtatni, kezét ád; el-veszti Istenben való hitét, nyúgodalmát, talán jó erköltsét-is, és mind ezek tsak kitsinységek. Nem-e? – Hallod-e, Barátom! A' Te kandalódban ki-alszik a' tűz, 's én pedig fázom. Azt gondolnám, hogy jó volna, nagyobb lángot élesztünk.

Menykövet! kiáltá a' Báró, még jókor kapván a' könyv után; eszeden vagy-e? – Meg-botsáss, Millvitz! – úgy mond, egy keveység ismét magához térvén, – de-tsak ugyan nem szokott ám az ember hat rublóval fűtteni, ha egy kupiekkal meg-teheti; 's a' könyv – ez a' könyv már egyszer az enyim, és én olvasni akarom.

Veszedelmedre talán!

Ah, gyermekség! gyermekség! – Tegyük-fel bár, hogy Isten-tagadóvá leszek; 's osztán? – Ha azzá leszek, el-hívatom a' Plébánosomat; ő majd engem' az Isten' ígéjéből meg-tzáfol, 's megint Kereszténnyé leszek. -- Gyere, gyere! – Üllyünk ide a' kandalló mellé; majd én Tenéked, mivel olly fagyos vagy, tüzet tsinálok: és, ha még-is fogsz fázni – tehát! – Tsendítte, 's egy palatzk Burgundiait parantsola.

Oh szerelmes Barátom! úgy mond ismét, eggyet fohászkodván; Te útaztál; láttad a' Világot. Melly esztelen voltam, hogy veled nem mentem! – Ezerszer mondtam ezt már magamnak utólsó látogatásodtól fogva; mert, a' mit Te akkor nékem beszéltettél – mind ez ideig szüntelen az eszemben forgott. Az egész útazásodat meg-tettem veled; minden estve, mikor az ágyba megyek, hajóra ülök a' Livornói rév-partnál, és reggel a' sziget közi tengeren ébredek-fel. – Kedves, jó Millvitzem! Többet még ollyan történetetskéből! többet!

De ha többet már nem tudok.

Éj! kell még tudnod. Imhol: frissítsd-fel emlékezetedet! – mert éppen el-érkezett vala a' Burgundiai. -- A' tengeren való útazást, úgy tetszik, már el-végeztük; a' Török hajót porrá égettük! már most jó volna talán, a' tartományt-is meg-tekéntentünk. Hihető, hogy szép Ország? –

Szép volt, Báró! míg a' szabadság és tudomány benne lakott. – Ugyan tsak még most-is – De mit mondgyak rólla, mikor belé sem mentünk? –

Bé sem mentetek! De tsak láttál még-is valamit?

Nem sokkal többet, a' szigeteknél.

No? 's a' szigetek? – közelebb húzván székét az asztalhoz, 's nagy kívánsággal által-hajolván.

Azok nem foglalnak éppen sokat magokban, a' mi emlékezetre méltó volna. Mert az emberek – –

Ah, az emberek! az emberek! – ezeknek a' fejek fellyől, 's a' lábok alól van. Úgy-e? – Egy pohár Burgundiaival, 's öröm-hahotával jutalmaztatá-meg magát ezen elmés gondolattýáért. – Nem, nem! valami mást, Barátom! valami mást! Ollyast valamit, mint a' minap! Ütközetekről, tengeri örvényekről, tüzet-okádó hegyekről! Illyest valamit, a' mi az emberben borzadást okoz! Semmit sem hallok a' Világon örömelebb.

Jele, hogy szíved van, Báró. – El-mosolyodék. – De valójában, tudnék ám még-is eggyet. – Hallottál már valamit, hihető, Antipáros' szigetéről?

Úgy vélném! – Eggy olly híres szigetről!

Nem, ha már sokat-is hallottál rólla, tehát én későn jövök. Mivel úgy már azt-is fogod tudni, mitsoda barlangot épített légyen ott a' Természet.

Barlangot? Barlangot épített ott a' Természet? – Nem, igaz lelkemre mondom! Arról még semmit sem tudok. Hiszen, itt az ember a' mezőn él. Mit tudna itt a' Világról? – Bóldog Isten! Mi újságot hallhat egy falusi Nemes Ember?

No no, Báró! Tsak ugyan nem olly igen új ám még-is ez az újság. – Erre el-kezdvén Millvitz, által-vezeté a' Bárót egy hosszas le-írással ezen szigetnek oszlopokon-fekvő, pompás, és homlok-írásokkal jegyezett barlangján, egész addig az által-menetelig, melly ahhoz az emlékezetes gödörhez visz, mellybe régenten *Nointel*, és azután *Tournefort* olly nagy veszedelemmel le-hágtanak. A' Báró egyenként fel-fogta minden szavait, olly nagy kívánsággal, a' minéművel gyermekségében dajkájának kísértet-meséjit hallgathatta.

'S azután, Millvitz? azután? –

A' föld, a' mellyen mentünk, hová tovább, mind tsak meredekebb, 's meredekebb lett. Végre egy setét lyukhoz érkezénk, mellyen egyébképp' által nem hathatánk, hancm meg-görbedve, 's a' szövétnekek' világánál. – Készfüly egy felette veszedelmes tselekedetnek hallására, melly nékem nem annyira betsüfletemre, mint pirongságomra válik, 's a' mellyről én soha irtózás nélkül meg sem emlékezhetem.

A' jó Báró már igen-is készen vala. Tátott szájjal ült előtte, 's már-is érezte hajában az ijedésnek egész iszonyúságát.

Mindgyárt a' bé-menetelnél egy kötelet akasztottunk-meg, 's ennek segedelmével hágtunk-le az első mélységbe, melly már elég rettenetes vala. De mennyivel retentesebb vala még a' második, mellybe félig-fekve mint-egy le-tsúsznunk kellett! Más valaki, kinek tsak kevéssel vóltanak vólna gyengébb inai, mint én-nékem, tsak egy meg-gondolására-is azon feneketlen mélységeknek, mellyek bal felől mellettem valának, 's a' mellyeknél olly közel kelle el-mennem, minden bizonnal el-szédült, 's le-esett vólna.

A' Báró, kezével takará-bé szemcit. –

'S gondold-el, Barátom! éppen azon partyán ezeknek a' mélységeknek, melly mint a' sík jég, olly tsúszamós, 's következendő-képpen felette veszedelmes vólt, egy lajtorját állítottunk-fel, mellyen eggy egyenesen ki-függő kő-sziklára másztunk-fel – kétség kívül, hogy egy kis borzadás' és szív-dobogással; a' mint magad-is el-gondolhatod.

Itt a' Báró fel-ugrott, de ismét leg-ottan le-ült.

Mi lelt, Báró? –

Semmi sem, Millvitz! semmi sem! – Tsupán tsak a' nyomorúltt fejem – Vesszek-el, ha már ott-lentt nem feküdtem gondolatomban! – Tsak tovább!

Azután valamivel kevesebb veszedelemmel előbbre tsúsztam; de szintén midőn azt gondolnám, hogy már bátran léphetek, a' leg-rettentesebb helyhez érkeztem, 's kalaúzimnak elő-kiáltása nélkül minden bizonnal nyakamat törtem vólna.

Itt a' Báró ismét szem-látomást vissza-tartóztatta lélekzetét, 's ábrázattyának minden inatskái mozogtak.

Egy lajtorjára akadtunk, de a' melly már olly régi és porhonyó vólt, hogy a' leg-első hágásra össze-törött vólna. Mire nézve újjat vettünk-elő, mellyet ugyan c' végre vittünk vólt magunkkal. – Itt újjolag más kötélre kellett akaszkodnunk, 's így, minek-utánna még eggy ideig majd hason, majd hanyatt előbbre-előbbre tsúsztunk, végtére magamat nagy örömemre a' gödörben láttam, mellynek kedvéért olly nagyra vetettem vólt fejemet.

No már valahára! – Hála Istennek! – 'S mit találtál hát a' gödörben?

Mit találtam? – A' gödör még-is tsak ugyan elég rendes volt.

De, veszszen-meg! mi volt tehát benne el-vinni való?

Rendes kérdés! – Éppen semmi sem!

Éppen semmi sem? – tsudálkozó szózattal. – 'S szerentsésen ki-jöttél ismét belőlle?

Kétség kívül! Külömben nehezen innám itt most Burgundiait.

Az igaz! az igaz! – De hát ha hanyatt-homlok' le-fordúltál volna? mint lett volna dolgod?

Akkor Orvost hívtam volna magamnak.

Igen bizony, majd ez néked oda pokolba utánnad mászott volna! Antipárosban úgy-is, derék Orvosok lehetnek. – 'S hát ha éppen nyakadat szegted volna? Egy olyan méllységben!

Millvitz nevette. – Mi nagy veszedelem! – 'S még-is Báró; – a' vissza-mászásban még rosszabbúl ment a' dolgunk, hogy sem a' le-ereszkedésben. Ekkor volt ám még szűk a' jó tanács. – – Több ízben le-tsusamodtam a' síkos kő-szikla darabokon, és pedig szintén a' leg-veszedelmesebb helyeken; még-is mind ez semmi sem volt ahhoz képeest, a' mi a' lajtorján történt velem – emlékezel még róla? – azonn a' lajtorján, melyet arra a' ki-függő kő-sziklára támasztottunk volt! Mert itten – –

A' Bárónak feje újjolag el-szédült. Öszve-harapván ajakait, 's vissza-tartván lélek-zetét, egészen meg-görnyedett, 's öszve-húzta magát; mint szintén az az ember, a' ki valamelly magasságból csik-le – –

Itten, nagy ijedtségemre, a' lajtorjának egyik foga le-törött alattam, és ha magamat még a' felsőn meg nem tartottam volna – –

Istenem, Atyám! fel-kiált a' Báró, hirtelen meg-ragadván karjánál fogva, mint-ha el-estét akarná meg-gátolni. – Millvitz nevetett, 's folytatván még egy ideig beszédgyét, ezen szókkal fejezé-bé: Ide-fenn vagyok, Barátom!

A' Báró fel-ugrott, úgy hogy a' poharak-is öszve-ütödték, 's majd fel-döntötte örömében az asztalt.

Ide-fenn? valóban ide-fenn vagy ismét? – ismét a' föld' színén vagy, Barátom? – No, légyen hála az Egeknek! – 's forrón meg-ölelé. – Oh, maradgy mindenkor ide-fenn, 's vigye a' veszély mind azokat a' föld alatt lévő barlangokat! – Maradgy ide-fenn, Barátom! ide-fenn! –

Ez a' Te örömed szeretetre méltóvá tesz Téged' én-előttem, Báró!

Isten láttya lelkemet, hogy szeretlek! – Úgy szeretlek, mint szinte saját életemet: 's tudod-e, hogy merő szeretetből haragszom reád, hogy abba az átkozott barlangba le-másztál? Egy olyan lyukba, melyben mindent el-veszthetnél, és semmit sem nyerhetnél! – Mitsoda ördög vezetett Téged' abba?

Az újságon való kapkodás, Báró. – Hiszen, azért élünk a' Világon, hogy körül-tekéntsük magunkat – –

De nem olly nagy veszedelemmel! – Másutt valahol tekénts-d-körül magadat! Miért éppen Antipárosban?

Tekéntetet szerez az embernek. Meg-ismérteti a' szívünket, kedves Báróm. – És mitsoda, végtére, az egész állapot? Meg-elégíti az ember az ő újság utánn való kívánságát, le-hág, meg-nézi egy kevésség a' gödröt – –

'S nyakát töri! Egyebet semmit sem!

Tehát Báró – ha Te jelen-lettél volna; nehezen eresztettél volna bé engemet? –

Én Tégedet? Hajadnál fogva tartóztattalak volna vissza. – Fel-kele, 's kezét ada néki. Igen-is, az Egekre esküszöm, Millvitz! 's ha pisztolyra kellett volna-is veled jönnöm! Hajadnál fogva húztalak volna vissza.

Valósággal? – Nékem tehát szégyenlenem kell magamat, hogy Te nagyobb szeretetet akartál volna én-hozzám mutatni, mint én Te-hozzád. – Gyenge fejed vagyon, a' mint előbb mondád, úgy-e?

Igen-is, gyenge. Miért?

Fő-szédelgéseket-is szenvedsz?

Néha-néha! Ifjúságom' vétkeire emlékeztetnek-meg.

Jól van! – 'S ha pisztolyra kellene-is veled mennem, Báró! – Fel-kelt, vissza-jött, 's a' *Systeme de la Nature* a' tűzben feküdt.

A' Báró nagyobbban el-bámúlt, hogy sem leg-ottan fel-találhatta volna magát. Végre belé kapott a' tűzbe, de későn. A' Könyv már féligre el-égett. – Hallod-e! így szóllal egygy kevés hallgatás után, fel-boszszonkodva: Jó lélek vitt-e téged' erre, vagy az ördög? –

A' barátságának lelke, Báró, jó lélek. Te az én meg-tartásomért szorgalmatos valál; kötelességem, hogy én is az legyek a' tiédért.

De mit akarsz? – Te a' Te átkozott barlangodban nyakadat szeghetted volna: és én –

És Te? – Te ennél még nagyobb rosszat várhattál. – Az Istenről és Gondviselésről kételkedni; a' jó erkölcsöt, melly a' nélkül-is már gyenge lábom áll – meg-botsáss, Barátom! – még ezen kevés crejétől-is egészen meg-fosztani; azokat az okokat, mellyekkel az ember magát a' szerentsétlenségben és halálban meg-nyúgosztalhattya, el-vesztetni; egygy-szóval: mind azt el-vesztetni, a' mi egygy eszes és gyarló teremtménynek – az embernek – javai közt leg-nagyobb, 's leg-nyomosabb: ezt, Báró – ezt én többnek állítottam, mint nyakunkat szegni! –

Heveskedel. 'S hát már el-vesztem-e mind azt? –

El-veszthetnéd. Fejed' gyengesége, és a' szédelgések ellen panaszkodtál. – Nem illy egy főnek számára íratottam ám a' *Systeme de la Nature*. Erős inakat kíván ez, és olly tekintetet, melly a' mélységekbe bátran le-nézhessen. A' ki e' nélkül szíkölködik, az nem olly könnyen jöhetne ismét ki belőlle. – Az eset, Báró, igen hasonló. Az én barlangomban, a' mint mondád, semmi sem volt, a' mit nyerhettem, de mindenemet el-veszthettem volna. Ennek a' Könyvnek eszmélkedéseiben sints semmi-is, a' mit nyerhetnél, de mindened veszendőben vagyon. – És, hogy a' hasonlatosságot még a' nevetségesre-is ki-terjeszszem: Azt itéléd, hogy az én segítségemre semmi-féle Orvos le nem mászott volna utánam: és a' Tiédre a' Te Plébánosod? – Ah, ez a' betsíletes ember – ez a' Te bódogtalan lelketet Istennek ajánlaná, barlangod előtt keresztet vetne magára, 's el-sietne, hogy Tőllel meg-menekedhetnék. –

A' Bárónak gondolatokba kellett merülnie, mivel komoran maradt; noha leg-kedvesebb beszéd-tárgyáról volt a' szó, a' Plébánosról. – Millvitz, forró barátsággal nyújtá néki a' kezét: Meg-esméréd-e, hogy szeretlek? –

Édes Barátom! – monda a' Báró; 's szemei könybe-borúlnának. –

Hallyad tehát! Te engem' hitemre kényszerítettél, hogy soha többé egygy olyan barlangba le ne mászzak, 's íme, itt a' kezem! szavadat fogadom. – De én-is hitedre

kénszerítlek Tégedet; hogy soha olly könyveknek olvasásába ne avatkozz, mellyek az Istent és a' Gondviselést a' trónusról le-taszíttyák. A' helyett, hogy magadat azokba a' komor homályokba merítsd, maradj-meg inkább a' közönséges emberi-értelemnek fényes világosságánál, és a' helyett, hogy egy porhonyó kötélén feneketlen méllységekbe ereszkedgy, maradj az érzésnek és lelki-esméretnek sikeres 's bátorságos síkján!

A' Báró meg-ölelvén, fogadást tett néki. – Ám de, úgy mond tovább; leg-jobb esztendeimet már el-álmodtam. Ostoba ember vagyok, – meg-ütvén a' homlokát – és hogy az vagyok, haragszom magamra! Az maradyak-e tehát örökké? –

Nem, Báró, nem. Olvass. – Vagynak elég tudomány-béli esméretek, mellyek az embert betessé tészik; de, hogy ezek közül egygyik a' másiknál többet ér, az-is bizonyos. – Tudományra való vágyódásod, ha ez a' vágyódás volt valójában, melly benned fel-ébredt, nem rossz útnak indúlt, és én kötelességemnek tartom, hogy azt előbbre segélytsem.

Más-nap' *Reimárust* küldötte-el néki.

VERSEGI.

XVIII. ZRINYI' HARMADIK ÉNEKE SZIGET' VESZEDELMERŰL.

UR Isten! melly sokképpen változik az embernek elméje, nintsenis emberi okosság-ból sohas állandó tanáts, mert ha valamit olykor gondolattyában el-végezis, azonnal az Isten akarattyából reménltelenül mind másképpen fordítatnak azok meg.

Íme! Sulimán Egerre veté elsőben minden gondolattyát, hogy annak erős bátyáit el-ki döntse; de melly hamar másként téríté az Istenség ezen már el-tzélzott szándékát, 's melly reménltelenül fordítá ő Sziget ellen fel-gerjedett haragját.

Meg-mondom okait ennek az ő Szigetre való boszszonkodásának. Midőn már meg-parantsolta volna az ő hadainak, hogy útyokat Eger felé tartanák, de e' mellett el ne mulatnák aztis, hogy az Duna mellett való hadokra jól viselnének gondot. Történt az alatt, hogy a' Bosnai fő Bassa Mustafa, éppen tsak akkor szép haddal a' Császár' táborához érkezék: Nagy híri Vitéz vala ez Horváth Országban, mert Krupa várában erővel bé tudott menni. Az-mint hogy az ő emberségét még a' Császár magais valóban meg-esméré, mert nem tsak az Arslán' vezérségét nékie adá, hanem aztis meg-hagyá, hogy a' részeges Arslánnak fejét vegye, mert annak számtalan hibázásait már magais tapasztalá.

Sokkal jobb lett volna néked Arslán vesztet lenned, és Urad' híre nélkül semmitis nem tselekedned,¹ mintsem bolondúl hadat kezdened, 's hamis hírrel az Uradnak fülét

1) A' második Ének szerint Arslán Ura' híre nélkül meg-szállá Palotát, de ott kudartzot valla, 's Túri György a' várbéli Kapitány szégyennel vissza-űzé őtet.

töltened: De nemis meré Arslán bé-várni Mustafát, hanem tüstént minden portékáit Budán hagyván, igenessen a' Császár' táborát kezdé nyomozni: de mit használt az néki? ott sem menekedhete meg a' haláltól. Azután a' Császár Bosznát adá Mehmet Guilergi Bassának, és, hogy oda siessen, meg-parantsolá, 's arra kívált szorgalmatos gondgya lenne, hogy ottan a' Keresztény valami nevezetes kárt az alatt ne okozna.

Mehmet rendeltt helyére két-ezer lovassal indúla, 's nem sok idő múlva Siklós alá érkezék. Ottan azonn a' szép mezőn maga táborát meg-szállítá, és szép sátorátis fel-vonatá. 'A Siklósi Skender Bék, mihent ott való létét meg-tudá, azonnal gyorsan hozzá menni kötelességének tartotta, 's köszöntvén Mehmetet így szólla néki okosan: Uram ez nékem igen tsudálatossan tettzik, hogy nem vészed eszedbe, hol szállottál mostan meg: Avagy azt tartod-é, hogy békességes helyen vagy? és ellenség nélkül való szép Török' földén? Hidd-el, hogy már most nem vagyunk a' Drinápolyi mezőbe, hanem a' Kaur' kardgyának leg jobban ki-tétetett helyén: De a' Keresztény Várakis innen nem olyan messze vagynak; Sziget várába pedig sok éh farkasok laknak, 's tsak nem éjjel nappal járák ezeket a' mezőket, úgy hogy még a' Hostádban sem mernek embereink tartózkodni.

A' te ide való jövevelednekis bizony már régen híre van, sőt ezen mostani itten való meg-szállásodis eddig már minden Pór előtt nyilván való, a' melyet ha meg-hallott a' Szigeti okos Bán, én a' fejemet kötöm, hogy lesben van már régen: Uram, meg nem maradhat a' Török miatta, akár hová légyen valamelyikének úttya, de azt vagy a' Katona, vagy a' Hajdú meg-sajdítván, azonnal meg-kapja, akkor a' fejét el-títi, magát pedig a' testét temetetlen ott hadgya. Hidgyed, hogy még mi magunk sem maradhatunk-meg a' Hostádbanis, mert onnanis sokszor lábunknál fogva ki-vonattatunk, de még a' Várban sem igen biztosan vagyunk, el-annyira meg-kábúltunk már a' félelem miatt: Azért a' szent Máhumetre kérlek Uram! tégedet, magadat te itten ne szerentséltessed, hanem inkább mostan az én tanátsomat kövessed, és a' táborodat avagy tsak ebbe a' kerítésbeis vigyed-bé. A' lovak inkább a' Hostádba ott kinn el-lehetnek, a' Vitézek pedig a' Várban mind el fognak férhetni: tsak ugyan kevesebb kár leszsz abban, ha tsak a' lovak vesznek-el, hogy sem mint ennyi sok, és jó Török-vitézek: Külömben Uram! te magad magadnak veszélyt keresel; de az én fejemreis haragot fogsz szerzeni, mert nékem fog ezen tselekedeted tulajdonítani: Azért most gondold-meg jól, mit tsinálsz, 's ne ejtsed, kérlek magadat önként-való veszedclembe.

Még Mehmet a' Keresztényt úgy a' mint kellet nem esmérte, mert ő eleitől fogva Udvarban nevelkedék, 's olyan bolondúl hiszen vala az Alkoránnak, hogy mindenkor egy Török meg-öl hartzban négy Keresztényt. Azért-is Skender' szavának előtte nem nagy hitele vala, 's mosolyogva tsak ilyen választ ada néki: Köszönöm tanátsodat Skender Alboda, de meg-botsáss, táborom bizony a' helyét nem változtattya: Hát! én ilyen gyalázatos hírrel indúlnék Bosznába? hogy még tsak egy éjjel sem mernék itten meg-maradni? és egy semmi előtt oly felette rettegnék, hogy még tsak tábornak való helyet sem tudnék találni! De ím! a' lágy felyhőkis biztatnak engemet, kik már majd tsak nem esőben állanak; hogy nem leszsz itt most módgya ez éjjel tsak kitsiny tsatánakis, nem hogy lenne járása derekas hadnak: A' melly Zrínyiről pedig te most nékem beszéllesz, még a' nagy Sztambolbanis¹ fülembé jött annak az ő híre: Úr Isten!

1) Konstantzinápolyban.

bár csak nekem most olyan szerentsém lehetne, hogy itt ebben a' mezőben véle meg-esmérkedhetném: régen hallottam már én az ő nagy nyughatatlanságát, a' mellyért a' hatalmas Császáris az ő haragját és szablját reá kívánna fordítani; még eddig egyéb okok tartoztatták-meg az ő boszszúját: De őis reá-kerül még valaha a' törbe, valamint a' sokat tsavargó róka belé botlik a' keleptzébe: én pedig szerentsétlen leszek tudom ez éjjel, mert őtet nem látván, csak ditséretlen fekiúszom ágyamba: Azért Skender! ha úgy tettzik, hállyunk itt az éjjel edgyütt ketten, 's meleg kávé mellett agg-szót kovátsollyunk;¹ azután mi bizony bizvást elis alhatunk egész viradtáig, mert azt bizonynal tudom, hogy mi Kaurt ez éjjel itten nem látunk. Skender erre így felele: Ám bátor légyen: már parantsolatodra, csak itt maradok egész éj-félig, 's körülötted Uram udvarlok, de azután a' várba bé-ballagok, 's néked nyugodalmas jó éjtszakát kívánok.

Így beszélgetének ők' ketten, azomban egy Legény egy aranyos bőr zofrát a' földre le-terítvén, két szép bársony vánkust teve a' zofra mellé, a' sátor azután szeretseny téstával meg füstölé: A' le-tett vánkusokra le-ülének ők ott ketten, 's egy-más között sok féle dolgokról beszélgetének, 's kitsiny fintsákból kávétiis hörpögetének, végre vatsorátis évének: Hanem étel után egy szép Török gyermek lépék bé Ura' hagyásából a' sátorba, a' kinek kezében egy szép gyöngyházassassán tündöklék, fejét pedig gyenge paryolat-vég tekerte-bé: Kiis, midőn edgyik válláról szép bársony kaftánnját le-botsátotta volna, kezdé kobzát igazgatni, öszve-hajtván azután az ablak felé lábait, így nyitá meg kobza' szava mellett hangos torkát.

Valál szerentse mindég hívem,
 Miért tennék panaszt reád?
 Te műved az, hogy nem bús szívem,
 'S hogy mindennap vidám béd ad:
 Ha mindég így leszel, mint ígéréd,
 Hazuggá tésszed azt a' híred',
 A' mellyel tsífol e' Világ,
 Hogy kedved állhatatlanság.

Tavaszzsal vidítsz víg erdőkkel,
 Holott a' víg fülemülék
 Változtatott reszkettetővel
 Süvítik, hogy társok övék.
 A' völgyek közt a' szép források
 Majd halkán tsurgók, majd lármássok
 Zörgő követtsek: 's ha fel-kél,
 Nem zúg, csak lengedez a' szél.

1) Agg-szót kovátsollyunk: Zrínyi' szavai, az az: régi dolgokról fetsegjünk, 's meséket beszéljünk egymásnak.

Te tőlem meg nem irigyletted,
 Az én szerelmes edgyemet;
 Sőt szívét érzékenybé tette
 Mint vóltis, 's ugyan innen lett
 Hogy míg szeretni meg nem szünik,
 A' jó kedv tőlem el nem tűnik;
 'S mind addig az bővílni fog,
 A' míg erembe vér mozog.

Cyprus árnýék közt nyugtatsz nyárba,
 'S ollykor szellős helyt fel-vonom,
 Magam' meg-únván bent a' várba,
 Szép kéztől tőzött sátorom':¹
 Vár már ott készszen főtt ebédem,
 Szomjúság óltót nyújt tselédem:
 Van serbét² frís téj, ráspia³
 Van fagylaltan megy kotsonya.

Midőn az Ősz borzatt szárnyával,
 Dér tsipetten hozzánk bé-jő,
 Czitrom, narants, 's gránát almával,
 Jó-vóltodból szép kertem bő:
 'S ha néha történik vadásznom
 Vagy kedvem töltve madarásznom,
 Konyhámra prédát annyit adsz,
 Hogy magnakis majd alig hagysz.

De még a' leg-kegyetlen'b télbe,
 Midőn ki-ki panaszra kél,
 Én víg kedvem' nem mettszem félbe,
 'S nem rémít fergeteg, se szél:
 Most jó Baráttimmal beszéllek
 Nyertt hartzokrúl, most ismét vélek
 Szám tsak enyelgő tréfát íz
 Azomba süt ránk nyájas tűz.

1) Szokás a' sátorokat virágokkal, 's egyéb czifrázatokkal ki-varni, melly ki-varrást itt Mehmet a' szeretőjének tulajdonít.

2) Serbét közönséges kedves itala a' Törököknek.

3) Ráspiát így csinálnak: szüretkor ép fekete szőlő szemünel félig meg-töltenek egy üres hordót, azután azt tiszta vízzel úgy töltik tele, hogy tsak ugyan felül egy kis hézagja maradgyon, melly meg lévén bé-fojtyák, 's jó hives pintzébe le-teszik: Nyárba kedves hivesítő ital; a' színe rósa színű: A' tőtelékje bor szokott lenni.

Sokak felett szeret Sultánom,
 A' Nép közt minden rend betsfl:
 Én senki kintsét nem kívánom,
 Mert nagy értékem gyfltön gyfl:
 A' szépek közt (bár Irígy lássa):
 Nints szép Szerelmesemnek mássa:
 Van hartzhoz készfltt jó lovám,
 'S éles kard őrzy óldalam'.

De békóval vagy hozzám zárva
 Szerentse! másként eddig te
 El-szöktél volna szárnyon járva
 'S föld színig nyomtál volna le
 De mint madár, melly tsígg a' lépen,
 Nem fejtődhetsz-ki semmi-képpen:
 'S nem félthetlek, hogy el-szaladgy
 Mert lábamhoz békozva vagy.¹

Igy énekle a' gyermek: De a' nagy Szigeti Bán, meg-hallván a' Póroktól Mehmet oda való érkezését koránt sem e' világgal kérkedett, hanem nagyobbakra vólt gondgya, a' minthogy jó Vitézeit mindgyárt öszveis hivatá: Népei közfll nyoltz-száz lovaszt válogatott-ki, és ezer gyalogot, 's olly gondolatban vólt, hogy ezekkel nagy dolgot fog végbe vihetni: fel-ugra végrére maga-is hadhoz szokott vitéz lovára: 's az alatta szolgáló Vezérekhez így szóllott:

Vitézek! nem látom szükségesnek, hogy néktek én most sokat szóllyak, és hogy azzal tinéktek bátorságot adgyak: Mindenitek ollyan, hogy edgy Országos hadnakis tudna parantsolni, sőt másnak-is szívet adni. Emlékezzetek azért meg már sokszori vitézségekrfl, 's nagy erős próbátokrfl, szép híretekrl, 's tselkedgyék mostan-is mindenitek ollyan serényfl, valamint eddig magatokat vitézfll viseltétek: Ime! az a' pogány Nép, a' melly Boszna felé indúlt huszon-hat zászlóval biztosson meg merte ülni a' Siklósi mezöt; 's azt beszéllek nagy fennyen, hogy a' Keresztényektfl flk semmit sem félnek, 's ott fognak ez éjjel szégyenflnkre hálniis: Azért Vitézeim, mostan minden szót fogadgyon, és senkitis valahogy a' nagy bátorság el ne ragadgyon; ki-ki Hadnagyától és én tőlem várjon, hogy a' rendeletlenség ne hozzon közinkbe zflrzavart: Igaz ugyan, hogy a' Mehmet' Népe tudatlan, és nem látott még véres kardot a' Basa' szeme; de mi úgy gondolkozzunk felőle, mintha fl volna a' leg-jobb katona, egyébként a' nagy bizakodásban rajta veszthetnénk. No már édes jó Katonáim! bátran indúillyunk, 's kiáltsuk-meg háromszor a' Jésus' nevét: ezektfl a' pogány ebektfl pedig ne tartsunk mi semmit-is: mert Isten a' mi Vezérflnk, és a' mi kemény paisunk.

1) Ezen Ének Zrínyi munkájába hasonló versek nemével van a' többivel, de én jobbnak ítéltém valóságos Ének formába önteni, 's nem tagadom, hogy itt kéntelen vóltam, nem ugyan új gondolatokat, hanem a' Vers' módgya' kedvéért bővebb le-írásokat hozzá tenni.

Így indulának-ki Szigetből a' Keresztény Vitézek edgyütt Zrínyi Gróffal, midőn már dél után az óra kettőt ütött volna: szép seregeikben lobogának a' Zászlók, félnének a' fegyverek; de azon éjjel Siklósig nem mehetének, hanem tsak hajnal hasadáskor érének azon helyhez, a' hol a' Törökök' tábora hevere; kik már hogy onnan tovább mennyenek, készülöbenis valának, és lovaikatis nyergelték.

Egy mély és hoszszú völgy fekszik ezen tábor mellett: edgyik szélső vége tsak nem a' Várat éri, a' másika pedig arra fekszik, a' merre Szigeth vagyon, és tart éppen egy fertály mély földet: Ezen a' völgyen méne-fel a' Szigeti Kapitány minden hadaival igen okos rend-tartással: A' bástyákról hallatott ugyan, hogy a' Vígázó meg-szóllalt, de a' Keresztények egész halgatásban maradának. A' másik részén a' völgynek száz lovast hagyott, ezek mihent már derekasint meg-viradt, tsendes ballagással ki-mutatták magokat, és a' Török' tábora felé tartották úttycokat: úgy hogy már jól láthatták őket a' Török-seregek, de azt vélik vala, hogy Pétsi Vitézek vólnának, és hogy azok a' Bassához onnan késérőül küldtettek: azértis ezektől ők semmit nemis félének. De tsak hamar ki-esék szívekből a' kételkedés, mert máris sok Török esék el kardgyok miatt. Sokáig ezen kitsiny csoport azután ott nem kése, hanem nyomban sietve vissza-szágdúlta.

Nagy rikoltás, kiáltás esék a' Török táborban, úgy hogy azt tudnád, hogy a' pokolban ördögök ugatnak: Maga a' Basais meg-rezzent és nem késett soká sátorába, hanem fegyveres pántzélyában jó lovára fel-ugrott.

Imhol már Vitézek! (így szól a' Törököknek) a' mellyet olyan óhajtvá váránk, majd már ezeknek az ebeknek vérekben meg-festhettyük a' mi vitéz kezeinket. Im! jelen vagyon már az az idő: legyetek azért emberek: Hiszen a' tolvaj Kurvák,¹ mit tsináltak rajtunk, 's a' hol a' mi Dandárunk vagyon, oda mérészlettek jönni. De majdan meg-adgyuk miis érdemek szerént jutalmaikat: Azért tsak gyorsan, szagúldgyunk utánok lovainkon.

Ezeket így mondván maga vólt az első a' ki leg-először ki-robbana,² keze között egy szép tollas tsida peregvén: Utánna azután a' Dandárjais úgy sieté, valamint tsak a' lova kinek kinek futhatott: Egyedül a' Basa' fia nem igen szagúldta utánok.

Ott száz lovast tartott meg magánál Rezmán (ez vólt neve fiának) kiis sokkal lassabban jára, 's vólt okosabbis az Attyánál, noha iffjantan kelle el-veszni szegénynek, más bolondtságaért. A' meddig Mehmet amazokat hijjába ízé, addig népének nagyobb részével a' Vitéz Zrínyi a' lesből ki-jöve, és egész a' Bassa' táboráig minden akadály nélkül bizvást meheté, mivel senki sem vólt, a' ki ott ellent-állyon neki. De még-is a' Vitézeit edgyütt, egy tsuportban tartani igyekezett, és nem engedé őket, a' török táboron kapdosni; lassan azután Siklóstúl, a' Török Tábor után ballagtatá seregét, 's a' Törököket a' magok üressen hagyott táborokból ki-szorítá.

Ezt midőn Rezmán eszébe véné, hogy a' Keresztények' Dandárja már a' táborjoknál van, akkor kezdé átkozni az Attya' bolondtságát: Azomban emberül merte mégis Zrínyi ellen téríteni Zászlóit; Attyának pedig meg-üzéné maga mostani nehéz állapottyát.

1) A' Kurva nevet mint-hogy Zrínyi szavai, meg-tartottam; hihető szokásba vólt akkor ez a' bestelenítettés, a' férfiak közöttis.

2) Ambár az a' szó *robbona* már most úgy láttszik, ki ment a' szokásból, de mivel ezen helyen maga Zrínyi él véle, meg-tartottam.

Leg-elsőbenis Rezmán Frank Andrást íté le tsidával lovárúl, melyet torkábúl ki-rántván elébb ment ki lelke meleg testéből, hogy sem ő maga lágy nyergéből a' földre eshetett. Csillag György éppen mellette állott akkor zászlójával, a' kiis kardgyával Rezmán' tsidájához erőssen tsapott ugyan; de az nagy kemény somfa-tsídát, nem tsak által nem vágthatá, hanem önnön magátulis a' tsapást el nem taszíthatá. Pántzél vólt a' mellyén, de erős Rezmán a' szívet által-taszítá, 's dárdájával edgyütt életétis ki-rántá; így Csillag György Zászlóstol hanyatta esék. Tsak hamar azután Solymositis le-veré, Tolnai Demetert szablyájával le-vágá, Vitéz Sárkány Györgynek fejét vevé, iffjú Jurtsitsotis életétől meg-fosztá.

Igy viselte magát Rezmán szablyával. De bezeg a' Vitéz Farkasits Péteris nem tselekedé kevesebbet mint Rezmán az ő erős pallosával: mert meg-hala miatta Mehmet Butal Aga; Jussup Oda Bassátis a' földre teríté; Kurtot egy tsapásával a' földre le-veré: teis Jazichi Achmet meg-halál mellette ártatlanúl, mert tégedetis a' kemény seb le-vete: Azt az iszonyú vér-ontást lehetetlen elő számlálnom, a' mellyet ketten Farkasits és Rezmán Bék ellenségeiken miveltenek. Valamerre tsak-ők, mint az eleven tíz indultanak, mindenütt fegyverek' éle miatt, holt testek hevertek halomba: Már most kinek kinek szemén van ellensége, és a' Keresztény a' Törökkel együvé vagyon keverve: a' meg-halóknak jajgatása, az élőknak serénysége nagy-porral edgyütt kevereg a' magas egek felé.

Még meszszerül meg-látá a' Horváth Országi Bán, mint bánik e' táján való népével ama néki dühödött Rezmán: Lovát azért sarkantyújával bátran a' felé indítá, a' holott népe már majd tsak nem futóban vala. 'S így szól hozzájuk: Hová futtok ti vitéz emberek? nézzétek jól meg, kitsodák azok, a' kik tikteket űznek: Hát! ennyi jo Keresztényt, egy Török Gyermeke¹ meg futamtatt mezőbe? Talám Siklós várában akartok ti a' Törökök közzé futni? vallyon itt akarjátoké jó Uratokat hagyni? Ime! én, a' kik engemet bátran fognak követni, majd mindgyárt most győzedelmet mutatok azoknak.

Igy szólla 's nem többet: hanem azonnal Rezmánra szagúlda: De annakis, kezében vala készszen a' kemény dárda, s' aztat a' mikor már jó Zrínyihez közelebb juta, nagy erővel, 's mérészséggel reá hajtá: Zrínyinek kemény vasas paissa ezt a' hajtást megtartá, de tsak ugyan a' dárda' vasa a' paist által-jará; noha a' pántzéron belül még sem mehete. Ekkor Zrínyiis pallosával Rezmánhoz tsapa: Nem tarthatá meg-aztat az atzélós pántzér, hanem mindgyárt Rezmán' vállából piros vér kezde ki-omlani: mindazonáltal még így is a' Török nem tére fére, hanem ismét ujobban kardal mere tsapni Zrínyihez.

Azomba erre Mehmetis meszszerül érkezék 's a' midőn meg-látá, miben légyen dolga a' Fiának Rezmán Béknek: Ugy hogy, ha jókor segítség nem érkezik, ezennel egy fia' életének vége lészen.

Valamint a' magas hegyekről le-szakadott nagy köszikla darab, a' mellynek schon sem lehet akadályt tévő tartalékja, nagy sebességgel dől, 's álló fákat ront: tör, bont, valamerre gördül, és üttyát semmi sem állíthattya meg: Akként Mehmet látván Fiának illyen veszedelmét, valakit tsak üttyában talál, annak életét el-veszi? Öl, vág, ront, és szaggat, valaki menetelét, és az ő sietését tartóztatni akarja.

1) Rezmánt az ő Ifjúságához képest nevezi Gyermekeknek.

De a' mikor már oda jó, 's Fiát halva láttya: Gondold meg-minémü bánattyra lehetett az ő szívének? Mint a' fene Tigris, ha halva láttya kölykét, nem tsak a' vadász hálojat hanem magátis szaggattya.

Avagy te engemet (így szól jó Zrínyihez) Fiam mellé tészesz, 's-el veszed fejemet, avagy én ezentűl ki-ontom vére-det, 's elevenen meg-rágom kemény szívedet: Edgyütt ezen szók-kal a' nagy Grófhöz tsapa pallosával, 's azon tsapástul, kemény sisakja ketté-is szakada: és ha a' Basa' kardgya meg-nem fordúlt vólna, bizonyossan e' lett vólna Zrínyinek végső órája: De az Isten' Angyala ezt a' tsapást meg-tartá, és a' Mehmet' kezében a' szablyát meg-fordítá: Zrínyi sem késc; hanem a' költsönért költsönt ada vissza, mert kardgyával a' Mehmet jobb kezét el-tsapá: lovastúl a' kemény földre le-esék Mehmet: Vitéz Zrínyi is gyorsan le ugrék lovárúl utánna, és így szól: Mehmed rossz-szúl torlod-meg Fiad' el-veszését? majd czentűl, magadis késérni fogod Fiad' lelkét: De ne fély mert nem halsz meg ditséret nélkül; im! magának Zrínyinek kezétűl ölettetél meg. E szók után ki-botsátá Mehmet lelkét testébűl, mert kegyetlen mellyé-tűl el-vála feje.

Mehmet' halálán annyira el-ijedének az egész sereg-béli Török-vitézek, hogy már Zászlóstúl edgyütt el-funi készülöben valának, a' mikor meg-tartoztatá őket a' Pétsi Olaj Bék. Ez hangos torokkal így szólla a' meg-félemlert Törököknek: El-veszett ama' jó Vitéz Mehmet Bassa, mi pedig szaladunk: hát! ez lészene meg-torlása, az ő vitéz vére-nek? serege futása: Ugyan melly világ szegeletén akartok ti élni? mitsodás embe-rek eleikben fogtok merni ezentűl menni? ha holt Uratok mellől el fogtok szaladni: Vallyon az ő testét, Fia testével edgyütt¹ itt akarjátoké hagyni. Ah sohais ne lászson az Ég ilyen dolgot, hogy ilyen kár után a' Török hátat mutasson, de a' ti futástokbanis én semmi hasznot nem látok; hanem hogy mi tulajdon vérünkkel Kaur kardot fessünk. Tsak egy remenysége vagyon a' meg-győzetteknek, hogy ők semmi győzedelmet ne reménylyenek: Nem-jobbé hát, tisztességgel meg-halni az embernek, hogy sem mint nagy szégyennel mindennek szemén élni: Én! Én! ha még az ti eddig győzhetetlen szívetek annyit mér, mint a' mennyit mivelhet kezetek: Én lések a' ti ditséretre vivő Vezéretek, a' vagy itt fel-maradandó hírrel halok-meg.

Igy szólván: markában ragadá kemény-erős dárdáját, 's azzal Marko Szilát halva lovárul le-taszítá, azután Tót Benedeket, és még edgy gyalog Vajdát; Cserei Pálnakis a' vállát meg-sérté: nem tarthatá tovább magát a' lován Cserei Pál, hanem a' kemény földre akarattya ellen le-esék. És a' midőn már Ibrahim Olaj Bég olly szándékkal ál-na felette, hogy a' fejét el-vegye: Így kezdé Cserei Pál néki könyörgeni: Vitéz ember! ne bánts: mert én tenéked jó rabod vagyok, ezüst 's arany pénztis eleget adok magamért: Én Zrínyi Miklósnak fő emberei közül való vagyok, 's bizonyossan el-hitetheted magaddal, hogy nem sokáig viselek vasat nálad: Erre Ibrahim kegyetlenűl el-mosolyo-dék, 's így szóllott: Én a' te-pénzedben nem gyönyörködöm: hadd azt otthon fiaidnak és gyermekidnek: nem szűkös a' nélkül az én tárházam, míg élek: Te kegyelmet kérsz tőlem, de azt Zrínyi el-bontotta, mert kérését Rezmánnak ő sem hallotta-meg; sőt még a' Vitéz Basátis már földön fekvé le-vágta: Azért nem én, hanem Zrínyi öll meg téged'

1) Szokása a' Törököknek, hogy ha tsak lehet, mindenkor el-viszik a' holt testeket temetni: melly szokást még most-is gyakorolnak.

ravaszkó: Pál látván végső óráját, igen el-búsula, 's a' földről mégis így szóla a' kegyetlen Olaj Béghez. Am! légyen ez nékem leg-utolsó óráim; de a' te életed lesz életemnek ára: nem sokáig fogsz te kérkedni az én halálommal, nem meszsze vár, hidd-el, tégedis a' kegyetlen halál: 's nem sokára a' te lelked egy erős kéz által pokolba fog szállani, engem' pedig a' meny-ország kívánsággal vár magához: Nevet a' kegyetlen Bég, 's akkor egyszersmind hozzá vága, 's szabljája' élével a' géégjét el-tsapá, így életét és szavát egyszersmind el-szakasztá: egygyütt a' tsapással eztet mondgya vala néki: Az én jövendőmet tsak a' jó Isten tudgya; te azomban haly-meg, 's ditsekedgyél meny-országba, hogy Íbrahim Olaj Bég pokolba megyen.

Más felől Farkasits, mint valamely sivó orosz lány, sok pogány Török testet hányt már magas halomban. Ő miatt hala-meg Durlik Aga; úgy Rezmán, Kihaja Bassais ő miatta fekszik, 's rágja a' földet. Mindenfelé tágas, és széles út adatott már néki, mert minden fut előtte, valamerre tsak futhat; nem különben, mint mikor az ágyút ki-lövik, az magának széles nyílást tsinál, valameddig az ő helyére juthat.

Tsak te magad egyedül nem futottál nagy Óriás Rahmát? 's Farkasitsra bátran merted hozni a' te iszonyú botodat: Régen Rahmat el-hagyta a' maga lovát, 's tsak gyalog mint egy torony úgy hordozta nagy bottyát kezében. Heában Farkasits! eztet karddal meg-várnod, nem árthatsz te ő néki semmitis kemény pallosoddal, és hogy ha tsak ötet puskáddal el nem ejted, vagy maga terhével le-vér, vagy nagy bottyával. Leg-előszöris azért puskát ragada a' Vitéz Farkasits, és azt Rahmatra iránzá: Meg nem ijede azonn Rahmát, hanem nagy bátran ezt mondá: Hát, félénk eb! meszszirül akarsz te engem' halva látni? de bár Pattyantúst hozz te magad' őltalmára, nem árthatsz te avval semmitis ennek a' Rahmátnak; bár tűzzel állj ellent ennek az én buzogányomnak, de mégis étke leszel te az ebeknek, és a' hollóknak. Ezzel Farkasits nagy mellyébe löve, de a' magas Óriás még evvelis le nem dőle, hanem bottyával Farkasitsnak a' fejét úgy meg-títé, hogy az mindgyárt fél- holtan lova mellé a' földre terült: azután magátis Farkasitsra esni ereszté, mert a' seb miatt lábon tovább ő sem állhata; így sok átkozódásai között ki-botsátá mgábül lelkét, melly testét élteben olly kevésen tartá.

Nints már tartalékja a' Zrínyi' győzedelmes Seregének, mert mindenfelé futnak már a' Török Vitézek előtte. De ihon jó mégis a' már gyaloggá maradt kegyetlen Olaj Bék, egyedül ő maga nem akart el-futni, hanem inkább meg-halni kívánt: Sisakjának tsak fele vólt már fejében, több része annak a' sok ütközetben mind el-törött: szabljájais el-törött 's tsak fele maradt-meg kezében; ő maga lustos portúl, és keresztény vértől: Száz lyuk van a' paisán, száz darabban tört az kopjájais: Már most az egész gyalogság környül vevé ötet: de mint a' kősziklának a' habok nem árthatnak, úgy nem tehettek semmit a' gyalogok a' Bégnek: mihent eztet Zrínyi Miklós meg-látá, gyorsan oda szágúltata lovával, 's a' Vitéz Olaj Béget bántani tovább nem engedte, mert nagy vitézségét ő magais tsudálta.

Így szállítá-meg azután: Add-meg Vitéz! magadat, eléggé meg-mutattad már vitézségedet, a' mellyért magam sem kívánom halálotat: Én Zrínyi vagyok, nem szégyenlheted meg-adásod'. E' szókra a' Bég a' még kezében maradt kard' darabját el-hagyította, 's kemény szíve a' Zrínyi' neve' hallására meg-lágyulván, illy szókkal futa a' jó Gróf térdeihez: Uram! a' te nevedre a' Bég magát meg-adta: Hidgyed, hogy senkinekis én másnak magamat meg nem adtam volna, valameddig tsak karomat

lehetett volna birni. Mert Vitéz Olaj Bégnek hínak engemet, és szép Pétsen tartom mostan lakásomat.

Ezek így meg-levén trombitát fújata a' nagy Bán, melly által öszve-hivatá a' maga szép Seregeit: mert a' szép naps már hanyatlani kezde lovaival, 's azokat bé-kezdé úsztatni az Oceanum' tenger-öblébe: Zrínyiis a' maga e' szerént már öszve-gyűjtött Táborát a' Bassa' üres tábor-helyére szállítá; de sűrű istrásait minden-féle jártatá körülötte: és ott hála azon éjjel magais. Mi lett más nap', azt bízom következő Énekemre.

A' második Kötetnek első Negyedébe az V-dik Ének fog bé-menni.

B. Id. RÁDAI GEDEON.

XIX.

(P. SIMAI KRIST. VÁRATLAN VENDÉGE.)

HARMADIK FEL-VONÁS.

I. JELENÉS

*Lambert, Ravaszi,
(Késértő ruhában.)*

Lambert.

EL-HOZTAM a' pénzemet! — Ki-fizethetem ebből a' vett házat! — Bár tsak tudnám, hol lakik az a' Zsidó; mert azt akarnám előbb-is ki-elégíteni. Ravaszi a' Majorba ment, útszáról útszára pedig nem illik, hogy egy Zsidó után járjak. Majd addig a' Mátyus Gazdához megyek és meg-nézem, talám, már meg-érkezett eddig. *Ravaszi. (Rettentő ordítással ki-jön az Ura' házából)* Itt vagy te gonosz Nátió, a' ki mérészletted előbb az ajtót meg-zörgetni? mi vakmerőség vihetett arra, hogy fel-zavarnád nyugodalmamat he! — *Lambert (Térdre esik ijedtében)* Ábrakadábba, Ábrakadábba, Kadábba, Kadábba! *Ravaszi.* Haszontalan az Ábrakadábba, utól ért már minden gonoszságod. *Lambert.* Ábrakadábba! te Ravaszi! hol vagy istentelen? *Ravaszi.* Hiú minden reménységed, ne-is könyörögj többet. — Régen meg-érdemletted, Gonosztévő! hogy Plútó' rab-szíjára fűzzelek! serdi, surdi pokolba. *Lambert.* Édes nemzetes Ördög Uram! tsak most eggyyszer engedgy-meg életemnek. *Ravaszi* Ingyen sem elégszem-meg, hogy tsak életeddel adózzál, más nagyobb-is van míg-hátra. *Lambert.* Ah! kérelek, tsak egy kis ideig engedd — *Ravaszi.* Nem engedek, nem, tsak takarodgy siettséggel. *Lambert.* Tsak még meg-jobbítom életemet! *Ravaszi.* Akkor lennék ám én nagy bolond, ha azt meg-engedném néked. Nints kegyelem, tsak hord-el a' sátor fadat. *(Nagy ordítással rémíti)* *Lambert.* Édes Tekéntetes Lutzifer Uram! — gondold-meg leg-alább, hogy én most — *Ravaszi.* Mondám takarodgy; mert magam hirtzollak-el innét ezentől. *Lambert.* Nagyságos Uram! Lutzifer Uram! oh tsak most eggyyszer! ne! inkább minden pénzemet oda-adom, tsak az életemnek kegyelmezz! *Ravaszi.* Nem engedek, nem, tsak takarodgy. Tán azt gondold, hogy rá szorúltam a' te koszos

pénzre? *Lambert.* Oh! kegyelmes Dromo Uram! tselekedd ezt a' jót velem, 's vedd-el ezt addig-is tőlem, még többel szolgálhatok (*A' pénzével kínállya*) ezután. *Ravaszi.* Igen sokáig tűröm durvadságodat, (*Ki-üti kezéből a' pénzt, és meg-zaklattya*) mind pénzedet, mind magadat el-ragadlak. *Lambert.* Ábrakadábra, Ábrakadábra, Ábrakadábra! *Ravaszi.* Meg-tselekszem most az eggyyszer -- (*Fel-emeli a' pénzt*) mivel látom álhatatosságodat, meg-engedek életednek, birjad a' házatad békességben. De vigyázz, hogy körmeim közé ne akadj ezután. (*Nagy ordítással el-mégven*).

II. JELENÉS.

Lambert (Egyedül).

JAJ! hol vagyok? hol nem vagyok! -- -- élek-e vagy halok, azt sem tudom. Már az eszem sinsz helyén a' nagy ijedség miatt. -- Hát a' pénzem hol vagyon? Ó! édes pénzem! hová lettél? (*Maga körül keresi*) El-vette a' gonosz lélek! Mi tévő legyek már? Oh! én gyámoltalan! Mit fizetek már a' Zsidónak no? elevenen meg-nyúáz az átkozott, ha ide jön. Oh! szegény öreg kopasz fejem! mire jutsz még végtére? Óh! tsak egyebek meg ne tudnák ezen szerentsétlenségemet; mert akkor gyalázatomban kell meg-hal-nom.

III. JELENÉS.

L a m b e r t, M i k ó.

Mikó. (Lambert' háza' ajtaján kopogtat).

NYISSÁTOK-KI az ajtót! Ki vagyon ott-benn? halljátok-e? (*A' küls' lyukán nézdegél-bé*) *Lambert.* Vallyon! hát ez mit akar itt az ajtón? *Mikó.* Ugyan mi lelte ezeket ma, hogy ki nem nyitryák az ajtót? *Lambert.* Mitsoda tündérség ez? fel nem érhetem eszemmel: meg-szólítom. -- Mit akarsz itt jó Ifjú az ajtón? *Mikó.* Látod szegény Öreg, hogy bé akarok menni. -- Te Ravaszi! nyisd-meg az ajtót szaporán. -- *Lambert.* Ez az Ifjú az ördögökkel határos! -- Takarodgy az ajtótól te; mert ezentől itt ér a' szerentsétlenség. *Mikó.* Mit akar itt ez az ízetlen vénség? Tán el-akarsz tiltani az Úr-fiamtól? *Lambert.* Kitsoda a' te Úr-fiad? *Mikó.* Kitsoda? az Eb-kérdi Pál, ha isméred. *Lambert.* Ennye, Fiam! de szabadon jár a' nyelved! 's nem félsz, hogy ezentől veszély éri a' fejedet? *Mikó.* Régen ért read szegény Öreg! ez a' bolondság? -- (*Az ajtón kopogtat újra*) Ugyan hogy ki nem nyitryák már eggyyszer! -- Ifjú Úr! jőjön haza szaporán! *Lambert.* Mitsoda Ifjú Urat keresel te itt? *Mikó.* Mitsoda! mitsoda! a' Köppentset, ha éppen meg-akarod tudni, a' ki itt vendégeskedik. *Lambert.* A' ki itt vendégeskedik? talám, által-estél az eszeden jó Ifjú? *Mikó (Magában)* Ez hihető ma natrágulyát evett! -- Nyissátok ki már eggyyszer nő, -- Ravaszi! az Úr-fiamért jöttem. -- *Lambert.* Kitsoda a' te Úr-fiad? *Mikó.* Hányszor kell még a' szádba rágnom? a' Köppents, a' ki itt vendégeskedik. -- Tudod-e már? *Lambert.* Tudom, tudom, de még sem hiszem. Hogy' vendégeskednék itt Sze-gény! az Úr-fiad, holott kilentz holnapja már, miolta senki sem lakhatik itten. *Mikó.* Nem lakhatik? ha, ha, ha! ennek valósággal kotlik az esze! -- Hát nem itt lakik a' Pasallai? *Lambert.* Mitsoda Pasallai? *Mikó.* Az öreg Pasallai Lambertnek a' Fia, a' ki,

miólta el-ment az Attya, minden nap' vendégeket tart magánál. *Lambert.* Meg nem foghatom szavait! hogy' lehetne az, Barátom! hogy itt minden nap vendégeket tartana a' Pasallai, holott már kilentz holnapja, miólta szüntelen a' késértetek járnak benne? *Mikó* Ha, ha, ha! most tudom már, hogy mi bajod van, szegény Öreg! — Talám, tsak a' fejedben járnak azok a' késértetek? 's nem ebben a' házban; mert én jól tudom, hogy tsak eggy-néhány órák előtt mentem-el innét: azt is tudom, hogy itt vendégeskedik az Uram a' Pasallaival, mi kell több? *Lambert.* Talám, tsak a' fejedben vendégeskednek ezek, szegény Ifjú! 's nem pedig itten? mert, ha itt valaki vólna, ennyi kopogtatásra már régen ki-nyitotta vólna az ajtót. (*Magában*) Már, ha magam nem láttam vólna, hogy késértetek járnak itt, tsak hinnék szavaidnak, de — — *Mikó.* Tsak úgy van a' szegény Öreg! mikor a' késértetek el-fogják az ember' esztét. — De mit töltöm én itt az időt? talám, már el-oszlottak a' Vendégek. Fel-keresem őket! — Légy egésségben Öreg Após! *Lambert.* El-mehetsz bizvást. — De hallod e! minekelőtte haza mennél, vágass eret a' homlokodon, talám, meg-gyógyúl az eszed. *Mikó.* Úgy van úgy, szegény Öreg, lovad veszett. (*El mégyen*) *Lambert.* Soha nem hiszem, hogy szántani nem mentek ennek az eszén. Tsak nem el-ámított vólna. Hihető, a' boros korsóba tekintett valahol, 's a' szédétette-meg a' fejét; mert nem hihetek a' szavainak. — De éppen itt jön a' szomszédom, kitől a' házat vette a' Fiam; meg-tudakozom tőle. — —

IV. JELENÉS.

L a m b e r t, M á t y u s.

Mátyus.

TSAK a' sok szó-szaporítást hallja az ember azon a' piaztzon. *Lambert.* Mi dolog Mátyus Barátom? régen nem láttalak már, mint vagy? *Mátyus.* A' mint látsz, Lambert! szeren- tséesen jártál-e útaidban? *Lambert.* Útaim a' mint vóltak, tűrhető; de itt éri fejemet a' sok veszdelem! — Akartam eggy kis pénzetskét adni; de engedgy-meg, Barátom! még bővebben juthatok hozzá, mind eggyszerre meg-fizetem a' pénzedet. *Mátyus.* Mitsoda pénzt emlegetsz te nékem? *Lambert.* A' mivel még adós vagyok néked. *Mátyus.* Kedvesen veszem jó akaratodat, örömet el-veszem, ha valamit adsz. *Lambert.* Nem akarok most semmit adni; hanem arra kérlek egyedül, hogy eggy kevés várakozással légy, a' többi pénzedet is meg-fizetem. *Mátyus.* Mitsoda pénzemet? *Lambert.* Azt a' két ezer forintot, mellyel még adós vagyok néked. *Mátyus.* Két ezer forintot? *Lambert.* Azt, azt nő, hát mennyit? hiszen nem vagyok részeg, hogy azt se tudnám, mennyivel vagyok adós! — Ha két ezer hét száz ötven forintból öt száz tallért el-veszünk, hát két ezer marad hátra. *Mátyus.* Mind jól van az, Lambert! mind; de meg nem foghatom, hová tzéloz beszéded. *Lambert.* (*Magában*) Nem akarja meg-érteni: (*Mátyushoz*) De, Barátom! előbb kellett vólna fel-ébbrenned, ha mit akartál: késő már eső után köpönye- get keresni. *Mátyus.* Ember ne legyek, ha tsak tudhatom-is szándékomat. *Lambert.* Hijában hímezed, hámozod a' dolgot: késő már sültve. *Mátyus.* Görögül beszélsz, nem értem. *Lambert.* Vagy érted, vagy nem érted, nem gondolok én azzal, elég az, hogy fel-vetted tsak nem fele árrát. *Mátyus.* Minek a' fele árrát? *Lambert.* A' házodnak, mellyet a' Fiam adott előlre; mintha nem tudnád. *Mátyus.* A' te Fiad? soha biz egy fillérét se láttam a' Fiadnak. Talám, tsak álmod hüvelyezel Lambert? *Lambert.* Nem

álmat hüvelyezek, nem, hanem igazat mondok, hiszen az egész Világ tudja, hogy öt száz tallért vettél-fel a' Fiamtól. *Mátyus. (Magában)* Ennek vagy meg-bomlott az esze, vagy engem' tart eszelősnek! *(Lamberthez)* Talám, nem ismersz, Barátom! hogy ezeket reám kenyed? *Lambert.* Jól ismerlek, tudom-is, ki légy személyedben; azért hasztalan színeskedel előttem, el nem tagadhatod az öt száz tallért, melyet fel-vettél a' Fiamtól. *Mátyus.* A' Pasallaitól? *Lambert.* Attúl, attúl, bizony nem-is a' Kis Miklós' Fiától. *Mátyus.* El-hidd, Barátom! soha tsak egy szót sem szóllottam ez iránt a' Fiaddal, nem hogy még pénzt vettem volna fel tőle. *Lambert.* A' Ravaszi szolgájától sem? *Mátyus.* Attúl annál inkább sem. *Lambert.* Nézze az ember, mikép' el-akarná tagadni szem-látomást! *Mátyus.* Engem' úgy segéllyen! -- Most mindgyárt meg-esküszöm, hogy tsak egy babkáját sem láttam a' Fiádnak. *Lambert.* Ha úgy meg-esküszöl-is, mint a' veres-hagyma, még sem hiszek szavadnak; mert el-adtad a' házatad. *Mátyus.* Én, a' házamat? az én házom soha sem vólt el-adó; azért híjában vítatod a' dolgot. *Lambert.* Meg nem foghatom, miben állyon a' dolog. -- Hiszen a' Ravaszi tsak ez előtt monda kevésel -- *Mátyus.* A' Ravaszi egy agya-fúrt szolga, ne higgy néki: mert gyalázatot kerít a' nyakadba. Előbb hozzám jött nagy sietséggel, hogy a' Fiadat meg-akarod házásítani, 's annak akarnál valami módos házat építtetni. *Lambert.* Én házat építtetni? *Mátyus.* Úgy monda vala, és hogy a' végre kívánnád meg-tekénteni a' házamat. *Lambert.* Jaj! oda vagyok! ha igazat tart a' beszéded. *Mátyus.* Nints különben: ha nem hiszel szavamnak, hívjuk szemre a' Fiadat, vagy a' Szolgáját, mindgyár ki-tetszik az igazság. *Lambert.* Jaj! nintsenek most ide haza, a' Majorban vannak mind a' ketten. *Mátyus.* A' Majorban? hiszem, ma-is itthon láttam őket. *Lambert.* A' Fiamat-is? *Mátyus.* Azt-is láttam. *Lambert.* Talám, tsak álmat beszélsz; mert kilentz holnapja már, hogy senki sem lakhatik itt a' késértetek miatt. *Mátyus.* Ha, ha, ha! most látom, hogy valami ravaszság patvarkodik körülötted: Én pedig azt mondom, hogy kilentz holnapjánál-is több, mióta éjjel nappal esznek isznak, és dombéroznak benne a' Vendégek. *Lambert.* Hát semmit sem hallottál a' késértetek felől; pedig én alég tudtam imént egytől meg-menekedni, tsak nem ki-űzte belőlem a' lelket. *Mátyus.* Soha nem hiszem, hogy a' Ravaszi velejéből nem kelt volna-ki valami agya-fúrt ravaszság; mert én nyilván tudom, hogy itt szüntelen vendégeskednek. -- Mennyünk-bé Lambert, leg-ottan ki-tetszik -- *Lambert.* Távozz kérlek a' háztúl; mert ezentől szerentsétlenség fog-érni. *Mátyus.* Ne fély semmit Lambert! majd bé-megyek én -- *(Erőszakosan bé-mégven)* *Lambert.* Oh! én boldogtalan! mire jutottam, hová leszek már vénségemre? annyi sok szép keresményimtől meg-fosztattam, és olly álnok tsalárdsággal? Oh iszonyú rozsba kapott gaz latrok! -- De tsak jőjjenek szemem eleibe, rántzba szedem a' kutya porontyait. *Mátyus. (Ki-jön a' házból)* Ime! Lambert! bátorságos a' házad, ne fély semmitől, jöszte-bé, önképpen meg-látod, hogy most-is renddel álnak a' boros kantsók az asztalon *(Lambert nagy félelemmel a' Mátyussal bé-mégven).*

V. JELENÉS.

Bertók. (Magán).

HOGY a' Török Tatár el nem viszi azt az én Gazdám! az inaim-is már csak nem meg-szakadoznak, annyit kell ki 's bé-futkároznom. Nem rég' voltam itt-benn, már ismét vissza-űzött a' Városba. Azt véli, hogy itt taligán tolyák számára a' pénzt, pedig ha tudná, hogy' foly itt az Urak közt a' dolog, egy lépést se tétetne velem a' háztúl. De reménylem, most nem leszsz hasztalan a' fáradságom; mert azt hallom némelyektől, hogy az Öreg Urunk meg-érkezett volna. No! ha ez igaz talál lenni, lakozik ma a' Ravaszi! de meg-is érdemli a' gaz tzölönk, hogy példassan meg-büntetődgyék; mert a' mint beszéllik a' dolgot, ő volt a' Mester benne, hogy annyira vetemedett az Ifjú-Urunk. Én ugyan nem örömet adnám költsön néki a' hátomat; mert, tudom, ma végig szántanak rajta. Be nagyon szeretem, hogy valami kutyaságában részes nem vagyok. Jól tartott ugyan ma fölöstökömmel, de én-is készitek majd usonnát néki, tsak győzze nyeldegelni. -- De ime! itt jön az öreg Urunk, meg-hallom, mit beszél.

VI. JELENÉS

Lambert, Mátyus, Bertók.

Lambert.

SOK rossz-tévőt láttam, ismértem-is éltemben, de ennél gonoszsabb Szolgát csak nem láttam soha-is. Beszéllik ott-benn, hogy látták a' Ravaszt, midőn késértő ruhába öltözött; de jőjön tsak elől, meg-késértem én másképp' őtet, hogy a' hetedik Onokájának-is hírt hagyhat felőle. *Mátyus.* Meg-érdemli valóban, hogy egyebek-is példát vegyenek róla. *Lambert.* Hát ez itt? az én Majoros szolgám, a' mint látom. -- Nő Bertók! mint foly ott-kinn a' gazdaság? már régtől-fogva nem láttalak. *Bertók.* Ott-kinn a' mint volna, tűrhető, jöllehet ott-is minden veszendőben van; de itthon, itthon, Úram! nem akarok többet szólni; úgy-is tudom, mindeneiket már meg-hallott az Úr. *Lambert.* Mi dolog? hadd hallom, talám rosszszül bántak veletek? *Bertók.* De rosszszül ám; mert ha százszor jöttem volna-is pénzt, vagy mást egyebet kérni, hogy a' gazdaságot folytathatnánk, tsak a' tsúfos sok gyalázattal tudtak ki-fizetni, kivált a' Ravaszi; mert az nem érdemel egyebet, hanem Akasztó-fát a' gaz tzölönk. Ők itt-benn szüntelen vendégeskedtek, mí pedig ott-kinn mint a' farkasok úgy éhezünk. *Lambert.* Mi tévő legyek már, soha nem tudom. -- Ugyan (*A' Mátyust szólítva*) juttass eszembe valami józan tanácsot, Barátom Mátyus! *Mátyus.* Én most hírtelen nem javasolhatok egyebet, hanem hogy békességes szívvel tűrj, és szenvedgy-el mindeneiket, meg-mutattya utóbb az idő, mi tévő légy. *Lambert.* Ah Barátom! hogy' tűrhetem, hogy' szenvedhetem-el ennyi sok gonoszságokat? ime már minden drága szép keresményemből ki-forgattak az átkozottak: Amott öt száz tallérára adosságot tettek, imitt két ezer aranyot nagy álnoksággal el-vontak tőlem, a' házomat el-pusztították, ezek felett a' nagy gyalázatot kerítették a' nyakamba. De tsak jőjenek haza, adóznak érette mind a' ketten! *Mátyus.* Hasztalan emészted magadat Lambert! elég gyötri úgy-is szívedet; ne szerezz több aggságot fejedre. Jöszte inkább hozzám, 's igyunk egy jó bú felejtő pohár bort.

Lambert. Oh! Mátyus szomszédom! keserű most nékem a' pohár bor. Egygyet akarnék inkább tőled, ha meg nem vetnéd kérésemet. *Mátyus.* Készen vagyok szolgálatodra, parantsóly, ha mit akarsz. *Lambert.* Ha egy jó Tatár korbátsod volna a' háznál, adnád egy kevés időre költsön; mert lehetetlen, hogy el-nyöghessem gonoszságokat, kivált annak az istentelen Szolgának, mert én azt – – *Mátyus.* Felejtsd búdat Barátom! szolgállok azzal-is, tsak térj-bé hozzám. *Lambert.* Meg-tselekszem, minthogy úgy kívánod. – – Te pedig Bertók! menny-bé sietséggel, és mond-meg a' Jósának, hogy egynéhány kötelet keressen számomra; legyetek készen, ha szólítani foglak benneteket, hogy azontúl itt legyetek, és kötözzétek-meg a' Gonosz-tévőt. *Bertók.* Szívesen meg-tselekszem (*Lambert házába bé-mégyen*) *Lambert.* El-mondatom ma vele az Abakadábrát, tsak elő keríthessem a' kutya porontyát! – – De úne, itt jön a' gonosz pára! halljuk, mit fog-beszélleni (*Hátrább lépnek.*)

VII. JELENÉS.

Ravasz és a' Vóltak.

Ravasz. (Magában.)

HA, ha, ha! Ugyan kedvemre el-bolondítám ma ezt a' vén embert! tudom, nem egy könnyen szedi össze az esztét. *Lambert. (Magában)* De fogadom azt, hogy nem bolondítasz te-el engem' többet! *Ravasz. (Magában)* Szinte úgy szórta az Ábrakadábrát, úgy meg-szeppenttettem őtet. *Lambert.* De hiszem, meg-szeppentlek én téged' másképp', várj tsak egy kevéssé. *Ravasz. (Magában)* Már most nékem valami új fortélyról kell gondolkodnom, hogy végét szakaszthassam a' Játéknak. *Lambert. (Magában)* Remélem, nem sokára vége leszsz mindennek. *Ravasz. (Magában)* Valóban, ha meg-gondolom, merő nevetség ez a' mí mái dolgunk! *Lambert. (Magában)* De sírásra fakad, azt tsak el-híresd magaddal. *Ravasz. (Magában)* De eb-ellette Országán! hát ha majd tovább viszem a' dolgot, és utól ér ravaszágimban az Öreg? bezzeg, meg-adom akkor a' róka farknak az árrát! *Lambert. (Magában)* Azt én magam-is úgy tartom. *Ravasz. (Magában)* De mit törődöm én azonn? bolondság! ha itt nem szolgál a' szerentse, elég nagy a' Világ. Illy észszel bíró ember, mint én vagyok, a' jég' hátán-is dúdolvá el-élhet. *Lambert. (Magában)* El ám' biz' a' tömlőt'z' fenekén-is *Ravasz. (Magában)* Azonkívül az Öreget-is meg-fejtem jó formán! eb vólt a' kutya' helyén, ha eszem nem vólna-is, vagy egy jó tsomó pénzem; még ebben tart. – (*Észre-veszi az Öreget*) De holla! én tsak beszélgetek ám, de majd itt ér a' szerentsétlenség. – Ezek a' vén Komondorok, talám, meg-is hallották beszédemet? – – meg-szóllítom: (*Lamberthez*) Ah! kérem, tsak ettől az Ördögökkel béllert háztúl őrizkedgyék az Úr; mert nagyon félek, hogy valami veszedelem ne érje az Urat! *Lambert.* Légy bátorsággal Ravasz! ne fély semmit: már én békességet kötöttem a' késértetekkel. Sőt annyira meg-szédítettem őket, hogy mikor kedvem tarttya, akkor állanak elő parantsolatomra. *Ravasz. (Magában)* Mi patvar állapot ez? úgy tetszik, mintha ez az Öreg meg-érzette volna a' róka-bőrnek a' szagát. (*Lamberthez*) Vigyázzon az Úr magára, javaslom, mert egyszer esik ám meg, a' mi meg-esik. *Lambert.* Én pedig próbát-is mutathatok, ha akarod, és ha nem hiszed. – – *Ravasz.* El-hiszem, Uram! inkább, el-hiszem, tsak ne háborgassa őket; mert még ma engem'-is veszélybe talál az Úr hozni. *Lambert.* De hogy meg ne tsalódogyál, ládd-e: Ki

Lutzifer a' házbúl, ki parantsolatomra! Bertók! Jósa! ide sietséggel a' kötelekkel! (*Bertók, Jósa ki-jönnek a' kötelekkel*) Ragadgyátok nyakon a' rosszszalkodót! (*Ravaszi meg-ragadgyák*) *Ravaszi*. Mi rút dolog ez? hogy itt még a' szabad úton-is meg-támodgyák a' betsületes embert? *Lambert*. Kötözzétek-meg kezét, lábát, hogy tsak meg se mozdúlhasson a' gonosz-tévő (*Ravaszi meg-kötöztetik*) *Ravaszi*. Mi rosszszat tselekedtem én, hogy illy motskossan bánnyék az Úr velem? *Lambert*. Még azt mered kérdezni? te gonoszszágnak örvénnye! Add-viszsa mindgyárt a' pénzemet. *Ravaszi* Mitsoda pénzt adgyak én vissza az Úrnak? *Lambert*. A' mellyet el-ragadtál tőlem, gonosz Lélek! add-viszsa mindgyárt. *Ravaszi*. Hó hó Uram! hegedült arrúl szent Dávid! A' mit egyszer a' Gonosz el-ragad, nem olly könnyen kerűl a' vissza. *Lambert*. Nem kerűl-e! de tíz-égettel! meg-mutatom, hogy mindgyárt vissza-kerűl, tsak a' Hóhér' kezébe adgyalak. *Ravaszi*. De édes Uram! régen vólt az! arra ugyan most az egyszer hasztalan támaszkodik az Úr; mert a' Hóhér most Ünnepet tart: tsak imént láttam, hogy nyúlászni ment másod magával. *Lambert*. Jól van, jól, tsak bíztasd magadat. Tudom, hová tzéloz gonosz gondolatod; de veresselek tsak vasra, és fogjalak koplalóra, el-hiszem, más hűrt fogsz pengetni. *Ravaszi*. De Uram! ha Plútó' rab-szíjjára fűzet, sem láttya illy formán többet a' pénzét; mert ha én egyszer meg-kötöm magamat; a' Világ' bilintseire veressen az Úr, még se fatsarja-ki tőlem a' pénzét. *Lambert*. Majd meg-lássuk, mire mehet vakmerőséged. *Ravaszi*. Meg-mutatom, hogy férfi-gyermekekre talált az Úr, bár mint ágoskodgyék ellenem. — De éppen szerentsémre érkezik az Úr-fiam' Baráttya, Köppents. Ez, tudom, fel-veszi ügyemet.

VIII. JELENÉS.

Köppents, és a' Vóltak.

Köppents (Magában)

MA úgy tetszik, minden eszemet elő kell vennem, hogy segedelmére lehessen Pasallai Barátomnak; mert hogy fel-serkentem álmombúl, nagy szív-szorongatási közt el-beszéllé, hogy meszsze földrűl meg-érkezett az Attya, és hogy a' Szolga nagyon meg-játszottatta őtet, 's azért nem bátorlodna szeme eleibe menni az Attyának. Szegény Pasallai! szinte el-bírták szívemet keserves panaszid! — De ne búsúilly, Barátom! él még hozzád-hajló igaz jó szívem! Most az egész öszve-barátkozott Társaságbúl engem' kért eggyedűl, hogy mennék az Attyához, és mindenekről botsánatot kérnék tőle. Bajos dolog ugyan ez; de meg-érdemli Barátomnak jó szíve, hogy ki-álljak mellette, és szószóllója legyck az ügye-fogyottnak. Meg sem-is nyugszom mind addig, még az Öregnek kezéhez nem békéltetem őtet. — És íme! itt találom szerentsémre. Meg-szólítom: Egésséggel Lambert Uram! Nagyon örűlök, hogy kedves személyét láthatom az Úrnak! *Lambert*. Szívescn veszem köszöntésedet, 's mi szerentse hordoz itt jó Ifjú? *Köppents*. Tsak az, Lambert Uram! melly a' bánkodó szíveket vezérli, kinek én-is most cggy törődött fia lévén, ide jöttem, hogy az Úr előtt igaz hűséggel meg-val-lanám vétkességemet, és a' mennyire tehetségem engedné, meg-engesztelném az Urat. *Lambert*. Mi háborgat, Barátom! hogy te most én előtttem valld-meg vétkességed? *Köppents*. Meg kell vallanom: Én vagyok azon szerentsétlen Ifjú, ki távól-létében az Úrnak olly szabad életre adtam a' Pasallaival magamat. *Lambert*. Én, Barátom! sem

életed' módgyárúl, se magad-viseléséről nem szólhatok. Te lássad, mit mívelsz. Ha egyre vendégled Paj-társaidat, és reájok költöd mindenedet, sem gondolkod véle. Én miattam torkig úszhatsz, sőt ha borba temetkezel, se bánom. Mind ezekkel, Barátom! nem nékem, hanem magadnak fogsz vagy ártani, vagy használni valaha. Énnékem csak az ellen van panaszsom, ki engem' tékozlása által koldús-botra szorított. De hol van az istentelen rosszsz Fiú? *Köppents.* Itt nem meszsze leszz a' gyámoltalan: szégyenli tselekedetét, 's azért nem bátorodik szeme eleibe jönni az Úrnak; hanem általam esedezik, és bánkodva kéri az Úrat, hogy engedgyék-meg vétkeinek. *Lambert.* Szólétsd ide az Istentelent, hogy czentől itt legyen Atyai parantsolatomra. *Köppents.* Megtselekszem. *(El-mégven)* *Lambert.* Példát mutatok ma a' Világnak, mint kellessék egy telhetetlen gyermeknek szomorítani az Attyát. *Ravasz.* *(Magában)* Nem jó nótát dalólnak itt nékünk.

IX. JELENÉS.

Pasallai, Köppents, és a' Vóltak.

Lambert.

ITT vagy jó madár? *Pasallai.* *(Fel-borzott elmével)* Ah! melly vígadozva szemlélem szerentsés meg-érkezését Uram Atyámnak! – Engedgye *(Tellyes indulattal akarja meg-ölelni)* *Lambert.* Távozz tőlem fertelmes állat! – *Pasallai.* *(Mint előbb)* Engedgye Uram Atyám, hagy' békéllyen bánatos Fia Atyai kegyes kezéhez! – *Lambert.* Távozz, ha mondom: csak Atyai nevemet se említsd többet, háládatlan! hát illy mély feledékenységre juthattam nálad? ez az a' fiúi szeretet, mellyet érdemlettem? így fordítod fonákul azon tágas utat, mellyet elő-menetcledre készítettem? miért vetted tőlem életedet, 's nevedet? miért szerzettem annyi sok reád-szállandó örökséget? hogy tudni-illik te gonoszsággal háláld-meg jó akaratomat? hogy édes kerescményimet prédálljad, bitangollyjad? *Pasallai.* Vétettem, meg-vallom, és nagyot-is vétettem! *(Lábaihoz borúl az Attyának)* De ezen özönként ki-gördülő könyveimre, ezen Atyai kegyes kezeire kérem Uram Atyámat: Magzattya' könyvezési, kérési ezek; könyörüllyön eggyetlen eggy Fián, és engedgyen-meg vétkeimnek. *Lambert.* De mi vakmerőség bírhatott arra, Istentelen! hogy te minden hírem nélkül olly temérdek sok pénzt el-fetséllenél? *Köppents.* Ezzel vétett, im' maga sem tagadgya, és azt szégyenli egyedül; de fiatal még, maga-is láttya az Úr; még ő a' színt színtől nem tudgya jól meg-választani. Leg-alább ez éretlen ifjúságának engedgyen-meg az Úr. *Lambert.* Mitsoda? hát nem tudhattya illy vén kamasz a' jót a' rosszstól meg-választani? *Ravasz.* De gondollya-meg az Úr azt-is, hogy ő csak eggyetlen eggy Fia légyen az Úrnak, és hogy ő – *Lambert.* *(Boszonkodva)* Áhá! hogy a' Hóhér madzagján nem fülladtál-meg, Gonosz-tévő! még te mersz másért esedezni. *Ravasz.* Kész vagyok, Uram! minden kint el-tűrni, el-szenvedni örömet, csak az Úr-fiamnak engedgyen-meg most az egyszer. *Lambert.* Téged én, gaz nemzetség! külömben is meg-kínoztatlak, bár ne aggódgy rajta. Ezt pedig, *(A' Fijára mutat)* a' mint meg-érdemlette, úgy fogom meg-bűntetni. *Köppents.* Hisszem, *Lambert* Uram! nem olyan nagy a' kár, csak egy kevés pénz esett ám veszendőbe. *Lambert.* *(Heves indulattal)* Mit mondasz! csak egy kevés pénz? hát kevésnek látszik a' néked, ha egy rosszszba-kapott gyermek öt száz tallért hasztalanul el-fetsél? nem

nagy kár az, ha az egész gazdaságot veszendőre hozza, és jó hírét, nevét mind magának, mint Attyának bötstelenségbe keveri? *Köppents*. Ne vegye rossz szívvvel az Úr, im' kész vagyok mindeneket ki-pótolni, tsak ez egy jó Barátomnak engedgyen-meg az Úr. Nagyra vetette fejét, nints tagadás benne; de valamit tselekedett, velem együtt tselekedte. Nem ő azért, hanem én vagyok a' fő vétkes: Én fogom mind az interest, mind a' fő pénzt meg-fizetni. *Pasallai*. Én pedig erős fogadást teszek, hogy ki-vetkőzöm minden feslett indulatimból, és tökéletes egy jámbor erköltsbe öltözöm. Ígérem-is szentül, hogy tellyes életem' folytatában semmi olyt el nem követek, mellyért tsak feddést érdemellyek-is Uram Atyámtól. *Ravaszi*. (*Magában az Öreg felől*) Lágyúl már a' szíve! úgy tetszik, mintha az én köteleim-is tágulnának egy kevesé! *Mátyus*. Engeszteld haragodat, Barátom! és ne emészd többről többre magadat; látod úgy-is melly sok gyöttri szívedet. Nyerje-meg ezt tőled régi Szomszédod, meg-hitt jó Barátod Mátyus, és mint-hogy jobbúlását igéri a' Fiad, engedgy-meg most az egyszer néki. *Lambert*. Már te, Barátom! minden boszszú-állást ki akarsz a' kezemből fatsarni! hogy' nyögheti ezt el Atyai meg-sértődött szívem? *Mátyus* Barátom Lambert! nem szinte maga a' keménység egyedül, hanem a' kegyesség-is szokta érdem betszűltre emelni az Atyákat. Ha mindenkor ki-mutatnák szörnyű keménységöket a' Szülők; vajmi sok el-nyomorodott Fiaikat kellene napról napra szemlélnünk. *Lambert*. De hogy' mutathatom illy állhatatlannak, illy bádgyatt-szívű erőtlennek magamat? *Mátyus*. Lambert édes Barátom! nem mindenkor állhatatlanság, ha szándékinkat meg-másollyuk, sőt, ha jobbra változtattyuk, okos állhatatosságnak mondatik. Meg-engedni pedig bánkodó Magzatunknak, úgy tetszik, hogy inkább kegyesség, mint sem lágy-szívű előtlenség légyen. Külömben-is én olly hiszemben vagyok, hogy sokkal szörnyebben fogja őtet gyötreni ezen tselekedetének tsűf emlékezete, hogy sem akármi nagy haragodnak stűlyát érezné. Valameddig él, maga körül fogja mintegy szemlélni e' rossz tselekedetének képét. Biztat-is részéről a' reménység, hogy ezután mind hivatalyának, mind fiúi kötelességének jobban meg-fog felelni. *Pasallai*. Sőt azt ígérem magam felől, hogy ha el-felejtí Uram Atyám méltán való haragját, mellyet én vétkeim' gyarlóságával magamra árasztottam, és Atyai kedvébe bé-fogad, e' lészen első szorgalmam, hogy soha többé fiúi kötelességemről meg ne felejtkezsem, ne-is legyek botsánatra érdemes, ha ígéretemnek ezután meg nem felelek emberül. *Köppents*. Én-is magamat újra le-kötelezem (tartson reá számot az Úr, a' mit mondok) hogy ha meg-enged most egyszer Barátomnak; magamra vállalok minden kárt, és azon leszek minden tehetségemmel, hogy a' Zsidót-is ki-elégítsem. *Mátyus*. Már illy módon, Barátom! meg-engedhetsz bátran a' Fiadnak. *Lambert*. Légyen úgy tehát Barátom! noha mást végeztem vólt felőle; meg-engedek most az egyszer néki. – Kelly-fel, de vígyázz magadra, hogy czután akaratomat meg ne szegjed. *Pasallai*. Tsókolom kezeit Uram Atyámnak, és köszönettel veszem kegyességét, érte is leszek ezután, hogy eddig bennem helyezettett örömét nevelhessem Uram Atyámnak. *Ravaszi* Oh! melly nagy kegyelem ez nekünk! *Lambert*. De gonosz pára! te erre számot se tarts; mert a' mit én ennek meg-engedtem, azt a' te bőrödön fogom, 's duplán ki-vásárlani! *Ravaszi*. Iát, tsak annyira terjed a' kegyelem? Hisz' Uram! az Uráért a' Szolgát-is meg-szokták betszűlni. *Lambert*. De meg-is betszűllek, és el-tétetlek, ne búsúlly, hogy az ebek sem férhetnek majd hozzád. De előbb a' pénzemet kell vissza adnod, 's azután beszéllýünk majd

erről. *Ravaszí.* De ha tsak azt nem igéri az Úr, hogy mindenekről meg-felejtkezík, és nékem-is meg-enged; soha sem vallom-ki, hová rejtettem az Úr' pénzét. *Lambert.* Nem vallod-e? de örömet-is meg-vallod, tsak a' deresbe fogassalak-le egyszer: *Ravaszí.* De ha présbe tétet az Úr, se sajtólyla-ki belőlem a' pénzét, ha tsak előbb mindenekért meg nem enged. *Lambert.* Próbán válik az meg: Te Bertók! eriggy sietséggel, és szólíts ide eggynehány darabantot — — *Ravaszí.* Vallyon mi haszna leszsz ebből az Úrnak, ha kezekbe adat-is nékik? Ez által eggy tsepp betségletet sem szerez az Ur magának, sőt gyalázatot fog-vallani; mert az egész Világ-is ki-nevetné az Urat, ha engem' illy jeles tselekedetemért bot alá le-fogatna! *Lambert.* Mi jeles tselekedetet fitogatsz te én előttem? *Ravaszí.* Mi tselekedetet? tsak azt, a' mellyért én jutalmat várnék inkább, hogy sem mint büntetést az Úrtól. *Lambert.* Nagyon szeretném én azt a' te drágalátos viseltt dolgotat hallani. *Ravaszí.* Azt én könnyen meg-mutathatom: Tudgya az Ur maga-is, hogy a' jó Szolgának az a' főbb kötelessége, hogy mindenekben javát keresse az Urának. Én, mint-hogy természetté vált bennem a' híűség; arra tartottam mindenkor, hogy hasznossan visellyem az Uram' dolgát. Ez okra nézve, ha ollyas mit találtam el-követni, mellyel kedvét szeghettem az Úrnak; azt én tsak a' végre tselekedtem, hogy jobbra változtassam az Úr-finak ügyét. Tudgya pedig az Úr azt is, hogy az Ifjúság bolondság, gyakorta indul, ritkán okoskodik. Az Úrfiam-is eggykor, minthogy a' jövendőre nem nézett, olly rendetlen eggy állapotba keveredett, mellyből ő mái nap' se verdődött volna még ki, ha segedelmére nem siettem volna, de én hát fen-tartván hozzá való híűségemet, hogy szorúltsága okot módot ne adgyon a' bötstelenségre, azonn mesterkedtem nagy gonddal, hogy jóra fordíthassam bajos sorsát. Mondhatom-is igazán, hogy fortélyos minden találmányim arra néztek egyedűl, hogy betségletét fen tartsam az Uramnak. És így bár ki mit itéllyen felőlem, de én tsak azt tartom, hogy ezen jeles tselekedettel ditséretet inkább, hogy sem mint büntetést, vagy tsak pi-ronságot-is érdemlettem. Nagy okom-is volna reá, hogy ki-támadgyak magamért, és Bíró eleibe vigyem ügyemet; de minthogy nálom nagyobb a' betséglet a' velős kontznál, az Úr-finak tekintetéért el-állok szándékomtól, és meg elégszem azzal, ha az Öreg Úr meg-isméri jó tette-met, és szabad lábra állít igaz híűségemért. *Mátyus.* Én valóban, a' mit elől-hozál védelmedre, ha eggy nyomba jár tselekedetteddel, helyben hagyom mentségedet; mert ha jót nem-is, rosszszat leg-alább nem miveltél. Az ollyan Szolga, ki az Urának nem tsak othonos munkáit jól végzi, hanem szorúltt ügyében-is hív szolgál-atot téssen, ditséretet érdemel. Mire nézve én téged' büntelennek ismérlek, Ravaszí! reménylem, hogy Lambert Úram-is meg-enged, és jóvá hagyja tselekedetedet. *Pasal-lai.* Meg-vallom igazán, se hírem, se tanátsom nem vólt, hogy azokat el-kövesse; de mondhatom mindazonáltal, hogy javamra intézte, és oltalmamra mind azokat. *Köp-pents.* Én, minekutánna ígéretet tettem, hogy minden kárt helyre állítok, tellyes reménységgel vagyok, hogy ennek-is meg-enged az Úr, és fel-szabadíttya kötelciből. *Ravaszí.* Én pedig azt fogadom az Úrnak, hogy ezentől elő-hozom az aranyokat, és mind eggy fillérig kezébe szolgáltatom az Úrnak. *Lambert.* Már így látom, kéntelen vagyok véle, hogy ennek-is meg-engedgyek. — Oldozzátok-fel őtet. Légy szabadon, de eszedben tartsd mindenkor, hogy annak jutsz kegyelmébe, a' kit te meg-sértettél gonoszságoddal. *Bertók.* Hát én, Uram! mi elég-tételt kapok, hogy olly motskossan bánt velem, és meg-öklözött e' rosszsz ember? *Ravaszí.* Az, hallod-e nem ide való dolog:

nékiünk most másra vagyon gondunk. Hanem tudod-e mít? Bertók! ládd e: minek előtte te most az ökreidhez mennél, mennyi előbb a' Kovátshoz, és bunkóztasd-meg az ökleidet, és azután, ha csak leg-kisebbet vettek-is ellened, fogj-elő, és mint szemednek, szádnak tetszik, úgy rakogasd a' hátomra. Meg-elégszel-e véle? *Mátyus.* Hahaha! merő muzsika ezeknek a' dolgok' Mennyiünk-bé mindnyáján, ott mindenek-ről végezhetünk bővebben. *Ravasz.* (A' *Nézőkhöz*). Vége van a' Játéknak. Most ki-ki haza mehet bátran. Ha attúl tart valaki, hogy hosszas itt-léte miatt meg ne szidgyák otthon; mondgya-el háromszor az Ábrakadábrát, és meg-menekedhetik minden veszélytől. — Tanúlly meg azt azomban, hogy, midőn igaz úton járhat, akkor ne térjen a' hamisság' ösvényére; mert az álnok ravaszkodás nem tart sokáig: mikor leg-bátorságosbnak látszik, akkor szakad markába, és gyalázatot hoz a' Gazdájának.

Vége a' Játéknak.

JELENTÉS.

A' MAGYAR MUSEUM' Első Kötete, e' jelen-való utolsó Negyeddél rekesztődik-bé. – Ez a' Negyed valamennyire el-készlődött; de reménylünk, hogy ez-után kevesebb akadályaink lesznek. – Azon nyomtatásbéli hibákat 's héjánosságokat, a' mi illeti; melyek ezen Negyedekben olly nagy számmal találatnak, azokat könnyen el-fogják nézni Olvasóink, meg-gondolván, hogy a' nyomtatásnak helye meszsze vagyon tőlünk.

Ezen Gyűjteményünknek további folytatására nézve, egyebet nem mondhatunk, hanem, hogy a' mennyire hivatalbéli 's egyéb szükséges foglalatosságinktól léendő ürességünk engedendi, rajta leszünk, hogy Munkánkat – a' BÉ-VEZETÉSBEN már bővebben ki-jelentett szándékunk 's igyekezetünkhöz képpest – hová tovább, mind nagyobb tökéletességre vihessük.

Kassán, Karátson' Havában, 1789.

FOGLALATTYA AZ ELSŐ KÖTETNEK

AZ ELSŐ NEGYEDBEN

	<i>Levél.</i>
Bé-vezetés	III. [9]
I. Társaság-kötés	1. [17]
II. Az Est-hajnalhoz	4. [19]
III. Koporsó-írás	5. [20]
IV. A' Fordításról	6. [20]
V. Az Isten' szemlélése <i>Klopstockból</i>	21. [26]
VI. M. B. Ortzy Lőrintz Gener. Úrról	28. [32]
VII. Az Éjtszaka <i>Gesznerből</i>	30. [33]
VIII. Ossian' utolsó Éneke	41. [36]
IX. Robinzon' fordításáról való ítélet	50. [41]
X. Milton' El-vesztett Paraditsomából	55. [43]
XI. Ányos Pálról	62. [48]

A' MÁSODIK NEGYEDBEN

I. Mélt. Bárá Ráday Gedeon Társunkhoz	75. [57]
II. Boldog Bolondoskodás	78. [59]
III. A' felet[t]ébb szokásba jött Ortza festés ellen	79. [60]
IV. Kloris <i>Jacobi</i> után	81. [61]
V. Juliska <i>Katullus</i> LXVII-dik verse követésére	82. [62]
VI. A' Sír-Halom	83. [62]
VII. Anakreonnak XIX-dik Éneke	84. [63]
VIII. Első Zsoltár követésére	85. [63]
IX. Kazintzy Ferentzhez	86. [64]
X. Dieneshez	87. [64]
XI. Barátságos Levél Báróczy Sándorhoz	88. [65]
XII. Jakab Andrásához	92. [67]
XIII. Két Énekek <i>Gellertből</i>	94. [68]

XIV.	<i>Young</i> első Éjtszakájának kezdete	98.	[70]
XV.	Bessenyci Györgyről	106.	[74]
XVI.	Vidám-indulatú Haldokló	134.	[88]
XVII.	Példák a' Klopstok Messziásának munkában lévő fordításából	148.	[98]
XVIII.	A' Váratlan Vendég: vigságos Játék	158.	[102]
XIX.	Szigvárt Klastromi Történet	178.	[110]
XX.	Thirzis és Kloé	188.	[113]

A' HARMADIK NEGYEDBEN

I.	Eggy Hajóra	193.	[119]
II.	Az Ifjúság	194.	[120]
III.	A' Rózsához	195.	[121]
IV.	Oskár' Halála	197.	[121]
V.	Alexishez az ő Jegyesse	200.	[123]
VI.	T. Józsa Gergely Úrhoz	202.	[125]
VII.	Születési Vers	203.	[125]
VIII.	Agathonból fordított	204.	[126]
IX.	G. Zrínyi Miklós	212.	[129]
X.	A' Váratlan Vendég. II-dik Fel-vonás	231.	[136]
XI.	Portia	255.	[145]
XII.	Horátius' IX-dik Ódája	266.	[149]
XIII.	Ugyan-azon Ódája Horátiusnak	268.	[150]
XIV.	Ének, a' XV. Zsoltár' nótájára	270.	[152]
	Tóldalék	271.	[153]

AZ UTÓLSÓ NEGYEDBEN

I.	Ányós' Levele	349.	[191]
II.	Gr. Nemes György' ditsérete	352.	[193]
III.	Koporsó-köre. Lesbiához 's a' t.	353.	[194]
IV.	Töredéke egygy nagyobb Kőlteménynek	355.	[195]
V.	Bóld. B. Orczy Lőrincz' fordítása	356.	[196]

VI.	A' Hárfához	358.	[197]
VII.	Anacreonból való fordítottások	359.	[198]
VIII.	Horátz' X. Éneke, a' II. Köny[v]ból	361.	[199]
IX.	Anakreon' XXXIII. Dalja	362.	[200]
X.	Bátsmegyei	364.	[201]
XI.	Homérus' Ílliássa	366.	[202]
XII.	A' Magyar Húszárokhoz	372.	[206]
XII.	Koporsói-vers	376.	[211]
XIII.	Néhai B. Szilágyi Samuel' versei	380.	[211]
XIV.	Penelopének Uliszeszhez írott Levele Ovidiusból	385.	[215]
XV.	Ovidius' Keservei. I. Alagya.	389.	[218]
XVI.	Eggy ártatlan Ifjúnak óhajtási	393.	[221]
XVII.	Az Antipárosi Barlang	395.	[222]
XVIII.	Zrínyi III-dik Éneke, Sziget veszedelméről	411.	[228]
XIX.	A' Váratlan Vendég	432.	[237]
	Jelentés	458	[248]

MAGYAR
MUSEUM.

II. KÖTET. I. NEGYED.

I.
SZÉKES-FEJÉR-VÁRI PROFESSOR
VIRÁG BENEDEK ÚR' TÁRSUNKHOZ.
Kassán, Karátson' Havában, 1789.

B a r á t o m!

VETTEM Leveledet Duna' mellyékéről,
Ditsőültt Királyink' temető-helyéről:
Hol Nemzetünk' újra fel-kelő fényéről,
Olly szépen éneklél NEMES' fegyveréről.¹

Látom: a' Természet' leg-ritkább kintsével
Bírván, érzékeny szív' 's mennyei elmével,
Gyakran barátkozol Múzsák' seregével;
'S lantod lélekre hat kedves zengésével. –

Meg-jártam Múzsáddal S z e l i m' bús országát;
Dőlő-félben láttam tündéres nagyságát.
Le-tette hajdani dagályos vadságát,
Gyász-szín váltotta-fel Hóldgyának világát.

Iszonyodva nézi ki-pusztultt vidékit,
Félelem, 's jaj tölti el-rémültt hajlékit,
Hasztalan mutattya hatalma' árnyékit
Végső romlás várja Ómár' maradékit.

Néha-nap' S z u l i m á n ha kardgyát kötötte,
Egész Kereszténység reszkertett előtte;
'S ha vitéz Nemzetiünk' útrját nem vehette
Vérengző táborát Béts alá verette. –

1) Lásd *Vitéz Gróf NEMES GYÖRGY' Ditsérelét*, a' *M u s e u m' Első Kötet. Utolsó Negyedében*, a' 352-dik oldalon.

Szerentse' kotzkáji ekképpen változnak,
Egynek ditsősséget, másnak gyászt okoznak. –
Ha két Hatalmasok össze-barátkoznak,
Harmadik' fejére végső veszélyt hoznak! –

Innét emelkedvén elmémnek szárnyára
Klíóval szállottam Apolló' halmára;
'S fel-vévén a' Földet szemem' tzirkalmára,
Úgy néztem a' Népek' változó sorsára.

Egek! melly képeket láttanak szemeim!
Melly szörnyűségeken jártak képzéseim! –
Irtózás fogta-el érzékenységeim',
Míg végre keblembé húllhattak könyveim! –

Mint a' bús tengernek fel-zúdúlt habjai
Ordítanak, 's halmokra dőlöngnek halmai:
Úgy rontnak egymásra a' Földnek Fijai,
Harag', 's bosszúságnak gerjesztvén lángjai.

Sokallyák Társaik' ki-szabott pályáját,
Nem várhatták sírba-döntő nyavalyáját; –
Magok élesítettik a' Halál' kaszáját,
'S ditsekedve rontják Istenök' munkáját! – –

Nékünk-is, kik hajdan Tánais' partyait
El-hagyván, Honnyunknak szoros határait;¹
'S nem tudván az Egek' titkos szándékait,
Hartzolva kerestük Ősünk' birtokait:²

Mennyi vér festette súlyos fegyverinket,
Míg el-foglalhattuk új örökséginket?
'S Róma' Törvénnihez szabván erköltsinket,
Bátran mivelhattuk gazdag mezeinket?

1) Scythica terra – quamvis admodum sit spatiosa, tamen multitudinem populorum, inibi generatorum, non alere sufficebat, nec capere; quapropter septem principales personae, qui *H e t u m o g e r (Hét Magyar)* dicti sunt, angusta locorum non sufferentes, ea maxime deuitare cogitabant. Tunc hae septem principales personae, habito inter so consilio, constituerunt, ut ad occupandas sibi terras, quas incolere possent, a natali discederent solo. ANONYMUS *Belae Regis Notarius. Cap. I.*

2) Terras, quas incolere possent, armis et bello quacere non cessarunt. Tunc elegerunt sibi quacere terram Pannoniae, quam audiuerant' fama volante, terram *A t t i l a e* regis esse, de cuius progenie dux *A l m u s*, pater *A r p a d*, descenderat. ANONYMUS. *Cap. V.*

Mennyi Magyar Vértől pirúlt Márs' óltára,
Hogy juthatna Hazánk óhajtott partyára? –
Eldődink, fel-kelvén gyakran óltalmára,
Száz-ez'renként dőltek ellenség' kardgyára! –

Vérbe merült idők! – Egek' keménysége! –
Oh V a r n a ! Oh M o h á t s ' szomorú térsége!
Tí-róllatok áradt Hazánk' sok insége;
Tí-rajtatok húnyt-el régi ditsőssége! –

L á s z l ó ! vitéz Ifjú! kinek drága vére
Olly gyászos éjt hozott Magyarok' Egére; –
Oh! m'ért siettél úgy Néped' védelmére,
Hogy magad-is jutnál Pogány' fegyverére! –¹

L a j o s ! – bóldogtalan Atyának magzattya,
Gonosz Tanátsosok' példás áldozattya! –²
Te! kinek tsak neved' szomorú hangzattya
Hazádat még ma-is könyvekre fakasztya: –

Vóltam táborodnak pusztá állásain,
A' siető Duna' suhogó partyain. –
Bús tsendesség fekszik Atyáink' hamvain,
'S bádgyadtt szél lengedez sírjoknak hantyaain!

Harmatozó homály borúl a' szemére,
Ha teként az Útas ez iszonyú térre;
Epedő szívvel dől oszlopod' kövére,
Népünk', 's ditsősségünk' temető-helyére! –³

1) I-ső ULASZLÓ. – Ubi omnium maxime fervebat praelium, temere se miscuit pugnans: iamque inclinabat Turcarum acies, cum rex coeco ardore abreptus, subditis equo calcaribus, in medios se intulit hostes, vibratoque in omnem partem ense, stragem edidit maximam, sed en! pugnandum inter laeso gravius sonipede, humi prolabitur, iacentique per Ianicheros caput praeciditur. PALMA *Notitia Rerum Hungaricarum. Edit. III. Part. II. pag. 254.*

2) II-dik LAJOS. – Monebant nequissimi homines, ne teneram aetatem suam literarum studiis, gravioribusque regni curis, adtereret; – id autem inprimis agebant, ut puerum regem ab eorum (hominum) consuetudine abducerent, ex quibus communium malorum fontes, eosdemque obstruendi remedia, ediscere, quorum consiliis ac monitis opportune instrui, ac ad dignas summo imperante artes posset erudiri. PALMA, *Notit. Rer. Hung. Part. II. pag. 534.* Corrupto iam per Vladislai (II-di) parentis negligentiam monarchiae statu, – et aetatis imbecillitas, et placida nimium indoles fecit, ut eo animi robore careret, quo ad rem oeconomicam, politicam, et militarem corrigendam, vitia, tot annorum impunitate, ciuitate donata, radicitus evellenda, – opus erat. *Idem, pag. 606.*

3) Oszlopot emeltek a' Mohátsiák azon szerentsétlen helyre, a' hol II-dik LAJOS Király, 1526.

Hazánk, Vitézségnek hajdan Oskolája,
Ott lett Dühösségnek vérengző pályája;
'S Árpád', István', László' híres Onokája,
Ott lett egy Pogánynak adózó szolgálja! –

Nyögött a' bús Nemzet jármának alatta,
De lántzából magát nem szabadíthatta;
Mert, hogy-ha bosszúlló fegyverét ragadta,
Akkor-is tsak önnön kebelét szaggatta.

Az Egyenetlenség (Pokol' rút fajzása!)
Irigység', Kevélység' titkos sűgallása;
Sok maszlagos Polgár' garázdálkodása,
Kaján Szomszédinknak vad agyarkodása:

Úgy hányták Hazánkknak szédűltt gyermekeit,
Mint a' bal Szerentse játék-eszközeit. –
Örökös homályok fedezték egeit;
Jaj, 's panasz töltötte bánatos vólgyeit.

Hát a' Vallás' dolga mennyi vért ontatott,
Míg az ész' fáklyája világot adhatott? –
Ha-ki ajándékot Égből nem kaphatott,¹
Mint ertnek, tűzre 's kardra hányattatott! –

De hová, oh Múzsám, gyászos énekeddel?
Szíveket-terhelő emlékezetteddel? –
Ne tágítsd sebeink' érzékenységeddel!
Haggy-fel véres könnyre kísztő keserveddel!

Ím'! nyög a' Hazafi most-is fájdalmában,
Nem vehetvén reményt árva mivóltában; –
'S nem találván Hazát önnön Hazájában,
Tsak panasz, tsak jaj-szó zeng bús ajakában!

Hasztalan említti Törvénnyé' szentségét,
Annyi vitéz vérrel szerzett örökségét;
Sőt, – gyanúba hozván egycens hívségét, –
Ez-által halmozza nagyobbra inségét! –

esztendőben, Kis-Asszony' Hav. 29-dik napján, lovával egygyütt hanyatt a' *Tsejye'* motsáros patakába le-fordulván, életét vesztette.

1) A' Hit, Isten' ajándéka.

Így, ha a' múltakat eszébe juttattya,
Artzájit öntözi szemének harmattya;
'S ha ismét jövődő napjait forgattya,
Szívét bú, gond, bánat, 's kétség fojtogattya!

Mint a' sérültt Atya, ki háza' népére
Éh-halált lát jóni kisdéd gyermekére:
Hogy Kedvesseincik lenne segédére,
El-szánnya életét tenger' vcszéllyére.

De szélnek hajóját alig eresztette,
Hogy rengő zaj támad alatta, 's felette;
Tsattagó mennykövek repülnek mellette,
Ég, föld, tenger egybe-szakad körülötte.

Partra vervén a' szél szakadtt vitorláját,
Szív-dobogva éri, el-hagyott hazáját:
'S ölelni akarván párját, 's fiatskáját,
Annya' koporsóján talállya árváját! –

De sokat-túrtt Hazánk' kétes homályában
Bízzunk a' Nemzetek' kegyelmes Attyában!
Ha sorsa Ő-néki vagyon óltalmában,
Nem fogja el-hagyni bús árvaságában.

Véget ér szenvedett erőszak'-igája,
Kedvet nyér hallatlan hűsége' példája;
'S talán meg-indúlván J ó z s e f-is reája,
Bízott partra jutand hánykódó bárkája.

Illy egy jobb szerentse' édes reménnyére.
Igyeksziünk mí, Nyelvünk' fel-emelésére;
Hogy Fébus, tekéntvén ditsó szépségére,
Nyájasb szemmel nézzen Nagy Á r p á d' Népére.

Bóldog az az Ország, mellynek környékében
Nyúgosznak a' Múzsák békesség' ölében:
Ott van az Igazság tellyes mértékében,
Törvény és Szabadság egész erejében.

Míg ezek kedvellik tsendes vidékinket,
'S eggyességre intik hajlott szíveinket,
Híven meg-őrizvén Magyar erköltsinket,
Addig follya bőség áldott mezeinket. – –

Jövel hát, Barátom, Te-is e' pályára,
Segélytsd Társaidat el-futhatására;
Siessünk egyszersmind Ditsősség' halmára,
Míg borostyán lészen fáradttságunk' árra.

Lesznek majd olyanok a' Magyar Hazában,
Kik reánk ismérnek Érdem' Templomában;
'S ha már hervadunk-is tziprus' árnyékában,
Jó Hazafiaknak neveznek számában!

BATSÁNYI JÁNOS.

II.
EGY HÍV SZÍVNEK KESERVE
KEDVESSE' SÍRJA FELETT.
(ÁNYOS PÁL.)

Ím', koporsód' ajtajánál áll hív Szeretőd! –
De látom, hogy bé van zárva setét temetőd.
Nyisd-fel! készen vár már ölem, hogy ölelhessen,
Szívem pedig, hogy itt veled el-enyészhessen.

Ah, kegyetlen Párkák,
Kik e' sírba zárták
Szívemet,
Kedvemet
Füstbe oszlatták.

Oh Halál! mit kegyetlenkedsz az olly szíveken,
Kik tsak most kezdtek örülni szent hívségeken? –
Mit mutatod hatalmadat gyenge ágakon,
Tsak tegnapi hajnalban nyíltt virág-szálakon?

Bús birodalmadnak
Mi örömet adnak,
Ha ezen
Erőtlen
Szálak hervadnak?

De nem jó Híveimtől szózat, nem jó felelet,
Melly keresztül-hatná ezt a' gyászos fedelet;
Oh, pedig melly jól ismérte előbb szavamat!
Most hágy elősszer egyedül sírni magamat!

Ha előbb könyvem folyt,
Velem együtt gyászolt.
Örömünk,
Gyötrelmünk
Közönséges volt.

Már a' halál fel-óldozta illy köteleit;
Nem boríthatják már könyvek ékes szemeit.
Nyúgodgy tehát, áldott Lélek, békességben!
Tudom, ha nem szólsz-is, képem fenn-van szívedben.
Míg bennem a' lélek
Piheg, gyászban élek;
Már többet
Víg kedvet
Nem-is reménylek.

III. EGY HAJÓHOZ.

OH Hajó! ezen új habok a' tengerbe
Vissza-visznek téged', 's döntenek az örvénybe.
Oh, mit akarsz? – Maradgy veszteg a' partodon;
Ám látod, hogy nem ül senki kormányodon.
Sebesűlt árbotz-fád Afrikus' szárnyától
Tsikorog, 's le-zúdúl nem soká magától. –
De vonó-kötél sints, hogy mélyebb vizeken
Keresztül-verdődhess kétes veszélyeken.
Osztán: vitorláid sintsenek épségben,
'S nem lehet reményed semmi Istenségben. –
Pontus' erdejéből vett eredetedet,
Hasztalan említted rég' fényes nevedet.
A' szemes 's bőlt's Révész, habok' dagállýára
Ereszkedvén, nem néz tzipra lapáttýára.
Úgy bízzál magadban, hogy Szelek' tsúfjává
Ne légy, Szerentsének bús áldozattýává! –
Minap únalommal gyötrötted szívemet,
Most gonddal emészted! – Fogadd intésemet:
Kerűld-el e' tenger' tündér szigeteit,
Kész halált okozó iszonyú helyeit!

VIRÁG BENEDEK.

IV.
EGY LE-DŐLT DIÓ-FÁHOZ.

MELLY magass Égnek szegezett fejdedel,
Mint Király, állasz vala többi fák közt,
Tégedet látlak, gyönyörű Dió-Fa!
Földre terülve? –

El-szakadt testes derekad tövétől:
Tsak kitsiny kéreg maradt kötésfál:
Ágaid tsüggnek, levelid ki-vesznek,
Nedvök el-hagyván.

Sorvadó kebled tsetsemős gyümöltsit
Hasztalan szülvén, el-ereszti: hűllnak
Ők, 's nem-is tudván rövid életekről,
Rendre ki-halnak.

Annyi szélvészen diadalt-nyerett Fa!
Nemtelen porbann hever a' nemes dísz?
Ezt leendőnek lehetett-e vallyon
Vélni felőlled?

Senkinek kárán nem örült, sokaknak
Hűves árnyékkal feles hasznót hajtó,
'S kedvök' étkettel kereső kegyes Fa!
Monddsza, ki bántott?

Ah, minek kérdem! – Szemeimbe tűnnek
Gyilkosid. Nem vólt kül' erőszak: ott-benn
Ön' magadban vólt meg-ölő mirigyed,
'S titkos el-cjtőd.

Ím', egész bélig gyökered' ki-rágták
A' gonosz férgek, 's az el-ett odúba
Hangya-bolyt híttak! Mi nyüzsögve járnak
Most-is alattad!

Átkozott vendég! Viperák' szülötti!
Ah, szerentsétlen Fa! – Hazánk', szelíd Ég,
Szűz virágában tehetős karoddal
Tartsd-meg örökké!

BARÓTI SZABÓ DÁVID.

V.
AZ IGAZ NEMESSÉG.

BÓLDOG, ki Eleit,
Érdemes Őseit,
 Messze fel-számlálhattya;
Hogy Haza' hasznára,
'S Nemzettyek' javára
 Éltek, meg-mutathattya:

De bóldogabb ennél,
Kit szegény tűz-helynél
 Üstökös Attya nevelt;
Még-is érdemiért,
Sok jó erköltsiért,
 Hazája nagyra emelt.

KRESKAY IMRE.

VI.
LOUDON' és KOBURG'
GYŐZEDELMEIKRE.

TÖRÖLLYÉTEK-meg, Húsárok!
 A' vértől kezeteket;
Szünnyenek-meg a' mozsárok
 Öntni zápor tüzeket. –

Bővségesen áldoztatok
 Mártnak vér-óltárára,
'S vitézséget mutattatok
 A' Világ' tsudájára.

Búsultt kardotoknak éle
 Foksánt vérrel festette;
A' bombi, kártáts, 's efféle,
 A' Hóld' fénnjét el-vette.

Víg szívvel mondgyák mindenek,
 Kik hallyák híreteket:
„Ama' régi Fél-Istenek
 Vittek véghez illyeket!” –

Íme! tizen-négy nap alatt
Hogy jól neki kezdétek,
Már a' Fő-Vezér meg-szaladt,
'S Belgrád lett a' Tiétek.

Foksán és Belgrád! eggy ősznek
Hallatlan jó szürete;
Légy e' két Felséges Ősznek
Örök emlékezte!

„KOBURG és LOUDON éllyenek!”
(Ezt mondgyák Ifjak, Vének)
„S arany-oszlopot tegyenek
E' két Vezér' nevének!”

PROF. SZABÓ LÁSZLÓ.

VII.
A' TEREMTÉSÉRŐL.
KÖLTEMÉNY. HAT ÉNEKBEN.
Első Ének. A' Mindenségről.

FOGLALATTYA EZEN I. ÉNEKNEK.

A' munkának tárgya. Az örök Észnek segítségül-hívása. A' Mindenség. A' Nap' értékének, udvarának, széle' körének szörnyű nagysága: és még-is a' valamennyi Tsillagokból álló Egészhez képpst parányisága. Az álló Tsillagok ugyan-annyi Napok. Kettő között felette nagy a' válasz-türesség. A' Tsillagoknak hét rendei. A' teljes utak. E' hét rendeknek tudákos képe. Az égi Testek' forgása, és a' vonzó erő, úgy-mint amannak oka. Egy Tsillag sem lehet utólsó. Az Erőnek mivólta. Az Éther. Az Erő maga az Isten. Azoknak okoskodások, a' kik az Erőt alkotmányának állítták. Ennek az okoskodásnak első tsalfasága. Az Erő nem tartozik a' 'Testek' mivóltához, hanem azoktól egészen külömb állapot. Második tsalfasága. A' ki az Erőt alkottnak mondgya, haszon nélkül valókat valókra csoportoz. Az Erő nem oka a' rossznak. Valamennyi mívelettyei számhoz, teherhez, és mértékhez vagynak igazolva. E' három szerént történt a' teremtés-is. Galilei', Kopernik', és Newton' segítségül-hívása. Az egész munkának sommás képe.

NEM szomorú hadakat, nem bajnoki névre sovárgó
Latrokat énekelek. Fel-tisztúltt elme, keserves
Irtózás nélkül, nem nézhet vissza, tsatánként
Ádázó Mársnak fene vér-ontásira. Szörnyű
Pusztúlási helyett Isten' munkájának, inkább

'Támadatit, zengjék én verseim. Egy fővenyetskét,
 Egy férget nem tudnak azok természeteni, a' kik
 E' Mester' munkáját, az alkotmányokat, annyi
 Drága bizonyoságit bőltességének, emésztik.
 Ének'lyék ezeket mások; ha le-rontani, a' mit
 Egy oly kéz alkot, mellyel pályára ki-szállni
 Nem lehet, érdemnek tartják. Én Téged' azonban,
 I s t e n s é g ! kit Fő Mesternek hírdet az Ég 's Föld,
 Alkotmányidban fel-emelt szózattal imádlak.

Oh Te! kinek testembe-szorított szikrája tudásan
 Élteti gépelyimet, töredék szerszámaim elmés
 Míveinek, mellyekkel ama' felséges arányra,
 A' nagy Igazságnak szemlélésére, törekszik;
 Oh, örök Ész! Te vezesd remegő járásit eszemnek,
 Majd, ha imádandó remekedben félve keresvén
 Tégedet, a' szörnyű mélységnek creszkedik; a' hol
 Nagy-tag gömbölyegek szállangnak tágos üregben.

Mindenség! nagy szó; felségesb, hogy-sem eszünkkel
 Által-hathassuk. 'Tsak az Isten az, a' ki temérdek
 Értelmét ki-mérítheti. A' Nap-kel'ti Világnak
 Bőltsei, bámúlván hajdan mélylységire, I s t e n '
 S z ü l t é n e k nevezék. Méltó neve illy tsuda mívnek!
 Milliom oly gomolyag, mint a' Föld, egybe-rakattván,
 Vólna talán oly nagy, mint a' Nap; mellynek öléből
 Lelkített hévségek ama' Testekre lövődnek,
 Mellyek szép renddel, noha szerte, körűltte kerengnek.
 Hogy, kiseded teke-ként tünvén szemeinkbe, parányi
 Mozgással látszik könnyen lábbagni felettünk,
 Azt tsak egy iszonyú távól-függése tselekszi.

Vesd bár egybe Venust Márssal 's Merkúrral, az Égnek
 Majd oly nagy gomolyit, mint a' Föld; adgyad ezekhez
 Jég-koszorújával Száturnust, mellynek ezerszer
 Több értéke vagyon, mint a' mi Gömbölyegiünknek;
 Tedd hozzá több, mint más-fél-ezer annyi, vagyonnal
 A' Földet haladó, 's hajdan villámba-borított
 Zűrzavarok' fejedelme gyanánt félt Tsillagot; ennek
 Négy nagy Hóldgyaival kaptsold öt Inassait öszve
 A' gyűrűs gomolyagnak; utólb Földünket-is odvas
 Hóldgyával gondold oda: mind ezek öszve-nyomódván,
 Sok lessz, hat-század' részével hogy-ha fel-érnek
 Tűz-gomolyunk' iszonyú testének. Gyáva kitsinység!

Egyet hat-százból ha ki-vetsz, alig érzed: azon-képp'
Hogy-ha Világunknak le-szeded valamennyi homályos
Testeit, a' Naphoz képeest kis kárna alíthard.

Rettenetes gomolyag! melly szó fejthesse-ki méltán
Értéked'; mikor azt tsak gondolatokkal akarván
Festeni, által-ölelhetlen messzekre ki-széllyed
A' gyakoroltt ész-is, 's támétalan éjbe le-süllyed!
Igy oszlik lassan tágosb téerekre vonódván
A' nagy füst-oszlop, míg el-vesz az égi folyóbann.

Ám-de, meg-írtt értéke szerént, e' mennyei Tűznek
Udvara-is tágas, mellyet szemeinkbe le-rajzol,
Sík kereketske gyanánt tetszvéen úszkálni felettünk.
Harmintz Föld-gomolyat rakván egymásra, fel-érhetsz
A' Hóld' úttyához: de tehetsz illy ritka tetőre
Még hetvent, hogy el-érj a' Nap' karimája' leg-alsó
Pontyából leg-főbb tetejére. Napunknak ölébenn
El-függhetne tehát Földünk; és Hóldgya, körültte
Háromszor messzebb járván, ki nem ütne amannak
Pártáztatyához. Mit mondgyak széle' köréről?
Itt, mérész A n z o n ! nem könnyen jutna vitorlád
Kívántt partyához, meg akarván járni talántán
E' roppantt gomolyag' környékeit. Által-evezted
Gömbölyegünk' öt-czer-négy-száz mértt-földnyi karéjját,
Míg öt nyár el-múlt: de amannak, bár ha napon-ként
Tíz nagy mértt-földet ki-repűlsz-is, meg nem evezned
Száz esztendőnél hamarább tsuda-nagy környékét.¹

Szörnyű Test! nemes alkotmány! mi nagy Elme, hatalmas
Kéz, tsuda Böltsesség, mi nagy I s t e n az, a' ki teremtettt!
Tsak Te magad képes vólnál olly névre emelni
Mesteredet, hogy drága kezét le-borúlva imádgyluk;
És még-is, mikor öszve-vetünk amaz Égi Tűzeknek
Táborival, mi pitziny morzsája vagy a' nagy Egésznek!
Mert valahány nem-költsönözött sűgárokat ejtő
Tsillagok, annyi Napok villámnak az Égi folyóbann;
És, mivel a' bölts Kéz ok nélkül semmi teremtetst
Nem tehetett, czek-is szép renddel szerte körülttők
Úszó 's fényetlen nagy tag gomolyákra világot,
'S életet árasztanak. Nagyok ők, 's többnyére Napunknak

1) A' Napnak köre 540.000 föld-írási (*geographicum*) avagy nagy német, mértt-földekbel; egygy
ilyen mértt-föld pedig 3.805 Párisi hat-lábos ölekből áll.

Nem sokat engednek; vagynak hozzája hasonlók;
Vagynak nállánál több-, mint százszorta nagyobbak.

Ám-de nagy-is két Tsillag közt a' válasz-üresség.
Mert, míg a' Naptól kétszer tizen-eggy-ezer a' Föld,
'S a' gyűrűs gomolyag tízszer több, – addig az eggyik
Ön' tüzivel ragyogó, valamint ő-tőlle, hason-képp'
Más Tsillagtól-is, kétszerte-kilentszer-ezernyi-
Milliom olly iszonyú közzel messzebbre ki-fekszik;
Mellyet az Ég-nézők egy föld-fentőre, 's ezen-ként
Nyóltt-száz és hatvan német mértt-földre betsűlnek.

E' Napokat nagysági szerént hét rendre fel-osztyák
Szint' ezek a' Nézők: és e' hét rendet az Égen
Jó szem üveg nélkül tisztán láthattya ragyogni.
Ám-de tovább halavány kárpit húzódik elejbe,
Melly sok ezért el-zár. A' Nép tejes útnak itéli.
Ezt a' néző-tsők több mint százszorta továbbra
El-vetik a' szem elől, 's száznál több Égi világot,
Mellyek előbb a' kárpit alatt el-rejtve valának,
Öszve-szorított sok szikra gyanánt terjesztnek előnkbe.
A' tsővel messzebbre ki-vitt tejes útnak alatta
Ismét új tüzeket, sőt új tejes utakat, és így
Vég és szám nélkül látnánk a' börtös üregbenn
Újjabb és újjabb Napokat, ha szemünknek azon-képp'
Vég nélkül jobb-jobb üveget készíttetni tudnánk.

E' gomolyak' számát, valamint amaz égi vonásnak,
Mellyben tsillognak, térségét, vékony eszünkkel
Meg nem foghattuk. Most e' sár-testbe szorított
Elménk, szinte miként a' tegnap-előtti madárka
Fészkéből, bámúlva teként amaz égi tsudákra,
'S tsak gyermek-tsevegésre fakad, ha ditsérni akarja
A' tsuda Mesternek bölts karját. Majd, ha ki-menvén
A' testből, szárnyára kelend, meg-járja örömmel
E' ragyogó Napokat, 's a' köztörök szerte-kerengő
'S élőkkal pezsegő, de világatlan, égi tekéket;
'S szüntelen illy tsuda testekről testekre repűlvén,
Fontosb énekeket hangoztat az Isteni Kéznek.

Ám de lehet még-is nagyot ábrázolni kitsinyben,
'S ezzel gyenge fejünk' az Egek' titkára segélytlni. –
Eggy égő fáklyát helyhezz egy térre; körűltte
Egy-néhány kisdedke porok sok-féle körekben

Járjanak, úgy, hogy az, a' mellynek kerek-úttya leg-inkább
Távozik, egy lábnál messzebb soha tőlle ne járjon.
Illyen fáklya körül rakj öt mértt-földre tizen-két
Újjat, szinte tizen-hat-ezer lábokra betsűlvén
Egy-egy mértt-földet, 's két-két új fáklya között-is
Éppen öt-öt mértt-földnyi közet, 's a' morzsa poroknak
Mindcn fáklya körül hagyván egy lábnyi köretskét.
A' közepett-égő, a' Napnak képe. Tizen-két
Bólt-formán függő pajtási jelentik az első
Rendnek Tsillagait: 's a' Földet többi homályos
Társaival, 's a' fényt-hordó¹ Gőz-testeket (önnön
Üstökök ad nékik nevet) a' kisdcdkc porotskák.
E' rendtől öt mértt-földdel killyebbre hasonló
Szám' 's rend-tartással negyven-nyóltz fáklya-világot
Rakhatsz; mellyek az Ég' másod' rend-béli tüzellő
'Tsillagait képzik. Killyebb száz-nyóltzat azon-képp'
Helyhezhetsz. Százon fellyűl el-férne kilentzven,
'S kettő a' negyedik rendbenn. Az utánna-jövcndőn
Három-száz állhat. Még killyebb a' harodikra
Négy-száz és harmintz-kettőt; 's el-végre kilentzvent,
Nyóltzon 's öt-százon fellyűl, az utólbira fel-oszthatsz;
A' mint ezt a' Mérsekelés' Tudománnya jelenti.
Vondd az-utánn e' fáklyákat sommába; 's czentűl
Fel-vehetended igaz számát amaz Égi Tüzeknek,
Mellyek üveg nélkül néző szemeinkbe le-tűnnek.
Sőt hihető, hogy az említett mértékre szorított
Rendek-is alkalmas képzési az égi folyóban
Fénybe-borúlt Tsillag-rendeknek: tsak-hogy ezek közt
Milliom ízekkel, sőt még többszörte, temérdekb
Válasz-ürességek vagynak, 's hogy száma az égi
Rendeknek sokszorta nagyobb, 's messzebbre ki-terjed,
Hogy-sem gyenge szemünk, vagy az ész, ki-vehesse határit.

Így igaz az: hogy az Ég' 's Földnek Fő Mestere mindent
Számhoz, mértékhez, fonchoz szabdalva teremtet.
A' szám' és mérték' nyomadékit láttuk az Égnek
Rendeiben; most lássuk már a' fontra-vevésnek
Nyomdokit-is, melly jaj! mi hamar szemeinkbe tűnendik,
Hogy-ha kerengésit vizsgállyuk az égi tekéknek.
Mert ezek a' testek sem az Ég' bóltyára szegezve,
Sem valamelly más gyámoltól támasztva, szemenként
Más-más ösvényben szabadon járkálnak az Égenn;

1) Vagy: fényt-hártyó, phosphorozó.

És még-is bizonyos rendhez, törvényhez, időhöz
Szabják úttyaikat, 's szerrel, noha szerte, forognak.

Ezt mi egyéb tenné, ha nem a' köz testi nehézség?
A' minden testben lévő terh, melyet Erőnek,
'S meg-választásúl Vonszónak mondani szoktunk?
Két szomszéd Napok egymáshoz törekdedtetik egymást,
'S mint a' sík táblán a' tisztult kén-es-üzistnek¹
Tseppei, egybe tolódnának, ha-tsak újjolag őket
Két-résről killyebb álló, 's ugyan ilyen erővel
Fel-készültt 'Tűz-gömbölycek meg' vissza, (miképpen
A' ki-feszültt lántznak gyűrűji) hogy össze ne follyon,
Nem tartóztatnák. Igaz ez valamennyi Napokról.
Eggyenlő-képpen, 's minden részekre vonattván
Mindenik a' környül-álló Nap-társai által
Függve marad köztök, mint a' sok mágnes-atzétolt
Környül-vett vas-tő. A' sok közt egy sem utolsó.
Mert az utólb gomolyag, nem lévén nékie killyebb
Vissza-vonó zabolája, hanyatt-homlokkal az ötöt
Váltiglan vonszó belsőbb szomszédnak ölébe
Dőlne. 'S ezen zavarék ismét az előtte-valóval,
Nem lévén ki-felc más ösztöne, egybe-tolódnék.
'S így valamennyi Napok mind egy köz-pontra verődvén,
Azt a' régi zavart állítnák lábra megintlen,
Mellyből lassanként, 's tsuda-mesterséggel eredtek.

Ezt az Erőt, mellynek munkálódását az Égnek
Testeiben szint' úgy, valamint a' Földre ki-széllyedtt
Alkotmányokbann, az Egészben szinte hason-képp',
A' mint részeibenn, a' nagy 's a' morzsa tagokbann
Egy formán láttyuk, belső természete képpen
Nem tudgyuk, mi legyen? Titok ő, mint léte valóság.
A' mit iránta tudunk, tsak ez egy: hogy mívi hatalma
Olly renddel láttattya magát lankadni, mi-képpen
A' Testek' távól-léttének négyzeti nőnek.²

Voltak ugyan Böltsék, kik, eme' köz testi nehézség'
Forrását lelketlen okok közt lelteni reménylvén,
Egy bizonyos finom, 's az Égek' böltyára ki-áradtt,

1) Így nevezem azt a' fél-értzet, melly kénből, avagy közönségesebben szóllván, kén-kőből, és kénésből áll. Ha ez a' kénből meg-tisztítatik, eleven kénéső lesz belőle. A' Deák *cin-nabaris*-nak nevezi: a' meg-tisztulttat pedig *argentum vivum*, eleven ezüstnek.

2) DUGONICS Úrnál a' *Quadratum*-nak magyar neve *Derék*, MOLNÁR Úrnál pedig *Négyezet*. A' Természettiekről. II. K. II. R. 82. 8.

Lágy, szaporán mozgó, váltiglan vissza-pötyzödő'
 'S minden testbe ható folyadékot szültek eszekkel,
 A' melly szüntelenül, és szélllyel-szerzte, feszülvén,
 A' Napokat valamint egymáshoz kíssze, azon-képp'
 Egymástól mind-úntalanúl helyeikre taszította.
Éthernek nevezék. Elmés tsuda-szernek itélnéd,
 Hogy-ha sok egymás közt vívó díszével elődbe
 Állna. Nem-is nyernek soha semmit véle Szülőji.
 Mert ismét kérdehetd tőlök: Mi feszítte az Éthert?
 Új folyadék-e talán? És ezt? Új Éther-e meg-meg'?
 'S végtelen illy kérdések után el-vége tsak annyit
 Tudsz ez Erő' bel-volta felől, mint annak-előtte.
 Még többet mondok. Valamint a' testi tehernek,
 Úgy általlyábann az Erőnek tudni mi-voltát,
 Nem dolgounk. Titok ő minden-képp' vékony eszünknek.
 Vagynak míveletek: láttyuk, sőt mérjük-is őket:
 Tudgyuk azon-fellyől, hogy ezek mindenkor okokból
 Származnak. 'S az imilly okokat mondgattyuk Erőknek,
 A' nélkülül, hogy, mik legyenek? ki lehetne tanulnunk.

Nem vólnék első, hogy-ha azt Istennek alajtnám.
 Ő tart-fel mindent: ő hordozgattya hatalmas
 Karjaibann a' Földet, Eget, Zsellérivel együtt:
 Benne vagyon, mozog, él minden: nem nézi henyélve
 Emberi Mester-ként meg-tett munkáját: öröktől
 Fogva terem, 's fog-is úntalanúl alkotni örökké.

Vagynak ugyan, kik az Istentől alkottak alíttyák
 Ezt az Erőt, úgy, hogy kezdettől fogva leg-ottan
 A' Természetnek tétettvén széles ölébe,
 Most már, régenten ki-szabott törvényre, szünetlen,
 Szorgos kéz-vezetés nélkül, maga meg-tegye tisztét.
 Tsak felső gondot visel ő léttére az Isten.
 Mint mikor a' már kész kerekcs gépelyre az Orás
 Terhet akaszt, 's ott haggya magán ingadni; ki-vévén,
 Hogy mozgást okozó terhét fel-vonnyá koron-ként.
 „A' Mindenségben” (így eszmélkednek ezentől
 A' nevezett Böltsék) „nem eredhet semmi magától.
 Mástól van minden. Vagyok én. De szülőim' öléből
 Vettem lételemet; valamint ők meg-meg' övéjktől
 A' magokét. Ezek-is másoktól lettenek ismét.

1) MOLNÁR Úr *Corpora elastica* pötyköldő testeknek nevezi.

És így mind végig: míg oly egy Párta találunk,
 Mellynek az Istenség önnön-maga ad vala lételt.
 Így kell minden egyéb dolgokról szólni szintén,
 Így az egész Mindenségről. Mire nézve Világunk,
 Melly mástól eredett dolgok' sommája, hasonló
 Okra tekintve; nem önn' erejéből támada: inkább
 Más egy tőle külömb állat' vólt, a' ki teremté.
 Mert ha Világunknak leg-kissebb része külön-ként
 Romlandó, 's mind-úntalanúl változni töreksző:
 Ő maga-is nem örök, nem változhatlan. Az Isten
 Ellenben, mert létre' okát foglallya magábann,
 Állandó, szükséges, örök. Mire nézve amattól
 Minden-képp' külön állatnak kell őtet alajtni.

Így ők. Ám de beszédgyekben két-féle tsalárdság
 Fekszik. Mert, ha Világunknak nevezettyc tsupán-tsak
 A' szerek¹² és testek' sommáját zárja magába,
 Nem pedig egyszersmind az Erőt-is, melly az idétlen
 Szert és formátlan testet képezte, 's időn-ként
 Képezi, akkor ez a' nevezet tárgyára nem illik.
 Hogy-ha viszont ezen íge alatt az Erőnek-is adsz helyt,
 Mint mondhatd, hogy az ilyen Erő a' testi szerek-ként
 Romlandó, 's bel-vólta szerént változni töreksző,
 És így szükség képp' alkotmány? Nem-de mivóltát
 Által nem látván, egyedül tsak miveit érzed?
 Vagy tán azt véled, hogy külső mive szemedbe
 Nem tűnvn, maga-is meg-változik, és el-enyészik?
 Ott ugyan, a' hol szer, vagy test nints, nem veszed észre
 A' terhnek mívét: de azonban, vaj! mi hibásan
 Vélekedel még-is, ha imitt nem lenni alított
 Azt az Erőt, melly minden szert a' Földre le-tóldítt.
 Vigy oda szert: és miveletét meg-látod azonnal.
 Így a' többiek-is, bátor szemekbe ne tűnnyön
 Munkálódások, munkájakat űzik örökké.

„Úgy de talán az Erő a' belső testi Mivólthoz
 Tartozik? A' Testet képezvén, képzéd amazt-is?
 Semmi viszont ő-is, mihelyest a' Testek enyésznek?”

1) *Substantia*

2) A' *Matériát Szereket* mondom. E' közt és a' Testek között a' külömbséget talán nem-is
 vólna szükséges fej-jegyeznem. Testeknek tsak azokat az érezhető állapotokat nevezzük,
 mellyeknek már bizonyos formájok vagyon. A' fa, a' vas, a' föld, az arany, szerek: a' zöldellő
 fa, vagy a' fa-kép, a' kard, a' fazék, és az arany-pénz, testek.

Bár mit előbb, mint ezt! Mert így, valameddig ezeknek
 Nem változtatnád bel-vóltokat, addig azoknak
 Szüntelen egyyenlő-képp' ismértetni kívülről
 Kellene azt az Erőt, mely abban zárva lakoznék.
 Ám de nem ezt mondgyák a' tett természeti próbák:
 Mert, ha csak egyyikből a' másik helyre le-tészed
 A' Testet, bel-vólta szerént nem változik úgy-e?
 És még-is: mennél közelebb' viszed onnan az Osztó
 Kögtől a' Földnek bár-melly sarkához,¹ azon-képp'
 Terhe-is egyre nagyúl.² Fogy majdan, hogy-ha magassabb
 Hegyre viszed,³ 's nyóltz-száz-harvan mértt-földnyire fellyebb
 Négyszer lessz kevesebb, mint föld-színt nyom vala, terhe.
 Hogy-ha tovább egy sík táblán két vissza-pöztödd
 Tsont-glyóbiska közül függősen ütődik az egyyik
 A' másikhoz: amaz, mellyel közlötted erődöt,
 El-nyugszik töstént, és ez, melly áll vala, el-fut.
 A' ki tehát az Erőt a' Test' vóltának alajtya,
 Mondgya-meg: ennek amaz bel-vóltát adgya-e által?

Légyen elég! Mert számtalan illy jelenések akadnak
 A' gazdag Természetben szemcinkbe napon-ként,
 Mellyekből ki-tanúlni lehet, hogy az, a' mit Erőnek

1) A' *Pólust S a r* knak és az *Aequátort O s z t ó* nak nevezem.

2) Történetből jutott ennek a' valóságnak ismértetére RICHER, a' ki 1672. eszt. *Kajenna'* szigetére (melly a' heves öv alatt fekszik) érkezvén, észre vette, hogy ingó órája, melly Párisban minden másod-szerű idő-pertz alatt egy ingást tett, itt már e' tisztében sokkal késedelmesebb volna, és hogy napon-ként 148. ingásokkal kevesebbet végezne, mint-sem végzett vólt Párisbann. Ez által ő arra a' gondolatra jutott, hogy Kajennában a' közönséges testi nehézség' erejének kissébbnek kell lenni, mint-sem Párisbann. Egy egygyűű függőnek hosszását tehát, melly a' szigetbenn egy másod-szerű pertz alatt egy-egy ingást végzett, felette-nagy szorgalommal meg-határozta; több tapasztalások által helyesnek találván, értzbe vágta, és magával Párisba vitte. Itt ismét hasonló szorgalommal tett észre-vételei után fel-találta, hogy annak a' függőnek hosszását, melly Kajennábann egy-egy másod-szerű pertz alatt egy ingást tett, Párisbann egy egész línéával, és ennek egy negyed' részével, kéntelenítettnek meg-tóldani, ha azt akarná, hogy egy-idejű ingású légyen, az az: hogy Párisbann-is egy-egy másod-szerű pertz alatt egy ingást végezzen. Ezt az-után több tudós Férjfiak-is, úgy-mint HALLÉ közel az Osztóhoz, MAUPERTUIS Lapóniában 's a' t. meg-próbálták, és többszöri tapasztalások után igaznak találták. Azt, hogy a' Kajennai függőre nézve az egész különbséget talán az össze-szorított hideg, és a' tágító meleg okozta légyen, nem lehet állítani. Mert NEV'ION bizonyos észre-vételekből meg-mutatta, hogy ebbenn a' függőbenn a' hideg és meleg nem okozhatott többet, egy línéának hatod' részével fel-érő különbségnél. A' többit tehát, melly egy egész línéből, és annak egy negyed' részéből, fenn-marad, a' meg-változott nehézségnek kell tulajdonítani.

3) KONDAMINE azt vette észre, hogy az ő függője *P i k i n k a'* hegyén, mellynek magassága 750 hat-lábú öleket tesz, bizonyos idő alatt kevesebb ingásokat vitt végbe, mint-sem egyyenlő idő alatt a' föld' színén végezni szokott vala.

Mondunk, szinte magán-álló, 's külön állapot attól,
A' mit az érzések' szerszáma le-festhet eszünknek.

Tsalfa tovább az előbbi beszéd: mivel, a' mit az első
Tételbenn állított, ismét meg-rontya utolsó
Bé-fcjczésében. „*N i n t s* (úgy mond) semmi magától:
V a n hát egy kút-fő – ezt hozza-ki végre belőle –
Melly mástól nem ered.” *V a n* hát és *n i n t s e n*-is, úgy-e?
Olly állat, melly léte' okát foglallya magában?
Hogy-ha csak a' Testek' külső ábrázatit érted
A' szernek más-más elegyítettésével együtt:
Akkor ugyan jól mondhatod azt, hogy semmi magától
Nintsen; mert ezeket láthatd változni napon-ként.
Ám de nem így szólhatsz az Erőről, melly amazokbann
A' formát, 's elegyülődést változni tselekszi.
Lelsz-e csak egy jelenést, az egész Természetet által -
Nézetgven, melly ezt az Erőt változni tanítná?
És ha találnál-is: mondd, kérlek, mennyire mennél?
Hogy-ha talán egy tölle-külömb kút-fői valónak
Állandóságát ki akarnád hozni belőlle
Eggy illy tsalfa beszéd által, melly a' mit az eggyik
Tételbenn épített, ugyan azt el-végre le-dönti?

Jobb hát azt az Erőt, melly, a' mint alkota mindent,
Úgy fenn-tart, mozgat, képez, változtat időn-ként,
És éltet mindent, egyenest Istennek alítai.
Bár-mint eszmélkedgy, olyan kút-főre jövendesz
Mindenkor, melly léte' okát nem vette küll' októl.
Mondd hát: m'ért egyenest az Erőt nem tartod imillynek,
Nem lévén okod, azt mástól eredettnek itélni?
Nem-de, haszon nélkül halmozni valókra valókat
Nem szabad a' Bóltstnek? Rövid úton jár az okosság?
Ám az-alatt nem vitatom azt: hogy az Isteni vólthoz
Számláld a' szereket, vagy, mint sok-hajdani Bóltsek,
Isten' részceinek gondold a' testi valókat.
Vagy nem egyéb tsupa látásnál a' testi közönség,
Vagy leg-alább bel-vólta szerént maga nem bir Erővel.
A' Test csak szenved, 's úgy haggya magára mivelni,
Mint szerszám, az Erőt; és hogy-ha viszontagi mívvél
Tetszik-is a' vett mív ellen törekedni: nem önnön
Vóltából cred ez, hanem a' visszályos¹ Erőtől.

1) Az Erőt visszályosnak, húzónak, közép-pontinak, rugónak 's a' t. nem belső mívólta, hanem csak külső míveletei szerént, nevezhetjük.

Hogy-ha tovább az lenne talán veszedelmes előttd,
Hogy majd így a ' Rossz' Attyává térszed az Istent,
Gondold-meg: hogy ez' óráig még senki határit
A' rossznak nem tudta ki-jegyzeni; 's a' mit az eggyik
Rossznak vél, sokak azt ellenben jónak itélik.
Értheted ezt amaz úgy-nevezett erköltsi gonoszlól
Szint' úgy, mint arról, a' mit természeti rossznak
Mondanak a' Bóltsek. Hány rossz, hány durva gonoszság
Jár köztünk az igaz jószág' színének alatta?
'S hány jót tart a' tompa Világ erköltsi gonosznak?
Ám-de az út-félen mit járok véled? Akármelly
Vélkedést válassz az Erőről, erre felelni
Mindenkor köteles lésszes, 's mindenkor az' egyre
Vissza-szorúlsz, a' mit mindnyájan vallani szoktak:
Nints rossz, melly az Egész' bizonyos hasznára ne vályyon.

Isten hát az Erő, melly mindent rendel az Égenn
És Földön, 's ő szinte az-is, melly alkota mindent.
Sőt, valamint bizonyos törvényhez szabja napon-ként
Munkájit: bizonyos törvényhez mérte azon-képp'
Míve' teremtését, mikoronn a' durva zavarból
Égi Tekéinket bólt kézzel rendre ki-szedte.
Szám, terh, és mérték, mellyhez munkájit igazlya:
Szám, terh, 's mérték vólt, mellyhez kezdetkor igazlá.
E' három nyilván tündöklök az Égi Tekéknek
Táboribann, és Gömbölyegünk' valamennyi kitsinded,
És nagy részeibenn. Ez uralkodik itten az élő
Alkotmányokbann: ez amott a' bányá-erekbenn:
Ez ragyog a' gyönyörűn-festett Növötényi Világbann.¹
Ehhez mérséklök szorgalmas kézzel akármelly
Míveiket, mikoronn a' fő ÉSZ' isteni karját
Itt-lennt apróban követik, valamennyi szerentsésb
Emberi Mesterkék; 's munkájokat akkor ítéllyük
Tsak szépnék, jónak, 's rendesnek, hogy-ha belőlle
A' szám, terh, 's mérték kémlő szemeinkbe lövődnék.

Oh hát, Tí! kik az Istenség' titkába (szerentsés
Kémléssel mívének örök törvényt időn-ként
Újjuló jelenésekből majd egyre ki-tudván)
Olly mélyen bé-törtetek; oh! GALILÉI, KOPERNIK,
Nagy NEVTON! legyetek tehetős scgedelmeim akkor,
Majd ha meg-írandom: mint ábrázolta Napunkat

1) Növötények: *Vegetabilia*. MÓLNÁR Úr. Könyv-Házának IV. Szakasz. 177. óldal.

A' nagy ERŐ az Egek' szörnyű téjére ki-széllyedt
 Zűrzavaros szerből. Mint vont-a ki annak-utánna
 Fényetlen Gomolyink' nyáját a' Napnak öléből,
 És a' fényt-hányó gőzőkből össze-akasztaltt
 Tsillagokat, Népiünk' vázit: mint meg-meg' az odvas
 Hóldakat annyokból. Mint ékítette-fel osztán
 Földtinket gyönyörű, bátor sok-féle darabból
 Rend nélkül fel-tornyosodott, bértzekkel: az álló
 Tengerrel, 's a' folydogaló patakokkal: az élő
 Fákkal, 's fű-szerrel. Mint ábrázolta-ki lelkes
 Állataink' népét: és mint el-végre szerentsésb
 Lelküinknek mester-szerszámú földi lakását.
 Lelküinknek! ki, miként e' fő, 's forrási Erőnek
 Része, ' hasonló-képp' meg' hozzá vissza-töreszkiz.

VERSEGI FERENTZ.

VIII.
 ÁNYOS PÁL
 BARTSAY ÁBRAHÁM KAPITÁNYNAK.
Esztergárról, Mind-Szent Hav. 3. napj. 1778.

ÉPPEN Balatonnak szomszéd hegyeibe'
 Múltattam szívemet Bakkus' kertyeibe',
 Hogy Leveled jutott Palid' kezeibe,
 Ki olvasván, merült öröm-könyveibe. –

Életed' jelented Halál' piattzáról,²
 Hol Bellóna végez Nemzetek' sorsáról,
 'S hol, midőn egy esik ditsősség' póltzáról,
 Másik zöld ágot tör Apolló' fájáról.

- 1) A' mi Lelkünk (*participatio Divinitatis*) részesülése az Istenségnek. „Ez volt Görög Ország' leg-tiszteletre-méltóbb Böltséinek, ama' Stoikusoknak vélekedések, kik az Emberi Természetet magán-felől el-annyira fel-emelték: ez vélekedések az Isteni *Antónínus*oknak; és meg kell vallanunk, hogy, nagy erköltsöket sugallani, ennél semmi nem vala tehetősebb. Magát az Istenség' részének tartani, annyit tesz, mint magának azt a' törvényt szabni, hogy semmit ne tegyen, a' mi egy Istenhez nem illenék.” VOLTAIRE.
- 2) Az akkori Prusszus háborúból írt volt ÁNYOShoz ezen ditső Hazafi; 's ime' szókkal rekesztette-bé levelét: „Illyen az emberi állapotnak visszázkodása! A' békességért hadakozni kell, a' halálért születni kell, és a' fel-támadásért megint halni kell! – Én mindenre kész vagyok. Miért? mert tudom, hogy valaki teremtet, és nem magamtól lettem; – az gondot fog viselni reám.” – BATSÁNYI

Kárhoztattuk ugyan *H o b b e s t* törvényében,
Hogy ő, tévelyedvén elmélkedésében, –
Hadakozást lenni vélt természetében,
'S nem hágy békességet Emberi Nemében;

Még-is, ha tekéntyük Világ' kerektségét,
Onnét, hol újjíttya Fébus fényességét,
Addig, hol terjeszti az Éj setétségét,
Emberi vér festi mezőknek zöltségét!

Jer velem, Barátom, Okszus' partyaira!
Nézzünk Hispahannak, száz vas-kapuira.
Meg-látod, hogy' rohan Ómár' Fijaira,
'S hogy' úzi Taurusnak roppant sziklájira.

Mennyünk onnét Boston' ékes várossába,
Hol vas-hintón nyargal vitéz táborába';
E' föld tsak tegnap jött Világunk' számába,
Már-is iparkodik Népek' rontásába'.

Innét ha jutandunk Sajna' mellyékére,
Hol zuhogva siet Ánglus' tengerére, –
Tsenegni fog fülünk ágyuk' dörgésére,
'S szemünk nedvesedni hajók' törésére. –

Így mind fel-zúdírtak Földünk' lakossai,
Hajókká változnak erdők' lugossai,
Kardokká villongó ekéknek vasai,
Véres patakokká vizek' folyásai. –

Bóldogtalan Népek, mire jutottatok!
Magatok' fejére mennyi bút hoztatok!
Pallos alatt piheg le-hajlott nyakatok,
'S jajgatáshoz szokott zokogó szavatok!

Tövíset teremnek szántó-földeitek,
Mészár-székekben bögnek jármás ökreitek;
Ürflnek gazdagon terhelte tsüreitek,
Bükkössé változnak szelíd erdeitek.

Bár kegyes Orion ki-bújna ködéből,
Ne innánk versengést Kotzítus' vizéből,
Hanem Elízeum' tsendes mezejéből,
Folyna bóldogságunk békesség' székből!

Ne véd, Barátom, hogy a' Tí hadatokat-is vádallyam verseimben; mert, noha magában a' vérengzés nem jó, de önnön maga a' 'Természet szabadságot ad reá, ha külömben magunkat nem óltalmazhattuk. Tsak az, a' Szentség-törő, a' ki okot ad az Emberi Nemzetnek pusztítására! Meg-felejtkezik az ilyen, emberi sorsáról; azt üldözi másokban, a' mit magában leg-inkább betsűl, és a' minek ő nem volt szerzője. – Életünk, az Égnek közönséges adománya: az foszthat-meg hát tőlle igazsággal. – Ide zárom nyomtatott Verseimet.¹ Tsak első szikráját fogod ezekben találni annak a' tűznek, melly a' Te verseidet lelkesíti. De azért meg-nem veted; – mert a' nagy elmék, midőn már magok felett semmit sem látnak, alá tekintenek, és gyönyörködve nézik a' gyengébbeknek hánykolódásait, mellyeknek külömbisége emlékezteti őket, minémű pontyára érkeztek már a' tökéletességnek. – Téli szállásodról, reménylem, többször fogsz írni; mint-hogy akkorra a' fegyver-zörgések valamennyire le-tsillapodnak. Élted-re gondod legyen! Isten veled!

IX.
FELELET.
BARTSAY ÁBRAHÁM, ÁNYOS PÁLNAK.

*Költ a' Sziléziai hideg fenyvesek között
Karás. hav. 1-ső napj. 1778.*

EL-HAGYTAM már régen Elbe' forrásait,
'S ide lakni jöttem Odera' partyait. –
Így vezeti messze a' Sas-is fíjait,
Mikor már szelekre bízhattya tollait.

Így vitte rég' Róma Álbion' széllyéről
Repülő hadait Thamís' mellyékéről;
Így Czézár Farzának véres mezejéről,
Mikor Pompéjt úzte Nílus' vidékéről.

Tsak-hogy mí Fárosi Dídónak szemeit,
Mellyek hódították Róma' Vitézeit,
'S végre lántzba tették Szabadság' kezeit:
Úgy, mint ő, nem féllük babonás erejit.

Bóldog Kleopátra! míg tartott szépséged,
Míg Amor' nyílában vala reménységed!
De melly rövid, 's múltó lőn gyönyörűséged,
Melly gyászos életed, 's únalmas vénséged! –

1) *Igaz Haza-fi, az az, Nagy Mált. Gr. KÁROLYI ANTAL. Úr, Ő Exc. 's a' t. jeles példával meg-mutatott Hazája' szerelme. Pesten, 1778.*

De hagyjuk e' régi nagy történeteket,
Mellyek meg-aláztak fényes Nemzeteket;
Páfus' templomában láthatni ezeket,
Hol értzbe metszette Venus eseteket.

Más kút-feje van a' mí ditsősségünknek,
Külömb rugó-tolla vitézkedésünknek;
Mert, ha Föld érzi-is süllyát fegyveriünknek
Most, majd hasznát veszi sok szenvedésünknek.

Így a' szegény Lakos, kit szántó-földéről,
Rút égi háború el-űz szerűjéről,
Vagy kénköves lángak Etna' tetejéről,
Reszket, 's szív-dobogva szalad mezejéről.

De ha Fébus megínt kegyes artzájával,
Más nap' arra tekint fényes sugárával,
Szántó-vető vissza-tér tsoroszlyájával,
És a' Kereskedő indul hajójával.

Így a' Galambok-is setét fellegetktől,
Messze-hányattatván zúgó szélvészektől,
Távól esnek ugyan menedék-helyektől,
De vissza-hozatnak tsendesebb szelektől.

Így egy Tartományba, hol dühösségével
Márs mindent dúl, 's pusztítt kegyetlenségével,
Ha egyszer el-tűnik rontó fegyverével,
Meg-tér a' Békesség olaj-vesszejével.

Oh! bár a' kegyesebb örök Végezések,
Mellyektől függenek minden teremtések,
Adnák, hogy mostani véres versengések
Hoznának malasztot, 's lennének szerentsések!

Bár én, le-tehetvén fáradtt sisakomat,
Kutzikba vethetném rosdás pallosomat;
'S Múzsáknak szentelvén hanyatló napomat,
Lassan nyújtogatnák Párkák fonalamat.

Vallyon! mikor érem azt a' boldogságot,
Hogy, le-tévén minden világi rabságot,
Egyedül mívellyem a' szent barátságot,
Melly ad nyájasságért viszont nyájasságot? –

Talán soha sem, kedves Barátom! – A' Griff madárnak ditséretire írtt énekedről való ítéletemet kérdezed, most jut eszembe. Meg-mondom azért tsekély vélekedésemet; közöld másokkal-is, 's tapasztalni fogod: hogy sokszor nem az a' szép és jó, a' mi magunknak leg-inkább tetszik, hanem a' miről mi olykor leg-kevesebbet tartottunk. Illyenck nékem küldött utolsó verseid-is.¹ Ezek arany-betűkkel való nyomtatást; amazok pedig, melyek Néked talán leg-inkább hízelkedtek, feledékenységet érdemelnek. Mitsoda nagy különbség vagyon a' kettő között! – – – El-is küldöttem azokat egy-néhány jó Barátimnak, kiket Minerva kedvell: 's tudom, hogy annál ebben az esztendőben kedvesebb ajándékot töllem nem vehettek volna.

Szerentsés, ezerszer szerentsés ÁNYOS PÁL!
Ki a' szent forrásból már annyit ihattál,
Hogy a' borostyánnak tövében nyughattál,
'S a' kilentz Szűzektől zöld ágot kaphattál.

Azok, a' kik isszák Marosnak vizeit,
Azokkal, kik lakják Mátrának völgyeit,
Örömmel olvassák ÁNYOSnak verseit,
'S várják elméjének jövő gyümölteit.

Hogy el ne felejtsem, közlöm veled-is azt, a' mit egyszer GYÖNGYÖSI-nek egy igen kedves Tanítványa írt volt nékem. Így szóllott:

„A' ki verssel akar szívet érdekelni,
Javaslom, tanúllyá, mit ír, énekelni;
Mert a' fül, melly hangzó szót tud tsak kedvellni,
Szívre úgy nyit útat, 's ez úgy fog felelni.

Azért vala lantya Línus' gyermekének,
Azért Euriditze' hív Szeretőjének;
Híre lészen köztünk mindég énekének,
Míg fenn-lessz teteje Parnasszus' hegyének.”

Élly bóldogúll! – Én mindenkor különös vigasztalással olvasom verseidet. – Szeress!

1) Azon nyomtatott Versek, melyekről az előbbi Levélben emlékezet vala. B.

X.
A' MAGYAR ORSZÁGI TUDOMÁNYOKNAK
FŐ GYŰLEKEZETIHEZ.

Budán, 1780.

(B. A.)

MELLY szózat hallatik Dunának partyain? –
Szűzek! kik sírtatok GYÖNGYÖS! hamvain,
Kik reg' Pindarusnak mennyei lantjával
A' szót eggyecztetvén Halandók' szavával,
Új útát leltetek szívek' rablására,
'S a' vad indulatok' meg-hódíttására:
Úgy tetszik, oh Múzsák! ha nem tsalatkozom,
Titeket hall fülem, tí-néktek áldozom.
Gyermekek? Gyermekek? ide siessetek;
Borostyánt szedgyetek, koszorút kössetek.
Vólt olly idő, melly rég' Mársnak óltárához
Hívott benneteket pusztított nyílához.
Vérrel-festett Napok! Népeknek hibáji!
Minden Nemzeteknek első nyavalyáji!
Meddig rúttították Nílusnak vizeit?
Meddig a' Persáknak el-fajúlt népeit?
Az-után a' Görög és Olasz partokat, –
Melly sok öldöklések töltötték azokat!
El-fáradván sokszor Ember' dühössége,
Azt vélte már a' Föld, lessz tán békessége;
De míg itt pihentek olaj' árnyékába',
Amott már öltözött setét pántzéllába;
Jelt adott lobogó véres zászlójával,
Albiont ki-híttá Róma' szomszédgyával;
Tüzet és pusztítást küldvén a' kezekben,
Örök gyűlölséget támasztott szívekben.
Így Halál és rablás táplálván magokat
E' Világra szültek új Birodalmakat;
Szörnyűbb származások szörnyű kezdeteknél,
Fel-keresték egymást a' vad embereknél.
Ártatlan Indusok! fel-áldozott Lelkek!
Ím' most, egymást ölvén, lakolnak értetek.
Tí-is, Nemes Scythák, a' kik Pánnóniát
Birjátok, és azzal a' régi Dácziát!
Tudom, oh fájdalom! tudom, hogy tudgyátok,
E' kis földet mennyi vérrel áztattátok.
Keserves örökség! drága birodalom!

Ezer veszélyek közt keresett hatalom! –
El-múlt ez az idő, 's már nem Bellónához
Hívlak, hanem Pállás' ditső templomához.
Nem kíván ő rablást, sem véres kopjákat,
Hanem Tudománynak szentelt éjtszakákat;
Hanem szelídséget, 's erköltsel jóságot,
Nemes indulatot, igaz jámborságot.
Vesszen-el a' karddal erőszak' munkája,
Mellynek ember' nyakát nyomja vas-igája;
Kegyetlen Törvénynek büszkeség'-lántzai,
Mellyeket forrasztanak Világ' bálványai,
Ollyanok, mint viasz gyermeknek kezében,
Ha nints az Igazság szabad erejében:
Ha nints a' Hatalom és a' Nemzet között
Olly szövetség, mellyet mind a' kettő kötött.
Oh, szerentsés Nemzet! oh boldog Magyarság,
Míg még mezeiden múlhat a' Szabadság!
Reménylhetsz mind addig virágzó napokat,
És várhatsz ennél-is még boldogabbakat.
A' szép Tudományok, Békesség' Leányi,
Szabadságnak voltak mindég maradványi.
Ennek áldozatok, és ezt mivellyétek,
Élteteket végig ennek szentellyétek.
A' Királynak hívek, hívek a' Hazának,
Őriztétek díszét leg-főbb Hatalmának:
Polgárok, vagy Urak; Szolgák, vagy Nemesek!
Ha Király Atyátok, őtet szeressétek.
Nem ad a' Korona nagyobb boldogságot,
Mint-ha, védelmezvén az ártatlanságot,
'S Törvényt Szabadsággal tartván a' kezébe',
Magával ülteti Királyi Székébe. –
Múzsák! ébresszétek, kérlek, Nemzetemet,
Mert magam gyengének érzem énekemet;
Ébresszétek immár, hogy Királynéjának
Emelleyen oszlopot kegyes Dajkájának. –
Te pedig, bölts Klío! jegyezd értz-táblákra,
Hadd maradjon a' leg-később Onokákra;
Menny-fel Mátyás Király' hajdan' udvarába,
Most pedig nem régen Pállás' templomába;
Mesd romolhatatlan hív márvány-kövébe
Azt, a' mit rejtettél Magyarok' szívébe;
Mondgyad, hogy, ha régen Nínusnak Özvegyét
Imádta Babilon Asszony-Fejedelmét:

Vólt a' Magyaroknak nagyobb Királynéja,
De talán több nem-is -- ez vólt TERÉZIA.

XI.
ÁLOM.
1785.

A' PATI szálasban, dellest, egy Tölgynek alatta
Mélly álom' puha karjai közt nyugszom vala. – Hozzám
Jő, régen-heverő hárfámat ölembe le-tévén,
Melpomene, 's így ejti szavát: Árvadra nem ismersz?
Ez, melly néked örök nevet és hírt szerze, tehát tsak
Számkivetést szenved? – Kelly; fogd; pótol-d-ki, tekerd-fel
Húrjait, és pengesd-meg. Ezen zöld partokat-ülő
Vissz'-hangnak darabolt szózattjai vissza-felelnek;
Meg-felel a' madarak' tsevegésivel e' liget. – Hallám,
'S nagy-szomorúnn így válaszolék: Oh böl-dog időkből
Vég-képpen ki-szorúlt Műzsám! engedgy-meg, ha telni
Nem fog ezen vágyásod: előbb komor éjbe borúlánk,
Hogy-sem az hajnal után az határozó kögre fel-hágni
Tudna Napunk. Nem látod ezen szélvészeket? e' tűz-
Nyílaknak gyakor omlásit? Menny félre; nem illik
A' keserű jajhoz lant' zengedezése. Lc-szoktam
Én-is az húr-pendítettéről; ő sem fog ezen-túl
Tetszeni Honnyában. Meg-szüntek az hajdani hangok:
Másként szóll a' nyelv; másként hall a' fül. Az el-nyírtt
Erdőnkben idegen madarak fészkelnek: urokba
Hajtródott az előbbi lakos! 's a' régi Szabadság'
El-temetésével nyelvét-is el-hagyta. Patsírtát
Hallasz már egyedül: egyedül ez imádatik: ennek
Tudgya minő tollával akar ki-ki tetszeni. Már a'
Kedv-keresés, 's föld-színtt-mász-káló félelem, a' vóltt,
Szemre leges-leg-szebb, 's természeti testi fedezményt
El-temeték: a' Strutz-, Költsog-tollaknak az hírek
Sints-fenn: a' Kretseny-szárnyak tsúfságra jutottak. –
Nem-de tehát, kegyes Ösztönöző! hallgatni tanátsob,
Mint-sem vesztire-tértt hanggal szégyenre vetődni? –

Ő visszála megint: Ugyan az Nap, melly le-hanyatlik
A' tengerbe, 's az Éj kormos fátyollal utánna
Bé-von Eget; mondám, ugyan az Nap nem-de leg-ottan,
A' bértzek' tetejét aranyos sűgárral hímző

Hajnal' hasadtával, bizonyos jelt nyújtogat újra
 Égre hamar ki-kelése felől? Szemlélyed az Hóldat:
 El-fogy; szarvat emel, 's teli képet vészen idővel.
 Sokkal tisztábban mosolyognak az Égnek ezüstös
 Öblei zápor-utánn: a' 'Tél' vadsága midőn már
 Leg-felsőbb gráditsra jutott, mezeinkre közelget
 A' vídám Ki-kelet, melly új életre segélyti
 Mind azt, a' mit el-ölt amaz. Az búsúllyon halálra,
 A' ki reményt már életihez nem várhat. Ha jóhoz
 Fenn-maradott a' bizodalom; vídúlni parányit,
 'S hűrt pengetni, szabad. Másoknak tetszeni nem fogsz?
 Néha saját kényyén indul a' Kobzos: elég az
 Néki, hogy ön' fűlinek kedvét leli. Még van azonban
 Nagy tábor részedre: ha korts fog ugatni, ne gondolly
 Vélle. – Való, hogy az hajdani víg hangzatnak helyére
 Jajdúlat, zokogás, remegés űlt: ám-de tsapásink'
 Kékeit hajdani nyelv keseregje-ki hajdani fülbe. –
 A' nyírt fák új hajtással fellyebbre tetézik
 Lombjaikat. Láték egy tellyes zöldit el-érett
 Kertet: az Hernyóknak meg-szállá tábora, 's egyyig
 El-rágá levelit. Telet ére tavasznak utóllýánn
 A' le-bitanglott kert. El-vesztek idővel az hízott
 Hernyók; újra-fakadt, 's levelit ki-nevelte kiesbre. –

A' vendég madarakra miért komorúlsz-el? Ha megfogy
 Mind eddig bővön nyújtott élelmek; hazudgyak,
 Hogy-ha ki nem tisztúlnak. Ugyan nem látd-e, mi-képpen
 Tér ide bé Gólyák', Darvak', Vad-lúdak', ezernyi
 Más madarak' sokasága, midőn tavasz érkezik? és mint
 Bútsúzik, mihelyest a' tsípős télnek el-indúl
 Kedvetlen postája? Sokann el-vesznek egünkötől;
 Étel-ital sokat el-takarított – Hányattatik a' tör,
 Meg-vallom; de szemest le nem ejt. Sok, tárgyira-repített
 Nyílak-is el-vétik gyakrann igaz úttyokat: eztet
 Ten' magad-is vehetéd több ízbenn észre. Ha nintsen
 A' dolog egy nyomban folyvást, azt kell-e tsudára
 Venni? Világban élész: kerekét forgattya Szcrentse:
 Ennek az ő fel' része le-száll, al' része fel-ugrik.
 Jár az örömmel üröm: mézes, 's fűlankos-is a' méh.
 Étkeidet nézzed: közlöd savanyóval az édest:
 Emberbenn-is az íny illy-képpen változik. – Hogy-ha
 Láb-szíjat fűz a' fene Sors, láttatlan azonbann
 A' kegyesebb, verett szárnyunknak sűgárit ereszti.
 Nézdsze, miként rohan öbleiből, és dúllyá határink'

A' gőgös Duna; 's költsön erőt sok-féle folyóktól
 Vénén, városokat, falukat zár, hord-ki takarmányt:
 Éhséggel, döggel fenyeget: 's ím' mérge, dagállya
 E' közben meg-fúl: majd el fog cnyészni Czeresnek,
 'S Pánnak birtokiról: majd fel-szabadíttya lakossit
 A rekedett helységeknek: majd végre kitsinded
 Lészen az orjásból; 's bősítőbe rekesztetik, a' ki
 Széllýében több mértt-földön fetrcnge. Magadról
 Végy példát: hány foglyokkal tölt néha kalitkád?
 Már meg-ürült; azok a' levegőt vígadva hasíttyák.
 Hangzattyok' veszténn cpedezsz? Hannónak eszedbe
 Nem jut tette? Tanúltt madarít szabad égnek aliglan
 Índíttá, 's mindgyárt el-hagyák letzkéjeket. Itten
 Szíúke Patsirtának bár nem vólt eddig-is; a' több
 Tollas nép maga' nótájít dúdolta: tovább-is
 Úgy-létét szabták az örök Végzések. Alábbra
 Szállani nagy Júnó Pávát, Czitérea Galambot,
 Nem szenved Keselyít mennydörgő Júpiter. – A' mit
 Féle vetél meg-ijedtedben, fel-vészed, ha kedves;
 'S már vér-szemre kapál. De ne mondd fellyebbre, barátom
 Léténél a' dolgot: igen fenn-tartatik a' Strutz,
 A' Költség, Keretseny; 's bámúlva tekéntik Irígyink:
 'S még most, mint-sem előbb', betsedelmesb árra; mivel-hogy
 Gála-napok látrtyák egyedül, és sátoros ünnep. –

Bátrodgyál: a' Virti mezők, a' Zsitvai Nimfák
 Énekidet várják: éled madarakkal az erdő:
 A' Vissz'-hang műlatni magát kívánnya daloddal. –
 Mondta; 's leg-ott el-tűnt szem előll, 's magam-is fel-otsódtam.

SZABÓ D.

XII. A' FRANTZIA-ORSZÁGI VÁLTOZÁSOKRA. 1789.

NEMZETEK, Országok! kik rút keleptzében
 Nyögtök a' rabságnak kínos kötelécben;
 'S gyászos koporsóba döntő vas-igátok'
 Nyakatokról eddig le nem rázhattátok: –
 Ti-is, kiknek vérét a' Természet kéri,
 Hív Jobbágyitoknak fel-szentelt Hóhéri!

Jertek! 's hogy sorsotok' előre nézzétek,
Vigyázó szemetek' P á r i s a vessétek!

B. J.

XIII.
KÉT MAGYAR HAZAFI' ÉRZÉKENYSÉGEI.

T. N. Aba-Új Vármegye' öröm-ünnepén.

Sz. György' Hav. 16. napj. 1790.

Procul o, procul este, Profani!

VIRGILIUS.

*H o r r e t adhuc animus, manifestaue gaudia dissert,
Dum stupet, et tanto cunctatur credere voto.*

CLAUDIANUS.

I.

MELLY örömtől zengnek *K a s s á n a k* hajléki?
Mitől vídúlnak így *H e r n á d'* bús vidéki?
Tán boldogságunknak érkezett postája,
'S fel-kelend még egyszer *Á r p á d'* Onokája? –
Úgy van! – Tsalatkozott Atyánk 's Fejedelmünk
Halállal pótolta számtalan sérelmünk'.
Vissza-tér Hazánknek ditső Koronája,
Vissza-tér Szent István' Királyi Páltzája.
Nyelv, Törvény, Szabadság telyes crejével,
Mind meg-tér Ispányunk' fényes tisztségével;
Ki-is ím'! meg-örültt Nemzete' szavára,
Ma ül-fel újjolag régi kormányára. –
Isten hozott, Napunk' rég-óhajtott fénnye,
ORCZY! dőlő Hazánk' egyik főbb reménye!
Bús Megyéink' Egekből szállott ajándéka,
Üdvöz légy, Nagy Atyád' méltó Maradéka!¹
Itt vagy hát? – 's tekéntvén az Ég nyomorgásunk',
Engedi, hogy köztünk újjolag meg-lássunk? –
Fel-hatott hozzája gyászos kiáltásunk,
'S nem tartand örökre Tölled meg-válásunk? –
Oh melly öldöklő gond' 's búa merítetted

1) Mélt. Bárá ORCZY LÁSZLÓ Úr, Ő Exc.; amaz örök emlékeztet érdemlett Bárá ORCZY LŐRINCnek Második Fija.

Szívünket, mi-ólta vég' bútsídat vetted!
 Mi-ólta a' kormányt, kötelességedből
 Engedned kellettén, le-tetted kezedből! –
 Nem lehetett többé velünk tanátskoznod,
 'S, mint Atya, szerető Néped' óltalmaznod!
 El-szakasztotta Béts egybe-forrt szívünket,
 Hogy tetszése szerint hányhasson bennünket;
 Mert látta, hogy, lévén el-szántt egygyességgel,
 Inkább koporsóba szállunk ditsősséggel,
 Mint-sem, hogy adózó Pórságnak módgyára
 Éltünkért fizessünk, Világ' tsudájára. –
 Tsak távólról kellett nézned, mint szenvedtünk,
 A' mérges habokkal mi-képpen küszködtünk;
 Mert, bár mit tett volna atyai készséged,
 Nem használt, 's ártalmat szült volna hívséged! –
 Mint a' Hajós, – kinek meg-rakott gallyáját
 Rút fergeteg éri, 's tépi vitorláját;
 'S a' riadó mennykő, tüzes fellegéből
 Le-tsapván, a' kormányt ki-üti kezéből;
 'S már az el-nyelendő haboknak között
 Tsak egy deszka-szálon függ kínos élete: –
 Messzéről szemléli, hogy' dőlöng magában
 'S verdődik hajója, Halálnak torkában;
 Hijában nyújtja ki reszkető kezeit,
 Nem szabadíthattya kintsét, 's Kedveseit! –
 Hasztalan reménylünk Urunk' 's Koronánkban:
 Idegenek vóltunk tulajdon Hazánkban! –
 Az öröm, kedv, 's Népünk' szokott nyájassága
 El-tűnt! mert kötve vólt a szív' szabadsága.
 Nem bízott az atya saját magzattyában;
 Barát, ellenségét vélte barátyyában;
 Titokban sírt a' jó Hazafi, 's hallgatott;
 Mert, ha szóllt, pártosnak 's bolondnak tartatott:
 Ősi szabadsága' emlékezetére
 Reszketett, 's nevét sem vehette nyelvére!
 Telkénn az idegen mérő-lánttzal jára,
 Már adót készítvén Nemes birtokára;
 'S a' melly ugart Attya vérével öntözött,
 Azonn a' Jövevény kévéket kötözött;
 'S hogy bosszúságának mértéke se lenne,
 Jól-tévőjét kellett szemlélnie benne!¹

1) A' többek között a' végre hozták-bé Hazánkba az Emberi Nemzetnek ama' seprejét, a'
 Svábságot, hogy Népünket a' föld-mívelésre tanítsa, és (a' mint a' *Szomszédok* mondani

Illy szörnyűségeknek el-viselésére
 Tűrést az Egektől tsak nyögéssel kére; –
 Mert, ha bár rabságot rendelték-is rólunk,
 Igaz ügyünk mellett nem lehetett szólnunk! –
 Ám de! mit számlálom ki-tűrtt inséginket?
 Minek szaggatom-fel újra sebeinket? –
 'S Néked-is, kit végre meg-szánt a' kegyes Ég,
 Egybe-sereglett Fő- 's Köz-Rendű Nemesség!
 Minek tartóztatom öröm-könyveidet,
 Mellyekben lábbagni látom szemeidet? –
 Örülly! 's imádd az ÚR' atyai végzésit,
 Ki illy-képp' váltya-fel Népe' szenvedésit!
 Vigadgy! és tsókollyad jól-tévő vessejét,
 Melly így kísértette szívednek erejét! –
 „Él még, mondád, él a' Magyarok' Istene!
 Ha Ő nem akarja, ki tehet ellene?” –
 'S íme! benne-verett erős bizodalmad
 Fel-találta híven-keresett óltalmad'.
 Jó, kivel virágzó szerentsédet éred,
 Jó már, rég'-óhajtott nagy-lelkű Vezéred!
 'S hogy fel-juttathasson boldogság' pontyára,
 Ma veszi-fel ismét terhedet vállára! –
 Így ment rég' *Kamillus* Róma' védelmére;
 Így a' Nagy Hunyadi Erdélynek széllyére:
 Ki ottan Hazája' hív Őrző-Angyala,
 Itt-honn Nemzetének édes Attya vala! – –
 De melly titkos érzés terheli szívemet?
 Melly komor gondolat zavarja kedvemet? –
 Múzsám! ki elmémet az Idők' titkába
 Fel-vivéd Jövendőnk' sűrű homáallyába:
 Még sem szűnhet-e-meg Hazámnak insége?
 Soha sem lessz-e hát panaszinknak vége? –
 „Magyar Nép! fel-jött már Napod valahára,
 'S mutattya, mint tilhess Szerentséd' jobbára;
 De vigyázz; 's az Égnek atyai szándékát
 Imádván, használlyad nyújtott ajándékát.
 Még nem vagy a' parton. Fel-hevíltt szívedet
 Mérsékeld egy kisség érzékenységedet;
 Ne-hogy örömednek gát'-szaggató árja
 Az óhajtott révből hajódat ki-zárja;
 'S megínt a' veszélyes tengernek mőllýére

szokták) erköltséinek durvaságából ki-vetkeztesse!! – – Lehet-e egy szabad-érzésű Hazafinak, sőt önnön magának a' természetnek, bosszontására nagyobbat gondolni? –

Repítvén, botsássa szelek' tetszésére. –
Szem-füles vígyázás kövesse hívséged',
Hogy el ne ragadgyon régi hevességed!" –

Oh Magyar! ki sorsod' ilyen változásán
Most méltán örvendessz jobbra-fordulásán;
Írd-fel e' nagy napot jegyző tábláidra,
Hogy, le-jutván híre késő Fijaidra,
Bóldogabb élteknek ezen kezdetéről,
Emlékezzenek-meg ORCZY' nagy nevérol;
Ki, hogy áldást hozzon Hazafi-Társára,
Örömmel áldozza mindenét számára! –
Eredgy hát! 's ígérd-meg igaz hívségedet,
Ígérd Vezérednek kész tehetségedet!
Kövessd! 's figyelmeztvén okos tanátságára,
Úgy siess meg-indúlt Hazád' őltalmára,
Hogy most: vagy Szabadság lessz munkádnak árra,
Vagy Jobbágyodnak jutsz magad-is sorsára.

B.

2.

Non minor est virtus, quam quaerere, parta tueri.

OVIDIUS.

GYŐZTÜNK, oh Magyarok! kétszeresen pedig.
Győztünk! A' Török Hóld hartzra-szült karunk'
Súlljos mennykövőtől földig aláztatott. –
Hírét vette, tudom, már az egész Világ,
Nándor' Vára miként hódola, 's *Martine*st. –
Szüntesd könyveidet, számtalan Őseink'
Vérében feredett Varna, 's Moháts! – Ki-től
A' bosszú: le-rogyott egy fene gyilkosunk. –

Győztünk! tsendesedik végtire J ó z s e f-is,
És, mellyet nem akart látni, meg-ismeri
Törvényink' kötelét; 's a' mit egész kilentz
Őszig bontogatott, helyre siettet.

Szentséges Koronánk (Hívtelen Őrizők!
Hát így kelle Hazánk' kintsit el-adnotok?)
Meg-jött szent Koronánk, és vele vissza-jött
A' vóltt régi Szabás, Nyelv, 's Ruha. Vissza-jött
A' régen ki-veszett víg öröm: a' rabi
Lántzokból szabados lábra botsáttatunk. –
Ispányink nem-igaz kézbe szoríttatott
Székek' vissza-veszik. – Látom az útakat
Néppel tölte: ki-vontt karddal előre-megy

Lejtőző Lovakonn a' Nemes: hajdani
 Nyelvét hallom: örül öltözetén szemem. –
 A' Kormányra-kelők közt amaz ORCZYNak
 Nagy Magzattya, minő pompa 's öröm között
 Tér tisztébe! – *K a m i l l* így vitetik vala
 Bé Rómába. Setét éjtszaka' gyásszait
 El-vervén az Egek' bóltózatinn imígy
 Kél a' száz-meg' ezer-féle panasszal hitt
 Áldott Nap. – Te vagy, oh mái Nap, életünk'
 Fel-jött napja! – Te légy annyi veszélyeink'
 Végső napja! – Nemes Nemzetem! élsz, 's szabad
 Vagy már: fel-jöve már Tsillagod: élly, örülly! –
 De még hajnalodunk; messze vagyon delünk!
 Nyissuk-fel szemeink', mert nagyot eshetünk. –
 Hányszor tört-el hajónk révbe-kelésekor! –
 Mind e' győzelem, semmi, ha nem tudunk
 (Versengvén) okosann élni gyümölsivel.
 Egyes szívvel azért, Pap, Nemes, Úr, Paraszt!
 Egy lélekkel! – Azon tészra szepelkedünk! –
 Itt a' vissza-vonás, kárhóztos dolog. –
 Tárgyunk' eszközibenn hogy-ha meg-eggyezünk,
 Gyözendünk, Magyarok! 's kétszeresen, megint.

SZ.

XIV. ZRÍNYI, SZIGET' VESZEDELMÉRŐL. ÖTÖDIK KÖNYV.

EGY felől Szulimán van nagy készüllettel Sziget' Vára ellen, más felől a' vitéz Horváth Bán különös gondot visel arra: ugyan-is bé-tölt már szorgos füle egésszen a' Császárnak hírével, hogy minden erejével annak rontására jönni igyekeznék: De Zrínyi ezen lévő nagy gondgya között-is rettenthetetlenül áll, 's valamint a' Késmárki havasoknak nagy-tornyú kőszikláján hijában küszködnek a' szelek, és tsak erejeket vesztek azonn az ostromon: úgy Zrínyit sem gond, sem rettenés, ha az Átlás¹ le-rogy-is, és ha a' nagy Ég le-szakad-is, meg nem ijesztheti; mert állhatatoshoz nem férhet félelem, sem ahhoz, a' ki igaz ügygel, 's jó szívvel fegyveres. A' Vajdákat² ezen okból öszve-hívatá, sőt az egész Vitézlő Rendet-is mind elő-állatá: kiket-is midőn már együtt-lenni láta, bólt száját ilyen szókkal nyitá-meg hozzájuk:

1) A' Poéták azt költötték az Atlas' hegyéről, hogy az tartya az Eget.

2) Érti a' Vajdákon a' Hadi Vezéreket, és Kapitányokat.

Nem véletlen dolgot hozott reánk a' Szerentse, és a' mit ellenünk épített, nem tette azt reánk váratlanúl. Íme! a' kit mi Vitézek olyan nagy szívvel vártunk, itt vagyon már a' had, 's a' fegyver előttünk, melyet reánk a' Pogányság készített. A' hatalmas Török Császár Szultán Szulimán, mint valamely dühös Oroszlány hozza haragját reánk, 's minket egészen el akar veszteni, és össze-rontani. Ő-néki minden reménysége csak számtalan sok hadában vagyon, 's minden bizodalma a' sereg' sokasága, 's hatalmának ereje, a' számtalan Jantsárság; biztattya főbb-képpen veszélyünkre sok-számú lovas-sága, és ez a' Világ' szegeleteiről össze-gyűltt temérdek Pogányság. Esztelen! a' ki ilyenbe veti reménységét, 's az Isten' kegyelmét csak utóllýának állítja. El-rontya az illyeknek az Isten' haragja minden reménységeket, lovassaikat, gyalogjaikat, és földet-rettentő fegyverjeiket: azért veré ő meg keménységgel régenten Faraót, azért gyalázá-meg Goliátot, és az Filisztéusokat egy gyermek által, 's azért rontá-meg a' mi időnkben-is sokszor a' Pogányságot, az ő bosszú-állásra ingereltetett szíve. De ellenben irgalmat tesz az alázatos-szívűekkel, és a' kik reménységeket csak ő benne helyeztetik. Illy okból mutatta irgalmát az Izrael' népéhez, sok szent Királyokhoz, és a' gyermek Dávidhoz. Íme! most sem rövidült-meg az Úrnak keze, kegyes fülei most sem dugat-tanak-bé; hányszor láttuk mi magunkon az Isten' irgalmát? hányszor tapasztaltuk az ő bátorító ajándékját? Mi most azon ellenséggel fogunk hartzolni, a' kit sokszor előttünk, mint a' barmot, hajtottunk; fegyverét, 's tisztességét le-vontuk, 's a' kit az Isten' irgalmából sokszor meg-rontottunk. Nem gondolhattuk azt, hatalmas Vitézek, hogy a' mi kezeink (ámbar azok mind készek, mind kemények) ilyen rettenetes próbákat véghez vihettek volna, a' mellyekért minket az emberek tisztelnek. Bizony nagyobb erő volt az, és a' nagy Isten maga volt az, a' ki érettünk hatalommal hartzolt, kezünknek erőt adott, szívünkben bátorságot tsinált, a' Pogánytól pedig el-vette azt. Ihon¹ mit tselekedett értünk Siklósnál a' kegyelmes Isten: midőn a' számtalan Tatár-ság, mint valamely terhes felhő, sokasággal r'ánk ütött, 's minket már kész prédájának tartott. Az Isten rontá-meg azoknak rendeket, ő tompította-meg nagy szíveket, és fegyvereket, 's a' midőn bennünket bé sem akarának várni, mi még-is közülök kétszer két ezeret vágánk-le. Úgy-e, hogy vér 's fáradtság nélkül verénk-meg Ulmánt? tudgyátok, melly nagy dühösséggel hozá ő reánk nagy hadát; de ott hagyá számtalan sok prédáját, ott hagyá sok Agáját, és Gyafert, a' maga' fíját-is. Még most-is Babotsai Rinya vize meleg a' török vértől, és a' mező fejrlik a' sok hóltt testtől; még a' Budai Török-is futott előttünk, valamint a' por el-széllyed a' szél előtt; mert az Isten volt a' mi fegyverünk körül. Vallyon, mitsoda atzélós pais tartott-meg magamat? a' mikor Babotsánál ágyúból a' lovamat alóllam el-lövék, másodszor pedig a' fejemből a' tollamat el-szaggtaták: úgy-e, hogy közel voltam akkor halálomhoz? Íme! csak nem régen nem tapasztalánk-e nagy tsudát, a' midőn az Isten Korotnát kezünkbe adá, nem váránk ennek, ágyúinktól léendő romlását; még-is illetlen² meg-vevénk erős kő-fa-lait. Arslán Jahiogli-is el-futa előttünk, 's a' mi had-verő fegyverünket bé nem meré

1) Itten egymás-után, azon győzedelmeket számlállya-elő, mellyek ezen énekeiben nintsenek különösen le-írva. Azért ezen Siklósi történetet meg kell különböztetni a' Mehmet Basának ugyan-ottan esett történetétől.

2) Ez a' szóllás' formája, úgy tetszik, ki-ment a' szokásból; de méltó, újra bé-venni.

várni; mert tudta, hogy a' nagy Isten vagyon mí-velünk; azért őtet akkor úntig-is vágtuk, és öltük. Ím' most leg-közelebb a' Siklósi mezőn Tajeléri Mehmet Bassa¹ ott veszté táborát, a' maga' fiát, és életét. Alig vólt talán eggy, a' ki közűlök hírt vihetett a' Török Császárnak; mert a' többi mind ott vesze. Előbb el-fogyna az én életem, oh erős Vitézek, hogy-sem az Istennek ki-mondhatnám kegyelmét; bizony most sem hágy-el titeket az ő nagy-hatalmú keze; de tí-néktek-is kötelességtek az, hogy az ő szent nevéért serénykedgyetek. Tudgyátok, minden-felől reánk néza' Kereszténység, 's a' mí vitéz kezünkben van egyedífl minden reménysége; soha még minket meg nem gyalázott szégyenség, azért-is rakva hírtünkkel a' föld, az ég, 's a' tenger. Mostan azért, ez-után-is, kell még nevelnünk hírtünket, vagy életünket tisztességgel végeznünk: a' mí tselekedeteinket el nem rontya az idő, valameddig e' Világ áll, és valamíg az ember' szeme eget lát. De az-is nagy tisztességünkre van mí-nékiünk, hogy maga Szultán Szulimán a' mí ellenségünk, kit ha meg győzünk (a' mint az iránt reménységünk-is lehet) akkor el-mondhattuk, hogy a' Világ'-bíró Császárt győztük-meg. Kell pediglen nékiünk mostan hartzolnunk, nem valamelly kis okért, hanem Keresztény szerelmes Hazánkért, Urunkért, feleségünkért, gyermekeinkért, magunk' tisztességéért, és életünkért. Előbb lássa azért a' pogány eb testünket halva, hogy-sem mí kordélyban el-veszessük kintsünket, 's vagyonunkat; hogy-sem ő pórázon hordozzon bennünket, 's eddig való hírtünket, szabadságunkkal együtt, el-töröllye. Tudom ugyan, hogy arra fogja vetni minden mesterségét, hogy bennünket-is, mint bolondokat, hitivel erősített ajánlásival meg-tsallyon; de esztelen az, a' ki a' Török' szavának hitelt ad, mert a' Várral együtt el-veszti életét. Ám! ama' Vitéz AMADI, fel-adá az erős Visegrád' Várát, a' nagy szomjúság miatt, de életével fizette tselekedetét, 's későn báná-meg ezen dolgát. Így adá-fel vitéz LOSONCZY-is Tömösvár' falait, tsak-nem kéntelenségből ugyan, de bizony igen könnyen-hívő eggyűgyű szívvel; ám tsak hamar meg-is fizeté azt kedves életével, és minden Vitézcinék el-vesztésével. Nintsen hát mit hinnünk a' Török Császárnak, mert ő, eskütt szavának soha sem embere. Meg-ígéré, de nem adá oda Budát J á n o s' Király' fiának,² hanem azt nagy hitetlenífl magának tartá. De hogy'-is adhatna az hitet, a' kinek magának hite nintsen? Mi-képpen hihetnének azért mí-is a' Török' szavának, a' kit tapasztaltunk, hogy mindenben hazud? Nints itten más mód: hanem, vagy meg kell ebben a' helyben halnunk; vagy, Istenünkben bízván, őtet meg-győznünk. Ez a' hely, 's ez a' vár légyen hát a' mí nyercendő ditsősségünknek tzéllya, avagy pedig a' madarak' gyomra a' mí koporsó-helyiünk. Ha mí minden-képpen emberek, és vitézek leszünk, úgy a' mí szép hírtünk fenn fog maradni, 's nevünk örökké élni. Én fejem' fel-álltaíg tí veletek lészek, csküszöm arra előtettek, a' Seregek' élő Istenének: de meg-kívánom, hogy tí-is szint' ezt tselekedgyétek, és, szablyátokat kezetekben tartván, rendre esküdgyetek.

1) Itt már a' leg-közelebb esett ütközetre megyen, és a' Harmadik Énekben már le-írt történeteket emlegeti.

2) ZÁPOLYA János Király' fiát érti itten.

Vitéz ZRÍNYINEK ezen szavaira meg-bátorodtak az egész Sziget-Vári vitéz Leventák¹ 's előtte rendelt seregekben meg-állottak, 's mezítelen fegyvereiket kezekben tartották.

Mint mikor a' fel szél a' Késmárki hegyekből ki-szakad, 's valamely sűrű fenyős erdő közibe talál akadni; mérge még-is az által, sem meg nem reked, sem meg nem lankad; hanem hajol előtte a' lágy ág, a' kemény pedig törik: ilyen nagy zendülés esék az egész seregek közé, mert mindenikében már a' haragos vér fel-forrott, 's mindenike kívánnya, hogy mentül hamarabb az ellenség' vérében, 's szívében kezét festhesse.

Itt FARKASITS Péter, ki már meg-gyógyúlt attól a' tsapástól, melyet Rahmattól kapott, szablját hüvelyéből a' Gróf előtt ki-rántván, 's szemeit az égre függesztvén, így esküvék-meg: Halld-meg te, igaz Isten, az én beszédemet! 's Te-is, oh Vitéz Gróf, ezt az esküvést: Hogy-ha én kémélleni fogom életemet, 's ha vígan ki nem ontom, a' hol szükség lessz, az én véremet; hogy-ha, valamíg tart életem, el-hagyom Uramat; vagy ez ellen a' hely ellen *praktikákat* gondolok: Te, bosszú-álló Isten! magamat köveddel üss agyon, lelkemet pedig hanyatt pokolba vesd.

Volt ez a' FARKASITS Fő Kapitánnya Zrínyinek;² az ő serege két-száz harmincz kettőből állott; mindenike pántzérba, kar-vasba, és sisakba volt öltöztetve, 's ők-is mindnyájan Vezérjek után, fel-szóval a' szerént esküvének-meg.

Mihelyt ez a' Vitéz Kapitány seregével félre állott, azonnal jött utánna száz-ötven karddal NOVAKOVITS Iván; a' hátát haragos Tigris-bőr fedezte, a' paissára pedig kegyetlen Sas-toll volt szegezve. NOVÁK DEBELIÁK' nemzetéből hozza ő le eredctét; de bizony meg-mutatta tselekedetivel-is, hogy hasonló, Vitéz Eleihez. Már az ő lába alatt, sokszor számos Török zászló tört-el, sőt sok Török test, sok holt ló hevert nem tsak egyszer előtte.

Hoz ez-után száz meztelen szablját DANDÓ. Maga van előttök, 's úgy jár mint-eggy Oroszlány. Ez-is meg-esküvén, félre álla.

Utánna százal ORSITS István érkezék. Ennél nem szülhetett anya, sem mérészebet, sem természetesebet: erős testtel bíró: azt tudnád, hogy maga jár Márs, mikor ötten menni látod. Tsak szemeivel-is már sokszor kergetett ő Törököket.

Jött utánna SZETSŐDI Máté, nagy tarka ketsével, és pántzérral bé-fedezve; 's erős kezében temérdek mezítelen pallost hordozott. Ez-is, száz erős Legénnyecivel egygütt, le-tevé esküvését.

-
- 1) Ezen Leventa névvel igen gyakran él Zrínyi, mellyen igen vitéz Bajnokot ért. A' Törökök a' Leventán tengeri Katonát értenek, de Zrínyi ebben az értelemben sehol sem veszi.
 - 2) Az első Énekben a' Török tábornak, ebben pedig ZRÍNYI Miklós' Hadnagygyainak le-írását, akarta követni GYÖNGYÖSI-is a' *Kemény Jánosában*, de igen szerentsétlenül: ugyan-is nagy hiba az GYÖNGYÖSIBEN, hogy soha-is az ottan le-írt személlyek többször elő nem fordulnak. Ellenben ZRÍNYI a' maga munkájában mind a' két táborból valóknak dolgot ad. Sokkal jobban tette volna GYÖNGYÖSI, ha a' Császár' tábora helyett, a' Kutzuk Basáét írta volna le, 's ezek közül, leg-alább, Kutzukon kívül, még valamelyikéről emlékezetet-is tett volna, annak-is részt adván azon ütközetben, a' mellyben KEMÉNY János el-esett.

Hát ALAPI Gáspár, éppen négyszer ötven szablyával érkezék; hátát párdutz-bőrr fedezé; e' mellett vitéz módra szép daru-tollakkal vala fel-ékesítve: bővölködik ez nem csak vitézséggel, hanem okossággal-is.

Te sem maradtál-el, kegyetlen RADOVÁN Andorján; mert már az Urad, az Olaj Bék' sartzán ki-váltott. Hidgyétek, hogy ennél még az Oroszlány sem fenébb, ha egyszer a' Törökök' serege közé keveredik: küldött már ő hat-száz Törököt pokolba; de küld még ezeret, vagyon olyan hiszemben, és szándékban. Száz seb van már a' testén, a' mellyet hartzokban nyert, leg-többet akkor, mikor fogságba esett.

Ímhol STIPÁN GOLEMI-is¹ érkezék, 's mint egy halom, úgy lép serege előtt, rettenetes testével. Ennek soha-is fegyverrel ártani nem lehet, mert az ő bőre a' vasnál és a' kemény kőnél-is keményebb a' fegyver ellen.

Ím! BATA Péter-is egyitt-jó deli öltözetben ama' haragos PATATSITS Péter társával. PAPRATOVITS Farkas könnyű testével utánnok ballag. Ez mindenik száz-száz jó Legényt vezetett. Maga pedig KOBÁTS Miklós két száz Legényt vezérlett, mert a' Hadnagy CSEREI Pál a' minapi hartzon szerentsétlenül el-esék; de bizony ezeret-is méltán vezethetne ez, mert nálánál ravaszabbat látni hadban nem lehet.

Ezek utánn BALÁS Deák, NAGY-GYÖRI Mátyással, és MEDVEI Benedek', ama' hatalmas Bikával: igazán nevezték ama' hatalmas BIKÁ Andrásnak őtet, mert már ő egy tsapással csak, gyakran lovastúl ölt Törököt.

GERÉTSI Berta-is ötven Legénynek volt Vezérc, mert a' többi mind el-veszett az Olaj-Bék' keze miatt; maga GERÉTSI-is sebet kapott a' fején, azonn az utólsó hartzonn, a' mellyen Mehmet Bassa el-vesze.

JURANITS Lőrincz, Zászló-tartó vala eddig még csak; de mivel Vajdájának nem régen történt halála, érdemeiért mostan Vajdának tevék, már sok számos ütközeteken meg-mutatván vitézségét. Ennél szebb Iffjat soha még a' Nap' szeme, e' Világon nem látott. Vezet ő maga utánn kétszer ötven szablyát; utánna pedig OSZTRONI Péter más százat.

Ezek utánn hoz HORVÁTH RADIVOY száz Legényt; őtet százzal követi BAJONI Iván; GUSZITS András ismét százzal vagyon mindgyárt nyomokban. Ezen utólsó tartá-meg a' minap Zrín' Várát nagy bátorsággal a' Töröktől.

De ihon DELI Vid-is² a' Törökök' ostora; ugyan-is gyakor szaladásra tanította már őket. Ezen hatalmas Leventa leg-utólyára jött a' több Vajdák utánn, 's őtet ötször ötven haragos szablya követte: kevés volna nekem, ezt az Oroszlányhoz hasonlítani; mert hasonló, magához a' had-verő haragos Márshoz: még a' szeméből-is ki-tetszik, hogy ő halált és öldöklő lángot szokott terjeszteni maga utánn. Négy ölnyi vas-dárdát tartott kezében, a' testét selyem-pántzér³ inggel öltöztette, fejét pedig széles nyuszt-bőr kápával⁴ fedezte-bé, 's azonn egy keretseny szárny mutogatta szépségét; a' kezét

1) Stipán, Istvánt jelent a' Horvátoknál.

2) Ez volt Zrínyi utánn leg-vitézebb a' Szigeti Vajdák között, 's a' leg-főbb tselekedetek-is néki vagynak tulajdonítva.

3) A' Pántzér Ing még ennek a' századnak elején szokásban volt: hihető, a' Vitézek Pántzérokön fellyül viselték: ez az ing többire tafotából volt készítve.

4) Ez Süvegnek neme, 's talán eggy azzal, mellyel Kalpagnak hívunk.

egy nagy nehéz paizs súlyosította; a' lábán lévő nagy Mamur¹ pedig úgy látszott, hogy majd nem szántotta a' földet: e' mellett az oldalát kemény fringia kard támasztotta. Ez volt minden Szigeti Leventáknak² virágja: bőlt, erős, gyors, 's haragos-is, a' mikor azt akarja.

Ezek mind rendre meg-esküvének a' Szigeti Gróf előtt, hogy vele együtt inkább mind a' Várban akarnak meg-halni, mint-sem holtokig ő mellőle el-állanak, hanem az Országhoz, 's hozzá mind végig hűséggel maradnak.

E' szerint a' szorgalmatos ZRÍNYI a' mustrát el-végezván, a' Várnak állapotját kezdé meg-visgálni; az ágyukat a' bástyára renddel fel-húztatni, a' Vitézeknek fegyvert és port ki-osztogatni. E' mellett hozatott minden-féle hadhoz szükséges szerszámokat, 's minden-féle *prófontot*, bort, kenyeret, húst, és elegendő sót, sok kapát, lajtorját, minden-féle ástót, kár-tévő tűzi mesterséget, fetskendő tűz-óltót: számtalan deszkát, taligát, és tűzre-való fát; kemény tölgy-fából sok temérdek gerendákat; egy szóval: valami tsak egy vár' őltalmazásához szükséges-képpen meg-kíváztatik. Az-után meg-parantsolá, hogy senki az ellenséggel még tsak beszélni se merjen, mert ha rajta érik, hogy a' pogány Törökkel szóba eredett, tudgya-meg, fejével fizet érte; és ne reménylen ilyen vétkéért soha semmi kegyelmet-is. Végre Istrását-is rendele a' palánk körül, hogy azt mind éjjel, mind nappal renddel el-járják. Ezen parantsolatihoz képest, futnak, és szorgalmatoskodnak a' sok vitéz Vajdák, 's magok személyek szerint foglalatások a' Vár körül való serény vígyázásban.

Mikor mind ezeket rendbe vette volna ZRÍNYI, 's már ki-ki tudá a' maga' hívatallját; egy levelét írta az-után, tartozása szerint, a' Magyar Országi Királynak, ilyen-képpen.

Felséges Uram! már két hete vagyon, hogy a' Török Császár kardgyát r'ám készítte. Ezt én bizonyos meg-hitt embereimtől hallottam; melyet Felségednek tudtára adni kívántam. Én a' mint tőlem ki-telhetett, hozzá-is készültem már ahhoz mindennel, úgy-mint vitéz Szolgáimmal³ 's a' Vár' őltalmára szükséges minden-némű fegyverrel; e' mellett az czekhez köttetett szorgos vígyázással; egy szóval, minden meg-kíváztató jó rendelésekkel. De a' szerentsének vége egyedül az Istennél vagyon. Azt ugyan-tsak még-is bizonynal írhatom Felségednek, hogy Sziget' Vára' szükségeinek úgy tettem jó-előre mindenben eleget, hogy, ha keziünkönél való maradást rendelt annak az Isten; a' ki ezeket írja, tsak az tartya-meg azt Felségednek. De igen félek attól, hogy az Isten mást ne végezett legyen erről a' Várról, és a' Várral együtt a' te Szolgádról-is, mert mint a' fővenyet annyinak mondgyák lenni a' Pogányoknak számokat, azért tsak kövel-is bé-boríttathatunk általok. De tsak a' Te Felséges Fejed maradhasson egész-ségben, én magam' részéről örömet meg-halok, egyedül arra kívén Felségedet, hogy el-maradott Fiaim légycnek emlékezetében, és kegyelmében. Mostan pedig én magam, örökösen bútsúzó Tőled, mert tudom, hogy Felségedet soha többé nem látom;

1) Valami láb-beli, de meg-vallom tudatlanságomat, hogy nem tudom, mi legyen.

2) Már a' *Leventa* név fellyebb meg van magyarázva.

3) Itten nem kell azt a' szót *Szolga* közönséges értelemben venni; mert az a' Régieknél hadban szolgáló Nemest jelentett, melynek maradványa most-is meg-van ezen szóban: *Szolga-Bíró*, *Judex Nobilius*.

azért, a' ki a' Földet és az Eget teremtette, az a' Mindenható Isten légyen mindenkor Te veled.

El-végezvéen levelét, minek-utánna azt bé-pétséltelte, a' Fiát GYÖRGYÖT szépen meg-ölelé; az-utánn okosan 's röviden így szólla hozzája; de a' Gyermek-is¹ nagyon filelé az Attya' szavát: Fiam! én téged' most leg-utólszor látlak, és áldom azért az én Istenemet, hogy még néked hallanod engedte végső beszédemet: hallgass azért, Fiam, ezen utolsó intéseimre: Íme Uraságban hagylak én tégedet, mert kardommal-is bővítettem a' te értékedet; mindened lessz: de te-is tanúly Isten félelmet; az Isten-is úgy fogja meg-öregbítenni minden világi szerentsédet. Tanúld meg tőlem ama' valóban nehéz vitézség' módgyát-is; tanúly tőlem fáradhatatlanságot, 's Hazádhöz igaz hírséget; tanúly tőlem jóságos tselekedeteknek-is gyakorlását: mástól pedig szerentsét-is, és annak gyümöltseit. Én már eleget éltem; láttam mind jót, mind gonoszt, úgy, hogy már éppen meg-is úntam ezt a' hijában-valóságot: mert tapasztaltam mindenkor, hogy a' mit egy kézzel a' világ adott, kettővel mindgyárt vissza-rántotta. A' mellyben meg-nyughattam vólna, még eddig semmi olyan jót nem láttam, 's a' miben bizodal-mam' vethettem vólna, még eddig olyan meg-nyűgovást e' világon nem találtam. Tsak akkor egyedül, a' mikor Te-néked, Jehova! szolgálhattam, tsak akkor pihentem 's elégedtem-meg. Te-is, édes Fiam, annak szolgálly, és azonn az úton járj, a' mellyet az Ő Szent Fija rendelt. Ez ád néked arra erőt, hogy a' Török Pogányon győzedelmet vehess, 's még ezenn a' világonn-is az adhat tsak jó szerentsét. Osztán emlékezzél-meg az én sok hadi próbáimról-is, ne légy olyan, mint kemény sastól el-fajzott gyenge galamb; te-is, mint én, karddal keressed híredet a' pogány ellenség ellen, hadd mondhasák, hogy igazán ZRÍNYITől fajzottál. Én az égben az Istent imádom éretted, hogy a' te erődöt mindenkor gyarapítsa, és addgya azt, hogy néki kedve szerént szolgálhass, és hogy sok időök után végre meg-is láthass engem' a' mennyben. Mostan pedig ezen leveletem vidd gyorsan a' Királyhoz, hogy még jó idején tudhasson a' hadhoz készülni, 's az Ország' dolgához jó móddal nyúlni; mert nagy siettséggel maga Szulimán jó, ennek a' Várnak el-törlésére.

Kemény-szívű Atyám! mit kegyetlenkedel (így felele ezen szavaira az Ifjú ZRÍNYI a' nagy Bánnak) hát engemet magadtól el-akarsz te kergetni? még pedig, hogy tőled örökös időkre vályyak-el? Így én Sasnak fija lévén, nem lészek igaz Sas, hanem tőled el-fajzott veszni-való kölyök; hogy-ha én a' halál előtt ilyen igen fogok irtózni, és a' mit te víg szívvel keressz, én azt el-kerülni igyekezem. Valamelly szerentsét azért az Isten te-néked rendelt, méltó, hogy ugyan-azon szerentse hordozzon engemet-is. Az én el-bujásommal, ne gyaláztasd-meg, kérlek, a' te nagy nevedet; de mondd-meg, vallyon, mi végre tartsam hát meg ezt az én úgy-is meg-úntt életemet? Ez-e az a' vitézség, a' mellyre engemet tanítottál? hogy a' leg-első próbám-is el-bujásom légyen? 's engemet, mint ilyen nagy atyának rossz fíját, minden ember nevensen? Ah! ne adgya azt a' jó Isten soha-is én-nékem érni. Uram! vagy haggy-meg engem' itt magadnál, vagy engcdd-meg, hogy magam' kardgyával itt végezzem-el életemet. Oh! foggyon-el

1) György, valóságos gyermek már akkor nem volt; de a' fel-serdültt Ifjatskát, szokása Zrínyinek, gyermeknek nevezni.

előbb, nagy tsudával ama' nevezetes ZRÍNYI-név, mint-sem tsak egyyk-is közülök ilyen rút gyalázzattal éllyen.

Az Attya így felele néki okos elmével: Óh! bőltességgel tellyes nagy-szívű Gyer-mek! a' mennyire te keménységgel bővelkedel; annyira illik nékem tüzedet el-óltanom. Édes ugyan a' tisztességre való nemes vágyódásnak az ő gondolattya, 's vagynak sokan, a' kik magokat ez által örömet meg-is tsalattyák; de kevés felette, a' ki azt igazán tudná jól alkalmaztatni, 's a' ki a' valóságos jót, a' jó hírrel öszve tudná illendően tsatolni. Tégedet a' vakmerő bátorság ragadott-el; 's te olyan vagy, mint mikor az ingadozó ág a' sebess szélről meg-hajtatik; de bizony lészen még olyan idő, a' melyben benned-is a' már meg-értt vídám elme úgy fog tündökleni, mint a' kertet ékesítő szép virág. Nem jó, édes Fiam, hidd-el, idétlenül virágot szaggatni; így nem ditséretes néked idő előtt halált kívánni: most még te bizony senkinek sem tudnál azzal használni. Tartozol azért élni, és annak idejében Hazádnak szolgálni. Nem a' miénk a' lélek, hanem az azt teremő Istené. Vallyon te fogsz-e azzal a' te kedvedre sáfárkodni? Nagyobb szükségre tartsd-meg, Fiam, magadat, és e' szegény meg-romlott Hazánknek jobb idejére. Magam' részéről, úgy látom, szükség, hogy én itten végezzem most végső napomat: mert az Istennek itt tetszett rendelni az én utolsó órámat. Most utólszor tehát, illik meg-mutatnom mivóltomat, ki és mi légyek. Kövessed ezen-túl te-is, a' mikor a' szükség magával hozza, ezt az én mostani nagy próbámat.¹

BÁRÓ IDŐSB RÁDAY GEDEON.

XV. SCIPIÓ ÁLMA.

Játék-néző helyre alkalmaztatva.

METASTASIUS PÉTER'

OLASZ MUNKÁJIBÓL

KRESKAY IMRE

A' MAGYAR MUSEUM' IRÓJIHOZ.

Sz. Fejér-Vár, Kis-Assz. Hav. I-ső napj. 1789.

„– H a z a f i a k!

MELLY kedves mosolygással tckéntse, melly érzékeny szívvel vegye, betses iparkodástokat, és kellemetes munkáitokat édes Hazánk; ditső Nemzetünk' józanabb Részének köz meg-elégedettsége bizonyosakká tehet benneteket. Szolgálatotok öregbíti a' mostan uralkodó Felségnek Nevét; kinek élete' napjait fényesítti, mikor az ő Fejedelmi páltzája alatt lévő Tartományok a' Tudományokban, 's a' Hazai Nyelvnek

1) A' következő Negyedbe Zrínyi' Nyóltzadik Éneke fog tétetődni.

ékesítésébe', oly szembe-tűnő-képpen gyarapodnak. Lelkesítí a' kedves Hazát,
mikor végső vonaglási között-is láttya, hogy még él! --

Így, mikor az égő fáklyát
El-óltyák, akkor szikráját
Fényesebben lobbantya;
Így a' Hattyú, vég' óráját
Érvén, bútsúzó nótáját
Hangosabban folytattya.

De nem; -- nem haldoklunk. -- Szerentsés idők lesznek ezek. -----
----- Oh! ha e' szép bimbókat a' Szebb Nemünk'
meg-hasonlottsága nem kortososítaná, mely édes gyümölcsöket szedhetnének hajdan
hála-adó Onokáink illy reménylítő őltványokról! --- 's pedig nem panaszkod-
hatnak, hogy nem volna mit magyarul olvasni. -- Vagnak igen-is; sőt, ha valaha vóltak,
most bizony vagnak sok Magyar Írók, sok szép, és tudományokkal rakott Magyar
Könyvek; mit mondok? olyanok-is vagnak, millyeneket az idegen-nyelvű Könyvek-
ben keresnek, mellyek a' veszteglő szívnek érzékenyebb eretskéjit-is tetszetősebben
illethek. Ezekkel nem szer-felett ditsekszüink ugyan; tsak-hogy szemre-hányásoktól
mentt lehessen a' Magyar Múza: meg-győzöttetvén arról, hogy nem olly durva a'
Magyar Szó, mint-ha ebben nem lchetne nyájaskodni. -- Tí, Érdemes Hazafiak! sok
jó-illatú virágokból mint-egy bokrétát kötöttetek, ajánlván azt a' Magyar *Klórisok'*
kebelebbe, midőn külömb-külobb-féle szép verseket, és a' Hazai Nyelvnek betsesít-
tésére serkentető ajánlásokat foglaltok a' MAGYAR MUSEUM név alatt közre-botsát-
tott Negyedekben. Barátim! nem vész-el jutalmatok, -- ha e' Század talán homályosb
szemekkel hűnyorítottana-is igyekezet'tekre: de meg-érdemli üstökös Őseink' bódolg
emlékezete; meg-hálállya szemesebb Onokáink' szerentsés meg-elégedettsége.

MUSEUMotoknak régen-vártt II-dik Negyedét olvasván, szemembe tünt nevem a'
harmadik oldalon; holott én mind-eddig sem szaporítottam tudós tár-háza-
tokat. Nem akarom hál'-adatlanúl venni emlékezteteket; annak-okáért köszönet gya-
nánt íme küldök METASTASIUS Péternek, ama' nagy-nevű Olasz Poétának, kellemetes
munkájából általam anyai nyelvünkre fordíttatott egy két rövidebb darabokat.
Mellyekhez ha SCIPIÓ' ÁLMÁT, ugyan az említett METASTASIUSnak CICERÓ' után
módosabb találmányát, (mellyet minap M.B. Gen. ORCZY Lőrincz Úrhoz tisztelet-té-
telre nyelvünkön útasítottam) ragasztjátok, fel-öldoztok, reménylem, adósságomtól,
mellyre szívességtekkel köteleztetek. Vagnak még több efféle fordíttásim-is, tulaj-
don szüleménnyeim között, mellyeket a' jövődő Század' *Geniussának* káldozattyára
a' magánosság' kebelében tartogatok. --

Jók, és ditséretesek, sőt tökéletesek a' F o r d í t t á s r ó l közre-botsátott Regulák,
mellyek az I-ső Negyedben foglaltatnak. Nem rettenthetnek ezek el senkit attól, hogy
munkájit világosságra eresztteni bátorlodgyék. Szorossabbatskák ott, hol a' Verseknak
magyarázattyát illetik, mint-hogy a' Magyar Verseknak az eggyütt-hangzásban találan-
dó örökös tulajdonságát fenn-tartván, elég, ha a' Fordító az Írónak valóságos értelmét,
's indulattyát, tüzet, érthető-képpen ki-festi: annyival-is inkább, ha versekből versekre

tették a' fordítás.¹ Mondám: a' magyar verseknek az együtt-hangzásban találandó örökös tulajdonságát. – Tudom, idegen ítéletnek nevével fog ez büntettetni azoktól, kik a' Görög lábón járó Magyar Verseknek áldoznak. De én meg nem másolom ezekről valaha RÉVAI Miklóshoz írt verseimben tett ítéletemet.² – ÉN RAJNISnak, SZABÓnak, és RÉVAInak verseit olvasván, tagadni nem mérészelem, hogy a' Magyar Nyelv a' verselésnek ezen új mértékre vett módgyában, kivált a' hatos versben, a' Deáknak méltóságához minden Európai élő nyelvek közül, (melyeket értek, 's a' melyek effélében gyakorlották magokat) leg-közelebb járúl. De az a' kérdés, mely Európai nyelvben, ki-vévén a' Deákot, állatták a' Versben-szóllásnak módgyát Görög lábakra?³

1) A' M. MUSEUM' III-dik Negyedéhez való Tóldalékban, nevezetesen a' 306, 310, és 312-dik oldalonn, ez íránt már bővebben ki-jelentettem értelmemet. A' Fordítás' mesterségének leg-jobb, leg-igazabb regulája, tudni illik, az: hogy az Író, kinek munkáját fordítottuk, nyelvünkön úgy beszéltessük, a' mint ő, tulajdonságaihoz és írása' módgyához képest, beszéll vala, ha maga ezen a' nyelvonn írt volna. Mi kívántassék azonban erre, azt ugyan-azon I-ső Negyedben, és a' most-említett Tóldalékban, elég bőven, 's nyilván láthatni. – Vagynak némelyek, kik a' kérdésben-forgó Regulákat azért nem akarják helyben hagyni, mivel (úgy mondanak ők) azon regulák szerént hibául tulajdonítottat nékik, hogy-ha az eredeti írást meg-szebbítették. Örömet oly nagy, sőt nagyobb, embercknek kívánnának látszatni, a' millyenek önnön magok a' Szerzők, kiknek munkáikat fordították. El-hitetik azért magokkal, vagy-is inkább mí-velünk akarnák el-hitetni, hogy ők, az ő jeles fordításokban, valósággal magát az eredeti írást-is meg-haladták. D' ALEMBERT' és PLINIUS' szavaihoz ragaszkodnak, kik azt javallják a' Fordítottanak, hogy mint-egy vetekedő-társa az eredeti munka' Szerzőjének, úgy írjon. (Nihil obstat, — — quasi aemulū scribere. Plin L. VII. Ep. IX.) Igen-is! bölts tanács ez; és méltó a' követésre. De igyekezz tsak, az eredeti Író úgy beszéltetni magyarúl, a' mint ő a' maga' nyelvén beszéll, fogadom, érezni fogod, hogy nem kell ennél nehezebb, 's ditséretesebb baj-vívás. – Rendes dolog azonban, hogy ezek az emberek mind-tsak jobbítani 's szebbíteni akarják az eredeti írást; egy BÁRÓTZI ellenben (az ERŐLTSELEVELEKhez való elől-járó beszédében) gyengének ítéli a' maga fordítását, és egy KRESKAY meg-elégszik azzal, ha igyekezete fog tetszeni Olvasójának! – Vesd egybe próbául, kedves Olvasó, mind a' két résznek munkáját az eredetivel: 's tapasztalni fogod itt-is, hogy a' kérkedékenység tsúfos tulajdonság! – BAITSÁNYI.

2) Lásd RÉVAI MIKLÓS' Elegyes Verseit, a' 233-dik öld. – Pozsonyban, 1787.

3) Nem tsak a' Deákok, hanem több most-élő Európai Nemzetek-is írtak, 's írnak a' Görög mérték szerént Verseket; kétség kívül, hogy, nyelveiknek különböző minéműségekhez képest, nem egyenlő szerentsével. Nevezetesen a' Németek el-annyira belé-szerettek ezen versmértékbe, hogy többnyire már tsak e' szerént készített költeményeiket; azon különbséggel, hogy ők fő-képpen tsak a' hangzatra vígyáznak, 's következés-képpen sokszor két, három mással-hangzó előtt-is meg-rövidített a' magán-hangzó betűt; mivel-hogy az ő nyelveknek természeti hangzása úgy kívánna, és mivel egyéb-ként igen kevés számmal vólnának rövid-hangzású tagokból álló szavaik. Mivel mind-azon-által tagadhatatlan igazság az, hogy az egy-forma-hangzatú szókknak mértékletes egygyeztetése, valamint-szintén a' muzsikának édes zengedezése, kedves a' fülnek: szokások a' Német Költőknek, Görög mértékre szabott verseiket, a' mesékben, elő-beszéllésekben, poétai enyelgésekben, de kivált-képpen (a' muzsika' és éneklés' kedvéért) az énekekben, 's a' t. egyszer-'s-mind egyenlő-hangzatú szókkal végezni; hogy c' szerént költeménnyeknek (a' mint-hogy méltó 's illendő-is!) a' Szép Nemnél-is nagyobb kedvességet szerezzenek. (Illy módon van készítve FÖLDI Úrnak azon kis éneke-is, mely a' mí MUSEUMUNK' I-ső Kötetének II-dik Negyedében, a' 82-dik

Én nem fogom irigyelni Nemzetemnek, ha a' Vers-szerzésnek ezen új, és más Nemzetek előtt ismételten módgyában tökéletességre juthatand; de mind addig ugyansak Őseim' nyomdokin maradok, 's e' módot mételey helyett balzsamnak nevezem: amaszt pedig úgy nézem, mint-ha egy Szittyai lakost látnék Párisi rántzokban negédeskedni. Vayon minden Nemzetnek a' Vers-írásban természeti hajlandóságához alkalmaztatott tulajdon módgya, 's ezt ok-nélkül farba-rugni, el-vetni, meg-útálni, vakmerőség-nélkül nem bátorzkodunk. Szabad, sőt okosság, új utakat keresnünk, melyeken Hazai Nyelvünk' díszét a' Ditsősség' templomáig vihessük; de míg ez újjonnan fel-találtt ösvény oda vezesse követőjít, az Ország' úttýát ne óltsálljuk. – Ha Nemzetünk' gyengébb Nemét tekéntyük, nem ditsekedhetvén közfílők majd senki a' *Prosodiának* értelmével, (a' mellynek Reguláji úgy-is még ma sintsenek egészen tökéletességre hozva,) kellemetességet keresnek, és méltán, a' Verseknek egytűtt-hangzó végezetekben: sőt el sem hitetik magokkal, hogy Versekot olvasnak, ha azoknak egytűtt-hangzása füleiket nem gyönyörködteti: 's pedig képzelhettyük magunknak, melly sok buzgó ifjú Magyar Poétákat szülné, ha pártás Nimfáink a' Magyar Versek' olvasásában kedvet találnának. A' mi pedig az *Ódák'* sok-féle nemét illeti; mint-hogy ezekben írás-tudó Férjfiaink közül azok-is, kik a' Deák *Elegiákat*, avagy *Heroikumokat* örömet olvassák, gyakorlatlanok; Iffiaink pedig, szinte számkivetésbe küldetvén már a' Deák Nyelv Oskoláinkból, azokra többé nem taníttatnak; ha azokat az egytűtt-hangzás fő-képpen nem kellemesítíti, valósággal ízetlenek lesznek Olvasóink előtt. Mikor reménylheti pedig Nemzetiünk az olly kedves napnak tsak hajnalát-is, hogy Magyar Oskolákat nyílni lásson az Ékesen-szóllásra és Tudományokra vágyódó Fíjjainak? – De koránt-sem oda tzelozok, Barátim! mint-ha tőből ki akarnám irtani az *Elegiákat*, és *Heroikumokat*, avagy Görög 's Deák lábakra szedett Magyar Versekot. Betsesíttsek bízvást ezek-is a' Magyar Parnasszust; hogy mind-az-által amazokat meg-homályosíttani, vagy meg-gyökerezett hajdani ditsősségekből ki-forgatni ne kívánnýák.¹

oldalón, találtatik. – Ezen utólsókban különösen szükséges a' hang-mérséklés; nem-is lesznek addig muzsikához alkalmaztatható jó énekeink, míg erre nem vgyázunk.) Jobban szeretik 's betsílik azonban mind magokat, mind pedig anyai nyelveket, hogy-sem azt, az úgy-nevezett *Leoninum* versekre, a' régi tudatlanságnak ama' szomorú maradványira, le-aláznák; mellyek egynéhány esztendőktől fogva a' mí Hazánkban-is némelyleknél kedvet találni látszanak. Mí leg-alább, kik külömben mind a' Görög 's Deák mértékre vett, mind az egyenlő szó-tagokkal végződő verseknek, (tsak igaz poétai tűzzel 's ízléssel készítve legyenek) minden elő-ítélet nélkül való kedvellőji vagyunk, a' verselésnek ezen most-nevezett nemét gyermeki játéknak tartjuk, és éppen meg nem foghattuk, miként találhattya egy ollyan tudós és szép-tehetségű Férjfiú, a' millyennek GYÖNGYÖSI J á n o s U r a t lenni ismérjük, ilyen, 's több efféle, versben gyönyörűségét:

----- *Illik*

Öszve Minerva' feje, száz Gzitéra' teje. – Jegyzése a' MUSEUM' Ki-adójinak.

- 1) Ez a' védelem, a' mint látszik, RÁJNIS József Úr ellen voyon intézve, úgy-mint a' ki a' maga' *Magyar Helikonra vezérő Kalaúz* nevű munkájához való elől-járó beszédében a' Magyaroknál mind eddig-szokásban 's kedvességben lévő egyforma-végezetű verselést, *idő-veszegetésnek*, 's *gyermeki dolognak* nevezte. – J e g y z. a' K i - a d ó k n a k.

Így tehát barátságosan kezét foghatnak érdemes Poétáink, midőn az ágas-bogas ösvényenn-is SZABÓ, RÁJNIS, 's RÉVAIVAL a' Magyar Helikon' tetejére törekedhetnek, mellyre amazok GYÖNGYÖSIVEL, TELEKIVEL, BARTSAIVAL; BESSENYEIVEL, ÁNYOSSAL, FALUDIVAL; 's a' H u n n i á s', és H e n r i á s n a k említettő szüleivel, és a' Régiek' serege után, a' járott úton játszadozva juthattak. A' mi engem' illet: ámbátor amazokhoz érzékenyebben viseltessem, mind-azon-által tagadhatatlan örömmel olvasom ama' hatos lábakra szabott magyar verseket-is. De ki nem örülne olly tetszetős, olly elmés, olly hathatós ki-mondásoknak, a' millyenek azokban találtnak? Sajnálom egyedül a' Versek' bőtfűjinek apróságokat (a' MUSEUM' *elsőbb Negyedeiben*) mellyek ellen méltán panaszkodnak őszbe-tsavarodott Magyar Olvasóink, kik pápa-szemekkel-is akadozva nyomozhatták ki a' rendeknek értelmeiket: holott inkább ezek, mint *püderes* Ifjaink olvasnak anyai nyelvekenn. Írjatok tehát, Barátim! és tudós MUSEUMotok' óhajtott Negyedeinek halogatásával ne szenvedgyétek vágyakodásinkat kétségbe esni. Töltsetek kulatsokat Kasztalis' forrásiból, hogy Olvasóitok' szomjúságokat enyhítsétek. – Tellyes reménységgel biztatom magamat, hogy a' melly borostyánokat tudós fáradttságatokkal arattok, a' meg-unatkozás le nem tépi homlokatokról; annyival is inkább, hogy meg-tzáfolyátok azoknak vak-merőségeket, kik a' Magyarok' nemzetes nyavalyáji közzé számlállyák az állhatatlanságot."

M. BÁRÓ GEN.
ORCZY LŐRINTZ ÚRHOZ.

Sz. Fejér-Vár, Sz. Jakab' Hav. 20-dik napj. 1789.

A' MAGYAR MUSEUM' – – Írójnak hazafiúi szeretettel nemesített tudós iparkodások adott alkalmatosságot e' bátorságra, mellyel kívántam Nagyságod' nagy Nevétől ezen fordíttásomra kellető fényt költsönözni; ajánlásomnak okát pedig, a' Játék' végéhez ragasztott *Botsámat*, mellyet Nagyságod' érdemeihez hízelkedés nélkül alkalmaztatam, nyilvánosságossá teszi. SCIPIÓ ez: ama' kevély Kártágónak diadalmas el-pusztíttója, kit a' vak Szerentsének sem tündöklő hízelkedése, sem komor üldözése, igaz hazafiúi állhatatosságában meg nem tántoríthatott. – Isméretesek Nagyságod előtt ama' híres Római Poétának METASTÁSIUS Péternek érdemei, és az Olasz Ékesen-szóllásnak módgyában eleven tüzei, mellyek több-nemű munkájit lelkesíttik; annak-okáért, ha ugyan el-nem érhettem-is annak kellemetességét magyarázatomban, meg-elégszem azzal, ha igyekeztem tetszeni fog Nagyságodnak.

SCIPIÓ' ÁLMA.

A' JÁTÉK' ÁLLAPOTTYA.

NEM isméretlen a' Tudósok előtt *Publius Kornélius Scipió*, Kártágónak el-rontója. Fogadott Onokája volt ő az előbbi *Scipiónak*, ki az említett Várost meg-hódoltatván, Rómának adó-fizetőjévé tette, (kit mí, különböztetés' kedvéért, elől-nevén *Publius* nak fogunk nevezni) és Fija volt azon *Émilius* nak, ki *Perzeust*, a' Macedoniai Királyt, győzedelmi pompába vitte. Olly tsudálatoson magába-szerkeztette *Scipió* mind Őse', mind Attya' jó erköltseit, hogy az Ékesen-szóllásnak

leg-nevezetesebb Római Mestere *Ciceró* méltónak ítélte, annak emlékezetét eggy általa szerentsésen fel-talált híres *Álomonak* le-írásával örökösíteni; melly az Olasz Poétának alkalmatosságot adott, ezt Játék formában Nézők' eleibe alkalmaztatni; Nékem pedig a' benne található egy tökéletes Hazafinak képe a' fordításra. *CIC. in Som. Scip. ex Lib. 6. de Rep.*

BESZÉLLGETŐ SZEMÉLLEK.

SCIPIO.

AZ ÁLLHATATOSSÁG, } Isten-Asszonyok'
A' SZERENTSE, } képében.

PUBLIUS, Fogadott Őse Scipiónak.

ÉMILIUS, Scipió' Attya.

BAJNOKI KAR.

*A' Játék helyhezsetik Afrikában, Masszinissza'
Királyi Palotájában.*

*SCIPIÓ, álmadozva;
az ÁLLHATATOSSÁG; és a' SZERENTSE.*

SZERENTSE.

JÖJJ, és kövesd lépésimet,
Oh jeles Fija Émiliusnak!

ÁLLHATATOSSÁG. Az én nyomdokimat,
Jöjj, és kövesd, oh Scipió!

SCIPIO. De ki vakmerő
Háborgattya nyúgalmamat?

SZER. Én vagyok.

ÁLLHAT. Vagyok én,
'S nem kell bosszonkodnod.

SZER. Fordúilly hozzám

ÁLLH. Tekénts reám.

SCIP. Oh Istenek!

Mitsoda tündér fényesség!
Minémű isméretlen ékes zengedezés!

Vallyon mitsoda olly tündöklő, és

Vídám artzúlatok ezek!

De melly vidékben találom magamat?

És hát Tí, kik vagytok?

ÁLLH. Bajnokok' Dajkája.

SZER. Sáfárnéja

Minden jónak, melly a' Mindenséget eggyesíti.

ÁLLH. Scipió! Én vagyok az Állhatatosság.
 SZER. Én a' Szerentse.
 SCIP. És tőlem mit kívántok?
 ÁLLH. Hogy egyiket közülünk
 Egész életed' folyásában
 Társadnak válasszad.
 SZER. Mind-ketten ajánlyuk,
 Hogy bódoggá teszünk.
 ÁLLH. És magadnak kell el-tökéllened,
 Ha nekem többet hissz-e? vagy inkább hissz emennek.
 SCIP. Én? De Isten-Asszonyok — — — Mit mondgyak?
 SZER. Kétségeskedel?
 ÁLLH. Bizonytalan
 Tsak egy szem-pillantásig lehetsz-e?
 SZER. Nyújtom neked haj-fürtömet,
 Hát nem bizod-e reám magadat?
 ÁLLH. Hallod nevemet,
 Még-sem jössz hozzám?
 SZER. Szólly.
 ÁLLH. Végezz.
 SCIP. De hogyan?
 Ha akarjátok, hogy szóllyak,
 Ha el-tökéllenem kell magamat, engedgyetek
 Elmémnek időt, hogy pihennyen: tért, honnan
 Önnön magát meg-ismérhessen.
 Mondgyátok-meg nekem, hol vagyok? ki vonszott engem' ide? Ha való-e az, a' mit
 látok; ha álmadok-e, ha ébredtten vagyok-e, avagy ha eszemen kívül forgok?

Nem mer végezni
 A' bódúltt elme,
 Melly magát lenni
 Érzi le-verve
 Olly nagy el-ámúlttságban:
 Bámúl, kétséges,
 Rémsül, 's bolondoz,
 Szüntelen kétes,
 Melly elme haboz
 Szívnek hánykódásában.

ÁLLH. Igazságos kérelmed: rendről rendre
 Tudakozz bízvást, és tudni fogod,
 Mennyiről értekezni kívánsz.
 SZER. Igen: de rövidék legyenek,
 Scipió! kérdésid. Nem tűrhetem

Én a' veszteglést. Helyet, és tekintetet
Szüntelen' változtatni, kedvem tartya.

Könnyű vagyok, mint a' szelek,
Lábaim futásra készek,
Ábrázatom változó:
Most mérgesen tüzesedem,
Majd ismét le-tcsendesedem,
Egy pontban sem állandó.
Most kedvem van, egyg oszlopot,
Melly földig le-tapodtatott,
Egekig fel-emelni:
Majd ismét, mit fáradttsággal
Fel-magasztaltam, tsúfsággal
Tetszik a' földhöz verni.

SCIP. Tehát hol vagyok? Masszinissza'
Királyi Palotája, hol tsak nem régen
Szemeimet álomnak engedtem,
Ez bizonyára nem.

ÁLLH. Nem. Igen távúl vagyon
Afrika mí-tőlünk. A' Mennyeknek
Mérsékelhetetlen Templomában vagy.

SZER. Nem eszmélled-e olly sok
Igen fényes tsillagokról, mellyek
Körületted ragyognak? arról, mellyet
Hallassz, a' mozgó tsillagzatoknak
Szokatlan eggyező hangozásáról? arról,
Mellyet szemlélsz, a' tündöklő Száffir'
termérdekebb világáról, melly amazokat kerektségbe ragadgya?

SCIP. De vallyon, oh Isten-Asszonyok! ki szerez
A' tsillagzatok között egyg olly tetszetős
mesterséggel meg-eggyező zengedezést?

ÁLLH. Ugyan az, melly közöttök vagyon,
A' mozgásnak, és a' mértéknek
Meg-arányozott eggyenlőtlenység. Eggyütt
Kísztetik egymást a' kerengésben: mind-eggyik
Külömböző hangot botsált a' másiktól,
És mindnyájából egy meg-eggyező zengés támad.
Így külömb-félék

Egy lantnak húrjai; és még-is olly móddal mértékli a' fül, és a' kéz az éles-, és
vastag-hangút, hogy, illettervén, kellemetes hangzással zendülnek.
Ez a' tsudálatos szövetség,
Ez a' titkos rend,

Melly az egymástól különbözőket össze-szerkezteti,
Arányosságnak, rendnek, és minden teremtetett állapotok' mérték-sinórjának neveztetik.
Ez az a' mély tudományok' titkos sűgára, melyet számai közzé rejtett
Szamosnak Bóltse – Pithagorás.

SCIP. De miért eggy olly meg-eggyező
Nagy zengedezés nem hat-le mí-hozzánk?
Miért nem hallya ezt az élő földi lakos?

ÁLLH. Igen nagyon fellyűl-műllye ez
A' tí érzékenységték' tehetőségét.

Ki szemét Napra függeszti,
Látható erejét veszti,
'S a' Napot meg nem láttya:
Mert önnön tündöklésével,
A' szem-fényt szörnyű fénnyével
A' Nap homályosíttya. –
Ott a' zajos Nílus' partya
Körül, ki lakását tartya,
Az esdeső folyónak
Nem hallya szörnyű zúgását,
Kő-sziklák közt tajtékzását,
Hangját a' verett haboknak.

SCIP. 'S hát mi-némű zselléri ---

SZER. Úntig kérdezősködtél:

Válassz már.

SCIP. Tűrjed egy szem-pillantásig. --

Ugyan, 's mi-némű zselléri vannak

Ezeknek az örök hajlékoknak?

ÁLLH. Sokan, és külömb-külobm-féle részeiben külömbek laknak.

SCIP. Itt, hol mí vagyunk,

Ki telepedett vallyon?

SZER. Nézd tsak, ki jön elődbe, 's meg-tudod.

*PUBLIUS; a' BAJNOKI KAR; az-után
ÉMILIUS; és az ELŐBBIEK.*

BAJNOKI KAR.

SZÁZ Vitézek' nemzetsége,
Róma' jeles ditsósége!
Jöjj! mert már a' magas mennyben
Személlyed nem ismeretlen,
És Neved nem idegen.

Halhatatlan Eleidnek,
Nagy-érdemű Őseidnek
Ezer nyomát találhatod,
Mellyre magad' útasítottod,
Ama' fényes ösvényen.

SCIP. Istenek! igaz-e, vagy tsalom magamat?

Az én ditsősséges Nagy-Atyám, a'
Párt-ütő Afrikának meg-hódoltatója,
Nem az-e?

PUBLIUS. Ne kételkedgy: az vagyok.

SCIP. Faggyal borzadok rémülésemben. Tehát a' meg-hólttak ---

PUBL. Scipió, én meg nem hóltam.

SCIP. Úgy-de, porrá-változottat,

A' halotti pompás fáklyák között,
Már nagy ideje, hogy Róma meg-siratott.

PUBL. Oh hallgass.

Kevéssé isméred tennem magadat. Tehát azt hiszed-e? hogy az a' kéz, az az ábrázat, azok a' töredékeny tagok, mellyekkel környül-vetettél, azokból áll Scipió? Ah! nem igaz. Ezek tsak egyedül öltöztetid. Az, a' mi azokat lelkesítti, tiszta halhatatlan sűgár, mellynek nintsenek részei, és el nem oszolhat; melly akar, melly ért, melly emlékezik, melly gondolkozik; melly az esztendőkkal nem vesztü erejét; az, az, a' Scipió; és az meg nem hal. Felette igen igazságtalan vólna a' jó erköltsnek sorsa, ha a' koporsó után semmi belőlünk fenn nem maradna: és ha más javak nem vólnának azokon kívül, mellyek a' földön többnyire a' Rosszaknak jutnak. Nem, oh Scipió! Az a' tökéletes, minden okoknak első oka, olly igazságtalan nem lehet. Vagyon a' temető-sír után, vagyon a' jutalomhoz reménység. Azok, mellyeket látsz, a' fényes örök lakó-helyek, tartatnak az Érdemnek. És eza' leg-szebbik, mellyben él velem, ki-ki a' földön szerette Hazáját; valaki szentül fel-ajánlotta a' köz nyűgodalomért élete' napjait; ki vérét ontotta másokkal jól-tévő indúlattól.

Ha akarsz bé-fogadtatni,
Lakossihoz számláltatni
E' ditső hajlékoknak:
Őseidről emlékezzél,
Róllam el ne felejtkezzél,
Járj nyomán példájoknak.
Meg nem szűnt az élni soha,
Ki-ki, mint mí, úgy élt, noha
Testéből ki-vetkezett:
Ki-ki tsak magának élni
Kíván, oh! meg nem érdemli,
Hogy világra született,

SCIP. Ha itt élnek a' Fő-Emberek ---

SZER. Ha még sem tellyesedett vágyódásod,
Scipió! én tovább el-tűrni már nem győzőm.

Végezz ---

ÁLLH. Eh, haggyad! hogy kérdezősködjék tetszése szerént. Az, a' mit meg-ért, alkalmatossá teszi, hogy közöttünk itéllyen.

SCIP. Ha itt élnek a' Fő-Emberek,
Kik a' Hazának javára szolgáltak, e' lakó-helyekben miért nem szemlélem vitéz Atyámat?

PUBL. Szemeid előtt vagyon, 's nem látod?

SCIP. Igaz: igaz: meg-botsáss, vétkeztem, nagy-érdemű Atyám! de el-rémültt szemimnek vétke, késő meg-látásom, nem az elmémé, melly mindenkor maga előtt viseli képedet. Ah! Te vagy. Már fel-találom homlokadonn ama' hajdani atyai méltóságodat. Már, téged' szemlélvén, érzem szívemben a' tiszteletnek, és szeretetnek indulatit. Oh boldog Istenek! oh kedves Atyám! oh örvendetes nap! – De hogy'-hogy' fogadsz olly tsendesen? Tekénteted vidám ugyan, de nem indulatos. Ah! tehát engem' meg-látván, nem tapasztalsz magadban hasonló örömet, az enyimhez.

ÉMILIUS. Fiam! az örvendés mi-közöttünk a' mennyben más rendet tart.
Itt nem hat egész' a' nyughatatlanságig, 's pedig nagyobb.

SCIP. Magamon kívül ragadnak tsudálkozásim. Minden itt-fenn újság előttem; minden álmélkodtat.

ÉMIL. Le nem teheted a' hamis képzeléseket, mellyeket elmédben vettél a' földön, 's pedig olly messze vagy tőlle. Vesd-le szemeidet: Látod-e amott alatt azt a' tisztátalan ködbe keveredett kis golyóbisot, sőt azt az egy pontot?

SCIP. Oh Egek! A' Föld az?

ÉMIL. A' mint monád.

SCIP. 'S hát annyi tengerek, 's annyi folyóvizek, és annyi erdők, annyi temérdek Tartományok, ellenkező Országok, különböző Népek, és Tiberis, és Róma ---

ÉMIL. Mind abban a' pontban vagyon foglalva.

SCIP. Ah, szerelmes Atyám! melly kitsiny, melly hiú, melly nyomorúltt piattza van az emberi kevélységnek!

ÉMIL. Oh! ha te annak a' játék-tartó piatznak jól meg-visgálhatnád, Fiam! gyakorlójit; ha az ő bolondságokat, tébolygásokat, álmadozásokat láthatnád, és hogy melly, többnyire nevetségre méltó, ok háborgattya, hánnya-veti, vidámittya, epesztí, vagy szerelmesíti őket, mennyivel hiába-valóbbnak látszanék még előtted!

Tí ottan-alatt nevettek,
Mikor sírni szemlélhettek
Egy tsetsémős gyermeket:
Mert láttjátok, mi az oka,
'S melly semmiségért zokogva
Húllat sűrű könyveket.
Itt-fenn títeket katzagnak,
Mert ha-bár mindnyájatoknak

Deresedett hajatok:
Sőt meg-öszültt fővel, még-is
Életetek' küszöbén-is
Szinte gyermekek vagytok.

SCIP. Publius! Atyám! ah engedgyétek-meg, hogy veletek maradhassak. Örömost el-hagyom azt az igen szerentsétlen lakást ott-alatt.

SZER. Még nem engedtetik-meg.

ÁLLH. Még nem szabad.

PUBL. Sok van még hátra életedből.

SCIP. Én úntig éltem. Elég, elég én-nékem.

ÉMIL. Igen: de nem elég a' Végezés' intézetinek, Róma' javának, a' Világnak, az Égnek.

PUBL. Sokat tselekedtél, és sokkal több kívántatik még tőled. Nem titkos ok nélkül ditselkedhetsz, Scipió! mind ősi, 's mind atyai borostyán-koszorúkkal. A' te első ditsősséges verítékidet a' Spanyol térségeken nem tsupa történetből húllattad: nem-is tsak történetből viseled azt a' nevet homlokodon, melly Afrikának rettenetes. Nékem adatott meg-hódoltatása olly hatalmas ellenségnek, és téged' illet annak el-pusztítása. Menny! de készítsd-el nem kevésbé az inségekre, mint a' diadalmakra, szívedet. Minden esetekben, tsak ugyan-azon eggy, a' jó erkölts. Való: hogy hánnya-veti az ellenkező sors, de el nem nyomja; 's mikor szerentsétlenebb, akkor jelesebb.

A vén Tölgy-fa egy meredek
Hegy-öldalon, hol a' Szelek
Minden részről ostromlyák;
Bátrabban meg-keményítí
Magát, 's ellenek feszíti,
Mikor süvöltve víják.
Ha a' fagyos tél meg-fosztya
Szépségétől, 's meg-kopasztya,
Le-tépvén zöld levelét:
Gyökerét alább eresztí,
'S, ha-bár díszességét vesztí,
Szaporíttya erejét.

SCIP. Mint-hogy már az örök végezeseknek ellent-állanom hasztalan, engedelmeskedem.

ÁLLH. Scipió, most az ideje, hogy válassz.

SZER. Már most elegendőül tudósíttattál: Itélhetsz rólunk.

SCIP. Publius! meg kell lenni, hogy eggyiket ezen Isten-Asszonyok közül --

PUBL. Mind tudom. Válassz magad tetszésedre.

SCIP. Oh kérlek, adgy tanátsot, nagy-lelkű Atyám!

ÉMIL. El-ragadná tőled, oh Fiam! a' választásnak ditsősségét az én tanátsom.

SZER. Ha boldogságotat óhajtod, Scipió! már ne úntass; kapj a' szempillantáson, melyben ajánlom néked haj-fürtömet.

SCIP. De te, ki annyira alkalmatlankodol nékem, mondd-meg, mi okra nézve akarsz, hogy kövessék? miért kellene inkább téged' választanom, hogy-sem amazt?

SZER. De mi-tévő léssz? ha én nem kedvezek igyekezetidnek. Tudod-e, mi tehetőséggel bírok én? Én vagyok minden rossznak, és minden jónak szabad akarat szerént való Itélő-Asszonya ott-alatt. Ez a' kéz az, mely maga' tetszése-ként osztogatja a' gyönyörűségeket, és szenvedéseket; a' bosszúságokat, és betsűleteket; a' nyomorúságokat, és kintseket. Én vagyok az, ki építtem, ki fel-forgatom, ki meg-újítottam a' Birodalmakat. Én, ha úgy tetszik, Királyi palotává egy Juhász-kalyibát, és, mikor akarom, Juhász-kalyibává egy Királyi palotát változtatok. Hatalmam alatt vannak az égi háborúk, és a' tengeri zűrzavarok. A' tábori tsatáknak én-töllem függ ki-menetelek. Ha én kedvezek, még a' veszedelmekből-is diadalmi pálmákat nőtetek: és ha én meg-haragszom, ki-tépem a' Győzedelmesek' kezeiből borostyán-koszorújukat a' diadalom' küszöbén-is. Mi kell több? Az én uralkodásom alól nints ki-mentve az Érdem, nints a' Jó Erkölt; mert mikor a' Sors akarja, erősnek látszik az annál gyávább, gyávának az annál erősebb: és, Asztréa' truttzára, a' Vétek igazságos, és az Ártatlanság a' vérkes.

Kire vídám szemmel
Nézek, annak fénnel
Szolgál az Ég éjjel-is:
Zöldell annak réttye,
Gyümölszöz a' kertye
Még a' fagyos télben-is.
De kire komoron
Húnyorítottok, 's mordon:
Bú, baj attól el nem áll;
Árnyéket erdőben,
Vizet a' tengerben
Az magának nem talál.

SCIP. 'S hát az illy iszonyú hatalomnak, nints, ki ellent-álljon?

ÁLLHAT. Vagyon: Az Állhatatosság. Én, Scipió! tsak én szabok ki határokat, és törvényeket az ő rettentő birodalmának. Hol én vagyok, nem jut oda az állhatatlannak uralkodása; mert én-előttem nem tündöklének az ő ajándéki, nem-is retteneteselek fenyegetési. Igaz: hogy bosszút szenvednek néha tölle az Érdem, és a' Jó-Erkölt; de a' szép téteményeket, bosszontatásimnak meg-tzáfolója, az idő, fel-fedezi. Én vagyok, nem ő, ki a' Birodalmakat fenn-tartom; és a' te Őseid, a' te Rómád, ezt tudja. Igaz, hogy tántorog Latziomnak Brennus által a' szűk Tarpéjusra szorítottatott Szabadsága, de el nem pusztul. Ausidus' partjai körül látszik ugyan nyomorulttúl mind el-veszni a' fegyveres Iffiúság, a' Római Polgár-Mester; de kétségbe nem esik. Siet Hannibál Róma' Várossán végső diadalmat venni, 's majd el-borította zászlójával; de talál az-alatt Rómában a' Föld olly kintset, mely a' Győzedelmest meg-gátolja. Illy szépek az én

próbálatim, és e' próbáknak ellent nem áll a' Szerentse. Ő el-tsökken: 's végre ugyan-csak, változtatván tekintetit, jobbagyommá lessz gyalázattyára.

Tajtéckzik az erős kő szál,
Melly a' tenger' habja-közt áll,
'S mint-ha már le-süllyedne:
Úgy látszik: mint-ha dagályja,
Sőt önnön magánál habja
Nagyobbra emelkedne;
De azt bosszontódásokkal,
Ostromló dagadásokkal,
Habok meg nem víhattyák:
Sőt végre le-tsendesedve,
Alázódva, szégyenkedve
Lábait nyalogattyák.

SCIP. Nem kell több. Elég: Szép Állhatatosság! vezérelly engem', a' hová akarsz. Másokkal nem gondolok; íme, követőd vagyok.

SZER. 'S hát az én ajándékimat? ---

SCIP. Nem szer-felett óhajtom, meg sem vetem.

SZER. Én az én haragomat? ---

SCIP. Sem nem ingerlem, sem nem félem.

SZER. Hasztalan bánhatnád-meg, Scipió, valaha! Tekénts ábrázatomra; jól meg-gondold, 's az-után végezz.

SCIP. Már végeztem.

Mondd: hogy hatalmad nagy,
'S szabad Asszonya vagy
Te az egész Világnak:
De egy nemes Szívnek,
Egy bátor Léleknek
Nem tartlak Asszonyának.
Nem bánom, imádgyon,
Bálványozzon, 's áldgyon,
Kinek nints más érdeme;
Tsak avval kérkedik,
Mivel kedveskedik
Hatalmad' vak kegyelme.

SZER. De van-e olly halandó? ki mérészellye töllem meg-tagadni áldozattyát: ki az én kegyelmemet ne iparkodgyék meg-nyerni?

SCIP. Igen-is. Én vagyok az.

SZER. Jól van: tapasztally hát ellenkezőnek. Nossza jőjjerek, rettenetes Bóldogtalanságok, komor Inségek, bosszonkodásimnak szolgálóji; azt a' Vakmerőt nyomoríttátok-meg; által-adom ötet tí-néktek.

SCIP. Egek! mi lessz ebből? Mitsoda véres sűgárok! mitsoda ködök! mitsoda égi-háborúk! mitsoda setétségek ezek! – Ah! mely rettenő tsattogás bömböl az öszve-zavarodott kereksegekenn? ezer nyilak süvöltének hajam' szálai körül: és úgy látszik, mint-ha egészen fonákul fel-fordúlna az Ég. Nem: nem félek, gonosz Szeren-tse! hiába fenyegetsz, hiába kegyetlen! igazságtalan Isten-Asszony! – – – De ki ébreszt-fel? Kivel beszéllek? Hol vagyok? Hiszen, Masszinissza' lakó-helye ez. 'S hát Publius? az Atyám? a' tsillagok? az Ég? – Mind el-tűnt. Mind álom volt-e, a' mit láttam? – Nem: az Állhatatosság nem volt álom; velem maradt: érzem én az ő isteni ihletését, mellyel bé-tölti szívemet. Értlek benneteket, jó-akaró Istenek! jövőndőlésteket el-fogadom.

B O T S Á N A T

M. B. ORCZY LŐRINTZ ÚRHOZ.

URAM! nem SCIPIO, kit itt festegetek;

Ah! hidd-el, hazug szót előttem nem ejtek.

Koránt-sem SCIPIO rzélya verscimnek;

Őt említtem, 's Te vagy tárgya beszédimnek.

Azonban amannak ditsősséges neve,

Szemérmes félelmem' fedező szőnyege;

De SCIPIO' nevét csak nyelvem említi,

Érdemidet pedig szívem ditsőíti.

Ah' minek kell nekem

Azt tárgyúl keresnem,

A Felcdekénységnek

Maradványi között?

Mit r'ad bőven fűzött

Kegyelme a' nagy Égnek.

Kikről jó példákat,

Erköltsi próbákat

Ki tsak *h a l l*, Benned *s z e m l é l*:

'S pedig hívtelenebb

Mindenkor, és restebb

A' *f ü l*, a' látó *s z e m n é l*.

KRESKAY IMRE.

XVI.
PÉLDA
A' MEG-JOBBÍTTOTT MAGYAR VANIERBŐL.
A' PARASZTI MAJORSÁGRÓL.

FEL-ragad a' szép-hír' szeretet Párnasszus' hegyére
Engemet-is. Követendem ezen gyógyítani-tudatlan
Gerjedezeit; költői nevet szomjúzva keresvén,
Melly a' sírba le-szállt, 's meg-némúltt pornak-is hírét,
Tsak nem imádtatván, fel-alá hordozza Világon.

Ám de nehéz fegyverre ki nem mérészlem erőtlen
'S gyenge mivekre szokott kezeim' terjeszteni. Kertős
Árva Hazánk', Magyar és Erdély Országnak, czernyi
Válagatott deli Bajnokiban tág udvar adattván,
Fűzhetnék sok ezer koszorút a' vérbe-borított
Ütközeteknek helyinn, 's gyászos sír-halmok alatt-is
Meg-tisztelhetném azzal diadalmas Atyáink'.
Lenne kivált bő tárgyam, Hazánk' kegyes Annya Teréza
Ellenség' félelme, saját hív Népe' szerelme,
A' ki minap Mársnak mezejét Prussz vérrel itatván
Tartandó laurust aratott. De felette sokaknak
Nyomdokitól porosúlt ez az út: 's bár költsön akármit
Kedve szerént a' Vers-szerző; nem költhet ez annyit,
Mennyit véghez vitt örökös javainkra T e r é z a.
Sem kedvem nintsen, paputsot, sem vonni szekernyét,
Hogy nevetést tegyek a' nép közt, vagy bánatot hintsek;
Sem (mivel úgy-is elég epedést nyújt mostoha sorsom)
Sírni-tanúltt Alagyátskákkal bút újra nevelni
Nem keresek; sem más neviben, zabolátlan haragra
Gyúladván, szegező verssel sérelmet okozni.

Nálam leg-gyönyörűbb a' külső Póri Majorság.
A' minek örvendnek szemeim, versekbe szorítottam:
'S, hogy-ha Poétának nem szánt-is tenni kis elmém
Engemet, a' szeretet, 's természet r'ája segített.

Isteni Lételnek tsupa színlett képe, Liée!
Távozz messze: Czeres távozz: Egy nálam az Isten,
A' ki Világnak egész környékeit éri hatalmas
Karjaival, 's feles áldását terjeszti mezőnkre.

Emberi Természet' Szent Attya, Királlya, nagy Isten!
 A' nyavalyát és mérges halált messzebbre ki-zárló
 Édes öröm-kert' kintsi közé te vezetted az első
 Embert, hogy gyönyörű kebelében kedves időket,
 Ártatlanságát meg-tartván, töltene; míglen
 Régi viselt tetemin kényyre fel-adna, 's el-útván
 Élte' ki-nyúlását, fel-váltana Földet Egekkel.
 Egynek vétke miatt e' sorsból íme ki-hűltünk!
 A' tilos almának káros meg-evése gyümöls-fánk'
 Ékeit el-ragadá! már önként búza, bor, a' föld'
 Kebléből nem serked; hanem gyom, tüske, vadóttzal,
 Meg-szállotta komor színét, és egyre segélyti
 R'ánk-gyúladt haragod'. Fejet hajtunk; 's Néked Atyáink'
 Bűnös tetteikért kész engedelemmel adózunk.
 Nem kívánnjuk, hogy a' föld' keble gyümölszeit ingyenn
 Öntse reánk, 's, mi nem látván a' terhes ekékhez,
 Termesszen gyakor asztagokat; vagy az Emberi Nemnek
 Régi szerentséjét állítsd még lábra: hanem csak
 Annyi verítékét hogy szánd-meg, 's, mellyeket hajdan
 Nem tudta Természet, vidd eszközök által előbbre.

El-kezdem, te velem lévén, vizgálni helyeknek
 Természettyeiket; munkást majorokba vezetni;
 Nyájhoz látni; dologra tinót szoktatni; szelíd, és
 Vad fákkal földnek kebelét bé-vonni: mezőkhöz
 Látván majd az-utánn, aratás, 's a' többi dologhoz.
 Mellyet az esztendő meg-vár; veteményre beszédem
 És szőlőkre, 's borokra le-száll; szép rendbe szedettvén
 Már az határ, majd házi szelíd madarakra (galambra
 Fő-képp') jó versem: méz-gyűjtő méhek; ezeknek
 Házaik, országjok meg fognak rendre jelenni.
 Végre halas-tóval bé fog vezetődni vadas-kert.

Erdély, és Magyar édes Hazánk' Fő Naggyai! kikben
 Úgy-mint Oszlopiban, vagyon helyheztetve reménnyé
 Bús Népünknek; ezen munkát Tí-néktek ajánlom.
 Hajdani nyelveteken jelenik-meg előttetek, a' melly
 Hogy-ha ki-vész, ki-vesztünk Magyarok, 's hírtünk-is alig lessz.

SZABÓ D.

FOGLALATTYA
EZEN I-ső NEGYEDNEK

	Oldal
I. Prof. Virág Benedek Társunkhoz	3 [255]
II. Egy hív Szívnek keserve	12 [260]
III. Egy Hajóhoz	14 [261]
IV. Egy le-dőltt Dió-fához	15 [262]
V. Az igaz Nemesség	17 [263]
VI. Loudon' és Koburg' győzedelmeikre	18 [263]
VII. A' Teremtésről, Kőltemény	23 [264]
VIII. Ányos Pál Bartsay Ábr. Kapitánynak	49 [275]
IX. Felelet	44 [277]
X. A' Magy. Orsz. Tudom. Fő-Gyűlekezetihez	48 [280]
XI. Álom	52 [282]
XII. A' Frantz. Országi Változásokra	56 [284]
XIII. Két Magy. Hazafi' Érzékenységei	57 [285]
XIV. Zrínyi' V-dik Könyve	65 [289]
XV. Scípió' Álma	85 [296]
XVI. Példa a' Magyar Vanierből	117 [311]

MAGYAR
MUSEUM.

II-dik KÖTET. II-dik NEGYED.

I.
LEVÉL
A' M. MUSEUM' KI-ADÓJIHOZ
(1790.)

– IIA meg fogná töltek érteni, hogy Museumotokban az Igazság és gondolkozó Lélek olly szabadon lebeghet, mint a' vértse a' levegőben: úgy talán adhatnék el-kezdetű épületekhez, ha nem szegelet-követ-is, leg-alább töreket és polyvát, mellyel sarat gyúrhatnátok. Ha, mondom, meg fogjátok írni, hogy az Igazságot veletek (mint természetes, és nem iskolai Filozofusnak) énekelni szabad: akkor némelly darabjaimat fogom veletek közleni. De, meg-vallom, tartok, hogy úgy ne járjak, mint egy, nem tudom mitsoda, vad Királyról olvastam; a' kinek ha Miniszterei az igazat meg-mondották, a' szájokat bé-varratta; ha pedig hallgattak, a' füleikig hasították. Az első a' *Censura*, a' másikat pedig tí tselekedhetnétek velem. – Igaz ugyan, hogy már a' *Bastille*' helyén Szabadság' Templomát építettek; – de vallyon áll-e már Kassán a' Fanatismus' és rab-gondolatok' helyén épített Szabadság' Temploma? ezt nem tudom. Ha erről bizonyossá teszték, fogadom, hogy őszibe-tsavarodott fejemről a' Márs' sisakját óltáratokra függeszttem; és mikor M – – barátommal a' Horvát-kúti borból jól fel-hörpöntek, Anakreon-ként még a' Szerelemről-is dúdolok; – de keveset, mert *turpe senex miles, turpe senilis amor*. Ha ki-józanodom pedig, akkor Póppal, Szenekával, János Jakabbal (*Rousseau-val*), Helvétziussal, 's több szomorú józan Filozofusoknak árnyékaikkal-is társalkodni tudok; – mert meg kell vallanom, hogy már a' Műzsám többször rántzollya-öszve homlokát, mint-sem mosolyog. Ha ilyen társnak hasznát vehetitek, írjátok-meg; – fogjátok tapasztalni, hogy barátotokat azon lélek elevenítíti, a' melly úteket: t. i. az *Igazságnak* és *Hazájának szeretete*; 's tsekély szerzett talentomát a' véka alá nem fogja rejtteni. 'Tsak határt ne szabjatok lelkemnek, mellynek *karaktere* határnélkül-váló. – 's a' t. –

Addig-is, hogy róllam ítélhessetek, íme el-küldöm egynehány verseimet:

M – – Barátomhoz.

Sem azt, hogy a' lelke, sem azt, hogy a' testem
Mít mível, és mint van, Barátom, nem festem;
Mert ezen két létnek belső kerekéi,
Az Istennek titkos bölts végezései.
Ha ezt meg lehetne fogni az embernek,
Azonnal társai lennének az Istennek.

Halandó embernek nints arra szüksége,
 Hogy néki fel-nyíllyon a' titkoknak vége.
 Elég az, hogy birunk minden tehetséggel,
 Szerentsésen élni. M'ért vagy hát kétséggel?
 Hogy talán a' lelked testednek rossz törvényt
 Szabott, és ez-által készített néked örvényt?
 Ne hidd ezt, Barátom! mert a' test és lélek
 Egymással egészek, egymás nélkül felek.
 Ezek hívck egygyütt; eggy ösvényen járnak;
 Soha ellenkezést egymástól nem várnak. –
 Nem-de nem látod-e, hogy belénk öntötte
 Létiünk' fenn-tartását lelkünk, 's meg-kötötte?
 Ellenkező törvény hogy' lehet hát bennünk? –
 Ezen két baráttal, hidd-el, kell egygeznünk.

Úgy adta a' környül-állás, mikor ezeket a' tsekély verseket írtam, hogy tsupán tsak
 mint Filozofus, nem pedig mint Teologus, írjak; azért meg ne botránkozzatok. -- Ide
 írom még eggy a' *Magánosságról* készített munkátskámnak (mellyet idővel, ha tetszik,
 meg fogok küldeni) utolsó verseit:

Bóldogságomat én tsak ebben találom,
 Hogy-ha lelkem tsendes, mikor meg-visgálom.
 Egészség, szép asszony, jó barát, bor, kenyér,
 Az egész Világnál, 's kintsénél, többet ér.

BESSENYEI SÁNDOR.

Dragomyos Kapitány.

FELELET.

SOMOGYBÓL, téli szállásodról hozzánk-útasított betses leveled, tsak mostanság
 érkezék kezeinkhez. Nagy örömlünket okozta olvasása; mind azért, hogy tetszésedet
 meg-nyerni szerentsénk vólt, mind pedig, és fő-képpen azért, hogy, kedves M –
 barátoddal egygetemben, előbbre-is akarod segélyteni Hazánk' hasznára intézett
 igyekezettinket. Kár, hogy a' reánk-halmozott nagy ditséreték miatt ki nem nyomtat-
 tathattuk egészen, szép-elebenségí gondolatokkal, 's természetes, tiszta magyarság-
 gal készültt leveledet. Példa lehetnél általa sokaknak, miként kellessék a' köz jónak
 munkás elő-mozdítottásáról gondolkodni. –

Ígéred, hogy közleni fogod velünk némelly darabjaidat, ha meg-hallod tőlünk, hogy
 szabad az Igazságot társaságunkban énekelni. Igen-is! sőt fő törvényiünk az mí-nékiünk,
 hogy soha ötet leg-kissebben-is, tudva, meg ne sértstük. A' ki önéki leg-hívebb,
 leg-egyenesebb követője, az leg-érdemesebb a' mí tisztelettiinkre-is. De tudharod azt
 még-is, hogy az Igazság sem mutattya szízi mezítelenségét, mindenkor, mindenek
 előtt. Vígýázva jár ott, hol botránkoztatástól tart; 's azok előtt fedezi-fel inkább magát,

kik elég erős szemekkel bírnak, mennyei fényességének kár nélkül való nézésére. Az okos, betsületes-szívű, tudós Hazafi, ki igazán akar használni Nemzetének; mindenkor vigyázva, 's valami kis félénk bátorsággal ír; mindenkor szorgalmas figyelmetességgel meg-fontolja: vallyon, hazafi-társainak mostani gondolkozások? modgyához, erköltsi állapottyokhoz, 's természeti hajlandóságokhoz, – és különösen az időnek környül-állásaihoz képest, mitsoda foganatrya lehet közre-botsáttandó munkájának? – Vagynak p. o. olyan igazságok, melyeknek fel-fedezése gyakorta ártalmas lenne, és a' melyeknek eleven festése néha egész Országokat tűzbe hozhatna. – 's a' t.

A' KI-ADÓK.

II. EGY JÓ MAGYAR POÉTÁNAK VERSEIRŐL KÉRÉSÉRE TETT ITÉLETEM.

TE kértél, 's kedvedet tölteni fő-gondom;
Azért, verseidről mit tartok, meg-mondom.
Látok elmét, tüzet, 's ékes magyarságot;
De szeretnék látni több ártatlanságot.
Meg-botsáss, Barátom! az a' természetem,
Hogy a' rosszat, azért, hogy szép, nem szeretem.
A' leg-szebb gyümölcsben tsömört-szerző féreg,
'S a' méz közt-is gyakran lappang gyilkos méreg.
Az igaz kegyesség, 's tiszta erkölcs, nagy kints;
Annak gyökerére lassú mérget se hints. –
Én nagy tisztelője vagyok a' Szép Nemnek,
'S szépségét nevelni, tartom nagy érdemnek;
'S a' mitől az artzát-szépítő szemérem
Romolhat, egészen ditsérni nem mérem.
Sőt, a' mit ártatlan fiam vagy leányom
Nem olvashat bátran, magam-is el-hányom. –
Bezzeg, a' melly szépen, ha olyan jól szólnál,
Akkor nem ARANKA, hanem ARANY vólnál.

GRÓF TELEKI JÓZSEF.

III. [MI A' KIRÁLY, 'S MITSODA AZ ORSZÁG? stb.]

1. Mi a' Király, 's mitsoda az Ország?

Igaz: hogy a' Király az Orzágnak Feje;
De Király' Fejének az Ország Veleje.

2. II-dik J ó z s e f Császárról, mint Hadi Népének Gond-viselőjéről.¹

Egyiptusi József sok tár-házat töltött;
De Második J ó z s e f erre többet költött.
Ha ezt nem tethetné, olly nagy dolgot tenne,
Hogy vitéz Sergének Pelikánnya lenne.

GRÓF GVADÁNYI JÓZSEF.

IV.
EGY VALAKIRÓL.

NINTS veszedelmesebb,
Nints szenvedhetetlenebb,
Mint a' szegényből lett Úr,
Ki koldús-táskáját
Felejtván, 's gunyáját,
Minden finnyás orral túr.
Hasogat szőr-szálat,
Mindenben piszkálgat,
Tisztségét bálványozza:
Hazáját, Nemzetét,
Eszét, és életét
E' bálványnak áldozza.

KRESKAI IMRE.

V.
EGY FÖSVÉNYNEK
KOPORSÓ-KÖVÉRE.

ITT fekszik eggy Ember, a' ki semmit sem tett
Ingyen életében, 's felettébb gazdag lett.
Még a' sírjában-is azonn van bánattya,
Hogy ezt az Útazó ingyen olvashattya.

SÁNDOR ISTVÁN.

1) Lásd: A' mostani Török Háborúra tzelőző Gondolatok 's a' t. Pozsonyban, 1790.

VI.
[A' BORISSZÁK. A' RÉGISÉG. A' BARÁTSÁG.]

1. A' *Borissák.*

Ha holnapot meg-élem-e?
Azt én nem tudhatom.
De, hogy-ha holnapot meg-élem,
Azt jó bor mellett el-henyélem,
Bizonynal mondhatom.

2. A' *Régiség.*

A' régi Asszony zsembes,
A' régi Férj nem kedves.
A' régi Bajnok roskad,
A' régi Szűz el-hervad. –
Mindenben rossz a' régiség,
A' bort ki-véve.

3. A' *Barátság.*

Mit? Leányka! illy korodban
Arra kérsz-e engemet:
Hogy te-néked, mint Barátod,
Fel-szentellyem szívemet?

Nem tudod te, a' barátság
Melly nehéz olly szívek közt,
Mellyek választást nem tudnak
A' Barát 's a' Kedves közt.

Kérj szerelmet, szép Leányka!
Míg virágzik életünk.
Ötven-esztendősen korunkban
Jó Barátok lehetünk.

VERSEGI FERENTZ.

VII.
MEZEI DAL.

ŐSZ-TÁJBAN.

(*Jakóbi után, szabadon fordítva.*)

K. HOL vagynak a' violák,
Kik itt kékellettek?

'S töltsérkéjik frissítő
Illatot hintettek?
F. Ifjú! elmúlt a' tavasz,
'S a' viola-is el-asz.

K. Hol van ama' rózsás bértz,
Kin rózsát szaggattunk,
Mellyet kalapunkra, 's hol
Mellyünkre, aggattunk?
F. Szép Lyány! itt hagyott a' nyár,
Nem virított a' rózsza már.

K. Hol az a' szép tsergeteg,
Melly bőven itatta
A' réteket? hogy-hogy' van,
Hogy most szomjan hagyta?
F. Száraz nyár vőlt, 's hő meleg;
Ki-száradt a' tsergeteg.

K. Vezess engem' ama' szép
Terepély hárs-fához,
Hol beszélgetni ki-ki
Le-dőlt mátkájához.
F. A' szép hárs-fa már nem él,
Ki-tekerte azt a' szél.

K. Hol ama' szemérmes Szűz,
Ki, mint észre vette,
Hogy meg-láttam, le-hajolt,
'S el-pirúlt mellette?
F. Nem pirúl-el többször ő,
Mert el-vitte a' himlő.

K. De él amaz Énekes,
Ki itt a' rózsákat
'S violákat éneklé,
És a' hű Lyánykákat?
F. Szép Szűz! ő-is meg hala,
'S több dalt nem tsinál soha.

GRÓF IDŐSB RÁDAI GEDEON.

VIII. ESDEKLŐ PANASZ.

NE fély, ne fély, kedves Lélek!
Ne távozzál előllem.
Mondtam, hogy már nem remélek; – –
Miért tartasz hát tőlem?

Mit kesergetsz haszontalan',
Mit únszolod könyveim'?
Tudom úgy-is, bóldogtalan,
Hogy nem lehetsz az enyim! –

Látom, mint küszködik szíved,
Égvén titkos tiizében;
'S szemlélvén, mint eped Híved
Szerelme' nagy hevében!

Látom, nedvesültt szemednek
Mint hullnak-le gyöngyei,
Tudván, ér'ted mint gerjednek
Lelkemnek gyötrelmei! –

Oh! ha bánatimnak árja
Meg-hatotta szívedet,
'S még egészen ki nem zárja
Elméd régi Hívedet:

Oh, ne siess, drága Lélek,
Ne siess úgy előllem!
Tíéd vagyok én, míg élek; –
Ne tartózkodgyál tőlem!

BATSÁNYI JÁNOS

IX. BATSÁNYI TÁRSUNKHOZ.¹

MIRE magyarázzam hosszas hallgatásod'? –
A' szelek' szárnyára kelt-e fogadásod? –

1) Virtről Sz. Mih. hav. 13.napj. 1790-ikben.

Meg-tölt kétszer az Flóid; 's Batsányim' levele
 Tsak nem jó. – Mi talált, lelkemnek egy fele?
 Tán ágyba szakasztott a' súlyos betegség,
 Mellyct r'ád vonhatott a' szörnyű melegség?
 És ki-rekesztette kezedből tolladat,
 Mellyel meg-kecsesnéd örökös Társadat? –
 Vagy talán a' Magyar Múzsák' seregében
 El-merültél hárfád' veregetésében?
 Szeretem én őket, 's ők engem' szeretnek;
 Levelednek azért akadályt nem vetnek. –
 Nem szakadtál ágyba; 's, bár ez egy vígságod,
 Nintscn a' Múzsákkal örök mulattságod. –
 Más okát sajdítottm én feledségednek,
 Vagy pedig meg-másoltt szent ígéretednek.
 Tudn'illik, azt vártad, hogy meg-előzzelek,
 'S magam részemről-is újra le-kösszelek?
 Ím' a' példa. Kövesd. Siess a' postára:
 Nem győzi leveled' vární Virt' határa. –
 Országolok én itt tsendesség' ölében,
 A' földi bódogság' nyugtos kebelében,
 Távólról szemlélvén a' szelek' hartzait,
 'S a' dörgő egeknek le-tsapó nyilait.
 Mint partonn-ültömbenn, a' zajos tengernek
 Egymásra-dőlöngő habjai nem vernek:
 A' Népek' 's Királyok' hartzra-keltt peritől
 Nem tartok, nem félek tsergő fegyveritől. –
 Már szálas erdőkben fel- 's alá-járkálók,
 Már kékes völgyeknek öbliben sétálok;
 'S műlatom magamat tegzes Diánával,
 Vagy magyar hangokonn éneklő Múzsával.
 Már öreg hálókat vetvén a' Dunába,
 Az apróbb halakat visszük a' bárkába:
 A' Tokot, a' Vizát kötelekre vettyük,
 És, ki-tzövekelvén, vízbe eregettyük.
 Mint tengeri borjúk, nagy rendre hevernek;
 Néha meg-indulván, fővenyt fel-kevernek:
 Árkokat has'gatnak vagdaló farkokkal,
 Fetskendik az eget fel-tsapott habokkal. –
 Sokszor ablakomról virágos kertembe
 Le-le-tekéntgetek dellyest hevertembe':
 A' gyenge virágok ki-fejtik magokat,
 'S mosolyogva küldik nékem illattyokat.
 Innen túl eresztvén a' Zsitván szemeim',
 Szárnyokra botsáttom képzelődéseim'.

Itt a' Pati térség: itten feji nyáját
 Títir, itt éteti Koridon tsordáját.
 Itt hullnak a' Nyúlak az ebek' szájától,
 A' Fú, 's Fogoly, ólmot ki-szóró puskától. –
 Már tovább nem nyújtom most-kelő versemet;
 Ezekből-is láthat'd öröm-életemet. –
 Tekerd-fel húrjait heverő lantodnak,
 'S meg-leltt bődögságánn örvendgy Barátodnak.

BARÓTI SZABÓ DÁVID.

X. A' RÓKA, ÉS HOLLÓ.

EGGY éh Holló lopott egykor egy darab sajtot,
 A' mellyel egy nagy fára száll.
 Felettből éhes volt, 's folyt szájából a' nyál,¹
 Midőn egy vándorló Rókát-is arra hajtott
 A' szerentse – vagy szerentsétlenség.
 Ha éh volt a' Holló, ez-is az volt ám még!
 Hogy szárnya nints, tsak azt bánta;
 Mert éh gyomrának szánta
 Mindgyárt a' sajtotskát, mihelyt a' fához ért.
 Hogy azt azért gyomrába tsallya-bé, minden fortélyt meg-hány,
 'S illy szókra fakad végre ki:
 E' szép madárhoz képest a' Páva mi?
 'S mi a' leg-festetb Publikány?²
 Ám tartsa szépnek más a' zöldet, sárgát, kéket;
 Ám légyen szép a' pontzjon, 's karmazsín:
 Tsak paraszt-ízlésűk betsűlik a' festéket;
 Az én szemem előtt leg-szebb a' holló-szín.
 Én a' hízelkedést nem szoktam: Féniksz vólnál,
 Ha még e' mellett szépen szólnál. –
 Itt a' bolond madár akarta
 Mutatni gyöngy-szavát; de ki-tsúsзык a' sajt,
 'S azt tsak hamar a' Róka fel-kaparta.
 Az el-bámúltt Holló nézi, 's nagyot sohajt.

1) *Folyt szájából a' nyál.* – Ez, a' hollóról, igen mérész metafora!

Jegyzése a' Ki - a d ó k n a k.

2) Leg-elevenebb 's leg-több-féle színek vagyon minden madarak között a' Publikányoknak;
 úgy, hogy némellyikben minden most itten alább neveztetett színek fel-találtatnak.

De nem gondolt azzal a' Róka, hogy sohajtott,
Sőt ilyen tsúfot űz: 'Tudd-meg azt, jó madár!
Hogy a' hízelkedés illy jutalommal jár.
Úgy-e, hogy tsak meg-ért e' letzkém egy kis sajtot?

* * *

Az emberek közt-is be sok van illy tsalóka
Szór-színlő Róka!

G. ID. RÁDAI GEDEON.

XI.
BARÓTI SZABÓ DÁVID
TÁRSUNKHOZ.

HALLÁM, Barátom! tárogatód' szavát,
'S szent harsogását; melyet ama' vitéz
Szabólts' ditsősséggel-virágzó
Vérei' tiszteletére fűjtál.¹

Melly tűzbe hoztad szívemet, oh Magyar
Hazánk' szerentsés Bárdusa! Nemzetünk'
Díszére termett Ossziánunk!
Mennyei-langozatú Poétánk!

Meg-értt korodnak napjaiban, mikor
Lankadni szoktunk, olyan az éneked,
Mint egy dagadtt felhő' nyögése,
Melly dörög, és az-utánn magából

Széllyel halálos mennyköveket lövell;
'S így a' puhúltság' karjai közt magok'
Vesztekre nyugóknak szemekből
El-veri a' veszedelmes álmot.

Haj! sok Vitézek', 's tízmeres-érdemű
Nagy Embereknek gyászt-okozó gonosz
Álom! repűlly-el messze rőlünk,
'S vissza se jöjj soha Nemzetünkre!

1) Lásd: *Örvendező Vers T. N. Szabólts Vármegye' öröm-ünnepére. Pünkösöd' Hav. 30-diknapján, 1791.*

Most-is pirúlunk seb-helyeink miatt,
Mellyekre nézvén, könyvbe borúl szemünk. –
Mi haszna! – Térj, Múzsám, magadba,
'S köss koszorút szeretett Szabónknak!

VIRÁG BENEDEK.

XII.
A' HÓLDHOZ.
(*Virten. 1791.*)

SZÉP Hóld, setétes Éj' világos Asszonya!
Midőn szemem' r'ád fel-vetem,
'S kerekded artzád' szűz havát, 's ezüst-kotsid'
Tsudálom; óráim sebess
Szárnyakra kelvén, észre sem veszem magam:
'S ha szinte venném-is; szabad
Hűs Ég alatt ébren maradni kész vagyok,
Tsak-hogy tovább nézhesselek. –
Oh, de Te futva követed a' le-mentt Napot;
'S a' tsillagokkal gazdagon-
I límzett Egckről el-sietsz! – 'S miért sietsz? –
Rég-ólta nem vólt képed illy
Szép-tiszta; nem vólt illyen fényes, udvarod.
Bátyádnak el-szállása, tsak
Alig van érzéstinkre: most-is fel- 's alá-
Jár kél az Útas: fegyvere
Mellette lévén, a' Vadász zöld gally alatt
Úl, 's a' szerentsét várja. Nézd!
Itt a' vizekből Néreus' Leányai
Virágos hanttal bé-fedett.
Partokra kelvén; ott az erdőbéli szép
Fejér Kar, a' tér völgyeken
Lejtőzve mulatoznak. Hallyad Títirus'
Sípját; Damétás' énekit
Hallyad: szerette Fillisért fohászkodik;
Fillis' nevével zeng, mező,
Hegy, völgy, liget. – De leg-nagyobb ditséretet
Reád ruháznak, tellyes Hóld,
'S színtetlen áldást mondanak; mint-hogy neked
Tulajdonítyák mindenek
Méznél-is édesb örömök'. – Állítsd-meg kotsid',
'S hallgassad énekléseket. –

Heába tartóztatlak! – Itt hagysz! 's a' mi több:
 Horpadni kezd szem-látomást,
 És bé-setétül már-is oldalad: ki-nyúlt
 Két össze-hajlott szarvad: ím'
 Egészlen el-fogyott ez-is: már semmi rész
 Nints-fenn belőlled, – Sorsomat
 Látom-e te-benned? – Ah! közelget nékem-is
 El-költözésem! – Nyugtomat
 Ismét merő baj, gond, teher tseréli-fel. –
 Oh Hóld! meg-újjúlsz Te megínt.
 Én mit reménylyek? – Ősszel ilyenkor talán
 Sír-halmomon fogsz fényleni!

BARÓTI SZABÓ DÁVID.

XIII. JÉREMIÁS' KESERVEI AZ EL-PUSZTÚLT JÉRUZSALEM' VÁROSSÁN.

LÁTVÁN Jéremiás, hogy ama' fő nemzeti Város,
 Jeruzsalem, szörnyen ki vagyon forgatva helyéből;
 Hogy már gyászba borúlt gazdag pompája, hogy el-tűnt
 Fénnye, 's ditsősséggel ragyogó felsége: meg-indúlt
 Szívében, 's a' templomnak töredékire dőlván,
 Sok zokogási között bús mellyét verve, Hazája'
 'S Polgár-társainak vesztét így kezdte siratni:

Első Keserv.

Hát illy véletlen, 's illy gyászos sorsra jutott-e
 E' Város, melly büszke fejét, mint földi Királyné,
 Fenn-tartotta minap; 's a' mellynek imádta hatalmát
 Minden egyéb nemzet, 's diadalmát látta, tsudálta?
 Mellynek az ellenség meg-rémült néha nevére,
 Hát rab-lántzra vagyon már bátor népe szorítva?
 'S régi szabadságát el-vesztvén, szolgálai módra
 A' dühös Asszírirus' gőgös kényyének adózik?
 Haj! szép Vára, Sion, ki-ürült egyszerre, 's ki-pusztúlt!

El-hagyatott! kínos sorsát jajgattyá setétes
 Éjjelein, de haszontalanul foly két szeme; nintsen,
 A' ki rokon kézzel le-törölné könnyeit, a' ki
 Meg vígasztalná szomorú fájdalmait. Ah' nints
 Senki, kivel sirhasson-is egygütt. Mindenek íme

Meg-vetik! A' kik előbb frígyessei voltak, el-állván
Tölle, szerentsétlenségét gúnyolva katzagják.
'S így mérget hintnek vad örömmel szíve' sebére.

Júdás, hogy szomorú rabságra ne jutna, 's Hazája'
Régi ditsősségét most porba' heverni ne látná,
El-szalad, és idegen nemzethez költözik, a' hol
Még a' vérengző Káldor nem vólna. Heába
Bújdosik! El-foglalt már mindent gyilkos erővel;
Mindent dúl, rettent, pusztító fegyvere; nintsen
Egy hely, mely bátor szállást adhatna szegénynek.

Oh Sion! a' te jeles, 's felséges templomod, a' te
Óltárid, mind el-pusztultak; tornyaid, ékes
Oszlopid, a' földön szanaszátt le-terülve hevernek.
Jaj, 's panaszok töltik szomorú utszáidat. Ah! nem
Láthatsz már ez-után, ki te-benned régi szokásként
Áldozatot tegyen Istennek, 's szent ünnepet ülljön.
Papjaidat gyászban látom keseregni; leányid
A' ragyogó nap-fényt sem akarják látni, 's halálos
Fájdalmok közepett, ártatlan mellyöket ütven,
Tépik, 's szaggatják hajokat: valamerre tekintek,
A' sok szörnyűség' rémítő képei búsúlt
Szívemet érdeklik, 's szemeim' vér-könyvbe borították.

Tudn'illik, már most az Igazság' Istene méltó
Bosszút áll rajtad: régen le tapodtad az Ő szent
Törvényt, kegyes intésit ki-nevetted; örültél
Undokságidnak, sőt napról napra tetézted,
A' sok bűnre hanyat-homlok, mint esztelen állat,
Szüntelenül vetemedvén. Hogy vesztedre jutottál,
Jérusaleml! hogy az ellenség fel-dúlta temérdek
Kintseidet; hogy az al 's fel Rendet el üzte; hogy annyi
Kisdedeket dühösen ki-ragadt az anyáknak ölejkéből,
És fel-mészárolt szemeik' láttára, kegyetlen
Fegyverrel: mind ezt fertelmes bűnöd okozta!

(A' többit máskor.)

VIRÁG.

XIV. MITSODA AZ EMBERI ÉLET.

ÁRTATLAN Tsetsemő! kis alak Magzatom!
Mit érzek, ha látlak, jól ki nem mondhatom.
Két olyan indulat, mely együttl nem lakhat,
Érzékeny szívemig majd egy erővel hat.
Bánat 's öröm rendre körülöttem vagynak,
De, melyik erősebb, kételkedve hagynak.

Örülök, ha nézem tsetsemő korodat,
Sírok, meg-gondolván jövődő sorsodat.
Most olyan boldog vagy, a' mint ember lehet,
Még finnyás szívem-is itt gántsot nem lelhet.
Még az egészségnek nem érzed hibájit;
Még úgy-sem az erkölts' szörnyű nyavalyájit.
Felebarátodat nem tudod gyűlölni,
Hírében nevében, mint mí egymást, ölni.
A' szeretetlenség, a' mely kettőt kínozt,
'S a' nem-szeretőnek még nagyobb kint okoz;
Együttlgyű szívedben szállást nem verhetett,
'S maszlagos mérgével még meg nem étetett.
Nints még semmi bajod a' nagyra-vágyással,
Oda-futó pályán nem versengesz mással;
Nem kínozt a' pénznek alaton szerelme,¹
A' birtt 's nem-birtt jóknak egyenlő gyötrelme;
A' mellytől sok eszes, lett és léssen bolond,
Nem bánt a' sorsodnál fellyebb vágyódó gond.

1) A' *pénznek szerelme*. Ez, a' mí itéletünk szerint, hibásan van mondva; mivel-hogy a' *szerelem* és *szeretet* között különbség vagyon. A' *szerelem*, tulajdon-képpen, nemi hajlandóságot 's indulatot jelent. Azért nem mondatik, 's nem-is mondattathatik: *felebaráti szeretet* helyett, *felebaráti szerelme*; vagy *Hazának szeretele* helyett *Hazának szerelme* (a' mint a' mí *Bé-vezetése*inkben is, a' XVII. óld. 10. sor. helytelenül van téve.) 's a' t. – Továbbá: valamint az *Amor-t* a' Régick két értelemben vették: úgy meg-külömböztethetjük mí-is a' Szeretetet a' Szerelemtől, ime' szép versek szerint; mellyeket ama' *jó szívből költt*, noha nem elég egyenes itélettel készültt, isméretes *Szatirában* olvashatni:

„A' Szeretet vala; Fébusnak mennybéli követtye,
Húgainak szeretője, tsalárd Szerelemnek az öttse.”

Ezt a' jegyzést senki sem fogja szükségtelennek itélni, ha meg-gondolja, melly gondos figyelemességgel kellessék lennünk, hogy-ha nemzeti nyelvünket ki-mivclni, 's arra a' tökéletességre vinni akarjuk, hogy meg-határozott-értelmű szavaink légyenek; a' mellyek nélkül a' tudományokban (fő-képp' a' Filozofiában) kevés elő-menetelt tehetendünk.

Jegyzése a' K i - a d ó k n a k.

Nem isméred még, melly nagy kín az irigység,
 Melly szüntelen-kínzó kegyetlen ellenség.
 Nem isméred még a 'lélek' furdalását,
 E' belső bírónak kegyetlen kínzásit.
 Nem tudod még, Kisdéd! mi a 'két-színűség,
 A' melly nélkül lenni, már ma egygyűffség.
 Nem tudod, hogy ez egy vétek többet használ
 A' Világtól-tsudáltt Kátó' virtussánál;
 Ő tsak halni tudott; azok élni tudnak,
 A' kik magok mellett jó móddal hazudnak.
 Ha igaz szükséged nints, mondva nem tsinálsz,
 'S, mint mí gyötrelmünkre, módokat nem találsz;
 Leg-nagyobb szükséged vagyon az emlére,
 Azt pedig a' dajkád nyújtja már előre.
 Néked még a' Világ Paraditsomi kert,
 Nem az annak, a' ki esméri az embert.
 Most vagy életednek arany-idejében,
 Az az, annak éppen első kezdetében.
 De mennyivel hosszabb a' nap a' hajnalnál,
 Annyival tovább tart, 's több a' rossz a' jónál.
 Most [ö]rfülök; de, ha tovább gondolkozom,
 Rajtad sokkal méltóbb okból siránkozom.

Még ki nem nőheted koránt-is bőltűdöt,
 Még el sem végczed első esztendődet,
 Már kezdesz kívánni tilalmas dolgokat,
 Már sírsz, ha előlled el-rejtik azokat;
 'S a' mit a' Természet fájdalom' jelének
 Tett, te már azt tészed tzéled' eszközének.
 Hogy-ha sirásodért apád, anyád meg-szán,
 'S azért, hogy te rossz vagy, ő kedvezni kíván:
 Már az uralkodás' tsűfos szeretete
 Meg-van, 's vele minden rossznak a' kezdete;
 Már kívánságiddal nő nyomorúságod,
 'S enyészik aprónként első bődoltságod.
 Ha sár van, játszani kívánsz az udvaron,
 Nem járhatsz, még-is sírsz, ha hordoznak karon.
 Le-tesznek a' földre, előre botorkálsz;
 Meg-tűöd magadat, és még inkább lármálsz.
 Majd, ha jární már tudsz, futkározni kívánsz,
 'S néha veszedelmes bárány-butzkokat hán'sz;
 'S, mint-ha az nem vólna elég, meg-is vernek;
 Így tészünk erővel két-színű embernek:
 Másszor, ha el-esel, már fillenteni tudsz,

'S, hogy kitsiny hibádat kissebbé tedd, hazudsz.
 Addig hallsz tseléd-től zsémbet 's vádoskodást,
 Hogy azonn kezd-ei selyp nyelved a' szóllást.
 Majd egyik, majd másik tselédet vádolod,
 'S, hogy erősebb légyen a' vád, ki-pótolod.
 Akár-hogy' dorgállyon apád', anyád' szája,
 Hathatós lesz nálad a' tseléd' példája.

Azonban érkezik a' tanuló idő,
 Az ötödik újabb bút hozó esztendő.
 Nem igen illesz már leányok' házába,
 Azért Tanítottónak adnak hatalmába.
 Ott a' tanúlással kezdenek kínnani;
 De szükséges kín az, ki kell azt állani.
 A' nélkül az ember, mikor nagy úr-is már,
 Vezeték-nevéül azt hallja, hogy számár. –
 De nem olyan könnyen adgyák a' tanulást;
 Sokszor el kell hagyni azért a' laptázást.
 Huszon-négy betűkön kezdik gyötrelmedet,
 Akár mutasd hozzá, akár ne, kedvedet.
 Ezeknek neveit míg meg-tanúlhatod,
 Úgy lehet, hogy rendre majd mind meg-síratod.
 Ha ezeket tudod, majd kettőnként vészik,
 Az-után elődbe csoportonként tészik.
 Mikor így-is tudod, híjják olvasásnak;
 Ez már az eszköze minden tanulásnak. –
 Mihelyt olvasni tudsz, Deák szóra fognak.
 Ezt ma sok nem tartja szükséges dolognak.¹
 De valamint, a' ki ihatik kút-főből,
 Nem iszik az onnan ki-folyó fertőből:
 Úgy az apád inkább régi Tudósokkal
 Ismérkedtet, mint-sem sok máj majmokkal.
 Hogy pedig ismérhesd, tudni kell nyelveket,
 Mert minden Fordító meg-lopja ezeket.
 Meg kell azért néked e' nyelvet tanulnod,
 Ambár szenvedéssel essék hozzá-jutnod.
 Hogy abban igen sok időt tölts, nem mondom;
 'S hogy egyszer-'s-mind mást-is tanúll, lesz r'á gondom.

1) Ezen munkátska akkorban készült, midőn, közönséges dolgaink Német nyelven folytattatván, sok Magyar Hazafiak (ha ugyan-tsak ezen néven lehet őket nevezni) a' Deák Nyelvet, az anyáival, 's egyszer-'s-mind nemzeti erköltséinkkel egyetemben, szükségtelennek tartották.

Külömben-is: a' ki Deák nyelvet tanul,
 Az más nyelvekhez-is több foganattal nyúl;
 Mind azért, hogy itten a' szállás' törvénnét
 Tanúlván, könnyítíti más nyelvek' ösvénnyét,
 Mind pedig, hogy nagyobb része a' nyelveknek
 Vagy édes leánya, vagy sógora ennek.
 Ebben kell tanulnod az ékesen-szállást;
 Ez pedig fel-tészi a' jól-gondolkozást. –
 Tanúlsz osztán, kötött lábakkon ugrálni;
 Vagy, ha nem termettél arra, sántikálni.
 Sokat izzadsz, szenvedsz, 's magad' nyomorgatod,
 Míg imígy-amúgy-is ezt meg-tanúlhatod. –
 Ha már elég időt töltöttél ezzel,
 Azt fogod tanulni, okoskodnod hogy' kell?
 Hogy' kell a' hamisság' lesére vigyázni?
 Hogy' kell intselkedő okait meg-rázni?
 Szín valóság helyett hogy el ne foglallyon,
 Se magad magadat, se más meg ne tsallyon.
 Bár ezt a' tudományt nyomd-bé jól eszedbe,
 Ennek veszed leg-több hasznát életedbe!
 Innen osztán visznek más tudományokra;
 Nem ereszkedem-ki hosszasan azokra.
 A' lévő 's lehető dolgok' vizsgálása,
 'S köz tulajdonsági' jó fel-találása;
 A' szép Természetnek kedves kémlelése,
 'S minden-féle mérték' jó öszve-vetése:
 Mind olyan tudomány, mellyre lessz szükséged,
 Leg-alább azokban lessz gyönyörűséged.
 De kivált ama' fő tudományt, akarom,
 Hogy tanúld, melly nélkül az ember tsak barom:
 Istenhez, magadhoz, 's felebarátodhoz
 A' mit, mint embernek, kötelességed hoz. –
 Melly sokat, 's sok-képpen kell néked szenvedned,
 A' míg mind ezekre módod lessz szert tenned! –

(Folytatása következik.)

G. TELEKI JÓZSEF

XV.

NAGY-KEGYELMŰ¹

H. HOHENLOHE KÁROLYNÉHOZ,

Szül. B. Revitzky Judith Asszonyhoz.²

(Szent János' havában, 1790. eszt.)

MÍ, kik alig kezdénk Néptünk' újjúlásán
Örülni bús sorsa' jobbra-változásán,
'S alig álmadozánk boldogabb napokról,
Már-is le kellett mondandunk azokról;
Mivel-hogy, – meg-vetvén Hazánk' gyermekeit,
Nyelvét, öltözetét, 's régi erköltséit, –
Feslett szokásinak tündér ösvényére
Szépeink' nagy része megínt vissza-tére: –
Sohajtással vártuk azon nap' hajnalát,
Melly el-oszlathatná szemeknek homályát;
Mellyenn egy oly ditső Haza-Lyány támadna,
Ki nélkül állandóbb jó példát mutatna;
'S kinek intő szava' mennyei hangjára
Térnének Jó Erkölts' el-hagyott úttyára. –

De az Ég, ki Néptünk' vesztét nem kívánta,
Ebben-is előre rendelt már iránta:
Egy kegyes Oktatót ada Nemzetünknek,
Hogy tüköre lenne el-tért Szebb Nemünknek;
'S hogy annál tiündöklőbb 's vonzóbb példa lenne,
Minden jó erköltsöt egyesítte benne. –

TE vagy ez, oh Hazám' érdemes Leánya! –
Hertzegek' szerelme! – szíveink' bálvánnya! –
TE vagy ez! – ki, noha tollunk el-költöztél,
'S érdemid' szárnyainn égig emelkedtél:
Édes Nemzetedről el nem felejtkeztél,
Szép Nemünk' példája, – hív tüköre lettél! –

- 1) T. Péter József Úr, kinek fáradhatatlan munkássága, 's Hazai Litteratúránkban tett szép érdemei elég ismételtesek, Hertzeg K a u n i t z o t, egy hozzá-intézett ajánló levelében, *Felségesnek* nevezte. Mí ezt helyben nem hagyhattuk. Tudni való, hogy a' *Felséges* nevezet csak az Országló Fejedelmektől származó Hertzegeket 's Hertzeg-Asszonyokat illeti.

Jegyz. a' *Ki - a d ó k n a k*.

- 2) Lásd a' *Hadi 's más nevezetes Történetek* II-dik Szakasszát (1790. eszt. az 569. és 764. 's követk. öld.) hol ezen drága Hertzegnének két szép leveleit, 's nevezetesen ime' szavait-is olvashatni: „Ha reménylhetném, hogy kedves Hazám' Leányai jó néven fognák venni tsekély oktatásomat, igen kész vólnék, azt nélkül nyomtatásban ajánlani; mellyben meg-mutatnám, hogy kedves gyermekeikkel való dajkálkodások minden nagy baj és nehézség nélkül eshetik-meg; és, ha mi unalommal láttatik-is az egybe-köttetve lenni, méltán el-oszlathatja ezt azon boldog következtetéseknek el-gondolása, mellyeket ebbéli kötelelességeknek szentül-való teljesítése fog eszközölni.” – 's a' t.

Ép vagy TE e' maszlag' szédítettő mérgétől; –
 'S bár messze-szakadtál Rokonid' öletől,
 Ott-is ki-mutatod nemes erköltsidben,
 Hogy igaz Magyar vér forr még ereidben. –
 Eredgy, kedves Lélc! el-kezdett útadon,
 Míg több-is indulhat fényes nyomdokadon!
 Mutasd-meg példádval a' Magyar Szépeknek,
 Mivel tartozzanak ditső Nemzettyeknek. –
 Mutasd az Anyáknak kötelességeket:
 Miként kell nevelni édes gyermekeket; –
 Miként az Orzágnak bátor Férjfiakat,
 Köz-hasznót szerető igaz Polgárokat:
 Kik jó Királyokhoz úgy légyenek hívek,
 Hogy a' Nemzethez-is buzgón verjen szívek;
 'S esküdven a' Haza' igaz hűségére,
 Törvény' és Szabadság' serény védelmére,
 Légyenek ditsőültt Ősünk' követőji,
 Erköltsink', szokásink' hív meg-őrízőji! –
 Meg-lessz majd munkádnak érdemlett szép bére:
 Fel-hat ditső neved Magyarok' egére; –
 'S hogy-ha jutni fogsz-is pályádnak végére,
 Áldás fog követni nyúgalmad' helyére!
 Sőt, holtod után-is tiszteletet adnak
 Később Onokáink boldog árnyékodnak;
 'S híven emlékezvén nagy érdemeidről,
 Énekeket zengnek nemes erköltsidről! – –
 Ím', az én Múzsám-is! – Neved' tisztelője,
 Szép tulajdonságid' bátor hírdetője; –
 Ki senki' kedvéért, ha nem érdemlette,
 Lantya' szűz húrjait soha nem illette:
 Ő-is tiszteletét mutatni kívánja. –
 Vedd kedvező füllel, Ditsősség' Leánya!¹

BATSÁNYI.

1) Ezen verseket kezeihez vevén, egy jó barátom által, ez a' nagy-lelkű Hertzegné, igen kegyesen fogadta. Az egész válasz-levelet azonban, mellyet hozzám bocsáttani méltóztatott, közre nem eresztethvén: annak egy részetskéjét ide helyheztettem; szívemből óhajtván, hogy Hazámnak Leányaitól haszonnal olvastassék.

„Én ugyan (így ír betses levelének egy részében) igaz hazai szeretettől viseltetvén, mérész-
 lettem azon tsekély szándékomat édes Hazánknak ki-jelenteni, kedves Szépeinkre nézve;
 (kik közül sokan még eddig igen hátra látszatnak lenni, férjeikhez 's magzattyaikhoz való
 drága kötelességeknek bé-teljesítésében) gondolván, hogy a' tudatlanságért ugyan senkit
 sem lehet pirongatni, de szabad oktatni. És, mivel én, az én módom szerént, a' mellyel élek,
 mind boldog feleség, mind pedig szerentsés anya vagyok, és én ezen boldogságot minden
 Hazám'-Leányinak szívemből kívánnám; ugyan-azért fel-tettem magamban, hogy ezen
 oktatást elejkebe terjesztem. Mi volt még eddig a' sok szerentsétlen házasságoknak leg-na-

XVI. HOLMI GONDOLATOK.

MAGYAR Ország olyan, mint egy jó-tévő szelíd Dajka, melly rossz Szomszédgya' gyermekeinek-is tejet ad.

A' Magyaroknak sorsok olyan, mint hajdan a' Frantziáké (*Gallusoké*) midőn egy-felől a' Rómaiakkal, kiknek birtokában voltak, más-felől a' vadótz Németekkel határosodtanak. Idővel, mint-egy sajtó-deszka közzé szorúltak, a' Németek és Törökök közzé. Szükség volt azért német erköltsőkben el-fajúlniok, mivel más-felől Pogányok¹ lévén szomszédgyaik, azoktól iértőztak; és inkább akartak önként hivságban el-lágyúlni, mint-sem új vadságba vissza-térni. –

Eggy erőszakos Király olyan, mint egy bolond Pásztor, ki nyája közzé bottal hajt, midőn azt valahová akarja vezetni.

A' rágalmozó nyelvek olyanok, mint a' malom-kövek; mellyek, midőn végre el-fogy garatba-öntött gabonájok, nem lévén mit örölniek, egymást rontyák.

B. Á.

XVII. NAGY-MÉLTÓSÁGÚ G. F. M. ÚRHOZ.

(*Budára, Sz. János' hav. 20-dik napj. 1790.*)

AZON hála-adatos mély tisztelet, mellyel Excellentiádnak az egész Nemzet előtt tudva-lévő nagy érdemeihez minden igaz Magyar Hazafi viseltetik, serkent engemet is, hogy Exc.ádnak, mint sínlődő Hazánk' 's Nyelvünk' eggyik leg-erősb oszlopának, ezen ide-rekesztett, 's ugyan-azon árva nyelven költt, munkátskával alázatos udvarlá-

gyobb hibájok? az, hogy Szép Nemünk házasságba lép, reá-váró jövődöbéli nagy kötelességének nem-tudásával, mind férjére, mind gyermekeire nézve; nem gondolván-meg, hogy a' házasságban egyéb tzelnek nints helye, hanem hogy kedves, kellemetes feleségek, jó házi gazd'-asszonyok, 's böldög, érdemes anyák legyünk. A' gyenge Ifjúságnak mi vagyunk első nevelőji; az ő mi-hozzánk-viseltető szeretete fellyül-halad minden szeretet; és így, ha mink anyák azonn iparkodunk, hogy ártatlanainknak hajló szíveiket koránt jóra intézzük: tehát szert tehetünk jó nevelésekre, 's jövődöbéli böldóságokra. Én olly vélekedésben vagyok, hogy nagyobb szerentsét nem kívánhatunk a' házasságban, mint Isteni félelemben nevelt jó gyermekeket. Az illetén jó nevelés által, eleget tesziünk Istenünknek, Hazánknek, 's magunknak-is." – 's a' t.

*Értetődik a' nevelésről készítettő, 's a' Magyar Szépeknek ajánlandó munka.

- 1) A' Törököket tulajdon-képpen Pogányoknak nevezni nem lehet, mert eggy igaz Istent ismérnek, és imádnak.

Jegyz. a' K i - a d ó k n a k.

somat tenni bátorkodgyam. Isméretesebb Exc.ádnak akármelly köz-haszonra-tárgyazó szándékhoz 's hazafiúi igyekezethez való kész hajlandósága, hogy-sem attól tarthat-nék, ne talán ebbéli – tsekély ugyan, de tiszta-szívűből-eredő áldozatomat kedvetlenül fogadná.

Ezen bizodalomtól indíttatván, mérészlem Exc.ádat, a' velem-eggyet-értő Magyar Íróknak nevekben, egyszer-'s-mind arra emlékeztetni: mit várjon a' Haza mostani jobbra-fordúlt állapottyában Exc.ádnak mélyl bõltességétől, és nemzeti erkõltseink' 's köz bõldogságunk' fenn-tartására törekedõ igaz hazafiúi gondoskodásától.

Tudgya Exc.ád, hogy az Országok nem tsak karddal 's fegyveres erővel, hanem egyszer-'s-mind pennával 's ésszel szereztetnek, kormányoztatnak, és tartatnak-fcnn. Ez nem egyébként, hanem a' Nemzeti Litterátúrának, az az, a' Tudományoknak hazai nyelven való virágoztatása által, mehet leg-könnyebben 's leg-tsalhatatlanabbúl végbe. (Mivel-hogy: soha eggy egész Nemzet idegen nyelven tudományra, közönséges vilá-gosságra, 's bõltsekre nem juthat.) A' nemzeti nyelvnek elhagyatásával, el-hagyat-tatnak a' nemzeti erkõltsök, szokások, – a' Nemzetnek egész tulajdona, meg-külöm-böztetõ bélyege.

Nem értik azok, vagy nem akarják érteni, a' magok' hasznokat, a' kik Hazánkban a' Deák nyelvhez el-annyira, és olly mód nélkül ragaszkodnak. Ennek a' nyelvnek tudása, kétség kívül, igen jó és hasznos, sőt szükséges-is; de nem úgy, hogy egyedül tsak ennek adgyuk az elsőséget, 's a' magunkét miatta meg-vessük. Ugyan-azon Rómaiak, kiktől azt a' nyelvet költsönöztük; ugyan-ők lehetnének oktató példájink. Alig győztek ők meg, alig hódítottak hatalmok alá valamelly Nemzetet, leg-ottan Római nyelven parantsoltak, 's szabtak rendet nékie; hogy, azon nyelv által mint-egy Római erkõltsökbe öltöztetvén, annyiival-is inkább magokhoz kaptsolhassák azt. Va-lójában úgy-is látszik, hogy, ha azt a' hatalmas Birodalmat a' maga' nagysága le nem nyomta volna; ha valamelly Ország a' polgári 's vitézi nemes erkõltsöknek meg-vesz-tegetõdése után-is fenn-állhatna; és, egy szóval: ha minden, a' mi a' Nap alatt van, változás alá vetterve nem volna: talán tsak ez az eggy eszköz lehet vala, melly azt az egymástól olly sok tekintetre nézve különbözõ számtalan Nemzetséget össze-eggyeztetvén, Róma' hajdani szerentséjét, méltóságát, még mai nap'-is fenn-tartaná. Láttuk a' Frantziákat XIV-dik Lajos' országlásától fogva nyelvekkel, erkõltsi szokása-ikkal, Európának számos Nemzeteinn egész a' mi ideinkig uralkodni, 's ezekre, mint majmaikra, úgy nézni. Láttuk az-után magát-is az crejéből-ki-vett, le-tapodott Fran-tzia Népet, betstelen álmából fel-ébredni, a' Filozofiának világító szövétneke által méltatlan bitangoltatására szeméit fel-nyitni, 's gyalázatos lántzait szélllyel-szagatni. Láttuk, ellenben, tulajdon magunk' Országában a' Jövevényeket uraságra lépni, Ha-zánkban leg-érdemesebb Fijait meg-vettetni, 's eggy idegen nyelvnek nem-tudása miatt hívatallyaiktól, kenyereiktől meg-fosztatni; a' mi valóban soha sem történt volna, ha vitéz Eleink, a' Deákhoz el-annyira nem ragaszkodván, édes anyai nyelveket – ezt az olly kevésség ismértt, olly méltatlanul el-hagyattatott arany-bányát! – jobban meg-betsúlték, ki-mivelték, 's közönségesebbé tették volna.

Most van az ideje, Kegy. Uram! hogy Atyáinknak hibájakat ki-pótollyuk; és a' mit ők el-múltattak, vagy talán akkor még nehezen tselekedhettek, helyre hozzuk; hazai nyelvünket a' maga' méltóságába helyhezessük, és ez által Hazánk' örökös bõldogsá-

gának talp-kövét meg-vessük. Az Egek, kik szomorú sorsunkon már valahára szána-kodni látszatnak, olyan Fejedelmet adának, ki a' maga' hivatallját, kötelességét, nem csak tudja és ismeri, hanem tellyesíteni-is kívánja; ki a' maga' Népének nem nyomorgató Ura, hanem a' Törvénynek értelme szerént-való igaz Kormányozója, jól-tévő Attya, lenni akar; és a' ki az ő kintsét, gazdagságát, Jobbágiai' szíveinek birtokában helyhez-teti. Egy illy jó-lelkű, 's igazán trónusra-született Fejedelemtől mindent meg lehet nyerni, a' mi a' Nemzet' közönséges hasznának 's ditsősségének elő-vitelére tárgyo-z. —

Állíttassék-fel tehát az Országnak 's Királynak párt-fogása alatt, közönséges költséggel, egy olyan Magyar Tudós Társaság, melly kötelessége szerént a' Hazai Nyelvet mivellye, közönségessé tegye, 's a' Tudományokat az Országban ugyanazon nyelven terjessze, virágoztassa. Ha egyszer sok-féle, szép, tudós Könyveink lesznek; ha Nyelvünknek illendő betse léssen: majd önként fogják azt még az Idegen-Országbéliek-is tanulni. Által-látták majd a' Horvátok 's Tótok is, hogy tanátsosabb, egy költséges hőltt nyelv helyett azon Nemzetnek élő nyelvét tanulniok, 's ügyöket rajta folytatniok, mellynek koronája 's védelme alatt bátorságos, szabad életet élnek.¹

Kegy. Uram! Most, vagy talán soha sem! — Olly környűl-állásokban vagyunk, hogy, ha most a' Magyar Litterátúra jobb karba nem állíttatik, és leg-alább 10. 12. esztendő múlva tsalhatatlanul-léendő bé-hozattatása iránt bizonyos rendelés nem tétetik: talán soha sem reménylhettyük ki-terjedését, virágzását. A' naponként Hazánkba seregglő sok gyűlevész népnek bitang nyelvétől le-nyomattatik; ismét majmaik lészünk a' Németeknek, 's nyelvünkkel, öltözetünkkel egygyetemben nemzeti erköltseinket-is le-teszük. Ennek a' maszlagnak most lehet elejét venni. Exc.ádnak illik pedig, itt-is elsőnek lenni. Exc.ádnak hathatós szava 's példája könnyen végbe viheti azt, a' mit sokan talán lehetetlenségnek lenni gondolnak. Az értelmes, igaz, jó Hazafiak, hasonlóul ezt fogják kívánni és sürgetni; azok pedig, kik talán egy vagy más különös tekintetből másként értenének, 'a Nemzet' nyilván-ságos haszna ellen nem fognak szóllhatni.

Ez az tehát, a' mit most fő-képpen Exc.ádtól reménylünk és várunk; mert tellyesen el vagyunk hitetve arról, hogy, valamint inséges ideinkben igaz ügyünk' védelmezésétől, Exc.ádnak nagy lelkét semmi-féle világi hatalom el nem reitenthette: kedvezőbb környűl-állásainkban bődögságunk' elő-mozdítottásában-is hasonló hazafiúi állhatatossággal fog munkálkodni. Ez által fogja Exc.ád eddig-tett halhatatlan érdemeit még magasba tetézni; 's ezért fogják Exc.ádat még a' késő maradékok-is áldani.

B.

1) Azt írták vólt akkorban némellyek ide Kassára, hogy a' Horvát- és Tót-Országi Követek tellyességgel nem akarnának a' Magyar Hazai Nyelvnek fel-vételében meg-cggyezni.

XVIII.

A' SZÉP MESTERSÉGEKRŐL.

(Lásd: *Sulzers Allgem Theorie. Art. Künste.*)

A' Szép Mesterségeknek Eredete és Mivólta.

A' szép Mesterségeknek neve alatt, a' mint tudva van, a' Költés, Ékesen-szóllás, Kép-írás, Kép-faragás, Építés, Kertészség, Epetsélés, Tántz, Muzsika, és ezeknek külömb-féle ágai, értetődnek. A' ki ezeket a' Mesterségeket leg-először *szépeknek* nevezte, által-látta minden bizonynyal, hogy azoknak mivólta a' kellemetesnek a' hasznossal való össze-szerkeztetésében, vagy azoknak az állapotoknak *meg-szépítésében* áll, melyeket a' közönséges mesterség köz haszonra fel-talált. Valóban leg-természetesebben-is meg lehet eredeteket magyarázni abból a' hajlandóságból, mely arra késztet bennünket, hogy azokat az állapotokat, melyekkel naponként élünk, meg-szépítsük. Voltak minden bizonynyal tsupán csak hasznos épületek, és csak a' szükséges állapotoknak ki-fejzésére szolgáló nyelvek, minek-előtte az emberek arról gondolkodtak volna, hogy amazokat a' rend és egy-mértékűség, ezeket pedig a' helyes hangzás által, kellemetesebbekké tegyék.

Valamennyi szép Mesterségek tehát, mind a' finomabb lelkeknek a' szelíd érzésekre-való és velek-született hajlandóságából támadtak. Az a' Pásztor, ki a' maga' bottyának vagy ivó poharának leg-először szép formát adott, vagy azokra tizifraságokat vágott, a' Kép faragást; az a' vad Ember pedig, kit szerentsébb elméje arra birt, hogy felépíttendő kunyhóját rendbe szedgye, és részeinek illendő arányozattára vigyázzon, az Építő-mesterséget találta fel. Úgy szintén, a' ki leg-először azonn fáradozott, hogy, a' mit másoknak el akart beszélni, azt renddel és kellemetességgel mondgya-el, az a' maga' Nemzeténél az Ékesen-szóllásnak szerzője volt.

A' szép Mesterségeknek mivoltát tehát ebben a' szükséges állapotoknak meg-szépítésében, hanem pedig (a' mint olly sok-féle-képpen tanítatik) a' Természetnek valamely határozatlan követésében, kell keresni.

E' gyenge és a' Természetben-fekvő tsirákból, szorgalmas dajkálás által, maga virágoztatta-ki lassanként az Emberi Ész a' szép Mesterségeket, és elvégre drága gyümölcstökkal tündöklő és meg-betsűllhetetlen fákká nevelte. A' Mesterségeknek sorsa szinte ollyan volt, mint akármely egyéb emberi leleményeké. Ezek sokszor csak a' tsupa esetnek mivei, és első kezdetekben igen tsekélyek voltak; de a' lassanként-való ki-dolgozás által felette hasznosak, és erre-való nézve fontosak-is lettek. A' Geometria elejinten csak nyers és rendetlen, Föld-mérseklés, az Asztronomia pedig a' hivalkodó embereknek tsupa újság után való esdeklésből támadott foglalatosságok voltak. Arra a' felségre, melyben ezek a' Tudományok most vagynak, és ama' különös hasznokra, melyekkel az Emberi Nemzetnek kedveskednek, csak eredeti állapotoknak eszes és lassanként-történt tágíttása által jutottak.

Ha tehát tellyes-bizonyos volna-is, hogy a' szép Mesterségek, kezdeteikben tsupán csak a' szemnek, vagy egyéb érzékenységeknek gyönyörködtetésére intézett próbák voltak: távol lényen mind-az-által tőllünk, hogy azoknak egész betség és leg-főbb rzéllját csak ebben a' gyönyörködtetésben keressük. Ha az embernek betséről helyes

ítélelet akarunk ejteni, nem első gyermek-korában, hanem tellyes férjfiúi esztendeiben kell ötet meg-visgálnunk.

Itt tehát leg-először azt kell ki-nyomozni: mik lehetnek, egész mivóltokra nézve, a' szép Mesterségek; és mitsoda hasznokat lehetne azokból az Emberi Nemzetre reményleni? Ha nékünk egynéhány gyenge, vagy könnyen-gondolkodó Aggyelejűek azt mondgyák, hogy tsupán tsak a' gyönyörködtetést tárgyazzák; és, hogy azoknak végső tzéllyok az érzékenységeknek és a' képzelésnek műlatásából áll: visgállyuk-meg, ha vallyon a' józan És a' szép Mesterségekben nem talál-e valamit, a' mi fontosabb volna? Lássuk-meg, mitsoda hasznát veheti a' Bóltzeség először ama' hajlandóságnak, melly a' mesterségre-született embereket arra ösztönözi, hogy mindent meg-szépítsenek; az-után pedig annak a' természet szerént-való készségnek, melly az embert képessé teszi arra, hogy a' Széptől meg-illetődgýék?

Hogy ezt a' fel-tett tzélt el-érjük, nem szükséges, méllýebb vagy hosszasabb eszmélkedésekre botsátkoznunk. A' Természetnek vizgálásában sokkal közelebb útat találunk annak meg-lelésére, a' mit keresünk. Ez az első és leg-főbb Mester, és az ő tsudálatos rend-tartásiban mindent fel-találunk, a' mi az emberi Mesterségeket a' leg-nagyobb betsre és leg-főbb tökéletességre emelheti.

Az egész Teremtésben minden arra látszik tzélozni, hogy a' szem és a' többi érzékenységek minden-felől kellemetesen érdekeltesse. Minden állapot, mellyel élünk, azonn-kivíll hogy hasznos, szép-is egyszer-'s-mind. Még azok az alkotmányok-is, mellyek nem egyenesen hozzánk tartoznak, tsupán tsak azért tetszenek, szép formák-szerént ábrázolva, és szép színekkel fel-ruházva lenni, mivel naponként szem-eink előtt forognak. A' Természet, e' minden-felől reánk tolódó kellemetességek által, kétség kívíll arra a' szelidségre és érzékenyességre akarta, eggy-általlyában, szíveinket vezetni, melly a' mértékletlen maga-szeretetből és a' hathatós indúlatokból támadni szokott vadságot a' kegyesség által meg-mértékli. A' szépségek, egy bennünk-fekvő finomabb érzékenységgel szoros szövetségben állanak. Ez, a' Természetben mindenütt elő-akadó színeknek és szavaknak érdekléscítől mind-úntalanúl ingereltetik, és így fel ébred bennünk lassanként a' gyengédebb érzés; a' lélek és szív buzgóbban kezdenek munkálkodni; 's nem tsak a' gorombább hajlandóságok, mellyek az oktalan állatokban-is meg-vagynak, hanem még a' szelídebb indúlatok-is, tehetős iparkodásra gerjesztetnek. Ez által, valóságos emberekké leszünk; tehetőségünk meg-gyarapodik, mivel körülöttünk a' bennünket-érdeklő állapotok-is meg-szaporodnak; a' bennünk-fekvő erőek egy közönséges buzgásra gerjednek; fel-emelkedünk a' porból; a' nálunknál-felségesb Valóknak nemességéhez közelítünk; és a' Természet már nem egyedül-arra-valónak talállyuk, hogy baromi szükség-einket meg-elégítse, hanem, hogy lassanként a' mí valóinkat-is, a' felségesb vele-való élés által, meg-nemesíttse.

A' Természet azonban, czzel az alkotmányoknak közönséges meg-szépíttésével meg nem elégedett: hanem a' kellemetességnek tellyes erejét kívált-képp' az olyan állapotokba tette, mellyek a' mí boldogíttatásunkra leg-szükségesebbek. Sőt a' szépséggel és rútsággal eggy-általlyában arra él, hogy velünk a' jót és a' rosszat meg-ismértesse: mire-nézve, amannak magához-vonszó kellemetességet ad, hogy szeressük; ennek pedig ellenes erőt, hogy úrálllyuk. Mi szükségesebb az embernek bóldog-

ságára és leg-fontosabb hivatalljának bé tellyesíttésére a' társaságos szövetségeknél, mellyek a' viszontag-való gyönyörködtetések által köttetnek? de kivált ama' bődög egyesülésnél, melly által a' még a' nagyobb társaságokban-is magános ember olly társat talál, a' ki vele mindent meg-oszt; örömeit, midőn vele együtt-érzi, megszoríttya; gondgyait meg-enyhíti, és minden fáradtságit meg-könnycbbítti? És hová-is helyheztetett a' Természet több kellemetességet, mint az emberi formába, melly által a' *sympathiának* leg-erősebb szövetségei köttetnek? jól-lehet a' szépségnek leg-hathatós ingerléseit oda gyűjtötte még-is, a' hol a' leg-bőldogabb egyesüléseknek végbe-vitelére leg-szükségesebbek. A' léleknek tökéletessége és a' szívnek szeretetre-méltó kegyessége, mellyek valamennyi vonszó erők között a' leg-erősebbek, még az élet nélküli-való szerbe-is értelmesen bé vagynak nyomva; a' mint majd alább meg-látandgyuk, mikor a' szépségről értekezni fogunk. – Azt sem kell azonban el-felejtenuink, hogy a' Természet az ollyan állapotoknak, mellyek egycenes és magokban ártalmasak, egy bizonyos vissza-űző és ellenes erőt adott. Az ostobaságot, melly a' lelket le-nyomja, és le alázza; a' fenékkal fordúlt gondolkodásnak módgyát; és a' szívnek gonoszságát szinte olly hathatós, de undorodást- és útálatot-gerjesztő vonásokkal festette-le az emberi ábrázatra, mint a' léleknek jóságát. A' Természet tehát a' külső érzékenységek által kétféle-képp' illeti szívünket: a' jóra tudni-illik ingerli, a' rossztól pedig el-ijeszti.

Az eddig tett jegyzések nem hagynak többé bennünket a' szép Mesterségeknek belső bélyegekről és mire-valóságokról kételkedni. Midőn az emberi leleményeket meg-szépíttvük, azt kell tselekednünk, a' mit a' Természet az alkotmányoknak szépíttésével visz végbe; és szinte abból a' szándékból kell a' *mesterséges műveket* meg-szépíttenuink, mellyből a' Természet a' *Teremtés' műveit* meg-szépítette.

A' szép Mesterségeknek tehát *első* kötelességek az, hogy a' Természetnek segedelmére légyenek, és azokat a' mesterséges állapotokat, mellyek szükségünknek meg-clégíttésére fel-találtattak, mind meg-szépítsék. Ő-hozzájuk tartozik, hogy lakásainkat, kerteinket, házi eszközeinket, de kivált *nyelvünket*, úgy-mint valamennyi lelemények között a' leg fontosabbikat, kellemetességekkel fel-ruházzák; valamint azokkal a' Természet mindent fel-ruházott, valami tsak számunkra alkotottatott. Nem ugyan egyedül tsak azért, (a' mint némellyek vélik) hogy ezekben a' kellemetességekben gyönyörködgyünk, hanem inkább, hogy a' lelkünk és szívünk, a' szépnek, jól el-rendelttnék, és illendőnek szelíd érdeklései által ki-palléroztatván, meg-nemesíttessenek.

De még fontosabb kötelesség az, *másodszor*: hogy a' szép Mesterségek, a' Természet' példája szerént, kivált-képp' a' *leg-valóságosabb javakat*, mellyektől a' mí bődőségünk egyenesen függ, a' szépségnek tellyes erejével úgy fel-fegyverkeztessék, hogy azoknak kedvellésére ellent-állhatatlanul ragadtassunk. *Cicero* azt látszik *L. 1. de Officiis* kívánni, hogy fíja' elejébe az erköltsi Tökéletességnek képét *látható formában* állíthatná; bizonyosan el-hitetvén magával, hogy így ő abba ki-mondhatatlan indúlato-sággal belé szerctne. Ezt a' fontos szolgálatot nékünk a' szép Mesterségek valójában meg-tehetik. Az *Igazság*, és az erköltsi *Tökéletesség*, úgy-mint az embernek leg-szükségesebb javai; szintén a' leg-fontosabb tárgyak-is, mellyeknek leg-bájolóbb erővel való

fel-fegyverkeztetéséről szorgalmaszkodni, a' szép Mesterségeknek kivált-képpen való tiszti kötelességek.

De még abban-is kötelesek *el-végre* az ő nagy Mesterjeket, a' Természetet, követni, hogy minden ártalmas állapotokat oly formákba öltöztessenek, melyek azokat hathatósan meg-útáltassák velünk. A' gonosz-ságot, a' szarvas bűnököt, és mindent, a' mi az erkölcsi embereknek ártalmára lehet, oly érzékeny formákban kell nékik előnkbe állítaniok, melyek figyelmetességünket ugyan fel-gerjesszék, de úgy, hogy, minek-utánna azokat jól szemünkbe vettük, örökre meg-útályuk. Ezzel a' fortéllyal a' Természet igen helyesen él. Ki tartóztathatja-meg közűlünk magát, hogy a' gonosz-ságnak jeleivel meg-bélyegezett *fizionomiát* szinte oly nyomozó figyelmetességgel meg ne vizsgálja, mint a' minéművel magát a' szépséget nézni szoktuk? A' földi Mesterek' tanítója, a' Természet, azt akarja ezzel, hogy szemünket a' rosszról el ne fordítsuk előbb, hanem csak, minek-utánna bennünk a' tellyes útálást fel-gerjesztette.

Ezekben a' jegyzésekben fekszik minden, a' mit a' szép Mesterségeknek mivóltokról, tzellyokról, és mire-valóságokról mondhatunk. Az ő *mivóltok*, avagy belső bélyeg-jek, és természet-szerént-való hívatallyok az, hogy képzelésünk' tárgyainak *Esztetikabéli*, vagy-is oly érzékeny erőt adgyanak, melly bennünket meg-illessen. Leg-főbb és leg-közelebb-való *tzellyok*, a' szíveknek hathatós illetése. A' *haszon* pedig, melly, ha velek helyesen élünk, belöllek származni szokott, egy-általlyában a' léleknek és a' szívnek ki pallérozásából 's meg-nemesítéséből áll. Az első még itt egy kevéssé meg-világosíttuk; a' két utolsó pedig majd a' következő tzikelyekben értekezünk.

Hogy a' szép Mesterségeknek *mivóltok* az érzékeny erőnek, avagy az Esztetikabéli rökéletességnek, a' képzelésbéli tárgyakkal való közléséből áll, ki-tetszik akármellyik mesterséges mű-darabból, melly ezt a' nevet meg-érdemli. Mi által lessz a' beszéd, poézisbéli költeménnyé, vagy az embernek járása, tánttáz? Mikor érdemli-meg valamely festés, hogy képnék? vagy valamely szerszám' tartós pengése, hogy muzsikabéli darabnak neveztessek? Mi-képp' lessz a' ház az Építő-mesterségnek mű-darabjává? Mind ezeket bizonyára csak akkor eszmérik magok' saját miveiknek a' szép Mesterségek, ha a' Mesterektől ki-dolgoztatván, *érzékeny kellemetességek* által képzelésünket magokra édesíttik. A' Történet-író a' meg-esett dolgot úgy beszéli-el, a' mint igazán meg-történt; a' Poéta pedig úgy, a' mint gondolja, hogy, szándéka szerént, a' szívet leg-hathatósabban meg-illetheti. A' közönséges Rajzoló úgy teszi szemünk' elejébe a' látható tárgyat, a' mint magában vagyon; a' Kép-író pedig úgy, a' mint külső érzékeny-séginket leg-erősebben meg-érdeklí. Míg a' közönséges ember a' benne fel-lobbanó indúlator minden meg-fontolás nélkül-való járása, vagy ugrása, és tagjainak vonogatásai által mutatja-ki; addig a' Tántzos ennek a' járásnak, ugrásnak, és tag-vonogatásnak szépséget és rendet ad. A' szép Mesterségeknek meg-írt mivóltokról tehát nem kételkedhetünk. Lássuk már most azoknak leg-főbb tzellyokat.

A' szép Mesterségeknek Tzellyok, és leg-főbb Hasznok.

Szinte oly bizonyos az-is, hogy a' szép Mesterségeknek *leg-közelebb-való tzellyok*, a' szíveknek hathatós illetése. Meg nem elégesznek ők azzal, hogy azt, a' mit előnkbe terjesztenek, meg-értsük, és könnyen meg-fogjuk; hanem azonn vagynak kivált-képpen, hogy az előnkbe-állított tárgyak által a' lelkünk és szívünk mozdulásba

hozattassék. Mire-nézve, úgy állítták azokat előnkbe, a' mint érzékenységeinknek és képzeléstünknek leg-inkább tetszenek. Még akkor-is, mikor szívünkbe fájdalmas töviseket akarnak csesztetni, a' fülnek az ékes hangzással és harmoniával, a' szemnek pedig a' szép formákkal, a' világosságnak és az árnyéknak kellemetes változtatásával, 's a' színeknek ragyogásával hízelkednek. Mosolyognak még akkor-is, mikor szívünket keserűséggel akarják meg-tölteni. Így ők, míg minket arra kényszerítenek, hogy magunkat az elő-állított tárgyak' érdekléscinek egészen oda engedgyük, lelkünknek valamennyi tehetségeit annál könnyebben meg-hódítták. – Valóságos Szirének ők, kiknek énekétől ellent-állhatatlanul el-ragadtatunk.

De a' szíveknek efféle meg-hódítása csak egy más, *távolabb-való és felségesebb tzelnek*, el-érésére szolgál, mellyhez egyéb-képpen nem juthatunk, hanem ha a' szép Mesterségeknek bájos erejével helyesen élünk. E' felségeseb tzelra-való intézés nélkül a' Múzsák csak veszedelmes Tsábítottok volnának. Kitsoda kételkedhetik csak egy szempillantásig-is, hogy a' Természet az érzékeny kellemetességnek el-fogadására-való tehetséget lelkünknek nem egy más felségeseb szándékból adta legyen, hanem csak egyedül azért, hogy bennünket az efféle kellemetességben-való rendetlen gyönyörködésre edesítsen, és érzékenységeinknek az illetén hiú kedvezésekkel hízelkedgyék? Ha senki sem mérészi azt állítani, hogy a' 'Természet a' fájdalom' érzésére-való tehetséget csak egyedül azért adta legyen nekünk, hogy bennünket kínozzon: ki hitesse-el magával, hogy a' kellemetesnek érzésére való tehetség ellenben csak a' múlandó tsiklandást tárgyazza? Tsak a' gyenge-fejűek nem veszik észre, hogy az egész Természetben a' tökéletességre és tehetősségre tzeloz minden. Úgy szinte csak a' könnyen-gondolkodó Mesterek hitethetik-el magokkal, hogy hívatallyoknak meg-feleltek, ha talán a' léleknek tehetségeit kellemetes képek által, minden felségeseb tzel nélkül, fel-ingerlették.

Fel-jegyeztük már előbb, a' mi a' nélkül-is világos, mire fordítsa a' Természet a' Szépnek kellemetességeit. Jelei ezek mindenütt, és mint-cggy édesgető horgai, a' jónak. Így a' szép Mesterségeknek-is az érzékeny kellemetességekkel arra kell élniek, hogy azok által figyelmetességiünket a' jóra vonnyák, és hogy bennünket ennek szeretetére fel-gerjesszenek. Ez az ő *távolabb-való, de leg-felségesebb tzellyok*; és tsak ebben a' tekintetben fontosak ők az Emberi Nemzetnek; tsak így érdemlik-meg, hogy a' Böltséktől és az Országló Fejedelmektől dajkáltassanak: mivel így a' bölts Politikának szorgalmatosága által az emberek' böldegíttásának leg-jelesebb eszközeivé lehetnek. –

Tegyük-fel, hogy a' szép Mesterségek abban a' tökéletességben, mellyre alkalmasak, valamellyik Nemzetnél közönségesek lettek; és vizsgáljuk-meg el-végre azokat a' külömb-féle *hasznokat*, mellyek belőlők erre a' Nemzetre származni fognak. Valamit az ember az ilyen Tartományban lát, vagy hall, az a' szépségnek és a' kellemetességnek béllyegeit mind magán viseli. Itt az embereknek lakó helyei, az ő házaik; a' mivel élnek, a' mi körülöttök vagyon; és kivált-képp' amaz el-kerülhetetlenül szükséges, és olly annyira tsudálatos eszköz, mellyel az ő gondolattyaikat és hajlandóságait másokkal közlik, a' Nyelv: a' jó ízlésnek és az elmének szorgalmatos munkálkodása által mind szép, mind tökéletes. Semmit nem láthat a' szem, semmit nem hallhat a' fül, hogy egyszer-'s-mind a' belső érzékenységek-is a' rendnek, a' tökéletességnek, és az

illendőnek érdekléseitől meg ne illetődgyenek. Mindenik tárgy az olyan állapotoknak vizsgálására ingerli a' lelket, mellyek által ki-palléroztatik, meg-nemesíttetik; míg az-alatt a' kellemetes érzések, mellyek mindenik tárgytól fel-ébresztetnek, a' szívnek minden rejtekeit egy bizonyos nemes érzékenységgel egésszen bé-töltik, 's elfoglallyák. A' mit a' Földnek leg-kiesebb vidékiben a' Természet végbe visz, azt tselekszik a' szép Mesterségek ott, a' hol meg nem romlott sugárokkal tündöklének. Az olyan emberben, a' kinek lelke és szíve, a' meg-írtt mód szerént, a' tökéletes-ségnek minden-féle nemeitől szünet-nélkül illettetik, a' lelki tehetségek szükség-képpen ki-fejtődnek, és eggyenként ki-is palléroztatnak; a' természet-szerént való nyers embernek ostobasága és érzéketlensége ki-párolog lassanként belőlle; és eggy olyan állatból, melly talán nem külömben vad vólt, mint akár-melley egyéb erdei állat, valóságos ember formáltatik, a' kinek lelke számtalan kellemetességekkel bir, és gondolkozása' módgya által valamennyi embertársaitól szeretetet érdemel.

A' melly kevesen vagynak, a' kik által-látnák és meg-ismérnék, oly tagadhatatlanúl igaz, hogy az ember az ő belső formálásának leg-fontosabb részét a' szép Mesterségeknek köszönheti. Ha egy részről azt az ész, és mérészséget tsudáлом, mellyel a' régi *Cynikusok*, eggy olyan Népnek közepette, melly a' szép Mesterségekkel való vissza-élés által a' puhaságba és mértékletlen pompába merült vólt, a' nyers Természetnek eredeti állapottyára vissza-térni igyekeztenek: más részről az ő hál'adatlanóságok, mellyel a' szép Mesterségeket oly alá-való-képpen illették, egész haragomat fel-gerjeszti. Honnan vetted, Diogenes! azt a' finom elnésséget, mellyel Polgár-társaidnak esztelenségeit oly élesen meg-tsúfoltad? Honnan támadott benned az az érzésbéli sikeres tehetség, melly veled az esztelenségeket, ha mindgyárt a' bőltességnek formájába vóltak-is rejtve, oly clevenen meg-éreztted? Mi képp' hitethetted-el magaddal, hogy Athénában, vagy Korinthusban, a' nyers és bárdolatlan természetre egésszen vissza-térhess? Nem nyilván-való lehetetlenség-e, hogy eggy olyan Tartományban *Cynikus* légy, a' hol a' szép Mesterségek az ő egész erejeket ki-terjesztették? Előbb eggy italt kellett volna [v]enned Lcthe' vizéből, melly szívedben a' szép Mesterségeknek minden érdekléseit és nyomdokit el-törölyte: de az-után a' Görögök között többé nem élhettél volna, hanem hordódat a' Szittyai Népeknek leg-kisebb és leg-alább-való tsoportyához kellett volna hempelygetned, hogy ott magadnak eggy olyan lakó-helyet találly, mellyben állománnyaid szerént élhess és gondolkodhassál. És te, jobb Diogenes az újabb Görögök között, tiszteletre- és tsudálkozásra-méltó *Rousseau!* Ha előbb a' Múzsáknak mindent vissza-adtál volna, a' mivel nékik tartoztál, minek-előtte ő ellenek nyilván-való panaszodat meg-tetted; ez a' te vádolásod bizonyára senkit meg nem illetett volna. A' te egyéb-aránt nagy szíved nem érzette, vagy leg-alább nem akarta meg-vallani, mennyivel tartozzál azoknak, a' kiket-Hazád-ból számkivetni akartál.

A' szép Mesterségeknek leg-közelebb-való tzéll yok tehát a' szíveknek hathatós illetéséből; távólabb-való tzéll yok abból, hogy ezen illetések által bennünket a' jónak szeretetére gerjesszenek; a' leg-főbb haszon pedig, melly belőlők származik, a' léleknek pallérozásából, és a' szívnek nemesíttéséből áll. – Lássuk már most különösebben azokat a' hasznokat, mellyek a' szép Mesterségek-ből a' Polgári Társaságokra származhatnak.

Az eddig tett jegyzések tsak egy-általlýában a' szép Mesterségeknek ama' leg-közönségesebb foganattyát illeték, mely a' pallérozott és nemes érzékenységből, avagy, isméretesebb neve szerént, a' szépnek ízléséből áll. És tsak ezen egy haszon-is elégséges lehetne, a' hál'-adatos embert arra birni, hogy a' Muzsáknak templomokat és óltárokat építsen. Az olyan Nép, mely a' Szépnek ízlésével bir, általlýában szóllván, mindenkor tökéltetesebb emberekből áll, mint-sem az, mely még a' jó ízlésnek erejét nem érzette. De a' szép Mesterségeknek ezen drága és meg-betsíllhetetlen foganattyá, tsak merő készílet még, ama' felségesb hasznokra, melyek azokból származni szoktak. Még ennél-is sokkal betsesebb gyümöltöket hoznak ők; jól-lehet tsak az olyan földben, mely a' jó íz által szorgalmatosan miveltetik.

Az olyan Nemzetnek, mely bódlog akar lenni, szükséges elősször, hogy jó, és mind nagyságához, mind tartománnyához szabott törvénnyei légyenek. Ezeknek szerzése az értelemhez tartozik. – Szükséges másodszor; hogy az ilyen Nemzetnél, bizonyos fő vélekedések és képezetek, melyek a' valóságos nemzeti *karaktert* támogassák, olly eleven formákban, a' mint tsak lehetséges, minden egyes Polgárnak szemei előtt forogjanak, hogy azoknak segedelmével nemzeti szív-béllýegét mindenkor fenn-tartsa; valamint el-végre az-is, hogy a' fontosabb alkalmatosságoknál, holott a' túnyaság, vagy a' hathatós b indúlat a' kötelességgel össze-türközik, mindenkor kéznél légyenek az affélc módok és eszközök, melyek a' kötelességnek indítottbb kellemetességet és ingerlőbb erőtt adgyanak. És ezt a' szolgálatot a' szép Mesterségek leg-szerentsésebben meg-tehetik. Ezer alkalmatosságok van nékik arra, hogy az említett fő vélekedéseket és képezeteket mind-úntalanúl fel-ébbresszék, és el-törölhetetlenekké tegyék; és tsak ők képesek egyedül, a' meg-írt különös b alkalmatosságoknál az embert, minék-utánna már előre szívét a' finomabb érzékenységre el-készítették, egy belső édes erőltetés által kötelességének tellyesíttésére kényszeríttetni. Tsak ők egyedül, kik különös munkájik által a' derekasb szívnek akármellyik tökéltetességét, hajlandósá-gát, vagy helyesb tselekedetét, tellyes kellemetességgel fel-ruházva, előnkbe állítt-hattýák. És, ha ezt meg-tselekszik, mellyik érzékeny lélek állhat ellent az ő vonszó erejeknek? vagy, ha bájoló erejeket arra fordíttýák, hogy a' szarvas vétkeket, a' gonoszságot, vagy az ártalmasb tselekedeteket, természettyeknek útálatosságára, és következéseiknek veszedelmességére nézve, előnkbe terjesszék; kitsoda lessz olly vakmerő, hogy azokhoz a' maga' szívében tsak egy szikrányi hajlandóságot-is meg-szenvedgyen?

Az olyan embert, a' kinék képzelő tchetsége a' Szépnek érzésére, és szíve a' jóhoz-való hajlandóságra elegendő-képpen el vagyon készítve; a' szép Mesterségekkel-való bölts és helyes élés által mindenre fel-bírhattýuk, a' mire egyéb-aránt alkal-matos. A' Filozofus a' fáradságosan ki-nyomozott gyakorlás-béli valóságokat, az Orszá-gok' Szerzőji az ő törvénnyeiket, az Emberi Nemzetnek Baráttýa az ő jó-vóltú *plánu-mait*, az országló Fejedelem az ő nemes igyekezeteit, melyek által a' Polgárral a' maga' saját bódogságát meg-éreztetni, és őtet arra birni akarja, hogy tulajdon hasznát be-tsíllýe; soha bizonyára szerentsésebben közönségesekké nem tehetik, mint-sem ha azokat a' szép Mesterségek' Dajkájinak, a' Mestereknek, által-adgyák. Ezek a' Férj-fiak, kik a' Múzsákkal szoros szövetségben állanak, mint annyi Orfeusok, az embere-

ket, még akarattyok ellen-is, de szelíd és kellemetes erőszak által, szorgalmatos teljesíttetésére fogják bírni valamennyi kötelességeiknek, melyek az ő boldogságokat elő-mozdítják.

A' szép Mesterségek tehát el-kerülhetetlenül szükséges Társai annak a' Böltseségnek, mely az emberek' boldogságáról szorgalmatoskodik. Ez ugyan jól tudja, minek kellene az embernek lenni? sőt ki is jegyzi néki az útát a' tökéletességre, és az evvel szükség-képpen egybe-kaptsolt boldogságra. De erőt, ennek a' nehéz és sokszor meredek útnak meg-járására, nem adhat. Ezt csak a' szép Mesterségek egyengethetik-meg; csak ezek hintik-bé virágokkal, melyek az ő kellemetes illattyok által az Útazót vándorlásának folytatására ellent állhatatlanul édesíttik.

És ezek a' ditsértek nem olly hiúk, hogy csak egy szempillantásig tündérkedgyenek, az-után pedig, mihelyt az észnek sügári reájok esnek, könnyű gőzelékek gyanánt el-oszollyanak. A' miket mi a' szép Mesterségekről mondunk, azok valóban az emberi természettel-is minden-képp' meg-eggyeznek. Az értelem semmit sem tesz egyebet, hanem hogy velünk a' tárgyat meg-ismérteti; és az efféle ismértetésben semmi ollyas erő nem fekszik, mely bennünket a' foglalatosságra ingerlene. Ha azt akarjuk, hogy valamely valóság erre nézve tehetős légyen, meg kell azt a' jónak formája alatt, nem annyira az ésszel *ismértetni*, mint-sem inkább a' szívvel *éreztetni*; mert csak az illyen érzetetés ingerli-fel az embernek kívánó tehetségeit. Ezt magok-is által-látták a' Stoikusok. Mert, ámbár az ő leg-főbb igyekezetek oda tzelozott, hogy minden érzést meg-fojtsanak, és az egész lelket tsupa ésszé változtassák: az ő *Fiziologiájok* még-is, mely most *Metafizikának* neveztetik, teli volt képekkel és költeményekkel, melyek a' képzelő tehetség által az érzést fel-ingereltyék; sőt egy felekezet sem volt ennél szorgalmatosabb abban, hogy az észnek állításait Eszhetikabéli, avagy érzékeny erővel fel-ruházza. A' vad ember tsupa goromba érzékenységből áll, mely a' baromi életet tárgyazza; az ollyan ember, a' millyent a' Stoikusok formálni akartak, de nem formálhattak, tsupa ész, tsupa eszmélkedő, és soha nem foglalatoskodó Való lett volna; az pedig, a' kit a' szép Mesterségek formálnak, mind a' kettő között szintén közepett áll: az ő érzékenysége pallérozott, és ollyan, mely az embert az erkölcsi életre nézve tehetőssé teszi.

De mindent meg kell azonban vallanunk. A' szép Mesterségeknek ingerlő erejével könnyen vissza lehet élni az emberek' romlására. Mert a' pallérozott érzékenységből veszedelmes következesek támadhatnak, ha csak állandó-képpen az észnek vezérlése alatt nem marad. A' Szerelmeseknek tündéres tséltsapásai, a' relígyioi és politikabéli indulatoskodások, az eszelős Felekezeteknek, Szerzeteknek és egész Népeknek fenékkal-fordúlt lelke, mi egyéb vallyon, hanem-ha józan észtól el-hagyatott, és a' mértékletlenségig úzótt finomabb érzékenység? És innen származik a' *Sziberitákéhoz* hasonló puhaság-is, mely az embert egy ereje-szakadt, el-kényeztetett, és útlatos alkotmánnyá teszi. Mivóltára nézve, egy és ugyan-azon érzékenység, mely a' Bajnokokat és a' Bolondokat, a' Szenteket és a' Gonosz-tévőket formáltya. És, ha a' szép Mesterségeknek ereje áruló kezekre jut, akkor ez a' jeles orvosság halálos méregg válik; mivel sokszor még a' gonoszságok-is a' Tökéletességnek szeretetreméltó formájába öltöznek. Mire nézve a' meg-tsalattatott ember belső részegségében

szinte a' Tsábíttónak karjai közzé tántorog, hol bizonyos veszedelmét leli. A' Mesterségeknek tehát szükség-képpen az ész' vezérlése alatt kell maradni.

Kivált-képpen-való hasznaikért meg-érdemlik, hogy azokat a' Politika minden lehetséges módokkal támogassa, serkentgesse, és a' *Polgároknak valamennyi rendei közzé el-terjessze*. Mivel pedig azokkal vissza-is lehet élni, szükséges, hogy foglalatosságaiknak ismét a' Politika határait-is vessen. 'Tsak már a' jó ízlésnek hasznaira és a' rossznak kárait nézve-is, a' hol igazán bős Törvény-szerzés vagyon, meg nem kellene a' Polgároknak engedni, hogy házaik vagy kerteik által, mellyeknek külső és belső részeiben édesgető pompa, de egyszer-'s-mind rendetlenség, illetlenség, vagy éppen esztelenység-is uralkodik, az ő Polgár-társaiknak helyes ízlését meg-rontsák. Meg nem kellene senkinek engedni, hogy mesterségét űzze, míg ennek próbájin kívül, eszének és derekas gondolkozása' módgyának-is jeles próbájit nem adná. A' Törvény-szerzőnek fontos kötelessége, arra vigyázni, hogy nem tsak a' nyilván-való épületek és emlékeztető jelek, hanem még a' gépelyes mesterségeknek-is valamennyi látható tárgyai, a' jó ízlésnek béllyegét magokon visellyék: valamint arról méltán szorgalmazatoskodik, hogy nem tsak a' pénz, hanem még az értzből-való eszközök-is, igaz értékeknek béllyegét magokon hordozzák. A' bős Fejedelm nem tsak azonn iparkodik, hogy a' nyilván-való pompák, ünneplések, és szokások, hanem még a' magánosb ünnepek, és a' különösebb szokások-is, a' szép Mesterségek által a' Polgárok' szíveit, mennél hathatósabban és hasznosabban lehet, meg-illessék.

De kivált-képp' a' leg-nemesebb foglalatosságinknak leg-közönségesebb és leg-fontosabb szerszáma, a' Nyelv, különös figyelmetességet érdemel azoktól, a' kikre a' Polgárok' boldogságának gondviselése bízattatott. Az egész Nemzetnek ki-mondhatatlan kárára vagyon, ha az ő anyai nyelve vad, gyomos, nyers, hajthatatlan, és a' finomabb érzéseknek 's az elmésebb gondolatoknak ki-fejezésére alkalmatlan. Nem nevelkedik-e az ész, a' jó ízlés, valamint az ezekkel való józan élés, szinte azon mérték szerint, a' mi képp' a' Nyelvnek tökéletessége gyarapodik? Hiszen a' Nyelv, belső mivóltára nézve, nem-is egyéb, hanem a' testi jelekbe öltöztetett ész és ízlés. Miért kellene tehát az illy fontos állapotot a' tsupa esetre, vagy az eszelős Agyakaponyáknak rongálására hagyni? Ha igaz az, hogy Párisban a' negyven tagokból álló híres Akadémia tsak azért állíttatott-fel, hogy a' nyelvnek művelése által a' Frantzia Nemzetnek ditsőssége ki-terjesztessék: a' Szerző ezt a' dolgot bizonynyára tsak leg-gyengébb világosságában látta. Többet nyert ő ez által a' tsupa tündöklő ditsősségnél; úgy-mint a' józan észnek és a' jó ízlésnek gyarapodását, és az egész Nemzetre-való ki-terjedését. A' mi Országainkban erre nézve hihetetlen a' gondatlanság. Ama' fontos eszköz, mellyel az embert az oktan állatok' alatonságából ki lehetne vonni, tsupa semminek tartatik. Akármellyik Esztelennek szabad, a' kalendáriomokban, könyvekben, futó darabokban, prédikáziókban, az egész Nemzettel egygy olyan nyelven gagyogni, melly vadsággal, szarvas hibákkal, és kábaságokkal teli van. Még az Országlók' Felső-gének-is, midőn a' parantsolatokban az egész Néppel, mint ennek Attyai 's Vezérei, beszéllenek, olly beszédet tésznek ajaki közzé, melly rendetlenségekkel tömve van, és a' jó ízlésnek minden leg-kissebb nyomdoka nélkül-is szűkölködik. A' Néző-játékban majd tsak nem valamennyi szép Mesterségek mind egybe kaptssolják erejüket. Egyedül tsak ebből-is meg-betsílhctetlen eszköz válhatnék az embernek ki-palléro-

zására: és a' Teátrum még-is többnyire szinte az, melly sok helyekenn a' jó ízlést leg-inkább meg-rontya. Nem kellene-e, valamint a' pénznek, úgy a' szép Mesterségek' miveinek hamisítása ellen-is büntető törvényeket szabni? Mi-képp' lehessenek a' szép Mesterségek igazán hasznosak, ha velek vissza-élni, minden bolondnak megengedtetik?

Ha a' szép Mesterségekkel arra, a' mire természettyek szerint alkalmasok, úgy-mint az emberi boldogságnak elő-mozdítására akarunk élni; szükséges, hogy a' velek-való élésnek helyes módgya az Országlásnak politikabéli *szisztémájába*, mint ennek mivólti része, bé-vétessek: hogy azoknak mívelése, a' köz jót eszközölő foglalatosság gyanánt, a' közönséges tárházból támogattassék; és hogy el-vége az ő mű-darabjaik még a' leg-közönségesebb Polgároknak alatsón kunyhójikba-is bé-hassanak.

Ezcket a' javallásokat némelly Ál-Politikusok sikeretlen állításoknak, és talán még a' Filozofusok-is haszontalan elme-futtatásoknak fogják tartani. De hiszen mi sem tarthatjuk azokat egyebeknek mind-addig, míg a' Politikának mostani lelke és mostani vélekedései, meg-másolhatatlan törvény és valóságok gyanánt, uralkodni fognak. A' hol a' külső hatalom, a' kész kintsek, és a' mik ezeket meg-gyapapítyák, az Országnak leg-főbb és majd tsak nem egyetlen egy ügyei gyanánt vadásztatnak; ott mi-is azt javasoljuk, hogy a' szép Mesterségek számkivettessenek, és a' Politikusoknak, kik a' köz ügyeket viselik, a' Római Poétával azt kiáltjuk: *O! Cives, Cives! quaerenda pecunia primum est, Virtus post nummos.*

Nem lessz talán haszontalan munka, ha itt a' szép Mesterségeknek hajdani és mostani sorsait rövideden le-rajzoljuk, és azzal a' képpel, mellyet röllok az eddig-tett jegyzésekben le-festettünk, öszve-hasonlítyuk.

*(Következik: a' szép Mesterségeknek hajdani és mostani Sorsok:
az-utánn pedig sommás Theoriájok.)*

VERSEGI.

XIX. RÉGI MAGYAR TÖRTÉNETEK.

Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor.
VIRG.

ELSŐ MÁRIA' MAGYAR KIRÁLYNAK ÉLETE.

NINTSEN az egész Magyar-Országi Történeteknek egy emlékezetesebb szakassza, mint Első Lajos' uralkodásának ideje. – Ez a' nagy Király szédítette-meg a' Tatárokat, Hazánknek ezen rettenetesen-pusztító ellenségét. Meg-rontotta erejeket, 's elszéllyesztette őket tartományaitól; leg-alább még halála utánn-is sok esztendőkre. Ő

kaptsolta Országunk' széleihez rész-szerént fegyverrel, rész-szerént pénzzel, egész Veres Russziát, Podoliával együtt; melytől Magyar Kapitányok alatt engedelmeskedett Hazánk' nyűgodalmas Törvényeinek. Lajos erősítette-meg Koronánknak régi jussait, Bogdány Vajda' meg-aláztatásával, ama' termékeny-határú Moldva' Országán; és nem kevesebb veszedelemmel, mint vitézséggel, kényszerítette előbbeni engedelmességre, az életekkel még mostan-is keveset-gondoló, meg-átalkodott Oláhokat. Lajos hozta ismét Bolgár-Országot, Bosniával egyetemben, a' Magyar Koronának, és a' vad Rátzok' nagy részét a' Keresztény Vallásnak szelíd törvényei alá. Lajos vette-vissza a' békételen Velentzeiek' kezeiből, hatalmas fegyvere által, a' még hajdan Kálmán Királynak meg-hódolt gazdag Dalmáziát; részesítette Hazánkat a' vizenn és szárazon való kereskedésnek hasznos jövedelmeiben; és, ha Károly Fejedelem, az-után Neápoli, 's egynéhány napokig Magyar-Országí Király-is, alattomban, 's csak a' maga' hasznát keresve, eger-títat nem nyitott volna a' Velentzcieknek: az esztendőnek bizonyosan minden jelesebb napjain, benn Velentze' bűszke várossában, Szent Márk' híres piattzán, lobogott volna a' Magyar zászló, Koronánktól-való függésének jeléül; a' mint-hogy, míg Lajos élt, adózott-is (esztendőnként 7000. arannyal) nékie. Lajosra, mint örökös Urára, nézett a' kellemetes Neápoly Ország' koronája, mellyet akkor ama' hitetlen Joánna, a' maga' tulajdon férjének, Lajos' ötsének (Andrásnak) vérével bé-festett. Lajos' érdemes feje viselte a' bátor Lengyelek' koronáját, melly egy darab ideig Buda' várában-is volt; és, ha a' Lengyelek a' Zólyomi kötést, mellynek ereje szerint örökösen Országunkhoz kaptsoltattak, hűségesen megtartották volna: hatalmas, virágzó, és szüntelenül-bőldog maradott volna mind a' két Ország. Egy szóval: valóságos Ura és Királya volt Lajos annyi Országok' 's Tartományoknak, a' mennyit egy idejébéli Fejedelem sem birt egész Európában; – és a' mellyeknek már ma még csak neveikkel sem élünk.

Ő hozta-átal Visegrád' Várának szők falai közül, Atryának olly kedves lakó-helyéből, Budára a' Királyi Udvar. Buda' Vára, a' Pesti báláthatatlan térségnek, és az alatta udvarló kevély Dunának fel-emelt Ura, Ő-néki köszönheti olly nagyra-mentt, 's olly sok hívséges Hazafiaknak vitéz halálával halhatatlanná-lett nevét. Az egész Világonn el-híresedett Tokaji hegyeket ő ruházta-fel orvosságot-termő szőlő-vesszőkkel. Ő adott Pétsert az öldöklő fegyvereknek rettentő zörgése között-is békességes, nyűgodalmas szállást a' Múzsáknak; 's a' Bőltésének szelídítő tejével táplálta Eleinket, hogy, a' szüntelen-tartó véres hadakozások miatt lassanként ki-vetkezvén emberiségekből, el ne kegyetlenedgyenek. Sokszor, közönséges ruhába öltözve járta-el a' falukat 's városokat; tudakozta az igazságnak ki-szolgáltatását; meg-bűntette a' szántt-szándékkal vétkező Tiszt-viselőket; és gyakran ő-maga, ezen hízelkedni nem-tudó durva községnek eggyűgyű, de hamisság nélkül-való, ítélet-tételéhez alkalmaztatta magát. – Nem elégedett-meg úgy, Szent Istvántól fogva, eggy Királyával-is Magyar Ország, mint Lajossal. Ismerte ő a' Magyaroknak természeti hajlandóságát, és, a' mint nevezni szokták, *nemzeti lelkét* (*indoles, genius*). Tudta azt, az akkori Világnak leg-főbb virtussával, a' katonai vitézséggel táplálni; midőn más részről a' jó rend-tartásnak kedvellését, az eggyességet, és az emberiséget, szelíd atyai kézzel tsepegtette szíveikbe. Az ő jól-tévő uralkodását, melly negyven egész esztendőig tartott, meg nem háborította semmi békételenség, semmi belső zendülés, vagy zúgolódás. Lajos alatt

hágott-fel Magyar Ország a' ditsősségnek leg-felsőbb póltzára; a' honnan az-után
valamint lassanként alább-alább szállott, úgy soha többé oda vissza nem juthatott.
Lajos alatt volt boldog a' Haza; Lajos alatt, amaz arany időben, melyben egy egész
teleknek királyi adóját, esztendőnként, Nemes, Paraszt egyy-aránt, három garassával
fizette; midőn az akkori egyy-ügyű erköltsökhöz szabott egynehány tiszteletre-méltó
törvény sokkal hathatósabban meg-gátolta a' gonoszt, és igazságtalanságot, mint-sem
a' mai rendelkezések meg-számálhatatlan sokasága; midőn a' Vármegyéknek Al-
Ispánnai tíz, hús, M. forint esztendei fizetésért szolgáltak; 's a' midőn a' Magyarok
minden kintse, gazdagsága, a' maga' saját érdemében állott. Boldog volt a' Haza; – tsak
maga Lajos volt boldogtalan.

Hijába rendelt a' Római Pápa, szánakozó buzgóságból, közönséges könyörgéseket
az egész Kereszténységben; hijába fohászkodott, esedezett Lajos, és ő-vele a' mélyen-
meg-illetődött Magyar Nemzet, a' Mindenek' Attyához: nem akarta az Ég őtet egy
fiú-magzattal szerentséssé tenni. Lajos tehát, két Leányainak, Máriának és Hedvig-
nek, tsak az óltalom nélkül szűkölködő számos Országokat, de nem a' maga' nagy
elméjét 's vitéz szívét, hagyhatta örökségül. Az ő halálában rendelte az ÚR, a' Magya-
rok' nagyságának 's ki-terjedésének által-léphetetlen határát. Eddig engedte terjedni
hatalmokat; 's el-nézte helyben-hagyó tekintettel, hogy ez a' minden idegen erő által
győzhetetlen hatalmas birodalom, maga magát, belső egyenetlenség által eméssze-
meg. Itt kezdett el-oszolni Hazánk' félelmet- 's tiszteletet-gerjesztő fényessége.
Bé-borúlt lassan-lassan, mint midőn a' hanyatló Napnak erőtlen sugárit el-fogják a'
vékony estvélyi felhők; és még ama' hatalmas Mátyás Király-is tsak halavány hód-vi-
lágban jelent-meg, az el-múltthoz képest. Itt kezdődtek a' belső vissza-vonások, és
zendülések; Hazánknak ama' siralommal-teljes napjai, midőn a' boldogtalan Hazafi,
ellensége ellen fordíttandó fegyverét, éretlen buzgóságtól meg-vakíttatva ugyan, de
ah! még-is örvendezve, verte Hazafi-társának szívébe. Midőn kinek-kinek a' maga'
zabolátlan indulattya szabott törvényt; midőn a' Királyok 's Királynék illetlen fogságba
hányattak, 's rész-szerént meg-ölettek, rész-szerént örökös tömlőtze záratattak.

A' míg Lajosnak testvér öttse István, Erdélynek, Szepességnek, és Sárosnak Vezére;
a' míg Ennek Fija, János, a' Dalmátzia- és Horvát-Országi Bán, éltenek: békével
szenvedte Lajos háza' özvegyiségét; várván, hogy Rokoniban talán meg fog áldattatni.
De minek-utánna Istvánnak véletlen halálát, a' Fijának, Jánosnak, halála-is hirtelen,
és minden mag nélkül, követte volna: el-keseredett a' szíve, és az Égre, 's magára bízta
a' Magyaroknak szerentséjét; és még tsak a' Leányiban-való reménységnek élt, kiket
nagyra-menendő Ifjaknak akart ki-házasítani. Az ifjabbik Leánya, Hedvig, Jagelló
Lengyel Királynak adattatott feleségül; a' ki alatt osztán e' két nevezetes Ország el-is
vált egymástól, mind örökre.

Máriában, öregbik Leányában várta Lajos, házának majd halála után léendő
fel-éledését; és a' buzgó hívségtől viseltetett Magyar Rendek-is, öszve-jöven Budára,
Máriát kívánták Királyoknak a' meg-élemedett Felségtől. Kíváncsi szemekkel néztek
minden akkori Fejedelmi Ifjak, a' hozzá-hasonlíthatatlan Máriára. Egész Európa
kétséges hallgatással várta a' Magyarok' meg-határozását; és már előre ígylette az
isméretlen Ifjúnak, oly sok gazdag és hatalmas Tartományok' jövendő-béli Fejedel-
mének, szerentséjét. A' Magyar, bízodalmas örömmel tekintett Máriára, 's előre

cisztelte benne a' Nagy Lajos' vejét; Királyához-való hív indulattyaából el-hitervén magával, hogy a' Mária' Férje lessz Lajos' minden érdemeinek-is bizonyos örököse.

IV-dik Károly Római Császár' 's Tseh Királynak Udvara volt akkor időben leg-első egész Európában. Nem ugyan hatalmára nézve; mert meg-homályosította Lajos minden koronák' fényességét, és egy Fejedelem' erejét sem lehetett az övéhez hasonlítani; de a' Császári koronát tartották közönségesen leg-elsőnek. Lajos Királynak már semmi férfi gyermeke nem lévén, mindenek Károly Császárnak fíjára, Zsigmondra, függesztették szemeiket; a' ki-is, szép termete 's ábrázattya mellett, elevenségének 's gyermeki eszének némelly oly jeleit mutatta, mellyeket a' Fejedelmek' fíjaiban mindenkor tsudálni szoktunk, a' közönséges-születésű Ifjakban pedig helyben-hagyunk. Zsigmondra nézett mindeneknek vélekedése szerint a' Császári korona, 's talán még Tseh-Ország-is; és ki ne kívánt volna, egy ilyen hatalmas ágyból született, nagyra-menendő Ifjúnak, jó erköltsöket, és minden-féle virtusokat, mellyek egy igaz jó Uralkodóban el-múlhatatlanul szükségesek? Nem-is múlatta-el a' tsapodár Hír, ezer meg' ezer hozzá-adásokkal hirdetni, 's nagyra magyarázni Zsigmondnak még leg-közönségesebb gyermeki tselekedeteit-is. Kedves-ízű gyümöltsöket esküdött e' fakadó bimbóról, melly még az őszi meg-érésig az egész esztendő' bizonytalan változásinak alájok volt vettelve. Lajos-is tehát, az Orzágnak meg-eggyezett akarattyaából, Zsigmondot választya Máriának férjül. Bizonyos az, hogy mind Lajos, mind a' Magyarok, tsak azokat a' tökéletességeket látták Zsigmondban, a' mellyekkel kívánták hogy birjon, és a' mellyekkel őt a' foglalatoss képzelődés már előre gazdagon fel-ruházta. De kit-is ne vakítottana-meg a' sok jó-illatú tömjénnek füstje, mellyel a' maga' szerette bálványának oly szívesen áldozik?

Szent és el-mellőzhetetlen szokás volt abban az időben, hogy akármelly nagy-születésű Leányok klastromokban töltsék-el gyermeksegeket; ott tanulják az alázatosságot, az Isteni félelmet, és, mindenek felett, az akkori leg-első virtust, a' testi vétkes kívánságoknak meg-zabolázását, el-fojtását. A' férjfi gyermekeket, mihelyt jární tudtak, már lóra ültették; a' mái tsergő 's egyéb-féle fa-báb helyett, fényes kardokat 's buzogányokat adtak kezeikbe; 's szintén úgy nem szégyenlette akkor a' Nemes Ifjú, ha írni 's olvasni nem tudott, mint a' mi időnkben, ha, minden szemérmec 's nemzeti díszes erköltsöket félre-téve, Őseinek 's a' mostani meg-világosodott századnak gyalázattya, fajtalanságaival ditsekedik. – Igaz az, hogy akkor tudatlan 's durva Világ volt; hogy a' tudományok mind a' klastromokba szorultak, és tsak azokban ízgettettek; 's hogy tsak a' Papok 's Szerzetesek tudtak könyvből imádkozni, a' Világiak ellenben magokon tsak olvasóval segítették. Igaz az, hogy a' ki pennát tudott kezébe fogni, derék ember volt; és, a' kiket mi ma Író-Deákoknak hívunk, azok akkor Titoknokok voltak.¹ De ellenben bátrabb volt egy kéz-tsapás, mint-sem ma hús, Egekre-való

1) Tudva vagyon a' Tudománybéli Történetekből, melly nagy homályban fektűt légyen Európa azon időkbén, a' mellyekről itt emlékezet vagyon. A' XIV-dik Száz (mellyben Lajos és Mária Királyaink uralkodtak) egy volt a' leg-setétebbek közül, Krisztus' születése után. Nagyon meg-tsalatkoznék ehhez-képest, ha-ki azt vélné, hogy tsak a' mi Hazánkban volt volna akkorban oly nagy tudatlanság. Azonban, ha bár cz úgy lett volna-is, nem lehetne rajta meg-űtköznünk, 's nagyon tsudálkoznunk; meg-gondolván, hogy a' Magyar Nemzet

esküvés; fel-bonthatatlan a' barátság, szent a' mások' betsülete iránt való tisztelet, szeplőtelen a' szűz leány-párta, isméretlen a' házasság-törés, 's közönséges az ősz vénségig meg-tartott férjfiúi clevenség; és a' Magyaroknak napról-portól el-barnultt artzáját, 's kemény testét, annál illendőbbben ékesítette egy nemes meg-tsalni nem-tudó lélek. – Akkor, majd minden kisebb völgyben, egy suhogó víz' partyán, majd minden szép ki-látású termékeny határban, eggy egy klastrom állott. Az akkori buzgó, minden pompa 's vesztegetés nélkül élő, egygyűű Világ, nem tudta hasznosabb helyre fordítani pénzét. A' Szerzeteseknek titkos szíveik voltak a' Világiak' szorongattott lelkeiknek nyitva-álló menedék-helyei; és a' klastromoknak külső magas kerítettsei az ő ingó-bingó jószágaiknak a' futó ellenség előtt bátorságos őltalmazó bástyái.

Nagy-Szombat, már akkor-is híres volt; nem ugyan, mint ma, tornyai' 's templomainak sokaságáról: hanem, mivel az ottan-lakozó Úrsulita Apátzák különös jó móddal tudták oktatni és nevelni a' Leányokat. Sok nagy Űri 's Fejedelmi Asszonyok jöttek-ki kezeik alól, kik keresztényi élerekkel, 's magoknak példás viseletével, az Apátzákrol-eredett jó hírnek valóságát meg-bizonyították. A' jámbor Királyné Erzsébet-is tehát, az akkori Világnak klastromi kegyessége szerint, arra határozta-meg magát, hogy, minek-előtte a' nagy Udvarokban közönségesen fészket-vertt vétkek meg-veszteget-nék Leányának szívét, őt Nagy-Szombatba küldgye. Kevés személyekből állott a' Mária' Udvara. Gara István Nádor-Ispányné, születésére nézve Horvát Rozália, volt fő Gond-viselő-Asszonya; a' Czilei Grófnak Borbára nevezett leánya, mulató-társa; a' mi pedig az írást, olvasást, és keresztényi jó erköltsőkben-való elő-menetelt 's gyarapodást illette; az egyenesen az Apátzákra volt bízva.

(általlyában véve) nem olly igen régen hagyta volt el az-előtt a' bálványozást, – sőt hogy, a' mi több, még a' XIII-dik Száznak utolsó tízeiben-is nagy számmal voltak ezen Országban' olyanok, kik a' Keresztény Hiten kívül vakoskodtak. (Illyenek voltak a' Kunok; kik melly nagy és hatalmas erővel bírtanak légyen, ki-tetszik onnét, hogy IV. László Királyt 1290. eszt. gyilkosúl meg-ölvén, önnön magát a' Magyar Nemzetet-is – leg-alább nagy részént – hatalmok alá hódíthatni reménylették.) – Ki nem tudgya pedig, melly sok idő kíváncsassék arra, hogy egy hadakozó nagy Nép, ha bár a' Keresztény Relígyiót fel-vette-is, tudományra 's elnebeli világosságra juthasson? – Már: mi lett légyen annak oka, hogy a' fellyebb-émlített időkben a' többi Keresztény Nemzetek-is olly nagy homályba merültek; sok nagy-hiteli Történet-Jegyzők világos szókkal meg-írják; és nevezetesen *Leibnitz*, mivel ebben majd minden jelesebb Írók egyet értenek, meg-érdemli, hogy az ő itéletére figyelmezzünk. Ezen nagy Embernek tulajdon maga' szavai (*Introd. in Script. Rer. Brunsv. ad §. 63. sive Geruasi* – *Otia*) imígy vannak: *Vixit eo seculo, quod ego, cum proximo, omnium seculorum post Christum natum ineptissimum esse comperi; decimo tertio, inquam, quo subito omnes propemodum boni Scriptores evanuerunt, cuncta in se trahentibus monachis mendicantibus, qui tunc insurrexerunt; et mox ignorantiam atque errorem etiam viuicomburio sancientibus: ut vix alia, quam utriusque iuris et scholasticarum argutiarum studia superessent. Germanis certe seculum decimum, aureum fuit prae decimo quarto: quo tempore etiam iura imperii supina ignorantia propemodum interciderunt. – Ex Ottone Frisingensi apparet, medio duodecimo seculo integram adhuc discernendi facultatem superfuisset: mox vero uno impetu fabulae, antea intra legendas et sanctorum miracula coërcitae, sese in orbem litterarium offudere. etc. –*

Jegyz. a' *Ki - a d ó k n a k.*

Mária nem volt az, a' mit közönségesen szép gyermeknek szoktunk nevezni. Nem ama' tündöklő-szépségű, virágzó-színű, 's eleven-szemű, mely első tekintetre ész vesztet; és a' mellyenn a' Férfiaknak sziveik olly örömet szenvednek hajó-törést. Nem volt szép; de valamely titkos természeti kellemetesség, mely az embert minden tsábíttás nélkül vonta hozzája; ama' tsendes és csak az idővel tetsző nyájasság, a' társalkodás által ki-fejtődő szerelmetesség; ép, magas termet, 's méltóságot-jelentő tekintet: azt tselekedték, hogy az ember el-felejtkezett mellette a' leg-szebb Asszonyokról, és akármely hideg vérrel szemlélte legyen-is őtet elősszór, belső meg-illetődés nélkül soha többé el nem hagyhatta. Hamisság és tettetés nélkül való szívű, 's jó-lelkű volt e' mellett; szeretetében 's szavaiban állhatatos; le-botsátkozó, és a' leg-jobb, leg-áldottabb feleség, 's leg-kedvesebb házi asszony lett volna, ha egyszerűs-mind igazgató Fejedelemnek-is nem kellett volna lennie. – Annál szebb volt ellenben Borbára, Máriának mulató-társa. Tsintalan barna szemei, ábrázattyának mosolygó pirossága, meg-bájos nevetése, 's eleven tekintete; mindenkor víg elméje, nagyra-vágyó indulattya, fejessége, 's már akkor-is ki-tetsző álnokságinak némely jelei: nagyon-is ki-mutatták, mely szívét-hódító, veszedelmes személy lenne jövő-dőben. Örömet választott volna a' messze látó Gara Istvánné más játszó-társat Máriának; olyant, ki az ő tsendes természetével jobban meg egyezett volna. De hatalmas ember volt Gróf Czilci az Udvarnál; 's férjének, a' Nádor-Ispánynak, jó barátja. Mind ezért tehát, mind pedig azért-is, mivel a' maga' szorgalmatos gond-viselésétől 's szem-füles vigyázásától jobb jövődőt reménylett, ő-is el-hallgatott. Az igaz, hogy az eleven Borbára, víg gyermeki játékkal mindenkor fel tudta ébresztetni a' lassú Máriát; 's tsendes szomorúságra hajlandó lelkét szíves tsevegései által vidámabb állapotba hozta; igaz, hogy sok vissza-hozhatatlan jó napokat töltöttek együtt a' klastrom' udvarának tsendes falai közt, és az Apátság' kertyében tsergedező pataknak magános partyain. De mi volt e' futó öröm, azon ezer meg' ezer titkos gyötremhez képest, mellyel az-utánn Máriát, koporsója' bé-zártáig, üldözni meg nem szűnt? mi volt egyéb, mint-sem méreg 's epe, mely ezen ártatlan időknek emlékezetét annál érzékenyebben meg-keserítette?

(Folytatása következik.)

Sz. JÓBI SZABÓ LÁSZLÓ.

XX.

A' MUZSIKÁRÓL.

(Lásd: Sulzers Allg. Theor. Art. Musick.)

A' Muzsikának eredete és mivolta.

HA ennek a' kellemetes Mesterségnek mivoltát és valóságos természetét igazán meg akarjuk érteni, azonn kell lennünk, hogy annak eredetét a' Természetben keressük-fel. Ez nekünk annyival könnyebb, mivel a' Muzsikát néminémű-képpen még most-is

naponként támadni láttyuk, és az éneklésnek az ízlés által-való első és nyersebb pallérozását a' fél-vadságú Nemzeteknél még most-is fel-talállyuk.

A' Természet, a' hallásnak érzékenysége és a' szív között, szoros és felette-atyafiságos szövetséget szerzett. Mindenik indulat tulajdon hangok által ismérteti-meg magát, és ezek a' hangok a' Hallgatónak szívében éppen azon indúlatos érzést szokták fel-lobbantani, a' melyből származtanak. A' belső szorongatásból eredő kiáltás ijedés-be hoz bennünket, és az örvendező szózatok mi-bennünk-is örömet okoznak. A' gorombább érzékenységek, az ízlés, a' szaglás, és az illetés, nem ébreszthetnek-fel egyebet vak gyönyörűségnél, vagy kedvetlenségnél, melyek önnön magokat, amaz ugyan a' velc-való-élés, ez pedig az útálás által, fel-emésztik; a'-nélkül, hogy a' léleknek emelkedésére vagy leg-kissebb szolgálatot tehessenek. Az ő egész tzélyok tsupán tsak a' tester illeti. De az, a' mit velünk a' hallás és látás éreztet, a' léleknek és a' szívnek tehetőségére tzéloz, és ebben a' két érzékenységben okos és erköltsi tselekedetekre indító eszközök fektűsnek. E' két nemes érzékenység közűl a' hallásnak sokkal hathatós ereje vagyon. Egy harmoniátlan hang szer-felett kellemetlenebb, és sokkal nagyobb háborodást okoz bennünk, mint-sem egy hasonló harmoniátlanságú szín; és az égi szívárványnak színeiben uralkodó kedves harmonia sokkal alább-való hathatósággal illeti szívünket, mint-sem szinte annyi és egymással szinte olly szorossan meg-eggyező hangok, p. o. egy tiszta orgonán a' hármashang-eggyezések, illetni szokták. A' hallás tehát, az indúlatoknak gerjesztésére, mindnyájok között leg-alkalmasabb érzékenység. Kitsoda mondhattya, hogy valaha ő-benne a' harmoniátlan és ellenes színek fájdalmas érzéseket okoztak légyen? De a' harmoniátlan hangok a' hallás' szerszámaikat olly ellenesen meg-ragadhattya, hogy a' Hallgató majd tsak nem kétségbe-esésre hozattatik.

Ez a' különbség minden bizonnyal onnan származik, hogy ama' szer, melly által a' hallásnak inai mozgásba hozattatnak, úgy-mint a' levegő ég, sokkal gorombább és testiebb, mint a' világosságnak elemmentoma, melly a' szemet illeti. Mire-nézve, a' hallásnak inai hathatós taszításokat vévén ugyan-ezeket az inaknak egész szisztémájára el-terjeszthetik; a' mi a' látásnál meg nem történik. Ebből az-után könnyű meg-érteni azt-is, mi-képp' légyen lehetséges, a' hangok által az egész testet, és következő-képpen a' lelket-is, olly hathatósan meg-érdeklenni. Hogy a' hangban ezt a' nagy erőt fel-találhassuk, sem mélyebb eszmélkedésre nintsen szükségünk, sem hosszabb tapasztalásra. A' leg-vígyázatlanabb ember-is észre veheti.

Ha tovább még azt-is meg-gondollyuk, hogy némellykor az indúlatba hozattatott ember ebben az állapotban hosszabb ideig örömet meg-marad, és hogy magában az indúlatos érzést erőre hozni, 's külső-képpen-is, mennél jobban lehet, ki-mutatni igyekezik, a' mint ezt az örömben, 's némellykor a' haragban, 's a' többi indúlatokban-is, meg-történni tapasztallyuk: könnyen által-láthattya, mi bírhattya sokszor a' leg-nyersebb embereket, sőt még a' meg-fontolásbéli tehetség nélkül szűkölködő gyermekeket-is arra, hogy az indúlatos, és egymást fel-váltó külömb-féle hangoknak sora által, magokban vagy más embereken, valamelly indúlatot nagyobb-nagyobb gerjedésre lobbantani iparkodgyanak.

Ez ugyan még nem valóságos dal, hanem tsak ennek első és természet-szerént-való bimbója: de ha még egynehány könnyű jegyzésekkel és egy kevés ízléssel ösze-

kapsoltatik, a' valóságos dalt láttyuk belőlle származni. Ezek a' jegyzések a' mérték-re-vett mozdulásnak 's a' rithmusnak erejét, és mind a' kettőnek a' hangokkal való szoros szövetségét, illetik.

A' mértékre-vett mozdulás, melly eggyenlő idők alatt eggyenlő közekeket halad, és a' lépéseket erősebb dobantás által eggyenként fel-osztya és érezhetőkké teszi, nagyon mulatságos, és a' fárasztó munkát vagy az egyéb-aránt unalmas tárgyra-való figyelmetességet ki-mondhatatlanul meg-könnyebbítti. Tudgyák, vagy érzik ezt, az alább-való-eszű emberek is; mire-nézve, a' fáradtságos mozdulásokat, melyeknek hosszasan kell tartani, p. o. mikor valamely terhet visznek vagy húznak, *taktusra* és eggyenlő lépésekben végzik. Innen van azoknak taktusra-vett mozdulások-is, kik a' hajókat húzzák, vagy a' víz' tetején evező lapátokkal előbbre taszíttyák, a' mint már hajdan *Ovidius*-is fel-jegyzette (*Trist. L. IV. Eleg. 1.*): „Ez az oka, úgy-mond ő, miért énekel, az agyagos kavitsra görnyedve meg-homorodván, a' ki a' késedelmes hajót a' folyó-víz ellen húzza, és a' ki a' lassú evezőket melléhehez eggyenlő-képpen vezetvén, 's a' vizeket mértékre vevén, karjait fáradtságosan forgattya.”

De még jobban fel-vidámíttya az embert az a' *taktus* szerént-való mozdulás, ha benne a' *ritmus* is fel-találtatik: az az, ha a' mindenik lépéshez vagy *taktus*-hoz tartozó kitsiny haladásokban, az erőre és gyengeségre nézve, külömb-féle változások vagynak, több lépésekből nagyobb tagok formáltatnak, a' mi az egy-formaságnak külömb-féleséget ad. Innen támad a' ritmusbéli rend a' Kovátsok' pörölyözésében, és a' Tséplők' veréseiben. Ez által a' munka nagyon meg-könnyebbedik, mivel az elme, ama' gyönyörűség által, melyet a' külömb-félcseggel össze-kaptsolt egy-formaságban talál, a' munkának folytatására hathatósan fel-ébresztetik.

Ezt a' *taktus* szerént-való és ritmusbéli mozdulást szorosan össze lehet kaptsolni a' hangoknak egy bizonyos sorával; mivel az efféle sor a' mozdulást, természete szerént, magába foglalja: és így már, a' *taktusra*- és *ritmusra*-vett valóságos dalnak eredetét, mivóltát, és a' tánttal-való természetes szövetségét-is, fáradtság nélkül által-lát-hattjuk. Sőt egy kevés eszmélkedés után, melyre bennünket az eddig tett jegyzések önként fel-segítenek, még azonn sem tudálkozhatunk, hogy a' Muzsikát a' leg vadabb Népek-is könnyen fel-találták, és hogy annak pallérozásában még eggyenlány lépéseket-is tettek.

A' Muzsika tehát olly mesterség, melly az emberi természetre van fondálva, 's a' mellynek következendő-képpen változhatatlan regulái vagynak, melyeket szükség-képpen szemeink előtt kell tartanunk, ha muzsikabéli darabokat készíteni, vagy ennek a' mesterségnek pallérozásában munkálkodni akarunk. A' reguláknak változhatatlanságát ugyan, valamint a' többi szép Mesterségekben, úgy a' Muzsikában-is, nagyon ellenzi egy közönséges elő-ítélet; de a' mellynek helytelenége leg-ottan ki-tetszik, ha azt egy kevéssé szemesebben meg-visgállyuk. Azt mondgyák tudni-illik némellyek, hogy „a' Khínai Lakos az Európai Muzsikában semmi gyönyörűséget sem talál; az Európai Lakos ellenben a' Khínai Muzsikát ki sem állhattya: nem igaz tehát, hogy ennek a' Mesterségnek a' közönséges és mindenütt-eggyenlő emberi természetben fondált, és így változhatatlan regulái vólnának.” De lássuk erre a' feleletet.

Ha a' Muzsikának semmi egyéb tisztí nem vólna, hanem hogy egy szempillantásig tartó örömet, félelmet, vagy ijedést ébresszen; erre akármely örömkialtás, vagy belső

szorongatásból eredő hang, mely egyszerre több emberektől tétetnék, minden-képp' elegendő volna. Ha valamely sokaság örvendezve vagy meg-ijedve egyszer-'s-mind fel-kiált, ez által hatalmasan meg-ragadtatunk, bár-mely regulátnak, zavartak, rendetlenek, és harmonia nélkül-valók légyenek-is a' szövatok, melyekből az efféle kiáltás áll. Erre semmi regula nem kívántatik. De az ilyen kiáltás tartós nem lehet, és, ha tovább tartana-is, nem sokára egész erejét el-vesztené, mivel a' reá-való figyelme-tesség hamar el-enyészne bennünk. Arra tehát, hogy a' hangoknak ereje és hathatós-sága tartós légyen, szükséges, hogy mértékre vétessenek: mert a' mérték egyedül, mely figyelme-tességünket hosszabb ideig le-kötelezheti. Érti ezt, ha által nem láttya-is, minden ember, a' kiben csak egy morzsányi érzékenység vagyon: a' *Burét* és a' *Kaschinz* a' Szibériai pusztákban, az Irokéz és az Indiai szinte úgy, mint a' finomabb-hallású hajdani Görög. (Lásd: *Gmelins Reise. 3. Th.*) A' hol pedig mérték, avagy *metrum* és ritmus találtatik, ott rend és regula szerént-való fel-osztás-is vagyon. Erre nézve tehát valamennyi Nemzetek mind egyenlő fő és fundamentális regulákat követnek. De mivel a' mérték számtalan változásokat szenvedhet, a'-nélkül, hogy mérték lenni meg-szűnnyön: ezekre-nézve mindenik Nemzetnek saját ízlése-is lehet; a' mint a' külömb-féle Népeknek tántz-melodijáikból nyilván ki-tetszi. A' különös ízlések tehát külömb-félék lehetnek, de a' rendnek és egy-mértékűségnek (*Symmetria, Ebenmaass.*) közönséges és fő regulái mindenütt egyenlők.

Hogy pedig az egyik Nemzet a' frissebb, a' másik a' lassúbb mozdulást szereti; hogy a' vad Népek nem annyi változást, és nem oly határozott egy-mértékűséget keresnek, mint azok, a' kik a' Szépnek érzésében gyakoroltabbak; hogy némelly emberek a' hangokban több *dissonantiát* el-viselnek, mint-sem mások, kik a' sok hangoknak elegyülésében az *Eggyest* érezni jobban meg-szokták; hogy erre való nézve a' közönséges és fundamentális regulákat a' különös esetekre mindenik Nemzet a' maga' tulajdon módgya szerént alkalmaztattyá, a' miből a' különös reguláknak külömb-félesége támad: ez igen természetcs; és az ízlésnek egy-általlában tetszésünk sze-rént-való változhatóságát semmi-képpen meg nem mutattyá. Nem láttyuk-e még magunk között-is, hogy azok, a' kiknek finomabb és gyakoroltabb hallások még a' kitsinységeket-is meg-érzi, több regulákra vgyáznak, mint mások, a' kik ezeket az észre-nem-vett regulákat csak az-utánn nyomozzák-ki, és ki-nyomozván követik-is, minek-utánna a' hallásban nagyobb készségre jutottak? A' különös ízlésnek külömb-félesége tehát, valamint a' többi Mesterségekben, úgy a' Muzsikában is, meg nem mutattyá, hogy azoknak regulájik nem az emberi természetre fundálva, és nem-is változhatatlanok légyenek.

A' Muzsikának leg-főbb tszélya, és ennek el éréseire szolgáló módgyai.

Az eddig-tett jegyzésekből, hogy a' Muzsika, belső mivóltára nézve, nem egyéb, hanem oly hangoknak egymás-utánn folyó sora, melyek indúlatos érzésből támadnak, és ezt következő-képpen le-is festik, 's a' melyek el-végre arra-való erővel bírnak, hogy az indúlatot másokban-is fel-lobbantsák, hosszabb ideig fenn-tartsák, táplállyák, és hathatósá tegyék. Most már tehát azt kell kívált-képpen meg-visgálnunk: mire viheti a' Muzsikát a' tapasztalás, a' jó íz, az eszmélkedés, a' mesterség? és mire lehetne annak mű-darabjait a' polgári életben leg-hasznosabban fordítani?

Leg-főbb czélja, az indulatoknak fel-gerjesztéséből és táplálásából, – erre szolgáló módjai és eszközei, a' hangoknak külömb-féle folyamatraiból állnak; hasznos alkalmaztatása pedig akkor intéztetik-el leg-helyesebben, ha mű-darabjai a' nagy Természetnek az indulatok iránt-való nemes szándékait elő-mozdíttyák. A' elsőről itt értekezünk: a' harmadikat pedig akkorra hagyjuk, minek-utánna majd a' Muzsikának az emberi szívre-való hathatós erejét értelmesebben meg-magyaráztuk.

A' Muzsikának most-említett czélljáról nem kételkedhetünk, mihelyt az bizonyos, hogy a' Muzsika abból a' természetes ösztönből származott, melly az embert sok ízben arra kíszteti, hogy magában valamely indulatot erőre hozni, és hosszabb ideig fenn-tartani, iparkodgyék. Minden indulatok közül, úgy látszik, hogy az öröm volt az első, melly a' dalra okot adott; az-után pedig az a' természet-szerént-való ösztön, hogy az ember a' súlyosabb munkánál maga magát fel-vidámítsa. Mivel ez kétféle-képpen történhetik-meg, úgy-mint a' munkának tsupa könnyebbítése által, midőn a' figyelmetesség, a' külömb-féleségekkel fel-váltott egy-formaságoknak segedelmével, a' súlyosról kellemetes tárgyra vezetetik, vagy pedig a' valóságos vidámítás által, mellyet a' hathatós mozgulás, és az elevenességgel-teljes hangok, okozni szoktak: a' Muzsika az első esetben az érzékenységeknek meg-ragadására és néminémű bájolására, a' másodikban pedig a' testi és elmebeli tehetségeknek fel-ébresztésére tzelez. Az érzékeny, szomorú, és ellenes indulatokat a' természetes Muzsika, elejinten vagy tellyességgel nem, vagy leg-alább ritkán, tárgyoza. De minck-utánna tapasztalták, hogy a' Mesterség az efféle indulatokat-is felette hathatósan le-festheti, kövctkezendő-képpen a' Hallgatók' szívében-is fel-ébresztheti: a' Muzsikát el-végre ezeknek gerjesztésére-is kezdették fordítani. Mivel, tovább, az egyes embernek több vagy kevesebb elevenése, és az a' különös mód, mellyel magokat az ő indúlati külső-képpen ki-mutatni szokták, az ő erkölcsi szív bélyegével, avagy karakterével, leg-nagyobb szövetségben állanak: a' Muzsika sokszor az egyes embernek, sőt egész Népeknek nemzeti erköltsait is, a' mennyire ezeket *érezni* lehet, értelmesen le-festheti, és ki-fejezheti. Innen van, hogy a' nemzeti dalok, és a' velek össze kaptsolt tántzok, a' Nemzet' erköltsait híven le-rajzollják. Frissek ezek a' dalok és tántzok, vagy komorak, szelídek vagy háborgók, kellemetesek vagy fáradtságosak, elevenek vagy tűnyák, tiszta-mértékűek vagy nyers hibákkal telyesek, valamint magok a' nemzeti erköltsők.

Hogy pedig a' Muzsika az értelemnek (*intellectus*) olytén tárgyait-is le-fesse, mellyek az indulatokkal tsupán csak mivóltoknak észbeli és mélyebb ismérte által, vagy éppen semmi szövetségben nem állanak; erre elégséges okot a' Muzsika' természetében nem találunk. A' gondolatoknak és képezeteknek ki-fejezésére a' nyelv, avagy beszéd, találatott-fel; ennek, és nem a' Muzsikának köteleessége, hogy oktasson, és a' képzelő tehetség' elejébe képeket fessen. Az ilyen festés a' Muzsika' czélljával egyenesen ellenkezik. Egy-általlýában tehát a' Muzsika meg nem illetheti az embert, mint gondolkozó vagy képzelődő, hanem csak egyedül mint érző és indúlatos Valót: mert a' Muzsika nem a' gondolatoknak, sem a' Természetben elő-akadó tárgyaknak vagy eseteknek, hanem egyedül csak az indulatoknak nyelve. A' miből az következik, hogy az olyan muzsika-darab, melly semmi-féle indulatot nem ébreszt, az igaz muzsika-műnek nevét meg nem érdemli. Bár-melly mesterségesen follyanak egymás-után

a' hangok, és bár-melly fáradttságosan, 's a' leg-nehezebb regulák szerint helyesen szerzett légyen a' harmonia: az olyan darab még-is, mely szíveinkben indúlatozó érzést nem támaszt, semmit sem ér. A' Hallgató, a' kinek kedvéért valamely muzsikabéli darab készítettett, ha egyéb-aránt a' Mesterséget nem érti-is, *csak érzékeny szíve legyen*, leg-ottan meg-ítélheti, ha jó-e, vagy rossz? Ha azt az ő szíve meg nem érti, bízvást mondhattya felőle, hogy, tzellyához alkalmaztatva nem lévén, semmit sem ér: ha pedig érzi, hogy szívét a' darab meg-illette, tétovázás nélkül jónak nevezheti, mivel tzellyát el-érte. Mert egy-általlában, a' mi a' maga' tzellyát el-éri, az mind jó. – Azt azonban, ha az efféle darab nem lehetne-e még jobb? ha a' Muzsika-szerző, a' mesterségnek vagy jó ízlésnek fogyatkozása miatt, meg nem gyengített-e, vagy meg nem rontott-e benne valamit? és több efféle kérdéseknek meg-fejtését, haggya a' Hallgató azokra, kik a' mesterséget mélyebben értik. Mert csak ők ismérik a' fel-tett tzelra vezető módokat, és így czeknek nagyobb vagy tsekélyebb crejéről-is helyes ítéletet csak ők ejthetnek.

A' Muzsikának itt meg-írtt tzellyára, nagyon szükséges, valamint a' Mestereket, úgy a' Muzsikának Kedvellőit-is, meg-emlékeztetni: mivel amazok sokszor egész igyekezeteket arra fordítják, hogy magoknak tsupa mesterkéltt állapotokkal, úgy-mint külömb-féle szaladozásokkal, ugrásokkal, haszontalan és még-is fáradttságos harmoniákkal, tapsolást szerezzenek: a' Muzsikának Baráttjai pedig a' dicséretet többnyire csak arra pazarolják, a' ki oly mesterségesen játszott vagy énekelt, a' mint a' kötélén tántzoló Tündér, vagy a' ki a' szerzésben oly sok akadályokat meg-győzött, mint a' ki ló-hátonn-állva sebessen nyargal. Mennyivel természetesebb, *Agyezilaussal* a' filemilének valóságos énekét többre betsűlni, mint-sem az olyan muzsika-darabot, mely ezt a' madarat majmozni akarja?

A' tzel után, azok a' módok, melyek ennek el-érésére szolgálnak, 's a' melyeknek ismételéből és alkalmaztatásából a' tulajdon-képpen-való Mesterség áll; a' bővebb vizsgálást leg-inkább meg-érdemlik. Itt tehát arra a' kérdésre kell meg-felcintünk: mi-képpen lehet a' hangokat az indúlatoznak értelmes nyelvévé tenni? és mi képpen kell azokat úgy össze-szerkeztetni, hogy azok által a' Hallgató indúlatoz hozattassék, ugyan-abban egy ideig fenn-tartassék, és egy bizonyos kellemetes erőszak által arra kényszerítették, hogy ebben az állapotban örömet meg-maradgyon? Ennek a' kérdésnek meg-fejtésében foglaltatik a' muzsika-mesterségnek egész theoriája. Az erre-való módok és eszközök tehát rövideden a' következők:

1) A' *dal*, avagy az egyes hangoknak sora, a' mennyire tudni-illik ezek, az indúlatoznak különös természete szerint, halkkal vagy frissebben, mélyen vagy magassan, gyengén vagy erőssen, vonítva vagy taszítva, mélyen a' mélyből vagy csak a' torokból, nagyobb vagy kisebb közelekben egy-mástól el-különözve, és a' muzsikabéli menésnek több vagy kevesebb egy-formaságával elő-adatnak. Az ilyen hangoknak rövidebb sora, melodiás ízetskének, vagy muzsikabéli gondolatnak neveztetik. Ki-ki által-láttya, hogy támentalan sok ilyen ízetskéket lehet ki-gondolni, melyek valamennyien mind egy bizonyos indúlatoznak, vagy ezen indúlato különösb árnyékozásának, bélyegét magokon visellyék. Az illetén ízetskékből el-végre egy *Egész* támad, melyet *dal*-nak nevezünk. – Könnyű meg-fogni, továbbá, hogy ezen ízetské, avagy muzsikabéli gondolatok, már a' szelídebb gyönyörködést, vagy az elevenebb vídamságot, vagy az

ugró örömet; már ellenben a' szívre-ható érzékenységet, vagy a' komorabb szomorúságot, vagy a' hathatós keservet, vagy pedig a' dühösködő haragot 's a' t. értelmesen ki-fejezhetik; és hogy következőképpen az indulatokat zikkelyetlen hangokban le-festeni, nem lehetetlenség. Ezeknek el-végre akármelyik nemét egy, vagy több, szózatban-is elő lehet adni; melly szerént a' fel-gerjesztendő indulat-is a' Hallgatót vagy gyengébben, vagy erősebben el-fogja, és szívét vagy meg-nyúgosztallja, vagy meg-rezzenti. Az efféle melodias gondolatok tehát, ha indulatos hangokból állanak, avagy, egy szóval: a' *dal*, első módgya és eszköze a' Muzsikának, mellyel fő tzellyát, az indulatoknak gerjesztését, el-érheti.

2) Második eszköze a' *tónus*, avagy a' hangnak neme, mellyben valamely muzsikabéli gondolat elő-adatik. A' szívnek indulattjai, az ember' szavának szerszámaival felette szoros szövetségben vagynak. A' torok ezek által már szűkebbre, már tágasabbra nyitattik; és így, már tisztább és harmoniasabb, már tompább és zavartabb hangot ad. Ezt ki-ki világosan észre veheti, ha valamely indulatra-lobbant embernek beszédét vigyázva hallgattya. Ha tehát a' külömb-féle hang-vezetők közül, mellyeknek mind egyike különös bélyeggel bir, mindenkor az választatik, mellynek hangzása minde-nik magános gondolatnak saját bélyegével meg egyez, ez által az indulatnak ki-feje-zése felette nagy erőt és hathatóságot nyer. Mire-nézve, a' hangnak nemei, avagy a' *tónusok*, és *modulátziók*, mellyeknek segedelmével a' magános gondolat az indulatot külömb-féle árnyékozások által nagyon fel-emelhetik, a' Muzsika' tzellyának el éré-sére második mód és eszköz gyanánt szolgálnak.

3) A' harmadik eszköz, a' dálnak mozdulásában-való mérték, avagy a' *metrum* és *rítmus*, mellyek egy-általlában az egy-formaságot külömb-féleségekkel elegyítettik. A' dal ez által olly szépséget, avagy gyönyörködtető tulajdonságot nyer, melly a' hallás' érzékenységet arra ingerli, hogy a' hangok' folyamattjára örömet és félbe-szakasztás nélkül figyelmezzzen. De a' ritmusnak azon-n-kivül, még az indulatoknak ki-fejezésére nézve-is, felette nagy ereje van.

4) A' Muzsikának negyedik módgya és eszköze a' mellyel az indulatok' gerjesztését végbe-viheti, a' *harmonia*, melly a' fő dalt késérni és támogatni szokta. Ez a' ki-feje-zésekre nézve ki-mondhatatlanul nagy erővel bir. Vagynak nyúgosztaló harmoniák, és vagynak ellenben ollyanok-is, mellyek a' tsikorgó *dissonántziák* által, kivált ha a' taktusnak leg-hathatós részeire tétetnek, és a' fel-öldözásban egy darab ideig fenn-tartatnak, a' Hallgató' szívét nagy nyughatatlanságra gerjeszthetik: a' mint ezeket, majd annak idejében jobban meg-magyarázzuk. Így tehát a' Hallgatót, tsak a' tsupa harmonia által, már elégedésre, vagy nyughatatlanságra, már ijedésre és szorongatásra, már szomorúságra vagy vídamságra, ébreszthetjük.

(Következik: a' Muzsikának az emberi szívre-való hathatós ereje:
az utánn pedig mire-valósága, és polgári hasznai.)

VERSEGI.

A' VÉDELMEZTETETT MAGYAR NYELV.

VAGY-IS:

A' Deákságnak mennyire-szükséges voltáról Kettős Beszélgetés.

Nyomatattatott Bétsben, Hummel Dávidnál.

1790. 8-ad rétbén. 5. árkus, és 2. lev.

EZEN jeles munkátskának készítésére ime' kérdések adtak alkalmatosságot:

1. Mitsoda ereje vagyon az Anyai Nyelvnek, a' Nemzet' természeti tulajdonságának (*Nationalis characterének*) fenn-tartására?
2. Mennyire segíti a' Nemzetnek valóságos boldogulását az Anyai Nyelvnek gyarapodása; és ellenben mennyire hátráltatja azt, ennek valamelly idegenért való el-mel-lőzése?
3. Mennyire szükséges a' Magyar Nemzetnek a' Deák Nyelv' tudása?

Ezt a' három kérdést ama' jó Hazafiak tették-fel a' múltt esztendőnek (1790.) elején, kik Bétsben a' *hadi 's más nevezetes Történeteket* már két esztendőttől fogva írván, a' Magyar Nyelvnek gyarapításán olly ditséretesen igyekeznek. Húsz aranyot tettek-fel azon tudós Hazafinak némfünémű jutalmául, a' ki az elő-hozott kérdéseket leg-jobban, leg-helyesebben, fogná meg-fejteni; ígérvén ezenn-fellyül még azt-is, hogy a' nyertes Írónak képért-is ki fogják metszetni. –

Alig lett minden-felé ismértelessé a' 3-dik kérdés, *mennyire* legyen tudni-illik *szükséges a' Magyar Nemzetnek a' Deák Nyelv' tudása?* hogy leg-ottan hasonlós támadott Hazánk'-fijai között; eggyik rész a' Magyar Nyelvet választván, és olly útnak nézvén, melly tsak egyedül viheti a' Nemzetet kívánt boldogságára, és a' ditsősségnek leg-főbb pontyára; a' más rész ellenben a' Deák Nyelvnek el-hagyásában minden Törvénnyeknek és Szabadságának temető-halmát gondolván látni. Ezen utolsóknak számokból volt egy – külömben nem érdemetlen – Hazánk'-fija-is, ki, a' kérdést fel-tévő Bétsieknek szándékjok 's reménységek ellen a' Deák mellett kelvén-ki, tizen-hat tikkelyben azt akarta meg-mutatni: hogy a' Magyar Nyelvnek folyamatba-való-hozásából az egész Haza' Törvénnyeknek és Szabadságának veszedelme el-kerülhetetlenül fogna következni.

Ezen nevetlen Hazafinak munkája ellen vagyon tehát intézve az említett *Kettős-Beszélgetés*, mellynek Szerzője BÁRÓTZI SÁNDOR Úr, a' Magyar Királyi Test-őrző Nemes Seregnél Fő-Strázsa-Mester. Úgy tartom, hogy ezen ditső névnek tsak említése-is elegendő, Olvasóinkat erre a' jeles munkátskára figyelmetesekké tenni, 's olvasására fel-gerjeszteni; mint-hogy valójában, annak a' Magyarok nemzeti Litterátúránkban tellyességgel idegennek kellene lenni, a' ki előtt az ő érdemei ismeretlenek volnának. –

Akkorban készült 's nyomtatódott volt ki ezen munka, midőn, tavaly nyáronn, Országunknak Budára-gyíltt Rendei olly szomorú egyenetlenségek 's vissza-vonások között hányattatnának. Erre nézve: a' *Bé vezetésben*, egész Magyar egyenességgel, 's

igaz hazafiúi érzékenységgel kéri és inti a' nemes-lelkű Szerző kedves Polgár-társait, hogy, félre tévén már valahára azt a' szerentsétlen versengést, szállyanak magokba, 's siessenek hová hamarabb el-hárítani a' reájok-közelített közönséges veszedelmet. „Az egyenlenség és vissza-vonás (úgy mond) melly szomorú nyomait hagyta légyen elejétől fogva maga után, ha véghetetlen sok idegen történetekből nem tudnók-is, leg-alább önnön magunk' Nemzetének számtalan gyászos példái eleendő-képpen meg-ismértetnék velünk. A' 'Természettől, sok szép tulajdonságaira nézve, oda hívatott, hogy Népeknek szabjon törvényeket; most maga fekszik a' Magyar, Idegennek uralkodása alatt. Ennek a' Nemzetnek, mellynek mindgyárt elejét a' Kaukasz' vidékeiről való ki-jöveletekor, mint valamely sebess folyó-víznek, ellent nem állhatván az el-rettent Napnyúgoti Tartományok, a' Végezésektől az a' sors volt rendelve, hogy az egyenlenség, vissza-vonás, versengés, és villongások által, tulajdon maga' belső részeit szaggatván, maga eméssze-meg utóllára-is magát. Nem különben, mint egy szelídíthetetlen Oroszlánnak, mellynek hogy véghetetlen nagy ereje annyival kevesebbé lehessen veszedelmes, a' más állatokon szánakodó Természet minden-napi hidegleléssel kívánta gyengíteni szörnyűségét: úgy a' Magyaroknak-is, hogy felet-több nagyra ki ne terjesszék hatalmokat, a' kígyóktól borzas-fejű, és kezében gyújtott métszet hordozó iszonyatos Isten-Asszony, a' *Discordia*, versengő tulajdonságait öntötte szívekbe. – Mindenek, valakik a' Magyarokról írt Történet-jegyzésekben ha-tsak valamennyire jártasok-is, tudhattyák, melly gyászos volt elejétől fogva Nemzetünknek a' magok között való vissza-vonás. Ennek, egyedül tsak ennek lehet, mint leg-főbb okának, tulajdonítani, hogy minden egyéb nemes tulajdonságaival-is mind eddig virágzó állapotra nem vihette még sorsát. – Most (úgy mond továbbá) midőn a' tudományoknak folyamattya, és az erkölcsöknek nagyobb szelídsége láttatnék valamely mosolygóbb jövendőt ígérni, azt reménylhetne volna az ember, hogy, az egyenlenségből következő sok szomorú példáktól el-rettenttek, talán majd, mint atyafiak, úgy fogják Országunk' lakossai egymást ölelni; és az egygyességnek lelkétől mint-egy fel-elevenedvén, ugyan-azon egy akarat fogja mindnyájokat a' Köz Jó' meg-mozdíthatatlan fundamentomainak meg-vetésére birni: de még-is kelleik tapasztalni – szomorú tapasztalás! – hogy a' Természet most-is fenn-tartotta a' Magyarokban a' maga' törvényeit.”

Ez-után, munkájának eredetéről tudósítván Olvasóit az érdemes Szerző, Bé-vezetésének vége felé újjolag egygyességre inti Hazája'-fijait; példáulú hozván azt, a' mit Arisztoteles ír a' Darvakról. „Bólts Fejedelmekkel, az Égnek olly ritka adománnyával, egyet értvén (imígy száll el-végre) fordítsátok hasznokra emberi szívét; és vele köz meg-eggyezésből igyekezzetek, Hazátoknak virágzására olly józan törvényeket, olly orvosló rendelkezéseket szerezni, és azokat változhatatlanul meg-erősíteni, hogy lehessetek, szemeit egyedül ti-reátok függesztett egész Európának figyelemességére, nem tsak most érdemes tárgyak: hanem örökösíttetek-meg egyszer-'s mind még onokájitoknak számára-is ezen Napnyúgoti Nemzeteknek tekénteteket!” –

1) Hist VI. ann. 12. – *Grues pugnare inter se tam vehementer, ut dimicantes capiantur: hominem enim expectare potius, quam pugna desistere patiuntur. Hic est fructus intestinae discordiae, cuius rei exempla sunt passim in promptu.*

Ekképpen végezvén Bé-vezetését, szóról szóra minden változtatás nélkül, előszámállyá Deákból Magyarra fordítva a' többször említett 16. tizikkelyt. A' Beszéllgetés *István* és *Aloysius* között tartatik. Ez a' Deák nyelvet, amaz a' Magyarat védelmezi; 's valójában méltán el lehet rólla mondani, hogy annak nagyon meg-átalkodott embernek kell lenni, a' ki, Istvánnak erős okait figyelmetesen olvasván, az anyai nyelv miveltetésének 's bé-hozatásának hasznos, sőt (állandó boldogságunk' el-érése végett) szükséges voltáról meg nem győződik. –

Tapasztalt dolog az a' mi Hazánkban, hogy azok a' tudós Magyarok, kik az Anyai Nyelvnek folyamatba való hozását sürgetik, 's javallyák, többnyire, mint a' Deáknak ellenségei, úgy nézettek; 's amaz ismértes mondás szerént: *scientia non habet osorem, nisi ignorantem* (mellyet azonban a' Magyar Nyelvnek ellenzőjire leg-helyesebben lehet alkalmaztatni) töstént tudatlansággal vádoltatnak. (Valamint-szintén ama' jobb 's igazabb Keresztényekkel történni szokott, kik a' vakbuzgóktól, azért, hogy az Isten' nevében el-követett számtalan gonoszságokat 's szörnyűségeket nem igazolhatván, a' Vallásbéli bitanglásokat 's vissza-éléseket kárhoztattyák, *Religió-nélkül-való* embereknek, 's *Religió' ellenségeinek* kiáztatnak.) Jól tudta ezt BÁRÓTZI; és, hogy az illetén haszontalanságoknak, 's gyenge-eszüekhez illő ellen-vetéseknek egyszer-'s-mind elejét vegye: világos szókkal ki-nyilatkoztattya értelmét, 's a' Deák Nyelvhez viseltető különös nagy tiszteletét. „Végasztalhatatlan lennék, úgy mond, el-törülésén. Ez a' leg-tanultabb embereknek, úgy szólván, *classicus* nyelve, és valóságos kultsa, a' leg-mélyebb tudományokra. Az egész Emberi Nem' ellenségének kellene annak lenni, a' ki tellyességgel-való ki-oltását kívánná. Ez soha senkinek, az én ítéletem szerént, nem járt, és nem-is járhatott eszében; valamint-szintén, hogy a' fel-adott kérdés-is, nem azt: *szükséges-e?* hanem: *m e n y i r e szükséges a' Magyar Nemzetnek a' Deák Nyelv' tudása?* foglallya magában. – Valamint eddig, úgy ennek-utánna-is, mint szintén más Nemzeteknél, maraggyanak-meg a' Deák Iskolák; follyanak benne, a' nyelvvel együirt, az emberek' formálására szükséges-képpen meg-kívántató tudományok. — — Hanem e'-mellett igyekezzünk, önnön magunk' nyelvét-is mélyl álmból fel-serkenteni, és az által Nemzetünket az örökös feledékenységnek mélylégéből mint-egy új életre ki-húzni, és míg az egész Világgal lehetne, addig-is leg-alább az Európai Nemzetekkel meg-ismértetni.” — —

„Igyekezünk (így folytattya tovább beszédét) igyekezzünk arra a' fényességre jutni, mellyre elméleti tehetségünk, gazdálkodó (*hospitalis*)¹⁾ nemes tulajdonságunk, mindenre-alkalmaztathatásunk, a' Természetnek, mint a' Bőség'-szarvából, egész a' tékozlásig velünk-közlött gazdag adományai; a' hely' fekvésének kellemetessége, az ég'-határozattyának éltető balzsamoma, láttatik mint-egy útát készíteni. Igyekezünk azokat a' Nemzeteket, mellyeket a' Hírlelés' Isten-Asszonya, ki-ragadván a' Feledékenységnek-vizéből, a' Ditsósságnak örökké-tartandó templomába vitt, nem csak követni, hanem el-is érni. Erre pedig el-kerülhetetlenül szükséges a' Nyelvnek mivélése 's közönségessé-tétele. — Mi viszen valamelly Nemzetet halhatatlanságra, ha-tsak nem viseltt dolgai, tudományokban-való virágzása, és nyelvének közönségessé-tétele? — Könnyebben teheti pedig közönségessé nyelvét a' Magyar, mint-sem

1) Sokan vagynak, kik a' *gazdálkodás* és *gazdaskodás* között nem tudnak különbséget tenni.

akármely Nemzet; egyedül csak valóságos akarattától és szorgalmatosságától függ. Minden minéműségek, melyek ezen tüzélyának tellyesíttésére szükségesek, a' Magyarban, talán minden isméretes Nemzetek felett, rész-szerént már-is fel-találtatók, rész-szerént pedig fel-találtathatandók; egyedül csak az a' híjja, hogy kezdgyen rajta dolgozni. Ezen végének el-érésére pedig kívántatik:

1-ször Fényes viseltt-dolgainak, és egyéb tudós munkáknak, maga' született nyelven való meg-írása.

2-szor A' tudományoknak, és egyéb mesterségeknek, Hazájában a' maga' nyelven való virágoztatása.

3-szor A' kereskedés; nevezetesen pedig az, melyet *activus* kereskedésnek nevezzük; és a' mely a' Természet' 's Mesterség' *productumaiból* áll.

4-szer Az idegen Nemzetekkel való maga' kedveltetése.

5-ször A' Tartományok' fekvése és Ég' határozattya. (*situs et clima.*)” –

Mind ezeket eggyenként, bőven, 's nyilván meg-mutatya a' Szerző. El-végre imígy fejezi-bé értelmesen elő-adott 's meg-bizonyított állításait:

„Meg-állítván ekképpen, és rész-szerént példákkal-is meg-mutatván azt, hogy a' Magyaroknak oly elmebeli tehetsége vagyon, mint csak egy Nemzetben a' Világon találtathatott valaha; meg-állítván azt, hogy a' Magyaroknak az Idegenekkel való társalkodásra meg-kívántató tulajdonságai, és minden Európai Nemzetek felett való gazdálkodása meg-vagyon; meg-állítván azt, hogy nem csak az Európai, hanem minden isméretes Nemzeteknek vitézségeket fellyül-haladgya, és hogy a' meg-írásra a' leg-fényesebb dolgokat vitte véghez; meg-állítván azt, hogy bár kevés időtől fogva, vagy úgy szállván majd nem-is, adta magát a' tudományokra és mesterségekre, még-is oly tagjaival ditsekedhetik már-is, kik más Nemzetbéliekkel rész-szerént verse[ny]t futnak, rész-szerént pedig fellyül-is haladgyák őket; meg-állítván azt, hogy a' Magyarok az *activus* kereskedésre minden más Európai Országok felett leg-jobb Hazát laknak; meg-állítván végtére azt, hogy minden Nemzetek' természetéhez alkalmaztatott ég'-határozattyai alatt fekvő leg-kiesebb Tartományokat bírnak: ebből önként következik: hogy, ha a' Nemzet magát minden-féle tudományokra, mesterségekre, és kereskedésre, jobban mint-sem eddig tselekedett, adná; ha mind az Ország' kormányozását, mind pedig a' tanultt munkáknak, és vitézfél-viseltt dolgainak ki-adását született nyelven folytatná: de e'-mellett egyszer-'s-mind a' Deák nyelvet-is, annyiban, a' mennyiben a' Prédikáló-, Igazgató-, és Ítélfő-Székekben meg-kívántatik, tellyességgel félre nem vetné, hanem inkább azoknak, kiknek elkerülhetetlenül szükségek vagyon reája, kedvéért, nem csak miveltené, hanem egész a' tökéletességig virágoztatná; ebből, mondom, következnek osztán: hogy nem csak Királyaival szállhatna született nyelven, hanem még a' helyett, hogy most Ifjaink drága költséggel a' leg-mostohább-környékű idegen Országokba mennek tanulás végett, akkor az Idegenek jönnének csoportosan a' miénkbe; kiket a' tudományokon kívül még a' helynek kiessége, és a' Természetnek Országunkban bőven fel-találtató egyéb adományai-is édesgetnének mí-hozzáink: a' honnan most rész-szerént a' nyelv' nem-tudása, rész-szerént pedig erköltseinknek és magunk' viselésének durvaságáról (mint-hogy nem ismérnek bennünket) ki-terjedett bal ítélet hátra tartóztat.”

Ezen beszédben-forgó jeles kis munkának foglalattrát ekképpen valamivel bővebbetskén elő-adván, az vala szándékom: hogy Olvasóinkkal nem tsak annak mivoltát meg-ismértessem, 's őket olvasására fel-gerjesszem, hanem az abban olly értelmesen 's érzékenyen elő-adott igazságoknak ha-tsak egy részét-is (a' mennyire t. i. a' helynek szűk volta engedi) előtők ismeretessé tegyem, azoknak ellenben, kik ne-talán már olvasták volna, újjolag emlékezetekbe hozzam; különösen pedig az olly Hazafiakat, kik az idegen nyelvekhez, fő-képp' a' Deákhoz, el-annyira 's olly vakon ragaszkodnak, leg-alább – *gondolkodásra* indítsam. – Szomorú tapasztalás valójában, hogy tulajdon magunk' Országában, önnön magok között a' Magyar Hazafiak között, édes Anyai Nyelvünknek olly sok ellenségire kell találunk! Szomorú tsalatkozás, hogy, majd egész Európának értelme 's példája ellen, egyedűl mi Magyarok nem láttatunk Hazánk' bődögülhatásának kút-fejét, 's leg-bizonyosb eszközt meg-ismérni! Holott eggyik Európai Országának sints olly nagy szűksége egy *Nemzeti Nyelvre*, mint a' Magyar Birodalomnak; mivel-hogy eggyik sints olly temérdek sok-féle nyelven 's hiti-valláson lévő népekből össze-alkotva; – melly különböző népek még is majd semmi egyéb lánrtzal nem köttetnek egymáshoz, hanem tsupán tsak – hogy *egy Királyok van!* – – Tsudálkozni fognak idővel (ha a' józan ész a' szántt-szándékkal-való vakoskodásonn, és a' Hazának igaz szeretete a' mellyékes tekinteteken, valahára tsak-ugyan győzdelmet vehetend) tsudálkozni fognak majd jobb időben születendő Maradékink, miként találhatott ennyi akadályt, ennyi ellenséget, eggy olly világos igazság, a' mellyről tsak kételkedni-is szembe-tűnő tudatlanság.

B.

XXII. ELMÉLKEDÉSEK A' MAGYAR KORONÁRÓL.

I-ső Elmélkedés.¹

JÓL-LEHET az egész Magyar Nemzet eleitől fogva meg-betsűllhetetlen nagy kintse gyanánt tartotta mindenkor, 's tartya és tiszteli mái nap-is a' maga Királyi

- 1) Ezt a' Magyar Koronáról való első Elmélkedést leg-először a' *Hadi Történeteknek* Bétsi Íróji hírdették ki az el-múlt 1790-dik esztendőben, Juniusnak 25-dik napján; de hijánosan, és meg-tsonkázva; az-után a' következőt Hólnapban a' Bétsi *Magyar Kurír*-is XXII-dik Leveleiben maga' valóságában szóról szóra Olvasójival közölte; a' mellynek alkalmatosságával Tisztel. Piarista *Hordányi* Elek, és Professor *Katonai* István Urak, a' Magyar Koronáról Deák nyelven némelly Könyvetskéket írtanak; amaz illy titulus alatt: *De Sacra Hungariae Corona Commentarius*. Pest. 1790. in. 8. pag. 24. Ez pedig *Dissertatio Critica de Sacra Regni Hungariae Corona*. Budae 1790. in 8. pag. 4. Ezeket követték osztán a' mostan-folyó 1791-dik Esztendőben a' más Két Elmélkedések, mellyek a' Bétsi Magyar Kurírnak 30, 31, és 36-dik Leveleiben olvastatnak, leg-közelebb pedig mostanában némelly Tudósoktól Német Nyelvre is által-fordíttatván, először a' Pesti *der neue Kurier von Ungarn*, az-után ebből a' Bétsi *Auszug aus allen Europäischen Zeitungen* nevezett Újságokban Mind Szent' Havának közbülső napjaiban részenként közönségesekké tétettenek.

Koronáját; mind-azon-által senki ez óráiglan nem találta sem az Idegen-Ország-béliek, sem a' Hazafiak közül, a' kik annak mesterséges egybe-szerkeztetését, régi alkotmányát, a' rajta-szemlélhető minden ábrázolásokkal, képekkel, minden Görög és Deák nevezetekkel együtt, vólta-képpen, renddel, írásban nékünk által-adta volna: ámbár olly sok külső, 's belső Országi Fejedelmek' kezzeiken fordúlt-meg; ámbár olly sok belső és külső ország tudós Férjfiak vólta szemlélőji, vizsgálóji, és gondviselőji. Talán az vólta arról-való hallgatásoknak oka, hogy Görögül nem tudtak. T. nagy-érd. *Pétzeli* József Uram a' minapában a' *Magyar Korona*' rövid *Históriájának Toldalakjában*, a' Koronán-lévő nevezetekből egynéhányat elő-hozott ugyan; de olly hiányos az a' Budáról ő-hozzá fel-küldött tudósítás, hogy azonn el-igazodni nem lehet. Sőt, ha az most minden meg-jobbítás nélkül helyben-hagyattatnék, talán holmi újabb zivódásokra, és villongásokra alkalmatosságot szolgáltatna tudós Hazánk'-fijainak jövőben. Ennek el-távoztatása végett, a' mint nékünk értésünkre adta egy értelmes, tudós, egyszer-'s-mind szemes akkori vizsgálója a' Koronának, midőn ez nem régiben a' népek szemlélésére Buda' Várában ki-tétetett volna: íme, ide le-írom, de könnyebbésségnek okáért tsak apróbb Görög betűkkel, mind azokat a' Görög nevezeteket, melyek a' Koronának alsóbb karimás körületén renddel körös-körül Görög nagy betűkkel olvastatnak. Balról el-kezdvén, a' Jézus Krisztus' képe és neve után, így következnek sorban egymás után mind végig az ígék: ὁ Μιχαὴλ ἀρχάγγελος. ὁ Κοσμάς. ὁ Δαμιᾶνος. Κωνσταντίνος Βασιλεὺς Ρωμαίων ὁ πορφυρογεννητός. Μιχαὴλ πιστός Βασιλεὺς Ρωμαίων Δουκας. Γεωβίζα δεσπότης πιστός Κράλης τῆς τουργίας. ὁ Γεώργιος. ὁ Δημήτριος. ὁ Γαβριὴλ ἀρχάγγελος.

Ha már ezek a' Görög nevezetek gondolóra vétetnek; nyilván ki-tetszik, hogy a' mi Magyar Koronánk' alsóbb része, a' melyenn azok olvastatnak, bizonyosan a' Görög Birodalomban készítettet; mind azért, hogy a' fellyebb- említett Angyalokat és Szenteket a' Napkeleti Görög Ekklesiá kiülönösen tisztelte; mind azért, hogy tsupán tsak Görög, és nem Napnyúgotti Császároknak képeik vagynak azonn, azoknak Görög neveikkel együtt, Görög betűkkel elő-adatva, úgy-mint először *Michael Ducas* Görög Császárnak, az idősb *Constantinus Ducas* Fijának képe és neve, a' ki *Eudoxia* nevű Annyának, és *Diogenes Romanus* Mostoha Attyának utánna, a' Tizen-egyedik Száznak vége felé; az az, 1071-diktől fogva az 1078-dikig, és így Szent István Királynak halála után sokkal későbbben viselte a' Görög Császárságot; és másodszor az Ifjú *Constantinus Ducas Porphyrogenitusnak*, a' mostan- említett *Ducas Mihály*' Fijának képe, nevével együtt, kit az Attya még kisdéd korában *Imperatorrá* tett; *Botaniates* pedig, és *Alexius Comnenus*, Görög Császárok-is rendes *Imperatornak* lenni meg-ismérték: melyre-nézve, hogy' és mi módon lehetne gondolni tehát, hogy Sz. István ezzel a' Koronával koronáztathatott volna meg? Ez a' *Dukás Mihály* nevű Görög Császár, uralkodása közben számos ellenségektől meg-támadtatván, a' Historikusoknak tanú-bizonyságok szerint, követeket küldött II-dik Geiza Királyhoz, I-ső Béla Király' Fijához, hogy lenne néki Frigyesse, Szerviának Mihály nevű Fejedelme és több más nevezetes ellenségei ellen. Könnyen-hihető dolog, hogy a' Magyar Koronának alsó körületén *Geiza*' neve-is talán ez'-okáért olvastathatik: mert ugyan-is a' *Geobíza*, avagy *Geovíza* nevezeten nem más értetődhetik *Geizánál*, ki a' régi Historikusoknál most *Zeychának*, majd *Gieisának*, az-után *Guetzkának*, és számtalan sok egyéb nevezetekkel szokott imitt

's amott az Íróknál, neveztetni. Hogy pedig ez a' Koronán-lévő *Geovitzse Krales tes Turkiásnak* mondatik, az az, *Turcia' Királynak*, azt éppen nem lehet idegen dolognak vélni: mert a' mint *Kollár és Schwartz* két tudós Hazánk'-fijai ellene-mondhatatlanul meg-mutogatták a' régi Historiákból, hogy a' Hunnus-Magyarokat a' Görög Írók *Turkusoknak* hitták; sőt *Cedrenus* ugyan-ezen időben, a' tizen-eggyedik Százban, élt Görög Historikus, a' Magyar Királyt tulajdon-képpen ezen szókkal *Krales tes Turkiás* nevezi, Historiájának *II-dik Könyvében*.

A' mi pedig a' Koronánknak felsőbb részén lévő nevezeteket illeti, a' mellyekkel az Apostoloknak, és más Szenteknek ki-ábrázoltatott képei adattatnak-elő; nem Görögül, sem Görög betűkkel, hanem Deákul, és a' Gothusoktól-vett Deák betűkkel írattnak-le mind egyig.

De vallyon mi okát lehetne e' nagy különbségnek gondolni, hogy a' Sz. Koronának alsóbb részén Görög, a' felsőbb részén pedig Deák írárok szemléltetnek? Vallyon nem lehetne-e bátran úgy vélekedni, hogy az az alsóbb része a' Görög Birodalomban készítettetett volna, a' mint a' rajta-lévő munka-is alkalmasint bizonyítja; és hogy először tsak koszorú-formára készítettetett, ki-nyílt, tetétlen, és körös-körül mint-egy meg-tsipkézett *aperta et radiato-turrita Corona* lett volna, olly formán, mint láttyuk a' régi Császárokat azoknak régen-vertt penzeiken meg-koronáztattaknak lenni; avagy közelebből, a' mint Sz. *László* Királynak, fellyebb- említett *Második Geyza'* Testvér-jének képét, a' *Mátyás* Király' némelly arannyain tsak ki-nyílt *aperta liliacea koronával* meg-koronáztatva szemléllük: idő-múlva osztán a' tizen-eggyedik Száznak vége felé (vagy pedig mikor az-után, nem tudatik,) midőn a' Napnyúgoti Birodalomban-élőknek kezekbe akadott volna, azt fellyül kerekdeden szép mesterséggel bé-borították, avagy-is bé-tetézték volna, hogy lenne abból, a' mint közönségesen szokták híni, egy *clausa et tecta Corona*, fel-ékesítvén azt bővebben-is a' fellyebb-meg-írt Szenteknek képeivel, a' magok' nyelveken-való Deákul írt Deák nevezetekkel.

Ezen itt egyedül tsak azért említettnek öszveséggel, hogy ennek a' mí drága szentséges Koronánknak közelebből-leendő szoros meg-visgálására Hazánk'-fijai felserkentessenek; és ha mi bizonyosabb dolgokat azon-közben, minden részre való hajlás nélkül az igazságnak szeretetétől vezéreltve, mindnyájunk' számára fel-tálalhatnának; úgy vége szakadna minden haszontalan tizvódásoknak, mellyek ennek eredete, készítése, mikor, kitől, kinek, és ki által közinkbe lett küldtetése iránt még mind e' máj napig-is közöttünk fenn-forognak. – Debretzenben. Szent-János' Hav. 15-dik napj. 1790-ikben.

II-dik Elmélkedés.¹

1) Ezt a' II-dik Elmélkedést a' Budai Deák Újságoknak érd. Íróji Deák nyelvre-is által-fordítván, Áprilisnek tizen-kettődik napján közönségesé tették némelly tudós jegyzésekkel együtt, mellyekben kétségbe hozták *Ducás Mihály Imperatornak* a' tisztességes Tudományokban-való szép tehetségét, ez okból, hogy arról *Zonaras, Bryennius, Curopalates* hallgatnak. Mí pedig halljuk-meg, ellenben, mit mond felőle azon egy-időben vele-élt *Anna Comnena, Alexiássának V-dik Könyvében*. A' Görög ígéket Deákra fordítván, így folynak: *Erant enim Litterarum, et eruditum Artium studiosissimi Ducae, cum omnes, tum Fratres Imperatoris, et Augustus ipse Michaél*. Ugyan-ott azt írja, hogy az egy-más közt vetélkedő akkori

NÓGRÁD-Vármegyei valamely tudós Hazánk'-fija, a' Magyar Koronának eredetéről, ismét különös egy új vélekedést közölt velünk, a' mostan-folyó esztendőnek (1791.) eleinn a' Bétsi *Magyar Kurír* II-dik Levelének 22-dik lapján. De azt-is, mint a' többit, méltán csak bizonytalan vélekedésnek lehet tartani; 's nem-is lehet egy-általlýában külömben szóllani; mert valakik a' Magyar Koronának eredetéről, készítettéséről, és Hazánkba-lett bé-hozattatásának idejéről e' mái napiglan írtanak (írtanak pedig számosan;) mind azoknak írásaik tsupa kétséges vélekedéseken fundáltatnak. Jer azért, kérdezzük-meg magát a' mi szentséges Koronánkat; és halljuk-meg, mit mond ő maga, önnön maga felől! Ő maga világosan mint-egy újjal mutattya a' maga' alsó abrontos kerületin hátúlról *Michael Ducas* emlékezetes néhai Görög Császárnak valóságos képét; ott vagyon ezen *Ducas Mihály* Császárnak neve-is, magyarázás-képpen, olvasható öreg Görög betűkkel le-írva; a' ki 1071-diktől fogva 1078-dik esztendőig viselte a' Nap-keleti Birodalomban a' Császárságot. Akkor *Nicephorus Botaniates* a' Császárságból le-vetkeztette őtet, és neveletlen, de már Császárságra fel-kentt fíjával *Constantinus Ducas Porphyrogenitus*sal, klastromba küldötte. A' Császárságtól meg-fosztatott *Ducas Mihály* az-után nem sokára ugyan csak *Efésusi* Érsekségre emeltetett volt;¹ Fíját pedig, az Ifjú *Constantinust*, mind *Nicephorus*, ki *Ducas Mihály* Császárnét Máriát, még Férje' életében feleségül el-vette; mind az utánna következett *Alexius Comnenus*, Császárok, a' magok' udvaraikban magok mellett Császári módra nevelték; mivel-hogy, a' mint mondánk, már őtet az Attya még a' maga' szerentsétlensége előtt *Imperatornak* ki-ki-áltatta; sőt *Alexius Comnenus*, e' nagy-reménységű Ifjú *Constantinust* a' maga' Leányának, ama' híres, nevezetes, és tudós *Anna Comnenának* házas társul el-is-jegyzette, oly véggel, hogy ő-utánna ezek uralkodnának; de míg az meg-lett volna, az Ifjú *Constantinus Ducas Porphyrogenitus Imperator*, az ütközetten vitézi módra el-esett.

Vóltanak ugyan ezen *Ducas Mihályon* kívül még több, 's szám szerént hét, *Mihály* nevzetű Görög Császárok-is. Minden további szó-szaporítás nélkül azoknak nevei-

Filozofusokat nagy maga' gyönyörködtetésével hallgatta; a' tisztességes minden-féle Tudományokra tanító bölts Mesterét *Psellus Mihályt* nagy betségben tartotta; a' kiről azon Író ezt beszéli: *Fuit is homo late inchnus, indolis praestantia, et velocitate mentis diuinitus adiutae in eminentissimum sapientiae atque eruditionis omnis apicem euectus, quippe qui ad Graecorum litteras atque artes omnes, quas perfecte norat, etiam Chaldaeorum disciplinas adiunxerat, famamque meruerat Doctissimi omnium, qui tunc erant.* Illyetén tudományokra taníttatván *Ducás*, *Psellus* által a' minden-napi társalkodás közben, méltán írhatta felőle *Morer dans le Grand Dictionnaire Historique: Michel VII. Empereur, surnomme Parapinace, fils de Constantin Ducas, aimait les sciences, et surtout la Philosophie, les Mathématiques, et la Poésie;* a' mit-is nyilván *Ducás* nevezetű *Byzantinus* Görög Írótól vett, a' ki *Historiájának* V-dik Könyvében, Görögből Deákra fordítván az ígéket, így szóll: *Michael Ducas eruditus erat, et scientiarum, liberaliumque artium peritissimus, Medicae artis non ignarus, inque prosapia Ducarum veluti catenac annulus aureus splendebat.*

- 1) Hogy *Ducás Imperator*, szerentsétlensége után, *Efésusi* Érsekségre emeltetett volna, a' Jegyzéseket-Író a' fellyebb-említett okból tagadgya. Tsak az egy *Anna Comnenát* említtem: Ez *Alexiássának* I-ső Könyvében így szóll: *Michael Ducas throno excussus est, et pro principali fascia coronaque talarem, et epomidem Archiepiscopalem induit.* Továbbá ugyan-ott ismét ekképpen: *Michael imperio exauctoratus a Botaniate in ipsum rebellante, a quo et adactus est monachi primum professionem ac vestem, postea vero Archiepiscopalem talarem ac cidarim induere.*

ket csak két vagy három szóval említtem, úgy-mint: 1) *Michael Curopalatos*; 2) *Michael Balbus Traullus*, az Attya; 3) *Michael Traullus*, a' Fija; 4) *Michael Paphlago*; 5) *Michael Calaphates*; 6) *Michael Stratiotes*; 7) *Michael Palaeologus*. De mind ezek közül egy sem volt tellyességgel, a' ki ama' Konstantinápolyban hajdan szépen virágozott *Ducások'* nemzetségéből származott volna, az egy *Ducas Mihály* Görög Császáron kívül, a' kinek ki-ábrázoltatott valóságos képe, nevével együtt, a' mi Koronánkon nyilván találatik. Sőt ezen Császáron kívül, még más alacsonyabb-rendű *Ducas Mihály* nevű Fő-emberről sints sohol a' Historikusoknál még csak emlékezet-is; ki-kötvén mind-azon-által hármat, kiknek tetteiről emlékezik *Du Fresne* a' *Ducasok'* nemzetségének lajstromában, hogy csak köz Hadi-Vezérek voltak; a' harmadikat pedig ama' *Ducás* nevezetű Görög *Historikus*, munkájának V-dik Könyvében, a' maga' Nagy-Attyának mondgya lenni; és azt írja felőle, hogy *Contacuzenus János Császár'* idejében, mint-egy 1350-dik' táján, a' Konstantinápolyi veszedelemből meg-szabadulván, *Efesusba* vonta magát, és mint egy Fő-ember, ott töltötte életét magánosságban.

Továbbá voltának nem különben egy-néhányan, kik a' *Ducások'* Familiájából Görög Császárságra emeltettek; ezek közül leg-először is 1) *Constantinus Ducas*, *Andronikusnak* Fija, lett' 1059-dikben Görög Császárrá; az-után ennek a' fija 2) a' mi *Ducas Mihály*unk, *Eudocia* édes anyjának, és *Romanus Diogenes* mostoha atyjának utánna 1071-dikben kezdte az uralkodást, mely tartott hét esztendőig; mert 1078-dikban méltóságától meg-fosztatott. 3) *Constantinus Ducas*, 1-ső *Constantinus Ducás*nak második-született fija; ezt-is *Nicephorus Botaniates* Császár kevés idő múlva Császárságából ki-forgatta. 4) Harmadik *Constantinus Ducás Porphyrogeniust* az attya *Ducás Mihály* még kisdéd korában már Császárságba helyhezette; a' klastromból ki-hozatván *Nicephorus*, az után *Alexius Comnenus* Császárok-is, *Imperator*nak lenni meg-ismérték, és a'-szerént nevelték; sőt, a' mint fellyebb-is említették, *Anna Comnenának* házas-társul el-is-jegyeztetett volt, az atyjának *Comnenus*nak akarattyából. 5) *Alexius Ducas Murzuphlus* 1204. 6) *Joannes Ducas Vatazes* 1222. Ezek-is a' többek után Görög Császárságot értenek; ezekenn kívül soha többen Császárok nem-is voltak. A' *Ducás* Császároknak ezen-elő-adott lajstromából nyilván által lehet látni, hogy csak egyetlen egy *Ducas Mihály* Görög Császár volt, a' kinek képe és tulajdon neve a' Magyar Koronán szemléltetik, 's olvastatik.

Ezek szerint így lévén a' dolog; Jer, állapodgyunk-meg már itt egy kevéssé; és, ha lehetséges, tegyük-le a' bennünk régen meg-rögzött hibás vélekedéseket, *praejudiciu-mokat*; íme azonn-túl Sz. Koronánk' készíttetésének ideje' táját bizonyosan ki-tanul-hatjuk. Ellene-mondhatatlan és szembe-tünő igazság ez: hogy *Ducás Mihály* Görög Császárnak, a' kinél több ezenn a' néven soha e' világon nem volt, mind képe, mind neve a' Koronánkon szintén azon módon rajta vagyon; valamint a' Krisztusnak, Ark-angyaloknak, és több Szenteknek díszes képeik, és nevezeteik. Ha-ki ezt tagadni merné, az a' Koronának magának ellene mondana, és azt nyilván meg-hazudtolná. Azért, ha (a' mint fellyebb meg-mondók) *Ducas Mihály* Görög Császár, az esztendők' számlálásának rendi szerint 1071-diktől fogva, 1078-dikig uralkodott a' Görög Birodalomban; mi módon eshetett volna meg tehát az, hogy akár VII-dik *Benedek*; akár a' közönségesebb vélekedés szerint, II-dik *Sykester Pápa* küldötte volna ezt a' Koronát a' Magyarok' számára? és Sz. *István* Királyunk-is mi-képpen koronáztathatott volna

meg tulajdon ezzel a' Koronával? holott az először- említett Sz. Arya 975-dik esztendőben, *II-dik Sylvester* pedig 999-dikben ült-bé a' Sz. Péter' székibe; holott Sz. István Király-is, a' mindgyárt-következett 1000-dik esztendőben meg-koronáztatottnak lenni mondatik; az 1038-dikban pedig meg-hólttnak-is íratik? – Ha pedig a' régen bé-szívott vélekedésünk mellett továbbra-is állhatatosan meg-maradni találnánk, hogy ezt a' Koronát küldötte volna nékünk akár *VII-dik Benedek*, akár *II-dik Sylvester Pápa*, és hogy Sz. István-is tulajdon ezzel koronáztatott volna meg; mitsoda – nem mondom emberi, de angyali ész, láthatta volna előre által, hogy (leg-alább szólván) közel nyóltzvan esztendőknék el-forgása után fog jövendőben valamely *Ducas Mihály* nevű Császár a' Nap-keleten, Magyar Országban pedig egy *Geiza* nevezetű Király uralkodni, a' kiknek képei, és ábrázattjai, azok' nevcinek fel-jegyzésével együtt, valamely titkos okokra nézve, a' Koronának körületire a' több Szentekkel együtt, módosan, egy formán, el-fel-helyheztessenek, hogy azok ott szemléltessenek, és olvastassanak?

Az-is még továbbá méltán kérdésbe jöhet itt másodsor: melyik *Constantinus Porphyrogenitus* Görög Császárnak képe, és neve vagyon a' mi Koronánk? ha vallyon ama' tudós Császár *Constantinus Porphyrogenitus*, *Leo Sapiens* Görög Császár' Fijának-e, a' ki 912-dikben kezdett Konstantinápolyban uralkodni? vagy pedig *Constantinus Ducas Porphyrogenitus Imperatornak*, a' mi *Ducás Mihályunk'* Fijának képe-e? Mint-hogy még eddig e' dolog mélységes homályban fekszik; néműnēmű tetszető vélekedésből azt gyanítom, hogy nem annyira az először- említett *Constantinus Porphyrogenitusnak* (mert így nyóltzvan esztendőknék el-forgása alatt, formán, imitt-amott hol koválygott volna ez a' Korona, míg tsak, a' közönségesebb vélekedés szerint, *Sylvester Pápanak* kezébe akadhatott volna) hanem inkább az Ifjú *Constantinus Porphyrogenitusnak*, *Ducás Mihály'* fijának képe az; mint-hogy a' fellyebb- említett ígék szerint ezen Császárnak ideje' táján készítettett a' Korona; ugyan-is e' nagy-reménységű Ifjú *Constantinus Porphyrogenitusnak* három nevezetes Császárok lévén különös nevelő mesterei, és pártfogóji: tudni- illik, *Ducás Mihály* az attya, a' ki már ötöt még kitsiny gyermek korában Császárrá koronáztatta; *Nicephorus Botaniates*, és *Alexius Comnenus* Császárok, a' magok' udvaraikban Császári módra nevelték, fiatal korában a' hadi mesterségre taníttatták; sőt az utólszor- említett Császár a' maga' leányának *Anna Comnenának* el-is-mátkási-

-
- 1) *Porphyrogenitusoknak* azok a' Konstantinápolyi *Imperatorok'* magzati nevezettek, kik a' Császári udvarban a' szülésre-rendeltetett *Porphyra* nevezetű palotában jöttek e' Világra; avagy, hogy születésekkor mindgyárt leg-először-is *Porphyra*-ba, az az, bársonyba takartattak. Nagy Constantin Császártól fogva vóltanak szám-szerént többen tizen-ötnél *Constantinus* nevezetű *Imperatorok'*; de hogy kettőnél többen kivált-képpen-való módon, *per excellentiam*, vezetéki nevekre nézve *Porphyrogenitusoknak* hívattak volna rend szerént, közönségesen, sohol, sem a' Numismatikuskoknál, sem a' Historikusoknál, nem olvassuk: első vóit *Constantinus*, *Leo Sapiensnek* fija, ki a' X-dik Száznak eleinn uralkodott, és kezünkben-forgó tudós munkákat írt; második a' mi *Ducás Mihályunknak* fija, ifjú *Constantinus Ducas Porphyrogenitus Imperator*. A' többek között *Morer-is* a' *Constantinus Imperatorok'* leírásában, és *Vaillant* a' Római *Imperatorok'* le-rajzolt képeinek elő-számlálásában tsak e' két *Constantinust* mondgyák *Porphyrogenitusoknak* lenni; sőt *Anna Comnena-is*, III-dik Könyvében, *Ducás Mihály'* fiját *Constantinust*, nem pedig a' testvér ötsét ugyan *Constantinust*, mint a' Jegyzéseknek Írója gondolta, szokta vezetéki-nevéről *Porphyrogenitusnak* nevezni.

totta. Ha ezek közül valamelyik, kivált ha az édes atya *Ducás Mihály* eszközölhette e' Koronának tsináltatását, mint-hogy mind a' képe, mind a' neve-is rajta vagyon; könnyen reá férkezhetett az Ifjú *Constantinus Porphyrogenitus Ducásnak*-is mind képe, mind nevezete; annival-is inkább, hogy *Mária* az édes anyja, még első férjének életében, *Nicephorusnak* feleségévé lévén, nagyra-született magzattyához vonszó indúlattayából e' tekintetben-is mint nem tselekedhetett?

Ebbéli gyanúságunkat az-is nem kevésbé gyámolíthatatya, hogy a' *Ducás* Császároknak idejéig az eggy üdvözítő *Jézus Krisztusnak* képén kívül semmi-némű más Szenteknek képei nem veretettek volt a' Görög Császároknak pénzeikre *Zimisces Jánosén* kívül. *Romanus Diogenes*, és ennek mostoha Fija, *Ducás Mihály*, vóltanak az elsők, kik pénzeikenn a' *Krisztus'* képéhez a' Sz. Szűznek képét-is a' más oldalon hozzá-adták oly formán, hogy látszható természeti egész állására nézve, talponn állva, a' Sz. Szűz a' Császárokat bé-fedezett keresztes Koronával meg-koronázni szemléltetésék. *Ducás Mihály* ezen tselekedetével, hogy a' *Krisztus'* képéhez hozzá-adta a' Sz. Szűz' képét-is, nyilván ki-mutatta, hogy a' Historikusok' tudósíttások szerént nem tsak nagy *Philosophus*, nagy *Mathematicus*, és *Poeta*, hanem különös nagy ájtatosságú *Theologus* ember-is vólt még Érseksége előtt. Ennél-fogva kezdettek osztán némelly következő Császárok a' magok' pénzeikre több más Szenteknek képeit-is verettetni, a' mint ezt *Alexius Comnenus'* Fijának *Jánosnak*, és *Emmanuel Comnenusnak* példájokban világosan láthatni; ezek verették *Constantinus Ducás* után leg-elősször-is a' Koronánkon-lévő Sz. *György Vitéz*nek képét pénzeikre. Ezt követte nem sokára *Alexius Angelus*-is, a' ki már semmit nem gondolván sem a' Jézusnak, sem a' Sz. Szűznek képével, tsupán tsak Sz. *György'* képét, és nevét üttette a' pénzére; mint-hogy a' *Ducások'* idejé' táján kezdett leg-inkább a' Szenteknek segítségül-való-hívása a' Görög Anya-Szent Egyházban lábra állani; melly szerént nem hogy *Első Constantinus Porphyrogenitus*, de még a' több Császárok-is többnyire, kik a' *Ducásokig* éltenek, más-képpen még gondolni sem tudtanak meg-határozás-képpen, hanem a' mint *Leo Isauriusnak* pénze mutattya; mellynek eggyik lapjára ezen Görög Imperator a' Jézus Krisztusnak ábrázattyát üttetvén, körülförte ilyen fellyül-való-írást tétetett: TIBI SOLI REX REGNANTIUM. Ezen okból származhatott az-is, hogy *Cosmas* és *Damianus*, két Atyafi Mártírok-is a' Koronánkon helyet találtak; mert *Ducás Mihály* Császár a' több tisztességes Tudományokon kívül az Orvosi Tudományban-is jártas-költös lévén, azoknak képei és nevei a' Koronára fel-szerkeztettenek, mint a' kik az Orvosló Doktorok' és Patikások' védelmező Pátronusinak közönségesen tartatnak.

Illyetén Orvosi mesterséghez vonszó indulatból származhatott az-is, hogy mind Szent *György*, mind Sz. *Demeter*-is Koronánknak oldalára helyeztettek: ugyan-is Szent *György* több jeles tselekedetei között, még a' nyavalyákat-is tsudálatosan meg-orvosolni tartatott a' régi Görögöknél, el-annyira, hogy még tsak a' le-festett képe-is sok külömb-féle betegségek, kivált dög-halál ellen való védelmező paizsnak, *Antidotumnak*, lenni gondoltatott. Nem külömben Sz. *Demeter Mártírról*-is abban az időben oly hiszemben vólt a' Görög Anya Szent Egyház, hogy a' melly nyavalyások *Thesszalónikába* bútsúra mentenek, és ott az ő meg-hóltt testéből ki-szívárogni szokott zsírjával meg-kenődtenek, nyavalyájikból ki-gyógyulnának.

Mint-hogy a' Koronán lévő *Geobitza* nevezetű *Turciának*, az az, Magyar-Országnak Királyán, a' köz vélekedés szerint, *Geiza* Magyar Király értetődik, az a' kérdés fordul már itt elő: ha *Geizát*, *István*' attyát-e? vagy pedig *Béla*' fíját Szent *László* testvérjét, kellessék azonn érteni: de ha az esztendőket az esztendőkkel szoros vizsgálódásunk uránn egybe-vetjük, nyilván az utólb említett *Geizának* képe és neve vagyon a' Koronánkon; mert ő élt éppen azon egy időben *Ducás Mihály* Görög Császárral: ugyan-is 1034-dikben születettvén, 1077-dikben holt-meg. Meg-értvén tudni-illik a' Császár sok jeles és vitéz tselekedeteit, erős szövetséget kötött *Geizával*, midőn ez *Salamon* Királlyal sokáig vetélkednék a' Királyság felett, és *Salamon*, a' Görög Birodalmat-is vakmerő-képpen pusztítaná. *Nicephorus Botaniates* azért, a' ki elsőben *Ducás Mihálynak* Fő Hadi-Vezére volt, az-után *Imperátorságra*-is lépett, *Salamon*' roppant táborát meg-futamtatta; sőt kitsinyben múlt-el, hogy magát-is *Salamont* el nem fogta. *Nicephorus* azonban, *Europalates*' tanú-bizonyosága szerint, a' nénnyének leányát *Synadenét*-is *Geiza* Királyunkkal össze-házasította.

Utóllýára még az-is a' mi fel-tételünknek erősítésére tartozik, hogy a' minémű-készülletű Koronákkal, a' *Ducás* Császárok ideje' táján, szoktanak volt a' Görög Császárok meg-koronáztatni, és, nevezetes ünnepi napokon a' község' előtt meg-jelenvén, fejeket ékesíteni; mind formájára, mind külső ékességére nézve olytaténoknak írja-le azokat *Anna Comnena*, *Alexiassának* III-dik Könyvében, ki az említett *Imperatoroknak* Koronáit nem csak szemeivel szemlélte, hanem, maga-is koronáztatott fő lévén, tulajdon kezeivel-is hajdanában illetve: mint-ha talán a' közelebb el-múltt esztendőben a' Budai Várban ki-tétettetett Magyar-Ország' Koronáját ő-is éppen szemlélte volna.¹ De ez úttal elég légyen a' Magyar Koronáról ennyit mondani. – Debretzenben Bőjt' Elő Hav. 16-dik napj. 1791.

DR. WESZPRÉMI ISTVÁN.

-
- 1) A' Konstantinápolyi *Imperatorok*' Koronáját a' másod' és harminad' rendbeli Uralkodóknak Koronájoktól meg-külömböztetve így írja-le *Comnena*, III-dik Könyvében: *Imperatorum diadema instar hemisphaerii undique concavi ac clausi omni aequae ex parte caput amplectebatur; margaritis et ceteri generis gemmis partim subsidentibus, et quasi operi intextis, partim exstantibus ac foras pendulis speciosissime arnatum. Nam utrinque ad tempora ex margaritis ac gemmis pluribus compacta monilia pendeabant, verberabantque genas. At Sebastocratorum, et Caesarum coronae cinctum habebant solum sparstone margaritarum per intervalla distinctum sine ullo imminentis superne cauitatis orbe: ambae hac quoad sumptuositatem magnificentiamque sane plurimum Augustali diademati concedeabant. De már egyszer-s mind *Comnena*' írásából itt azt-is szükséges-képpen tudnunk kell, hogy a' *Ducasoknak* idejékkor az *Imperatoroknak* Koronájok más állapotban volt; mert ugyan-is, midőn az-után *Alexius Comnenus* 1081-dikben *Imperatorrá* tétetett volna, és azonban mind *Nicephorus Melissenus*, mind *Isacius* a' testvér bátyja, egész erővel vágyódának *Imperatorságra*: azért, hogy *Alexius* miattok békességben uralkodhatnék, tehát, új titulusokat gondolván-ki, *Isaciust* *Sebastocrator*-nak, az az, Második Uralkodónak, *Melissenust* pedig *Caesarnak*, azaz, Harmadik Uralkodónak, kiáltatta-ki a' Birodalomban, magának a' *Basileusi*, azaz, *Imperátori* leg-főbb titulus meg-hagyván: és így ezen három Fő-Uralkodóknak különböző méltóságok szerint a' Koronájok-is mind formájára, mind ékességeire, mind pedig betsire nézve, egymástól meg-külömböztetnek *Ducás Mihály* Imperatornak uralkodása után.*

A' III-dik 's utolsó Elmélkedés a' következendő Negyedre marad. Azon Elmélkedésben ime' kérdés fejlődik-meg: Howá lett tehát Sz. Istvánnak a' maga' idejébéli Koronája?

Jegy. a' KI-ADÓKNAK.

FOGLALATTYA EZEN II-dik NEGYEDNEK

	Oldal
I. Levél a' M. Museum' Ki-adójihoz	123 [317]
II. Egy jó Magyar Poétához	128 [319]
III. Mi a' Király 's mitsoda az Ország?	129 [319]
IV. Egy Valakiről	129 [320]
V. Egy Fösvénynek koporsó-kövére	130 [320]
VI. A' Boriszák. A' Régiség. A' Barátság.	131 [321]
VII. Mezei Dal	132 [321]
VIII. Esdeklő Panasz	134 [323]
IX. Batsányi Társunkhoz	135 [323]
X. A' Róka és Holló	138 [325]
XI. B. Szabó Dávid Társunkhoz	139 [326]
XII. A' Hóldhoz	141 [327]
XIII. Jeremiás' Keservei	143 [328]
XIV. Mitsoda az emberi élet	145 [330]
XV. Nagy-kegy. Hertzeg Hohenlohenéhez	153 [334]
XVI. Holmi gondolatok	157 [336]
XVII. Nagy-Mélt. G. F. M. Úrhoz	159 [336]
XVIII. A' Szép Mesterségekről	165 [339]
XIX. Régi Magyar Történetek	188 [348]
XX. A' Muzsikáról	202 [353]
XXI. A' védelm. Magyar Nyelv	217 [360]
XXII. Elmélkedések a' Magyar Koronáról	229 [364]

MAGYAR
MUSEUM.

II-dik KÖTET. III-dik NEGYED.

I.
[KÜLÖMB-FÉLE VERSEK]

Ki a' szép Asszony?

HA Ember az Asszony, főbb része a' lélek.
Ezt nem tagadhatod, Fillis, úgy itélek;
Azért azt sem: hogy, ha erköltsi hibád nagy,
Felette rút asszony, és tsak szép bálvány vagy.

Új magyar nevezet.

A' mi Frantzúl *Cocu*, *Hahnrey* a' Németnél,
Annak neve sinsen a' Magyar Nemzetnél.
Régi Asszonyaink' tiszta erköltséhez
Nem fért, illy szót kötni az Urok' nevéhez.
De ma az ilyen Férfj szokássá kezd válni;
Szükség azért, néki nevet-is találni.
Szarvat-viselőnek mondani nem lehet,
Mert nem szarv, a' mivel senki sem öklelhet.
Mondgyuk hát *Vaksinak*, mert az azt sem láttya,
A' mire más minden szemét száját táttya.

G. TELEKI JÓZSEF.

*Vitéz Kép-író Úrhoz,
Moldva-Országba.*

Földim! mondd-meg: karddal vágtál-e, vagy kézzel?
Tudom, azt feleled, hogy leg-inkább ésszel.
De tulajdonod-is ezen három erkölts;
Mert, mint Vitéz, erős, 's mérész-is vagy, és bőlts.

G. GVADÁNYI JÓZSEF.

*Nagy-Mélt. B. Orczy Lászlóhoz.
1791.*

A' Törvény, Ruha, Nyelv: a' Nemzet' bélyegi. Régi
Törvényünk' LEOPOLD 's a' HAZA vissza-tevé.
Bé-vezetéd Magyar Őltözetünk Honnyunkba, Nagy Orczy;

A' Nyelv-is Te-read vár, kegyes Orczy; segítsd!
Hogy kül' bel' díszünk fényességére hozattván,
Mondhasd: Haldoklott a' Magyar; általam él.

BARÓTI SZABÓ DÁVID.

Etendihez. 1787.

Sem Vers, sem Nyelvünk nem tetszik néked, Etendi!
Hasztalan az; nem fér Űri Nemedhez emez.
Úgy vagyon! Isteni mulatozás 's tudomány az: emennek
Mennyei szépségén nem kap akármí majom.¹

B.

II. A' MAGYAROKHOZ. 1790.

MONDÁM, hogy tsak bízzunk az Ég' Királyságában,
Ki igaz Űr 's Atya ditső trónussában.
Nem siet Ő, nem-is felejt: Országokat
Ő terem, 's ezeknek Ő ad Királyokat.
Ha osztán úgy tetszik Néki: egy szavára,
Mind Ország, mind Király jut vég' romlására. –
Néha az emberi gonoszság, kezeit
Únszolja, hogy szórja pusztító köveit;
De nagy kegyessége győzvén igazságát,
Nem hagyja veretni ember' gyarlóságát. –
Magyarok! Árpádnak híres Onokáji,
István Atyátnak el-búsított Árváji!
Nemes Hazátnak kékes éjjelében
Tsillagokat látok ragyogni egében.
Ah! tán el-oszlattyák a' bús fellegeket,
'S nem könyveztetik már többé szemeteket!

VIRÁG BENEDEK.

1) Vólt olyan veszedelmes idő (iszonyodva fedezd-el,
Ezt hallván, szemeid', kiki jobb órába' született!)

Ah; vólt olyan idő, hogy Népünk' színe, Hazája'
Régi vitéz erköltséivel Nyelvét-is el-űnván,
Eggy Idegenbeliért általlott rajta beszélni! –

III.
Fels. II-dik LEOPOLD KIRÁLYUNK'
HALÁLÁRA. 1792.

TSAK most kezd vala fel-tetszeni hajnalunk:
És már a' komor éj újra reánk szakad. –
Kíntsünk, édes Atyánk, fel-kenetett Fejünk,
Pállyáját le-futá; meg-hólt.

Nints többé LEOPOLD! – Könyveid' árjai
Artzádról szomorún follyanak, oh Magyar:
A' méltatlan halál' vég' veszedelmiből
Új életre hozód meg-hólt! –

Honnyodbann idegen, számkivetett valál
A' vádló hazugok 's meg-tsalatás miatt. –
Törvényid' LEOPOLD és igaz ügyedet
Meg-vallá; le-tevé hitét

Óltalmokra, 's magát úgy viselé, miként
A' tett alku szerént egy nemes, hív, szabad
Országban köteles vólt tselekedni. Szép
'S országgló Fejedelmeket

Intő példa! – Neved, tiszteleted, miként
Kezdett már Ez alatt nőni! Ruházatod
(Európának öröm-képe, tsudája) mint
Jött egyszerre megint haza!

Nézd, mostan mi, 's mi vólt, hajdani nyelvedet:
Ez vólt-fenn egyedül. El vala már ez-is
Kárhoztatva. – Le nem festhetem itt Hazánk'
Belső nagy zokogásait.

Bé-zárlott ajakink íme ki-nyíltanak:
Nyelvünk' még azok-is fel-veszik, a' kiket
Német, Rácz-anya szült. Széltibe mindenütt
Kelnek már Magyar Oskolák.

Melly váratlan öröm! melly tsuda változás!
Mít gondolsz? nem egész Isteni tétel ez?
E' dolgot LEOPOLD tette, Magyar, vclcd.
Ő tartotta-meg el-vesző

Nyelved', melly neked egy nemzeti bélyeged. –
Hogy-sem minden igaz, bölts, kegyes Attyai
Sok százak' folyamin; tsak kis időkor-is
Több jókkal szeretett-meg Ő.

Mit tett vólna tovább! – Itt hagya dolgai,
Példás kezdeti közt! Itt hagya; 's Nemzettink'
Könyves gyászba hozá. – Nints LEOPOLD! ki lessz
Bíztod már ez-utánn! ki lessz! –

Szünnjön-meg szemeid' zápora: végy reményt:
Nem lettünk oda még: fenn-van helyette még
Nagy Magzattya, FERENTZ: Ez leszen oszlopod,
Védőd, gondviselőd, Atyád.

Jól isméri hited', 's bajnoki karjaid';
Jól isméri nemes szíved', eszed', szabad
Léted', jussaidat, számtalan érdemid';
Mint-hogy róllok egész Világ

Szóll, 's fog szóllani, míg emberi nyom leszen. –
Már országolni tud; tudgya, mi sértheti
A' Felségeket-is; tudgya, hogy a' Magyar
Forr érette, 's halálra kész. –

Már vég' tiszteletet tégy hideg hamv'inak.
Szívedben lakozott: sírja mi lessz egyéb
Szívednél? – ide tedd; 's mondd: LEOPOLD! mivel
Kedvelt, így temet a' Magyar.

BARÓTI SZABÓ DÁVID.

IV. ÁNYOS PÁLHOZ. (1778.)

KIK előbb versednek voltak tsudálójji,
Már fényes tüzednek lettek imádójji. –
Ím'! az Esztergáli hegyek' kiessége¹
Lett erdőt-kedvellő Nimfák' ékessége.

1) *Esztergál*. Neve a' helységnek, hol Ányos született, Veszprém mellett.

Lugos kárpitokkal fáknak szép árnyéki
 A' tudományt-szerző Múzsáknak hajléki. –
 Egyszer, hogy annak szép völgyeit vizgáltam,
 'S egyyk gyöngy-virágos utszáján sétáltam,
 Tstiggedezvén elmém álmélkodásában
 A' bő Természetnek adakozásában;
 Illy szózatot hallék: „Ez lessz koszorúja,
 Jövcendőlkő sípját a' midőn meg-fújja.” –
 E' szép szózat után szemem 's elmém futott,
 Míg eredetére szerentsésen jutott.
 Ott egy ékes Nimfa hársfának tövében,
 Üldögél: koszorút tartván szép kezében.
 Zörgő levelek közt gyakor ki-szökéssel
 Játszadzik Zefir hajának fürtyével.
 Fekete szép haja hó-fejér vállait
 Ékítti, mint árnyék Napnak sugárait. –
 Gondoltam, szemlélvén mennyei termetét,
 Hogy nem halandóktól vette eredetét.
 Vidám és mosolygó szemmel méltóztatott,
 Mellyel kő-szívből-is tüzet lobbanthatott. –
 Nem tudom, mi hévség szökdösött artzámra;
 Szemérem szememre, némúltság ült számra. –
 Mint-hogy félelmemet nyilván sajdította,
 Kétségimet önként így bátorította:
 „Én Klíó! Titkossa Pindus' Istenének
 Én Őrző-asszonya Kasztalis' Vizének:
 E' borostyán-ágot annak készítettem,
 Kit itt Énekesink' számába bé-vettem.” –
 Barátom! már látom fejedenn az ágot,
 Mellyel nemesbítted a' Magyar Világot.

KRESKAI IMRE.

FELELET.
(Budáról. 1778.)

IMRE! sokat ígérsz erőtlen lantomról,
 'S hízelkedve ítélsz vers-szerző tollamról;
 Kit még alig márték ama' szent forrásba,
 Melly, mint Nílus, önti Márót Énéasba'. –
 Tsak messzéről nézem én e' nagy Lelkeket,
 Kiknek a' kilentz Szűz vezetí kezeket;
 'S ha néha közelebb kívánok repűlni,
 Már fél-úttján kezdnek szárnyaim gyengűlni.

Mint Progne' szülötte, midőn tollasodik,
 Meg-únván a' fészket, égre mosolyodik;
 Annya' repülését kívánnya majmozni.
 De még nem tudgya jól szárnyát kormányozni.
 Le-esik pihegve udvar' közepére,
 Kit egy gyermek vígan köt fonál' végére. –
 De nem-is tanácsos úgy fel-emelkedni,
 Hogy e' nagy elmékkal kezdgyünk vetekedni.
 Mert példát vehetünk Thamiris' veszélyén,
 Ki most vakon sétál Pteleus' vidékjén.
 Mársiás-is látta vetélkedésének
 Kárát, sokat híven kűrtye' zengésének;
 A' midőn bőréből meg-fosztott testével
 Vízze vált, 's új folyót jegyezett nevével.
 Szükség tehát, Imre, húzzuk-meg magunkat;
 A' mint tudgyuk, csak úgy pengessük lantunkat.
 Üllyünk-fel Gellértnek bértzes tetejére,
 Küldgyünk egy bús hangot Rákos' mezejére.¹

V.

VERSEGI TÁRSUNKHOZ.²

JEGYZ. A' KI-

ADÓKNAK.

ÚJ tsudákat adsz ciónkbe,
 A' midőn etsetre kelsz,
 'S a' Világnak alkotását
 Versegim! le-képezed.

Fontra, számra, sorral osztod
 A' zavar' temérdekít,
 'S egy rakásra hánytt milétit
 Szép tagokra hímezed.

1) Jelentem ez úttal Ányos' kedvellőjének, hogy nem sokára, és talán még ezen folyó esztendőben, ki fogom adhatni hátra-maradt írásait, mint-hogy nagyobb részént már kezemnél vagynak; a' mellyekre pedig még eddig szert nem tehettem, azokat-is rövid nap alatt bizonyosan kezemhez veendem. Úgy ítélem, hogy tanácsosabb leszzen egy kisség várakozni, mint-sem egygy ily jeles Poétának maradványait hijánosan közre botsáttani.

BATSÁNYI.

2) Midőn a' Teremtésről írt Első Énekét velünk közlené. Lásd ezen II-dik Kötet' I-ső Negyedét a' 20-dik oldalon.

Tsillagokkal el-borítottod
A' nagy Égnek udvarit;
'S Nappal, Hólddal ékesítvén,
E' Világra fényt emelsz.

Áldozatnak és Keletnek
Rendbe szedted úttyait:
Dupla sarkot adsz az Égnek
Dél' meg' Éjszak' oldalinn. –

A' midőn el-hagyna Földet,
Illy magasra Dédalus,
Sem, midőn Egekbe menne,
Pégazus ki nem repült. –

'Tsak repülly tovább-is! a' míg
Talpra nem fog állani
Mind az, a' mit ékes csméd
El-tökélle végzeni.

Néked addig a' borostyánt
Meg-kötendik Híveid;
És, ha majd le-szállsz közükbe,
Homlokodra fel-teszik.

BARÓTI SZABÓ DÁVID.

VI. JÉREMIÁS' KESERVEI.

Második Keserv.

HOL van ama' híres Város' szépsége? Sionnak
Hol van most, ragyogó két tsillaga, két szeme? hol van
Rózsa' pirosságát meg-előző színe? hol, a' mit
El-bámúlva tsudált az egész Föld, 's a' mit irigylett?
Íme, Királlyá, kevély Fejedelmei, hetyke Vitézi
Már most rab-szolgák! kezeken lántz, durva bilintsek
Kényes lábaikon szomorúan pengnek, előtte
Hajtya az ellenség, de alig léphetnek igájok'
Súllyá miatt, tsak alig dőlöngnek emerre, 's amarra
Bádogyadtt tagjaikat húzván. Így rogy-le ináról

A' Kos nyár' közepén, mikor a' Nap rétre 's mezőre
 Nagy hévséget ereszt, 's minden füvet azzal el-éget.
 Illy nyomorúságban rossz tetteit esmeri, szánnya
 El-követett bűnét, forró könyvével akarja
 A' Felségesnek szívét lágyítani, 's haragját
 Engesztelni. Igen későn jó észre! heába
 Hinti fejét gyász-porral, hasztalan' önti szeméből
 Vérral-elegy könyv-záporait: bódogtalan! Akkor
 Kell vala sírni, mikor szent Férjfiak által előre
 Hírdettette, hogy ő már készen tartja kezében
 Súlyos mennyköveit, 's majd-majd le-hagyíttya Sionra.
 Vólt még akkor idő meg-térni, 's imádni le-hajtott
 Fővel az Istennek Felségét, félni hatalmát,
 Meg-hálálni ezer jó tettet, drága kegyelmét;
 Mert ő tette Siont nagygyá, ő szerze Sionnak
 Kíntset, erőt, fényes nevet; ő vala gyámola mindég.
 Most, mikor a' Várost a' dúló fegyver emészti,
 'S vér patakok folyák utszáját; most, mikor a' nép
 Önnön vérében fetreng, 's nints semmi segéde
 Hogy szabadúlhasson; mikoron szent temploma néki
 El van hányva, 's imádandó pora, tsúfja az ádáz
 Ellenségeknek: késő már sírni, zokogni.

A' meg-bántódott Istennek szent keze régen
 Már fenyegette, 's az Ég' szörnyű dörögési felette
 Több ízben zúgtak, fel akarván költöni vétkes
 Álmából; de Sion nem gondola semmit ezekkel.
 A' haragos Mennynek rettentő nyílai közt is
 Bátran aludt, és feslettségét ízte, parázna
 Bordéllýá tévén házát. Hát a' kegyes Isten,
 A' kinek olly sokszor jó-vóltát vette, de vissza-
 Élt azzal, most méltán bünteti, 's hagyja veretni.
 'S a' mi keservesb még; nem lelhet az Égnek alatta
 Olly helyet, a' mellyen nyugalma lehetne; gyalázat,
 'S székelyen kísérik, valahol jár, 's merre tekénthet.
 El-hólt, és maga lett példás sírhalma magának.
 Hogy-ha talán valakit szem-közt lát jóni, leg-ottan
 Meg-rémül, 's el-ijedt szemeit be-takarja kezével;
 Irtózást-okozó sebeit székelyenli: – fekéllyel
 Meg-fertőztettek két lábai, teste miriggyel
 Meg-van rakva, halált fú poshadtt mellye, ki-verte
 A' száraz földön nyomorog, jajgattya keserves
 Napjait élének, 's nem látván régi barátit,
 El-pártoltt rokonit, 's fíjait mellette: Nagy Isten!

(Így zokog) Ah! egyedül Te segíthetsz engem' ezentúl!
Nézz sebeimre kegyes szemmel, nézz! 's hogy-ha Te-néked
Tetszik, könnyítsd-meg fájdalmas terhemet, a' melly
A' könnyörfletlen Babilont katzagásra fakasztya!

Harmadik Keserv.

Haj! már nem nyerhet zokogása botsánatot! égő
Szívének buzgó kérelmei mind el-enyésznek
A' levegőn, 's fel nem juthatnak az Égnek Urához.
A' ki sokat tűrt, várt eddig, 's nem akarta haragját
Jéruszalem' feslett népére ki-önteni: már most
Súlyosb mennykövivel nyilván ki-mutattya hatalmát,
És nagy igazságát. Imhol r'á-szórta negédes
Jéruszalemre harag-tüzeit, 's azt földig alázza.
Sok kintsét, mellyel tárházai rakva valának,
Részént el-ragadák a' Káldor' körmei, részént
A' rabló tűznek meg-emészték lángjai, porrá
És hamuvá tévén. Ez, ez, annak haszna, gyümöltse,
Hogy, kiket el-tűtött Házától, és ki-rekesztett
Szent óltáraitól rég' a' kegyes Isten, azoknak
Bé-menetelt ada Jéruszalem, 's frígyet köte véllek! –

Nem tsak az ellenség' vérengző fegyvere által
Bűnteti el-pártolt fíjait Solimának az Isten:
Ah! kínosb eszköz szent tetszésének az éhség!
Ímc, miként nyögnek bádogyadtan az emberek! ah nem
Emberek! – árnyékok' borzasztó képei! tsontból-
Álló szörnyetegek! – négy-kéz-láb másznak emésztő
Kínnyok közt: ha mit el rejthettek, mellyre sem a' tűz,
Sem pedig a' dülők nem akadtak; drága ruhákat,
Bébor köntöseket, sok gyöngyöt, ezüsttel, arannyal
Bőven bé-foglalt tsészéket, készek od' adni
Egy falatért, a' melly meg-tartóztassa repűlni-
Készült lelkeiket. – Hol van most régi szerelmed
Szent Isten! kedves Solimádhoz? – Nézz-le Sionra,
Hallgasd meg szomorú panaszit, hallgasd-meg utólsó
Inségére szorúlt nyomorúlttnak jajjait! Oh! én,
Így sír-fel hozzád, oh! én bódogtalan árva!
Régi szerentsémből, mi kegyetlen sorsra jutottam! –
Oh! te akárki vagy, a' ki felém jössz, addig-is állj-meg
Oh, Úton-járó! míglen sebeimre tekintvén
Láthasd, nállamnál ki legyen több kínra ki-téve.
A' Szőlő-mivelő nem zúzza gerezdeit öszve
Úgy, mint engem' igazsággal r'ám mértte haragja

Istennek le-tsepűlt! Látd, a' felhőknek öléből
 Szórtt tüzivel meg-törte, 's diribre darabra
 El-szaggatta egész testemnek részeit, a' bel'
 És apróbb ereket meg-fertőztette miríggel.
 Tudn'illik, hogy ezen sanyarú vereségei hozzák-
 Helyre kevély eszemet, 's azt engedelemre tanítsák.
 Lábaimat, melyek rossz ösvényekre vezettek,
 És örömet járták azokat, békóba vasalta.
 En-magamat földhez szegezett, 's hogy kínaim annál
 Súlyosbak legyenek, sok vétkemet össze-kecste,
 Mellyekből készűltt lántzát maga verte nyakamra.
 Ennek terhe gyötör, sőt már, oh fájdalom! el-vett
 Töllem minden erőt, mellyet valahára megintlen
 Hogy meg-nyerhessek, nem bíztat semmi reménység!

Negyedik Késerv.

Melly iszonyú szélvész fellegzik, 's tsattog az éjszak-
 Részről! melly szörnyű zúgással eresztí magából
 Ordító szeleite! Dávidnak Háza, Királyi
 Széke remegj! réműlly fényes palotája Sionnak!
 'S tí falak, és híres bástyák, rettegjete! el-jött
 Végső romlások' nem vártt órája! haragját
 A' meg-bántódott igaz Isten r'átok el-önti! –

Ah! de mit emlegetek? Haj! gyászos sorsa Hazámnak!
 Follyatok, oh szemeim, 's vér-könyveket öntsetek! íme
 Vétkes Jeruzsalem fel van forgatva fonákúll!
 Kő-falait, 's az egekbe-merűltt nagy tornyait, ékes
 Szent-egy-házát, és kapuit ki feszítve helyekből
 A' földön látom: bosszúlló mérge az Égnek,
 E' Város' szomorú hamvát még most-is emésztí.
 Dávidnak páltzája, ditső koronája, kegyetlen
 Kézbe kerűlt; a' Nép' fel-szenteltt atya, Királya,
 Minden méltóságától meg-fosztva, porázon
 Függ, és sokkal alábbra-való egy gyermeki váznál.
 A' szent Templomnak Fő-Papja, 's edénnyei szörnyű
 Átok alatt vagynak: nints ünnep, nints öröm-ének.
 Hah! mi homályba borűltt felséges Napja Sionnak!
 Sírnak az élemedett Öregek, 's a' földre szegezvén
 Sok könyvtől fáradtt szemeik', keseregve porozzák
 Ősz fejeket gyászos hamuval: szép dísz Sionnak,
 A' Szűzek, titkos siralommal könyvezik édes
 Honnyoknak szomorú veszedelmét, mostoha sorsát.
 Ezt siratom magam-is, 's bár könyveim' árja haszonnal

Folyna Hazám' nyomorúltt esetén! Sion, árva Hazámnak
Hajdani Vára! kinek vagy on ly értz szíve, ki téged',
Mostani állapotod' szemlélvén, meg ne siratna?
Ah! ki ne szánná-meg bűntelen gyermekid', a' kik
Életeket tsak most kezdték, 's már-is az anyyok',
Édes dajkájok', kebelében halva feküsznek!

VIRÁG BENEDEK.

VII.
AZ EMBERI ÉLETRŐL.
(FOLYTATÁS.¹⁾)

ILLYEN bajok között érsz szinte ember-kort;
Le kell hát már tenni az iskolai port.
De mit-is hevernél már a' tanulásnál?
Hiszen, akármit-is jobban tudsz már másnál.
Ki-jössz hát, 's azt kérde: mi leve belőlled?
Jót-e, avagy rosszat várhatunk te-tőlled?
Ha rossz vagy, bár inkább ne születnél volna.
Ha ezt így nem hinném, nyelvem így nem szólina.
A' mit szívem óhajt, fel-teszlek hát jónak;
'S könyörgök, hogy az légy, a' Mindenhatónak!
Előtted léssen itt a' Világ' mezeje;
Hogy eggy élet' módgyát el-válaszd, ideje.
Vagy Katona léssesz, vagy léssesz gazdává;
Mindentütt tsak képzelt boldogság' rabjává.
Mert minden állapot tele van kínokkal,
Ebben ezzel, abban kűszködöl másokkal.
Akármellyikké légy, két rossz között választ'sz,
Igaz jót magadnak egyikben sem várhatsz,
'Történhetik talán, hogy az ifjúi tűz
Oda siet, a' hol szép laurusokat fűz.
Szép-is bizony, szép-is Katonának lenni,
Királyért, Hazáért életet le-tenni;
De abban tsak egyszer van mód, vagy egyszer sints,
Egyébütt bajt találsz, akár-hová tekints.
Ha itt-honn vagy, T'iszed' tsúfos indulattya,
Mint egy bálványt, magát veled imádtattya.
Ő vét, még-is téged' tészen a' fogságba;

1) Lásd: *II-dik. Kötet. II-dik Negyed.* a' XIV. szám alatt, 145. óld.

Ó hazud, te maradsz még-is hazugságba';
 Ha mented magadat, már az újabb vétek:
 Méreggő válhatik ekkor minden étek.
 A' háború könnyen nyomorékká téssen;
 Tested, valamíg élsz, barometrom léssen.
 De a' mi még ezen bajoknál nehezebb,
 Leg-alább a' nemcs szívnek keservesebb;
 Légy bár serény, jó Tiszt, 's hartzban ne tudgy félni,
 De, ha más te-nálad' jobban tud beszélni:
 Akármint kotzkáztasd élted' 's egészséged',
 Őtet viszik fellyebb, 's el-felejtnek téged'.
 Igaz, a' Nagy József hogy az ilyen sebet
 El-törli, nem nézvén érdemnél egyebet;
 De még ő-is gyakran, ámbár tekinteti
 Éles, az érdemet észre nem veheti;
 Mert aztat többnyire fedezi szemérem,
 'S ezt mondattya: *Ha meg-érdemlem, nem kérem.* —
 De ha itt-honn maraszt ezeknek tudása,
 Tsak bajod' nemének léssen változása.
 Mert vagy gazda léssesz, vagy pedig tisztségre
 Vágysz; bár mi légy, találsz jó helyett inségre.
 Sokat jársz utánna, míg hívatalt nyerhetsz,
 Holott nagyobb 's több kint akár-hol sem lelhetsz.
 El-veszted a' lelki 's testi nyűgodalmat,
 Midőn másnak rajtad adsz egész hatalmat.
 El-hagysz a' képzeltrért igaz boldogságot,
 'S árnyékon kapdosván, vesztesz valóságot.
 Úrnak tartod magad', 's vagy leg-nagyobb szolga;
 Leg-kissebb szolgáltnak jobban vagyon dolgo.
 Minden-aponn izzadsz, 's görzsödve kutzorogsz,
 De talán másoknak azzal ártani fogsz.
 Ha igen? valaha számot miként adhatsz
 Annak, a' ki előtt semmit sem tagadhatsz?
 Ha használni kívánsz, gyakran magad ellen
 Vétessz, 's el kell veszned másért kémélletlen'.
 De talán a' szíved vígasztalást talál,
 Hogy minden előtted nagy tisztelettel áll;
 És hogy a' kire nézsz, majd magával sem bír,
 'S leveledre minden hosszú titulust ír?
 Kitsiny szívhez lehet illy örömmel félni;
 Nem tanúlta az meg, hogy' kell a' jót mérni.
 De e' képzelte jó-is változik, mint a' szél.
 Gyakran tsúfol holnap, a' ki ma tölled fél.
 'S a' ki leg-nagyobban tsapta volt a' levet,

Az az eséseden leg-jobb-ízűn nevet.
 Kivált, ha szüntelen rovásra nem hazudsz,
 'S el-alatsonodni, hogy nagy lehess, nem tudsz.
 A' Szerentse játszik veled tsak kényyére,
 Most taszított, majd ismét azt mondgya: ályl férre!
 Hány száz közűl van egy, te-tőlled azt kérdem,
 Kit állandó póltzra tett vólna az érdem?
 Némellyiket néha egy-kisség fel-kapta,
 De majd az irígység annál lejjebb tsapta.
 Olvasd bár a' régi 's új históriákat,
 Találsz ezt-próbáló száz meg' száz példákat.
 Sok, végső veszélytől mentette Hazáját,
 'S számkivettetésben érte vég' óráját. –

Félsz hát a' tisztségtől, 's azért gazda léssesz;
 De így-is a' bű, baj között, tsak tserét téssesz.
 Mert, ha jó gazda vagy, minden-nap' vesződöl;
 Ha rossz, szegénységgel örökké gyötrődöl.
 Rosszak a' szomszédok, a' tseléd még rosszabb,
 Mentől jobb vagy hozzá, ő annál gonoszabb.
 Szép a' paraszt élet, szép a' Poétánál;
 De főbb díszét vészti tsak az ő tollánál.
 Ollyan ez, mint sok más igen jól festett kép,
 Hogy a' festés' tárgya koránt sints ollyan szép;
 Mellyben nem tsudáalom a' dolog' szépségét,
 Hancm a' Festőnek szemfényvesztőségét.
 Nézd a' Vers-írókat, 's olvasd-meg előre,
 'S a' tollók-írtt képet vigyed a' mezőre:
 Ott az öröm helyett többször kapott gondok
 Meg-győzhetnek arról, a' mit én itt mondok.
 Ama' smaragd-réten kígyónak módgyára
 Tsergedező víznek nézz tsak szokására.
 Ez a' Poétánál tsak kedves álmot hoz,
 Amott többször álmot-űző gondot okoz.
 Egy kis zápor-esső annyira nevelí,
 Hogy helyét a' maga' árkában nem leli.
 Ki-önt, 's gyűjteni-kész rendidet fel-vészti,
 'S a' szép smaragd-rétet iszap-rétté tészti.
 Ekkor, ha keserves bűjától lehetne,
 A' Poéta' képén a' Gazda nevetne.
 A' vers hogy-ha erdőt ír-le, szép a' hangja;
 De az erdő sokszor farkasok' barlangja, –
 A' kik onnan gyakor portázásra járnak,
 Nintsen szeri, száma, minden-nap a' kárnak.
 Hányszor nem fosztyák-meg leg-szebb tsikájától

A' gazdát, vagy sertés- 's júb-nyájja' javától? –
 A' Gazd'asszony estve egész ház-népével,
 A' vers szerént, alig bir már örömevel,
 Midőn lankadtt Urát kész étellel várja,
 'S ha jó, nyájassággal karja közzé zárja.
 De a' jó Vers-író hány Gazd'asszonyt kapott,
 Ki így rekessze-bé igazán a' napot?
 Hányat, ki zsémb helyett tsókra nyissa száját,
 Midőn lankadtt férje kéri vatsoráját? –
 Így a' gazda' éltét ha rendre vizsgálod,
 Azt a' Vers-szerzőkről igaznak találod:
 Hogy ők igen heves képzelődésekkel
 Igazság' úttjáról gyakran vitetnek-el.
 Ha írni kívánnak gazda' életéről,
 El-felejtik, 's írnek az arany-időről.
 De az arany-idő ha vólt-is régentén,
 Annak bódlog vóltát kettőben tartom én:
 Eggy az ártatlanság, más a' könnyű élet;
 De ez mind a' kettő már tsak mesévé lett.
 A' virtussal el-tűnt a' gyönyörűsége,
 'S a' könnyű életnek éhség már a' vége;
 Már most a' föld önként gabonát nem terem,
 Sok izzadás után telhetik a' verem.
 Szép ugyan, mint másszor, most-is a' természet,
 Szép a' Nap' fel-költte, szép a' nap-enyészet;
 Nem mondhattya méltán senki rútnak a' délt,
 Sem a' természetet-pihentető éj-félt;
 Szép reggel a' piros hajnal' hasadása,
 Estve a' nap-fénynek lassú el-múlása;
 Éjjel ha el-tűnnek a' komor fellegek,
 Szép bóltot mutatnak a' lazur-szín egek.
 Szép a' mező, patak, erdő, 's kies liget,
 Szép a' két sebess víz közzé szorított sziget.
 Ez mind szép, de midőn gazdai életről
 Szóllok, arról szóllok, nem a' természetről;
 Mellynek melly szép 's kedves légyen ábrázattya,
 Azt a' Gazda igen ritkán vizsgálhattya.
 Mert midőn a' leg-szebb piros hajnal hasad.
 Nem azt nézed, hanem hol az eke-vasad.
 'S nem a' nap' sűgári' játékan átsorgasz,
 Hanem setét 's bűdös istállódban forgasz,
 'S tsípás tselédiddel ottan veszekedel,
 Hogy el-szántt munkádra későn viheted-el.
 Máskor sints vizgálni módgya a' Gazdának

Tárházát Természet' hármaz Országának.
 Az állatokéból csak az ökör, 's a' ló,
 Majorság, jűh, 's ketske, sertés neki való.
 A' többiről haggya Linnére 's Buffonra
 A' tzivódást, ő csak vígyáz a' haszonra.
 Az értzekből: pénzzé-vertt arany, ezüst, réz
 Egyedfíl, a' mellyre gyönyörűséggel néz.
 Azonn-is, ha másszor a' rossz pénz meg-tsalta,
 Tsak azt nézi, jó-e, vagy Zsidó-vagdaltta? –
 A' fűnek hogy lássa hím vagy nőstény nemét,
 Nagyított üvegbe nem meresztí szemét;
 'S házassága' módgyát nem sokat kémleli,
 Hanem le-kaszállya, valamiként leli,
 Ama' titkon-vonszó erőnek munkáját,
 A' tsillagok' úttya' görbe lineáját
 Tzirkalmakkal 's betűs számokkal nem méri;
 Leg-fellyebb a' Fias-tyúkot ha isméri,
 'S aztat ha vizsgállya, de azt-is tsak azért,
 Hogy meg-tudgya éjjel, melly idő-tájat ért.
 A' többinek hogy az úttyát ki-mutassák,
 'S számok, rendgyek körül eszeket futtassák,
 Bizza Kopernikra, Tichóra, vagy Hellre,
 Hogy a' mit egy hibáz, a' más hozza-helyre.
 Így, a' ki jó Gazda, az soha sem várja,
 Hogy a' természetnek lehessen búvárja,
 'S érezhesse azt a' nagy gyönyörűséget,
 A' melly tanulni-kész nemcs elmét éget.
 De sok gondgya után egyébűtt-is talál
 Mind tsak olly örömré, melly egy haj-szálonn áll.
 Légyen egy jég-esső, egy dér, tűz, vagy szélvész,
 Egy 's több esztendei fáradttsága el-vész. –
 Légy azért Katona, Gazda, légy tisztségben,
 Válogathatsz tsupán tsak a' baj' nemében.
 Mindentűtt sokkal több rosszat, mint jót, találsz,
 'S még annál-is többet magad önként tsinálsz.
 Ha el-éred, a' mit kívánsz, vágysz nagyobbra,
 Akármelly jó légyen dolgod, annál jobbra. –

(Folytatása következik.)

G. TELEKI JÓZSEF.

VIII. OSSZIÁN.

OSSZIÁN, egy régi Británniai Bárdus. Élt a' III-dik Száznak második felében, és a' IV-diknek elején. Énekei a' régi Gallus, vagy Czelta, nyelven készültek; és már nem sokára ezen nyelvvel együtt ki-hóltak volna, ha *Macpherson* (egy tudós Skórus) által össze nem gyűjtettek, rendbe nem szedettek, 's Angliai nyelvre fordítatva 1762. esztendőben közre nem bocsátattak volna. Bámúlva tsudálták Osszián' Énekeit Európának pallérozottabb Nemzetei, 's majd mindnyájan nyelvekre fordították. – Majd, ha idővel ki-adandom, bőveben fogok írántok szállani. Most elég legyen, imezket meg-jegyezni:

A' *Bárdok*, vagy *Bárdusok*, olyan különös Rendbéli emberek voltak az Éjszaki Népeknél, kik, hívatallyok szerént, azoknak jcles tselekedeteiket énekelve magasztalták, versekbe foglalták, 's e'-szerént emlékezeteket a' később időkre által-küldötték. Ezek az énekek egyszer-'s-mind történetes könyvek helyett szolgáltak nékiek; és annál több hitelt érdemlertének, mint-hogy azoknak szerzőjik a' meg-énekelte dolgoknak többnyire szemmel-látó tanúji vóltanak. Akkorban a' Muzsika és Poézis a' Politikának fő eszközei voltak; és egyenesen a' nemes erköltsnek terjesztését, és a' nemzeti jó szokásoknak 's szabadságnak fenn-tartását arányozták.

Osszián – nem tsak szemmel látta azon nagy dolgokat, a' melyekről énekel, hanem egy vólt ő-maga-is a' fő-személyek közül, kik azokat végbe vitték. Azokat a' Vitézeket is, a' kiket énekeiben le-ír, nagyobbára személynesen ismerte. Fingálnak, az akkori leg-vitézebb, leg-dítsősségesebb Királynak, fíja; Bárdus, és egyszer-'s-mind Had-Vezér. Az attya olly hatalmas erővel bírt, hogy soha semmi-féle ellensége sem állhatott ellent nékie. Még a' Római seregekenn-is győzedelmeskedett. Békesség' idején, ellenben, a' leg-szelídebb Fejedelem vólt. –

wNemélyek azt tartják, hogy Ossziánnak énekei homályosok, és nehezen-érthetők; és hogy az azokban elő-forduló nevek igen idegen-hangzásúak. – A' figyelmetes és jó-ézésű Olvasó önnön-maga tégyen ez iránt ítéletet. Ha-ki a' dolgoknak össze-függését által nem láthattya mindgyárt leg-először: olvassa-el másodszor; és, ha szükséges, harmadszor-is. Fogadom, hogy bő gyönyörűség leszen fáradtságának jutalma! – A' mi pedig az idegen-hangzású nevezeteket illeti: vallyon! isméretesebb-'s kellemetesebb-hangzásúak vólnának-e Virgilius' Vitézzeinek nevei, ha gyernekségünk-től-fogva hozzájuk nem szoktatták volna füleinket? sőt a' *Tuhutum*, *Uszubu*, 's több efféle régi Magyar nevezetek-is, kellemetesebben hangzanak-e?

KÁRTHON.

FOGLALAT.

KOMHÁL Fejedelemnek (Fingál' attyának) idejében, Klesszámmort (Fingál' Annyának bátyát) a' szélvész Klíde' folyó-vizére ragadta, mellynek partyán Balklútha' várossa állott. Reuthámir, a' városnak feje, barátságosan fogadta, 's egyetlen egy leányát, Moinát, feleségül néki adta. Azonban egy Reuda nevű kéro-társa akadott

Klesszámmornak. Szóbeli versengésből bajra megy a' két Vetélkedő; 's Reuda el-esik. Ezen Britannusnak késérőji erőt vesznek Klesszámmoron; 's kényszerítik, úszással keresni szabadulását. Jó szele támadván, a' folyóról tengerre száll: de semmi-képpen sem fordíthatta-vissza többé hajóját; bár miként igyekezett-is, Kedvessét éjtszaka magával el-vinni. Erre Moina nem sok idő múlva meg-hólt, minek-utánna egy fiat szült volna, kit Reuthámir K á r t h o n nak nevezett. – Kárthon alig vala három-esztendő, hogy Komhál, egy a' Británnusok ellen való tsatázásában, Balklúthát erővel meg-vette, 's el-égette. Reuthámir a' hartzban maradt: Kárthon, bellyebb-vitettetvén az Országba, meg-menekedett. Midőn fel-nőtt, szülő várossának el-rontását Komhál' maradékin meg-bosszúlni akarván, Morvába hajózott. Itt, meg-győzvéen előbb Fingál-nak két nevezetes Vitézzét, utóllýára tulajdon' maga édes Attyától, Klesszámmortól, kettős viadalban tudatlanúl meg-ölettetik.

Ez, a' Kőlteménynek tárgya; szomorú- mint majd minden egyéb munkája Osszián-nak. Málvínához, Oskárnak (Osszián' kedves fíjának) ifjú Özvegyéhez, vagyon intézve. Kezdődik egy éjtszakával Kárthon' jövelete 's halála előtt. Fingál-is hasonlóúl tsak akkorban érkezék-meg egy verekedésből, mellyben a' Rómaiakon győzedelmeskedett. A' mi az-előtt történt, *Episodion* gyanánt hozatódik-bé.

EGY régi idő-beli történet! az Elő-Világnak tselekedetei!

Habjaidnak zúgása, oh Lóra! vissza-hozza az el-múltaknak emlékeztét. A' te ligeteid, Garmallár, kedvesen suhognak füleimben. a) – Nem látsz-e amott, Málvína, egy bokros-tetejű kő-sziklát? b) Három vén fenyő-szál hajladoz-le homlokáról; lábainál egy keskeny völgy zöldellik. Ott nyílnak a' halomnak virági, 's rengetik fejr fejeket a' szellőkben. Magánosan állanak a' bogántsókórók, 's le-hánnýák el-vénült leveleiket. Két kő, féligre a' földbe merülve, mutattya bé-mohosúlt fejét. A' hegynek szarvassa kerfili azt a' helyet; mert láttya a' halavány Lelket, melly azon tájékor őriz. Mert daliás Vitézek feküsznek, oh Málvína! azon kő-sziklának szűk üregében! c)

Egy régi időbeli történet! az Elő-Világnak tselekedetei!

Kitsoda jó amott, idegen országból, ezereitől környül-vétetve? A' Nap fény-folyamokat áraszt előtte; halmainak szellőji játszanak a' hajában. Tekéntete nem fenyeget hadakozással; tsendes az, mint a' le-nyugvó Nap, melly az enyészeti felhőkből Kóná-nak d) békes mezejire nézell. Kitsoda, hanem-ha Komhálnak fíja, a' hatalmas tselekedeteknek Királya? Örömmel nézi bértzes hegyeit; parantsol, 's ezer Éneklőnek szava zendül-meg:

„El-szaladtatok mezeitekre, Fíjai a' messze Országnak! A' Világnak Királya, e) hajlékában ülvén, hallya népének futását. Fel-cmcli büszkségének lángaló szemét, 's kezébe ragadgya Elei' pallossát. El-szaladtatok mezeitekre, Fíjai a' messze Országnak!”

Így éneklettek a' Bárdusok, Szelma' hajlékiba érkezvén. Ezer Idegenből-hozott szövétnek f) lobogott fel-felé a' nép között. Kerekben forogtak az öröm-gerjesztő tsigák. g) Vígtségben töltődött-el az éjtszaka.

Hol van a' nemes-lelkű Klesszámmor, kérdezé a' szép-hajú Fingál? Hol van Morna' h) báttya, örömemnek napján? Szomorúan 's bánkodva éli napjait a' suhító Lórának völgyében. De, – imhol jó a' dombról; úgy jó, mint az erős paripa, melly, társait szabad

mezőben találván, tündöklő scrényit a' szélben meg-rázza. *i)* – Üdvöz légy, Klesszám-mor! Miért távozá-l el illy sokáig Szelmától? –

Ditsősségének fénnében tér-e-meg a' Király? mondá viszontag Klesszám-mor. Hasonló ditsősséggel jött-vissza Komhál, ifjúságának hartzaiból. Hányszor nem men-tünk mí Kárún' vizén idegen Országba! Soha sem tértek-vissza kardgyaink, ha-nem-ha vérrel bé-festve; 's a' Világ' Királyai nem örvendeztek. – De, minek emlékezem én ifjúságom' hartzaira? Őszbe vagynak hajaim keverve; ki-tanúl a' karom az íjjazásból, 's könnyebb dárdát emel. Oli! ha azon örömem térne még vissza, mint a' midőn Kedve-semet leg-elősször láttam; az Idegeneknek fejr-mellyű Leányát, a' setét-kék-szemű Moinát! –

Beszéld-elő, mond a' hatalmas Fingál, ifjúságodnak történeteit. Bánat árnyékozza Klesszám-mor' elméjét, mint valamely felhő a' Napot. Szomorúak magános gondola-tid, a' suhogó Lórának partyain. Hadd halljuk ifjúságodnak szenvedését, napjaidnak szomorúságát! –

Békesség' napjai valának, így kezdé Klesszám-mor; *k)* a' midőn Balklútha' tornyos várossába indúltam. A' szelek fel-fútták vitorláimat; 's Klútha' vizére szállott fekete-orrú hajóm. Három nap' múltam Reuthámir' hajlékiban, 's láttam a' Leányát, a' világosságnak ama' sűgárát. Kerekben forogtak az örömet-gerjesztő tsigák: meg-nyer-tem az ősz Vitéztől a' Kegyet. Melyre olyan vólt, mint a' tajtékozó hab; szemei, mint ragyogó tsillagok: haja fekete, mint a' hollónak szárnya; szíve nagy, és szelíd. Nagy vólt a' szerelmem Moinához; olvadozott örömében a' szívem. – Az-alatt egy idegen Bajnok jöve, ki az én fejr-mellyű Moinámat hasonlóúl meg-szerette. Érdeklők valának szavai; 's gyakorta féligre ki-vonta pallossát. Hol vagyon, monda, a' hatalmas Komhál, ama' nyughatatlan Kóborló? Táborával jő-e Balklúthára, hogy ez a' Klesszám-mor illy mé-rész? – Az én bátorságom, felelék, oh Hadakozó! a' maga' saját lángjában ég. Félelem nélkül állok én ezerek között, ha bár az Erőssek távol vagynak-is. Jövény! azért kevélyek a' te beszédid, mivel Klesszám-mor egyedül van. De reszket oldalamon a' pallos, 's kezemben kíván villogni! – Hallgass Komhárról, te kerengő Klúthának fija! – Büszkeségének haragja fel-lobbant. Őszve-tsaptunk. Le-dőlt kardom alatt. Klúthá-nak partyai hallották el-estét, 's ezer dárdák villogtak egyszer-'s-mind. Vítam; az Idegenek győztek; én, Klútha' sebess vizébe ugrottam. Fejr vitorláim ki-terjedtek a' habok felett; a' kék tengerre botsátkoztam. – Moina a' partra szaladt utánnam. Köny-vekben forogtak szemei: setétlő hajai ki-terjedve lebegtek a' szélben. Hallottam jajos kiáltásit. Sokszor vissza-fordítottam hajómat, de a' Nap-kelti szél el-ragadott. Az-ólta sem Klúthát, sem a' fekete-hajú Moinát nem láttam. Meg-hólt Balklúthában, mert láttam a' lelkét. Meg-ismértem, midőn homályos éjtszaka a' suhogó Lóra mellett felém lebegett. Olyan vólt, mint a' sűrrű ködön által-világító Új-hóld, midőn a' fellegek pihe havat hintenek, és a' Világ tsendességben 's homályban fekszik. *l)*

Zengjétek, Bárdusok! (így szóllal a' hatalmas Fingál) zengjétek ditséretét a' siratás-ra-méltó Moinának! Híjjátok a' lelkét énekeitekkel halmainkra, hogy Morva' *m)* Leányival nyugodgyék; a' hajdani időknek fénnyeivel, az Elő-Világ' Bajnokinak gyönyörűségivel.

„Láttam én *n)* Balklútha' bástyájit, de el-pusztítva heverték. A' tűz meg-emésztette hajlékit; nem hallik ott többé a' Népnek örvendező szava. Klúthának vize ki-rekedt

árkából, a' falaknak dőledéki miatt. Magános bogánts ingatta ott fejét, 's moh-növés suhított a' szélben. Az ablakokból kandikált-ki a' róka, a' falakból ki-nőtt gaz lebegvén feje körűl. – Pusztán fekszik Moina' lakása; holt tsendesség uralkodik Ősei' hajlékában. – Kezdyétek, oh Bárdusok, kesergő énekteket az Idegeneknek Országán! Tsak előttünk estenek űk el; mert ménétiünk-is el kell majd egykor múltunk. Minek építessz házat, fija a' szárnyas időnek? Ma tornyokból nézzs-ki; de tsak kevés esztendő, 's majd el-érkeznek a' pusztának szelei; ordítanak meg-űrűltt pitvaridonn által, 's fűtyűlnek féligre meg-emésztődött paizsod körűl. o) De, tsak hadd jőjjenek a' pusztának szelei! Ditsőek vagyunk mí a' mí napjainkban; fenn-marad karomnak jele az űtközetekben, nevem a' Bárdusok' énekében. – Kezdyétek énekeiteket; hadd kerűllyenek a' tsigák, hadd zengjenek hajlékim az öröm-hahotától! – Ha egykor te-néked-is el kell múltod, Égnek Fija! el kell múltod, derék világ! ha a' te fényességed-is tsak ideig-való, mint-szinte Fingál: rehat fellyűl-éli ditsősségünk a' te sűgáridat! –"

Ez vala Fingálnak éneke, örömének napján. Előre hajlottak székeikről ezer Bárdus-sai, szavának hallására. Ollyan vólt, mint a' hárfának zengése, a' tavaszi szellőben. Felségesek a' te gondolatid, oh Fingál! Miért nem bir Osszián a' te elméd' erejével? De, egyedűl állasz te, oh Aryám! 's ki lehet hasonló Morva' Királyaához?

Az-alatt el-múlt az éjtszaka az éneklés-közben. Örömek közt jelent-meg a' reggel. A' hegyek szűrkűlve mutatták tetejiket; a' tengernek kékelő térsége mosolygott. Távólról látszattak a' tajtékozó habok a' kő-szálakba űtődni. Íme! egy szűrkűlő köd emelkedik halkal a' vízből. Eggy Öregnek képében járűl-ki a' tsendes mezőre. Iszonyú nagy tagjai nem mozdűlnak lépéssel; mert valamelly Lélek viszi őtet a' levegőben. Szelma' hajlékihoz jött, 's vér-essővé olvadt. p)

Tsak maga látta a' Király e' réműtő jelenést; látta népének jövendő veszedelmét. Hallgatva méne hajlékába, 's kezébe ragadá attyának dárdáját. Meg-tsendűl mellyén a' fegyverc. Fel-kelnek körös-körűl a' Vitézek. Hallgatva tekéntgetnek egymásra, Fingál' szemeire figyelmeztvén. Hartzor látnak tekéntetében; seregeknek halálát dárdáján. Ezercenként űtik paizssokat karjokra, ezercenként rántják-ki pallossokat. Körös-körűl fénylenek Szelmának hajléki; körös-körűl tsattog a' fegyver. Az ősz vadász-kutyák ordítanak rekesszeikből. De egy szó sem hallik a' Vitézek között. Ki-ki a' Király' szemeire vígyáz, 's fel-emeli féligre dárdáját.

Morvának Fijai! így szóllal a' Király; nints már időnk a' tsiga-töltésre. A' hadnak fergetege gyűlekezik reánk; halál lebeg Hazánk felett. Most inte-meg bennűnket valamelly jó lélek az ellenségről. Az idegen Országnak fiai jőnek ellenűnk, a' setéthabos tengerről; mert a' vízből kelt-fel Morva' rettentő veszedelmének jele. Ragadgya hát ki-ki sűlyos dárdáját, 's kősse-fel attyának kardgát. q) Fedezze-bé árnyékozó sisakkal fejét, 's fényes pántzélal a' mellyét. Mint a' szélvész felleg, úgy nyoműl felénk az űtközet; leg-ittén meg fogjátok a' halál' ordíttását hallani. –

Mint valamelly fellegzet, egy sereg zűldellő égi-tűz előrt, melly éjtszaka a' levegőn keresztűl-lövellvén, a' révésznek szélvész jövendő: úgy méne most seregei előtt a' hatalmas Vezér. Kónának magas rengetegén telepedtek-meg. A' fejer-mellyű Leány-zók utánnok néznek, és, mint eggy erdőt, úgy szemlélők űket eggyűtt-állani; előrelátrják Kedvesseiknek halálokat, 's félve tekéntgetnek a' tengerre. A' tajtékozó habokban messze vitorlákat gondolnak látni; 's könyvek tsordűlnak-le artzájikon!

Fel-kele már a' Nap a' tengerből. Távólról láttunk-meg egy sereg hajót. Mint valamely tengeri köd, úgy közelített; 's ki-öntötte az Ifjúságot partunkra. Vezérjek olyan volt közöttök, mint a' hím Szarvas a' nyáj között. Paizsa aranyba volt foglalva; 's méltóságos a' dárdák' deli-termetű Királynának járása. Szelma felé indult; ezereitől kísértetve.

Eredgy a' békesség' énekével, így szóllal Fingál; credgy, Ullín, a' kardok' királyához. Mond-meg néki: hogy erőssek vagyunk mi az ütközetekben, 's számosok ellenségeinknek árnyéki; de nevezeteseek azok, kik az én vendégségeimben részt vettek! Messze Országokban mutogatják Atyáim' fegyvereit; r/ bámúlnak rajtok az Idegeneknek fiai, 's bődögnak állítják a' Morvai Nemzetnek barátit. Mert ditsőséges a' mi nevünk körül-belől; a' Világ' Urai rettegnek reája, seregeiknek köze-pette. –

Ullín el-ménc énekével. Fingál, dárdájára támaszkodva nyugodott: reá függesztette az egészen fegyverbe-öltözött erős ellenségre szeméit, 's magasalta a' Jövevényt: Be deli termeted van, Tengernek Fija! így mond az erdős Morvának Királya. A' pallasod tűz-sugár, oldaladon; kopjád, egy fergeteget tsúfoló fenyő-szál! Nem szélesebb paizsodnál a' hódlnak változó tziarkalma. Miként pirosollik ifjú artzúlatod! mi gyönyörűek fodros hajadnak rengő fürtjei! De, könnyen le-dőlhet ez a' nevendék fa, 's feledékenységre mehet emlékezte! – Az idegen Földnek Leánya szomorkodni fog osztán, 's nézni a' habos tengerre. Mondani fogják néki a' gyermekek: Anyánk! egy hajót látunk! talán Balklútha' Királyác! – Könyvbe borúl az Anyának szeme. Meg-emlékezik arról, ki most Morvában nyugszik! –

Így szóllott a' Király. Azonban Ullín a' vitéz Kárthonhoz érkezék, 's le-hajtván előtte kopjáját, imígy kezdé békesség'-énekét:

„Jövel Fingálhoz vendégségbe, oh Tengernek Fija! végy részt a' Királynak ebédében, vagy emelly verekedő dárdát. Számosok a' mi ellenségeinknek árnyéki: de nagy-nevűek Morvának barátai! Nézd ama' pusztá mezőt, oh Kárthon! sok zöldellő dombotska emelkedik rajta, ingadozó fűvel, 's mohosútt tetővel. Fingál' ellenségeinek – a' zajos tenger' fijainak – sír-halmi azok!” –

Gyáva Fegyver-viselőkkal beszélss-e, 'mond Kárthon, oh erdős Morvának Énekesse? Halavány-e tekintetem a' félelemtől, oh békes-ének' fija? Azzal véled-e meg-komorítottani lelkemet, hogy amaz el-esttekről beszélss? Az én karom ütközetekben forgott: körül-belől fénylik ditsőségem. Félenk Hadakozókhoz menny; azoknak javalld, hogy engedgyenek Fingálnak. Nem láttam-e én Balklútha' le-omlását? 's én vendégeskedgyem-e Komhálnak fiával? Komhálnak, ki az Atyáim' hajlékiba tüzet vetett? Gyermeke voltam, 's nem tudtam, miért sírnának Szűzeink! Tetszetek szememnek a' füst-gomolyagok, mellyek bástyáim felett emelkedtek. Örömmel tekintgettem még akkor-is vissza, midőn Rokonom a' hegyekre szaladtak. De, el-érkezvén ifjúságom' esztendeji, szemembe akadt el-pusztított falaimnak bé-mohosútt hamva. A' reggelrel emelkedtek fohászkodásaim; az estvével szakadtak könyveim. Hogyan! 's ne verekedgyem-e, mondtam magamban, ellenségem' gyermekei ellen? – Igen-is, verkedni fogok, oh Bárdus! Érzem szívemnek fel-indultt erejét! –

Ekkor össze-tsoportoztak körülötte a' seregek, 's egyszerre ki-rántották villogó kardyaikat. Kárthon, mint egy tűz-oszlop, úgy állott közöttök. Szemei könyvbe

borúltak; mert le-omlott Balklúthájáról gondolkodott, 's lelkének egész haragja fel-indúlt. Ódaldaslag nézett-fel a' dombra, hol a' mí Vitézink, fegyvereikben villogtak. Reszket markában a' dárda; 's előre hajolván, magát a' Királyt látszik fenyegetni.

Néki mennyek-e, mond Fingál magában, mindgyárt e' Vitéznek? Meg-akasszam-e pályájának közepette, még minck-előtte ditsőssége fel-emelkedik? De majd azt mondhatná idővel a' Bárdus', Kárthonnak sírjánál: Ezereket vitt magával Fingál, mikor a' vitéz Kárthont le-ejtette. – Nem, Bárdussa a' jövőendő nyomnak! soha sem fogod te Fingál' ditsősségét így szeplősíteni! – Vitézeim víjjanak-meg az Ifjúval; 's Fingál, nézője légyen a' viadalnak. Ha győz az ellenség, akkor rohanok majd elő tellyes erőmben, mint-szintén Kónának suhított folyója. – Ki akar Vitézeim közül a' haragos tengernek fijával szembe szállani? Nagy számmal vannak Fegyveressei partunkon: 's erős, kőrös fa dárdája!

Az erős Káthul állott-fel, a' vitéz Lormárnak fija. Három-száz Ifjú, folyamos hazájának népe, volt e' Vezér' követője. Gyenge volt a' karja Kárthon ellen. El-esett. Fegyveressei meg-szaladtak. – Konnál újjította-meg a' hartzot; de darabokra törött a' kezében nehéz dárdája. Kötözve fekiúdt a' földön: 's Kárthon a' népét kergette.

Klesszámmor! kiáltá Morvának Királlya, hol van a' te erős dárdád? Nézheted-e Konnált meg-kötözve; Konnált, a' te barátodat, Lóra' vize mellett? Rajta! kelly-fel pallosod' villámi között, oh vitéz Komhálnak társa! Éreztesd-meg a' Balklúthai Ifjúval Morva' Nemzetének erejét! s) – Fel-kel erős fegyveriben; meg-rázzván hajának ősz fűrtyeit. Bal karjára ölti paizssát, 's ki-rohan bajnoki erejének büszkeségében.

Kárthon, a' domb alatt állván, látta az ellenc-rohanó Vitézt. Gyönyörködve nézte ki-derült ábrázattjának rettentő örömet, 's ősz öregségében-is olly tiizes elvenségét. Fel-emellyem-e, úgy mond, e' dárdát, mely az ellenséget tsak egyszer érdekli? avagy békes szóval tartsam-meg e' Bajnok' életét? Gyönyörködtetők öregségének lépései; szeretetre-méltó, napjainak le-nyugvása! – Talán ő Moinának szerelme; talán a' kotsin-hordoztatott Kárthonnak atya! Gyakorta hallottam, hogy a' suhogó Lóra mellett légyen lakása. – Így szóllott Kárthon, midőn Klesszámmor hozzá-érkezvén, dárdáját ellene tsapta. Paizssával fogta-fel a' tsapást az Ifjú, 's ezen békes szókat mondotta hozzája: Ősz Bajnok! tehát nints köztetek Ifjú, dárdát emelni? Nintsen-e fíjad, ki az atya előtt paizst hordozván, az Ifjúság' karjának tsapásait el-hárította? Meg-hólt-e szeretett párod, vagy talán fíjaidnak hantyaín sír? t) – Az Emberek' Királlyai közül vagy-e? 's nagy léssen-e pallosom' híre, ha tégedet le-ejt?

Nagy léssen, oh kevély Ifjú! felel a' magas Klesszámmor. Híres vagyok én a' hadakban; de soha sem mondtam-meg nevemet az ellenségnek. u) Add-meg magadat, haboknak fíja! meg-hallod az-utánn, hány mező viseli pallosom' jeleit! – Soha sem adtam-meg magamat, soha sem engedtem én még, oh dárdák' királlyal viszontaglá Kárthon' nemes büszkesége. Én-is viaskodtam az ütközetekben; 's látom nevelkedő ditsősségem'. Meg ne vess, Emberek' vezére! erős az én karom, és dárdám. Térj-meg inkább barátidhoz, 's az Ifjakat engedd verekedni. – Miért sebheted lelkemet, monád Klesszámmor viszontag, szemei könyvből borulván? Nem reszket az én karom az öregség miatt: forgathatom még kardomat. Fingálnak láttára szaladgyak-e? annak láttára, a' kit lelkem szeret? Tengernek Fíja! soha sem szaladtam én még. Emeld-fel hegyess kopját! –

Úgy víttak, mint két tsatázó szelek a' haboknak forgatása végett. Kárthon, hibáztatta dárdáját; mert még mindég azt vélte, hogy Moina' férje lehet ellenségében. El-törte Klesszammornak fényes dárdáját; 's meg-fosztotta villogó pallossától. De midőn meg akarná kötözni, ki-ránta dákosságát Klesszammor, 's meg-sejtvén Kárthonnak fedezetlen oldalát, mélyl sebet ejt rajta.

Fingál látta Klesszammort le-dőlni. Fel-rándúl zörgő fegyverében. Hallgatva állott jelen-létében a' tábor: mindnyájoknak a' Királyra lévén szemek fűgeszve. Úgy jött-le, mint a' zivatarnak zúgása, minek előtt a' süvöltő szelek érkeznek. Halla a' Vadász a' völgyben, 's szaladva keresi bátorságát a' kő-sziklák között.

Mozdulatlanul állott Kárthon a' maga' helyén. Vér buzog ki-nyílt oldalából. Lárván a' Királyt érkezni, ditsősség' reménye kelt-fel lelkében. v) De meg-halaványodtak artzáji: le-bomlott haja vállára terjedett: sisakja hajladozott a' fején. Meg-fogyatkozott testi erejében; de tántoríthatatlan volt a' lelke.

Meg-látta Fingál a' Bajnoknak vérit, 's vissza-tartóztatva fel-emelt dárdáját. „Add-meg magadat, pallosok' királya! véredet látom. Hatalmas valál a' viadalban; soha sem fog el-múlni ditsősséged.” – 'S te vagy-e hát az a' nagy-hírű Király? viszontozá a' kotsin-hordoztatott Kárthon. Te vagy-e a' halálnak ama' lángja, a' Világ' Urinak félelme? De! mit kérdelem én azt? Lám olyan ő, mint a' hegyekről-szakadó zápor; erős, mint a' siető folyó-víz; sebess, mint az égen-fellengező sas. Vajha veled víhattam volna, hogy fennyen-hangzott volna nevem az énekben! hogy majd a' vadász, síromat látván, azt mondaná: „Ez, a' hatalmas Fingállal viaskodott!” – De ditsősség nélkül kell Kárthonnak meg-halni; tsak gyengékre vesztegette erejét.

Nem, nem fogsz ditsősség nélkül meg-halni! így felel az erdős Morvának Királya. Oh Kárthon! számosak Fingálnak Bárdussai; 's az ő énekeik által-jutnak a' következő időkre. A' jövődő esztendőknék gyermekei hallani fogják Kárthonnak nevét, midőn az égő cölgy-fa körül ülven, a' régi Világnak énekivel töltik az éjjelt. w) A' mezőben heverő Vadász hallani fogja a' fülében sohogó szellőt, 's fel-emelvén szemeit, azon kő-sziklát nézni, hol Kárthon el-esett. Fijához fordúlván ekkor, mutatni fogja a' helyet néki, mellyenn a' Hatalmasok víttak: „Itt verekedett Balklútha' Királya, ki, mint ezer folyó-víz, olly-erejű volt.”

Örömr derült Kárthonnak artzája. Fel-emeli még egyszer nehéz szemeit. Fingálnak nyújtja pallossát, hogy, fel-akasztatván hajlékiban, fenn-maradna Morvában Balklútha' Királynának emlékezete. – Vége lőn a' tsatának; mert a' Bárdus már békességet énekelt a' mezőben. Öszve-gyűlnek a' Vezérek a' haldokló Kárthonhoz, 's sohajtozva hallgatnyák beszédit. Hallgatva támaszkodnak dárdájikra, míg Balklútha' Királya beszéll. Suhogva lebegett a' haja a' szellőben; szava szomorú volt, és erőtlen.

Morvának Királya, mond Kárthon, pályámnak közepette kell el-esnem. Idegen sír fogadgya-el, ifjúságában Reuthámir' utolsó tsemetjét. Gyász uralkodik Balklúthában; 's bánatnak árnyéki Krathmóban. De emeld-fel emlékeztetemet Lóra' partyain, hol Aryáim laktanak. Talán meg fogja Moinának Férje az el-esett Kárthont siratni.

Által-hatották szavai Klesszammornak szívét. Meg-némúlva rogyott-le fijára. Búba-merőülve állottak körülötte a' seregek: semmi hang sem hallik Lóranak vidékin. Le-szállott volt már az éj, 's Keletről nézett-le a' Hóld a' bánat' mezejére: még-is merőn

állottak; mint-szintén Gormálnak hallgató erdője, minek-utánna a' tsatázó szelek meg-szüntek, 's komor ősz lepi a' térséget.

Három nap' tartott Kárthon felett a' siralom. Negyedikre meg-hólt az atya. Amott fekszenek-együtt a' kő-sziklának szűkebb üregében; egy komor Lélek őrzi sírjokat. Gyakran meg-jelenik ott a' szépséges Moina; midőn a' Napnak sűgári a' kő-sziklák megé szállanak, 's árnyékok telepednek a' környékre. Ott jelenik ő meg, Málvína! de nem úgy, mint a' mí halmunknak leányi. Idegen-Országi az ő öltözet; 's mindenkor egyedül jár. x)

Fingál meg-szomorodott Kárthonnak halálán. Ünnepet parantsolt Éneklőjinek e' napra, valahányszor a' ködös ősz vissza-került. A' Bárdusok többször meg-ütlőrték azon napot, 's imígyen éneklettek a' Vitéznek ditséretére:

„Ki jó olly süvöltve a' zajos tengerről, mint az ősznek setét fellege? Halál reszket a' kezében! szemei, tűz-lángok! Ki ordított erre-felé Lórának komor térségén? Kitsoda, hanem-ha Kárthon, a' pallosok' királya? Miként húll a' nép! íme, hogy' jó, mint-szintén Morvának ijesztő Lelke! De, ah! amott fekszik a' tölgy-fáknak leg-szebbike, a' szélvésztlől gyökeréből ki-szakasztva! – Mikor fogsz ismét, Balklútha' gyönyörűsége, Kárthon! mikor fogsz ismét fel-kelni? – Ki jó olly süvöltve a' zajos tengerről, mint az ősznek setét fellege?”

Így éneklettek a' Bárdusok a' gyász' napjaiban. Közbe-hárfáztam gyakorta én-is, 's éneket függesztettem az énekhez. Szomorú volt a' lelkem Kárthonért, ifjúságának virágában esvén-el. És te, oh Klesszámmor! hol lakol te a' szelekben? El-felejtkezett-e sebérlől az Ifjú? Veled jár-e már most a' felhőkben? – – Érzem a' Napot, Málvína! y) vezess nyúgodalomra. Talán meg-jelennek majd álmamban. Úgy tetszik, mint-ha már-is valamelly gyenge suhogást hallanék felettem. Örömmel sűgárol az Égnek világa Kárthon' sír-halmára: érzem, meleg van körülöttem.

Oh te, ki ott a' magasságban jársz, 's kerek séggeddel Őseim' paizssához hasonlítottas: honnét vagynak a' te sűgárid, oh Nap? honnét ezen örökös világod? Elő-jössz tisztelet-gerjesztő szépségedben; 's leg-ottan el-tűnnek az égről a' tsillagok; fagyosan és el-halaványodva ereszkedik a' Hóld a' Nyúgoti tengerbe. Te tsak egyedül jársz 's ki-is követhetne tégedet a' te futásodban! A' hegyeknek tölgy-fáji le-dőlnek: önnön magok a' hegyek-is el-enyésznek az esztendőknék jártával: a' nagy-tenger meg-árad, 's le-apad ismét: maga a' hóld-is el-tűnik az égenn: egyedül tsak te maradsz magadhoz eggyenlő, örvendezvén ragyogó futásodban. z) Mikor a' szélvész a' Világot éjjelbe borította; mikor a' mennykövek tsattognak, 's a' villámok keresztbe forognak: akkor te tellyes szépségedben nézsz-ki a' felhőkből, 's nevensz a' szélvészre. De Ossziánnak hijába' nézsz: mert ő nem láttya többé sűgáridat: nem láttya, mikor arany-hajad a' Keleti felhőkre foly: sem, mikor a' Nyúgoti kapukról ragyogsz. De talán te-is tsak ideig-tartandó vagy, 's végeket érik a' te esztendeid-is. Alunni fogsz a' felhőkben, nem hajtván a' reggelnek serkentő szavára. Örvendezz tehát, oh Nap, ifjúságod' erejében! Komor az öregség, és kedvetlen; hasonlított a' Hóldnak homályos világához, midőn szakadozott felhőkben néz-le, 's köd telepedik a' halmokra; az éjszaki szél süvölt a' térségen, 's úttyának közepette el-fagy a' Bújdósó.

a) Lóra, egy pataknak, Garmallár pedig egy erdős hegynek neve, Szelma' várossa mellett.

b) Szükséges itt az Olvasónak tudni, hogy Osszián az öregség miatt el-vesztette szeme' világát; és azért kérdezi kedves vezetőjétől, ha látta-e a' bokros-tetejű kő-sziklát? 's a' t.

c) Úgy vélekedett az akkori Világ, hogy a' szarvasok látták a' halottaknak lelkeiket. Még ma-is azt hiszi a' köz nép, hogy a' lovak 's egyéb állatok, ha minden tudható ok nélkül meg-ijednek, lelket látnak.

d) Kóna. Egy völgynek neve, Szelma mellett. (Szelma, Fingálnak, Osszián' attyának, királyi lakó-helye, 's az országnak fő-várossa volt.)

e) A' Világnak Királya. A' Római Császár. – Ez az ének az eredeti nyelven lantos versben készíttetett. Szokása volt Fingálnak, Bárdussait énekelve előre küldeni, midőn valamely hadakozásból vissza-tért.

f) Viasz-gyertyák, melyeket a' Római tartományból a' többi zsákmány között hoztanak.

g) Tengeri tsigákból ittanak. A' tsigákról gyakran van emlékezet, és mindenkor vendégeskedés értetődik átalok.

h) Morna. Fingálnak anyja, Klesszámmornak pedig testvér húga volt.

i) Így mondgya Virgilius a' paripáról Lib. XI. Aeneid.

----- adrectisque fremitu ceruicibus alte

Luxurians, luduntque iuba per colla, per armos.

k) Klesszámmornak elő beszéllése már magában-is igen szép és jeles; de még inkább ki fog ez majd a' költeménynek végén tetszeni. Az Olvasó (az Olasz Fordítottónak jegyzése szerint) észre-vehetetlenül mind arról tudósítatik, a' mit szükség-képpen kell tudnia a' végett, hogy a' történetnek ki-menetelére el-készíttessék.

l) Így mondgya Virgilius (Lib. VI. Aen.) Éneásról és Dídó' lelkéről:

----- Agnouit per umbram

Obscuram, qualem primo qui surgere mense

Aut videt, aut vidisse putat per nubila Lunam.

m) Morva. Osszián' Hazájának neve. Így neveztettek hajdan Skótziának Éjszakra-hajló Nap-nyúgoti részei közönségesen.

n) Itt Poétai tűzbe jó Fingál. Az Irlandiai Történet írók (úgy mond Macpherson) nagyon dicsérik Poétai talentomáért, a' jövődő dolgoknak előre-látásáért, és törvénytévői böltségeséért. – A' mi Balklútha' el-romlásának le-írását illeti: ezt össze-hasonlíthatni Izaiás' 13. rész. 21. vers., hol ezen Próféta Babilon' veszedelmét jövődől; és 34. rész. 53. vers., hol Iduméa' romladékiról vagyon szó.

o) Mert oda szokták Óseiknek fegyvereiket fel-aggatni.

p) Illy egy jelet küldött Zeus Agamemnonnak (Íliás' XI-dik könyvében) az ütközet előtt.

q) Lásd Jerem. 46. rész. 3. vers.; és Íliás' II-dik Könyv, hol Agamemnon a' többi között imezt mondgya:

Hastam acuat sibi quisque; tegat quo corpora, scutum

Aptet. etc.

r) A' régi Skótziaiaknál szokásban vólt, vendégeikkel fegyvert tserélni, a' melly osztán barátságoknak jeléül gyermekeikre maradt, 's sokáig fenn-tartatott.

s) Fingál nem tudja még itt, hogy Klesszámmor Kárthonnak attya.

z) Kárthon azt gondolja, hogy bújában keresi Klesszámmor a' halált.

u) Nevét, az ellenségnek meg-mondani, annyi vólt az akkori vitéz időkben, mint a' viadalt szemlátomást kerülni; mert, ha ki-tudódott, hogy a' két ellen félnek ősei jó barátok vóltak, leg-ottan meg-szünt közöttük az ellenségeskedés. Innét régenten a' félénk emberről azt szokták tsúfságból mondani: *ollyan ember, ki a' maga' nevét az ellenségnek meg-mondgya.*

v) Ennek két értelme van: vagy az, hogy Kárthon ditsősséget reményl Fingál' el-estéből, vagy a' tulajdon magából Fingál' keze által. Ez az utolsó hihetőbb, mint hogy már meg van sebesítve.

w) Nem régen szüntek-meg az Éjszaki Skótziaiban ünnep-napokonn egy vastag tölgy-fát égetni, mellynek neve az ottani nyelvenn imígy van: *the trunk of the Feast.* Az idő olly tiszteletessé tette ezt a' szokást, hogy az al nép félve hagyott-fel rajta.

x) Mint-hogy ő Britániai vólt.

y) Emlékezzék-meg az Olvasó, hogy Osszián nem lát.

z) Lásd a' 18. Zsólt. 6. vers.

IX.

BESZÉD,

Mellyet néhai G. KÁROLYI ANTAL,

Szatmár Vármegyei Fő Ispány,

1784. eszt. Kis-Assz. Hav. első napj.

a' szék-újíttás előtt az egybe-gyűlt Rendekhez tartott.

Tekéntetes Rendek!

MELLY nagy, melly valóságos, és érzékeny légyen örömem e' mái naponn, a' midőn ezen Ns Vármegyének Rendeit, illy ditső munkálkodásra, ú. m. törvényes Szék-újíttásra, illy nagy számmal, illy vídám erőben, illy egyenes szívvel öszve-gyűlve látnom 's tisztelnem, szerentsém van; ki-ki, ha tsak nevemet isméri-is, el-hiheti. Mondom – a' ki tsak nevemet isméri-is, el-hiheti. Mert ugyan-is: minden alkalmatos-ságban vídám szemmel néztem édes Nemzetemet; betsűltem, tiszteltem, szerettem.

Én úgy vélem, Tek. Rendek! hogy főbb boldogságink közzé számálhattyuk azt, hogy még Isten' jó-vóltából hajdani törvényes szokásunk szerint, mí-magunk (a' kik egymást közelebből ismértük) választhatunk köz dolgaink' el-rendelésére elől-járókat 's kormányozókat, ügyeinknek tökéletes és serényebb el-végzésére alkalmatos bírákat az el-intézett dolgoknak végbe-vitelére gyorsan-teljesítő tisztt-viselőket.

Ha tehát minden igaz törvény az Örökké-való Böltségségnek mint-egy képe; ha édes Hazánknak arany szabadsággal virágzó törvényei-is arra a' végre készítették-el, hogy a' nagy Isten' ditsőssége nevedgyék, szabadságunk fenn-tartassék, az egész Nép az

ő Királyához engedelmes hívséggel, szeretettel kaptsoltassék, a' gyengébbek az erővel 's hatalommal vissza-élők' agyarkodása 's dúlása ellen védelmeztessenek, az árvák, özvegyek gyámolítottassanak, és a' tökéletlenség meg-zaboláztassék, ki-irtassék: mely egyenes szívvel, mely jól meg-gondolt itélettel kelletik a' választásban azokra voksolnunk, a' kiknek tökéletes életek 's buzgóságok által a' nagy Isten' ditsősége gyarapodgyék; eleven hívségek által a' ditsőségesen országoló Fels. Urunkhoz tartozó hív, engedelmes szeretet, az egész Népek szívében gyökereztessek; bölts és egyenes itéletek által az igazság ki-szolgáltassék; serény 's előre-látó munkálkodások által a' köz dolgok, rendelések, tökéletesen végbe-vitessenek? Méltó léssen tehát a' mai naponn örömem, ha én mind ezen elő-számlált ditsőséges végekre vezethetem, segíthetem a' Nemes Vármegyét.

Már huszon-hat esztendő Fő-Ispányságomban meg-őszülvén, bátran ígérhetem a' T. Rendeknek, hogy, kötelelességem szerint, olyan személyeket adok elejébe a' választásra, 's, a' mint szoktuk mondani, *kandidátok*: a' millyeneket a' Törvény rendel, és, minden dolgokat körül-nézhvén, alkalmatosoknak itélhettem. Ezt-is rettegvé tselekszem; mert tudom, mely nagy léssen Isten előtt szám-adásom, ha hívataltomban igazán el nem járok. Azért a' választásban-is hasonló figyelmetességet, egyenes szívet, ígérek magamnak a' Tek. Rendek' részéről; mert tudgya kiki, hogy egy léssen ezen dologban mind a' *Kandidátoknak*, mind a' Választónak szám-adása.

Szóllok már azokhoz, kik a' tisztségeket fel-vállallyák; – hívataltomból szóllok, – intem-is mindnyájokat: hogy, mivel magát kiki jobban ismerheti, mint én, tehát számot vessen magával, minek-előtte a' tisztséget fel-vállallya: vagyon-e elég-erős szíve, hogy az igazságot minden alkalmatosságbán minden személy-válogatás nélkül ki merje mondani? vagyon-e elég arra-valósága 's készsége, hogy tisztiben híven és serényen el-járjon? mert én, hívataltom szerint, mind a' rendes függést, mind a' hív és serény tisztviselést pontra meg fogom kívánni.

Talán több és rendesebben öszve-szedett szókkal kellett volna mind ezeket a' T. N. Vármegyének eleibe tennem, – ha a' pusztá szó tökéletességre indíthatna bennünket. De úgy tetszik, hogy illy emberséges, egyenes-szívű, Haza-szerető Magyaroknak eleget mondtam.

X. RÉGI MAGYAR TÖRTÉNETEK.

(Első MÁRIA' Magyar Király' életének folytatása.

Lásd az előbbi Negyed. 188. öld.)

Az Öregeknek élete tsak egy gyenge haj-szálon függ, melyet leg-kisbbsz erőtetés-is könnyen ketté szakaszt. Mennél bizonyosabban el-tűnt a' múlt idővel Lajosnak reménysége-is, hogy még valaha férjfi örökösse lehessen: annál inkább emlékeztették őtet hanyatló napjai, Leányának (Máriának) el-jegyzésére. Számos követeket küld azért Károly Császárhoz, kik a' már előre meg-esett végezés szerint Zsigmondot Magyar-Országra le-hozzák; és Zsigmond, minek-előtte gondolták volna, Budára ér-

kezett szerentsésen. Melly hűséges Magyar nem érzette volna ekkor Lajos' atyai szívének örömmel-teljes indulatit, midőn a' kellemetes Ifjat először meg-látván, egy kezével őszibe-elegyedett hosszú szakállát álla alá tsapta, a' másikkal választott vejét dobogó melléhez szorította! midőn, sűrű tsókjai után könyvekben lábbagó szeméit az egek fel-vetvén, a' mennyei Atyához fohászkodott, hogy Zsigmondot számos férfi gyermekkel áldgja-meg; a' miért ő oly haszontalanul esedezett vala! Ament mon-dott reá az egész jelen-lévő Magyarország; és kevés napok múlva el-mentek Nagy-Szombatba.

Mária már ekkor 13-dik esztendejébe fordúlt. Szelíd és valóban ártatlan, de még-is elég idős már arra, hogy a' szerelemnek, vagy-is inkább hajlandóságnak első kedves indulatit érezhesse. Zsigmondot a' 15-dik tavasz ékesítette-fel az ifjúságnak mosolygó rózsájival, 's adott eleven tekintetbe egy oly természeti kedveltetést, melly a' leg-első látásra észre-vehetetlenül meg-nyerte az embernek szívét. Külömben természetére nézve már ekkor-is elég magas; ép-testű, és erős-alkotású. Fel-tételében és fogadásában állhatatlan, indúlatinak minden tartózkodás nélkül engedelmeskedő, a' jóra és rosszra egy-aránt egész a' mértékletlenségig hajlandó, és már gyermek-korában éppen az, a' millyennek később tselekedetei fogják mutatni. Sokat ártott erköltséinek az atya' iránta való lágsága; kivált a' mióta Mária' férjével-való választása után kebelebeli szerelmesse lett. De sokkal többet ártott még, egy az Udvarban lakó el-fajultt Olasz Úrfinak példája, ki az óltár előtt szentnek és buzgónak mutatta magát, de a' templomon kívül Vallás- és Isten-tagadó; ki ellenségének szembe nyájas és édes, háta megett a' halálig üldözni kész; külső-képpen tsendes, de valaki ellen való haragjában a' bosszú-állás után-is engesztelhetetlen; ki tsak a' maga' kívánságinak bé-töltését tartotta leg-főbb boldogságnak; és a' ki mind azt, a' mi az emberiség előtt szent, az irgalmasságot, szelidséget, és ártatlanságot, ki-nevette. Ollyan az éretlen ifjúságnak a' rossz példa, mint a' gyenge szőlő-szemnek a' ragya. Ritka elme', ritka szív, mellyet meg nem vesztegetnc; és a' melly inkább idegenséget, mint kedvet, kapna iránta. Zsigmond-is mind azokat tanulta-meg ettől az Olasztól, a' mellyeknek örökké-való homályban kell vala maradniok előtte. Egynehány alkalmatosság nevelte benne a' rendetlenségre hajlandó indulatot; és az idő, a' mint több-több szabadságot kapott, természetévé változtatta.

Az első tekintet, a' mint Zsigmond és Mária meg-látták egymást, meg-határozta mind a' kettőnek örökös boldogtalanságát. Ki nem tudgja, melly sok függ attól a' szem-pillantástól, a' mellyet egy Ifjú valamely Leányra vet leg-először; melly nagy hatalmat vegyen az első ítélet az embernek szívén, 's mint uralkodgyék benne tsak-nem élete' fogytáig? Ah! örökre el-törölhetetlenek az illetén első bé-hatások a' szerelemnek dolgában! A' gondatlan ifjúság tsak arra hallgat egyedül, a' mi szemcinek meg-tetszik, és külső érzékenységeit tsiklándoztattya; de a' későbbre meg-értt okosság és értelem sem tud ezen első hajlandóságon változtatni, melly ezer boldog érzések között, sok esztendők múlva-is, ismét meg-újjuúl. El-múlik a' szerelem sokszor, midőn az első kedves képnek vissza-tért emlékezete a' tsalárd szívet még-is gyönyörködteti. Zsigmondnak éppen nem tetszett Mária. Maga szép lévén, nem kapott semmi más egyében, mint igen szembe-tünő ritka szépségen; és az ő tüzes elevensége igen kevés meg-eggyezést talált a' szelíd Máriának tsendes erköltsével. Borbára' szépségére

nyílt-meg Zsigmond' szíve. Édesdeden szíttá-bé azon sűgárokat, melyek annak kellemetes artzájiról tiündöklöttek; de sokkal jobban tudta magát tettetni, mint-sem hogy azt, a' mit kebelében Borbáráért érzett, Máriának ne hazudta volna. És Mária, azon első szerelmes tekéntetre, mellyel ártatlan érzékenységeit meg-tsalta, az első kéz-szoríttás után, melly szemérmes artzáját szokatlan el-pirülés' tüzével bé-borította, soha többé el nem felejthette Zsigmondot. Zsigmondról gondolkozott szünetlenül; ezerszer meg' ezerszer ötlött elméjébe a' ruhája, mellyet viselt, test-állása, maga' viselete, szája' mozdulása, ha valamit szóllott, karjai' ki-terjesztése, midőn kezét meg-tsókolta, és nyájas pillantása, mellyel szíve' nyűgodalmát meg-vesztegette. Alig várta öszve-keléseket, hogy együtt-keressék a' madár-fészkeket; hogy szünetlenül együtt-üllyenek valamely magános hárfa' hangja mellett. Zsigmond Borbárával múlatta magát; és Mária tsak úgy jelent-meg néha-néha képzelődésében, mint midőn valamely test után az árnyéket minden illetődés nélkül észre-vessziik.

Kinek jutott volna eszébe, még tsak kételkedni-is, hogy Zsigmond és Mária szívesen ne szeressék egymást? Úgy-is közönséges gyarlósága ez az emberi szívnek, hogy a' mit valóban kíván, azt mint egy már meg-esett dolognak tartsa, úgy hogy többé annak bé-telYESedésében még tsak kételkedni se szeressen. Még a' külömben szemes Gara Istvänné-is, ki részre-hajlás nélkül vigyázott minden leg-kisbebb mozdulásra-is, nem talált semmit, a' mivel meg nem elégedhetett volna. Lajos nem tartóztathatta örömkönyveit, melyek meg-indúlt szívéből tiszteletes szakállára le-görgöttek. Erzsébet Királyné, ezen rövid szempillantásban egész szerentsés házassági életét meg-jelenni látván, fenn-szóval zokogott; és a' Vének, kikben a' jól-tévő képzelődés első szerelmeknek bódog emlékezetét elevenen meg-űjíttotta, le-sütött fővel, mély meg-illetődéssel állottak az ifjú fejedelmi pár körül. Szent látás! Lajos, leánya' jövendő-béli bódogságának ezen szerelmes képével szállott koporsójába. Erzsébetet meg-tanította a' bölts idő, melly ki-tanúlhatatlan légyen az embernek szíve.

Még egynehány napokig múltott ez-után a' Királyi Udvar Nagy-Szombat' Városának barátságos környékiben. Lajos örömmel engedett magának egy két nappal többet, mind azért, hogy terhes foglatosságától meg-pihennyen, mind hogy szerelmes leányának ártatlan társalkodásában tovább gyönyörködhessék. A' Királyné az Apátságkal, Máriával, és Gara Istvännéval múlatta magát; 's, kegyes Asszony lévén, leg-több idejét a' templom' sekrestyéjében töltötte. Az Udvari Nemes Ifjúság, idejéhez 's neveltetéséhez képest a' vadászatot kedvellvén, a' körül-belől lévő magas bértzek' erdejiben lövöldözte az őzeket, szarvasokat, 's gazdagította a' királyi konyhát. Zsigmond keveset lehetett reggel Máriával; a' hosszas imádkozás nagy részét el-vette a' délnek; és kiki tartozott itt-is, eleibe-adott kötelességeit el-végezni: Mária a' gazd'-asszonyságot, Zsigmond a' fegyver-fogást és forgatást. Tsak a' vékony fölöstökömözés mellett jöttek-öszve, midőn az egész Királyi Udvar fenn-állva sajtot és kenyeret kézből falatozott; ellenben az egész dél-utánni időt egymás' társaságában tölthették, vagy az Apátság' magános kertekben, vagy a' Város alatt fekvő gyönyörű pázsinton fel 's alá sétálva.

A' vídám tavaszi napok annál inkább fel-nyitották Máriának édes indúlatokra hajlandó szívét, a' Zsigmond iránt való szerelmnek érzésére. Mióta Zsigmondot meg-látta, tisztábban hasadt néki a' hajnal, derűltrebb volt a' reggel, mosolygóbbak az

illatozó virágok, és kellemetesebb a' madarak' tsevegése. Az-ólta örömebb nézte az apró követseken fel-akadtt víznek szökdöső kis hajkait, a' tarka baratzk-fák' fakadásit; szívesebben imádkozott, soha sem szerette jobban Gara Istvánnét, és nem érzett mélyebb tiszteletet felséges szüléji iránt. Jól látta Garáné Mária' szívének változásait, szerelme' nevedését; igazán örvendezett rajta, 's kívánt hasonló érzékenységeket Zsigmondnak-is. Örömmel nézte volna, ha a' sétálás közben különösen társalkodott volna Máriával, 's nyilvánban mutatott volna szerelmet iránta. De Zsigmond egy szempillantást sem akart el-vesztetni, melyet kedves Borbárája mellett el-tölthetett; és Gara Istvánné reszketve látta már most kétséges félelmének bé-tellyesedését; látta a' jövőendő időt fekete ábrázatban meg-jelenni előtte; látta mind azt, a' mi Mária előtt olly sokáig titokban maradt, 's annál inkább reszketett, mivel nem segíthetett rajta.

Minek-utánna tehát buzgón meg-tsókolgatták volna a' szent ereklyéket, 's az Apátzákat juhokkal, barmokkal, 's egyéb konyhára-valókkal és húsz arany-forintokkal gazdagon meg-ajándékozták volna: vissza-tére az egész Királyi Udvar Nagy-Szombatból, 's el-vivé magával Zsigmondot-is Budára; hogy a' Magyarok' szokásit, törvényt, és a' katonaságot meg-taníssa. Felette nehezen esett az öreg Királynak, kedves leányától meg-válni. A' Királyné három-rendbéli tsókjai után háromszor tsókolta-meg újra Máriát, és még sem eresztette-ki ölelő karjai közül. Mária hallgatva, de ezer jó kívánságokkal tellyes szívvel kísérté kedves szüléjit a' hintóig; és, a' mint el akart tölők bútsúzni, egy belső nyughatatlanság meg-akadályoztatta nyelvét a' dadogásig. Zsigmond' látására, ki utólyára ült-fel a' hintóba, egészen meg-némult. Földre függesztvén szemérmes artzáját, könnyen meg-engedte kezeit tsókolni az álnok Zsigmondnak, ki az-alatt lopva még-is Borbárára tekintett. De, a' mint a' Királynak szavára „Isten hozzád, édes leányom!” a' kotsis, meg-tsapkodván pajkos lovait, sebessen el-nyargalt volna: úgy állott reszketve, mint a' magasra fel-nőtt székfű-szál, mely, hirtelen el-rántatván mellőlc támasztó-vesszeje, remegve ingadoz. Egy meg-nevezhetetlen érzékenység foglalta-el szívét. Sokáig nem mozdúlhatott-meg álló-helyéből, 's érzékenységei' terhe alatt annál inkább szenvedett, mivel a' jól-tévő könyv-húllatások nem segítettek szíve' szorongatásán. Gara Istvánné mint-egy magán kívül vitte-vissza a' klostomba; szánakodott állapottyán, 's a' magáenn-is, hogy ő soha a' szerelemnek sem édességét, sem szomorúságát nem érezhette. Vén ember volt Gara István akkor-is, mikor ötet nékie feleségül adták; az ország' terhes gondgyaitól meg-rántozott tükéntében nem vett észre soha semmi szerelmet-jelentő pillantatot; az-előtt más Ifjat nem ismért, és most tsak Mária' társalkodásával kellett ki-pótolnia 's el-felejtene a' szerelem' gyönyörűségeit, melyekre mind ifjúságára, mind kellemetes szépségére nézve méltán számot tarthatott volna.

Mária, bé-lépvén szobájába, melyben Zsigmondot leg-először látta, el-fakad sírva; és sem Gara Istvánné barátságos vigasztalásával, sem a' Fejedelem-Asszony a' Szentek' fájdalomnak elő-beszéllésével, nem szüntethették-meg zokogásit. Tsak akkor, midőn a' meg-búsult természet bő könyv-húllatásokkal enyhített fájdalmain, tsak akkor szünt-meg nehéz sirásától, 's hármaztatta sohajtásit. Ah! mert soha sem ért még illy szomorú napot! A' midőn a' Nagy-Szombati klostomba küldetett, Gara Istvánné-nak szíves barátságában könnyebben el-felejtette szüléjitől való első meg-válását; de a' Zsigmond' el-távozása által szívében ejtett ürességet nem pótolhatta-ki senki'

barátsága. Hijába szabadította-fel a' Fejedelelem-Asszony az Apátságokat egész napra klastromi köteleességeik alól, hijába adott laptát kezeikbe, hijába hajtatta-bé a' bárá-nyokat: Mária semmiben sem találta kedvét. Tsak a' magánosságot óhajtyák a' bődög-talanok és szerelmesek, kik a' tsergedező patakokkal 's a' lengedező szellőkkel leg-szívesebben közlik titkos panaszokat. Mária soha sem vólt víg-kedvű, 's a' mint Zsigmonddal egygütt szülei el-mentek, el-vesztette kevés természeti elevenségét-is. Egy valamely szívét-szorító nehézség érzéketlenné tette minden örömhez, és komor kedvetlenség borította-bé egész ábrázattját. Le-sütött fővel tilt páma-székén, mélyly andalodásba merülve. Nem fájt semmi teteme, semmi baját, semmi testi nyavalyáját nem érzette, nem haragította-meg senki; a' szülei' el-menetelét sem szenvedte már olly nehezen: még sem vólt semmihez-is kedve. Ha imádkozott, szüntelenül tétováz-tak gondolati; ha a' kertbe ment, vagy valamely munkához fogott, töstént meg-únta magát; neheztelt, ha mást vígadni vagy nevetni látott; emésztődött magában, ha meg-szóllították; minden érzékenység nélkül hallotta a' tavaszi bárányok' bégetését, a' madarak' hangitsálását; el-felejtette meg-étetni galambjait, meg-öntözni virágjait: 's még sem tudta szegényke, hogy szeret. Leg-súlyosabban az esett néki, ha a' Fejede-lelem-Asszony, egygüttü buzgóságból, a' Szentek' szenvedésivel kezdte vígasztalni. Leg-kissebb hasonlatosságot, vagy meg-eggyezést sem talált a' Mártíroknak fájdalmai és a' maga' szívének érzékenységei között: ellenben mindgyárt el-pirúlt, ha valaki Zsigmondot találta említeni; Zsigmondot, a' ki, ha mindenről el-felejtkezett-is, szün-telenül elméjében forgott, a' kiről-való gondolkodásában aludt-cl, és a' kinek emléke-zetével serkent-fel. Még-is titok vólt magának ez a' szerelem. Valóban nem tudta belső nyughatatlanságának okát és eredetét, noha mindenkor leg-örömcsebb' nézett arra a' helyre, a' hol Zsigmond leg-először kezeit meg-tsókolta; a' hol bődög ártatlanságának nyúgodalmát tudtta-nélkül el-vesztette. De miképpen-is merte vólna egy 13. eszten-dős, a' klastromnak tudatlan kő-falai között nevelkedett leányka, olly helyen, hol a' szerelmet 's minden természeti hajlandóságokat, mint egy kárhozatos vétket, fekete színekkel festettek-le előtte; mi-képpen merte vólna magának meg-vallani, hogy szeret? A' nyelvéen hólt vólna el ez a' vallás-tétel, és a' szemérem miatt meg-repedt vólna artzája.

Borbára sem vólt már gyermek, hogy Máriának szemmel-látható nagy változását, és Zsigmondnak iránta való kedvező figyelemességét, észre ne vette vólna. Érzette-e azonban éppen azt magában, a' mit Zsigmond tőlle nem titkolhatott, nehéz meg-ítelni. Az bizonyos, hogy valamint Mária' természetével az övé éppen össze nem illett, és a' Zsigmond' 's maga' tulajdon elevensége között sokkal nagyobb hasonlatosságot 's meg-eggyezést talált, úgy napról napra idegenebb lett Máriához. Ítéletet tenni nem tudó, a' jövődőkkel keveset gondoló, gyermekségének ártatlan idejében édesdeden mülatta ugyan magát Máriával. Egymásra szüntelen' szükségek lévén, hosszas czere-monia nélkül, könnyen-is meg-eggyezhettek a' játékon; és valamint-hogy egyik sem ismért közölök senkit-is mást, a' kit jobban szerethetett vólna: úgy tökéletesen 's minden ki-fogás nélkül meg-elégedett a' társasággal. Mária, leg alább, soha sem felejtette-cl ezen gond nélkül töltött jó napjait; tsak emlékezetekért-is mindenkor szerette Borbárát, és még az-utánn-is, midőn halálos ellenségévé lett, nehezen esett néki, néhai jó barátnéját kárhozatnia. De mindenkor-is vígabb vólt Borbára, hogy-sem

Máriának-is több vidámságot ne kívánt volna, sokkal elevebb és állhatatlanabb, hogy-sem az eggyenlő természet' eggyűgyű műlatsági el-törölhetetlenül bé-hatottak volna szívébe. Gyermek-korában-is sokszor kotzódott Máriával, ha ez ő-nállánál hamarabb el-hagyta a' futkározást; és örömebb' játszott a' tarka követéskével, ha sokszor egészen félbe szakasztván a' játékot, bé-ment Gara Istvánnéhoz. A' mint nevedett, és már mindeniknek hajlandósága a' műlatság' nemeiben különbözött, úgy hogy gyakorta két-felé-is vontak; annál több-több okot talált naponként az idegenkedésre. A' mint, idejével eggyütt, értelme 's tüzes elevensége jobban ki-fejtődött, és tsintalanságaiban Mária' részéről nem tsak helyben-hagyást nem talált, hanem több ízben meg-is akadályoztatott, sőt néha bé-is vádoltatott: ilyenkor gyakorta fél-nap'-is neheztek egymásra. Főképpen pedig a' miolta, Mária Zsigmondot meg-szeretvén, Borbára az ő andalgásait, titkos szomorúságát, és gyakor sohajtásait tsak ki-nevette volna; egészen el-idegenedtek egymástól. Borbárának halál vólt, a' klastromban tovább lakni. Sokkal nagyobbban-is útálta annak szoros fenyítettékét, mint-sem hogy szabadabb életet ne kívánt volna. Tudta, hogy, eggyetlen egy leány lévén, az édes annyától mindent meg nyerhet. Hallotta a' Budán gyakorta meg-történni szokott műlatságokat, az Udvari bolondnak tréfáit, az aranyos ruhákba öltözött szép Ifjakkak viaskodásokat, a' hegedű-szónál való tántzokat, a' lármás vígasságokat, mellyek az udvari életet követni szokták. Ez vólt az ő hajlandóságihoz illendő műlatság, nem a' Szentek' *Legendája*. Erre a' szabad életre vágyakodott ő szüntelenül; és a' leg-első keserves izenetre, mellyet halálos únalma felől az anyjának tétetett, könnyen ki-dolgozta az atya Lajos Királynál, hogy Borbára Nagy-Szombatból el-jöhessen, és Budán a' Királyné' szolgálattyaiba állhasson, az akkori időhez képest emberséget tanúlni; annyival-is inkább, mint-hogy Máriát sem akarták már fél-esztendőnél tovább a' klastromban hagyni.

(Folytatása következik.)

XI.

A' MUZSIKÁRÓL.

(Lasd: *Sulzers allg. Theor. d. s. K. Art. Mus.*)

A' Muzsikának az emberi szívre való hathatós ereje.

HA ezek a' módok és eszközök minden különös esetben okosan össze-kaptsoltatnak, és egyes erővel a' Muzsika' tzellyának el-érésére intéztetnek, a' muzsika-darab olly hathatóságot nyer, hogy az érzékeny lelkeknek leg-rejtekebb részeibe mélyen benyészik, 's azokban akármelly indulatot nagy hevességre lobbant. Melly nagy legyen az említett módok által jól el-rendeltt és egy helyesen meg-béllyegezett egészbe össze-vontt hangoknak ereje, kiki, ha egy kevés érzékenysége vagyon, tsak azokból a' hathatós változásokból-is észre veheti, mellyeket az emberben a' külömb-féle tántz-melodiák, ha különös béllyegeik szerint helyesen vagynak készítve, okozni szoktak. Lehetetlen ezeket a' nélkül hallani, hogy az ember a' benne-uralkodó

lélektől el ne ragadtassék. Akarattya ellen arra kényszerítették, hogy a' mit azoknál magában érez, azt a' testnek mozdulásai és a' tagoknak külömb-féle vonogatásai által külső-képpen-is ki-fejezze. Tapasztalásból tudgyuk, hogy muzsika nélkül a' tántz nem sokáig tarthat: a' muzsika tehát a' testet mozgásra készíti, és minden bizonnyal olly testi erővel bír, melytől a' mozdulásra szolgáló inak meg-ragadtatnak. Igen hihető, hogy a' muzsika által a' vérnek kerengését valamennyire meg-akadályoztatni, vagy ellenben elő-mozdítani lehet. Ismértetesek a' történetek, melyek némelly nyavalyák-ra nézve a' Muzsikának gyógyító erejét bizonyítják; és, jól-lehet ezekben sok ollyas tudósíttások találhatnak, melyek a' mesékhez nagyon közelítenek, az mind-az által, a' ki a' Muzsikának test-mozdító erejét pontosabban meg-visgállya, leg-kissebbet sem kételkedik, hogy a' Muzsika némelly nyavalyákat meg-enyhíthet, némellyeket pedig meg-gyarápíthat. Hogy az ollyanokat, a' kik az eszelősségben súlyosb nyavalyágásokat szenvednek, a' Muzsika által valamennyire meg-szelídíteni, az egészséges embert pedig olly hathatós indulatra lehet lobbantani, hogy majd-nem a' dühösségnek leg alsó garádítsáig ragadtassék, senki okosan nem tagadhattya.

Ki-tetszik ezekből, hogy a' Muzsika a' hathatóságra nézve a' többi Mesterségeket mind fellyül-haladgya; mivel egytől sem tapasztallyuk, hogy a' szívet olly sebessen és olly ellent-állhatatlanul meg-ragadná. Nem említtem én itt a' Görögök' régi *Paeanyai-nak*, vagy akármelly rendetlen öröm-kiáltásnak ki-mondhatatlan erejét: a' ki a' Muzsikának hathatóságát magában akarja érezni, nem szükséges egyéb, hanem hogy az *Operában* egy ollyan *Áriát* vagy *Duétot* hallyon, mely a' poézisra, dalra, harmoniára, és az elő-adásra nézve minden-képp' tökéletes. A' mint *Salimbeni* egy illyen *Adagiót* énekelt, egynehány ezer Hallgatók álmélkodó el-ragadtatásban úgy állottak, mint-ha kövekké váltak volna. Halljuk ez iránt ROUSSEAU' jegyzéseit, *dans la Julie. T. I. p. 48.* „A' mint őtet énekelni hallottam, úgy mond, egy meg-írhatatlan gyönyörűség foglalta-el lassanként egész lelkemct. – Minden szavára lelkemben egy kép, vagy szívemben egy indulat támadott. Az éneknek tündöklőbb és erős ki-fejezésekkel tellyesebb részeinél, melyek által a' leg-hevesebb indulatoknak rendetlensége le-festetik, 's egyszer-'s-mind valóban fel-is gerjesztetik, a' muzsikának, a' dalnak, és a' követésnek képezettyei egészen el-enyésztek elmém-ből. Ezekről el-felejtkezvén, úgy tetszett, mint-ha magát a' fájdalomnak, a' haragnak, és a' kétségben-csésnek saját szavát, magokat a' jajgató Anyákat, meg-tsalattatott szerelmeseket, dühösködő Tiránnusokat hallottam volna, és belső meg-rezzenésem miatt alig hogy helyemen vesztég maradhattam. – Nem! az illyen érzés soha sem félig-való; vagy minden indulat nélkül maradunk, vagy mértékletlen tűzre lobbanunk; vagy semmit nem hallunk egyebet értelmetlen zörgésnél, vagy az indulatoknak olly szélvész es háborgását érezzük, mely bennünket el-ragad, 's melynek lelkünk ellent nem állhat.”

A' kik a' Muzsikának tsudálatos erejéről való tudósíttásokat, melyek a' régi Íróknál olvastatnak, egészen kétségeseknek tartják, azok vagy soha tökéletes Muzsikát nem hallottak, vagy belső érzékenység nélkül szűkölködnek. Az bizonyos, hogy az indulatoknak hevesége az inak' mozgásitól és a' vérnek sebesebb kerengésétől származik; azt pedig, hogy a' muzsika, valamint az inakat, úgy a' vért-is mozgásba hozza, senki nem tagadhattya. Mert a' hang a' levegőnek mozgásából állván, mely a' hallásnak felette ingerelhető szerszámaikat nagyon meg-ragadgya, lehetetlen, hogy a' testet meg

ne illesse; a' mi annyiaval bizonyosabb, mivel tudgyuk, hogy még az élet-nélkül-való szereket, az ablakokat, sőt ROUSSEAU' jegyzése szerint, *Dictionnaire de Musique. art. Musi.* még az erős falakat-is meg-rezzenti. Nem kételkedhetünk tehát arról-is, hogy az érzékeny inaknak és a' vérnek meg-indítása által az indulatokat is olly hevességre gerjeszheti, a' millenybe azokat semmi egyéb Mesterség nem hozhatrya. A' ki a' Muzsikának tsudálatos erejéről való tudósíttásokat olvasni akarja, fel-talállya azokat BARTOLINI' munkájában a' *Régiek' Stppjaikról*, és a' Párisi Akadémiának gyűjteményében.

Nem mind mese bizonyyára, a' mit a' Görög hagyomány *Orpheusról* mond, ki a' Görögöket a' Muzsika által a' vadságból ki-ragadta. Mitsoda jobb módot lehetne vallyon annak végbe-vitelére választani, hogy egy vad Nép néminémű figyelmetességre és belső érzékenységre hozattassék? A' mi a' testi szükségeknek meg-elégíttésére kívántatik, a'-nélkül az illyen vad emberek többnyire nem szűkölködnek; de annyi ész ellenben és annyi okosság ő-bennek nem taláztatik, hogy azt, a' ki velek az erköltsökről, a' religyióról, és a' polgári rend-tartásokról értekezni akar, meg-hallgas-sák. Erre tehát őket a' nagyobb bővelkedésnek ígérése által birni nem lehet. A' Poézis pedig, valamint az Ékesen-szóllás, az ő szíveiket meg nem illethetik; úgy szintén a' Kép-írás sem, a' mellyen leg-felleyebb-is talán tsak a' szép, ragyogó színeket fognák szemlélni, mellyekben semmi ki-fejezés nem taláztatik. A' muzsika ellenben bé-hat nállok, mivel az inakat meg-ragadgya, és a'-mellett sokat-is mondhat nekik, mivel szíveikben, akarattyok ellen, külömb-féle indulatokat támaszt. A' felleyebb- említett tudósíttások tehát, ha mindgyárt történetbéli hitelesség nélkül vólnának-is, természet-igazsággal minden-képp' bővelkednek.

Ennél a' világos elsősnél, melly a' Muzsikának minden egyéb Mesterségek előtt adatik, azt még-is fel jegyezni el nem múlathattyuk, hogy annak foganattya sokkal múlandóbbnak látszik, mint-sem a' többi Mesterségéké. A' mit egyszer láttunk, úgy szinte, a' mit az olvasott vagy hallott beszéd által meg-értettünk, azt emlékezetünkbe könnyebben vissza idézhettyük, mint a' tsupa hangokat. Innen van, hogy a' Kép írástól és a' Poézistól fel-ébresztett érzéseket magunkban meg újíjthattyuk, ha mindgyárt azoknak művei előttünk nintsenek-is. De a' muzsika-darabokat többször kell hallani, ha azt akarjuk, hogy foganattyok állandó légyen. Akkor ellenben, mikor valamelly hirtelen és múlható érzést kell támasztani, ezt a' tzélt a' Muzsika, akármelly egyéb fortélyoknál, sokkal könnyebben és bizonyosabban el-éri.

Az eddig-tett jegyzésekből önként következik, hogy ezzel a' Mesterséggel a' Politika a' leg-fontosabb foglalatosságoknak végbe-vitetésére igen szerentsésen élhet-ne. Melly ki-mondhatatlan nagy hiba tehát, hogy a' Muzsika tsupán tsak hivalkodó emberek' múltságának nézettetik! Kell-e vallyon több ennél, annak meg-bizonyíttására: hogy az ollyan század, melly egyéb-aránt a' tudományokra, a' gépelyes mesterségek-re, és az elmésségnek műveire nézve felette gazdag; józan okosság nélkül, melly amazokkal hasznosan élni tudna, nagyon szűkölködhetik?

(Következik: a' Muzsikának mire-valósága és polgári hasznai.)

XII. BESZÉLLGETÉS.

JÚNÓ, SZEMIRAMIS, ÁSPÁZIA, LÍVIA,
és ERSÉBET Angliai Királyné.¹

JÚNÓ.

TUDGYÁTOK már, kedves Barátném! miért hívattalak légyen benneteket ezen titkos beszélgetésre. A' Monárkhiaák, mellyeknek én óltalmazójok vagyok, veszedelmekkel vannak körül-véetve, mellyek naponként több-több nyughatatlankodtató gondokat okoznak. Fondamentomaikban szenvedtek erőszakot; 's némelleyk utólsó romlással fenyegetnek, ha-tsak annak idejében nem találtnak-fel valamelly eszközök segítségkrc. Leg-rosszabb az, hogy a' Férjem – ki egy darab időtől fogva általlyában igen meg-változott, 's a' minap nagy *Morálistávdá* lett – a' Demokratákhoz látszatik hajlani, 's a' jó dolog mellett való buzgóságomnak, leg-alább az eszközök' választásában, határokat téssen, a' mellyeket én által-hágni nem bátorkodhatom. Ezen környűll-állások között szükségesnek tartottam, hogy ez iránt az Égnek leg-bőltsebb és leg-nagyobb tapasztalású Lakosnéjival tanátskozzam; és vallyon kiket választhattam volna e' végre inkább, mint-sem titeket? Mindenik közületek, a' nélkül hogy Fejedelmi páltzára született volna, az első helyenn állott azon Népnél, melly az akkori időben leg-első vólt. Te, *Szemiramis*, egy pásztori kunyhóból, tsupán-tsak személlyes tulajdonságaidnak nagysága által, az akkori világnak első trónussára emelkedtél, a' nagy Nínustól kezdett Ország-hódoltatásokat előbbre vitted, és sok meg-győzöttetett népekenn olly szerentsével uralkodtál, melly negyven esztendeig magát mint-egy hozzád tsatolni látszott. Te, *Áspázia*, egy Miléziumi *Hetérából* olly méltóságra emelkedtél, hogy *Periklesnek* felesége lettél, és azt érdemletted rajta-való hatalmad által, hogy ezen *Attikai Jupiter' Júnójának* neveztetnél, olly értelemben, a' mellyet én-magam-is meg-irigyelhettem volna. Te, *Lívia*, az első Czézár örökössére nézve örven esztendőkgig még sokkal több valál, mint-sem Aspázia az Athéna-béli Nép-vezérre nézve. Te pótoltnad-ki ő-néki *Méczenást* és *Agrippát*, olly két jó barátit, a' kik nélkül el-nem lehetett; és te-néked, az ő szíve' kedvessének 's tanáts-adójának, köszönhette a' Világ, hogy az a' kegyetlen és gyűlöltt *Usurpator* egy – egész az imadásig szeretett – Fejedelemmé változott, kinek uralkodása alatt történt leg-elősször, hogy az Emberi Nemzet negyven esztendeig tartó közönséges nyúgodalomban élt. Te végre, Szűz *Ersébet*, minek-utánna egy ollyan *karakter* által, melly a' leg-könnyebben hajló asszonyi okosságot bajnoki állhatatossággal kaptsolta-össze, ezer veszedelmeket 's akadályokat, mellyek mind országodat, mind magadat utólsó romlással fenyegettenek, szerentsésen meg-győztél volna, *te* hagytad a' Világnak magad után, a' *szabad-tetszésű uralkodásnak* amaz – a' maga' nemében egyetlen-egy példáját; egy *szabad Népen* való uralkodásnak, melly tégedet bálványozva szeretett vala, és a' mellynek hajlandóságát 's tetszsét meg-nyerni, ditsősségre-vágyódó lelkednek fő tárgya vólt. Négy illy

1) Lásd: *Neue Göttergespräche von C. M. WIELAND. Leipzig 1791.*

tanács-adóktól oly segítséget várhatok én, melynek igyekezetimet szükség-képpen a' leg-szerentsébb ki-menetellel kell meg-koronázni. Nyilatkoztassátok ki tehát gondolatitokat tartózkodás nélkül: mitsoda eszközök által, minémű úton lehetne 's kellene, a' még fenn-álló Monárkhia'knak végső romlását el-távoztatni, a' Fejedelmi székeknek régi fényességét ismét helyre állítani, a' Népeknek el-vesztett bízodalját újra meg-nyerni, és az afféle erőszakos változásokat, a' millyeneknek szemmel-látó tanúi valánk, jövődre lehetetlenekké tenni. Szóly te először, Szemiramis!

SZEMIRAMIS. Nagy Királynéja az Égnek! Bár mi nagy légyen-is meg-tiszteltem azon kedvező vélekedés által, mellyel országlásbéli értelmem 's tehetségim iránt lenni látszol; mind-az-által nem titkolhatom-el magam előtt, hogy én-nékem talán minden-niknél alkalmatlanabbnak kell látszanom arra, hogy c' jelen-való dologban helyes tanácsot adgyak; el-annyira különböznek a' környűl-állások, mellyek között én az én időmben a' napkeleti leg-első trónusonn ültem, a' napnyűgöti országoknak mostani állapottyoktól. Azonban, mivel úgy kívánod tőllem, annál szabadabban fogom ki-mon-dani gondolatimat, mint-hogy talán ez a' különbség maga fog bennünket azon egyedűl-igaz *principiumoknak* nyomára vezetni, mellyek által a' Monárkhiai Igazgatás-nak állandósága és fényessége a' Népek boldogságával össze-kaptsoltathatik.

Mindeneknek-előtte fel-tésem azt, mint ellene mondhatatlan igazságot, hogy a' *Monárkhia* az országlásnak minden formáji között a' leg-természetesebb, és ugyan-azért a' leg-eggyűjűbb, leg-könnyebb, és a' maga' tzellyának leg-jobban meg-felelő Igaz-gatás légyen; olyan, a' mellyhez az embereknek leg-több bízodalmok, és úgy szólván valamely beléjek-óltatott kívánságok vagyon, a' mellyhez következés-képpen leg-könnyebben hozzá szoknak; és a' mellyben leg-bizonyosabban el-érhetni azt az utolsó véget, a' mellyre minden polgári társaságok arányoznak. Így kellett leg-alább gondolkodniok a' leg-régiebb idő-béli embereknek, kik az egész földön Királyok által igazgattatták magokat; és ugyan hogy'-is gondolkodhattak volna más-képpen? A' Természet, melly az embert gyermekségétől fogva az atyai hatalom-alá rendelte, maga vetette-meg az illetén gondolkodásnak első fundamentomát; az emberek által-vitték azt magokkal, a' polgári társaságba, és, meg-szokván egygy olyan atyának, kit ők nem magok adtanak magoknak, határ-nélkül való igazgatását, annál könnyebben engedték magokat egy *közönséges Atyától* igazgattatni, kit vagy *önön-magok választottak* azzá, vagy az *Isteneknek kezeiből* nyertek. Mert így néztek ők (a' mint tulajdon magam' tapasztalásából tudom) minden Királyt, kinek páltzája alá a' hadakozás' kotzkája által jutottak. Mihelyt az, a' kinek eddig engedelmeskedtenek, a' hartzonn el-esett, a' győzedelmes állott helyébe: az ő részin vóltanak az Istenek, és a' meg-győzettetett népnek nem jutott eszébe, egygy oly tökéletes meg-határozásnak ellene mondani; annyival-is inkább, mivel az új Monárkhia rend-szerént több erővel birt óltalmazására; és mivel ennek a' maga' saját hasznát nem kellett volna ismérnie; ha új jobbágyait nem éppen oly atyai módon akarta volna igazgatni, mint-szintén a' régieket. Innen van, hogy a' világnak első idejiben mindenütt, a' hol nagyobb- vagy kisebb-számú famíliák 's nemzetségek egyűtt-éltenek, található nagyobb vagy kisebb *Királyokat*, és, a' mennyire én tudom, csak egygyetlen-egy példát sem, hogy durva természet-emberek össze-jöttek volna, *Demokratizai* vagy *Aristokratizai* igazgatást 's rend-tartást szerezni magoknak. 'S ugyan mi-is vihette volna őket, oly mesterséges, oly szövevényes, és

a' társaság' végére nézve még-is olly alkalmatlan igazgatás' formájának fel-találására? Midőn Királyok alá adták magokat, mindcniknek tsak arra vólt gondgya, hogy attyától-maradott kis örökségén, azon fáknak árnyékában, mellyeket Ősei ültettenek, földének 's nyájának gyümöltseivel, hozzá-tartozandóíjával egygetemben, bátorságban élljen. Ezen köz bátorságra vigyázni 's gondot viselni, kinek-kinek az igazságot ki-szolgáltatni, és a' közönséges tsendességek meg-háborítottját meg-büntetni, a' Királynak tiszti kötelessége vólt, és ők még, a' mint-hogy illendő-is vólt, nagyon le-kötelezetteknek tartották magokat iránta, hogy egy illy fáradtságos hivatalt magára vállalt; kiki szerentsésnek állította magát, ha tsak *magáról és a' magáéiról* szorgalmatoskodhatott, 's ingyen sem gondolkodott arról, hogy még szerentsésebb lenne, ha foglalatosságaitól, nyúgodalmától, és gyönyörűségétől idejének egy részét el-vonna kellene, hogy a' *közönséges* dolgokról való gondoskodásban részt vegyen. A' gondolkodásnak ezen módgya, melly az én időmkor minden Napkeleti kis országoknál szokásban vólt, fenn-maradt még akkor-is, minek-utánna az én férjem' uralkodása alatt számos kis tartományok az egy Assziriai Birodalommá lettenek. Ekkor a' Monárkhának széles-sége meg-kívánta, hogy, egy fényes Udvaron 's számos hadi seregen kivíll, sok elől-járói tisztségek 's hivataltbéli méltóságok rendeltessenek; mellyek között a' Monárkha a' maga' fő hatalmát renddel úgy osztotta-fel, hogy az igazgató gyeplőt mind-az-által a' maga' kezében meg-tartotta; és, valamint-hogy ő vólt minden hatalom' 's méltóságnak kút-feje, úgy egyszer-'s-mind ítélő-bíró maradt mind azoknak magok'-viseletekre nézve, a' kikre annak egy részét bízta vala. Természet-szerént, hadi 's békességébéli személlyes érdemek vóltanak eleinten, a' mellyek mint-egy szembe-tünő just adtak az afféle hivataltokra 's tisztségekre: de, noha idővel azután a' Királyoknak és az Ország' fő-fő Tiszt-viselőjinek maradékiból néműnemű örökös Nemesség származott, mellynek születés és nevelés, ősi érdemek 's örökségben-maradtt gazdag-ság, szembetünő elsőséget adtak a' nép' leg-nagyobb része előtt: mind-az-által ezt az illendőségeknek természeti érzése igen könnyen reá szoktatta, ollyan-nemű embereket szemlélni maga felett, kik azon hasznokhoz, mellyekkel mások előtt éltek, érdemmel-szerzett vagy örökségben-nyertt *jussal* birni látszottak; és a' mellyeket a' kötelességek minden szavára, a' Monárkhának első intésére, az Országnak annál nagyobb *áldozatok* által kellett le-fizetniek. A' nép annál tsendesebben maradt e'-mellett, mivel utóllýára-is a' Monárkha előtt mindnyájan *hasznók* vóltak egymáshoz, és mivel a' Nép azokat, kik szerentsebéli elsőségeikkel fel-fúvalkodva éltenek, elég gyakran annál rettenetesebben látta le-esni, mennél magassabb vólt a' póltz, mellyről le-dőltenek.

JÚNÓ. (halkal Liviához.) Gondoltad vólna-e, hogy ez a' régi Babiloniai Királyné olly beszédes lenne?

LÍVIA. (ugyan-úgy Júnóhoz) Meg kell vallanom, igen távólról fog hozzá.

SZEMIRAMIS. (egy kis hallgatás után) Nem lehet tagadni, hogy az illy-féle Monárkhiában – hol minden, egygetlen-egy embernek akarattýától függ vala, és az czen határozatlan hatalommal-való vissza-élés ellen semmi egyéb eszköz nem vala, mint-sem a' mit a' kétségbe-esés a' le-nyomattatottaknak javallhatott – a' Nép tsak addig vala *szerentsés* állapotban, és a' Monárkha tsak addig *bátorságban*, a' míg ez a' maga' alatta-valóíjt *gyermekei* gyanánt szemlélte, és ő-tőlők viszontag *attyok* gyanánt nézet-tetett. Idővel; igaz, igen-is gyakran meg-történt, hogy a' Népeknek igen rossz attyaik,

és erőtlen atyáknak igen el-fajúltt gyermekeik voltak. Semmi emberi rendelés sem marad-meg állandóul a' maga' eredeti egygyűűségében 's jóságában. Természet-szerént való dolog volt, hogy a' Monárkhiák lassanként meg-változtak, hogy a' bőlt, munkás, és jó Királyok után, rest, buja, 's kegyetlenkedő fejedelmek-is következtek; hogy a' Népek nyomorgattattak 's le-tapodattak, és ellenben sok uralkodó famíliák a' trónusról le-verettettek, 's a' királyi páltza idegen kézbe jött, vagy egyik hatalmas birodalom a' másiktól el-nyelettetett. De mind ezek mellett-is igen különös dolog az, hogy, számtalan illy-féle változások után-is, csak egy Napkeleti Nép sem vetődött arra a' gondolatra, hogy bizonyos sarkalatos törvények által meg-határozott Mo-nárkhiát, annál kevesebbé pedig Demokráziát, akart volna szerezni magának! Vallyon, nem lehetne-e ebből méltán azt ki-hozni, hogy a' Népek, mellyek egy olyan Igazgatás'-formájához, mellytől gyakorta olly sokat kellett szenvednick, illy állhatatos hajlandósággal viseltetnek, azt, általlyában véve, jónak 's hasznosnak lenni esméri; és hogy annak olly jeles tulajdonságokkal kellessék birnia, mellyek minden hibáit 's fogyatkozásait fellyűl-haladgyák? És valójában így-is van a' dolog, ha csak én nagyon meg nem tsalatkozom; sőt, a' mi több, meg vagyok győztetve az iránt, hogy a' Nép a' Napnyúgoti Országokban-is szinte így gondolkodik; és a' jármot hasonló békessé-ges-tűréssel szenvedné nyakán, ha némelly nyughatatlan 's uralkodásra-vágyódó em-berektől fel nem lázítatnék, és egy képzelt 's tündéres szabadságnak színe alatt veszedelmes tévelygő útra nem vezetnén. Egy Monárkhai Igazgatás, bár melly hibás és rendetlen legyen-is az, még sem olly rossz, hogy még ekkor-is többet ne érjen az Anárkhiánál, mellybe a' Nép el-kerfílheteretlenül belé esik, ha egyszerre ollyan szabadság engedtetik néki, a' mellyre se' nem alkalmas, sem vele élni nem tud. Légyen úgy ámbár, hogy egyetlen egynek uralkodása alatt nagy vissza-élések tsűsz-tanak-bé az Országba! A' vissza-éléseket, bitanglásokat, jó rend 's helyes élés által mindenkor meg lehet orvosolni. És ha valamelly Nemzet, szorongató környűl-állások-nak szokatlan össze-jövedelek által, olly állapotba jőne-is, hogy magának kellene magán segélyteni, tehát ollyankor az értetlen és kegyetlen törvények töröltessenek-el; a' helytelen elsőségek, törvény-alól való ki-vételek, rontassanak-el; a' mód-nélkül-való adó kisebbíttessék-meg, a' köz jövedelmeknek gond-viselésében tapasztalt gazdát-lanság 's tékozlás határoztassék-meg; de maga a' Monárkhia, melly nem vissza-élés, maradgyon sérelem nélkül; és csak egy hagymázban-lévő Orvos fogja a' betegnek fejét el-vágni, hogy többé ne fájhasson néki. De tegyük-fel bár azt-is, hogy valamelly Nemzet mind azon kárt 's gonoszt, a' mellynek, régi állapottya' fel-forgatásából, szükség-képpen következni kell, jobb időknék reménysége alatt mind el akarná szenvedni: miként reménylheti, hogy a' Demokráziai Igazgatás alatt jobban leszen dolga? Vagy az ő Törvény-tévőjinek kellene az emberi természetet magát másként formálhatni, 's mint-egy újra alkotni: vagy az Ország, a' Néppel-közös Igazgatásnak színe alatt, lassanként *Oligárkhiává* fog változni; melly a' Népeknek még károsabb 's szenvedhetetlenebb leszen, mint-sem az *Egynek* despotismussa, minden alkalmatlan-ságaival egygyetemben. – De hiszen, nem arról van a' szó, ha a' rossz, a' melly ellen orvosságot kerestünk, rossz-e? hanem, ha lehet-e rajta segélyteni?

JÚNÓ. Ez az a' tsomó valójában, a' mellyet én örömet fel-öldozva látnék. A' míg mi itt tanátskozunk, körül-terjed ez a' Demokráziai döglegő nyavalya, melly már a'

földnek egyik leg-szebb országát el-rontotta; 's nintsen mit időznünk, ha azt akarjuk, hogy későn ne érkezzék orvoságunk.

SZEMIRAMIS. Nints szűki az Orvosoknak az ilyen esetekben, kik, félvén sok időt vesztetni, nem siethetnek elegendő-képpen a' gonosz' ki-ütésinek meg-akadályoztatásában: de a' *palliativumoknak* rossz foganattyok lenne itten, és a' *heves eszközök* a' gonoszt még inkább el-rontanák. Hogy a' nyavalyát a' maga' belső helyében meg-támadni, 's gyökeréből ki-gyógyítani lehessen, mindennek előtt szükséges, táplálásától meg-fosztani, 's a' forrását el-fojtani, mellyből mindég új-új rossz nedvességeket kapott. A' Népek nem fognak előbb azon állapottyokkal-való meg-elégedésre, melly nélkül soha a' belső tsendesség sokáig fenn nem állhat, sem a' Monárkiák előbbi fényekre ismét vissza-térni, valamíg a' régi arányosság a' Fejedelmek és Népek között ismét helyre nem állíttatik: valamíg a' Fejedelem a' maga' Népét ismét atyai szívvel, és a' Nép a' maga' Fejedelmét ismét gyanútlan 's határ-nélkül-való fiúi bizodalommal nem fogja nézni; valamíg el-végre ő a' maga' leg-főbb büszkeségét nem alatta-valójának boldogságában helyezteti: ezek ellenben, tökéletesen meg-győződ-vén arról, hogy ő az ő javokon kívül semmit egyebet nem akarhat, arról nem-is gondolkodhatnak, hogy igazgatása ellen zúgolódni, 's parantsolatitól a' minden fel-tétel nélkül való engedelmisséget meg-tagadni lehetne. Ebből a' viszont arányosságból szinte olly tsalhatatlanúl fog a' jó rend, tsendesség, és boldogság azon nagy familiákban, mellyek polgári társaságoknak (*Statusoknak*,) neveztetnek, származni, valamint-hogy az egyes házi-népeknek boldogságok a' férj és feleség 's szülék és gyermekek közt való egygyességnek 's tiszta arányosságnak gyümöltse szokott lenni. De hogy' lehetne valaha oda jutni, a' míg a' Népek és Fejedelmek között fenn-forgó bizodalmatlanságnak 's egymás' meg-nem-értésének valóságos kút-feje, forrása, bé nem dugattatik? – Előre látom, melly igen nagyon ellenek lészen az az eszköz, a' mellyet én javallani fogok, a' most uralkodó vélekedéseknek; és alig bátorkodnám tsak említeni-is, ha kevesebbé vólnék meg-győzetterve iránta, hogy szintén olly ártatlan és jól-tévé, valamint foganattyára nézve bizonyos és tsalhatatlan.

JÚNÓ. Egész figyelmetességetem fel-gerjeszted, Szemiramis. Mitsoda eszköz lehet az?

SZEMIRAMIS. Igen egygyűű az, nagy Isten-Asszony. – Azt a' szabadságot, melly szerént a' Népeknek közönséges dolgaikról, az embernek természeti és polgári jussairól, az országló Fejedelmeknek törvény-adások 's kormányozásokról, kiki nyilván azt beszélí és írja, a' mit – gyakorta helytelen néző-pontból, 's homályos vagy irígy szemekkel – igaz gyanánt néz; ezt a' szabadságot, mondom, annak kell tartani, a' mi valósággal, az az, a' köz tsendesség meg-háborítottjának; és minden lehető módok 's eszközök által el kell nyomni. A' Tudományokat közönségesen, és különösen azokat, mellyek a' Filozofiának neve alatt értetődnek, ismét a' titkoknak szent fátyolával, mellyet a' néhai Görögök olly meg-gondolatlanúl vontanak-le róllok, kell bé-fedezni, és kevés-számú *Böltseknek Rendire* bízni, a' mellynek belső intézetét 's maga' viseletét az Igazgató Fejedelem, a' kitől örökös és tökéletes függésben kell maradnia, által-láthattya, meg-világosíthattya, és illendő határok között tarthattya. A' Népnek ellenben, mellynek semmi sem ártalmasabb, mint *igen sokat* tudni, és *igen világosan* látni, minden Rendire nézve a' foglalatosság, 's munkálkodásnak azon kerületébe 's határába

kell szoríttatni, a' mellybe mindenik Rend tartozik, és olly lehetetlenségbe helyhez-tettetni, hogy ismeretekre ne tehessen szert tetszése szerént magának, a' mellyekkel-való élés olly könnyen vissza-éléssé változhatnak, és a' mellyeknek bitanglása mind önnön-magának, mind az országnak, olly könnyen veszedelmére szolgálhat.

ASPÁZIA. (Elevenséggel szavába esve) Hogy-hogy', Szemiramis? 'S hát te, a' tc Királyaidnak kedvéért, ilyen zárt akarnál-e a' Természet' nagy rendinek, az Embe-riség' mindenkor-nevekedő tökéletességének eleibe vonni? 'S hát az észnek meg-világosodását --

SZEMIRAMIS. Meg-botsáss, Aspázia, hogy félbe szakasztom szavaidat. -- Nem akarok én egyebet, hanem, hogy a' Tudományokkal-való vígyázatlan élés akadályoztassék-meg, és a' Nép abba a' *jól-tévő* lehetetlenségbe tétettség, hogy orvosság gyanánt mérget ne vegyen, avagy még jó orvosságok által-is, mellyekre nints szüksége, maga magát meg ne étesse. Légyen szabad a Bóltseknek, az emberi ismeretek' közönséges kintsének gyarapíttásában, és, ha lehetséges, még az emberi értelem' határinak terjesztésében-is munkálkodniok, tetszések szerént; sőt *kötelességekben* állyon, a' Néppel, a' Felsőségnek vígyázása alatt, mind azon új tapasztalásokat 's találmányokat közölni, a' mellyekről bizonyosan tudhatni, hogy állapottyán jobbítani fognak, a' nélkül, hogy más részről nagyobb kárára válának. Tsak az ne engedtessek-meg a' Bóltseknek, hogy mind azt, a' mit tudnak 's gondolnak, minden külömbség nélkül közönségessé tegyék; annyiaval inkább ne hagyattassék szabad tetszésekre a' *nem-bóltseknek*, hogy esztelen-ségeiknek terjesztése által az Emberi Társaságnak bódogságát 's tsendességét hábor-gassák. A' mi a' *meg-világosodást* illeti: úgy tetszik én-nékem, erre-is reá illik az, a' mit szoktak mondani: hogy az egymás' ellenébe tétetett dolgok, leg-végső pontyaikkal egymásba folynak. Úgy látszik, hogy ez, a' jelen-való időben leg-felső pontyára jutott; és ennek egy közönségesen-érezhető következtése az, hogy minden amaz arany idő-knek vissza-térésére vágyódik, mellyekben az Emberiség, nem mesterkéltt egygyűfű-ség', egyenesség', 's meleg érzékenységgel élve, 's egész erejével bírva, olly bódog volt, hogy a' máj világban élő leg-pallérozottabb 's leg kényesebb Szerentse' fiai, az ő leg-mesterségesebb 's keresve keresett gyönyörűségeiknek közepette, sem tartóztathatták-meg magokat, hogy a' Természet azon miveletlen gyermekeinek szeren-téseket ne irigylenék. Avagy honnan vagyon, hogy a' meg-nem-romlott természeti-embereknek eleven festegetése az majd egyedül, a' mi egy bizonyos ellent-állhatatlan édesgetéssel 's meg-bájló kedvességgel hat minden szívekre; honnan van ez, mon-dom, ha nem onnan, hogy ez az érzés hová tovább mind inkább közönséges? Nékem úgy tetszik, hogy *mi-néünk*, kik *innét* az Emberiségnek egész állapottyát alkalmasint által-láttuk, majd akaratumk ellen-is szemünkbe kell ötleni annak, hogy a' leg-mértékletlenebb pulhaságnak közepette-is (mellyet némelleyk igen helytelenül szok-tak a' tökéletesedéssel fel-tserélni) észre-vehetetlenül minden oda hajlik ismét vissza, a' honnan az egész Emberi Nemzet egynehány ezer esztendők előtt el-indúlt volt. A' Természet a' maga' örökös pályáját, kerekben-forgó úttját, kövcti ebben. De, ha olly tehetséget adott mi-néünk, hogy meg-gondolva 's okosan munkálkodgyunk vele, fel-tett végeinek el-érésére, mit tselekedhetünk jobbat, mint-sem ha olly rendeléseket térszünk, mellyek által az ő leg-jobb, leg-hasznosabb tzzélya és szándéka, az

embereknek nyűgodalma 's meg-elégedése, leg-rövidebben 's leg-bátorságosabban elő-segélytetik?

JÚNÓ. A' te javallásid, Szemiramis Királyné, meg-érdemlik, hogy gondolóra vétes-senek, 's közelebbről fontoltassanak-meg; és úgy tetszik nékem, mint-ha Aspázia' szemeiben valami kis nyughatatlanságot látnék, hogy erről való gondolatit ki-nyilat-koztassa.

ASPÁZIA. Mint-hogy a' Fels. Királyné, vélekedésének meg-erősítésére, szükséges-nek ítélte, egész a' Polgári Társaságoknak eredetéig vissza-menni, tehát légyen nékem szabad, általlyában meg-jegyezmem: hogy az ég-vonásnak, földnek, és minden különös helyből 's állapotból származó tulajdon szükségeknek külömsége, a' *Napkeleti* termé-keny országoknak lakossai között, és azon *kóborló* csoportok között, mellyek az *Éjszaki* és *Nap-nyűgoti* tartományokat lassanként meg-népesítették, nagy külömséget oko-zott. *Azokban*, minden emlékezetet fellyúl-múló időtől fogva egygyetlen-egy ember-nek *határozatlan igazgatása*, ezekben pedig a' *szabadság* volt mint-egy hazájában. Nem akarom azt vitatni, hogy *azokban*, egy földmivelő, és ugyan azért szelíd 's tsendes, Népnél az eredeti atyai házi igazgatás adhatta légyen az első talp-követ és példát a' *Napkeleti Monarkhiának*: de bizonyos az, hogy azok a' bújdosó Nemzetségek, a' mellyek barom-tartásból, vadászatból, és ragadozásból éltenek, több ezer esztendőik által egy olyan társaságban maradtak-együtt, melly a' természeti szabadságnak semmi egyéb kárára nem volt, hanem hogy kiki, a' maga' tulajdon meg-tartása végett, a' köz jót eszközölő törvénynek önként alája vetette magát. Ezek a' durva emberek, *örökké-tartó hartzban* éltenek az erdei vadakkal, és magok között-is egymással. Egy ilyen életben el-múlhatatlanul szükséges volt egy *Vezér*; és mint-hogy egyedül tsak személlyes érdemek különböztették-meg őket egymástól, tehát semmi sem volt természetesebb, mint-sem hogy a' leg-jobb vadász, és a' leg-vitézebb katona, hogy az a' férjfiú, a' ki szorúlt állapotokban leg-jobb tanácsot adott, minden veszedelemben első volt, minden alkalmatlanságot leg-tovább ki-szenvedett, meg-eggyezett akarattal a' sereg' vezérévé 's fejévé választatott. A' szabad Czelta csoportoknak, 's ezektől-származó más kissebb Nemzetségeknek, mellyek a' Földnek Éjszaki 's Napnyűgoti részeit lakták; ezeknek fejeik-is Királyoknak, vagy Fejedelmeknek neveztettek idővel; de mitsoda külömség van ezen Királyok és a' Napkeleti Despóták között! egy szabad Népnak választott feje és egy olyan Monárkha között, ki, azon hatalomnak ereje által, mellyet hadi szolgáinak fegyvere békességet-szerető 's óltalom nélkül való föld' népin szerez nékie, azt a' határozatlan hatalmat, mellyet a' Természet az Atyáknak ad neveletlen gyermekeiken, sok milliom emberek felett magának tulajdonította, a' kiknek szinte annyi jussok vagyon a' szabadsághoz, mint ő-néki; és a' szelíd atyai névvel tsak a' *végre* él, hogy az ő úgy-nevezett fíjaitól vak 's mindent el-szenvedő engedelmességet kívánhasson, és őket, az igaz jusnak leg-alább valamely színe alatt, örökös jobbágyaivá tehesse. Európának régi lakossai az illy-féle nap-keleti királyságot soha sem ismerték; és, ámbár a' később időkben külömb-külob-m-féle nagyobb 's kissebb Monárkhiákra oszlottak; ámbár a' Római és Ázsiai Despótáknak példájok, és még inkább önnön-ma-gának, a' Monárkhiái Igazgatásnak a' fő hatalom' minden határon-túl való terjesztésén igyekező belső törekedése, egy *új religiiónak* és sok egyéb történetbéli környül-állá-soknak segélytő kedvezésével, a' királyi méltóságnak hová tovább mind nagyobb erőtt

adott: a' *szabadságnak* eredeti *lelke* mind-azon-által, mely a' Világnak leg-inkább ezen részében olly sok századokig lakozott, még-is olly kevéssé folytathatott-el egészen, valamint-szinte hogy a' szabadsághoz való *eredeti* *jus*, akármi által, a' mit az emberek valaha tselekedtek vagy szenvedtek, el nem veszhet.

SZEMIRAMIS. A' mit a' szép Aspázia ezen szempillantásban az én tétéleim, 's az Emberek' Igazgatásáról és Monárkhiáról jelentett értelmem ellen elő-hozott, az, az én ítéletem szerint, olly kevéssé gyengítheti-meg azokat, hogy még ellenben annál nagyobb világosságba helyezteti erejeket. Légyen úgy ámbátor, hogy az egész Föld' Népeinek régi Elejlik szabad természeti-emberek vóltanak, és hogy tsupa vadászi, barom-pásztori, 's ragadozó életet élve, ezen szabadságban – mely őket az erdőknek négy-lábú lakossához olly igen hasonlókká tette, – több ezer esztendőig meg-maradtak légyen: elég az, hogy a' Természet az ő leg-nemesebb gyermekét éppen olly kevéssé rendelhette arra, hogy örökké egy bújdosó barom-pásztor maradjon, valamint-szintén, hogy egy ragadozó vad állathoz hasonló életet éllyen. Éppen ez, hogy az ember, clejétől-fogva, tsak addig helyeztette *függetlenségben* a' maga' fő javát, a' míg *vad* vólt, ellenben mihelyt a' maga' igaz végéhez alkalmaztatta magát (arra t. i. hogy a' földet mivellye, 's a' nyers, miveletlen természetet mesterség által hasznára 's gyönyörűségére fordította) leg-ottan, észre-vehetetlenül szelidebb gondolkodáshoz szokott, 's illendőbb erköltsöket vett-fel, a' tulajdonságnak törvényt ismérni 's betsílni tanulta, és Egynek uralkodása alá adta magát; és hogy (a' mint-hogy ezt Aspáziának magának-is meg kell vallania) idő'-jártával el-végre még a' Czelta és Szittyai ragadozó seregeknél-is így vólt a' dolog: éppen ez erősíti-meg az én állításomat; mert meg-mutatya, hogy nem szabadság, hanem eggy ollyan Uralkodónak, ki a' törvénytévő, bírói, és végre-hajtó hatalmat (az *atyai* hatalomnak három fő ágait) mint az Országnak közönséges atya, magában foglallya 's eggyesíti, hogy illyen eggy-Uralkodónak páltzája, alá való vettetés, és alatta-való békes maradás, mondom, légyen az az igaz, 's önnön magától a' Természettől készített 's rendelt állapot, melyben az embereknek társalkodó 's erköltsi életre kell neveltetniük, és, a' polgári eggyesülésnek minden hasznaival élve, lételekben gyönyörködniük.

ASPÁZIA. A' helyett, hogy a' nagy és mindenkor győzni szokott Királynéval egyenetlen vetekedést folytassak, *illendő ki-vétel* mellett inkább az ő értelmére állok, 's nyilván ki-mondom: hogy egyyetlen eggy embernek igazgatása a' leg-természetesebb és leg-hasznosabb légyen mind azon formák között, a' melyeket eggy akármely Nép' közönséges dolgainak kormányozása fel-vehet. Ennek az állításnak valósága talán sohol sem bizonyodott-meg világosabban clejétől-fogva, mint-sem önnön magokban a' szabad Társaságokban, melyek, mint p. o. *Athéna* Perikles által, *Róma* az Áfrikai Scípió által, *Genua* Doria András által, bődögságoknak felső pontyára akkor jutottak, midőn a' Nép, a' szabadságnak minden kára nélkül, leg-fontosabb dolgainak el-intézését 's folytatását határ-nélkül való bizodalommal egyyetlen eggy nagy emberre hagyta. Perikles, a' nélkül hogy a' Vezéri néven kívül valaha egyéb titulust viselt volna, határozatlanabbúl uralkodott Athéna' szabad Várossán egész haláláig, mint-sem *Pisistratus*, a' kit ő, a' nép' szeretetét ki-véve, talán semmiben sem haladott-meg: ő, tulajdon-képpen mindent tselekedett, a' mit akart, mert értette azt a' mesterséget, hogy az Athéna-béliektől semmit egyebet nem parantsoltatott magának, hanem a' mit

ő-maga jónak ítélte; és birt azzal az okossággal, hogy semmit sem tselekedett magától, hanem ha a' mi ditsősséges vagy kedves volt nékik. Ez a' példa, hogy egyyetlen egy személynék majd határ-nélkül-*való* hatalma még a' Demokráziával-*is* össze-eggyeztethető legyen, azt látszik én nékem meg-mutatni, hogy egygy olyan Monárkha, a' ki egy Periklesnek elméjével 's talentomival bírna, igen nagy szabadságot engedhetne népének, a'-nélkül, hogy a' maga' méltóságán, 's a' közönséges dolgok' folytatásában való hatalmán, valamelly tsorbat ejtne. Ennek a' mesterségnek nagy titka tsak abban áll, hogy a' Népnék tiszteletére *személybeli különös érték és érdem* által, hajlandóságára pedig barátkozó *nyájasság* által tegyen szert: ez által a' leg-keskenyebb határokhba szorítottatott hatalmú Király-is inkább tetszése szerint fog uralkodni a' szabad emberek szíveik' 's elméjiken, hogy-sem akármelly Ásiai Despóta az ő rab-szolgájinak testciken. Igaz ugyan, hogy én ez által olly dolgot kívánok a' Királyoktól, a' mellynek teljesítésére kétség kívül igen kevesen alkalmasok. Egygy olyan igazgatás, melly a' népnek szenvedő engedelmességén és a' Monárkha' atyai szívében való fiúi hitén 's bizodalmán épült, *ő-reá* nézve kétség-kívül sokkal könnyebb 's alkalmasabb lehet: de igen tartok tőlle, hogy az az idő, mellyben a' Fejedelmek és Alatt-valók között lévő illyetén atyai és gyermeki eggyenlő arányosságnak feltétele lehetséges volt, nem fog többé vissza-hozattathatni. Az Európaiakról leg-alább úgy látszik, hogy ők el-érték már valahára az *autonomiának* esztendejét, és hogy nem hajlandók többé, Fejedelmeknek több atyai tekintetet engedni, mint-sem a' millyennel egygy atya, ember-korra jutott fíjaira nézve, bírhat és élhet. A' nagy Királynénak azon javallása tehát, hogy a' megvilágosodásnak határok szabattassanak, és a' tudományok ismét egy Rend' vagy Szerzetnek titkos foglalatosságaivá tétessenek, a' mint hajdan Perzsiában, Egyiptusban, és Indiában vóltanak; ez a' javallás, mondom, nagy Nemzeteknél, mellyek már messze ki-terjedett *kultúrával* bírnak, nehezen lenne végbe-vihető. Előbb merném Herkulesnek buzogányját, mint-sem egygy olly Népnék, melly magát a' maga' saját eszével-*való* élésnek már egyszer birtokába tette, ezt a' minden fegyverek között leg-rettetesebb fegyvert, kezéből ismét ki-tekerni. Egygy illyen Nép úgy nézi a' tapasztalásnak, tudománynak, és mesterségnek azt az egész kintsét, mellyet a' mostani Század az el-múltaktól örökségben kapott, és a' maga' saját szorgalmatossága által olly igen meg-szaporított; mint az *Emberiségnek* éppen olly *közönséges javát 's tulajdonát*, valamint-szinte a' levegőt és nap-világot; és minden ollyan igyekezett, melly ötet ezen közös kút-főből való szabad merítésben akadályoztatná, olly tiránnusi erőszakoskodás vólna az ő szemekben, melly egygy eszes állatnak leg-el-veszthetetlenebb természetzi jussát sértené; egy szóval: nagyon kellene tsalatkoznom, vagy, a' mitsoda állapotban a' dolgok most vagynak, a' Fejedelmeknek a' világosodás ellen való szövetségek leg-tsálthatatlanabb eszköz lenne, a' Királyi Székeknek el-romlását siettetni, és a' Népeket általláthatatlan nyomorúságba 's veszedelembe dönteni. Erre nézve, igen távol vagyok attól, hogy a' nagy Királyné' tanátsát helyben hagyjam; sőt meg vagyok arról győződve, hogy a' mit a' Monárkhák, méltóságaiknak meg-erősítésére leg-jobbat tselekedhetnek, éppen abban áll, hogy alattok-valójiknak telyes szabadságot engedgyenek, az ő lelki erejik' 's elmébéli tehetségeikkel való élésre; és inkább minden lchető módok által igyekezzenek, az emberi elme' minden-némű ismértei' 's szüleménnyecinek szabad járását és terjedését elő-segélyteni, hogy-sem meg-gátolni. Tapasztalásból

mondom én ezeket; mert bizonyos vagyok benne, hogy Perikles leg-inkább az-által tartotta-meg magát olly sokáig azon nagy hatalomnak birtokában, melyet az Athénabéliek reája bízának, hogy az akkori Tudósoknak és Művészeknek tálentomit olly nagy haszonnal tudta mind az ő magok' ki-pallérozásokra, mind várossoknak kistsínosíttására 's fel-ékesíttésére fordítani; és hogy ő, a' Teátronnak, *Sophista*-Iskoláknak, és össze-gyűlő közönséges helyeknek szabadsága által alkalmatosságot szolgáltatván eleven és nyughatatlan elméjüknak a' kedves mulatságokra 's ártalmatlan ki-lobbanásokra, a' maga' igazgatásának szorgos és igen félytő meg-visgálásától el tudta vonni figyelmetességeket. Én merem azt állítani, hogy akármely Monárkha-is, ha ezen az úton indúlna (fel-tévén azt, hogy külömben tűrhető-képpen bánna népével) ugyan-azon hasznokat vehetné belőlle. Arra nézve, hogy az emberi elme' rettenetes, és bizonyos értelemben meg-mérhetetlen erejének hathatósága károtlanná tétetődgyék, leg-bizonyosabb eszköz: szabad játszó-tért engedni nékie. Az az ember, a' ki abban foglalatoskodik, hogy valamely képzeltt szabad polgári társaságnak szabjon törvényeket, el-felejtkezik az-által a' valóságosról; és a' ki a' néző-helyre szomorú játékokat tsinál, bizonyosan nem játszik ő maga a' Történet-jegyzőknek számokra. A' Múzsáknak mesterségeik, és egy-általlýában mind azok a' mesterségek, mellyek az életnek gyönyörűségére 's meg-szépíttésére dolgoznak, sok erőt 's nagy tehetségeket foglalatoskodtatnak, és mint-egy ki-meríttének, a' mellyek, egy illy kellemetes és ártatlan munkálkodhatásnak nem-léte miatt, gyakorta, tsekélyeknek tetsző környűl-állások által fel-gerjesztetvén, igen könnyen más felé üthetnének-ki, és a' társaságnak szinte úgy ártalmára lehetnének, valamint-hogy most nagy hasznára szolgálnak. Egy-általlýában, a' minden-kori közönséges tapasztalás taníttya, hogy annál könnyebb akármely Népet igazgatni, mennél kedvezőbb illendőséggel igazgattatik; és hogy igen örömet fel-hágy minden *polgári* szabadsághoz való jussával, hogy-ha *személyes* szabadsága sérelem nélkül hagyattatik. Egész bizodalommal lehet arra-is számot tartani, hogy az emberek egy illyetén ki-pótolás mellett készek lesznek tetemes fel-áldozásokra hajlani. Közönségsen semmi sints helytelenebb azon képzelődésnél, mint-ha bizony az emberi elmének fel-derűlése 's szabadsága valamely Népet hajlandóvá tenne arra, hogy magát azon hatalom' szükséges nyomásának, melly a' társaságot össze-vonnya és fenn-tartya, ellene szegezze. A' tapasztalás mindenkor ellenkezőt mutatott. Mennél világosabban láttyák az emberek minden dologban azt, a' mi *melleste* vagy *ellene* van, annál kevesebbé lesznek hajlandók, jelen-való állapottyokat, ha-tsak nem tellyességgel el-viselhetetlen, egy isméretlennel és bizonytalannal fel-tserélni: és, a' polgári életnek ezernyi szövevényekkel egymásba-folyó arányosságai között, mint Vulkánusnak ama' hálójában, bár miként beléjük keverődtenek-is, mennyit nem fognak el-viselhetni, minek-előtte erővel próbálnák magokat ki-fejteni?

Mind ezek mellett-is, nagy Királynéja az Isteneknek! igen tartok tőlle, hogy a' Fejedelmeknek, a' mint a' dolgok ő-közöttök és az alattok-valók között most állanak, minden jó akaratunkkal sem sokat szolgálhatunk. Mert mit tanátsolhatunk mi nékiek? A' *Bólts* maga tud magán segílyteni; az *Oktalan* ellenben a' leg-jobb tanátsot-is vagy nem fogja haligatni, vagy, ha követendi, *oktalanúl* fogja követni, és így éppen a' mi tanátsunk által még rosszabbúl lészen dolga, hogy-sem az-előtt volt. Egy szóval: jaj annak, a' ki valamely Népnek kormányján áll, és nem a' leg-értelmesebb 's leg-de-

rekasabb ember a' maga' népében! Azonban (hogy a' magam' kis részét én-is le-fizessem) minden jobb vélekedésnek kára nélkül, azt javallom: hogy intessenek-meg a' Királyok, ne-hogy a' tompa-értelmű Tanács-adóktól magokat valamiként el-tsábíttatni engedgyék, hogy azon nagy változásnak, mely az emberi észben el-kezdődött, úttýába lépni akarjanak: a' helyett, hogy minden hasonlítás nélkül ditsősségesebb és bátorságosabb léssen nékiek, az ésszel eggyet érteniek, azt a' maga' saját úttýán menni engedniek, és eggy-általlyában nyúgodva 's békével maradniok, ha kiki úgy gondolkodik, a' mint érez, úgy beszéll a' mint gondolkodik, azt hiszi a' mit óhajt, és azt tselekszi a' mit nem hagyhat. – Hogy-ha talán ezen barátságos intéshez még egy jó tanácsot-is hozzá-adni akarnál, tehát az enyim ez volna: azoknak, a' kiknek nintsen okok, magokhoz olly bízodalommal lenniok, hogy ők az idejebéli történetes könyveket ditséretre-méltó tselekedetekkel bé-tölthessék, füleikbe súgni: hogy még elég jeles dolgot tselekednének, – ha azt tennék, hogy a' Történet-jegyzők – éppen semmit se írhasanak felőllek.

JÚNÓ. Nem mí-nállunk tanúltál-le, Aspázia, azon hangról, melyet két-ezer esztendő előtt Athéna' Várossában a' *Szokrateseknek* és *Alcibiadeseknek* adtál volt; és a' Királyoknak, a' mint látom, nem igen nagy védelmezőjek van benned. Reménylem, Augusztá Júlia, a' kinn most a' sor van, jobban fog ügyökhöz szóllani. Eggy ollyan Asszony, a' kinek bé-folyása alatt a' minden közönséges társaságok között leg-nagyobb szabad társaság olly nyúgodalmas Monárkiává változott, a' millyen valaha tsak nagy-számú Királyokról az utánnok-következetekre örökségben maradt; felesége és annya két ollyan Fejedelmeknek, kik az országlás' mesterségének leg-fínomabb fogásaiban senkitől mástól meg nem haladtattak: eggy illyen Asszony fog én-nékem ezen nyughatatlan fel-találhatatlanságomban, a' mellyben híveim miatt vagyok, bizonyos útát mutathatni.

LIVIA. Nem tagadhatni, hogy Augusztus Császárnak nem kevés mesterségre volt szüksége, hogy magát örven esztendőkig tarthassa-meg eggy olly magas póltzon, mellyenn az ő-előtte volt nagy ember (talán a' leg-nagyobb minden halandók közt, és mindnyájoknak önnön-magától a' Természettől rendeltt 's nevelt Fejedelmé) eggy esztendeig alig maradhatott. Azonban, a' mint az emberi böltseségnek abból, a' mi a' Világon történik, közönségesen nagyobb részt szoktak tulajdonítani, mint-sem a' mennyi van valósággal: tehát meg-lehet, hogy sok dolgok a' férjemnek számára, sőt talán az enyimre is, írattnak, a' mellyeknek érdeme 's ditsőssége inkább a' szerentsének, mint-sem a' mí okosságunknak, tulajdona. Valósággal, olly mód-nélkül való szerentsével birt Augusztus, hogy nem tsak az az elég-könnyű mesterség, mellyel mind a' maga állapottyát 's környűl-állásait, mind vetélkedő társainak hibájit, a' maga' hasznára fordította; hanem (nyilván 's igazán ki-mondván) még az ő saját hibáji 's erköltstelenségei-is, mint-hogy történetből hasznosok voltanak, *érdemiűl* tulajdonítottak nékie. A' mi leg-inkább 's mindenkor szerentséjére szolgált, az vala: hogy a' Rómaiak, 's az egész akkori világ, ollyan állapotban voltanak, mint egy hajó-törést szenvedett ember, ki szorúltságában akármelly deszka-darabonn-is kapva kap, a' mellyéhez leg-elősször juthat. Lett volna tsak az *Áktziumi* ítktözetnek *Antoniusra* nézve szerentsés ki-menetele; lett volna tsak Oktáviánus' halála, nem pedig az övé, annak következése: bizonynyára szinte olly nagy, 's talán még sokkal nagyobb hevességgel

vetették volna magokat Antonius' karjai közzé. Akármint lett légyen azonban a' dolog, még-is nehezen fogok sokat mondani, ha Augusztusnak a' Rómaiak iránt való maga'-viselését – azon naptól fogva, mellyenn egész hatalmát az ő kebelekre le-tette, hogy azt, azon külömb-külob-féle nevezetek alatt, a' mellyekhez szokva vóltanak füleik, kezeikből vegye ismét vissza, egész ama' híres *plaudite*-ig, a' mellyel *életének mimussát* bé-rekesztette – a' Királyok' egyyik leg-oktatóbb oskolájoknak nevezem; különösen az olyan Királyokra nézve, kik olyan népet igazgatnak, melly a' szabadságnak nevéhez, és az Igazgatás' demokráziái formájához félytő szeretettel ragaszkodik: vagy egyy olyan – eddig-elé kéje-szerént uralkodó Monárkhára nézve-is, a' ki (mint a' minap a' Frantziák' Királya) kéntelen lenne, Népének a' törvény-szerző hatalmat által-adni; és maga' elcibe egyy olly Igazgatás' módgyát szabattatni, a' mellyben ő-nékie a' tsupa királyi néven kívül alig maradna valami. Igaz ugyan, hogy Augusztus éppen ellenkező állapotban vólt: ő mind azok között, a' mik egy királyt tesznek, egyedűl tsak a' *név*' hijával vólt, holott a' Rómaiaknak, előbbi Igazgatások' pusztá formájánál egyéb, sem-mijek sem maradt: de az a' fő-pont, a' mellyre itt mégyen-ki minden, ez az, hogy Augusztus mind e'-mellét-is úgy viselte magát, mintha a' Római Nép minden, és ő-maga semmi sem vólna egyéb, mint-sem a' mit ők akarnának belőlle tenni. Olly szoros vigyázással vette mértékre minden lépéseit, olly figyelmetességgel fontoltam-e minden beszédit 's tselekedeteit, még magános életében-is; olly mértékletesen és tartózkodva élt méltóságával; mindenben, a' mit kívánt, vagy a' mihez kezdett, olly igen látszatott arról szorgalmatoskodni, ha vallyon az a' *népnek kedvére léssen-e*; akármelly rendelkezésének-is, melly az ő minden-tehetőségét gyűlöletessé tehette vólna, olly alkal-matosan tudta a' *Nép' kívánságai* iránt való *kedvezés*' tekéntetét adni; és, egy szóval, a' Néppel való *nyájas bánást* olly titkoltt mesterség' és illendőséggel játszotta: hogy egy szabad Nemzetnek leg-meg-határozottabb Igazgató Fejedelme nem élhetne több mesterséggel, hogy egyy olly méltóságot és hatalmat, a' melly *nincs* nékie, *kezére kerítsen*, mint a' mennyivel Augusztus élt, hogy azt, a' mellyel *birt, el-fedezze*. Többnyire: az az egyenesség, a' mellyel én azt az embert, kinek dítsőssége az enyimmal olly szorossan öszve van köttetve, éppen *azon* részről mutattam-meg, a' mellyet leg-szorgalmatosabban igyekezett el-titkolni, igaz just ad nékem ime' jegyzésnek ide-függesztésére: hogy, ha ő erre a' környűl-állásoktól kényszerítettett, és néki mind ezen mester-séges fogásokra szüksége vólt, a' végett, hogy egy bizonytalan *erővel-birt* hatalmat *törvényessé és állandóvá* változtasson; az a' mód, a' melly szerént ezen utólsóval élt, a' leg-jobb Fejedelmek között, kik valaha trónusra születtek, tisztességes helyet érdemlett nékie. Augusztus mind öszve-eggyeztette magában azt, a' mit Szemiramis és Aspázia egy jó Fejedelem' leg-szükségesebb erköltsének lenni állítának; és bizonyosan atyai módra országlott *az*, a' ki nem kolduló és előre meg-fizetett hízelkedőktől, hanem a' hál'-adatos Rómaiaknak tellyes szívekből nyerte-el a' *Haza' Attyának szép* nevét. Ha meg-vallom, hogy az ő nyájas le-ereszkedésében nagy mesterség és szem-fényvesztés vólt: nagy igazságtalanság lenne viszontag, meg nem ismérni, hogy még cz a' *szemfényvesztés*-is, mivel-hogy a' Rómaiaknak javokra szolgált, *érdemei* közzé tartozik. Egyy olly meg-romlott Nép, mint az ő idejébéli Rómulidesek vóltanak, és a' millyenek most, nagyobb vagy kissebb mértékben, minden Európai Nemzetek, *tsalattatni akar*, és gyakorta a' maga' javáért tellyességgel 's szükség-képpen *kell*

tsalattatnia: de, hogy arany álmaiból minden szempillantásban fel ne serkentessék, szükség, hogy azon édes vélekedésnek valamely igaz és valóságos fenék-köve legyen, szükség, előbb a' *szívét és bizodalma*t meg-nyerni; és ezen utólsót leg-alább nehezen tarthatni-meg egyéb-képpen, hanem-ha állapottyának javára tett valóságos érdemek által. És ha mind az, a' mivel a' Nép a' maga' Fejedelmének tartoznék, tsupán tsak egy kellemetesebb élet' módgyában állana-is: mind-az-által az emberek azt, a' mi érzékenységeknek hízelkedik, szokás-szerént fellyebbre betsűlik, mint-sem sokkal nagyobb olyan-nemű jó-téteményeket, a' mellyeknek betse tsak az értelem által ismértetik-meg, és lassan-érő gyümölcstökben éreztetik.

Látod, nagy Isten-Asszony, hogy az én gondolatim az Aspáziácitól talán tsak ezen egyben különböznek, hogy ő a' te fejedelmi-páltzát viselő szolgálóidról nem elég jól látszik gondolkodni, nem lévén benne annyi bizodalma, hogy azon egyvetlen egy tanátsnak, a' mellyet nékick adhatunk, nem léssen nállok illendő helye 's foganattya. Meg-vallom, hogy némelylekről közöttök én jobb vélekedéssel vagyok; különösen egyről, kinek a' sors igen nehéz játékot adott, és a' ki, a' játszásra meg-kívántató minden tehetségekkel fel-ruházva, nem régen szálla-ki a' néző helyre. Természetes dolog, ha egy jeles Fejedelemnek azon képe, a' mellyet mindenikünk most rajzola, ahhoz, a' kit kiki közűlünk hajdan az igazgatásban leg-nagyobb mesternek ismért, hasonlított: de nagyon kellene tsalatkóznom, vagy pedig azon fő *máximák*, a' mellyeknek követését a' bölts és szerentsés országlásra mindenikünk leg-szükségesebb fel-tétellől kívánta, jól össze-eggyeztethetők; vagy-is inkább *Augusztus' igazgatása* valóságos példája ezen össze-eggyeztetésnek, és ehhez-képest meg-érdemli, hogy (mint régenten Poliklétusnak híres *Canona* a' Képfaragókról) minden Fejedelmektől, akármelly nagy vagy kitsiny legyen bár munkálkodásoknak határa, *példa* gyanánt vétetessék. Igen jól tudom, melly sokat kívánok én ez-által ezen Uraktól; de tellyességgel nints-is szándékomban, hogy ez-által szerezzek orvosságot nékik. A' ki országotni akar, a' nélkül, hogy a' meg-kívántató tehetségekkel birjon; a' ki akármelly munkától és fáradttságtól, melly azzal egybe-köttetve van, fél 's tartózkodik, és nints el-tökéllett akarattya, magát az első helyre, Népeinek boldogulására nézve minden lehető érdemek által, méltónak mutatni: annak én nem adhatok egyéb tanátsot, mint-sem hogy egy olyan terhet, a' mellyet *nem viselhet*, vagy viselni *nem akar*; hová hamarább tegyen-le. Még az örökségben-nyertt korona-is *törvénytelenül* viseltetik, ha *érdem* nints hozzá.

JÚNÓ. *Te-is, Júlia?* – te-is olly sokat kívánsz a' Királyoktól?

LÍVIA. Meg-botsáss, Isten-Asszony! én nem kívánok többet tőlök, mint az én időmbéli Római gyermekek az ő játék-királyaiktól: a' *ki leg-jobban tud hozzá*, mondoták ők, *az legyen király!*

JÚNÓ. Éppen ez az, a' mit én igen kemény kívánságnak tartok. Ha a' Népnek azt a' just akarnók engedni, hogy ezen serpenyőben mérje-meg Fejedelmeit: mit gondolsz, hányan fognának örökségben-nyertt székeiken békével ülhetni? Holott még-is, meg-mutatta a' hosszú tapasztalás, hogy az Országoknak nyűgodalma-ra jobb, és alkalmasabb: Fejedelmeknek választását, egy meg-határozott örökös következés által, a' Sorsra hagyni?

LÍVIA. Nékem éppen nints szándékomban, a' Népnek egy olyan just engedni, a' mellynek gyakorlása önnön magának szolgálna veszedelmére, és nem sokára minden

polgári rendet el-rontana, össze-keverne. A' Nép az Igazgató Fejedelemtől semmit sem kívánhat egyebet, hanem hogy bátorságot szerezzen 's igazságot szolgáltasson nékie; de a' Fejedelemlnek annál többet kell önnön magától meg-kívánnia; avagy, ha ő csak olly-félc király, mint ama' darab-fa a' mesében; tehát nem látom-által, mitsoda jussal panaszkodhatnak, hogy-ha a' békák félelem nélkül ugrálnak rajta.

JÚNÓ. Így tehát utóllára-is az jó-ki belőlle, hogy nem könnyű dolog, a' békáknak ollyan királyt adni, a' millyenre szükségek vagyon. De, úgy tetszik nékem, hogy tanácskozásunk' tulajdon tárgyától észre-vehetetlenül el-távoztunk; a' te dolgod lessz tehát, Erzsébet Királyné, bennünket ismét reá vissza-vinni, és azon rossz ellen, a' mellyen segélytünk kell, olly eszközöket javallani, mellyek az időnek mostani környűl-állásaihoz illendők, és, a' mint csak lehetséges, olly közel vagynak kezünknek; és egyszer-'s-mind olly bizonyosok 's bátorságosok az alkalmaztatásban, hogy nints miért tartanunk, ne-hogy ollyan orvoslást tegyünk, a' melly még magánál a' nyavalyánál-is rosszabb 's veszedelmesebb.

(Erzsébet Királynénak tanátsa a' következő Negyedre marad.)

XIII. A' MAGYAR KORONÁRÓL.

III-dik Elmélkedés.¹

HOGY Hazánk'-fijai a' Magyar Koronáról némelly tekintetekre nézve világosabb értelemben lehessenek, szükségesnek lenni láttatott előttem, *Hetedik Gergely Hil-debránd* nevezetű híres Pápának 1074-dikben *Salamon* Magyar Királyhoz írt Levelét² itt közönségessé tenni, mellyet *Baronius Kárdinál*, és az-után *Harduinus Jesuita*, az Ekklesiái dolgokról írt esméretes nagy munkájikban ki-adtak; a' szerént, a' mint az a' Római *Vaticana* nevű *Bibliothecában* kéz-írásban találtatik, a'-hol-is a' nevezett Sz. Atyának össze-szedett Leveléi' II-dik Könyvének tizen-harmadik Levele szóról szóra Deák nyelvenn, a' mellyenn íratott, ekképpen vagyon:

*Gregorius Episcopus servus servorum Dei,
Salomoni Regi Hungarorum salutem, et Apostolicam benedictionem.*

1) Lásd az előbbi Negyed 229. öld.

Jegyz. a' Ki-adóknak.

2) Mint-hogy a' második Elmélkedésben világoson meg-mutatódott az, hogy nem a' mostani Koronánkkal koronáztatott-meg Sz. *István* Király; de ellenben az-is tagadhatatlan dolog, hogy a' sok tanúknak bizonyosság-tételek szerént ő-nékie-is, vagy az Atyának *Geysának*, Koronát ne küldöttek volna, a' mellyel minden kétség kívül ő meg-koronáztatott légyen: azért méltán kívánhatták az Érdemes Hazafiak: hová lett tehát Sz. *István*nak a' maga' idejébéli koronája? Ezen kérdésnek meg-fejtésére íratott íme ez a' III-dik Elmélkedés!

„Litterae tuae ad nos tarde propter moram nuntii tui adlatae sunt: quas quidem multo benignius manus nostra suscepisset, si tua incauta conditio non adeo beatum Petrum offenderet. Nam, sicut a maioribus patriae tuae cognoscere potes, regnum Hungariae Sanctae Romanae Ecclesiae proprium est, a rege Stephano olim beato Petro cum omni iure et potestate sua oblatum, et devote traditum. Praeterea Henricus pia memoriae Imperator, ad honorem Sancti Petri Regnum illud expugnans, victo rege, et facta victoria, ad corpus beati Petri *Lanceam, Coronamque* transmisit, et pro gloria triumphus sui, illuc regni direxit insignia, quo principatum dignitatis eius attingere cognovit. Quae cum ita sint, tu tamen in ceteris quoque a regia virtute et moribus longe discedens, ius et honorem Sancti Petri, quantum ad te, imminuisti, et alienasti, dum eius regnum a rege Teutonicorum in beneficium, sicut audiimus, suscepisti. Quod si verum est, qualiter gratiam beati Petri, aut nostram benevolentiam sperare debeas, tu ipse, si iustitiam vis attendere, non ignoras: videlicet te non aliter eam habiturum, nec sine Apostolica animadversione diu regnaturum, nisi sceptrum regni, quod tenes, correcto errore tuo, Apostolicae, non regiae, maiestatis beneficium recognoscas. Neque enim nos timore, vel amore, aut aliqua personali acceptione, quantum Deo adiuuvante poterimus, debitum honorem eius, cuius serui sumus, irrequisitum relinquemus. Verum si haec emendare, et vitam tuam, ut regem decet, instituere, et Deo miserante adornare volueris; procul dubio dilectionem Sanctae Romanae Ecclesiae, sicut matris dilectus filius, et nostram in Christo amicitiam plene habere poteris. Data Romae, V. Kalendas Novembris, indictione decimatercia.”

Ebben a' Levélben Gergely Pápa, a' mint láttuk, hathatós és kemény ígéssel dorgállya, sőt egyszer-'s-mind fenyegeti-is *Salamon* Magyar Királyt, hogy minekutánna *Géysától, Béla* Királyunk' Fijától, az országból ki-veretett volna, miért folyamodott *Henrik*hez, Német Ország' Királyához, oly formán segedelemért, hogy még az Országot-is adó-fizetés alá ajánlaná, ha őtet Királyi Székebe ismét vissza-állíttaná, és abban meg-erősítené; holott ő-hozzá kellett volna az afféle segedelemért folyamodnia, mint a' kinek tellyes hatalom adattatott volna arra onnan fellyől az Égből, hogy minden földi Királyokat, 's Fejedelmeket szabad jó-tetszése szerint ő erősíthet-meg uralkodó székeikben, sőt méltóságaiktól azokat meg-is foszthattya.¹ Ezen Levelében a' szentséges Arya, a' maga' dorgáló és fenyegető beszédének meg-erősítésére, az egyéb okokon kívül *Péter* Magyar Királynak példáját hozza-elő, hogy, midőn ez előtt hasonlóül őter-is a' Magyarok Országjokból ki-űzték és helyette *Abát* választották volna magok' Királyoknak, azt a' Római Sz. Széknek kell méltán tulajdonítani, hogy *Péter* Király ismét újjolag Királlyá lehetett; mert ugyan-is, midőn *Harmadik Henrik* Császár, *Hermannus Contractus*' számlálása szerint 1044-dikben Magyar Országot *Péter*

1) Illyetén nem tsak az Egyházi Karokon, hanem még a' Világi Fejedelemségekenn-is uralkodó felséges hatalmat tulajdonított magának *Hildebrand*, a' mint az Európai Királyokhoz küldözött önnön maga' Leveli nyilván mutatták; nevezetesen *Libr. III. epist. 6. IV. 2. 3.* számtalan sok Íróktól fel-jegyzett tsekedeti-is hasonlóül mint-egy a' Világ' Monárkhájának lenni bizonyították, *Prosper Aquitanicus*' mondása szerint: –

*Quicquid non possidet armis,
Religione tenet.*

Magyar Királynak híiségére fegyverrel meg-hódoltatta, azt, Sz. Péter Apostolnak tiszteletét maga előtt tartván, abbéli buzgóságából tselekedte, mellynek bővebb meg-bizonyíttására a' *Koronát*, és *Túrótzinak* jelentése szerint, Péter Királytól néki által-adatott arany *Lántsát*, magával Rómába el-vitte, és az Országnak ezen tzmereit Sz. Péter' lábainál annak templomában le-tette állandó zálagúl, annak bizonyos jeléül, hogy azon Magyar Országban uralkodni akaró minden Királyoknak hatalmok a' Sz. Péter' Székítől függesztetnék-fel.

Láttjuk azért *Hildebránd* Pápának fellyebb elő-adott Leveléből, hogy a' Magyarok' Koronája, mellyel Sz. István meg-koronáztatott volt, Péter Király' idejében a' Lán-tsával együtt Rómába örököül el-viterett, és Királyainknak a' királyi méltóság felett egymás ellen való sok rendbéli törekedések 's pártoskodások alatt ott szoros őrizetben tartatott, hogy annál fogva inkább lehetne a' Sz. Széknek, vagy egyik, vagy másik Fél' visszázkodását zabolán tartani: és vallyon *Hildebránd'* Politikája szerint mind ez ideiglen-is nem tartatik-e még ottan?

Ha azért ezek szerint az ígék szerint Hazánk a' maga' első Koronájától ekképpen meg-fosztatott, az a' nehézség adgya itt elő magát, hogy Sz. István, Péter, és Aba Királyok után a' következett Királyok minémű Koronával koronáztathattak-meg mind addig, míg ez a' mostani másodszori Koronánk kezünkbe nem került volna? Mind külső, 's mind Hazánkbeli Historikusoknak e' dolog aránt való mélyiséges hallgatások után, mit tudunk annál egyebet mondani, hanem hogy azon idő-közben volttt Királyaink, vagy *I. Károly*, vagy ugyan *I. Wladislaus* Magyar Királyoknak példájok szerint koronáztattak-meg, kik közül az elsőről azt olvassuk, hogy VIII-dik *Bonifacius* Pápának parantsolattyából *Gergely* nevű Esztergomi Érsek által rendes Királyságra Korona nélkül-is fel-kenettetett; a' másíkról-is közönségesen nyilván tudgyuk, hogy *Erzsébeth* Királynéval lévén az Országnak akkori koronája, Székes-Fejérvárott le-vették Sz. Istvánnak az óltáronn álló képének fejéről a' koronát, és azzal koronázták-meg a' mí Magyaraink említett Első Lengyel *László* Királyunkat.

Mint-hogy a' minapában a' Magyar Koronáról írott II-dik *Elmélkedésemben* ellene-mondhatatlanul meg-mutattam, hogy nem ezen mí mostani Koronánkkal koronázta-tott légyen meg Sz. István Királyunk, ezen fő okokra nézve leg-inkább, hogy *Ducás Mihály* Görög Császárnak, és ennek édes Fijának *Ifjú Constantinus Porphyrogenitus* Imperatornak, nem különben *Első Geysa* Magyar Királynak képeik szemléltetnek azonn, és neveik olvastatnak rajta: annak-okáért azt kellene már itt nekünk világosan meg-mutatni, hogy ez a' Görög-Országi műhelyben készítettett Koronánk a' Napkeleti Birodalomból minémű úton és módon kerülhetett tehát a' mí kezünkbe? De mint-hogy ezen dologról sem a' Byzantinus Görög Íróknál, sem más idegen-országi, vagy Hazánkbeli Historikusoknál tsak egy szóval sinsz schol semmi emlékezet, azért illetén homályos dologban nem különben, hanem a' mint a' setétben szoktunk tselekedni, tsupán tsak lassanként tapogatódva találkozhatunk valamire. Részemről én azt mondanám: hogy minek-utánna *Ducas Mihály* Görög Császárt *Nicephorus Botaniates* fejedelmi méltóságából erőszakos-képpen le-vetkeztette volna, osztán *Efeszusi* Érsek-korában *Baronius* Kárdinálnak hiteles tudósíttása szerint Oláh-Országba általment, és VII-dik *Gergely* Pápa előtt esedezett, hogy ötet állítsa-vissza előbbeni Császári Székébe. Kapott a' jó alkalmatosságon *Gergely* Pápa, és az ő VIII-dik Könyvének 3.

Levele szerint mind a' Világi, mind a' Papi Renden valókat hathatós ígéssel serkentette, siessenek a' szerentsétlenül-jártt *Ducás*nak fegyverrel léendő védelmezésére, reménylővén azt, hogy majd annál-fogva szintén úgy a' Napkeleti Birodalomra-is hatalmát ki-terjesztheti, a' mint már minden Napnyúgoti Királyokat és Fejedelmeket magához tartozó engedelmességre meg-hódított vólt; azért a' szentséges Atya fegyverbe öltözteti nevezetesen *Robertus Guiscard Northmannust*, Apúliának, és Siciliának Fejedelmét, ki Hadi Fő-Vezérül rendeltetvén, roppantt táborával küldetik a' Görög Birodalom ellen, és majd *Alexius Comnenust* akkori Görög Imperatort 1081-ben olly szörnyen meg-verte, és, a' mint *Anna Comnena*-is írja *Alexiássának* IV-dik Könyvében, táborát fel-dúlta, 's prédálta, magát-is sebbe ejtven mindenütt nyomban ízte 's kergette, el-annyira, hogy szinte már könnyű lett volna *Ducást* Konstantinápolyba bé-vinni, és Császári Székibe újra bé-ültetni, hanem-ha Gergely Pápa kénszerítettett volna *Guiscárdot* győzedelmeskedő táborával együtt Róma' Várossának óltalmazására vissza-híni, a' mellyet IV-dik *Henrik* Császár azonban ostrommal környűl-vett, hogy Róma' Várossán, kivált a' Sz. Atyán, bosszúját példás-képpen tölthesse.

Így lévén a' dolog, vallyon nem lehetne-e méltán így gondolkodnunk, hogy *Ducás Mihály* az akkori időeknek forgása szerint a' maga' Császári Koronáját engedelmességének meg-bizonyíttására *Gergely* Pápanak által-adta, vagy pedig a' győzedelmeskedő *Guiscárd*' táborának kezébe akadván győzedelmének jeléül a' Sz. Péter' templomába bé-vitte a' szerint, a' mint fellyebb említettök, hogy III-dik *Henrik* tselekedett vólt nem régiben, midőn *Péter* Királyt Királyi Székibe bé-ültette, a' Magyar Koronát Rómába a' Sz. Helyre győzedelmének állandó zálogául el-vitte.¹

De Rómából (az itten ismét a' kérdés) mi módon költöztethetett-által a' mí második Koronánk a' Magyar Hazába? mint-hogy VII-dik *Gergely* minden Historikusoknak meg-eggyezések szerint mind az előtte- mind az utánna-Éltt Pápáknál leg-bátrabb szívű, leg-buzgóbb, és leg-hatalmasabb Atya lévén, a' szerint már *Első Geyza* Királyt-is a' maga' engedelmességére egészen meg-nyerte ugyan, a' mint ez, az egymás között való levelczésekből ki-tetszik, a' mellyek *Baronius*nál, és *Hardvinus*nál olvastatnak, de azt el nem nyerhette; mert a' Koronának Rómába lett vitele előtt négy esztendővel meg-hólt: azért inkább lehet gondolni, hogy Sz. *Lászlónak* küldötte legyen azon birtokában lévő Koronát *Gergely* Pápa annak nyilván meg-mutatott buzgóságáért,

-
- 1) A' mióta ez a' mí Koronánk az első kohból ki-került, nyilván némelly változtatásokonn, igazíttatásokon mehetett az által, széllyel imitt amott lett vándorlása, hirtoltatása, 's el-zálogosíttatása közben; mint-hogy a' többről hallgat az Írás, drága köveire nézve meg-esett hijánosságát ugyan-tsak a' magunk' Historikusi-is emlegetik. Minapában ugyan a' Budai Tudósok a' Deák Újságokban azt láttattak állítani, hogy a' Koronának karimájáról le-tsüggő arany lántzokon ki-nyíltt Liliomok szemléltetnek; de ingyen sem Liliom az, a' mit annak lenni gondolnak, hanem világosan Három-levelű zomántoltt tzifrázat, *Trifolium eneausto incrustatum*; inkább meg lehet engedni, hogy az Arany-Almán, vagy Golyóbison két rendbéli Liliomoknak formáji vagynak le rajzoltatva a' szerint, mint ama' híres hajdani *Andegái* Házból származott Királyoknak tzimérén szemléltetnek, a' mellyet *Robert Károly*' *Néapolyból* a' XIV-dik századnak eleinn ide-kerültt Királyunknak idejére lehet meg-határozni; mivel-hogy ő-is azon Házból származván a' maga' pénzeire ollyatén Liliomokat veretett; mert ugyan-is az-előtt mi köze lehetett volna a' Magyar Hazának a' ki-nyíltt Liliomokhoz?

mellyel mind a' Római Anyaszentegyház iránt, mind pedig a' szentséges Atyának Személye iránt példásan viseltetett, a' mint *Gergelynek* ahhoz küldött Levelei, és egyéb Historiák-is bizonyíttyák; nevezetesen annyira buzgott IV-dik *Henrik* Császár ellen, a' Sz. *Péter*' Székinek ellensége ellen, a' ki Róma' Várossára fegyveres néppel rohant volt, hogy az abban-uralkodót mind Szent Hívatalljától, mind Sz. *Pétértől* reá-szállott örökségétől meg-fossza, hogy *Gergely* Pápnak ügyét annak még halála után-is rajta végbe-vitt méltatlanságáért kívánta meg-bosszúllani: mert midőn *Nemetum*' Várossában *Henrik* ellen a' Katholikusok közönséges Zsinatot tartottanak volna, Sz. László-is oda küldött követtyei által, *Bertholdus Constantiensis*' tudósíttása szerint, 20-ezer fegyveres Magyar Lovas Katonákból álló sereget ajánlott, hogy a' Sz. Szék ellen törekedő *Henriknek* zene-bonáskodása annál könnyebben le-tsillapíttathatnék. Ekképpen küldött *Gergely* Pápa *Rudolfnak*-is Koronát Rómából, midőn *Henrik* Császárt hívatalljából ki-vetette volna, és amaz választatott volna helyette Római Birodalombéli Királynak, a' mint *Leo Ostiensis*, *Otto Frisingensis*, és mások hitelesen bizonyíttyák.

De ellenbe azonban vallyon nem érdemli-e meg az-is méltán figyelmetességünket, ha némelly Tudósoknak vélekedések szerint így-is okoskodnánk: Mint-hogy Első Geisa Királyunk' képe nevével egygyütt Koronánkat díszesítti, azt *Ducás Mihály Geisá-*nak számára készíthette, és ugyan nékie-is küldhette, úgy-mint a' ki *Geisához* Követeket küldött ajándékokkal a' vele-kötött szövetségnek és barátságnak meg-erősítésére, mellyen *Salamon* felettébb meg-háborodott. E' miatt mikor Lászlóval, az Öttsével, készülnének a' *Salamon* ellen való ütközetre, 's tanácskoznának arról, mi módon kezdcnék a' viadalt a' *Váizi* erdő' környékén, *László* álmat láta, és meg-beszéllte a' Bátyjának, hogy látott volna egy Angyalt, ki *arany koronát* tett-fel a' *Geisá*' fejébe; a' mit ez hallván nagyon meg-örül, 's néki bízakodott. Meg-is verte ekkor *Salamont*, és a' diadalom után, a' mint *Túrózi*, és több előtte- 's utánna-élt Magyar Historikusok írják, nem sokára Székes-Fejérvárot meg-is koronázták. Hát ha az akkori nidasan vak világban élt, 's akármit-is könnyven el-hívő embereknek szokások szerint amaz ajtatos *László*, buzgóságától indíttatván, az álmat csak a' Népnek bátorítására gondolta, és már akkor ott-is volt a' Görög Császártól küldött Korona: és így mikor ez-után *Geisa* ezen álmadozott Koronával meg-koronáztatott, az álom-is osztán ekképpen egészen bé-telleyesedett: ez pedig igen nagyot tett ezen törvényes Királyok ellen pártoskodó két Atyafiak' *auctoritássának* 's fő méltóságának meg-erősítésére. Nyilván-való dolog ez-is, hogy *Ducás* még Császár-korában VII-dik *Gergellyel* jó barátságban élt, a' mint ezen Pápnak *Mihály* Imperatorhoz írt tizen-nyolczadik leveléből az I. Könyvben ki-tetszik, és így hogy *Geisa* magát egészen a' Pápa' hatalma alá ajánlotta *Gergelynek* világos Levelei szerint, *Ducás*-is nyilván arra nézve kívánt annak pártjára állani, el-annyira, a' mint fellyebb-is említettök, hogy ajándékokat küldvén Követtyei által *Geisával* barátságosan öszve-szövetkezett, nem pedig *Salamonnal*, mint a' ki *Henriknek* a' Pápa ellenségének *Chien*se volt; mellyenn igen meg-háborodván *Salamon* meg-békélhetetlenül háborgott a' két öttseivel, sőt, ez októl indíttatván, még a' Görög Birodalom ellen-is nagyon törekedett.

A' mint az előbbi *Elmélkedésimben*-is jelentettem, ez a' mi Koronánk eleinten, a' mint alkotmányból ki-tetszik, a' Görög Imperátoroknak Koronájok szerint, mellyet *Anna Comnena Alexiadssának* III-dik Könyvében le-ír, csak ki-nyílt, és tetétlen Korona

lehetett, azt az-után valamely tudós Római Mesterek tsínosan tetővel gömbölyegen bé-fedezték, és rajta által két fél-abrontsos formájú pléheket keresztül-vonván, az Apostoloknak képeit sorban azokra helyeztették, és Deák neveiket Gothusoktól vett Deák betűkkel reá-írták- Ha már a' *Diplomatica* Tudományhoz jól-értő valamely Tudósoknak az a' szerentséjek lehetne, hogy azon Gothusoktól és Longobárdusoktól költsönözött Deák betűket szoros vizsgálóra vehetnék, nem kétlem, hogy ki ne tapogathatná avagy tsak a' betűknek formájiról, 's azoknak vonásiról, mellyik századra, 's annak-is mellyik szakasszára lehetne annak tsinálmánnyát meg-határozni; reménylem, hogy eddig elő-számlált vélekedésimben nehezen tsalattatnám-meg.¹ A' ki pedig ezeknél világosabban többet tud, ám szölylon hozzá, és írjon, de nem faragatlan pennával; mert az a' mí tudós Hazánk'-fijaihoz nem illik. – Debretzenben, Böjt' más' Havának 13-dik napján, 1791-dik Esztendőben.²

- 1) Ámbár ez a' mí mostani Koronánk más légyen-is a' Sz. *István*' Koronájától; de azért sem betsire, sem illendő tiszteletire nézve attól semmire nem különböz; hasonlól 's szintén úgy *Szent és Apostoli* Koronának mondattathatik, a' mint ezt T. nagyérdemű KOPPI KÁROLY, Pesti Professor Úr, a' Budai Deák Újságokban ezen Elmélkedéshez ragasztott tudós Jegyzéseiben nyilván elő-adta. Méltók a' beszédi, hogy ide egészen ki-íratassanak: „*Fundamentales Regni Leges ita in Regna hoc ordinatae sunt, ut dignitas, et veneratio Coronae a coronatis, firmitas vero legibus a pactis occasione solennium coronationis ictis accedat. Verum quidem est, iam Seculo XV. Regum aliquorum illegitimam coronationem, quod hac Corona redimiti non fuerint, reputatam fuisse; ast, si ratio huius in praeuertendis intestinis motibus propter ambiguum non stabilitae hereditatis successionem quaeratur, nostra quidem opinione illustratum iri assertum hoc speramus. S a c r a, quod unctis chrismate Regum a sanctitatis laude clarorum capitibus imponatur; A p o s t o l i c a, quod Reges Hungariae Apostolorum munia in Regno Hungariae hereditate obtinuerint, nonne iure quoque dici potest? Anne, si C a r t h u i t i i, Surii, Bollandi, et aliorum Legendistarum, medi aevi opiniones adferentium adstipulari sententiae recusent, eam monitu Angeli S y l v e s t r u m II. sancto S t e p h a n o Protoregi submisisse, quid venerationi eiusdem decedet? Haec omnia iis, qui salebrosam hanc investigandarum de Corona opinionum viam ingredi cupiunt, expendenda; Diplomata, coaevi Historicis non existentibus, sollicite ubiuis excutienda etc.*”

Végezetre mind ezeknek olvasása után nem ártana a' többek között leg-alább-is ama' Hollandiai híres *Elxivir* nevezett tudós Könyv-nyomtatóknak Gyűjteménnyei között az illy titulus alatt: *Respublica et Status Regni Hungariae*, ki-botsátott Könyvetskének VII-dik Részét-is meg-olvasni.

- 2) Még két más új Elmélkedést küldött-bé hozzánk az érdemes és tudós Szerző Úr; de a' helynek szűk volta miatt kénytelenítettünk azokat máskorra hagyni.

Jegyzése a' K i - a d ó k n a k.

FOGLALATTYA
EZEN III-dik NEGYEDNEK

	Oldal
I. Külömb-féle Versek	255 [375]
II. A' Magyarokhoz	257 [376]
III. Fels. II-dik Leopold Kir. Halálára	258 [377]
IV. Ányos Pálhoz	260 [378]
V. Versegi Társunkhoz	264 [380]
VI. Jeremiás' Keservei	265 [381]
VII. Az Emberi Életről. <i>Folytatás.</i>	271 [385]
VIII. Osszián	279 [390]
IX. Beszéd	304 [399]
X. Régi Magyar Történetek. <i>Folytatás.</i>	307 [400]
XI. A' Muzsikáról. <i>Folytatás.</i>	321 [405]
XII. Beszéllgetés	327 [408]
XIII. A' Magyar Koronáról. <i>III-dik Elmélked.</i>	365 [421]

MAGYAR
MUSEUM.

II-dik KÖTET. UTÓLSÓ NEGYED.

I.
[KÜLÖMB-FÉLE VERSEK]

Ki a' jó Férfj?
(Eggy Űri Asszonyhoz.)

Az ma jó Férfj, Nagysád! ha tudni kívánnya,
A' ki olyan, mint a' Pogányok' bálvánnya.
Az az: szája, füle, szeme van, mint annak,
Még-is néma, siket, és, a' mi leg-több, vak.

Fel-írás
a' Vásár-helyi kertemnek kapu-zábéjára;
melly kertnek helyén előbb Bornyú-mező vólt.

Az egykik oszlopra:
RÉGEN Bornyú-mező valék, de már most kert;
Akkor barmot, most már táplálom az embert.
Bé-jöhetsz hát; de azt jól eszedbe végyed,
Hogy bornyú-mezővé ezt ismét ne tégyed.

A' másakra Deákúl:
CAMPUS ego Vitulis patui pascentibus olim,
Me tamen Urbs homini maluit ut pateam.
Quisquis es, ingreditor; sed nequis dicere possit:
Nunc homini & vitulo me patuisse simul.

Egy Császár nevű
Udvári tréfás emberhez.
CSÁSZÁR! szentség-törés olly' nevet viselni,
Mellyre tisztelettel tartozunk el-telni.
Bétsben a' második Evangyélistánál
Kaptam én igazabb nevet néked annál.
A' második Betűn kezdem-el nevedet,
Egy szép O folytattya a' jól-kezdet rendet.
A' Hát még betűinek sem tartya a' Görög,
El-hiszem, tsak azért, hogy nagyon nem zörög;

De én Magyar vagyok, azért el-vehetem,
'S nevedben harmadik betűnek telhetem.
Egy szép Ó-val osztán nevedet végezem,
'S azt gyémánt-szegekkel te-reád szegezem.

Igaz Barát' képe.

HA e' hasznon-kapzsi Világ várhattya még,
Hogy adgyon valaha mást-is ollyat az Ég,
A' kit a' barátság' szent tiize úgy éget,
Hogy nem ismér annál főbb gyönyörűséget;
Kivel az aranynál tisztább szereteti
Barátt'yáért maga' hasznát meg-vetteti;
Kihez fősvénységnek még árnyéka sem fért,
Még-is fősvénnyé tud válni barátt'yáért;
A' maga' vagyonát bőven osztogattya,
Barátt'yáért, mint a' fősvény, kuporgattya;
Kivált: ha-kit ahhoz köthet illy' szeretet,
A' kitől semmi jót se' nem vár, se' nem vett:
Elég ditséret lessz, ha tartya méltónak,
Hogy híjja második MÁLNÁSI LÁSZLÓnak.

GR. TELEKI JÓZSEF.

II.

BÚTSÚ-VÉTEL.

GR. MNISZECH MÁRIA AMÁLIA ASSZONY'

Sírjánál Duklán 1787. Eszt.

*Si non est idem virtutis et gloriae, qui vitae terminus,
vivet apud Patrios Exterosque in aevum.*

EX EPITAPHIO.

NYÚGODGYÁL tsendesen, Ditsősség' Leánya'
Szép Asszony-Nemednek leg-szebb ragyogvánnya!
Míg éltél, Te valál Hazád' egy bálvánnya,
Melly Védőjét vissza sírodon kívánnya! –

Mindent el-köveztél, míg óltalmazhattad,
Míg reményednek egy sугárát láthattad;
'S mivel veszedelmét el nem háríthattad,
Szabadságát fellyűl-élni nem akartad! –

Nagy Árnyék! – szemeim' ki-folyó harmattya,
Melly e' márvány alatt szent hamvad' áztattya,
Légyen eggy olly szívnek buzgó áldozattya,
Melly éretted vérzik, 's bűját nem birhattya!

B.

III.
GR. CSÁKY ANTAL ÚRHOZ.
(*Enyelgés.*)

NEM jöheték hamarább: a' Jók' terhének alatta,
Mellyeket óhajtok, most-is alig pihegek.
Szent Antal, ki' nevét viseled, 's ünnepled ezen nap',
Éltében soha nem rakta-meg így szamarát.
Élly! – Majd többeket-is fűvök. Most nyugszom; hozass bort:
E' nélkül semmit sem tud az Éneklő.

BARÓTI SZABÓ DÁVID.

IV.
TELEMAKUS.

MÉLLY bánatba merült amaz ékes Nimfa Kalipszo,
A' mikoron szigetét el-hagyta hitetlen Uliisses.
Hogy nyomorúltt éltét nem végezhetre, sohajtott;
Mert el akart ő-is, mint mások, halni, 's enyészni.
Tsak panaszok 's jaj-szók zengtek szájában, ürömmé
Váltt örömet szomorú hanggal jajgatta magában.
Néha, hogy enyhüllyön keserű bánattya, ki-sétált
A' szigetet környül-vévő pázsindra, hol a' szép
'S gyenge tavasz' sok-féle virágai szüntelen' élnek,
És öröm-illatokat mosolyogva lehellnek az ájúltt
'S sebhedt szívre: de bánatinak nagy fellegit el nem
Oszlathatta ezen gyönyörű hely' kellemes éke.
Sőt emlékeztén, hogy Uliisses' karjai hajdan
E' helyeken kényén hordozták, vérzeni kezdett
Szíve, 's keservének mély örvénnyébe hanyatlott.
A' zuhogó tenger' fővényes partyára ki-állván
Sokszor, mint bálvány meg sem mozdúla, tsak omlott
Sűrű könyveinek fájdalmas zápora; 's mint-ha

Most-is Ulisszesnek látná távozni hajóját,
 Habjait a' haragos tengernek nézte. Azonban
 Egy gallyát látott, a' melly a' tengeri véstől
 Öszve-törött; majd kormányját, majd padgyait, árbotz-
 Fáját, és szakadott kötelit szemlélte, mi-képpen
 Hányták a' tenger' hullámjai, 's végre ki-szórták
 A' szárazra. Ezenn mikor el-bámúlta, továbbá
 Késvén, két embert távolról láta, kik úszva
 A' víz' habjaival küszködnek minden erőből.
 Egyik már nagy időt mutatott, a' másik Ulisszeszt
 Ábrázolta, pedig nem régen lépe virágzó
 Korba; szelíd, bátor, 's minden járása, kelése
 Egy koronás főhez méltó: – jól tudta Kalipszo
 Mindgyárt, hogy Telemák ez, az ő szeretője' Ulisszes'
 Bajnoki módra nevelt fija, 's nagy magzattyra, de társán
 El-bámúlt, 's ki legyen, meg nem foghatta (mivel-hogy
 A' kisebbek elől a' leg-főbb Istenek, a' mint
 Itten-is, el rejtnek némellyeket.) – A' kivel együtt
 Indúlt-el fiatal Telemák büjdosni, Minerva
 Vólt az, Mentor' képe alatt, és mennyei fénnjét
 El-rejtette, ne-hogy, ki legyen, meg-tudgya Kalipszo

Illyen gyász eseten, mellyet meg kellene szánni,
 Örvendett nagyon, és katzagott a' Nimfa magában.
 Mert szigetébe hozá Telemákot, híres Ulisszes'
 Magzattyát: – mikor a' vízből ki-verőde, Kalipszo
 Mint-ha nem ismerné „mi hozott ide? balgatag ifjú!
 Úgy mond, meg tudgyad, hogy az én szigetembe ki-szállni
 Nem szabad” e' szókat haragosban mondta, hogy el ne
 Árúlna örömét, melly, bár nem akarta, ki-adta
 Ortzáján egyszerre magát. Óh! így felel erre
 Meg-döbbennt szívvel Telemák, óh! légy te halandó
 Ember, vagy valamelly Istenség, (én ugyan Isten-
 Asszonyt felséges képedben tisztelek) óh egygy
 Ollyant szánakodó szívvel végy, a' ki, hogy édes
 Atryának fel-lellye nyomát, hogy tudgya-meg annak
 Hol-létét, el-szánta magát sok ezernyi veszélyre;
 Végre hajójával kő szikláidra vetődvén
 Míg a' partra jutott, Te magad, mit szenvedde, lártad.
 Hallván e' szavait szomorú Telemáknak az Isten-
 Asszony, szép szóval tudakozza: ki légyen az attya,
 Kit feje' vesztével keres? Édes atyámnak, Ulisszes,
 A' neve, mond Telemák: eggy ő amaz érdemes, és nagy
 Fők közt, kik Tróját meg-szállván végre porába
 Döntötték: bátor szívét, sok bajnoki tettit,

És nagy okosságát Görög-Ország, 's Ázsia tudgya.
 Most a' tengereken, valamerre ki-terjed azoknak
 Széle, hajókáz ő, 's bújdosván tévelyeg, és a'
 Kősziklák' veszedelmi között hanyattatik. Oh jaj!
 Mint valamely tündér árnyék, fut előtte Hazája!
 Penelopé búsul velem együtt; semmi reményünk
 Nints, hogy láthassuk többé: magam íme hasonló
 Szélvésznek közepett forgok rég-ólta, hogy egyszer
 Már ki-tanúlhassam hol-létét édes Atyámnak.
 Ah! de talán (minden tetemim borzadnak!) Uliasz'es'
 Tsontyait a' tenger' tajtékzó habjai hánnyák!
 Oh könnyörülly, kérlek, szigeted' szent Asszonya! szánd-meg
 A' bóldogtalanok' sorsát! és, él-e, vagy el-holt
 Édes atyám, ha tudod, mondd-meg, 's mit végze felőle
 A' kegyes Ég, ha szabad tudnom, magyarázd-meg előttem.
 Ékes szóllását nem győzte tsudálni Kalipszó,
 Ám de kivált-képpen szép ifjúsága szemébe
 Tünnén, egy darabig nem szóllt, csak nézte fel-indúlt
 Szívének nem vártt bálványát; végre magához
 Tért, 's e' szókra fakadt: a' mit tudok édes atyádról,
 És történetiről, Telemák! ki-jelentem. Azonban
 Nintsen időm most arra, 's tudom, hogy néked-is annyi
 Sok nyomorúságok nagy bádgyadtságot okozván,
 Nyűgodalomra vagyon szükséged: jer velem együtt,
 Jer hát, mint kedves fiamat, be-fogadlak örömmel
 Hajlékomba, Te léssz minden vígsága magános
 Éltemnek, 's én, hogy-ha neked fog tetszeni, hogy-ha
 Tenn' hasznodra tudod bőltsen fordítani, leg-főbb
 Bóldogságod. Ezen meg-vídult szíve, 's követte
 Mindgyarást Telemák lassú lépéssel az Isten-
 Asszonyt, a' ki, merőn állván a' Nimfa-seregben,
 Ollyan vólt, mint egy szép szálas tzedrus az erdő
 Apróbb fáji között: eleven természeti színe,
 Két szeminek ragyogó tüze, szép viselése, hajának
 Mesterség nélkül gyönyörű rendekre szedése,
 El-ragadá szívét Telemáknak. Mentor azonban
 A' szemeit le-felé tartván hallgatva követte.

VIRÁG.

V. MONDÁS¹

HA ki mindenét el-vesztvén,
Reménységet sem talál:
Már annak az élet szégyen,
Kötelesség a' halál.

B.

VI. VIRÁG BENEDEK TÁRSUNKHOZ.

A' vissza-térő Napnak új sugáritól
Éledni kezdvén a' puhább lélekzetű
Szellőtske; meg-ritkúlnak a' torlott havak,
Mormolva mennek a' fagyok' rab-lánttzainn
Erőt hatalmat vett folyók, fel-nyílik a'
Föld' keble, zöldül a' verő-fényes mező;
Egy szóval, itt van a' Tavasz. – Jer Flóra, jer
Szép Isten-Asszony, Kassa' víg határiba.
Serkentsd-fel kedvesen-mosolygó magzatid';
Szállítsd-ki hegyre, völgyre. Kellyen bokroson
Nartzissus, liliatint; nyíllyon Ivolya mindentütt:
De nagy-sietve nyíllyon. Egy Igaz Magyar,
Egy hív Barátom, túl az Országos Dunán,
Első Királyink' meg-romolt lakó-helyénn,
A' sír-halomban nyűgovó testek felett,
Könyvével ázott lanttya' húrját pengeti. –
Neve' napja koszorút vár kezünkötől, melyet ő
Ezer köszöntés közt ma-hólnap űlni fog.
VIRÁG' fejét virággal ékcsíttuk. – Ah
De tsak serényen kösd, de tsak szép-is legyen,
Melly mind Neked, mind Néki fő betsülletet
Szerezzen: ám nem hordoz hiu nevet: merő
Virág, akármit énekel: Parnasszuson

1) Quand on a tout perdu,
Quand il n'y a plus d'espoir:
La vie est un opprobre,
La mort un devoir.

Régen fel-írták őt arany betűkkel a'
 Kilentz Leányok a' jeles Költők közé:
 Fejére laurust tett Apollo. – Hozd-elé
 Koszorúdat. – Ez igen kis korig tartó? ne bánd,
 Tsak annyival továbbra folyon élete,
 A' mennyivel virágid hamarább fonnyadók.

BARÓTI SZABÓ DÁVID.

VII. AZ EMBERI ÉLETRŐL. (Folytatás.¹⁾)

EZEKNEK szomorú meg-gondolásába',
 Adod talán magad' Hymen' hatalmába.
 Sokan a' bú ellen ezt ezer-jó-fűnek
 Tartyák, 's a' ki azt nem hiszi, eggyűgyűinek.
 De méltábban nézzed úgy a' házasságot,
 Mint a' nyavalyáknál rosszabb orvosságot;
 Mert akár rossz, akár jó a' feleséged,
 Külömb-természetű, de mind eggy inséged.
 Ha rossz, vagy haragos, 's mihelyt száját tártya,
 Fel-támadtt Xantippét benne ki-ki lártya:
 Kábírtya fejedet szüntelen zsémbével,
 Ől még a' törnél-is hegyesebb nyelvvel.
 Ne állj tsak rá minden idétlen szavára,
 Ne verd a' tselédet minden panasszára:
 Majd meg-látd, szeméből könyv-víz-özönt tsordítt,
 'S mint a' kölyke-vesztett Oroszlány, úgy ordítt.
 Vagy, ha nem haragos, felettébb szelíd lessz,
 Az igaz, hogy veled soha öszve nem vesz;
 De mással sem, ha az erkölcsét próbállya,
 Sőt minden ostromát szelíden ki-állya.
 Mint barát színli-bé magát az ellenség,
 A' kinek tüzetől el-fajúltt társad ég.
 Nem kissebb okot ád ez a' fájdalomra,
 A' kinek meg-van még régi magyar gyomra. –
 Eggyik fősvény, a' más felettébb nagyra vágy,
 Az éheztet, emez koldús-páltzával hágy.
 Ez buta, amannak igen sok esze van,

1) Lásd a' két előbbi Negyedet.

Azt te, ez tégedet szégyenl mind-úntalan.
De, ha ritka-is, van eszes 's jó feleség,
Adhat néked illyet a' mennyei Felség;
Adhat olytat, a' kit az igaz szeretet
El-válthatatlanúl te-veled egygé tett;
Kinek bujaságtól tisztán-tartott szíve
A' tiédnek örök frígyet tartó híve;
Kinél a' nyajasság bél-poklot nem takar,
Hanem veled érez szíve, 's veled akar,
Maga' bődogságát a' tiédde méri,
'S más mértékét annak éppen nem isméri;
Ki néked kedvedet mindenben keresi,
'S annak jó módgyait várván-várja 's lesi;
Egy szóval: a' kinek angyal' indulattya
Veled az Ég' ízét, még itt kóstoltattya.
Lehet ilyen társad, lehet, úgy itélek,
Mert talán e' földön maradt még illy' lélek.
Lehet; de azt kérdem: vallyon mit nyersz benne?
Nem vólna-e néked jobb, hogy-ha nem lenne?
Mert bődögabb vagy-e, hogy nem bosszonkodol,
Ha a' helyett annál többször szomorkodol?
Ha egyik inséget tsak mással tseréled,
Vallyon, terhesebbnek mellyiket itéled?
Mert, ha ilyen társsal, mint más magaddal, élsz,
Hogy olly' kintset el ne veszess, szüntelen félsz;
'S az árnyékára-is illy veszedelemnek
Meg-rettensz, 's magadat adod gyötirelemnek.
Elmés a' szeretet maga' kínzására,
Kivált ha, a' mit félyt, illy betses az árra.
Ezért, félelmére a' midőn nem talál
Okot, gyenge 's félénk szíved maga' tsinál.
Légyen tsak leg-kissebb baja illy' társadnak,
Már indulataid nyugodni nem hagynak;
Már képzelődésed el-hiteti veled,
Hogy az száz akkora, 's helyedet sem leled.
Tsak egy kis tavaszi hideg borzogassa,
Vagy egy kevés nátha a' fejét meg-hassa:
Ezenn-való magad' epesztése olly nagy,
Hogy a' miatt nálla' sokkal rosszabbúl vagy.
De hát ha igazán nagy a' nyavalyája,
Vallyon hogy' van akkor a' te szíved' tája?
Nyugodni nem hagyó erős bánatokkal
Mint küszködöl akkor, 's mint nem bírsz azokkal?
Félelem 's reménység rendre mint rongálnak,

Míg osztán egymástól azok-is el-válnak.
 'S hát ha úgy válnak-el, hogy a' reménységed
 Bútsúzik-el, 's a' mély örvényben hágy téged'?
 'S a' magadnak sokkal inkább kívántt halál
 Illyen jó társadtól meg-fosztani talál?
 Itt pennám a' szíved' képit nem birhattya,
 Festéket nem kapó lévén nagy bánattya.
 De ha írhatnék-is illy' képet, szenvedni
 Nézését ki tudná? jobb azért el-fedni.
 Külömben-is aztat könnyen képzelheti,
 A' ki illyen társnak betség érczheti,
 'S kit vad taníttása a' komor Zénónak
 A' kővé-válásra nem tett még méltónak;
 Hogy, a' kit oda hágy illy szíve' bálvánnya,
 Az tovább a' maga' éltét sem kívánnya.
 Sőt azt, nálla nélkül tartya már teréhnek,
 'S utánna vágyódik szíve' jobb felének.
 El-vesztvén a' maga' leg-félytőbb reménnyét,
 Minden napjainak homály fogta fénnét.
 'S meg-gondolásával az el-múltt időnek,
 A' jövő jók fogynak, 's kis bajok meg-nőnek;
 Mert a' nagyság öszve-hasonlításban áll,
 A' mi nagy-is, kitsiny, ha más nagyobb annál.
 Ezért-is a' vóltt nagy bölcsőséghez képest,
 Az azt-el-vesztett szív mindent kitsinynek fest;
 'S örök eledelét kapja bánattyának,
 Hajdani ízében bölcsőbb sorsának.
 Nagy, 's leg-kívánatosb az Ég' ditsőssége,
 De ki kapna rajta, ha lehetne vége?
 Vallyon, a' rossz Angyal' kényyát mi teheti
 Gyilkosabbnak, mint az Ég' emlékezeti?
 Így tehát az ember a' leg-jobb társában
 Igaz bölcsőségát keresi hijában.
 Sőt talán nagyobb rossz a' rossz feleségnél,
 Mert ez gyötör, kínoz, de csak a' meddig él;
 A' jóért, míg él-is, gyakran van bánatod,
 Hólta után pedig örökké siratod. 's a' t.

GR. TELEKI JÓZSEF.

VIII.
GR. ID. RÁDAY GEDEON TÁRSUNK'
HALÁLÁRA 1792.

EL mentél, szeretett RÁDAIM, c' Világ'
Zúgó habjaiból, számtalan érdemid
Késérvén nemesült lelkedet! Itt hagyád
Kedvelt Társaidat, kik Veled a' kilentz
Szűzcek' templomiban, mint le-kötött Papok,
Versent áldozatot tettek c' napig.
Többé tesznek-e? – Jaj! sírnak Azok, 's örök
Gyászt vettek-fel; Ezek, lantyaik' húrjait
Mindnyájan szomorún pengetik, a' setét
Sír' mélyébe le-szállt hűlt tetemid felett
Könyvezvén: Ki-halál, oh Haza' Nesztora,
Kebünkéből! ki-halál, oh Magyar Orfeus! –
Minden példa felett példa valál nemes
Népednél! – Követőd léssen-e? Lészen-e
Embert, szép Tudományt, Könyveket, Őseink'
Nyelvét illy' szerető? – G r ó f i nevet nyerél
Illy fő virtusidért: bátor ugyan Te nem
Kívántad, mivel-hogy leg-kitsinyebbik ék
Minden más ragyogó tüzereid között. –
Nyúgodgyál, Magyarok' tüköre, bóldogúlt
Elődink' ölelő karjai közt; 's veled
Nyúgodgyék koszorús lantod. Ez, hangzatot
Már többé nem adand: ám de helyette sok
Más énekli jeles tetteidet. Soha
Nyelvünkről ki nem hal RÁDAI GEDEON.

SZABÓ DÁVID.

ILLY szomorún hangzik Barátom' hárfája;
Így sohajt meg-sebhedt szívéből Műzsája!
Magyart sirat! – Márvány van annak mellyében,
A' ki meg nem indul, ezt hallván, szívében . –
Haj! édes Hazánknek tziemes Fijai
El-tűnnek lassanként, mint Ég' tsillagai!
'S lesznek-e – azt kérdem én-is – kik, ezeket
Kövertén, tegyenek olly szép érdemeket? –
Tí! kik ifjúságtok' első zsenéjében
Most vagytok, 's kiknek friss vér buzog ereiben:
Éltetek' virágát arra fordítsátok,
Hogy gyümölcstét vegye ma-holnap Hazátok.
Melly szép dolog! mikor emlékezetére
Egy Polgárnak, írják koporsó-kövére:

„Ennek, ki itt nyugszik e' sírnak mélyében,
 Ennek, ki itt sorvad romlandó részében:
 A' Halhatatlanság, ditsó koronáját
 Néki adta, mivel szerette Hazáját.” s –¹

VIRÁG.

- 1) A' Deák Újságokat író érdemes, tudós Férjfiaknak egyike, *Hadusfalvi* SPILENBERG PÁL Úr, néhai Társunknak tisztelője; szépen, 's bőven le-írta egyik levelében halálát, és tetemes érdemeit. Meg érdemlik szavai, hogy újra itt-is ki-nyomtatassanak, 's Museumunkban fenn-maradgyanak. „*Die 6ta Augusti, vix 5. diebus e febrisbus aeger, ad beatorum sedes migravit celeberrimus in Patria nostra Litterator Comes Gedeon Sen. de RÁDA, in vico auito Petzel, ad duo miliaria Pestino reiecto. Fuit Vir aetate grandis, octuagenario maior, viridis tamen, et vegeta adeo senecta, ut illud ingenii robur, illa memoriae vis, qua pollebat, omnibus admirationi fuerit. – Inde a teneris annis, lustratis Exterorum Academiis, totum se litteris dederat. In Comitibus annorum 1751. et 1764. qua Provinciae Pestensis Deputatus magnae erat auctoritatis. Conventus eiusdem Provinciae de more adiunxerat, et, sicubi in commune bonum consulere potuit, nihil desiderari a se passus est. – Ceterum ab urbanis strepitibus, et dignitatum illecebris procul remotus, totam in libris quaerebat et inuenebat felicitatem. – Bibliotheca, quam selectissimis in omni scientiarum genere instruxerat libris, tanta est, tam raris et exquisitis instructa monumentis, ut in primis, quas uspiam Privati per Europam possident, merito censeatur. – Fuit in b. m. Comite varia et multiplex eruditio; linguarum Hungaricae, Germanicae, Slavonicae, Italicae, Gallicae, Anglicae, tum Latinae, Graecae, et Hebraeae notitia. Etsi vero Polihistorem aeo nostro lectissimum pie defunctum nominemus, ut adeo, quidquid vetus novaque rerum gestarum memoria, Philosophia, Jurisprudentia, et Theologia, atque ad has relatae scientiae complectuntur, sciret; delectabatur tamen et extremis adhuc vitae annis amoenioribus litteris. Erat praeterea in eo memoria excellens; comitas, et lenitas supra, quam dici potest. Fuit erga omnes, et eos etiam, quos nascendi sors alteri religioni adscripserat, tanta benevolentia, ut omnes, quibus cum eo colloqui contigit, eius agendi rationem suspicere non cessent. etc. – Vale, grandis Anima! aeternumque vale. Accipe maesti cultoris et admiratoris tui de te his pagellis memoriam. Tua sane recordatio, quoad vivam, cordi meo inscripta erit! – Lásd: Ephemerides Politico Litterariae. Vulgatae Pestini die IX. Augusti A. C. M. DCC XCII. Nro 57.*

Szerentsés az a' Hazafi, kinek neve halála után-is kedvességben marad; ki a' maga' jó emlékezetét érdemek által örökösíthette. Mitsoda, 's melly rövid az emberi élet! Alig jöttünk, megint kell mennünk.

Nem használ itt s e n k i' bajnoki creje,

Sem a' gyenge Szűznek nyíló esztendeje;

Sem a' tüzes Ifjú' virágzó ideje,

Sem a' jó-erkölcsű Ősznek tisztes feje. –

Ama' Király, kí ma koronákon sétál,

Holnap porban fekszik jobbággya' poránál. –

Bóldog, ki napjait oly-képp' rekesztheti,

Hogy őt fellyül-éli jó emlékezeti;

Ki pallya-futását úgy el-végezheti,

Hogy koszorút nyernek hív igyekezeti! –

Bóldog volt e' tekintetben-is G. RÁDAY. Olyan egy Férjfiú köt most ő-nékie koszorút, a' kitől méltán leg-többet várhatni. Értem a' tudós KOPPI Urat; ki a' Pesti Universitásban, az Ifjúságot már több esztendőktől fogva meg-betsíthetetlen haszonnal oktattván, oszlop-em-bereket nevel a' Hazának. B.

Ki lett légyen G. Idősb RÁDAY GEDEON: jól tudgya azt az egész Haza. Fenn-maradand az ő szép híre Magyar Országban; 's Társaimnak ezen versekben ki-öntött érzékenységeik illetődéssel fognak még a' később időkben-is olvastatni. Közönséges veszteség az ő halála; érzi azt minden jó Hazafi. Mennyivel nagyobb fájdalomunkra esik tehát mi-nékünk tölle-való meg-fosztatásunk? – nékünk, kik, mint Hazai Nyelvünk' fel-emelésére össze-szövetkezett Társak, vele több esztendőktől fogva egy pályát futotunk? – El-felejtethetlen mi-nékünk az ő emlékezete. Soha sem fog ki-halni szívünk-ből.

Ő volt Hazánk' főbb-rendű Fijai közül leg-első, a' ki, Nemzetünk' fel-serkentésére tárgyazó igyekezetiünket meg-kedvellén, már ez-előtt 4. esztendővel közinkbe állott; – olyan időben, a' mikor sok nagy-születésű Magyar – szomorú emlékezet! – Magyar lenni, 's magyarul beszélni, á l t a l l o r t! –

Ő, és a' nagy-lelkű ORCZY – dobogj, dobogj, hála-adó, bánatos szív! follyatok, keserű könyvek, follyatok! ő sintsen többé! ah! oda van, el-hagyott mind a' kettő! – Ők voltanak majd egyedül, kik, az akkori mostoha időknek szédítő maszlagitól meg nem vesztegetődhetvén, Anyai Nyelveket kedvellették, gyarapították; a' Magyar Helikon-nak betsíltetét Hazafi társaik között támagatták, fenn-tartották; 's a' szunnyadozókat veszedelmes álmaikból serkentgették.

Bóldog lenne a' Haza, ha most s o k ilyen Fijai volnának! Nem kellene az erőszakos fel-háborodástól tartania, 's – ki tudgya? – talán végső romlásától rettegnie. – A' fel-zúdultt tengernek haragos habjai közt hánykódó ép hajó, bóltz vezérjei' hathatós erejek által partra juthat néha; de a' mellynek, meg-repedezvén oldalai, sem jó vitorlájí, sem elegendő-számú, egyet-értő, okos kormányzóji nintsenek, szélvésznek idején stüllyedés a' sorsa! – B.

IX.

A' SZÉP MESTERSÉGEKNEK RÖVID TÖRTÉNETEI.¹

(Lásd: SULZER. *Allg. Theor. Art. Künste.*)

1. §. A' szép Mesterségek a' hajdani Napkeletieknél.

NEM kell a' szép Mesterségekről azt vélni, hogy ezek, mint a' gépelyes lelemények, vagy szerentsés pset által, vagy a' regula szerént való eszeskedésnek segedelmével elmés Férjfiaktól találtattak-fel, és hogy azután születéseknek helyéből más Országokba által terjedtek légyen. Hazabéli palánták ezek minden tartományban, hol az ész ki-fejtődni kezd: fáradságos dajkálás nélkül nőnek, de, valamint a' földnek gyümöltsei, az ég-vonásnak minémúsége szerént, melly alatt ki-tsiráznak, és a' nevelés szerént, melly azoknak adatik, külömb-féle formákat vesznek magokra, és a' kietlen vidékekben virágzás nélkül maradván, kevésre betsíltetnek.

1) Lásd az előbbi negyedet.

Valamint most a' Földnek akármelyik Népe, melynek annyi esze volt, hogy magát az első vadságból ki-fejtse, a' Muzsikát, Tántzot, Ékesen-szóllást és Poézist esmérí; szinte azon-képp' ismérték ezeket a' Nemzetek az előbbeni esztendő-ekredekben-is, mióta az emberek eszesen elmélni kezdtek. Nem szükséges mi-nékünk a' végre, hogy a' szép Mesterségeknek első eredeteket és nyers állapotokat lássuk, az Emberség' történeteinn által a' leg-homályosabb régiségekbe hatnunk; olyanok voltak ezek a' leg-régiebb Egyiptusbélieknél és Görögöknél, a' minéműek most a' Hurónoknál. Az embereknek hajlandóságokat arra, hogy az érzékeny érdekléseknek tárgyait, melyek hatalmokban vagynak, meg-finomítsák és kellemetesebbekké tegyék, ki-ki esmérí, a' ki az emberi elmének járását meg-visgálta. Miképp' tette meg ez, természet-szerént-való és történetbéli alkalmatosságoktól vezéreltetvén, a' mesterségnek mindenik ágában az első nyers próbákat? könnyű által-látni, és majd, ha idővel a' Poézist, Kép-írást, Tántzot, és Építő-mesterséget egyenként elő-vesszük, meg-is írom bővebben, a' mint a' Muzsikáról már meg-tselekedtem.

A' szép Mesterségeknek nem csak fő ágait, leg-alább első zsengéjekben, hanem még egyes tsemetéjiket-is fel-találni olly' Népeknél, melyek között soha semmi-féle szövetség nem volt. Tudgyuk, hogy a' Khinabélieknek komédiájok és tragédiájok vagyon, és hogy a' néző-játéknak e' két-féle neme még Perunak régi lakossinál-is esméretes volt, kik az egyikben *Inkássainak* tetteit, (*Histoire des Incas de Garcil. de Vega Lib. II. chap. 27.*) a' másiban pedig a' közönséges életnek jelenéseit állították-elő. A' Görögök, kiket a' nemzeti büszkeség nagy ditsekedésekre vezetett, (*Graeci omnia sua in immensum tollunt. Macrob. Saturn. L. I. c. 24.*) valamennyi szép Mesterségeknek fel-találását magoknak tulajdonítyák; de a' józan-gondolkodású Görögöknek egyike meg-int bennünket, hogy az ő leg-régiebb tudósításainak vigyázva hidgyünk.¹ Könnyű által-látni, hogy a' Görögök, kik még akkor, midőn más Nemzetek már nagy virágzásban voltak, makkal éltenek; nem voltak az első, kik a' szép mesterségeket űzték.

Jól-lehet bizonyos az, hogy a' szép Mesterségeknek első zsengéjét minden-féle Nemzeteknél fel-találjuk; az út mind-az-által, melyet az embereknek az első próbáktól fogva, melyeket csak a' nyers természetnek kell tulajdonítani, egészs' addig, mikor azoknak gyakorlása regulákra vonatattik, és a' Mesterek ezt meg-tanult mesterség gyanánt űzni kezdik, meg-járniok kellett, olly hosszú, hogy méltán meg lehet még azt a' kérdést tenni: melyik Nemzet volt, mely ezenn az úton leg-először által-esett?

De a' leg-régiebb Népeknek eredeteiről, rend-tartásaikról, és mesterségeikről kevesebbek a' hozzánk érkezett tudósítások, hogy sem ezen kérdésre meg-felelhesünk. Közönségesen, de még is tellyes hitelesség nélkül, a' Khaldéusok, vagy ollykor az Egyiptusbéliek tartatnak elsőeknek, kik a' Rajzoló Mesterségeknek külömb-féle ágait *methodice* űzték. Az bizonyos, hogy valamint e' két Nemzetnél úgy a' Hetrúriabélieknél-is a' szép Mesterségek amaz időkben, melyekre az, a' mit az embereknek igaz történeteikből tudunk, semmi érezhető világosságot nem terjeszt, már virágoztak.

1) STRABO: a' ki felettébb okosan azt jegyzi-fel, hogy a' tudósításoknak leg-régibb gyűjtői a' Görög mythologia által sok valótlanságokra tsábítottak. *Libro 8.*

Ábrahám' idejében a' Rajzoló-Mesterségek a' Kháldéusoknál ki-ütcötték volt már első bimbójokat; és Egyiptusban Sesostri's idejében, ki a' Zsidó Törvény-szerzőnek, Mózesnek, egyy-ídsse volt, az Építő-mesterség nagy virágra jutott volt. Lásd WINKELM. *Gesch. der Künste des Alterthums I. Th. I. Cap.*

Mennyire vitték légyen e' Nemzetek a' Görögök előtt a' szép Mesterségeket, meg nem határozhatjuk. Az Egyiptusbélieknek és a' Persáknak olyan épületeik és ker-tyeik voltak, mellyek leg-alább a' külső pompára és nagyságra nézve mindent fellyül-haladtak, a' mit az-után a' Görögök tsínáltak. És a' Zsidó nép az Ékesen-szőlásból és Poézisból nevezetes darabokat mutathat, mellyek az efféle görög munkáknál régiebbek.

2. §. A' Görögöknél.

Úgy látszik, hogy a' tulajdon-képpen való Görög-Ország a' szép Mesterségeket ama' Kolóniáijtól vette, mellyek Ióniában és Itáliában el-terjedtek. Az Ióniabéliek minden bizonnal a' szomszéd Kháldéusoktól, nagy Görög-Országra pedig a' határos Hetniria-béliektől származtanak. *Statuas Thusci primum in Italia invenerunt. C a s s i o d o r.* A' leg-régiebb görög építésnek maradékai a' régi Poestumban magokon viselik az Egyiptusi ízlésnek jelcét. Sőt még a' Régick' írásiban-is fel-találjuk annak nyom-dokát, hogy a' Poézis a' tulajdon-képpen való Görög-Országra részént Nap-nyúgotból származott légyen, részént pedig Napkeletből, és még az Éjszaki részekből-is.

De jól-lehet a' szép Mesterségek mint kül-földi gyümölcsök plántáltattak-által a' görög földre: bizonyos még-is, hogy ezen szerentsés ég-vonás alatt, és a' tsudálkozásra méltó Görög Elmének dajkálása által, olly szépségre és olly ízre jutottak, a' minéműre más tartományban sem az-előtt, sem az-után fel nem emelkedhettek. Görög-Ország a' szép mesterségeknek valamennyi ágait leg-felségesebb virágzásokban és leg-tökél-letesebb szépségekben látta, és ebben századokig fenn-is tartotta; sőt bizonyságul ezer példákat lehetne elő hozni, hogy azokat egyy ideig igaz tzéllyokra fordította. Mire nézve e' Tartományt a' szép mestersége[k] kivált-képpen való hazájoknak méltán nevezhetni.

Minek-utánna e' lelki és szívbéli ritka adományokkal bővelkedő Nép, szabadságát el-vesztvén, a' Rómaiak' igája alá jutott, a' szép mesterségeknek fénnyek is el-alko-nyodott. A' Rómaiaknak elméjek, kik a' Görög birodalomnak esete után egynéhány százakig a' Világonn uralkodó Nemzet vóltanak, nyersebb volt, hogy-sem a' szép mesterségeknek fénnét fenn-tarthatta volna; jól lehet a' Görög mesterek és műdara-bok közikbe plántáltattak légyen. E' nép az emberi észnek tökéletes állapotásával, mint a' Görögök, soha sem birhatott, mivel *characterében* az első és leg-fontosb helyet az uralkodásra való vágyódás foglalta-el. A' szép mesterségeknek mivelése tehát a' Rómaiaknak *plánumával*, mellyhez tetteiket alkalmaztatták, meg nem egyezett, és így a' tsupa esetre hagyattatott. A' Múzsák Rómába soha sem idéztettek, hanem tsak úgy szenvedtettek-meg, mint oda-folyamodott jövevények.

3. §. A' Rómaiaknál, és a' Római Birodalomnak romladékiból támadott Országokban,
a' XVI. századig.

Úgy látszik ugyan, hogy azokat A u g u s t u s az országlás' *plánumbá* fel-fogadta légyen. De a' belső pezsegés miatt, mely a' szabadsághoz való szeretetnek el-fojtásától a' Rómaiak' elméjében okoztatott, nyughatatlanabbak voltak az idők, hogy-sem a' szép Mesterségek a' görög tündöklést vissza-adhatták volna. A' mi azonn kívül az emberi léleknek erejéből fenn-marada, az mind más tárgyakra intéztetett, mint-sem az elmének pallérozására. Az uralkodó felekezetnek elég dolga volt, hogy hatalmát a' kéznél-lévő külső erőltetések által fenn-tarthassa; azok, a' kik a' le-nyomatást belső háborodással érzették, nem gondolkodhattak egyébről, hanem ezen hatalomnak alattomban való vesztegetéséről; a' harmadik felekezet pedig, mely e' félelmes pezsegésnek nézője vala, tsak azonn volt, hogy az állapotoknak illy mostoha környül-állási között a' lehetséges nyugalomban maradjon. Ezen utolsó felekezetnek kezeiben vala a' mesterségre való elme, és pénzért adatott vala el. Azok, a' kiknek hatalmok még nem eléggé erős lábann áll vala, az el-adó Mestereknek fáradságait arra fordították, hogy a' kéj szerént való uralkodást kellemetességekkel fel-ruházzák; és az ő parantsolattyokra, ama' Nép' részének, mely tsak szenvedő vala, egész figyelmetessége a' szabadságról el-vonattatott, és a' multságokra vezetett. Ebből szükség-képpen annak kell vala következni, hogy a' szép Mesterségek nem tsak igaz tzellyokról el-útasíttassanak, hanem még ama' fő regulájokra nézve-is, melyekenn egész tökéletességek nyugszik, meg-vesztegettessenek.

Ezen időtől fogva tehát napról napra alkonyodának, míg amaz alatsónságra le-dőltek, melyben olly sok századokon által hevertének, 's melyből magokat mind eddig fel nem emelhetik.

Igaz ugyan, hogy ezen egész idő alatt a' külső láttatra nézve néműnémű virágban maradtak; gépelyes része mindenik mesterségnek a' Mestereknek műhelyeikben fel-találtatott, de a' lélek és az íz el-enyészett lassanként belőllek; a' Mestereknek rendgye, akármellyik nemét tekéntsük a' szép mesterségeknek, félbe nem szakadt; a' pogány Istenségeknek le-rontatott templomai helyett egyházak építettek; az Isteneknek és Bajnokoknak státuájik' helyébe a' Szenteknek és Mártiroknak képei tétettek. A' Muzsika a' theátromból a' templomba, és az ékesen-szóllás az Ügyészek' székéről a' prédikáló székekbe vitért. A' szép Mesterségeknek egy ága sem esett-le; de lassanként mind el-hervadtak, míg el-végre olly formákba öltözködtek, melyekből előbbeni szépségeket magunknak semmi módon le nem képezhetjük.

Ollyan volt az ő sorsok, mint bizonyos ünnepléseké, melyek eredettyek' korában fontosok és felséges-tzelűak voltak, lassanként pedig olly szokásokká változtak, melyeknek sem okokat nem adhattuk, sem értelmeiket ki nem nyomozhattuk. Szint' azok voltak ezen időkben a' szép Mesterségek a' régi időbéliekhez képest, a' mik most a' Vitéz Rende a' hajdaniakhoz képest: tsak a' külső jelek, a' pántlikák, és a' tsillagok maradtak-fenn. Ez volt az oka, hogy a' szép Mesterségek nem tsak a' külső szépségre, hanem még a' belső erőre nézve-is meg-fogyatkoztak.

Némelly Könyv-szerzők olly móddal írják-meg a' szép Mesterségeknek történeteit, mely néktünk hihetővé tehetné, hogy egynehány századokig egészen el-veszttek. De ez a' történetbéli valósággal ellenkezik. A u g u s t u s' idejétől fogva egész' X Leo

Pápaig egy század sem volt, melly Poétákat, Kép-írókat, Kép-faragókat, Kő-metszőket, Muzsika-szerzőket, és Néző-játékosokat ne mutathatna. Sőt úgy látszik, hogy a' Rajzoló Mesterségekben imitt amott egy szerentsésb elme, még a' szépségnek és jó íznek a' mesterségekbe való vissza téríttésére nézve-is, próbákat tett légyen.¹ De fáradságának foganttya nem messze terjedett. Valamint az erköltsőknek romlása a' XII és egynehány következő századokban meg-foghatatlan garábitsig le ment, úgy a' szép Mesterségekkel való élés is sokkal mélyebb alatsónságra dőlt, mint a' minőt most magunknak csak képzelhetnénk-is. A' szent és ajtatos könyveknek képeiben, és ama' faragott bálványokban, és metszésekben, mellyekkel a' templomok és prédikálló-szék-ek fel-ékesíttetnck, olly gyalázatos rajzolások voltak, mellyek most még az ollyan helyekenn-is, hol a' leg-gorombább bujaság üzettetik, botránkoztatók vólnának. Hi-hető azonban, hogy ezen bal szokás nem árthatott, mivel a' mesterségnek illyetén zab-szüleménnyei minden *Aestheticabéli* avagy édesgető erő nélkül szűkölködtek.

4. §. A' XVI. századtól fogva mostanig.

E' szomorú vadságnak közepette azonban, meg-hasadt imitt amott a' szép Mesterség-eknek egynehány ágaira nézve a' jobb ízlésnek szürkülettye, a' mint ezt majd idővel, a' Poézisnak és az Építtésnek történeteit röviden meg-írván, elő-adandom. De tsak a' XVI században jött-fel ismét a' világos nap, melly a' maga' fényét a' szép Mesterség-eknek egész környékére ki-terjesztette. Már régen ez előtt figyelmeccsekké tett a' szép mesterségeknek egynehány ágaira némelly Olasz szabad Városokat a' gazdagság, mellyet magoknak a' kereskedés által szerzettek. A' Görög Építtésnek és Kép-fa-ragásnak egynehány darabjai Pízába, Florentziába, és Genuába hozattak; mellyeknek szépségét az ott valók érezni, az-utánn pedig helyel-közzel követni-is kezdték. De még fontosabb foganatúak voltak a' Görög Költésnek és Ékesen-szállásnak darabjai, mellyek nem sokára az-utánn Nap-keletről Olasz-Országba folyamodott Görögök által lassanként ismértecesekké lettek. Itt volt már látni, hogy a' mesterségnek ezen ágaira nézve az ízlésnek gyümöltsei érni kezdenek; a' mi az Olaszokat arra ösztönözte, hogy még azokat-is, a' mik a' többi ágakból imitt amott fenn-maradtak, szomorú romladé-

1) Itt SHULZER illy jegyzést tészen: „Egynehány esztendők előtt Hervordióban IV Henrik Császárnak egy Diplomáját láttam, mellynek petséttyén a' Császár' feje olly szép, mint-ha az első Császárok' idejében metszetett vólna. És a' régi egyházi könyvekben, mellyek Nagy Károlynak 's az ő utánn országlott Fejedelmeknek idejéből valók, olly metszett köveket találai olykor, mellyek nem minden szépség nélkül szűkölködnek. Még ennél-is váratlanabb volt a' tudósíttás egy Tót-származású éjszaki népnek, a' Vendusoknak, kik az-előtt Pomerániában laktak, a' rajzoló mesterségekben való alkalmasságáról. Egy szinte nem rég' közre jött munkában (*Thunman's. Untersuchungen über die Geschichte einiger nordischen Völker. Berlin 1772. 8. Seite 290. 291.*) a' következő tudósíttást olvasom, melly a' Bambergai Püspöknek, Ottónak, régi Életéből van véve: *Stettinben négy templomok voltak. De az egyik ezek közül tsudálkozásra-méltó mesterséggel volt építve és fel-ékesítve. Valamint belől, úgy kívülről a' véső-mester-ségnek műdarabjai látszatnak benne, (sculptura: relievo: Schnitzwerk.) mellyek a' falakból ki-állottak, és emberek, madarakat, 's más állatokat képeztek, a' természetet olly szorossan követvén, hogy az ember majd nem eleveneknek tartotta. A' Történet-író, a' ki ezt beszéli, a' templomot maga látta, és olly Férfiú volt, ki a' Császári udvart ismerte; a' kinek tehát méltán hitelt adhatunk.*”

kaikból ismét elő-keressék. A' Mesterek' ízlése újjolag élesedni kezdett; a' ditséret és ditsósság, melyet némelyek a' régi mű-daraboknak követése által nyertek, a' buzgóságot másokban-is fel-gerjesztette: és így a' mesterségek a' porból ismét fel-emelkedtek, és Olasz-Országból lassanként egész Nap-nyúgotra, sőt még az Éjszaki részekre-is ki-terjedtek. Észre vétetett egy-általlyában mindenütt, hogy a' régi Mesterségnek darabjai a' leg-jobb példák, és hogy ezekhez kell magokat azoknak tartani, a' kik valamennyi szép mesterségek' darabjainak leg-rökéltebb formát akarnak adni. Mivel pedig egyszer-'s-mind a' józanabb Politika nagyobb nyúgodalmat-is hozott az Országokba, mely ezeket állandóbb lábra tette, ez által a' szép mesterségekhez való szeretet-is meg-gyarapodott. Így jutottak ezek lassanként ama' virágzásra, melyben őket most lenni látjuk.

X. ELEGYES DOLGOK.

1.

Böltz Rendelés.

A' NEVELÉS, az egész Polgári Társaságnak talp-köve. Sőt, az térszi, 's teheti tsak, az Embert valóságos *Emberré*. Az Ifjúság a' Hazának leg-főbb kintse. Erre kell tehát az Országló Hatalomnak fő-képpen figyelmezní, gondot viselni. Ha ez el-hagyattatik, helytelen *principiumokra* szoktattatik, vagy mellyékes tárgyakra, 's nem a' Köz-Jónak hasznára, igaz szeretetére intéztetik: oda lessz vele egygyitt az egész Haza.

LEOPOLD – az Országlásnak néhai nagy mestere – jeles példáját adta tavaly ebbéli vígyázó gondoskodásának. Az E g r i Püspöki Lyceumot olly fel-tételek alatt hagyta-meg továbbra, hogy az mind a' taníttásra, mind a' Taníttókra nézve, a' Királyi Oskolákkal mindenben meg-cggyezzen, és a' Kassai Tudománybéli Kerületnek Igazgatójától függjön. –

Vajha a' közönséges Pap-nevelő Házak-is (*Generalia Seminaria*) újra fel-állíttatnának! – Mennyit nem nyerne az által mind a' Haza, mind pedig, és kívált-képpen, önnön maga-is a' R e l i g i o! –

2.

Vallásbéli Túredelem.

IMHOL van a' Keresztényi szeretetnek, 's két ellenkező hiti-valláson lévő Lelki Pásztorok között ritkán találtató szép egyességnak követésre méltó példája:

Meg-halván tavaly egy Abaúj-Vármegyei mező-városnak Plébánossa (ki egyszer-'s-mind V. Esperes és Egri Kánonok volt;) nagy pompával, 's különböző-vallástú számtalan sokaságnak jelen-létében temettetett-el. A' halotti beszédet egy más helységbéli Plébános (név szerént: T. Spáitzai SPÁITZAY LÁSZLÓ Úr) mondotta. Ez a' hív Keresztény, 's a' felebaráti igaz szeretetnek méltó hírdetője, el-bútsúztatván az említett halottat Püspökétől, Káptalannyától, és Kerülete-béli Pap-társaitól, imígy szóllította-meg az ott-való *Református Prédikátort*:

„Ugyan-ide rekesztlek tégedet-is, ezen Város' Reformáta Ns Ekklesiájának nagy-tudományú érdemes Lelki Pásztor! — 'I'izen-egy esztendőig legeltettük egygyütt nyájainkat; különböző mezőkön ugyan, mind-azon-által olly példás egygyesség' 's békességgel, mint-ha egy akolhoz tartoztunk 's egy-féle Pásztorok lettünk volna. Ezt a' tizenegy esztendőt minden vissza-vonás, harag, gyűlölség, és egyenletlenség nélkül töltöttük-el. Ezen egygyes szeretetből kívánom továbbra-is, Ezékiel Próféta szerint: (*Ezech. 34.*) Legeltesd nyájadat *igen bőséges mezőkön, magas hegyeken*, hogy jövendőben-is *zöldellő füviken, kövér legelőkön, a' mennyei Izraelnek magas hegyein nyugodgyanak-meg veled egygyütt!*” —

Valóban, nem kevés dicséret mind a' Halottnak, mind a' Prédikátor Úrnak, mind a' Bútsíztartónak. — Vajha foganatos példa lenne ez sok lelki Pásztorinknak! Gondolnák-meg, hogy az az Isten, a' kinek ők szolgálni akarnak, *Békesség, Szelídség, és Szeretetnek Istene*, ki az ő heveskedésekben, 's ember-társaiknak egymás ellen való gerjesztgetésében, nem gyönyörködhetik! Dolgoznának egygyesített erővel azon kárhozatos szeretetlenségnek szíveinkből való ki-irtásán, melly már több századoktól fogva annyi kárt, annyi veszedelmet árasztott Hazánkra, hogy még ma-is nyög alatta! 's a' mellynek szerentsétlen következéseit soha elegendő-képpen meg nem sirathattya!

3.

Magyar Teátrum.

MELLY nagy haszna légyen a' Teátrumnak, mind a' Nyelv', mind az egész Nemzet' ki-pallérozására, elő-menetelére nézve: tsak az nem tudhattya, ki az illy-féle dolgokról gondolkodni nem szokott; és mind a' régi, mind a' később idők' 's népeknek történeteikben tellyességgel járatlan. Rövideden szóllván: *A' Teátrum a' Nyelknek és Erköltsöknek Oskolája.* — *Nem szándékom, hogy ezt itt bőven meg-mutogassam, 's számtalan okaimat elő-adván, tagadhatatlanná tegyem. Tsak azt a' vfgasztaló újságot akarom közleni: hogy*

Több Ns Vármegyék — szemek előtt viselvén mindenkor azt, hogy kötelesek ők a' Köz-Jónak minden-némű és akár-honnan áradhatandó kárát tehetségek szerint el-hárítani; — fel-írtak Ő Felségéhez, a' Királyhoz: hogy a' Pestenn öszve-gyűllt Teátrumi Társaságnak, melly szép tehetségének már több ízben tsalhatatlan jeleit adta, pártját fogni, 's a' játzsásra illendő helyet adatni méltóztassék. Helyesnek találta ezt a' kérést a' kegyelmes Fejedelem, 's által-küldötte a' Nádor-Ispányhoz; ki mind-azt, a' mivel Hazánknek használhat, szívbéli örömmel tellyesíti.

Hazámnak Fijai! Tí, kik a' Természet' és Szerentse' ajándékiból nagyobb részt vettetek, 's Megyéiteket bölts tanástokkal vezérlitek! Oktassátok, serkentsétek Hazafi-társaitokat. Nyúllyatok minden eszközhez, 's mellyel édes Hazánk' 's Királyunknak javát, ditsőségét, gyarapíthattjátok. Ím', el-siet az idő. Meg-történhetik ma-holnap, hogy hijában lessz minden igyekezet, minden erő. Késő bánat gyöttri osztán szívünket; 's hajdani szép nevünket gyalázat nyomja.

Az Újság-írók, általlyában véve, a' Népeknek majd minden más Írók között leg-többet h a s z n á l h a t n a k. Mivel-hogy ők leg-több-féle emberekről, leg-figyelmesebben, leg-gyakrabban, sőt minden-nap', olvastatnak. De ellenben ugyan-azért leg-többet – á r t h a t n a k-is. Annnyival szorgalmasabb vígyázással kellene tehát igyekezniük, hogy az igazsághoz mennél közelebb jár hassanak, – leg-alább, hogy attól szántt-szándékkal el ne távozzanak.

„Az Igazságnak felséges képe, úgy mond RAYNÁL, mindenkor előttem vólt. Oh szentséges Igazság! Te valál egyedül, a' kit tiszteltem. Hogy-ha lesznek munkámnak még Olvasóji a' jövőendő százakban; tehát azt akarom: hogy, látván, mennyire ki-fejtettem én magamat minden pártos indúlatokból és elő-ítéletekből, ne tudgyák a' tartományt, mellyben szüilettem; ne tudgyák, mi-némű Igazgatás alatt éltem, millyen hívtalokat viseltem, mitsoda hitet vallottam: azt akarom, hogy mindnyájan polgár-társoknak, baráttyoknak tartsanak.”¹

Így kellene minden Történet-írónak gondolkodni; ehhez kellene magokat minden Hír-közlőknek tartani. Erre a' gondolkodásra RAYNÁLT maga a' józan Ész, a' Bóltscség, tanította. Kevesen találkoznak az olvasottabb 's gondolkodóbb emberek közt, kik ebben ő-vele meg ne egyeznének; kik ezt helyesnek, követésre-méltónak, ne talál-nák. Miért vagynak tehát még-is olly kevés számmal, a' kik, történtt dolgokat 's híreket írván, e' nagy embernek példáját követni akarnák? – Nem szándékom, hogy valakit érdekellyek; el-hallgatom igaz okait. Tudom, melly sok akadállyal kell küszködniük, kivált a' mí Országunkban, még azoknak-is, kik külömben a' hízelkedést, tsúszást-má-szást, 's egyéb afféle alatonkodást, lelkekből útállyák. Én azonban, ki e' tárgyról gyakran gondolkodtam, tsekély eszem szerént azt itélném: hogy addig-is, míg majd a' Nemzet és Király ez iránt rendelne, 's e' részben Anglia', Svétzia', 's több más Országoknak bódlog állapottyát mí-is el-érhetnők, talán leg-jobb lenne: ottan 's arról,

1) *L' image auguste de la Vérité m'a toujours été présente. O Vérité sainte! C' est toi seule que j'ai respectée. Si mon Ouvrage trouve encore quelques Lecteurs dans les siècles à venir, je veux qu'en voyant combien j'ai été dégagé des passions et des préjugés, ils ignorent la contrée où j'ai pris naissance, sous quel gouvernement je vivois, quelles fonctions j'exerçais dans mon pays, quel culte je professais: je veux, qu'ils me trouvent tous leur concitoyen, leur ami.”* –

Ugyan-ide tartozik az-is, a' mit a' Budai Deák Újságoknak a múltt esztendőbéli 27. szám alatt költt levelében, a' 224. öld., gyönyörködve olvashatni. Nem kétélem, hogy számosan lesznek Olvasóink közül, a' kik nem tartandgyák haszontalan dolognak, ha azon levél' egynéhány sorainak itt-is helyet adunk. „*Ephemeridum Scripteo veri sit amans, nullis praeiudiciis innutritus; partium studium fugiat; Patriae amor, Religionis vinculum, si vera referenda sunt, exulcent, nullaque Patria, nulla religione se natum autumet, atque adeo toti se vivere mundo credat; illecebras auri auersetur; non succumbat minis; calamum et respondendo et resistendo idoneum; nunquam tamen in inverecondam aut laesivam dicacitatem evagantem, adhibeat; noverit, scripta sua non P a s q u i n i esse tabulam, ad quam famosi adpingi possint libelli; denique semper intonet memoriae eius Symbolum maximi post homines natos Philosophi I. Jacobi ROUSSEAU: V i t a m i m p e n d e r e v e r o. – His principiis instructum esse oportet, ut integer, dignusque sit, qui acta sui temporis ad seros nepotes transcribat. etc.*

a' hol 's a' miről nyilván, egyenesen írunk és szóllanunk, egy vagy más, helyes vagy helytelen, okból 's tekintetből nem lehet, ' nem akarunk, avagy nem bátorkodunk; az ilyen esetekben, mondom, leg-jobb volna: h a l l g a t n u n k. Mert az Igazságot tudva 's szántt-szándékkal meg-sérteni, tulajdon-képpen annyit térsen, mint magát az Istenséget káromlani.

Eggy-általlyában: az igaz-lelkű, betsületes szívű embernek, meg-tílhattyák ugyan (ha azok, a' kik hatalommal bírnak, ezzel szabad kéjek szerént élni akarnak;) hogy e' vagy ama', kedvetlen igazságot *ne írja*, közönségessé *ne tegye*; de semmi-némű emberi hatalom nem kényszerítheti őtet arra, hogy *ezt* vagy *amazt írja, hírtelhye*.

B.

XI. TUDÓSÍTTÁS A' LEG-RÉGIBB MAGYAR GRAMMATIKÁRÓL.

GRĀMATICA HVNGAROLATINA IN
usum puerorū recēs scripta Ioanne
Syluestro Pannonio autore.

De noua, apud nros, beneficio Principis nri,
imprimendi arte ad Iudenes Hexastichon.

Quisquis ī hoc ludo studijs incūbis hōestis,
Haec noua quae cernis iā cape dona libēs,
Progressum spondēt studiorū nanq; tuorū,
Diues quae nunq Pannonis ora tulit.

Atq; tuo meritas noctesq; diesq; referre
Ne cesses grates qui exhibet ista, Duci.
NEANESI, An. 1539. die 14 Iunij.

Ez ennek a' nagy ritkaságú Könyvnek egész titulusa. Nyóltzad részben, hat árkusokból áll; igen jó, tiszta, erős papirosra vagyon nyomtatva, úgy hogy szintén a' Hollandi-aival vetélkedik. Sem a' levelek, sem azoknak lapjai számokkal nintsenek meg-jegyez-terve, sem az árkusoknak számai betűkkel nintsenek a' Könyv-kötőknek kedveként meg-béllyegeztetve. Ez a' Könyvetske úgy el-enyészett a' Hazában, hogy senki, tudomra, arról e' mai napiglan sohol még tsak nem-is emlékezett. Láthatnyuk nyilván azért vagy tsak e' példából, hogy a' pogányoknak gyakori iszonyú pusztítások, és

1) Lásd a' II-dik Negyedben, a' 127-dik oldalon; hol ebbéli vélekedésünket bővebben ki-nyilatkoztatuk.

magunk között esett visszázkodásaink, egymás ellen való kárhozatos sok rendbéli törekedéseink miatt számtalan jó Könyveink úgy el-ritkúltanak, hogy akármely drága árron sem szerezhettük-meg; sőt azok közül némelyeknek még tsak emlékezetek sem maradt-fenn közöttünk.

Silvester János volt e' Magyar Grammatikának szerzője, a' ki *Szinir-várallyán* született, Szathmár Vármegyének Nagy-Bányához három mértt-földnyire fekvő mező-várossában, melly azon időben *Perényi János*nak birtokában volt. Hallván *Luther*nek és *Melanchton*nak jó híreket, meg-házasultt ember korában azoknak hallgatásokra tanulás' kedvéért 1534-dik esztendőben *Vitte[m]bergába* ment, és az oda-való fő anya-oskolának Jegyző Könyvébe a' maga' nevét ekképpen írta-bé: *Ego Joannes Sylvester, aliter Erdőssi, subscribo legibus Studiosorum Nationis Hungaricae, Vitte[m]bergae commorantium*. Onnét idő-múlva a' szép tudományokkal, 's a' Zsidó és Görög nyelveknek tudásával meg-rakodva a' Hazába vissza-tért. De mint-hogy a' még itt-honn bé-szívott, meg-újított, vagy jobbított Vallásbéli tudománynak magvát imitt 's amott ő-is több társaival együtt szerte-szélllyel hintegette, egy bizonyos helyben maradása nem lehetett: míg nem osztán utóllýára Gróf *Nádasdi Tamás*nak, az Ország' Nádor-Ispánnýának, *Új-Szigeth* nevű várossában, a' mellyet ő Görögül *Neanezis*nek nevezett, bátorságos menedék-helyet talált volna.¹ Itt elősször a' Bán' engedelmeiből az alatonabb gyermeki tudományokat tanítgatta; fáradhatatlan szorgalmatossága által lassanként jó oskolát állítván-fel, nem sokára nagy-készületű Oskola-házat-is építtetett kőből a' nevezett Úrnak parantsolatyából a' maga' költségén. Ekkor itt írta *Silvester*a' tanuló Ifjúságnak számára a' fellyebb meg-írtt Magyar Grammatikát 1536-dik esztendőben, a' mint Könyvének eleibe függesztett, és Oskolába-járó *Theodorus* nevű szülött édes fíjának ajánlott levele bizonyította. Azonban ez a' Professori ember az Új Testamentomot-is született Magyar nyelvünkre által-fordítván, mint-hogy Udvari papságnak viselésére-is méltóztattatott volt, könnyen meg-nyerte említett nagy-lelkű Urától, a' Bántól, és ennek hitvessétől *Kanisai Orsolyától*, hogy Új-Szigethen Könyv-nyomtató-műhely állíttatnék-fel, mint a' mellynek nem-létele miatt az egész Haza mind ez ideig nagy szükségét látott, és a' meg-világosodásra nézve nagy kárt-is vallott. Ebben a' leg-első új *typographiában* jött-ki leg-elősször-is ez a' mi Magyar Grammatikánk 1539-dik esztendőben; az az-után következett 1541-dikben pedig az Új Testamentomnak Magyar nyelvre ugyan ő általa lett fordítása *A bá d y Benedek*, tudós Pap' és egyszer-'s-mind Könyv-nyomtatónak vigyázása alatt; a' mellyről más helyekenn ez-előtt már bőven emlékeztünk volt.

Midőn a' Grammatikának minden természeti tulajdonságit elő beszéllette volna, ezt Deákúl *Litteraturának*, Magyarúl pedig *Betűkről való tudománynak* nevezi. Nem

1) Ez az *Új-Szigeth* nevű Város Vas-Vármegyében *Sárvár* mellett volt; a' mellynek oldalát egy felől a' Rába' vize, más felől Geme mossa. Ez Nádasdi Tamásnak állandó mulató helye lévén, azt sűrűn plántált erdőkkel, gyümölcsös és virágos kertekkel, kies sétáló helyekkel, és egyéb gyönyörködtetésekkel gazdagon fel-ékesítette, egyszer-'s-mind a' Várat-is régi romladozásiból ki-vévén, új erős sántzokkal, kő-falakkal, és bástyákkal meg-erősítette, el-annyira, hogy 1532-dik esztendőben a' Törökök meg nem vehették, 's kénszerítették szégyennel állóla el-menni. Így beszéli ezt *Silvester* e' Grammatikájának egyjik levelén.

ereszkedem én most olly mélyen belé, hogy *Silvester* János a' Magyar Nyelvet e' Grammatikájában renddel minémű Regulákba szedte és foglalta légyen össze; mert az itten tzielomon kívűl igen sokra terjedne-ki. Méltó vólna ezt a' drága ritkaságú könyvet újra ki-nyomtattatni. Nyelvünkre, sőt egyéb okokra nézve-is, sokat lehetne belőle tanulni, annyiival-is inkább, hogy széllyel ez írásában nyilván-valóvá tette, hogy a' Magyar Nyelvnek melly nagy szoros meg-eggyezése légyen a' Zsidó nyelvvel, és példákkal egyszer-'s-mind meg-is mutogattya azt; azonban még a' Görög nyelvből-is e' tekintetben sok dolgokat világosított-meg. Egész gyönyörűség ezt a' nyelvünkre tartozó régi írást meg-olvasni, a' mellyből világoson ki lehet még azt-is hozni, hogy senki egyy igaz és valóságos Magyar Grammatikát nem írhat, hanem-ha a' Zsidó és Görög nyelveket jól érti; sőt kevés igazítással ebből lehetne egy tökéletes Magyar Grammatikát, a' mi időnkhez képest kevés munkával alkalmaztatva, a' Magyar Haza' számára készíteni.

Úgy látszik, hogy *Silvester János* még talán az Ó Testamentomot-is fordította légyen Magyar nyelvre, a' melly ugyan világosságra nem jött; mert a' Móses' Könyveiből, és több Proféták' írásából számos Szent Írásbéli egész helyeket elő-hoztatva olvasunk ebben az ő Magyar Grammatikájában: tsak egyyet írok ide le, a' mellyből tessék-ki mind fordításának illendősege, mind pedig az akkori Magyar írásnak formája. Joel Profétának II: 28, 29. v. így vagyon fordítva: Es lisen az utolsó napokban, az Isten monga, ki fogok ötneni az én lelkemből minden testre, es profetálni fognak az tő fiaitok, és az tő leanitok. Az tő iffiaitok látást fognak látni, es az tő ünéitek álmat fognak látni. es bizonauál az napokban ki fogok ötneni az en lelkemből az en szolgálaimra, es az en szolgáló leanimra, es profetálni fognak.

Végezetre el nem múlathatom, hogy a' melly Deák Verseket Theodorus fijának írt volt, ide ne helyheztesen egésszen:

Ad THEODORVM filiū Carmē Endecasyllabū.

Sub luna genito noua, nouum nunc
 Nato, prodit opus nouo, nouum sit
 Vt munus pueris, nouo sub anno
 Qui formam studij nouam sequuntur –
 Vt dictat schola quam nouam, nouellis
 Erexít pueris, in urbe noster
 Princeps quae noua, dicta, quod sit inter
 Curuos, Insula, fluminum recessus.
 Quin tu nate, nouum, precamur, ut sis
 In Christi populo nouo, per orbem,
 Coecas, pellere quod queat: tenebras
 Astrorumque ducem pijs, oriri
 Curet pectoribus, tenelle, sydus.

Az illy tsekélységekben magokat gyönyörködtetőknék kedvéért írtam Debrezzenben Szent Mihály' havának 8-dik napján, 1792.

Dr. WESZPRÉMI ISTVÁN.

XII. A' MAGYAR KORONÁRÓL.

IV-dik Elmélkedés.

A' *Hadi Történetek* nevezetű Bétsi Magyar Újságoknak Íróji a' közelebb el-múltt Novembernek közepe táján a' Magyar Koronáról ismét egy különös tudósíttást hirdettének-ki, mellyet valamelly nevezetlen Hazafi tett-fel e' végett; 's mellyben azt kívánta értésünkre adni, hogy a' mostan el-múltt Török háborúnak alkalmatosságával Bukerestben, Oláh Ország' népes Várossában, Fő Hadi-Vezér' Koburg Herzeg' szállásán látott-e? avagy talán tsak hallott lenni egy olly nyóltz-száz esztendő's Görög Historikus Könyvet, mellyben a' mí szentséges Koronánknak formája le-rajzolva, alkotmányja pedig le-írva találtatik; a' mellyel régenten egy valamelly Görög nevezetlen Császár, egy nevezetlen Magyar Hertzeget meg-ajándékozott, midőn Kereszténnyé-lételekor eggyetlen-egy nevezetlen Leányát annak feleségül adta, és egyszerűs-mind Magyar Országhoz tartozó minden ő jussáról örökösen le-mondott volna. Ez a' bizonytalan Históriátka, a' mint látszik, tsupán tsak arra mégycn-ki, mint-ha mondotta volna a' nevezetlen Hír-mondó, hogy látta, vagy halotta volna ő nem régiben, hogy a' velős kontz a' maga' feje felett erre, vagy amarra sebessen keresztül által repült volna. Nem kevés gyalázattyokra szolgálna az a' Magyar Országi Tudósoknak, ha minden Görög Histórikusoknak nyomtatásban világra ki-jött munkájikba mind eddig bé nem tekéntettek, és annak a' nevezetlen Tudósíttónak a' Koronáról fellyebb-cm-lített beszédire reája nem akadtak volna.

De míg ez a' Bukeresti Görög Historikus, Koburg Hertzegnek hathatós közben-járása által, Oláh Országból hozzánk el-érkeznék: lássunk mí e' tekéntetben némelly bizonyosabb dolgokat, a' kezünkön forgani szokott Görög Írókból. Talán szintén annak a' szagát érzette-meg az érdemes Tudósíttó, a' melly *Scylices Curopalata*, a' XI-dik Százban élt Byzantiumi Görög Író, beszéll a' maga' munkájának éppen tsak nem végezetén, hogy midőn *Nicephorus Botaniates* hajdani Görög Császár, a' ki Dukás Mihályt Császárságától meg-fosztotta, a' Duna-melleyéki tágas térségeken lakozó Scytháknak két hatalmasabb tsordájitól (horda) *Patzinatzesektől*, és *Comanusoktól* gyakran háborgattatnék, osztán velek meg-békélvén szövetséget szerzett; azon frígy-kötésnek meg-erősítésére a' Magyarok' Királyával-is öszve-barátkozott, kit a' Görög Író Κεῦαλης Ουγγαρίας *Ungarias Kralesnek*, az az, Magyar-Ország' Králessének nevez; és íme az így-nevezett Magyar Ország' Királyával kötött szövetségnek örökös fenn-tartására a' maga' nénnyének leányát *Synadenét* feleségül ajánlotta, sőt nékie-is adta; vele-is élt házasságban szintén a' Királynak haláláig; ekkor osztán ez a' *Theodulus Synadenes* származott *Synadene* nevű Magyar Királyné vissza-tért Byzantiumba a' maga' születése' földére. Jól-lehet *Scylitzes Curopalata* ugyan a' Magyar Királynak nevét itt nem említti; hanem tsak *Ungarias Kralesnek*, az az, Magyar Ország' Királyának nevezi: de *Bonfinius*, Magyar Országi Historikus, Második Tizedének harmadik Könyvében ugyan-azon Királyt, a' kivel Nicephorus öszve-szövetkezett, világosan *Geyzának* mondgya lenni. De eggy-általlyában nem-is lehet külömben lenni e' dolognak; mert *Nicephorus Botaniates* Imperator, *Geyza* Magyar Király, és *Scylitzes Curopalata* Historikus-is, mind

hármán éppen egy időben együtt éltenek, ha az esztendőket az esztendőkkal szorosan egybe-vertyük.

Ezek szerint Görög Országi Leány lévén *Geyzának* felesége, még pedig, a' mint fellyebb láttuk, *Nicephorus Botaniates* Görög Császárnak igen közléről való rokonnya: nem tsuda tehát, hogy Koronánkon *Despotes*nek neveztetik *Geyza* Királyunk. Mert ugyan-is annak alsó karimás kerfletén a' Királynak Képe alatt, így folynak sorjában szóról szóra az ígék: Γεοβιτζα Δεσποτης πιστος Κρολης Τουρκιος azaz: *Geobitzza* (*Geyza*) *hív*, vagy *hűséges Despotes, Turciának* (Magyar Országnak) *Királya*.

A' Ducas nevezetű Császároknak idejekkora a' Konstantinápolyi Udvarnál a' *Despoták*' titulussa volt a' leg-első Méltóság az Imperatoroké után, jól-lehet ők semmi hívtalt nem viseltenek légyen-is, mint a' XV-dik Századtól fogva az *Arany-gyapjas Vitézek*, és az az-után elő-állott egyéb fényes tziemerű Rendei, mind e' mai napiglan szoktanak lenni. Illyenek voltak többnyire a' Császároknak fiai, atyafijai, vejei, és egyéb rokoni. Vagyon kezünknel *Romanus Diogenes* Görög Császárnak illy Görög fellyűl-való-írással egy régi pénze: ΡΩΜΑΝΩ ΔΕΣΠΟΤΗ ΤΩ ΔΙΟΓΕΝΕΙ az az, *Romanus Diogenes Despotes*; melly akkor veretett, midőn *Constantinus Ducás* Császárnak Özvegyét, ama' szerentsétlenül-járt Ducás Mihály Imperatornak Annját, *Eudociát*, feleségül el-vette, és az egész Napkeleti Birodalomnak igazgatásában annak társává, *Corregensévé* lett: még *Alexius Comnenus*nak ideje után-is mindenkor előbb-valók voltak a' *Despoták* még a' *Sebastocrater*eknél, és *Caesar*oknál-is, az az, a' második és harmadik Fő Uralkodóknál-is. Az illy *Despotáknak* szokott meg-koronáztatását, nem különben koronájoknak formáját, alkotmányát, ékességét eléggé elő-beszéli *Codinus* Görög Historikus, a' Konstantinápolyi minden viselt Hívtalokról írott munkájának XVII-dik Könyvében.

Despota senki nem lehetett, hanem-ha Konstantinápolyban lévén lakozása, az *Imperator*nak jelen-létében nagy pompával meg-koronáztatott volna; ha pedig valaki *Despotesi* méltóságra emeltetett az *Imperatorok* által annak távol-létében, akkor a' *Despotesi* Koronával-is meg-ajándékoztattott. Illyen *Despoták* voltak *Peloponnesus*nak, *Aetoliának*, *Epirus*nak, *Serviának* *Despotussi*; illyen *Despóta* volt *Chaganus*, a' Hunnukok' Vezére, *Theophilactus Simocattának* tanú-bizonyosága szerint, a' hetedik Könyvében; illyen volt *Boësilás*-is Mysiának *Despotesse*, *Cantacuzenus* első Könyvének bizonyoság-tétele szerint; de nevezetesen közelebb illyen *Despotes* volt *II-dik Geyza* Magyar Ország' *Királya*-is, Szent Lászlónak testvér bátyja, a' mint e' Koronánkon lévő világos *Inscriptio* bizonyítja, a' melyet most mindgyárt amott fellyebb le-íránk.

Ezek szerint, mi lehet hihetőbb dolog, hogy *Geyza* el-vévén feleségül *Synadenét*, *Nicephorus*nak közléről való rokonnyát, ezen *Despotesi* méltósággal ötet-is meg-tisztelte, és *Felségesi* titulussal Βασιλεία ὤ Μαiestas Vestra, nevezettel illette; és egyszer's-mind ezen fő-méltósághoz köttetett *Despotusi Koronát*-is hozzá a' Császár meg-küldötte, annyival-is inkább, hogy világoson írják a' Historikusok, hogy *Geyzával* frígyet kötván a' Görög Imperator, annak ajándékokat-is küldött bizonyosan. Ha vallyon *Synadenére*-is, *Geyza* Királynéra, mint a' Görög Imperatornak hűgára, által-szállott volna ez a' *Despotesi* fő-méltóság, mivel még az Asszonyi Nemmel-is közöltetett volt az többnyire, és *Despoenáknak*, sőt *Basilissáknak* hívtattak, arról semmi bizonyost most mondani nem tudunk.

Olvassuk-meg figyelmetesen az említett *Codinus Curopalates*nek, a' Görög Udvari Hívtalokról egybe-szedett Könyvének XVII-dik részét, minéműek szoktanak többnyire lenni a' Despotáknak számokra készítettett Koronák, mind formájokra, mind egyéb ékességeikre nézve: különös szép meg-eggyező hasonlatosságot találunk mind a' két fél között, ha nem tökéletesen-is; mivel-hogy amazok-is hol egy, 's hol más tekintetekre nézve az időknék forgások szerint változhattanak, *Codinus*-is a' Despoták' Koronájának Le-írója mint egy három-száz esztendőkkel élt későbbben Geizánál; azonban azt-is ki tudná meg-határozásképpen nekünk elő-számolni, minémű változásokon, tsínosgatásokon mehetett-által ez a' mí szentséges Koronánk közinkbe lett érkezése után; leg-alább-is a' két felc-más Görög és Deák *Inscriptiókból* világosan ki-tetszik, hogy a' két egymástól különböző Napkeleti, és Napnyúgoti Nemzetségek' tudós Mestereiknek kezeken fordúlt az meg, az időknék különböző szakasszaikban.

A' fellyebbeknek elő-adásokból, már azt-is világosabban által-érhetjük, mitsoda Korona lehetett az, melyről a' mí Historikusaink' beszédgyek szerint, *Szent László* álmódott volt akkor, midőn *Salamon* Királlyal a' *Vátsi Erdő* mellett, a' két pártos atyafiak meg akarnának ütközni, azt hírlelvén a' magok' táborában ama' mindent könnyen el-hívó Nép előtt, annak bátorítására, hogy látott volna *László* egy *arany koronát* az Égből le-szállani Geizának fejére; holott már akkor jelen volt a' Konstantinápolyból küldetett *Despotesi Korona*, a' mellynek oldalán Geizának mind tulajdon Képe rajta szemléltetik, mind Neve rajta olvastatik; azért néki bízakodván az a' vak-buzgó Nép ez által a' ditső álombéli beszéd által, győzedelmet-is vettek *Salamon* Királyonn, egyszer-'s-mind a' költött álom-is osztán bé-tellyesedett. Mert nem sokára a' véres ütközet után *Geiza* Székes-Fejér-Várott meg-is koronáztatott azon Égből le-szállani mondatott Angyali Koronával, mint-hogy az elébbeni *Szent Istvánnak* rendes Koronája már ez előtt jó idővel *Rómába* el-vitetett volt, *Hetedik Gergely Pápnak* hiteles tanú-bizonysága szerint. – Ah bizonynyára! Országunknak ezt a' régi drága kintsét kellene nekünk a' szentséges Atyának engedelmeiből Rómában a' *Gazophiliatumban*, Kíntartó-házban, fel-kerestetniünk, és kezünkhöz kerítenünk! – Reménylünk, így öröldik-ki osztán még valahára a' tökéletes valóság. – De azonban el-várjuk ezen beszéduinkre, mit fog nekünk ama' nyolcz-száz esztendő's *Bukeresti* Görög Historikus mondani. – Debretzenben, 21-dik Decemberben 1791.

V-dik Elmélkedés.

NE távozzunk-el messze a' mí szentséges Koronánktól; jertek, Atyámfia! nézzük-körül még továbbá-is azt gondos figyelmetességgel: bizonynyal ő maga téssen önnön magáról leg-hitelesebb tanú-bizonyságot; tsalhatatlan jelekből ki-nyilatkoztatta a' maga' eredetének valóságos idejét. Mint-hogy tudniillik *Ducás Mihály* Görög Császárnak, és ennek Fijának az Ifjú *Constantinus Porphyrogenitus* Imperatornak, és *Második Gejza* Magyar Királyunknak valóságos Képcit, és neveit szemlélteti magán: ezzel nyilvánságoson értésünkre adta azt mí-neküink, hogy azon egy időben együtt élt három uralkodó Fejedelmeknek idejekben készítettett volt az a' Napkeleti birodalomban. Ha ugyan-is újabb vizsgálódásra vesszük még egyszer e' tekintetben ezt a' fenn-forgó dolgot; és valóban gondos szemekkel *Szent Koronánkra* reá-tekintünk: azontúl egyszeribe mindgyárt szemünkbe tűnhetik, és egy meg-tekintéssel nyilván

által-láthatjuk; hogy a' melly tízmeresen a' mí Idvezítő Urunk' *Jésus Kristusnak* dicső Képe szemléltetik előlről szem-közt a' Koronának homlokán: szintén olly tízmeresen vagyon *Ducás Mihály* Görög Császárnak-is a' Képe ellenben gondolván hátúlról a' tarkójánál le-festve. Láttuk ugyan-is előlről a' *Jésus Kristust* Királyi székből ülven egy egész pólttzal fellyebb-emeltetvén helyheztetve lenni; és Királyi trónussának szintén alsó számolyánál egy egész gráditsal alább balról a' *Gábrriel Árkangyalnak*, jobbról pedig *Mihály Árkangyalnak*, és ezek után azon alatsorban mind két oldalról a' több Szenteknek, Szent *Demeternek*, *Sz. Györgynek*, *Sz. Kosmának*, és *Sz. Dománnak* Képeit szemléltetni, annak világos ki-ábrázolására, hogy a' *Jésus Kristus* olly mindenek felett fel-magasztaltatott mennyei Felség, ki még az Árkangyaloknál, a' Szenteknél, és minden mennyei Karoknál fellyebb-való; és ezek mindnyájan az ő trónussának számolya körül szakadhatatlanul udvarolnak. Hasonló-képpen ha már meg-tekintjük a' Koronának hátúlsó részét-is azon gondossággal, ott találunk három uralkodó Fejedelmeket egymás mellett sorjában, *Ducás Mihályt*, *Constántinus Porphyrogenitust*, és *Geyzát*; a' hol-is jobb kézről *Constántinus*, bal felől pedig *Geyza* foglaltanak magoknak helyet: de már *Ducás Mihály*, mint akkori uralkodó Görög Imperator, ezek között középből hasonlóul egy egész pólttzal fellyebb-emeltetett helyen Császári trónussában egész majestással, 's méltósággal el-fel-helyheztetetnek lenni szemléltetik, nyilvánoságos jeléül, hogy ő volna az, és nem más, a' ki akkor a' Napkeleti birodalomban felségesen uralkodnék, midőn ez a' Korona készítették. És így ezen mostan le-írt két rendbéli tízmeres ki-ábrázolásokkal, mind a' *Kristusnak* mennyei királysága előlről: mind pedig egyszer-'s-mind *Ducás Mihálynak* a' Görög birodalomban való földi uralkodása hátúlról a' Koronán, mintegy tűkörben, világosan elő-adattatnak.

Nagyobb világosításnak okáért ide járul az-is még itt másodszor, így lévén Koronánkra *Ducás Mihálynak* Képe mellé annak egész titulussa fel-metszetve: *Μιχαήλ ὁ Δοῦκας ἐν Χριστῷ πιστὸς Βασιλεὺς Ρωμαίων Ducás Mihály Rómaiaknak a' Kristusban hűséges Királya*, vagy *Imperatora*, ezzel a' szóllásnak formájával, hogy *ἐν Χριστῷ a' Kristusban* mondatik *Rómaiak' hűséges Királyának* lenni, azzal nyilván az adatik-elő, hogy *Ducás Mihály* akkor életben-lévő uralkodó Császár volt, midőn ez a' Korona készítettet. Mert valamint nálunk a' Napnyúgoti Országokban ez vagy amaz uralkodó Fejedelmek, ezen szóllásnak formája szerént *Dei gratiâ, clementiâ, Istennek kegyelmességéből Királyoknak* vagy *Császároknak* lenni mondattatnak az örök emlékezetre tartozó Írásoknak eleinn; akkor az alatt, az életben-lévők érttetnek mindenkor: a' szerént volt a' Görög Birodalomban-is a' dolog, hogy midőn ez vagy amaz a' *Kristusban* mondatott *Rómaiaknak hűséges Királyának* lenni; annak akkor szükséges-képpen életben kellett lenni.

De mivel érdemelhetette azt a' mí Geyzánk, hogy *Ducás* mellé olly közel helyheztetetnék a' Koronának alsó karimáján? Ő *Ducás Mihálynak* eleitről fogva jó-akarója, sőt jó barátja volt; nevezetesen midőn *Salamon* Király a' Görög birodalmat háborgatta, 's pusztította, vele különös szövetségre lépett: sőt annyira meg-kedvellette *Geyza* a' Görögök' barátságát, hogy még Görög fő nemzetből származott *Synadene* nevű Leányt hozott Konstantinápolyból magának feleségül; a' kivel szintén halál-ig is élt: Mint jó barátját, mint hűséges szövetségessét a' Császári Udvar annyira meg-tisztelte, hogy

még az Imperatorok után mindgyárt leg-főbb, 's leg-elsőbb méltósággal, felséges *Despotesi titulussal*-is meg-ajándékozta, a' mint ezt a' Képe mellett való fellyírl-írás ekképpen bizonyította: Γεωβίξα Δεσπότης πιστός Κράλης Τουρχίας, az az: *Geobitza* (Geyza) *hűséges Despotes Turciának* (Magyar Országnak) *Királya*. Nem tsuda tehát, hogy Geyza Királyunknak olly tisztességes hely adatott a' Görögöktől Szent Koronánkon.

Ducas Mihálynak jobb keze felől pedig, a' mint mondánk, alatonabb helyen *Constantinus Porphyrogenitusnak* Képe vagy on illyen körülötte való írással: Κωνσταντίνος Βασιλεὺς Ῥωμαίων ὁ Πορφυρογένητος, az az: *Constantinus Porphyrogenitus Rómaiaknak Királya*, vagy *Imperatora*. Hogy pedig ezenn a' *Constantinus Porphyrogenituson* ellene-mondhatatlanul *Ducas Mihálynak* Fija, az Ifjú *Constantinus Porphyrogenitus* értessék: nyilvánságosan ki-tetszik *Psellus Mihálynak*, az Attya' *Praeceptorának*, és Udvari Fő-Tanátsosságának azon Orvos Könyvéből, a' melyet *Constantinus Porphyrogenitusnak*, mint tanítvánnyának ajánlott illy Görög homlok-írással: Ἰατρικὸν πρὸς Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον. *Medicinale ad Constantinum Porphyrogenitum*, az az: *Orvosi tudomány, melyet Constantinus Porphyrogenitusnak ajánl Psellus Mihály*. Ebben minden-féle nyavalyák le-íratnak, és orvosoltatnak. Egész képtelenség volna tsak gondolni-is, hogy *Psellus* ezen Orvosi Könyvet *Constantinus Porphyrogenitusnak*, a' *Leo Sapiens'* Fijának ajánlotta volna, ki az-előtt közel más-fél száz esztendővel élt; vagy ama' nevezetes *Constantinusnak*, a' ki *Basiliussal* egygyütt uralkodott; avagy pedig *Constantinus Monomachusnak*; mert ezek-is jó darab idővel éltenek annak-előtte, és sohol-is semmiféle Íróknál *Porphyrogenitusoknak* egygy-általában nem neveztetnek.

Vóltanak ugyan a' *Ducások'* familiájából három *Constantinus* nevű Császárok, kik mind közel egymás után, egy darab idő-tájban éltenek, és uralkodtanak: az első vólt az öreg *Constantinus Ducas*, Mihálynak Attya; második vólt a' Mihálynak testvér öttse; harmadik a' Mihály' Fija, a' szóban fenn-forgó *Constantinus Porphyrogenitus*: de ama' kettő közül egyik sem mondathatik *Porphyrogenitusnak*. Mert az öreg *Constantinus Ducas* lévén a' leg-első, ki a' maga' familiájából Császárságra emeltetett, a' Fija-is *Constantinus* még Császársága előtt született, és így egygy-is a' Császárnéknak szülésekre rendeltetett *Porphy* nevezetű szülő-palotájában nem születtethetett, hogy *Porphyrogenitusi* nevet viselhetett volna, akármelleyik-is *Constantinuson*, a' *Ducás* Mihály' Fiján kívül; a' kit *Alana Maria* a' meg-nevezett *Porphy* szülő-szobában hozott e' világra; a' honnan ő azonntúl *Porphyrogenitusnak* kezdett hívatatni; az egész Birodalomban-is az alatt a' Név alatt kiáltatott-ki *Imperatornak* még kisdéd-korában.

De vallyon nem nagy képtelenség volna-e még tsak gondolni-is, hogy a' Koronánkon lévő *Constantinus Porphyrogenituson* akár egyik, akár másik *Constantinus* értettesék, a' ki *Ducás* előtt élt? hiszen, nagy betstelenség lett volna *Ducás Imperatornak* lába-zsámolyához olly alatonsságba helyheztetni akármelleyiket-is, kivált *Constantinust*, a' *Leo-Sapiensnek* Fiját, a' ki melly sok szép drága munkákat írt: meg-gondolván még azt-is azonn-kivül, hogy azok is mind egyyenlő Császári *majestással* uralkodtanak. Ez-okáért a' *Ducás* Mihály' Császári székeinek lába-zsámolyánál talponn-udvarló *Constantinus Porphyrogenituson* nem egyéb, hanem a' Császárnak neveletlen Fija, az úgy nevezett Ifjú *Constantinus Porphyrogenitus* értettethetik.

Ide fog az is méltán tartozni, hogy, a' fellyebb-említett *Psellus Mihály* ki lett légyen, két vagy három szóval emlékezetet tegyünk. *Konstántzinápolyban* régi nevezetes

törzsökös familiából vévén eredetét, annyira ment a' tisztességes tudományoknak tanulásában, hogy e' mai napiglan éltt minden 'Tudósoktól példa nélkül szélesen ki-terjedő, és éles-elméjű bölt Férjfiúnak lenni közönségesen tartatik, a' ki minden ki-gondolható tudományokhoz egy-aránt értett; mint-hogy még az időben, mint mai naponn, a' 'Tudományok ama' négy nevezetes *Facultás*okra nem valának fel-osztatva: az tartatott akkor igazán Tudósnak lenni, a' ki mind a' négy Fácultásokban, és annak minden ágazataiban egyaránt jártas-költés lehetett: ekképpen hogy *Psellus*-is nagy *Theologus*, nagy *Philosophus*, nagy *Medicus*, nagy *Jurisperitus* egyaránt volt légyen, minden rendbéli számtalan sok tudós munkáji bizonyítták, a' mellyeket *Vossius*, *Cave*, de kivált *Allatius* hosszas renddel elő-számlálnak; és már vagy nyomtatásban ki-adattattnak, vagy pedig még tsak kéz-írásban Európának fő Könyvtárházaiban szélllyel imitt 's amott hevernek.

Jó idején ez a' tsuda-nagy tudományú Ember a' Császároknak Udvaraiba bé-avatozván, *Constantinus Ducás* Császár ötlet a' Fijának *Ducás Mihály*nak tanító Mesterévé tette; a' kinél annyira bé-színlette magát, hogy ő annak titkos tanátsossa-is lévén, idővel még mostoha Attyát-is *Diogenes Romanust* a' Császárságból annak tanáts-adása szerint le-vetkeztette; az édes Annyát *Eudociát* Klastromba záratta; magát pedig Ducás Mihályt, az Attyának testamentoma szerint, azoknak helyébe a' Császári Székbe ültette: egy szóval mondván, *Ducás Mihály*nak uralkodásában mind keze, mind lába, szeme, füle, szája, sőt többnyire esze-is tsak *Psellus* volt. Mint-hogy azért *Psellus* nélkül az *Imperator* legkissebbet-is alig tselekedhetett: ezek szerint nyilván a' Koronánknak eszközlő Mestere-is *Psellus Mihály* volt; mint a' ki az azonn lévő drága Kövekről-is egész Könyvet írt, ilyen titulus alatt: *Nomenclator gemmarum, quae in usu sunt, et earum usus in Medicinis*. A' drága Kövekről, és azoknak orvosi hasznairól. Görögből Deákra *Ancantherus* Orvos fordítván, *Othomarius* ki-nyomtatta 1594. 8. Ezen Könyvből *Psellus*nak nyilván ki-tetszik, hogy ő nagy *Juvelier*, drága Kövekkel bánó tudós Mester-is volt: azért el lehet mondani, hogy azokat a' Koronánkon lévő számos drága, rész szerint *Rubin*, rész szerint *Safir* Köveket, és még számosabb *Orientalis Gyöngyöket* talán *Psellus*nak újjai rakták oda olly mesterségesen; annyival-is inkább lehet így gondolkodnunk, hogy hasonlóúl más két Könyveket-is írt a' Köveknek mindenféle nemeiről, és minéműségeiről; *Maussacus Jakab* Görögből Deákra fordítva mind a' két nyelven ki-adta *Tolosában* 1615. 8. sőt még az *Alchimiáról*-is írt *περί Χρυσσοποιου*, Az Arany tsinálásnak mesterségéről való *Tractát*, Görög és Deák nyelven ki-nyomtatódva *Pádúdban* 1572. 8. Az Egek' vizsgálásáról, tsillagok' forgásáról, *Dioptricáról*, *Catoptricáról*, és egyéb mélylységes tudományiról, és *Oraculumiról* a' Káldéusoknak, egész Könyveket szerzett volt.

A' fellyebb-említett Orvos Könyven kívül írt *Psellus* még más Orvosi Könyveket-is, úgy-mint: 1.) *De victus ratione, deque facultatibus, et succi qualitate alimentorum Libri duo*. *Valla György*' fordításából. *Venet*. 1498. fol *Colon*. 1526. 8. és *Basil*. 1557. 8. *Constantinus Ducás* Császárnak vagyon ajánlva. 2.) *Σύνταγμα περί Τροφῶν συνάψεων*. *Syntagma de alimentorum viribus*. Az Eledeleknek hasznairól. *Basil*. 1538. 8. 3.) *περί Πούδης*. A' láb'-köszvényről. *Páris* 1558. 8. 4.) *περί Σφυγμῶν*. *De pulsibus*. A' Pulsusokról. 5.) *Προσημειῶσιν πυρεττῶντων*. *Notationem de Febrientibus*. A' Hideg-lelősöknek változó állapottyokról. Írt még *Galenusra*, *Dioscoridesre*, és *Hippocratesre*-is különös magyarázatokat, sőt több efféléket-is. Itt ezek egyedül tsak azért számláltatnak-elő, hogy *Psellus*

Mihály Orvos Doktor lévén, nem tsuda annak okáért, hogy *Kosma*, és *Domján* nevű két Mátyr Szentek Koronánknak oldalára fel-helyheztettenek, mint a' kik eleitől fogva az *Orvosló Doktorok*, és *Patikáriusok* Patronussinak, 's Párfogójinak e' mai napiglan tartattatnak: annyival is inkább hihető dolognak látszhatik ez előttünk, mivel hogy valamint a' Császár *Ducás* Mihály-is *Psellusnak*, a' *Praeceptorának* és Tanátsossá-nak, minden munkáit nagy maga' meg-elégedésével el-fogadta, és azokat szüntelenül olvasta: úgy szintén Orvosi Írásait nagyra betsülte és az Orvosokat-is kedvellette; sőt Koronánkonn-is Kosmás és Domianus Orvosoknak Képekben tisztelni kívánta.

Bátor *Psellus* a' Törvényekhez értő nagy tudós Ember lett légyen is, a' mint a' több Törvényes Könyvei között magának *Ducás* Mihály *Imperatornak* számára készített Συνοψις τῶν νόμων καὶ πολιτικῶν, A' Törvényeknek és Polgári rend-tartásoknak *Sum-mája*, nevű Könyve bizonyította, melyet *Bosquet Ferentz* Deákra által-fordítva két nyelven ki-adott. *Paris*. 1632. 8. de ez az oly híres *Konstántzinápolyi* hajdani *Jurista* és *Statista*, a' mint *Londonban Pitt, Berlinben Hertzberg* mostanában kormányozták a' Világ' állapotját, még sem boldogíthatta mindenkor tanács adásával a' maga' Fejedelmét: Mert midőn végtére olytén dolgokat kezdett volna Császárájának fülébe sűgallani, mellyeken nem csak az Országnak Fő fő Rendei meg-botránkoztanak; de kivált *Nicephorus Botaniates*, a' Fő-Hadi-Vezére annyira meg-boszoszkodott, hogy *Ducás* Mihályt Császári méltóságától meg-fosztotta; *Psellusnak* haját pedig el-borotváltatván; Szerzetes ruhába öltöztette; és érdeme szerént Klastromba záratta mint egy παλυπραγματευτής, *polypragmateutes* embert, a' ki minden *fazékban kalán* volt; azért-is énekel a' Poéta ekképpen:

– Et fuge cen pestem } τὴν παλυπραγμοσύνην.
ten *polypragmosynen*.

Azért hogy *Ducás* többnyire mindenekben *Psellus* tanátsával élt, innen ama' fetsegő Görög Író *Zonaras* Historiája' XVIII-dik Könyvének XV-dik, és XVI-dik Szakasszában rúttul betstelenítte mind *Ducást*, mind *Psellust*: hogy ez amazt csak a' Grammatikában, Rhetorikában, Poézisban, Filozofiában, Historiában és egyéb alatsan tudományokban gyakorlotta; a' honnét osztán *Ducás* a' Birodalomnak igazgatására tellyességgel alkal-matlanná tétetett volna; és csak egy haszontalan ember lett volna. De ez merő azon *calumnia*, szemtelen hamis vád. Éppen ellenkezőt mond róla *Anna Comnena*, *Alexiássának* V-dik Könyvében; és a' több Historikusok, a' kik közelebbről ismerték *Ducás* Mihályt: sőt *Leo Allatius*, Görög Orvos Doktor, nem csak azt állította, hogy Könyveket-is írt volna *Michaél Ephesusnak* nevezete alatt; hanem minden nékie ajánlott számtalan Könyve-ket nagy kedvességgel fogadott-el, és azoknak olvasásában magát szakadhatatlanul gyakorlotta. Ez-okáért említett *Allatius* nagy belső maga' meg-indulásából *Zonarásnak* e' hamis vádgyára illetén szókra fakadott-ki: Vagyon-e oly ártatlan, és kegyes életű ember, kivált ha szerentsétlenségbe találand esni, hogy a' rágalmozó nyelveket el-kerülhesse? Vagyon-e oly dűtséretre-méltó dolog, mellyet az álnok-szűvű emberek ne kárhoztatnának? Íme, mikor a' Napkeleti Birodalom hanyatló félben kezdene lenni, abban a' tudományok meg-szünnének virágszani; akkor ez a' Császár maga' példájával azokat élesztgeti, ápolgattya; és azokban talállya-fel minden dűtséretét és dűtsőségét, hogy így jó-akarójához nyájas barátságát, a' szűköl-ködőkhez irgalmasságát, minenekhez pedig az által kegyelmességét meg-mutathatná.

Ducás Mihály' betűfletinek fenn-tartása végett illő lészen meg-tudnunk, mely rossz-nyelvű, 's mérges-pennájú Historikus lett légyen ez a' XII-dik Században élt Basilita Görög Szerzetes *Zonarás*, a' ki még a' maga' tulajdon Nemzetét, 's Hazafiait-is Írásiban kímélés nélkül sok helyen rútúl morskollya; a' tisztes Papi rendet *Simoniával*, Szentség-töréssel vádollya; nem tsak a' Napnyúgoti, de kivált a' Napkeleti Görög Császárokat-is *tyrannissal*, kegyetlen uralkodással betstelenítti, el-annyira, hogy XIII-dik Könyvének III-dik Szakaszában azokat *Kőborlóknak* kiáltozza lenni, kik a' Báránykáknak húsával hízlallyák magokat 's velejeket ki-szopják. Erre nézve *Casaubonus* ezt a' tsatsogó Zonarást *Legitimae Historiae dehonestamentum*, a' valóságos igaz *Historia' morskának* méltán nevezi.¹

Ezeket pedig utóllýára tsak azért hozánk itt elő, hogy midőn szentséges Koronánk-nak szemlélésére valaha alkalmatosságunk leend, avagy tsak a' rajzolt és festett Képét láttuk-is: mind annyiszor jusson eszünkbe, hogy a' Tudományoknak mely hírséges tisztelője, a' Tudósoknak mely kegyes pártfogója, táplálója, egyszer-'s-mind mely nagy ajtatosságú, Istenfélő, és ember-szerető Görög birodalombeli felséges *Monarcha* volt az, a' kinek fejében tündöklött leg-először-is ez a' mí Szentséges Koronánk. – Hogy pedig a' Szent Szűznek Képe Koronánkon nem találtaik, arról itt bővebben szólni most nem érkezzünk. – Debretzenben, Bőjt-elő Havának 28-dik Napján. 1792.

Dr. WESZPRÉMI ISTVÁN.

XIII. BESZÉLLGETÉS.²

JÚNÓ, SZEMIRAMIS, ASPÁZIA, LÍVIA,
és ERZSÉBET Angliai Királyné.

ERZSÉBET.

HOGY sok betegek meg nem gyógyúlhatnak, azt nem annyira a' foganatos gyógyító-szereknek nem-léte mint-sem az okozza, hogy magokat Orvos-kézre bízni nem akarják, vagy leg-alább nem annak rendi szerént élnek az orvossággal. Nagyon tartok tőlle, hogy ez a' bajok ne legyen sok Királyoknak-is, a' kiken Te, Trónusok' nagy Óltalmazó-

1) Hogy *Ducás* Mihály *Imperatorról Zonarás*, Basilita Görög Szerzetes és azt követő némelly alaton-rendű Historikusok irigységből balúl szóllottanak, ez látszik leg-inkább valóságos okának lenni, hogy ő munkás volt a' Napkeleti Görög Ekklesiának a' Római Anya-szentegyházzal való egyesítettésben; a' mint ezt nyilván bizonyíttya a' *Ducás* Mihály Császár és Hetedik Gergely Pápa között meg-esett Levelzés, melyet *Harduinus*nál a' *Conciliumokról* ki adott nagy munkájában fel lehet találni, sőt talán *Ducás*nak az ebbéli szent igyekezete 's szándéka lehetet még annak is főbb indító oka, hogy Császári méltóságától meg-fosztatott. Az efféle rendkívül való újjításokért mi nem következhetett légyen még az Uralkodóknak fejekre-is, azt az imitt 's amott eleitől fogva meg-történt szomorú példák bizonyíttyák.

2) Lásd az előbbi Negyedet, a' 327-dik óld.

Asszonya, szorultságokban segélyteni kívánnál. Az én ítéletem szerint, valósággal vagyon egy tsalhatatlan eszköz, mellyel a' Népek és azoknak Igazgatójik között minden az illendő arányosságba tétetethetik; de mint-hogy éppen olly *eggyetlen-eggy*, a' millyen tsalhatatlan, és a' 'Tc híveid részéről *áldozatot* kíván, a' mellyre talán eggyik sem fog önként reá állani: tehát meg kell előre vallanom, hogy nem sokkal van *több* bízodalmam tanátskozásunk' foganattyához, mint Aspáziának; és tsak-nem bizonyos vagyok benne, hogy egyedül a' kéntelenség fogja a' meg-vakúltakat el-végre azon lépésekre kényszeríteni, a' mellyeket hogy önként tegyenek, (a' mint tartok tőlle) sem az illendő igazságot eléggé nem szeretik, sem elég bőltcséggel nem bírnak.

Azon Fels. Királyné-Asszonyok, a' kik én-előttem szöllának, külömb-külob-féle tanátsokat adtanak, mellyek az előre-botsátott fel-tételek alatt igen foganatosok lennének: tsak-hogy ezek a' fel-tételek szerentsétlenségűnkre éppen ollyan-félék, hogy reájok számot tartani nem lehet. Bizonyos az, hogy minden olly Népnek, melly egy bőlt és jó Fejedelemtől atyai módra igazgattatik, ennek páltzája alatt jól lészen dolga: De, hol van az a' halandó, avagy Isten, ki egy akármelly Népet tsak eggyetlen egyről-is, nem hogy sok egymás után következendő *ollyan* Fejedelmekről bizonyossá tehetne? – És hát ha éppen az ellenkező történik-meg? Ha a' Monárkha, a' ki mindent tehet, 's mindent akarhat, nem atya, hanem *tirannus*? ha igazságtalan, helytelen, az emberség' jussait sértegető, sőt egészen fel-bontó, törvényeket téssen? ha ő a' maga' saját indúlátin kívül semmi egyéb törvényt nem ismér? ha az alatta-valóknak értékivel, tehetségeikkel, szabadságokkal, és életekkel kéje szerint bánik, a' közönséges jóvedelmeket el-tékozollya, országait szükségtelen és bolondul-kezdett hadakozások' nyomorúságaira 's pusztításra ki-tészi, rövideden: ha határozatlan hatalmával úgy él, mint többnyire minden Despóták mindenha tselckedtek, és ez-után-is tselckedni fognak: mi marad osztán, a' F. Babilonai Királynénak javallása 's intézete szerint, az ő le-nyomattartott Népének egyéb hátra, hancm-ha ezen szomorú választás: vagy szenvedni, a' mi szenvedhetetlen, vagy, ha egyszer kétségbe esvén el-viselhetetlen lántzait erővel öszve-szaggatya, magát egy hirtelen, rend-nélkül-való, talán az egész országot le-rontó változásnak minden veszedelmeire ki-tenni? – „*Ha a' Monárkha tirannus*” mondám, – és erre azt fogják ellent vetni, hogy a' mi időnkben nem származnak többé *Buzirisek* és *Falarisek*, sem *Nérók* és *Domitíánusok*: de, az ember külömb-külob módra, és igen sok-féle-képpen, még egy kegyes, és jobbággyai' tsendességéről 's boldogságáról szívesen gondoskodó haza'-attyának ál-artzája alatt-is, *tirannus* lehet. Nintsenek talán több Nérók már: de vallyon el-rontotta-e már a' Természet azon formákat, a' mellyekben egy Spanyol Országi *II-dik Filepet*, egy Frantzia Országi *XI-dik Lajost*, – – tsinált? Nem neveztetett-e a' Frantzia-Országi *tizennegyedik Lajos*, *nagynak*? a' *tizenötödik*, *kedvesnek*? és nintsenek-e ezen szempillantásban-is ollyan *Haza'-Attyai*, kik az alatt, míg igazságot-szerető jó szívek ezer nyelvektől magasztaltatik, meg-foghatatlan érzéketlenséggel el-nézik, miként fosztatnak-ki jobbággyaik mindencikből az ő nevekben? Nem ismértünk-e ollyan Országokat, mellyeket a' Természetnek adakozása és a' lakosoknak munkás szorgalmatosságok a' leg-virágzóbb állapotnak példájává tette, és a' mellyek az illyen jó Fejedelmek alatt úgy el-hanyatlottak, hogy olly állapotra bizonyosan egy T i b e r i u s alatt sem jutottak volna? Nehezen fog most e' kerek földön tsak egy Uralkodó-is élni, a' kinek fülét és

szívét *tizenkettődik* Lajos Frantzia Királynak szép neve¹ ne gyönyörködtetné: és még-is többet nevezhetnék egynél, ki a' maga' népét atyai szívvel szeretni gondolja, és talán valójában szereti-is, a' kinek országlói gazdaskodása mind-az-által olyan-szerű, hogy alkalmasint ki lehet előre azon esztendő-t számlálni, melyben kedves gyermekeinek leg-nagyobb részét – koldús-páltzára fogja juttatni. Minden kétség kívül nagy igazságot mondott Szemiramis, azt állítván, hogy azon gonoszonn, melly ellen a' leg-foganatosabb eszközöket kell javallanunk, a' *palliativumok* által nem segíthetni. De mitsodák a' *Népnek* mind ezen tsalattatásai 's *szemfényvesztései*, melyekben ő és a' felséges Livia az Országló-mesterségnek nagy titkait helyheztenni látszik, – a' Fejedelmek és jobbágyok között való atyai és fiúi ar[á]nyosságnak ezen kellemetes *kölése* – avagy *czek* a' *tsalárd mesterségek*, egy Népet a' szabadságnak édes álmaiba szenderítenni, az-alatt pedig egy tört a' másik után nyakába vetni; báb-játékokkal 's arany reménységekkel mulattatni; és még, hogy egy szempillantásig bódognak tartsa magát, minden ki-gondolható alkalmatosságokat szerezni nékie zabolátlan és gyermeki indulatnak meg-elégítésére, míg alattomban egy tsalfa Demagóga' vagy despóta Monárkha' szabad-tetszésű hatalmának eszközévé, de végre áldozattyává-is tétetődik, – mitsodák ezek az *áltatások* egyebek, hanem-ha *palliativumok*? hanem-ha némű-némű bájoló-szerek, melyekkel a' nyavalya kis ideig mint-egy meg varázsoltatik és el-altatik, belőlről azonban mindég tovább-tovább harapoz, és a' leg-kissebb külső indíttásra szüikség-képpen ismét meg-kettőzött erővel ki-űt? – Még a' *Népnek* kívánságaira való mindenkor-i figyelmetesség, elő-ítéletei 's kénye kedve iránt viseltető szorgos vigyázás, és (ha a' dolognak, valóságos nevét kell meg-adnom) az a' *politikai koketteria*-is, mellyel hajdan *én magam*-is az én visketeges-eszü Nemzetemnek tetszése 's szerctete után kapdostam, – nem annyira talán tetszeni való hajlandóságból, melly a' mi neműnknek tulajdona, mint inkább azért, hogy eggy elég szabad-tetszésű igazgatás-módgyának gyűlöletességét el-vegyem, és egy bizonytalan trónusonn annyival bátor-ságosabban üllyek – nem érdemel, bár melly sok ditséretet nyertem-is általa, tulajdon-képpen jobb nevet; noha ugyan nem tagadhatni, hogy e' mellett a' *Népemnek* jól való dolga. Ám legyen igaz az olyan időkről, melyekben a' felsőségek, és alatt-valóknak viszont jussaikról 's kötelességeikről közönségesen még vissza-fordultt gondolatok uralkodnak, melyekben a' *Nép* a' maga' jussainak egész határát még tsak homályosan képzei, az Igazgató ellenben hajlandó, a' magát az egész lehetőségig ki-terjeszteni, rövideden, az olyan időkről, a' millenyekben *mi*, és mindnyájan a' mi előttünk-volttak, országlottunk – ám legyen igaz az ilyen időkről, hogy minden *meg-romlott* nép (a' mint Livia állítá) és én hozzátóldom, minden *tudatlan* és sok esztendő-százak által mindenkor *meg-tsaltt* *Nép*, tsalattatni *akar*; és gyakran a' maga' hasznáért tsalattatnia *kell*! Akárméddig tartson bár a' gyermekiségnek, tsalatkozásnak, és tsalattatásnak ezen idő-szakassza, valahára el *kell* annak az időnek jöni, melyben az emberek *nem* hagynak többé magokkal mint gyermekekkel úgy bánni, nem *akarnak* többé tsalattatni, – mellyben *tudni* akarják, *miben legyen állapottya* – mellyik legyen kisebb rossz nékiek, polgári törvények alatt élnek, avagy a' természeti egyenlőségnek és külömbségnek állapottyába vissza-térniek? és minémű *fel-tételek* alatt kellessék az első a' második

1) *Népnek atya*.

előtt választani? – Mindenben kellene tsalatkoznom, vagy ez az idő (hogy-ha még nintsen itt) közelget; és ezen esetben tsak *egy* módot látok én, a' melly által azon károknak, mellyekkel az emberi nemzetnek egy részét fenyegeti, elejeket vehetni. (El-hallgat)

JÚNÓ. Siess, azt közleni velünk, Elíza! – Mert reménylem, nem akarod várakozásmat másodsor-is tsalattatva látni, minek-utánna minden áltatás és tsalattatás ellen olly hathatósan ki-nyilatkoztattad magadat.

ERZSÉBET. Leg-alább nem *én* lennék oka, Isten-Asszony. Az én javallásom, az én eszközöm, a' mint mindgyárt eleintem meg-mondám, éppen olly *tsalhatatlan*, valamint hogy *eggyetlen-eggy*, a' mellyet okosan választhatni. De úgy hiszem, hogy én az Igazgató Urakat – a' leg-első Királytól fogva a' leg-utolsó Abderíta fészeknek polgár-mesteréig – sokkal jobban ismérem, mint-sem azt reménylhetném, hogy tsupa észbéli okok által arra indíttathatnának, hogy önként hozzá nyúllyanak.

JÚNÓ. Erről te ne aggódgyál, Elíza! Ha tsak *abban* áll a' dolog, tehát fogunk mí majd módot találni, hogy akarattyok légyen reá.

ERZSÉBET. Éppen ez az, nagy Isten-Asszony, a' miben én kételkedem. Bizonyosan a' *vas kéntelenségnek* kell őket reá hajtani, kénszeríttetni: és ha *annyira* fogják a' dolgot juttatni, tehát el-műlatták az idejét, és én nem állok többé jót ki-meneteléről.

JÚNÓ. Majd olly nyughatatlaná tehetnél engemet, mint hajdan a' szeretődöt, *Bess* Királyné! Az eszközödöt, ha szabad kérnem.

ERZSÉBET. Olly egygyűű az, olly igen a' leg-első, a' minek polgári társaságba állani akaró eszes embereknek eszckbe jutni kell, hogy, ha a' tapasztalás olly nyilván ellenkezőt nem mutatna, hihetetlen volna, hogy a' Világ több ezer esztendőig állhatott légyen, a' míg valahára valami száz esztendő előtt eggyetlen egy Nép akada reája; – és még ennek-is, a' mint szokták mondani, az orrával kelle belé ütköznie!

Közönségesen meg-ismértetett mindenkor az, hogy a' leg-határozatlanabb hatalmú Monárkhának is *kötelességei*, és a' leg-alatsonabb szolgálantú Népnek is *jussai* légyenek: de miben állyanak tulajdon-képpen ezek a' jusok és kötelelességek, mennyire terjedgyenek, mitsoda vég-határokhba zárattattak légyen, és minémű rendeléseket kellessék tenni, hogy a' Nép a' maga' jussaival való tellyes élésre *szert tegyen*, és az Igazgatók a' magok' kötelelességciknek tellyesíttésére *kénszeríttessenek*: erről mindenkor visszás és ingadozó képzeletek vóltanak; erre még inkább szántt-szándékkal 's kész akarva minden lehető homályt terjesztettek. El-végre e' napokban egy nagy Nemzetnek sorsa – melly Nemzet, ki-vévén polgári alkotvánnyát, szerződését, magát minden egyéb tekintetben a' Világon leg-elsőnek tarthatta, de minden-féle 's hosszas bitangoltatások által végső romlásra jutván, és utolsó kétségbe hozattatván, inkább az *anárkhiának* minden nyomorúságira ki-tétettetni, mint-sem a' monárkhái és aristokráiai despotismusnak öszve-rontó terhe alatt tovább szenvedni akart, el-végre, mondom, ennek a' Nemzetnek tanúsággal-tellyes és rettenetes sorsa nyitotta-fel valamennyinek szemeit; és közönségesen meg vagynak már most mindenek győződve az iránt, hogy nem egyéb, hanem tsak egy *Constitutio*, mellyben a' Polgárok' mindenik Rendinek saját jussai nyilván és világosan meg-határozatva vagynak, és illendő rendelések 's eszközök által minden-némű sérelmek ellen meg-óltalmaztatnak, tsak egy illyen *Constitutio* tehet bátorságossá akármelly más országot hasonló esetek 's lázzadások ellen. Ez, Isten-

Asszony, a' dolgoknak mostani állapottyok. Azoknak a' meg-bájló áltatásoknak, mellyekkel az emberek eddig-elé másokat, és magokat meg-tsalták, tsak ködben 's homályban lehet hasznokat venni, mellyet az ész már végre el-széllyesztett; *erőszakos eszközök* pedig (azonn kivül hogy szinte olly *igazságtalanok*, mint *gyűlöletesek*) segélytenek ugyan egy szem-pillantásig, de siettetik, valójában, azt a' rettenetes ki fejtődést, mellyet azok által meg-előzni akarnak. Nyilván-való dolog tehát, hogy nints egyéb hátra, hanem hogy hová hamarább határozzák-meg magokat, tselekedni azt, a' mit már régen kellett volna végbe-vinni. Egy kevés-számú, a' közönséges okosságra 's a' polgári társaságnak természetére épültt tikkelyekből álló *Constitutio* az a' tsalhatatlan, könnyű, és eggyetlen eggy eszköz, mellyel a' politikai társaságnak minden *orvosolható* fogyatkozásain segélyteni, az Igazgató és Alatt-valók között a' leg-lehetőbb eggyezést helyre állítani, és az Országoknak bődögságát meg-mozdúlhatatlan talpra helyhez-tetni lehet.

JÚNÓ. Tökéletesen meg-nyugszom javallásodonn; és nem látom-által, miért tartózkodhatnának a' Monárkhák, azt önként 's magok' jó-szántából a' leg-nagyobb gyönyörűséggel tellesíteni.

ERZSÉBET. A' ki egyszer egy határozatlan hatalomnak birtokában vagyon, nehezen lészen annak nagy kedve, ugyan-azon hatalmának meg-határozását magától javallani. Az én régi *Ángliámban* egy Királynak fejébe került, és ugyan-azon Király' második fijának koronájába, minek-előtte a' dolog arra jött, hogy az ő utánok következett Fejedelmek reá vették magokat: hogy azon jusokat, mellyeket a' Nemzet a' maga' számára meg-tartani jónak ítelt, az Ország' sarkalatos törvénnyének ismérjék.

JÚNÓ. Az-ólta a' Fejedelmek világosabban gondolkodnak, és az igazságot jobban szeretik, Elíza, óltsóbbért-is reá fognak hajlani.

ERZSÉBET. Hogy-hogy'? Azok-is, kik az ő *Isteni jussokat*, melly szerént szenvedő engedelmisséget kívánhatnak az alattok-valóktól, harmintz vagy negyven *legió* mindenre-kész hadi-szolgákkal mutathattyák-meg?

JÚNÓ. Már Te a' Monárkháknak atyai szívekben nagyon-is keveset bízol.

ERZSÉBET. Én magam-is Királyné voltam: nem fogod rossz néven venni, ha én eggy kisség nehezebben hiszek.

SZEMIRAMIS. E' részben magam-is úgy gondolkodom, mint Erzsébet.

LÍVIA. Én-is tartok tőlle, hogy utóllýára igen-is az ő részín marad az igazság.

JÚNÓ. Eszközökről kell szorgalmatoskodnunk, kedves Barátném, miként-hogy a' Népeknek pásztorait a' meg-győződésig el-hitessük, hogy a' magok' tulajdon *bátorságok* 's *nyugodalmokra*, valamint-szintén *dütségsekre* nézve-is, semmit sem tselekedhetnek jobban, mint-sem ha Elíza' javallását haladék nélkül tellesítettik. — 's a' t.

B.

XIV. TÖREDÉKEK, R... MUNKÁJIBÓL.

1.

„KEGYELMES Uram! é l n e m k e l l.” Ezt mondotta egy szerentsétlen *Pasquillans* a' Miniszternek, ki az ő élelmének gyalázatos módgyát szemére hányta. „Nem látom szükségesnek lenni” felele hideg vérrel a' kegyelmes Úr. Ez a' felelet, melly egy Miniszternek igen jól illett, kegyetlen és rossz volna minden más ember' szájában. Minden embernek kell élni. Ezt az ítéletet ki ki csak maga utánn látszatik tenni. Mivel minden természeti iszonyodás között a' haláltól-való iszonyodás leg-erősebb: az következik belőlle, hogy az, a' ki külömben nem élhet, a' természet' törvénnyc szerént mindent el-követhet. Bóldog az a' Nép, melly minden nagy baj nélkül jó, és a' virtus' tudása nélkül-is igaz lehet. De ha a' Világon valamelly oly alá-való Ország van, a' hol senki nem élhet, hanem-ha gonoszt tselekszik, és a' hol a' polgár kéntelenségéből gaz emberré válik; ott nem a' gonosz-tévőt kell fel-akasztani, hanem azt, a' ki mást azzá lenni kényszerített.

Az Ember, minden karban, rendben, és állapotban egyenlő. A' gazdagnak nints, sem nagyobb, sem jobban-emésztő gyomra, mint a' szegénynek. Az úrnak karjai nem hosszabbak, az ő szolgája' karjainál; és a' nagy hívatlanban lévő nem magasabb akármelly közönséges embernél. Eggyenlő mindennek a' természeti szüksége; eggyenlőknek kell lenni az eszközöknek-is, ennek ki-pótolására. Oh ha az embert embernek nevelnék előbb, mint úrnak! ha több kívánságot nem szereznének néki, mint tehetséget! ha inkább követné a' Természetnek, mint-sem a' Világ' nevetséges képzelődésének útrját! Minden-napi példa, hogy az, a' kit ez vagy amaz élet' nemére készítenek, minden egyébre alkalmatlanná lessz; és hogy-ha a' szerentsének tetszik, csak egy bóldogtalant igyekeztek belőlle tsinálni. A' nagy, meg-aláztathatik; a' gazdag szegény, és az úr szolga lehet. Hát ugyan olly ritkák-e a' szerentse' tsapásai, hogy valaki magát azoktól egésszen meg-mentettnnek lenni tarthatná? A' mi valakin meg-történhetett, mindeniken meg-történhetik. Mi nevetségesebb pedig egy nagy úrnál, a' ki köldússá lett, és nyomorúságában születésének méltóságával álmadoz? Mi gyalázatosabb egy meg-szegényültt gazdagnál, a' ki meg-cmlékezik arról, mint útálta légyen a' szegényt, és érzi, hogy leg alább-való emberré lett? Az első, nyilván-való gaz emberré, a' másik eggy alaton hízelkedő lélekké válik, ezzel a' szép szóval: é l n e m k e l l.

Azt tartjuk, hogy a' Társaságban fenn álló Rendekek eggy-általlyában meg kell maradni, és nem gondoljuk-meg, hogy ezek a' Rendekek el-kerülhetetlen változások alá vagynak vettetve; és hogy lehetetlen, előre által-látni, vagy el-távoztatni azt, a' mi rajtunk meg-történhetik. Mind azt, valamit az emberek tsináltak, az emberek el-ronthatták. Nintsen semmi egyéb el-törölhetetlen jel, mint a' mellyet maga a' természet nyomott-bé; ez pedig sem nagy urakat, sem gazdagokat nem tsinált. Ugyan mit fog az ő meg-aláztatásában az a' bóldogtalan tenni, a' kit csak nagy úrnak neveltek? mit az a' gazdag, kinek csak pénz a' lelke? mit a' kényén-neveltt, ki magának hasznát nem veheti, ki egyebet tenni nem tud, mint a' mi nintsen hatalmában? Bóldog ember,

a' ki fájdalom nélkül el-hagyhattya állapottyát, melly őtet el-haggya, és a' szerentsének ellenére ember marad. Ditsérje más, a' mint akarja, az olyan meg-győzttetett királyt, a' ki búsultában trónussának romladékai közzé akarja temetni magát; én meg-vetem őtet, mert látom, hogy tsak a' korona teszi valamivé, és hogy éppen semmi sem, mihelyt nem király.

Az ember és a' polgár, akárki legyen, nem hozhat semmi egyéb jószágot a' társaságba, mint önnön magát: minden egyéb javait akarattya ellen bírja; és ha valaki gazdag, vagy nem él gazdagságával, vagy mások-is élnek vele. Az első esetben mástól lopja-el azt, a' mitől magát meg-fosztja; a' másokban pedig éppen semmit sem ad, és így a' társaság' terhe egésszen rajta marad, mind addig, míg magával nem fizet. – „De az én atyám szolgált a' társaságnak, midőn azt nyerte.” – Meg-lehet; az atyád a' maga' adósságát fizette-le, de nem a' tiédet; te annál többel tartozol másnak, mivel gazdagságban születettél. Nem helyes, hogy az, a' mit egy ember tsinált, mást az alól fel-szabadíttson, a' mivel tartozik; és egy atya sem hagyhat a' fijára olyan just, hogy másoknak haszontalan legyen. A' ki heverve költi-el azt, a' mit nem maga nyert, lopja azt; és az, a' ki tőke-pénzéből él, a' kit a' társaság ingyen fizet, az én szemeimben keveset különböz a' haramiától, ki az úton-járók' javaiból él. A' társaságon kívül a' magános ember, ki senkinek semmivel nem tartozik, úgy élhet, a' mint néki tetszik; de a' társaságban, hol a' mások' rovására él, tartozik személyével és munkájával használni, még pedig minden ki-fogás nélkül, akár gazdag, akár szegény, akár erős, akár gyenge legyen. Minden ingyen-élő polgár, gaz ember.

2.

TSAK annyiban szánakodunk a' más' nyomorúságán, a' mennyiben annak mí-is alája vagyunk vetterve.

Non ignara mali, miseris succurrere disco.

Meg-tanultam, mi légyen a' nyomorúság, 's azért szívesen segíttek a' szerentsétlenen.

Nem ismerek szebbet, mélyebbet, igazabbat, és érzékenyebbet, *Virgilius* nak ezen versénél. Miért könyörületlenek többnyire a' királyok a' magok' alatt-valójik iránt? Mert soha sem tartanak attól, hogy emberek legyenek. Miért olly kemények a' gazdagok a' szegények iránt? Mert nem félnek a' szegénységtől. Miért veti-meg a' nemes a' köz embert? Mert tudja, hogy soha sem lessz paraszt. Miért barátságosabbak és emberségesebbek a' Törökök, mint mi? Azért, mert az ő határozatlan uralkodások alatt minden egyes embernek nagysága és szerentséje tsak a' Nagy Úr' állhatatlan kegyelmétől függ, és azért a' nyomorúságot 's meg-aláztatást minden úgy nézi, mint a' melly ő-vele-is köz, tudván, hogy olyan lehet holnap, mint az, a' kin ma segített. Az efféle változások, mellyek a' Napkeleti Történetekben szüntelenül elő-fordúlnak, sokkal jobban meg-lágyíttyák a' szívet, mint sem minden a' mí erkölcsi tudományunk' száraz szisztémája. És valóban, valamint a' társasági életben a' köz szükség egyyik embert a' másikkal a' haszon által egyesíti, úgy a' mí közönséges nyomorúságunk-is a' szánakodás által egyesített bennünket. Egy boldog embernek látása, inkább irigységet, mint-sem szeretetet támaszt a' mások' szívében. Örömet vádolná az ember,

hogy ötet fosztotta-meg attól a' bódogságtól, a' mellyel él. De ki nem szánakodik a' szerentsétlenenn, a' kít szenvedni lát? ki nem akarná örömet meg-menteni nyomorúságtól, ha csak egy kívánságába telnék? A' képzelődés által hamarabb szegénynek, mint bódognak, gondollya magát az ember; mert jól érzi, hogy az egyik közelebb van hozzá, mint a' másik. A' szánakodás édes, mert midőn az ember nyomorútnak képzele-is magát, még-is örvendez rajta, hogy ő nem szenved úgy, mint amaz. Az irígység keserű annyiban, hogy az irigy, ha bódogot lát-is, nem hogy bódognak képzelne magát, hanem inkább epesztődik, hogy nem az. Úgy látszik, minth-ha az egyik azon nyomorúságtól mentene-meg bennünket, a' mellyet szenved, a' másik ellenben azon javaktól fosztana-meg, a' mellyekkel akarunk ellen bir. Vagynak olyan emberek, kik csak az ordítás' és kiabálásónn indulnak-meg. Nem fatsart-ki ezeknek kemény szívekből semmi szánakodó sohajást a' keservében el-alélt szívnek bádgyadt és siket nyögése. Nem indította ezeket soha sírásra a' le-sütött bánatos artza, és a' ki-aludt szem, melly többé még csak nem-is könnyezhet. Ezekről ne várjon a' szerentsétlen egyebet hideg száraz szónál, és hajolhatatlan keménységnél. Igazán, arányosan fognak itélni ugyan, de soha nem lesznek könyörülők és kegyelmesek. 'S miért? A' szívnek ezen hibája, a' nagyobb-rendű emberekben, leg-inkább tudatlanságból származik. Mert az ő kényén-nevelt lelkek hasonló nyomorúságot soha sem szenvedett; mert ők azt meg nem foghatják másokonn, a' mit magokonn éppen nem tapasztaltak; és így azonn nem-is szánakodhatnak, a' mi nékik soha nehezen nem esett. Ah, ne nézze senki a' maga' méltóságának fényes póltzáról a' bódogtalanok' nyomorúságát, és a' szerentsétlenek' szenvedését úgy, mint a' mi ő-reá éppen nem tartozik. Hitesse-el inkább ki ki magával, hogy az ő sorsa-is szintén ilyen lehet, mint ezen bódogtalanoké; hogy mind azon viszontagságok vagynak az ő lábai alatt-is; hogy ezen nem-reménylett 's el-kerülhetetlen történetek ötet egy szempillantástól fogva a' másikig alá-taszíthatják. Mert még egyszer mondom, hogy a' Természet az embert sem királynak, sem úrnak, sem gazdagnak nem szülte; hogy a' rossz szerentse mindnyájunkkal köz; hogy mezítelen' és szegényen jövünk e' világra; hogy mindnyájan az élet' nyomorúságinak, és minden-féle fájdalomnak alájok vagyunk vettette; és hogy utóllýára mind meg-halunk. Íme, itt van az egész ember; ez az, a' mit egy halandó sem kerülhet-el.

3.

TSAK annyiban szánakodunk a' más' nyomorúságán, a' mennyiben mi gondoljuk és tartjuk, hogy szenved; nem pedig, a' mint ő valósággal érez. A' szerentsétlent csak úgy szánjuk, a' mint szerentsétlennnek lenni gondoljuk, noha ő sokkal többet szenved. Egy meg-aláztatott nagy urat némellyek azért sajnállanak, hogy a' közönséges tiszteltől, némellyek, hogy az élet' javaitól, némellyek, hogy volt barátitól meg-fosztatott; kiki csak azon baján szánakodik, a' mellyet magáénak-is lenni talál, míg azonban az a' volt nagy úr mind ezeket öszveséggel érezi, és szenved. A' mi nyomorúságunknak testi érzése sokkal gyengébb, mint lenni látszik; de az emlékezet, melly ennek minden környül-állásait egyszerre mutattya, a' képzelődés, melly ezt a' jövőre-is ki-terjeszti: azt tselekeszik, hogy valóban szánakodásra méltók legyünk. És azt gondolom, ez az egyik oka, miért az oktan állatok' baját nem annyira érezzük, mint az emberekét,

noha a' közös érzékenység ezeket-is velünk egygyekké teszi. Senki sem sajnálja az istállóba bé-kötött igás lovat, mert nem teszi-fel rólla, hogy, midőn szénát eszik, azon korbátsokról meg-émlékeznék, melyeket már kapott, vagy a' melyeket még kapni fog. A' gazdag-is azzal vígasztallja magát, ha a' szegényt meg-nyomorította, hogy azt sokkal ostobábbnak tartja, mint-sem hogy a' rajta tett méltatlanságot által-lássa, vagy meg-érezze. Eggy-általlában azt tartom, hogy azon tiszteletből, melyet valaki a' mások' bódogsága iránt mutat, meg lehet ismérni, mennyire betsűlye azt. Természeti dolog, hogy nem igen kapunk az olyan emberek' bódogságán, a' kiket meg-vetünk. Ne tsudálkozzék tehát senki rajta, ha az igazgatás' mesterségét érteni akarók oly nagy meg-vetéssel beszélnek a' köz nép felől, és ha többnyire a' Bóltsek rossznak kiáltják az embert.

A' köz nép teszi az emberi nemzetet. A' mi nem köz nép, oly kevés, hogy azt számba sem lehet venni. Az ember minden karban eggyenlő. Ha ez úgy vagyon, az a' rend érdemel több tiszteletet, a' mely leg-számosabb. A' ki minden elő-ítélet nélkül gondolkodik, az előtt el-enyészik a' polgári Rendek' külömbsege. Eggyenlő hajlandóságot és indulatot lát a' nagy úrban, és a' szemétenn-élő szegényben; nem-is külömböztet-meg benne egyebet, hanem tsak a' beszéd' módgyát, tsak több vagy kevesebb szín-elegyítést. A' köz nép úgy mutatja magát kívül, a' mint belsőképpen vagyon, és nem igen szerelmes. De bezzeg szükséges a' tettetés a' világi embereknek; ha olyanoknak mutatnák magokat, mint a' millyenek valóban, undorodást okoznának. A' ki a' köz néppel bővebben társalkodott, tapasztalhatta, hogy ezek szintén olyan jó elmével, és több józan ésszel bírnak, mint mások. De ha annyi tudománya volna-is, mint a' millyen ostobának mí tartjuk, ugyan mi lehetne más egyéb, mint most; mit tehetne egyebet, mint a' mit téssen? Szánakodgyál inkább rajta, de meg ne ved, meg ne útáld soha! Ember, ne légy az embernek gyalázattyára!

4.

AZT mondgyák a' Bóltselkedők, hogy minden állapotban és karban annyi a' jó, mint a' rossz. Hamis, és szánakodásra méltó állítás. Mert, ha minden ember egy formán bódog, miért fárasztanám magamat másokért? Maradgyon minden úgy, a' mint vagyon. A' jobbágy nyomattassék, a' gyenge szenvedgyen, a' koldus vesszen-el. Nem nyer semmit, ha meg-változtattja állapotját. A' gazdagot hozzák-fel például, a' ki éppen kintsei miatt szenved, és a' ki tsak annyiban különböz a' szegénytől, hogy ennek kevesebb, ő-néki többre van szüksége. Mely goromba következés! A' gazdagnak baja nem a' maga állapotjától, hanem önnön magától származik, úgy mint a' ki tulajdon javaival vissza-él. Ha még egyszer szerentsétlenebb volna-is a' szegénynél, nem lehetne sajnállani, mert maga okozza magának a' nyomorúságot, és tsak ő-tőlle függ, hogy bódogabb legyen. De a' szegény maga a' szükség' és sors' súlya alatt szenved, melytől nehezen nyomattatik. Hamarább el-hal, mint-sem a' testi szenvedéshez és az éhség' el-gyengítéséhez hozzá szokják, és sem a' jó elme, sem a' bóltcség nem szabadíthatja-fel ötet nyomorúságai alól. Mit nyert vele Epiktét, midőn magának meg-jövendőlte, hogy még az ura ketté-töri lába' szárát? Hát azért nem törte-e két-fel? Szegény! még az-is hozzá járult szenvedéséhez, hogy jövendő kínnyait-is előre által-látta.

5.

Az ember a' más' boldogságát csak a' külső tekintetből ítéli-meg; ott gondollya lenni, a' hol éppen nintsen, és ott keresi, a' hol tellyességgel nem lehet. A' jó kedv, nagyon bizonytalan jele ennek. A' víg ember sokszor nem egyéb egy szerentsétlennél, ki csak másokat akar el-ámíttani, és magát meg-bódíttani. Ama' vidám 's nyájas mulatók a' társaságokban, többnyire szomorúak és zsémbesek ott-honn; és a' házi tselédek szenvedik az ő társaságban tettett jó kedveknek büntetését. Az igaz öröm sem igen tréfás, sem igen víg. Félytven ezt az édes érzést, rólla gondolkodik, midőn vele él; gyönyörködik benne, és szinte tart tőle, hogy el ne foggyon. Egy valóban boldog ember keveset beszél és keveset nevet; a' boldogságot, úgy szóllván, a' maga' szíve körül húzza-ösze. A' tomboló öröm és lármás játékok csak a' lélek' únalmat és tsemerét fedezik bé; de az igaz gyönyörködésnek szomorúság a' barátnéja. A' leg-éde-sebb érzékenységet a' szív meg-indulása, 's könyv-húllatások követik; és maga a' rend-kivül-való öröm-is hamarább könyvezésre, mint nevetésre fakaszt.

6.

A' hála-adatlanság sokkal ritkább volna, ha a' jó-téteménnyel olly sokan nem kereskednének. Ki-ki szereti azt, a' mi ő-vele jól tesz. Ez egy tökéletes természeti érzékenység. A' hála-adatlanság nints benne az embernek szívében; hanem a' haszon' szeretete. Koránt sinsz olly sok hála-adatlan, kir az ember magának le-kötelezett, mint maga' hasznát néző jól-tévő. Ha te nekem a' te ajándékaidat el akarod adni, úgy alkuszom az árráért; de ha tetteted, mint-ha ajándékoznád, és az-után valamit kívánsz érette, akkor meg-tsaltál. Csak az teszi az ajándékot meg-betsúlhetetlenné, ha minden egyéb szándék nélkül, jó szívből vagyon adva. A' szív csak maga szab magának törvényt; a' ki azt le akarja kötelezni, fel-öldozza, de le-kötelezi, ha szabadon magának hagyja. Midőn a' halász vízbe veti horgát, a' hal reá jó, és minden tartózkodás nélkül rajta marad; de ha, evén belőlle, a' horgon fel-akad, és érzi, hogy a' sínört vissza-húzzák, igyekszik el-szaladni. Ugyan jól-tevő-e a' halász? vagy a' hal hála-adatlan-e? Ki látta valaha, hogy az ollyan ember, kiről az ő jól-tévője el-felejtkezett, el-felejtkezzék rólla? sőt inkább mindenkor örömmel beszél felőlle, és soha belső meg-indulás nélkül nem gondolkodik rólla. Ha alkalmatosságot talál, hogy valamelly váratlan szolgálat által meg-bizonyítsa hív emlékezetét, melly belső meg-elégedéssel térsen eleget hála-adatos szívének! melly édes örömmel bizonyítja-meg! mitsoda gyönyörködéssel mond-gya néki: No, most rajtam van a' sor! Ez valóban a' természetnek szava; az igaz jó-tétemény soha sem tsinált hála-adatlant.

SZ. L.

XV.
ELEGYES VERSEK.

Intés.

MEG-HITT barátodnak,
Hív jó-akaródnak
Hogy-ha kívánsz tetszeni:
Kétes panaszokkal
Gyanakodásokkal
Oh! kerföld, meg-sérteni.

Ki hitelben hiszen,
Hittel hiteit veszen,
Kötelez a' hívségre;
Ki mindenben tsalt vél,
Gyanús kétségben él,
Kénszerítt hitlenségre.

KRESKAY.

Egy Fősvényhez.

MIT kapsz e' parányi kintsen?
Több az, a' mi néked nintsen.

A' Gyermek.

Ne hidd, nem igaz, hogy a' vénnek
Kétszer gyermekekké lennének.
Gyermek az ember, a' míg él;
Tsak a' játék-nemben tserél.

Sz. JÓBI SZABÓ LÁSZLÓ

*Péteri Takáts József B... hoz.
(Keszthely, 1792.)*

„-- A' mennyire hivatalbéli foglalatosságaim engedik, a' Poézisban szoktam magamat gyakorolni. Alkalmas nagyra-is nevelkedett már gyűjteményem; és, ha a' józanabb-ítéletű 's finomabb-ízlésű Íróink' jóvá-hagyásából gondolhatom, hogy néműnéműi kedvére szolgálhat Hazánknek, kész leszek, azt idővel sajtó alá-is botsáttani. Külömb-külömb-féle tárgyak fordulnak-meg benne. Jobbára az okos gondolkodás, a' gyönyörűséggel kezett-fogó hasznos nyájasság, vólt tzellya írásomnak. Azonn iparkodtam, hogy ne tsak verseket írjak; hanem a' versnek könnyű folyamattya mellett velős értelmé-

vel-is használlyak. Mutatólag íme egynehány darabot küldök — — —; ki-kérvén, hogy egyenes vélekedését felöllek barátságosan meg-írni ne terheltelessék.” ’s a’ t.

A' Hadakozás.

HAD *lessz!* úgy mond a' Hír; *had lesz!* – Bár ne lenne!
De, ha már lesz, jó, hogy részem nintsen benne.
Szent Isten! mit tennék bús aggodalmamban?
Ha meg-jelennének mind azok 'álmamban
Jajgatva, véresen, 's halavány artzákkal,
Kik fel kontzoltatnak a' dühös tsatákkal!
Ha látnám mind azon bóldogtalanokat,
Kik utánnak húzzák meg-szegdeitt tagjokat,
'S a' földet könnyokban keservesen rágják,
Fejemre a' szörnyű átkokat kiáltják;
Ha ezer meg' ezer atyák, anyák, mátkák,
Testvérek, barátok, már mind annyi árvák,
Azon hideg testek' halmára gyűlnének,
Kiket tűz, kard, éhség, egy sírba döntének.
'S fel-vévén hátokra kóldus-táskájokat,
Úgy úznék az Égbe gyászos panasszokat. –
Mit használna akkor az arany' bősége?
Mit a' koronának fényes ditsőssége?
Ha illy szörnyűségek rémítnék szívemet,
'S az ítélő-székhöz idéznék lelkemet? –
Ordítsa akárki meg-rekedtt torokkal,
Hogy örök ditsősség jár a' bajnokokkal:
De nagyobb ditsősség az atyai jószág,
Mint a' vérbe-mártott kevély borostyán-ág!
Hej, Nagy Sándor! kinek mérges fegyverétől
Olly sok jámbor Polgár meg-vált életétől;
Te! ki a' gyengékenn így hatalmaskodtál,
Magad' indulatín m'ért nem uralkodtál?
Puhán le-bevertél a' hivság' ágyába,
Míg a' Halál onnét el nem vitt honnyába.
Ha magad emberül tudtál volna élni,
Tudtad volna mások' életét-is kímélni. –
Drága, nagy Eleink! tí, ditső Magyarok!
Kálmán alatt melly szép 's bölts példát adtatok!
Midőn Ez Álmossal meg nem eggyezhetett,
Magyart Magyar ellen táborba vezetett;
Tí pedig egyenes szívvel ki-mondtátok:
Hogy perekért egymás' vérét nem ontyátok;
Hanem szépségesen vagy meg-eggyezzenek,
Vagy magok között ketten baj-vívást kezdgyenek.

Ez mivel nem tetszett! – meg-lelt a' békesség.
Bár így állna helyre most-is az egygyesség.

Már a' sajtó alatt vólt ezen Negyed, a' midőn ez a' barátságos Levél, több hasonló-kellemetességű versekkel együtt, kezemhez érkezék. Örömet közlöttem volna még a' versek közül egy darabot, melly a' *Magyar Költők*höz vagyon intézve. De az időnek 's helynek szűk vólt meg nem engedé. Majd a' következő Kötetnek első Negyedében adandunk tehát helyet nékie. Akkor egy úttal nem tsak a' Poétának verseiről, és az azokban foglalt dolgokról, ki-kértt egyenes vélekedésemet, hanem egyáltalában a' Magyar Poézisről való gondolatimat-is fogom talán közölhetni; – reményl-vén, hogy azon jobb agyagból formáltatott Ifjak, *quorum de meliore luto fonsit praecordia Titan*, kik belső hajlandóságokhoz képest magokat a' költésre hívtalosoknak lenni vélék, jó néven veendik tiszta szándékomat. E z e k n e k, barátságosan javallom addig-is, hogy a' mit fellyebb ezen levél-töredékben olvastanak, szívekre vegyék. Tudni illik: *azonn igyekezzenek, hogy ne tsak verset írjanak, hanem a' versnek könnyű folyamattya mellett v e l ő s é r t e l m é v e l - i s használlyanak.* – B.

XVI. ÉNEKEK¹

1.

Laura..

MÍG sűgva kovályog az estveli szél,
'S hunyorgva le-lankad a' rózsá-levél;
Sír *Laura* 's az érre le-szegzi szemét,
Melly gyorsan el-hordgya előlle vizét.

„Ah! így fut előllem az édes öröm,
Miólta szerelmem' epével ölöm.
Meg-törte, az Álnok! örökre hitét.
Örökre! mert másnak el-adta kezét.” –

Ezt mondgya zokogva, 's egy dombra le-dől,
Hol lelke a' szótlan keservnek hevül. –
Oh Lyányka! mit bánod e' Tsalfa' kezét?
Nem érez az, a' ki el-játsza hitét.

1) Lásd: *Rövid Értekezések a' Muzsikáról. VI. Énekekkel. Szerzette VERSEGI Ferentz. Bétsben. 1791.*
– Ki vagynak az Énekek-is különösen nyomtattatva és metszettetve, 4-ed rétbén. Találattik Pesten Weingand Könyv-áros Úrnak boltlyában. Az árrok mind öszve 30. kr.

2.

Thirzis' sírja felett.

MIT búsolgsz, árva szívem?

Mit gyötröd lelkemet?

Ah! szünny-meg verni bennem,

'S végezd-el éltemet!

Adgy-vissza Kedvesemnek,

Kit bé-fed e' verem.

Mi haszna életemnek,

Ha nintsen Thirzisem.

[illegible]

FOGLALATTYA EZEN UTÓLSÓ NEGYEDNEK.

	Oldal
I. Külömb-féle Versek	383 [431]
II. Bútsú-vétel	385 [432]
III. Enyelgés	386 [433]
IV. Telemakus	386 [433]
V. Mondás	390 [436]
VI. Virág Társunkhoz	391 [436]
VII. Az Emberi Életről. <i>Folytatás.</i>	392 [437]
VIII. Gr. Idősb Ráday Gedeon Társunk' halálára	397 [440]
IX. A' szép Mesterségeknek rövid Története	403 [442]
X. Elegyes Dolgok	414 [447]
XI. Tudósítás a' leg-régibb Magy. Grammatikáról	422 [450]
XII. A' Magyar Koronáról. <i>Folytatás.</i>	429 [453]
XIII. Beszélgetés. <i>Folytatás.</i>	452 [460]
XIV. Töredékek R... Munkájából	464 [465]
XV. Elegyes Versek	477 [470]
XVI. Énekek	482 [472]

MELLÉKLETEK

MAGYAR
MUSEUM.

ELSŐ KÖTET.

1788. és 1789.

ESZTENDŐBEN.

PESTEN,
TRATTNER MÁTYÁS' BETÜJVE.

MAGYAR
MUSEUM

1788.

ELSŐ NEGYED.

PESTEN,
TRATTNER MÁTYÁS' BETÜIVEL.

[1. negyed, a hátsó borító hátlapja]

EZEN ELSŐ NEGYEDNEK FOGLALATJA

		<i>Levél.</i>
Bé-vezetés	III.	[9]
I. Társaság-kötés	1	[17]
II. Az Est-hajnalhoz	4	[19]
III. Koporsó-írás	5	[20]
IV. A' Fordítottásról	6	[20]
V. Az Isten' szemlélése <i>Klopstockból</i>	21	[26]
VI. M. B. Ortzy Lőrincz Gener. Úrról	28	[32]
VII. Az Éjtszaka <i>Gesznerből</i>	30	[33]
VIII. Ossian' utolsó Éneke	41	[36]
IX. Robinzon' fordítottásáról való ítélet	50	[41]
X. Milton' El-vesztett Paraditsomából	55	[43]
XI. Ányos Pálról	62	[48]

[2. negyed, az előborító hátlapja] JELENTÉS.

MUSEUMUNKNAK Ki-adása iránt úgy határoztuk-meg ugyan eleintén magunkat, hogy minden fertály esztendőben egy *Negyvedet* ki-botsássunk; utóbb azonban több okokra nézve jobbnak találtuk magunkat semmi ki-szabott időkhöz nem kötni. Ezután tehát csak a' hozzánk bé-küldendő darabokhoz képest fogjuk a' ki-adást intézni, az az, ha Gyűjteményünk hat vagy hét árkusra szaporodik, akkor közre eresztendgyük. Arra mindazáltal vigyázni fogunk, hogy egy *Negyved* a' másiktól el ne késldőgyék. *Négy Negyed* egy *Kötetet* fog tenni.

[2. negyed, a hátsó borító előlapja]

A' második Negyedben ki-felejtődtek még következendő nyomtatásbéli hibák.

<i>Levél.</i>	<i>Sor.</i>	<i>Hiba.</i>	<i>Olvasd.</i>
79.	17.	Azomban	Azomba – a' Vers úgy kívánnya.
80.	24.	Ezen Sor után tedd alúl ezt a' jegyet A. J.	
87.	22.	Ezen Sor után-is tedd ezt a' jegyet A. J.	
96.	24.	Erzemé	Érzémé.

[2. negyed, a hátsó borító hátlapja]

EZEN MÁSODIK NEGYEDNEK FOGLALATJA

		<i>Levél.</i>
I.	Mélt. Báró Ráday Gedeon Társunkhoz	75 [57]
II.	Boldog Bolondoskodás	78 [59]
III.	A' feletébb szokásba jött Ortza festés ellen	79 [60]
IV.	Kloris <i>Jacóbi</i> után	81 [61]
V.	Juliska <i>Katullus</i> LXVII-dik verse követésére	82 [62]
VI.	A' Sir-Halom	83 [62]
VII.	Anákreonnak XIX-dik Éneke	84 [63]
VIII.	Első Zsoltár követésse	85 [63]
IX.	Kazintzy Ferentzhez	86 [64]
X.	Dieneshez	87 [64]
XI.	Barátságos Levél Báróczy Sándorhoz	88 [65]
XII.	Jakab Andráshoz	92 [67]
XIII.	Két Énekek <i>Gellertből</i>	94 [68]
XIV.	<i>Young</i> első Éjtszakájának kezdete	98 [70]
XV.	Bessenyei Györgyöl	106 [74]
XVI.	Vidám-indúlarú Haldokló	134 [88]
XVII.	Példák a' Klopstok Messziásának munkában lévő fordításából	148 [98]
XVIII.	A' Váratlan Vendég vigságos Játék	158 [102]
XIX.	Szigvárt Klastromi Történet	178 [110]
XX.	Thirzis és Kloc	188 [113]

[2. negyed, hibaigazító]

Az első Negyedben esett nevezetesebb Hibák.

<i>Levél.</i>	<i>Sor.</i>	<i>Hiba.</i>	<i>Olvasd.</i>
V.	19.	átszattak	látszattak.
VII.	7.	Levelébül	Leveléből.
"	15.	Ujjétást	Ujjitást.
VIII.	5.	hogy	hol,
X.	1.	Napnyugorra	Napnyugotra.
XX.	6.	találkoznak	találtatnak.
XXI.	8.	közöséges	közönséges.

2. a 26. után így olvasd:

Egy idcig, kegyes Égl most nyújtsd még életem! osztán,
Nem bánom, bár jöjjön Halál, el mégyek örömmel, s a t.

V.	18.	syánnya-meg	szánnya-meg.
XXXI.	17.	szerelmes	szemérmes.
XXXVIII.	12.	az ő fő	az ő két fő.
XLI.	18.	ijedelmet	ijedelmeket.
XLIII.	23.	vagnak a	vagnak azok a
XLVII.	1.	titt	tid.
LVI.	13.	ki-szllóa	ki-szállo.
LIX.	27.	tavul	távül.

A másik Negyedbe eset hibák, és hozzá adások.

<i>Levél.</i>	<i>Sor.</i>	<i>Hiba.</i>	<i>Olvasd.</i>
77.	23.	lassan	lasson.

84. a 12dik sor után még ezen jedzést add hozzá.

A régibb ki adásaiban Anacreonnak olvastatik: Πινει φαλασσα δ' αυρας. *a tenger a levegőt issza.* Én olvasom: Πινει φαλασσ' αν αυρονσ. *A tenger a folyamatokat issza.* Ezen olvasás modgyát jobbnak itéli Harlesis az Anthologia Graecában.

135.	26.	mes	meg.
"	27.	megékkék	mesékkal.
145.	4.	hompolyok	hömpölyög.
149.	22.	fergetek	fergeteg.
150.	3.	alanrabh	alantabb.
153.	3.	a	s.
165.	8.	koka	kohát.

[3. negyed, hátsó borító hátlapja]
FOGLALATTYA
A' HARMADIK NEGYEDNEK

I.	Eggy Hajóra	193	[119]
II.	Az Ifjúság	194	[120]
III.	A' Rózsához	195	[121]
IV.	Oskár' Halála	197	[121]
V.	Alexishez az ő Jegyesse	200	[123]
VI.	T. Józsa Gergely Úrhoz	202	[125]
VII.	Születési Vers	203	[125]
VIII.	Agathonból fordított	204	[126]
IX.	G. Zrínyi Miklós	212	[129]
X.	A' Váratlan Vendég. II-dik Fel-vonás	231	[136]
XI.	Portia	255	[145]
XII.	Horátius' IX-dik Ódája	266	[149]
XIII.	Ugyan-azon Ódája Horáciusnak	268	[150]
XIV.	Ének, a' XV. Zsoltár' nótájára	270	[152]
	Tóldalék	271	[153]

[4. negyed, hibaigazító]
Az első Kötetben esett nevezetesebb Hibák.

<i>Levél.</i>	<i>Sor.</i>	<i>Hiba.</i>	<i>Olvasd.</i>
V.	19.	átszattak	látszattak.
VII.	7.	Levelébül	Leveléből.
"	15.	Ujjétást	Ujjitást.
VIII.	5.	hog	hol.
X.	1.	Napnyugorra	Napnyugotra.
XX.	6.	találkoznak	taláztatnak.
"	8.	Nyelv-könynek	Nyelv-könyvnek
XXI.	8.	közöséges	közönséges.
2.	a 26.	<i>után így olvasd:</i> Eggy ideig, kegyes Ég! most nyújtsd még életem! osztán Nem bánom, bár jőjön Halál, el-mégyek örömmel, s a t.	
5.	18.	syánnya-meg	Szánnya-meg.
10.	6.	eredet-irasban	eredet-írásban.

11.	20.	nemtetlen	nemtelen.
31.	16.	kölültem	körüitem.
"	17.	szerelmes	szemérmes.
38.	12.	az a fő	az a két fő.
41.	18.	ijedelmet	ijedelmeket.
43.	23.	vagynak a	vagynak azok a
47.	1.	tim	tid
56.	13.	ki-szilloa	ki-szálló.
58.	27.	tavúl, tavul	távúl, távúl.
62.	5.	társainknak	társaiknak.
75.	4.	fonyaszt	fonnyaszt.
77.	23.	Jeszze	Jersze.
"	"	lássan	lásson.
"	32.	említi	emelitti.
79.	11.	elléggé	eléggé.
"	15.	azomban	azonba
80.	7.	zzt	azt.
"	22.	ragyokó	ragyogó.
"	23.	<i>Tedd utánna: A. J.</i>	

81. 18. történetből történetből.
84. a 12-dik sor után még ezen jegyzést add hozzá:

A régibb ki-adásaiban Anacreonnak olvastatik: Πίνει φαλασσα δ' αυρασ.. *a tenger a levegőt issza.* Én olvasom: Πίνει φαλασσ' αν αυρονσ. *a tenger a folyamatokat issza.* Ezen olvasás módgyát jobbnak itéli Harles-is a Görög Anthológiában.

85.	14.	hullyannak	hüllyanak.
"	20.	segedgyét	segédgyét.
87. a	22-dik sor után tedd: A. J.		
9.	16.	Köttet	Kötet.
90.	1.	bellőlek	belőllek.
"	7.	sergentető	serkentető.
"	12.	tsélekedted	tselekedted.
"	21.	Trrmészet	Természet.
"	23.	tőkél	tökél.
92.	10.	jó	jő.
"	15.	<i>Concionatarnak</i>	<i>Concionatornak.</i>
96.	24.	Erzemé	Érzemé.
102.	19.	vannk	vannak.
103.	2.	eggyezik	eggyezik.
104.	12.	fájdalmaira	fájdalmaimra.
109.	21.	Nemzetünk	Nemzetünk.

Mindenütt rövid *ü*-vel az effélékben, úgy-mint: *nyekvünk, népünk, üdöözülünk*, s a t.

112.	12.	zikkelyek	tzikkelyek.
116.	5.	Külömben	Külömben.
120.	23.	sáját	sáját.

122.	20.	állatt	állat.
123.	8.	ölében	ölében.
129.	6.	esztendőbe	esztendőben.
135.	25.	készen	kézen.
“	26.	mes	meg.
“	27.	megékkék	mesékkal.
136.	12.	elig	elég.
145.	4.	hömpölyök	hömpölyög.
149.	22.	fergetek	fergeteg.
150.	3.	alanrabh	alantabb.
153.	3.	a	s.
159.	23.	kegyelmezét	kegyelmezést.
165.	8.	koka	kohát.
170.	6.	A söt	Ásót.
171.	9.	éllyuk	éllyük
“	24.	roszalkodóra	roszszalkodóra.
188.	3.	Lyanka!	Lyánka!
198.	25.	tata	tsata.
“	23.	Ardna	Ardua.
202.	7.	Ekcó	Ekhó.
“	13.	rebdess	repdess.
“	23.	tödomanyokkal	tudományokkal.
203.	5.	zúgva	zúgna.
206.	8.	fennhéjázás	fenn-hájazás.
212.	18.	szerejőjét	szeretőjét.
265.	24.	fondamentoma	fundamentomra.
300.	15.	possit	prosit.
354.	16.	szíves	szines.
357.	6.	tsapáfi	tsapási.
360.	10.	helyet	helyett.
370.	21.	haragzik	haragszik.
375.	8.	FÉBRIT	FÁBRIT.
375.	23.	semléllyed	szemléllyed.
385.	21.	liom	Íliom.
386.	19.	olrá	oltár.
388.	7.	ál	áll.
321.	2.	szagdúl	szágdúl. <i>Ezen hiba többször elő-kerül.</i>
423.	10.	küs	kiis.
442.	18.	jól lehet	jöllehet.

A Kottákba bé-tsúszort hibákat a Musika-tudó könnyen maga meg-jobbíthattya.

M A G Y A R M U S E U M.

KI-ADTA

NEGYEDENKÉNT

A

KASSAI MAGYAR TÁRSASÁG.

A BUDAPESTI
EV. REF. FOISKOLA
KÖNYVTÁRA.

MÁSODIK KÖTET.

KASSAN
ELLINGER JÁNOS' BETÜJVEL.
1792.

M A G Y A R
M U S E U M.

II. d i k K Ö T E T , I . 3 6 N E G Y E D .

K Á S S Á N

ELLINGER JÁNOS BETÖLTVE.

[5. negyed, a hátsó borító hátlapja] TUDÓSÍTTÁS.

MI légyen kis Társaságunknak ezen MUSEUM nevezetet viselő Gyűjtemény' közre-botsáttásában szándéka, már az I-ső Kötetnek I-ső Negyede' eleibe függesztett *Bé-vezetésben* bőven ki-jelentettük. Azoknak kedvéért mind-az-által, a' kik azt még nem olvasták, imc' tudósíttást tesszünk.

1/ Ezen Gyűjteménynek tárgya a' Magyar Nyelvnek ki-mivelése, gyarapítása; és a' Tudományoknak Hazánkban való terjesztése.

2/ Ezen Gyűjteménybe, minden e' most-mondott tárgyra szolgálható kissébb-szabású, jól-készült, 's nyomtatásra-méltó munkák bé-fogadtatnak, 's közre botsáttatnak, akár-kik legyenek azoknak Szerzőjik; tsak *szabad postánn*, az az, *frankónn* (mind-az-által a' Szerzők' neveinek alá-írásával) hozzánk bé-küldetessenek.

3/ A' ki-adásban még most semmi bizonyos időt nem tarthatunk. A' mint a' bé-küldendő munkátskák *hat*, vagy *hét* árkusra szaporodnak, úgy eresztünk közre egygy Negyedet; a' milyen *négy Negyed* osztán *egy Kötetet* fog tenni.

4/ Találtatik Pesten, Budán, Kassán, 's több nevezetes Magyar Városokban. Íránk Kassán, Pünkösd' havában, 1790-dik esztendőben.

A' KI-ADÓK.

[6. negyed, az előborító hátlapja] TUDÓSÍTTÁS ÉS KÉRÉS.

Két dolog hátráltattya leg-inkább Anyai Nyelvünknek gyarapodását azon Más-nemzetbélielnél, kik azt meg-tanúlni szívesen akarnák. Az első: hogy helyesen ki-dolgozott Magyar *Grammatikánk* nintsen. A' második: hogy tökéletes *Dictionárium* nélkül szűkölködünk. – A' mi a' *Grammatikát* illeti: ebben már munkálkodnak némelly tudós Férjfiak. – A' *Dictionárium* felől mit mondhatunk egybet, hanem hogy Páriz Pápai (a' mit a' minden-napi tapasztalás-is meg-vallat velünk) nem elégséges.

Én, hogy a' *Dictionáriom*ta nézve valami könnyebbséget szerezhessenek; azon *Kisded Szó-tár* nevezetű Könyvetskémét, melly a' *ritkább magyar szókát az A. B. C. rendi szerént emlékeztető versekben elő-adgya*, 's mellyet Kassán 1784-dikben ki-eresztettem vala; rövid *Lexicon* formában, folyó beszédben, meg-jobbítva ki akarom újra nyomtattatni.

Hogy annál szerentsébb végét érhetném igyekezetemnek; ennek-előtte két három esztendővel hírvül adtam vala, miben foglalatoskodnám, kérvén egyszer-'s-mind a' nyelvünket elő-mozdítani kívánó Hazafiakat, hogy, mivel mind a' két Hazában számosan taláttatnának még olly ritkább, isméretlenebb, 's tsak-nem veszendőbe-indúlt; különben pedig igaz magyar eredetű szók, nevek 's a' t., mellyeket mind eddig ki nem nyomozhattam: ne sajnálnák azokat, (rövideden melléjek vetvén a' magyarázatot, 's egygy úttal a' velek-való élést-is) nekem ide Kassára szabad [a hátsó borító

előlapján folytatólagosan] postán meg-küldeni; hogy újra ki-adandó Szótáromba bé-iktathassam.

Vettem is már ugyan (a' mit különös hál'-adatossággal említtek) holmi segedelmet; de ezzel, 's azonban saját szorgalmatoskodásom által-is nevedett gyűjteményimmal, tökéletességre nem hajthattam a' dolgot. Sőt bizonyos vagyok benne, hogy minden Magyarabb Vármegyék (ide értvén a' Székely-Földet-is) több olyan abbéli kintseket foglalnak még kebeleikben, melyek nem csak én-töllem, hanem más derék Magyaroktól-is mind annyi újságok gyanánt fognának vétetni.

Ha azok mind öszve-szedegettetnének, 's közre adattatnának, melly köszönettel fogadná az egész Nemzet! melly nagy bőségre juttathatnók anyai nyelvünket! minémű könnyűséget tapasztalhatnának mind az Írók, munkájiknak készítésében, mind az Olvasók, azoknak meg-értésében! Bezzeg nem igen lenne közüllünk valakinek szüksége arra, hogy vagy más Nemzetektől költsönözzön, vagy maga faragjon tetszése szerént szavakat magának; hanem elég gazdagnak látná magát régi Attyainak reá-maradt; de vigyázatlanság miatt csak-nem el-temettetett örökségéből. Ide járúlhatnának azon nagy számra-menő szavak-is, mellyekkel a' Magyar Mester-emberek 's a' t. a' kézi miveikre tartozó eszközöket nevezni szokták. Csak ezen mások előtt ismételten nevezeteknek-is mennyi hasznokat vehetnők! – Meg-újítottam azért Hazánk' Magyar Tudóssaihoz nyújtott kérésemet az említett ritkább szólnak velem-való közlésére; reménylem-is, hogy töllem, sőt édes Hazájoktól, nem fogják sajnálni kevés fáradságokat. [a hátsó borító hátlapján folytatólagosan]

Illy-képpen hozták virágzó karba nyelveket minden pallérozottabb Nemzetek. Éllyünk mi-is az idővel, 's alkalmatossággal. Ne hagyjuk azon nemes tüzet, melly a' minap olly nagy gerjedezt indított vala bennünk, lassanként el-aludni; kivált most, midőn országgló Fejedelmünk-is mintegy serkentget bennünket nyelvünk' ki-mivelésére. Vigyázzunk, hogy magunk ne legyünk leg-főbb oka szerentsénk' meg-eshető bé-gyepfűlésének.

Ha, a' mint kétségem sins benne, megint sajtó alá fog vertetni Páriz Pápai' Dictionárioma; könnyen ki-pótoltathatik hiánossága a' töllem-készítettendő *Kisded Szótárból*, melly addig-is mindeneknek, a' kik már alkalmasint értik a' közönséges magyar szót, nagy hasznokra szolgálhat. – Kassán, Karáts. havában 1791.

Baróti Szabó Dávid.

Tetemesebb hibák ezen II-dik Negyedben:

<i>Óld.</i>	<i>Sor</i>		
148.	13.	űrülök	<i>okvasd</i> örülök
149.	19.	örödik	ötödik
164.	1.	dedig	pedig
169.	25.	ésnél	lésnél
176.	4.	Ez a'	Ez az
180.	28.	állítha tyák	állíthattyák

182.	8.	vándorlá-	vándorlá-
- -	25.	ingyekezetek	igyekezetek
197.	7.	tsudatlanság	tudatlanság
225.	18.	nyelven	nyelvén
228.	26.	öszve-akotva	öszve-alkotva
236.	7.	közönségesé	közönségessé
237.	19.	<i>surhomme</i>	<i>surhomme</i>
248.	26.	váólt, az-utnn	vólt, az-után

[7. negyed, az előborító hátlapja] TUDÓSÍTÁS.

A' Magyar Museumból minden 3-dik holnapban egy ekkora-nagyságú Negyed adattatik-ki. Illyen *négy* Negyed *egy* Kötetet tészén.

A' M. Museumnak esztendei árra mindenestől (mind a' posta-pénzt, mind a' bé-kötésnek árrát bele-számlálva) 2. Rfor. és 40. kr. – Itt helyben, posta-pénz nélkül, 1. Rfor. és 40. kr. – Azokra nézve pedig, a' kik ezen pénzt előre le nem teszik, (v. nem *praenumerálnak*) minden Negyed 28. kr.

A' pénzt le lehet tenni m i n d e n K. P o s t a - T i s z t s é g n é l; Könyv-árros boltokban, Könyv-kötő, Kereskedő, vagy más illy-féle pénzt bé-szedő Uraknál; – a' kiknek-is ebbéli fáradságokért minden tíz nyomtatványra egyet reá adunk, 's postán a' többivel együtt ingyen meg-küldtünk.

A' pénzt bé-szedő Urak méltóztassanak a' nállak le-téendő summát, az Előre-fizetőknék neveikkel együtt (mellyek-is az utolsó Negyedben mind ki fognak nyomtatni) az itt-való Fő-Posta-Tiszttséghez imilly titulus alatt bé-küldeni: *Inchyto Regio Postae Praefectoratus Officio C a s s o v i a e p r o M u s e o H u n g a r i c o .* –

Azok az érd. Hazafiak pedig, a' kik egyenesen mí-hozzánk akarnak írni: ne terheltessenek, leveleiket frankózní, 's a' borítékra imezt írni: *A' Magyar Museum' Ki-adójinak K a s s á n.*

[7. negyed, a hátsó borító előlapja]
EGY LEVÉLNEK TÖREDÉKE.

„ — — — Mit mondgyak? mikor illet látok, hallok: fel-éled bennem a' reménység, hogy virágozhatnak még Magyar Nyelven, sőt általlyában Magyar Hazánkban, a' tudományok. Leg-ottani hathatós ösztönt érzek magamban, régen fel-tett szándékimnak végbe-vitelére. Ellenben, mikor Nemzetünknek állapotját meg-gondolom, és abbéli állapotjának jelenségeit magamonn-is tapasztalom: viszontag minden reménységről le-tészek, és el-restülök. A' tudományoknak virágzása kettőn áll: a' sokaságon, vagy a' hatalmasokon. A' sokaság nállunk nem olvas; a' hatalmasok akármire inkább szeretik költeni jóvedelmeket, mintsem a' hazabéli könyvekre. Hiteles emberektől hallottam, hogy * * Vármegyében hét ezer N — — k laknak; de eggyetlenegy Könyv-kötő sem találtaik! — 's a' t.

[7. negyed, a hátsó borító hátlapja]
PANASZOS ÉRZÉKENYSÉG
SÉLLYEI NAGY IGNÁTZ'
Első Székes-Fejérvári Püspök'
puszta sír-halmánál 1791. Nov. 13-dikán.

HÁROMSZOR húllatták a' fák leveleket,
Érezvén az őszi hervasztó szeleket:
Miólta NAGY IGNÁTZ el-bútsúzott tollunk,
'S mint eggy árnyék el-tünt vég-képpen előllünk.
Itt, e' temetőben nyúgosznak hamvai,
Hol mellette vagynak bódogúlt juhái.
Nints ezeken kívül más jele sírjának!
Ki jó pásztora vólt mind holtig nyájának.
El-felejtve nyugszik a' földnek gyomrában,
Mint ki soha nem vólt az élők' számában!
Tí! kisded megyétek' jámbor pásztorai!
Ignázt' tisztelőji, érzékeny fiai!
Tudom, hogy könyv árad szemetek-héjjára,
Ha néztek atyátok' puszta sír-halmára.
Mit tegyetek? Légyen hál'-adó szívetek
Ahhoz, kiért méltán harmatoz szemetek!
Szent fájdalomokat velem-is osszátok,
Ki hív szívvel vagyok mindenkor hozzátok!

VIRÁG.

[8. negyed, az előborító hátlapja] TUDÓSÍTÁS.

A' Magyar Museumból minden fertály-esztendőben egy ekkora-nagyságú Negyed adattatik-ki. Négy Negyed egy Kötetet tészén.

A' M. Museumnak árra, egész esztendőre (mind a' posta-pénzt, mely minden nyomtatványért egy egész német forint, mind pedig a' bé-kötésnek árrát-is belé számálva) 2. for. 40. kr. – A' posta pénz nélkül ellenben tsak 1. for. 40. kr. –

A' pénzt le lehet tenni minden K. Posta-Tisztségnél; és mind azon érdemes Hazafiaknál, a' kik ebbéli fáradságokat tőlünk, sőt a' Köz-Jótól nem sajnállván, azt számunkra a' *Kassai Kir. Fő-Posta-Hivatalra* bé-küldeni akarják.

A' küldendő Levelek' borítottékjaira tsak ezt szükséges fel-írni: *Inchyto Regio Postae Praefectoratus Officio, pro Museo Hungarico. C a s s o v i a e.*

Hogy a' II-dik Kötetnek ezen utolsó Negyede ismét valamivel későbbetskén készülhetett 's küldődhetett-el: azt a' *Redactor*nak hosszab ideig tartó szükséges útazása okozta; ki-is erről alázatosan engedelmet kér, ígérvén, hogy késedelmességét máskor egyéb-képpen helyre hozandgya.

[8. negyed, a hátsó borító előlapja] [TUDÓSÍTÁS]

A' M. Museumot Postán, Negyedenként, küldeni szándékozván, bizonyosan reménylettük, hogy alkalmas számmal leendenek a' kik azt magoknak hozatni, 's olvasni fogják. Az előre-fizető Urak' 's Asszonyóságok' betses neveiknek lajstromából láthatni, hogy nem tsalatkoztunk-meg egészen reménységünkben. De sokkal nagyobbra szaporodott volna még Olvasóink' száma, hogy-ha munkánknak előre-fizetendő árrát minden Posta-Hivataloknál le-tehették, 's Ezek, (mint az Újságokért járó pénzt) hozzánk bé-küldeni akarták volna. Azonban, ez az akadály-is el-hárított már a' Fels. Kir. II-helytartó Tanátsnak egy újjabban költt kegyes rendelése által; melynek annál bizonyosabb foganattyát reménylyük, minnél jobban meg vagyunk győződve arról: hogy az érd. Posta-Tiszt Urak örömet szolgálnak Hazájoknak.

Kérettetnek azok az Előre-fizető Urak, a' kik a' pénzt mind eddig le-nem tették, hogy azt mennél előbb bé-küldeni ne terheltesse nek. Nékünk itt mindent késszel kell fizetnünk; és számtalan a' költségünk. Olly óltsó árrát szabtuk úgy-is munkánknak, hogy az valóságos tsekélység; holott tsak a' posta-pénz-is minden nyomtatványtól egy egész n. forint. [a hátsó borító hátlapján folytatólagosan]

Több Ns Vármegyék – bőltsen által-látván, hogy az illyetén munkák az egész Nemzetnek javár 's ditsősségét tárgyozzák – – Tábla-Bírájik közül neveztek-ki né-mellyeket, a' M. Museumért fizetendő pénznek öszve-gyűjtésére. Mí ezen Ns Vármegyéknek ebbéli segedelmeskedéseket mély tisztelettel 's hál'-adatossággal említ-vén, bátorkodunk, a' többi Ns Megyéket-is hazafiúi-bízodalommal kérni: méltóztas-

sanak igyekezetünket, melly egyedül a 'Nemzet' hasznát szolgálja, hasonló készséggel elő-mozdítani.

Vagynak – fájdalom! – vagynak e' munkának ellenzői-is. Sajnáljuk, – de nem tehetünk róla. Lehetetlen, és nem is akarunk, mindennek tetszeni. Fel-tett szándékunktól, valameddig Olvasóink lesznek, vagy valamely véletlen 's el-háríthatatlan akadályunk nem történik, el nem állunk. Tselekedettel kívánnók meg-mutatni, melly igaznak tartjuk SZENEKÁnak amaz ismértetes mondását: *Patriam prodere, nefas est, scelus contra, nolle, dum possis, illustrare.*

A' III-dik Kötetnek I-ső Negyede a' jövő Mártzius holnapnak végével fog elkészülni, és az Előre-fizető Uraknak meg-küldődni. Méltóztassanak tehát az esztendei summát, az az: 2. for. 40. kr., betses neveikkel együtt, hová hamarább bé-küldeni; hogy dolgunkat az Olvasók' számához képest intézhessük.

NEVEIK AZ ELŐRE-FIZETŐ URAK' ÉS ASSZONYSÁGOKNAK.

Adámovits Mihály Úr, Tettes Bács Vármegye elő Fiscálissa.

Aranka György Úr, az Erdélyi Kir. Táblának Bírāja.

Árkosi Zsigmond Úr, Erdélyben mind a két Széken hites Szószólló.

Árvai Jakab Úr, a' Budai Nemzeti Oskola' Tanítottja.

Ajtai András Úr, Szegények' Szószóllója.

Bába Imre Úr, Királyi Ső-Beszédő.

Balkó György Úr, T. P. Piáristák' Priorja.

Bálovits Zsigmond Úr, több Uradalmak' Fiscálissa.

B. Bánffy Farkas Úr, Erdélyben Kir. Kintstartó.

B. Bánffy László Úr, T. Kraszna Vgye' Fő-Ispánnya.

Gr. Bánffy György Gubernatorné, ő Excell.

Bárány Péter Úr.

Báróczy Sándor Úr, Kir. Test-Őrzők' Fő-Strása-Mestere.

Bartsai Ábraham Úr, *Oberster*, a' M. Királyi Test-Őrzőknél.

Bartsai László Úr, Cancellista.

Bedő Ferentz Úr, T. Fejér-Vgye' Tábla-Bírāja.

Béldi István Úr, Cancellista.

Bendik András Úr, T. Zólyom Vgye' II-dik Fiscalissa.

Benitzky Tamás Úr, T. Zólyom Vgye' Tábla-Bírāja.

Benitzky László Úr, Fő Szolga-Bíró.

Benkő Sámuel Úr, T. Borsod Vgye' Physicussa.

Benyák Bernárd Úr, a' Fejérvári Oskolák' Igazgatója.

Benyus György Úr, Magyar és Német Szőlgyéni Plébános.

Bera Mihály Úr, Kalotsai Érsek ő Exclja' Plenipotentiáriussa.

Beregszászi József Úr, Erd. Korm. Szék. Cancellistája.

Bésán Gábor Úr, T. Baranya, Somogy és Temes Vgyék' Tábla-Bírāja.

Bésán János Úr, T. Baranya Vgye' Fő-Bírāja.

Berzenekey Pál.

Besztertze-Bányai Olvasó Társaság.

Gr. Bethlen Gergely Úr, az Erdélyi Fő Korm. Szék' Titoknokja.

Gr. Bethlen Rosália, Gróf Csáky Jánosné ő-Nagys.

Gr. Bethlen Lászlóné, ő Nagys.

Özvegy Gr. Bethlen Miklósné ő Exc.

Bezeg István Úr, T. Zólyom Vgye Tábla-Bírāja.

Bielek László Úr, a' Szigeti Gymnasiumban Tanított.

Bihary János Úr, Erd. Korm. Szék. Expedit. Adjunct.

Bisztray József Úr, az Erdélyi Fő Korm. Szék' Titoknokja.

Blosz József Úr, dtto dtto hites Írója.

Boda József Úr, Fő Sz. Bíró T. Baranya Vgyében.

Bodó István Úr, a' Simontornyai Uraság' Fiscálissa.

Boér Imre Úr, Ex-Jesuita.
 Bogner Mátyás Úr, a' Miskóltzi Gymnasiumnak Igazgatója.
 Bolla Márton Úr, Történetek' Taníttója.
 B. Bornemisza József Úr.
 Boros Dániel Úr, a' Kassai Kir. Akadémiában Magyar Nyelv-Tanítottó.
 Bosnyák József Úr, K. Kamara' Fiscálissa.
 Bosnyák Benedek Úr, Szamárdi Plébános.
 Botth István Úr, Fiskális Prókátor.
 Bóthy Imre Úr, Udvari Titoknok.
 Bötskey Pál Úr.
 Brassói Posta-Tiszt Urak.
 Bruszik József Úr, Erdélyi Concipista.
 Budaházy Elek Úr, T. Szepes Vgye Tábla-Bírája.
 Buday István Úr, Cancellista
 Büky József Úr, T. Bács Vgye Physicussa és Tábla Bírája.

Csáky Máté Úr, a' Veszprémi Seminar. Alumnussa.
 Császár József Úr, Kir. Camerális Fiscális.
 Csefalvai Ferentz Úr, T. Tolna Vgye Tábla Bírája.
 Cseh László Úr, dtto Fő Szolga-Bírája.
 Csensz István Úr, T. Baranya Vgye Cancellistája.
 Cserey Farkas Úr, az Erdélyi Fő Korm. Szék. Titoknok.
 Cserey József Úr, Kir. Tanítottó.
 Cserei Miklós Úr, az Erdélyi Fő Korm. Széknél Cancellista.
 Csernátóny Ferentz Úr, Itélő-Mester.
 Cserey Sándor Úr.
 Csupor Mihály Úr, Káplán.
 Czerva Dániel Úr, Al-Kasszatartó.

Dániel István Úr, (Szent-Némcti.)
 Darvas János Úr, T. Abaúj Vgye Fő Szolga-Bírája.
 Darvas János Úr, T. Torna Vgye Szolga-Bírája.
 Gr. Desseöffy József Úr.
 Deszcritzki Ország István Úr, T. Baranya Vgye Tábla Bírája.
 Dobay Dániel Úr, T. Abaúj Vgye Tábla Bírája.
 Domokos Ferentz Úr, Inspect.
 Dőry Ignátz Úr, a' Pétsi Kerületben Bízatos.
 Dubovitzky András Úr, Kasznár.
 Dubravitzky György Úr, T. Zólyom Vgye Fő Szolga Bírája.
 Dudásy Antal Úr.

Elek Mihály Úr, a' Szigeti Ref. Gymnasium Seniora.
 Eles Sándor Piár. Profes.
 Erős Pál Úr, Szepesi Kánonok.

Gr. Eszterházy János Úr, ő Exc. az Erdélyi Fő Korm. Széknél Tanácsos.
 Fábris József Úr, Esztergom Vgye Fő Szolga-Bírája.
 Farkas Gergely Úr, Székes-Fejérvári volt Tanítottó.
 Fazekas Mihály Úr, Hadnagy.
 Fekete Ferentz Úr.
 Fekete Máté Úr, T. Baranya Vgye' Esküittye.
 Fekete Mihály Úr, Nemzeti Oskolák' Tanítottója.
 Felkiss Antal Úr, T. Esztergom Vgye Fiscalissa.
 Ferentzy Antal Úr.
 Gr. Festetics Mária Kis-Asszony.
 Fejér György Úr, Káplán.
 Fikker Károly Úr, az Erdélyi Korm. Széknél Cancellista.
 Fodor József Úr, a' Kir. Helytartó Tanácsnál Titoknok.
 Forster Antal Úr, a' Földvári Uradalom' Fiscalissa.
 Frankovits Antal Úr, T. Bács Vgye Tábla Bírája.
 Fülöp János Úr, Kassai *Senator*.
 Gál György Úr, T. Báts Vgye' Bíztozza.
 Gaszner András Úr, T. Baranya Vgye Al Tábla-Írója.
 Gáti István Úr, a' Szigethi Ref. Eccl. és Oskolának Tanítottója.
 Réti Gazda Mihály Úr, T. Máramaros Vgye Fő Szolga Bírája.
 Gajzler János Úr, T. Esztergom Vgye Tábla-Bírája.
 P. Gegő Adolf Úr, Mathesis Tanítottó.
 Gombos Antal Úr, T. Báts Vgye Tábla-Bírája.
 Gombos Ferentz Úr, T. Báts Vgye' Al Tábla-Írója.
 Götz Ferentz Úr, Kir. Tanácsos T. Szathmár Vármegyében.
 Görög Demeter Úr, a' Magyar Hír-mondónak ki-adója.
 Grabarits Lázár Úr, a' Péts-Váradi Uradalom Praefectussa és T. Tólna Vgye Tábla-Bírája.
 Graffenberger Ádám Úr, az Esztergomi Érseki Vár Plébánossa.
 Gr. Gvadányi József Úr, Lovas Generalis.

Gr. Haller János Úr.
 Gr. Haller László Úr.
 Gr. Haller Zsigmond Úr, Actuar. Kir. Tábla Fia.
 Hegedüs Ferentz Úr, a' Pétsi Püspökség' Praefectussa, T. Baranya és Somogy Vgyének Tábla-Bírája.
 Hellbling Ferentz Úr.
 Hell Ferentz Úr, Csákvári Plébános.
 Henter Lajos Úrfi.
 Hersing János Úr, T. Baranya Vgye' Fő Szolga-Bírája.
 Hertzeg Hohenlohe Károlyné, született Báro Revitzky Judith Asszony.
 Horváth Miklós Úr, Küküllő Vgye' Fő Notáriussa.
 Horváth Imre Úr, Esztergom Vgye' Iső Notáriussa.
 Horváth Ágoston Úr, Gubern. Cancellista Erd.

Horváth Péter Úr.
Horváth János Úr, a' Pesti Nemzeti Oskola' Tanítottja.
Horvathovits István Úr, a' Fő Kórm. Széknél Szegények' Szószóllója Erdélyb.
Hrabovszky György Úr, Palotai Evang. Prédikátor.
Hudoba János Úr, T. Zólyom Vgye' Bízossza.
B. Húszár Jozsef Úr.

Vajai Ibrányi János Úr.
Irínyi Imre Úr, T. Szathmár Vgye' Szolga-Bírája.

Jakab István Úr, Cancellista.
Jankovits Mátyás Úr, Ns Pétsi Káptalan Notáriussa és Fiskálissa.
Jantsó István Úr, Fisc. Archivum' Registratora.
Jeszenszky László Úr, T. Zólyom Vgye Tábla-Bírája.
Jcszenszky Antal Úr, T. Baranya Vgye Tábla-Bírája.
Jeszenszky Emanuel Úr, T. Baranya Vgye Tábl. Bír. és Exactora.
Józsa Mihály Úr, Sz. Fejérvári Tanúló.
Jugenitz Úr.

Kallós Dániel Úr, Prókátor.
Kapuvári János Úr, T. Baranya Vgye Szolga-Bírája.
Kapuvári Sámuel Úr, T. Tolna Vgye Esküttye.
Kardos András Úr, T. Baranya Vgye Szolga-Bírája.
Kazinczy Ferentz Úr, T. Abaúj, Sáros, és Zemplén Vgyék Tábla-Bírája.
Kazinczy József Úrfi.
Kázmér Elek Piár. Profes.
Kajdatsy Antal Úr, Kir. Tanácsos és T. Baranya Vgye Iső V. Ispánnya.
Kajdatsy István Úr, Kir. Posta-Mester.
Keczer András Úr.

Gr. Kemény Farkas Úr, ő Excell. Erdély Ország' Rendeinek Elöl-ülője.
B. Kemény Sámuel Úr, T. Torda Vgye' Fő-Ispánnya.
Gr. Kendesiné Asszony ő Nagys.
Keszthelyi László Úr, a' Szigeti Gymnasium' Directora.
Kereszthelyi György Úr, Pétsi Kánonok és D. Földvári Esperst.
Király József Úr, Motsi Plébános és V. Esperest.
Kiss Károly Úr, T. Gömör Vgye' Tábla Bírája.
Kisfaludi József Úr, T. Baranya Vgye Iső Fiscalissa.
Knobloch József Úr, Posta-Mester.
Gr. Koháry Ferentz Úr, Kir. Tanácsos.
Koits Demeter Úr.
Koller Tamás Ur.
Gr. Kollonits László Ur.
Kolosvári János Ur, Tisztartó.
Komáromy György Ur, T. Abaúj Vgye' Tábla-Bírája.

Kondé József Ur, *T. Esztergom Vgye' Tábla-Bírája.*
Lévai Koós István Ur, *T. Gömör Vgye Tábla-Bírája.*
Korom Mihály Ur, *Erdődi Plébános és T. Szathmár Vgye Tábla-Bírája.*
Kováts József Úr, *T. Báts Vgye Iső Vice-Ispánnya.*
Kováts Mihály Ur, *a' Szigethi Ref. Gymnasiumban Tanúló.*
Kováts Antal Úr, *Doctor.*
Krusper Antal Ur, *Kir. Tanácsos.*
Költsey István Ur, *T. Szathmár Vgye Fő Szolga-Bírája.*
Köpetzi Benjámin Ur, *Erdélyben mind két Szék' Prókátora.*

László István Ur.
László Ur, *Hadnagy.*
Latinovits József Ur, *T. Bács Vgye Tábla-Bír.*
Latinovits Miklós Ur, *T. Báts Vgye Tábla.Bír.*
Gr. Lázár István Ur.
Gr. Lázár János Ur, *Kir. Kamarás.*
Lengyel Domokos Ur, *Piár. Profes.*
Lippay Ferentz Ur, *T. Esztergom Vgye Számvívője.*
Liptay Károly Ur, *T. Zólyom Vgye Tábla-Bírája.*
Luby Károly Ur, *Kir. Tanácsos, és T. Szathmár Vgye' V. Ispánnya.*
Luby László Ur, *T. Esztergom Vgye Esküttye.*

Madarász József Ur. *T. Baranya Vgye Fő Szolga-Bírája.*
Márfy Leopold Ur, *T. Báts Vgye' Fő Not.*
Márkos Mihály Ur, *Gubern. Registrator, Erdélyben.*
Mártonfy József Ur, *az Erdélyi Fő Korm. Szék' Tanácsosa.*
Ifj. Márjássy Pál Ur, *T. Gömör Vgye Tábla-Bír.*
Matskásy György Ur, *Kapitány*
Mátyásfy István Ur, *Cancellista.*
Mátyus Ur, *Doctor.*
Mayer Ignácz Ur, *T. Baranya Vgye' Szám vevője.*
Mészáros Ferentz Ur, *Piar. Prof.*
Mészáros Pál Ur, *Fő Szolga-Bíró.*
Mészáros József Ur, *Püspöki Káplán Sz. Fejérvárat.*
Mihálovits József Ur, *T. Baranya Vgye Tábla Bír.*
Mihál Mihály Ur, *T. Báts Vgye Chyrurgussa.*
Miklós Antal Ur, *T. Borsod Vgye Partic. Percept.*
Miklós Imre Ur, *T. Esztergom Vgye' Fő-Notar.*
Gr. Mikó Károly Ur, *Kir. Tábla Fia.*
Mikó József Ur, *Gubern. Registrans Erdélyben.*
Mikó Antal Ur, *Gubern. Expeditor Adj. Erd.*
Missits József Ur, *T. Esztergom Vgye' V. Ispánnya.*
Miskóczy György Ur, *T. Borsod Vgye Exactora.*
Molnár János Ur, *a' Pétsi Académiában Magyar Nyelv-Tanítottó.*

Molnár András Ur, Fiscalis
Murányi Ignátz Ur, Fizika Tanított Kolosv.

Nagy István Ur, a' Pétsi Püspökség' Fiscalissa.
Nagy Ferentz Ur, a' Pellérdi Uradalom' Fiscalissa.
Nagy Antal Ur, Kulai Plébános.
Nagy Antal Ur, T. Torontál Vgye Registratora.
Nagy Péter Ur, T. Kolos Vgye Chyrurgussa.
Nedetzky Imre Ur, Eszterg. Kir. Város Plébánossa.
Némethy János Ur, Professor.
Németszegi János Ur, T. Báts Vgye' Fiscalissa.
Neszmér Antal Ur, T. Báts Vgye' Fő Szolga-Bír.
Nyitray István Ur, a' F. Kir. Helytartó Tanátsnál Titoknak.

Odry András Ur, T. Báts Vgye II-dik V. Ispánnya.
Orbány Mihály Ur, Bajsani Plébános.
B. Orczy József Ur, T. Zemplény Vgye' Fő-Ispánnya.
B. Orczy László Ur, ő Excell. Belső Titkos Tanátsos, a' F. Udv. Kamaránál V. Praeses,
és T. Abaúj Vgye' Fő-Ispánnya.
Orosz Mihály Ur, Gubernalis Expedito Erd.
Osváth Lajos Ur, T. Szabolts Vgye' V. Notar.
Otróutzky Lajos Ur, T. Zólyom Vgye' Tábla-Bír.

Paffán Ignátz Ur, Pétsi Kánonok és a' Nevendék Papok' Kormányozója.
Pákozdy László Ur, T. Baranya Vgye II-dik Fiscalissa.
Palótsay József Ur, Kir. Tanátsos, és a' Pétsi Kerületben Felsőbb Bízto.
Palugay Elek Ur, T. Zólyom Vgye Tábla-Bír.
Pap Ferentz Ur, Gr. Szétsényi Ferentz Excell. Praefectussa.
Pauer Ádám Ur, Esztergomi Bíró.
Pausz József Ur, Uj-Palánkai Fő Notár.
Peák János Ur, T. Báts Vgye' Chyrurg.
Péchy Ur, Fő Strázsa Mester.
Péterffy Antal Ur, Kapitány.
Petrovsky Sigmund Ur, T. Baranya Vgye' II-dik V. Ispánnya.
Petrovski János Ur, T. Baranya Vgye' Tábla Bír.
Pethő Jakab Ur, a' Budai Nemzeti Oskolák' Kir. Igazgatója.
Pethő Imre Ur, T. Baranya Vgye Fő-Notar.
Pinkovits Simon Ur, T. Báts Vgye' Generalis Percept.
Pisch György Ur, a' Budai Nemzeti Oskolák' Al-Igazgatója.
Polyák József Ur, T. Báts Vgye' Szolga-Bír.
Potskay Sigmund Ur, T. Báts Vgye' Szolga-Bír.
Poryondi Ráfáel Ur, Méltós. Ürményi József' Urnál Praefectus.
Prónay Pál Ur, Fő Kassza-tartó zólyom Vgyében.
Puchner Leopold Ur, T. Zólyom Vgye. Tábla Bírāja.

Pütkösti Ádám Ur, Gr. Kendefiné' Praefect.

Radovits Károly Ur, T. Baranya Vgye' Commiss.

Radvánszky János Ur, Kir. Tanácsos és Aranyos Rendek Vitéze.

Radvánszky György, Ur, T. Zólyom Vgye' II-dik V. Ispánja.

Rajner István Ur, a' Pétsi Nevendék Papok' Gyóntatója.

Rehák János Ur, a' D. Földvári Uradalom' Praefect.

Reigler Ferentz Ur, T. Esztergom Vgye' Generalis Percept.

Rohács János Ur, Piar. Professor.

Rogosz Mihály Ur, D. Földvári Káplán.

Romhány Ferentz Ur, T. Báts Vgye' Esküttye.

Rózsás Ferentz Ur, T. Baranya Vgye' Commiss.

Rudits Máté Ur, T. Báts Vgye' Tábla-Bír.

Salamon János Ur, T. Esztergom Vgye' Tábla Bír.

Gr. Sándor Antal Ur.

Sándor András Ur.

Sárközy István Ur, T. Somogy Vgye' Gen. Percept.

Schmidt József Ur, II-dik Tábla-Író T. Zólyom Vármegyében.

Schurmann János Ur, T. Zólyom Vgye' Iső Fiscalissa.

Schurmann Ignácz Ur, T. Zólyom Vgye' Tábla-Bír.

Schwartzbauer Elek Ur, Sz. Fejérvári Tanított.

Sembery János Ur, T. Zólyom és Nógrád Vgye' Tábla-Bír.

Megyertsi Sissay János Ur, Kir. Tanácsos.

Somogyi Gábor Ur, Losontzi Fő-Bíró.

B. Splényi Gábor Ur, Excell. F. M. L. és T. Szabolcs Vgye' Fő-Ispánnya.

Jáprai Spissits János Ur, T. Szala Vgye' V. Ispánnya.

Strázsay Pál Ur, Cameralis Tisztartó.

Sturmann Márton Ur, T. Gömör Vgye' Tábla-Bír.

Szabadhegyi Pál Ur, T. Esztergom Vgye' Fő Szolga-Bírája.

Szalay József Ur, Esztergomi Kánonok.

Szaniszlay János Ur, Esztergomi Szám-tartó.

Szathmáry Király Miklós Ur, Kir. Tanácsos és T. Gömör Vgye' V. Ispánnya.

Gr. Szétsényi Ferentz Ur, ő Exc. Belső Titkos Tanácsos.

Székely Dávid Ur, Provinc. Cancellarius Erdélyben.

Szent Imrey Gábor Ur, T. Abaúj Vgye' Fő Szolga-Bírája.

Szcremley Szent-Pétery Judith Asszony.

Szilva Mihály Ur, Esztergomi Tanácsos és Kapitány.

Szluha Antal Ur, T. Fejér Vgye' Tábla. Bír.

Szokoly Jakab Ur, T. Baranya Vgye' Fő Szolga-Bírája.

Szörtsey Imre Ur.

Sztupitzky Mojzses Ur, T. Esztergom Vgye' Szolga-Bírája.

Tárkövi Tahy Antal Ur, T. Tolna Vgye' Gen. Percept.

Tanyi Zsigmond Ur, *T. Baranya és Somogy Vgye'* Tábla-Bír.
Taund János Ur, *T. Baranya Vgye* több Uradalmak' Fiscalissa.
Gr. Teleky Susánna Asszony, *Ő Excell.*
Gr. Teleky László Ur, az Erdélyi Fő Korm. Széknél Titoknok.
Gr. Teleky László Ur, Kir. Tábl. Assess.
Teleky Domonkos Ur, az Erdélyi Korm. Szék. Titoknok.
Teleky Mihály Ur, Actuar. Kir. Tábla fia.
Dálnoki Teleky Mihály Ur, Prókátor.
Tobiás Antal Ur, Prókátor.
Tokody György Ur, *T. Bihar Vgye'* Tábla-Bír. és a' N. Váradi Kerületben az Oskolák'
Al-Igazgatója.
Gr. Tóldalagi István Ur.
Tolnay József Ur, a' Pesti Nemzeti Oskolák' Taníttója.
Tomtsányi András Ur, a' *T. Báts Vgye'* Tábla-Bír.
Toronyi István Ur, Átsi Plébános.
Tratnyaky Miklós Ur, Ujpalánkai Fiscalis.
Túry Mihály Ur, Fő Strázsa-mester.
Túry István Ur, Gubern. Prothocollista Erdélyb.

Uray József Ur, *T. Szathmár Vgye'* Fő Szolga-Bír.
Urbány Dániel Ur, Fő Tábla-Író Zólyom Vgyében.
Urbány János Ur, *T. Zólyom Vgye'* Szolga-Bír.
Ürményi Mihály Ur, Zombori Kir. Cameralis Administrátor.

Varga László Ur, *T. Esztergom Vgye'* Esküttye.
Vargay Mihály Úr, *T. Báts Vgye* II-dik Fiscal.
Vajnits Salamon Úr, *T. Báts Vgye'* Tábla-Bír.
Vajnits Fábján Ur, *T. Báts Vgye'* Fő Szolga-Bír.
Vajnits Antal Ur, *T. Báts Vgye'* Szolga-Bír.
Vajnits János Ur, *T. Báts Vgye'* Esküttye.
Vedel Mihály Ur, Gr. Eszterházy Urfiak' Taníttója.
Vég Péter Ur, *T. Fejér Vgye,* Fő Notar.
B. Vécsey Miklós Ur, a' Kassai K. Kamarának, és T. Szatmár Vgyének Administratora.
Vízi Ferentz Ur, Erdélyi Fejérvári Kánonok.
Volk Imre Ur.

Zabolay Sámuel Ur, mint két Szék Prókátora Erdélyben.
Zákó Demeter Ur, *T. Báts Vgye'* Tábla-Bír.
Zanathy Mihály Ur, *T. Szathmár Vgye'* Tábla-Bír.
Zatterer János Ur.
Zerdahelyi Imre Ur, Kir. Tanácsos és Provinc. Commissarius:
Zsöldos Sámuel Ur, *T. Gömör Vgye'* Tábla-Bír.
Zsoltzay Sámuel Ur, Ref. Predikátor Erdélyben.

Hogy-ha ezen betses neveknek lajstromában valamely hiba történt volna, jövődőben helyre fog hozatódni. Nem külömben, ha némelly érd. előre-fizető Uraknak neveik történetből innét ki-maradtak volna, azok-is ki fognak annak idejében nyomtatódni; hogy jövődőben-is tudattassék, kik vóltanak leg-inkább a' Magyar Litteraturának e' részben-is elő-mozdítóji.

FÜGGELÉK

ELŐBESZÉD A KASSAI MUZÉUMHOZ.

1787. NOVEMB. 13d.

A' mi időnknek vala fenntartva az a' ditsősség, hogy benne Hazai Nyelvünk, a' szép Tudományoknak el-terjedése által, nagyobb tökéletességre, bővségre s tisztaságra kezdjen lépni; 's úgy tetszik ha azokra a' munkákra tekintünk, mellyek egynehány esztendőök óta jöttek-ki sajtóink-alól, mintha egyszerre ébredtünk volna fel hosszas mélyl álunkból. De ez a' késő ébredés nem azt mutatja, hogy a Nemzet a' Természettől a' SZÉPnek el-fogadására elegendő érzékenységet nem kapott; mert Hazai Történeteink bizonyítják, hogy Buda a' Hunyadi ditsősséges uralkodása alatt a' Tudományoknak virágzásával még a' fegyver-zörgés közt is egész Európát tisztelet-re ragadta; sőt tudjuk hogy az Attila' idejébenn nekünk is voltak Tyrtaeusink 's Bardussaink, kik a' magyar fegyver' diadalmait énekkel magasztalták; akár Scythiai szokás lett-légyen ez, akár azoknak a' Nap-nyugoti Nemzeteknek hímezése, mellyek-nél az Éneklők már akkor is kedvességben voltak.

Ez az *El-késődsünk* természetes következtetése volt azoknak a' sok HADAKOZÁS-SOKnak, mellyekkel Hazánk a' régibb időkbenn csaknem meg-szűnés nélkül el volt foglalva. Nem egyedül a' Mohátsi tsata az a' mellyet értünk; néptelen pusztáink emlékeztethetnek azokra az időkre, a' midőn esmérletlen volt Eleink előtt az Olaj-fa-árnyék, mellyben a' szelid Músák nyugodni szeretnek. De még nyomosabb okát találhattuk ennek a' közinkbe hozott DEÁK NYELVHEZ VALÓ SZOROS RAGASZKODÁSUNKBANN. Ezenn íratatván, az akkori közönséges szokás szerint, Törvényeink, ez rendeltetvén köz-dolgaink folytatására, el-felejteztünk Anya-nyelvünk-ről, 's ennek tanulására fordítottuk leg-szebb esztendeinket. Mennyivel bővebb, mennyivel el-készültebb volna most Nyelvünk, ha Törvényeink, köz-dolgaink, pereink, Oskolai könyveink ezenn szóllhattak volna. Melly kívánságot hogy olly könnyen lehetett volna teljesítésre vinniünk mint más Nemzetek vitték, bizonyítják a' Vármegyéknek régibb Jegyző-könyvei, némelly Társasságoknak törvény-szabásai, meg-avúlt pereink 's az azokban hozott Itéletek, bizonyos kézenn forgó Vitézi Meg-szóllítások, a' Tudományoknak csaknem minden nemébenn nem kevés szám-mal írtt, nevezetesen pedig Vallást illető Könyveink.

Értették Eleink Nyelvünknek alkalmas voltát, 's Albricusnak azon Leveléből, mellyet Seraphim Esztergomi Ersekhez írt, 's a' Kálmán Király törvényei elibe függesztett, úgy látszik, mintha Törvényeink Magyarul lettek volna írva, 's azokat (talám hogy előbbeni Királyaink Rendeléseivel egy Nyelvenn légyenek) Deákra Albricus fordította volna: ' de veszedelmesnek tartván minden ujítást nem gondolkoztak arról,

1) Colomanni Decr. L. I. §. 6. „non in hoc opere proprii arbitrii vestigia figo: verum praevisi alieni itineris visibus insisto” etc. – és §. 16. „Verum tamen, tu, mi Domine! qui in hujus populi linguae genere minus me promptum consideras, si quid calamus a suscepti itineris tramite declinaverit” etc. – –

hogy a' már egyszer bé-vett rend-tartást meg-változtassák. Tudóssaink szintén a' mostani Századig mindent Deákul írtak, 's sajtóink alól imádságos könyveknél, Szentek életénél 's halotti Prédikációknál egyéb igen ritkán jöven-kí úgy látszott, mintha minden Tudomány ismét a' Papi Rendnél lett volna, mint régenten az Ostobaság századjaiban a' Szerzetesek közt, le-téve.

Meg-jelene ugyan későbbre Zrínyi Miklós, Gyöngyösi István, Beniczky Péter 's más Rhytmista Társai, Páriz Pápai, és Gróff Haller: de kevesen voltak még is a' kik ezeknek ditső példájokat követték volna. Akkor kezdett végre a' Nemzet Nyelve tökéletessítésénn gondolkozni, mikor kedves Asszonyunk alatt el-felejtkezett a' vérontásról, 's a' külső Nemzetek Iróji nemes büszkeségét vetélkedésre ingerlették. Szükségtelen itt azokat a' Neveket említeni, mellyeket háládatos Maradékink tisztelettel adnak majd el nem fájlott Követőjöknek szájokba tekintsünk vissza inkább a' helyett két tizedűnkre, 's nézzük-el mit nem mutathatunk.

Nem szóllunk mi most munkáinknak belső érdeméről, sőt nem általlyuk meg-valani, hogy még a' jobb darabjainkbann is, ha szoros ítélet alá vesszük, fogyatkozásokat találunk. De ez nem lehetett másképpen; Plautusnak és Enniusnak ideje nem szűlt mindjárt Tibullust 's Horatiust; 's midőn Róma Catullust és Virgiliust mutatott, Caesiusa és Baviusa is volt. Abbann az időben a' mellybenn mi most vagyunk, minden Nemzet úgy bukdosott, mint mi. Sőt ha az élöket tekintyük, a' kiknél minden környül-állás össze-esküdütt a' Nyelvnek tökéletes elő-vitelére; a' kik a' más Nemzetekkel való társalkodás által Nyelveket tsaknem közönségessé tették; a' kiknek játszó-színnyek, Phidiássok, Apellesek vagyon; a' kik között még azok az elmék is, a' mellyek szűk értékek miatt nállunk el-senyvednének, elő-vitelt, 's első próbájak ki-botsátása által is gazdag jutalmat nyernek, s e szerint el-kezdett útt'yoknak további folytatására nem tsak a' halhatatlanság felől való álmodozás, hanem az élelem' keresete által is ösztönöztetnek; a' kiknek Tudóssai a' Nemzet Nagyjainak 's magoknak a' Fejedelmeknek esmerettségekre, társasságokra 's belső barátságokra meltóztatnak, – 's el-nézzük hogy mi mind-ezek nélkül szűkölködünk; hogy minket nem Nagyjaink meg-külömböztetése, nem Nyomtatóink adakozása, nem az el-hiresedés, hanem egyedül a' nemes elmékbe öntött akadályok' meg-haladása 's a' köz haszon kereseti elevenít; hogy mi munkáinkat nyerekedés és jutalom reménylése nélkül, sőt gyakorta önnön költségünk rá fordításával botsátt'yuk-kí – 's még is ilyen kevés idő alatt ennyit haladtunk, azt tartjuk, hogy ez az össze-hasonlítás nekünk emelést ad. Miket nem mutathatnánk mi most, ha Atyáink fogtak volna ahoz, a' minn mi – talám még nem éppen későn – most iparkodunk.

De a' tökéletesség el-érésére nem elégséges az, hogy könyveink számát halmonként szaporítsuk; hogy a' sok gondolat 's tűz nélkül való ízetlen verseket írogassuk, szépek tartván mihelyt sorai eggyező hangokra nyekennek, vagy a' Görög és Római mértéket tóldozva-földozva meg-ütik. Akkor közelítünk majd ahhoz, ha eggyechány Hazája' szeretetitől meg-ihletett barát eggyüvé áll, 's félre tévén minden részre-hajlást, sőt nem gondolván azzal a' nehézteléssel is, mellyet ítéleteink egyenes ki-mondása maga után vonszani szokott, a' közre botsátott munkákat a' Critica' szövétnekével meg-visgállya, azt, a' mi benne ditséretet érdemel, meg-dítséri, a' mi távoztatni való ki-mutattya, 's e szerint Hazafi társait a' SZÉPnek és RÚTnak, az IGAZnak és NEM

IGAZnak, a' TÖKÉLLETESnek és HIBÁSnak megkülönböztetésére 's eleven érzésére vezérli, 's mind azt, a' mi a' szép Tudományoknak elterjesztését, ha bár öldalaslag is, elő-mozdíthattya, közönségessé teszi.

Ezek voltak azok a' gondolatok, a' melyek ezt a' kis Társasságot, ezen munka ki-botsátására indították. Mindazt, a mit itt elő-számláltunk egész mértékben telleyesíteni több és erősebb vállak terhének esméri ugyan: de az a' gondolat, hogy mindennek tsekély a' kezdete, – hogy a' félbe nem szakasztott szorgalom és szíves igyekezet a' törekedőt önnön magával gyakorta meg-haladtattya, hogy ez a' példa talám másokat is fel fog gyúlasztani, sokkal kedvesebb reménnyel bíztattya, hogyscm akár a' nehézségnek 's egyéb történhető akadályoknak el-képzelése, akár más tekintetek meghatározott szándékától el-ijeszthessék. Ne is nézzék ezt úgy Olvasóink mint valamelly tudós Újságot, mert erre számosabb Társasság, 's hivatalbéli szünetlen foglalatosságtól szabad Tagok kívántatnak; tsak úgy tekintsék ezt, mint egynéhány Barátnak egymást serkengető barátságosan vetélkedő igyekezetét. Örömmel fogunk mi ennek folytatásától meg-szűnni, ha helyünkbe számosabb alkalmatosabb 's nyelvünk eránt hasonlólú buzgó Hazafiak lépnek-elő, 's örömmel fogjuk munkáinkat (mellyeknek üzésétől különben el nem állunk) kezekhez azzal a' kéréssel küldeni, hogy azokat gyűjteményeik közé iktatni méltóztassanak. Az-alatt pedig míg az a' bódlog idő el-érkezik, ígérjük, hogy noha el-kezdett munkánkat esztendőrt által negyedenként kisebb vagy nagyobb darabokban (mert szakaszainknak vastagságát előre meghatározni nem lehet) idegen segedelem nélkül is ki-botsáttjuk: ha mindazáltal valamelly érdemes Hazafi a' Nyelv elő-vitelére czélozó költeményes munkáját a' miénk közzé iktatni kívánná, 's nevének alá-vetésével a' MAGYAR PARNASZSZUS IRÓIHOZ utasítván, hozzánk akár szabad postánn akár valamelly más alkalmatosság által beküldené, azt bé-fogadjuk, 's meg-eggyezett akarattal közre botsáttjuk. Önként értetődik azonban, hogy az olyan munka nyomtatásra méltó, semmi személyes vagy vallásbeli versengésbe nem ereszkedett, egy szóval minden illetlen 's nem a' Nemzet hasznát arányzó alacsony tekintettől mentt légyen. Ok nélkül fogna tehát az olyan Író reánk nehezteni, ha munkáját egy vagy más tekintetből közre nem eresztvén, önnön maga nevének is kedveznénk.

Ha az Ég igyekezetünkre olyan áldást terjeszt, a' millyet ennek ártatlansága 's a' Haza szent szereteti kíván, melly kötelességnek egy részét némi-némű képpen ez által telleyesíteni akartuk, édes remény bíztat bennünket, hogy ennyi késedelem után mutathatunk valamit, a' mi régi panaszinkat enyhítheti. Kassán. Társasságunk kötésének esztvéjénn. Novembernek 13dikán. 1787.

TUDÓSÍTTÁS A' MAGYAR MUSEUMRÓL

Tenues conamur grandia. HORATIUS.

Negyedik esztendeje már, hogy, Hazánknak akkori szerentsétlen állapotján megindulván, egy-néhány jó barátok itt Kassán társaságot kötöttünk, oly véggel: hogy, az idegenért oly méltatlanul el-hagyattartott, 's nemzeti erköltsseinkkel egyetemben majd-majd temetőre jutandó édes Anyai Nyelvünknek gyarapításán egybe-vetett vállakkal dolgozván, annak természeti betségét lassanként vissza-adhatnók; és ebbéli igyekezetünket több más Hazafiaknak ugyan-ezen tárgyra törekedő szorgalmatosságokkal össze-kapcsolván, tehetősb Polgár-Társainkat, a' tudományoknak 's józan világosodásnak terjesztése által, Hazájoknak munkás szeretetére meg-emlékeztetnők; 's nemzeti erköltsseiknek betsülésére, fenn-tartására, serkentetnők. –

A' Népeket nem csak az Országoknak határai választják-el, 's különböztetik-meg egymástól. A' gondolkodásnak módja, az erköltsök, 's úgy nevezetett nemzeti szokások; a' nyelv, a' törvény, a' ruha: ezek tesznek leg-inkább különbséget közöttük. Ezeken nyugszik, ezek által támasztatik-össze minden-féle Polgári Társaság. Mennél nagyobb a' hasonlatosság, annál nagyobb az eggyesség, az erő, 's a' tagok közt egymáshoz-vonszó hajlandóság. Ezeknek meg-vesztegetődésekkel 's zavarodásokkal, bomolni, zavarodni kell annak-is. – A' Nyelv pedig különös természeti jele, bélyege, 's fenn-tartója minden Nemzetnek. Ennek virágzásától, vagy meg-vetetésétől, függ mindeneknek boldog, vagy boldogtalan sorsa. Bizonyítják ezen állításnak valóságát mind a' régen-el-múlt, mind a' most-folyó időknek történetei; mind pedig önnön magunk' Hazájának csak-imént tapasztalt szomorú viszontagságai. Hol vannak most ama' híres Nemzetek, kik neveknek fényességével hajdan az egész Világot bétöltötték? Mitsoda most az emberi böltseségnek néhai széke, Athéna' ditső várossa? Hová lett a' régi Rómának rettentő hatalma? – *Nyelvekkel együtt virágzott szerentséjük, nyelvekkel együtt el-fogyatkozott!* 's hogy-ha még fenn-vagyon a' nevek, hogy-ha még ma-is tisztelettel emlékezünk róllok: ezt majd csak-nem egyedül azon egy-néhány Böltsseiknek köszönhetik, kik, mint a' Tudományoknak, Jó Ízlésnek, 's Böltseségnek ugyan-annyi Mesterei, halhatatlan munkájuk által az egész Emberi Nemzetnek oktató példájivá tették őket. – Tekintsünk a' mostan-virágzó Európai Népekre. Honnét van, hogy ezek, kik hajdan a' Magyar Nemzetnek csak nevére-is meg-reszkettek, utóbb ellenben, vitézsége által, esküdt ellenségeik ellen óltalmaztattak; most mi-bennünket ennyire hátra-hagytak? Honnét van, hogy ezek, egymás közt az elsőségért vetélkedvén, mi-reánk még csak ügyelni sem látszatnak? hogy minket nevünk-ről-is alig ismérnek? a) sőt már nem-is Magyaroknak, hanem többnyire csak – Ausztriaiaknak (*Oesterreicher*) neveznek?

Ezeknek, 's több efféléknek meg-gondolása vitt minket arra, hogy e' Tudósíttásnak kezdetén jelentett szándékunkat (mellyet-is leg-itten bővebben elő-adandunk) végre hajtani igyekeznénk.

Tudva vagyon a' Tudománybéli történetekből 's a' szomszéd Nemzeteknek minden-napi szerentsés példájikból, mely igen sokat használlyanak a' Tudományoknak 's Hazai Nyelvnek elő-mozdítására, a' tudós Társaságoktól, vagy egyes Férjfiaktól-is, e' végett hetenként, holnaponként, vagy fertály-esztendőnként közre-cresztetni szokott Írások. Az efféle Gyűjtemények, ha külömb-külob-m-féle válogatott jó darabokból állanak, mind a' Nemzetnek kedvet adnak az olvasásra, mind pedig az Íróknak alkalmatosságot szolgáltatnak, holmi jeles munkátskájikat, mellyek külömben néha talán örökre ismeretlenül maradnának, számos kézbe, 's közönséges ismeretségre juttatni. –

Illy véggel, 's illyen egy Gyűjteményt kezdtünk mi, MAGYAR MUSEUM nevezet alatt, 1788-dik esztendőben, negyedenként közre bocsátani. (Olly időben, 's Hazánkban olly környül-állásaiban, mellyekben édes anyai nyelvünknek valahára még vissza-térendő szerentséjéről jelentett reménységiünk, Polgár-társainknak nagyobb részétől, lehetetlenségről- való képzeldés, 's hazafiúi álmadozás gyanánt vétetődött!) – Ebbe a' Gyűjteménybe mind azokat a' kisebb-szabású munkákat bé-fogadtuk, 's közre eresztettük, mellyeket említett tárgyunkra, az az, Nyelvünknek gyarapítására, 's a' Tudományoknak Hazánkban-való terjesztésére szolgálhatóknak ítélünk. –

Alkalmasint el-értük, a' mit reményeltünk. Olly szívességgel, olly bátorító helyben-hagyással fogadták igyekezetiinknek közre-keltt, bátor az időnek mostohasága miatt nem egészen kívánságunk szerént érhetett gyümölteit, Hazánkban minden Renden lévő értelmes Fijai, hogy igazságtalanok lennénk, ha jó szándékunk iránt mutatott hajlandóságokért-való érzékeny hál'-adatosságunkat itt világos szókkal ki nem nyilatkoztatnók. *b)* Nem kevesen támadtak az' időtől fogva ollyanok, kik, e' szerentsés kezdeten fel-indulván, nyelvünknek mivélésére (némelylek, mint mi, társaságba állva) hasonló igyekezettel adták magokat. Találatnak ezek között ollyanok-is, kikből, a' Tudományokra nézve, erős gyámolokat várhat magának a' Haza. De még többen vagynak azok, kik a' magyar könyveket az-ólta jobb kedvvel 's nagyobb figyelmetességgel olvasgattyák. Ugyanazért: senki sem fogja azt nekünk vétekül tulajdoníthatni, ha Nemzetiünk' javára intézett fáradozásunknak illetően foganattyán tapasztalt örömlünket itt nyilván-valóvá tesszük; valamint-szintén, hogy azt-is kiki könnyen-meg-botsátható hívságnak fogja találni, ha magunknak azzal az édes gondolattal hízelkedünk, hogy kedves Hazánk' az-ólta-történet szerentsés változásának némű-némű-képpen mi-is eszközei voltunk! –

Ám de! több 's nehezebb akadályai vagynak még Magyar Országban a' Litteratúrának (fő-képp a' nemzetinek) hogy-sem azok egynehány gyenge-tehetségű embernek bár-melly serény igyekezetei által el-háríttathatnának; kivált-képpen, ha az ollyanok, kiktől a' Szerentse' kedvezéséből jobban ki-telhetnék, segélytő kezeket nem nyújtanak. Nintsenek még a' szükséges utak az Orzágnak minden részeire ki-tsinálva; nintsenek még t. i. azok a' sok-ágú tsatornák fel-nyitva, mellyek a' Nyelvnek, Tudományoknak, 's Mesterségeknek el-terjesztésére, valamint minden egyéb Országokban, itt-is el-múlthatatlanul meg-kívántatnak. Nintsen a' Tudománybéli Kereskedés fel-állítva, melly által Hazánkban Lakossai ez vagy amaz új munkához, nagy várakozás, költség, és fáradság nélkül, hozzá juthatnának. – Ezek, 's több illy-féle nehézségek (mellyeknek elő-számlálása mind-azon-által szükségtelen, 's kedvetlen-is

lenne) okozták mí-néktünk-is, hogy Museumunkból, majd egész 3. esztendőnek elfolyása alatt, öt negyednél többet nem adhattunk közre, annyival-is inkább, mivel, közönséges hivatalokban lévén, ürességünknek szűk volta miatt, a' nyomtatványoknak el-küldözgetésébe 's el-adásába nem avatkozhattunk.

Folytathattuk volna ugyan egy darab időtől fogva újjólag, egy nagy-lelkű Hazafinak c) segélytsége által, Gyűjteményünknek ki-adását. De olyan egy mód' és útnak fel-találásában foglalatostokdunk, mellyen többször-említett munkánkat a' Hazában könnyebben, hamarább, és bizonyosabban széllycl-küldhetnők. Ugyan-is: az efféle Gyűjtemények már természetek szerént meg-kívánnák, hogy az Országban, mellynek számára készítettnek, hová-hamarább el-terjesztessenek; és, az időeknek környűllállásaihoz képest, annál nagyobb 's bizonyosabb foganattal olvastassanak. – E' végre a' *Postán-való küldés* leg-alkalmasabb. Bé-nyújtottuk tehát mí-is a' F. Kir. Helytartói Tanátsnak a' szükséges engedelemért esedező levelünket, olly alázatos kéressel: hogy a' Kir. Kints-tárba fizetendő pénznek meg-határozását, a' Köz-Jónak kedvéért Fels. Fejedelmünknek kegyelméből, szűk tehetségünkhez alkalmaztatni méltóztassék. (Az vala e' kérdésben fő szándékunk, hogy, őltsóbban adhatván munkánkat, annál többeknek szolgálhassunk.) – E napokban érkezék-el hozzánk a' kívánt kegyelmes Királyi Engedelem. Mellyhez-képest:

Ezen Tudósíttásunk által jelentyük a' Hazának, hogy Magyar Museum nevet viselő Gyűjteményünket ez-után, az alább meg-határozandó elég-öltső fizetésért, minden három holnapban egyszer (negyedenként) Postán fogjuk az Előre-fizetőknek helyekbe küldeni.

Minck-előtte mind-azon-által e' munkának foglalattyáról 's minéműségéről, és egyszer-'s-mind az előre-fizetésnek módgyáról tulajdon-képpen szöllanánk: bizonyos okok 's tekintetek miatt kéntelenítettünk, szándékunk iránt ime' világos ki-nyilatkoztatást előre-botsáttani: Hogy mí, tellyességgel nem a' Deák-Nyelvnek meg-vette-tését 's ki-irtását arányozzuk (a' mint némelly gyanakodó jámborok minden illy-féle igyekezetről vélekednek) sőt mí annak tudását nem tsak hasznosnak lenni esmérjük, hanem, több tekintetekre nézve, szükségesnek-is vallyuk. d) Annyival-is inkább, a' Relígyiót érdekelni nem fogjuk; ellenben, itten kinek-kinek előre ki-jelentjük, hogy semmit ollyast Gyűjteményünkbe fel nem veendünk, a' mi az egyik vagy másik hiti-valláson lévő felekezetet méltán meg-sérthetné. Hogy mí nem egyébre törekedünk, hanem, hogy (a' mint már fellyebb-is mondánk) más fel-világosodott Nemzeteknek követésre-méltó szép példájok szerént, Hazai Nyelvünket hová-hamarább ki-mivelvén, természeti méltóságába vissza-helyheztessük. Hogy a' Tudományokat, Mesterségeket, és Kereskedést, ezenn úzrhessük; és mind törvényes, polgári, 's hadi köz dolgainkat, mind pedig mindennapi különös foglalatosságinkat, ugyan-czenn folytatván, elvégre oda juthassunk: hogy Nemzetiünk, nem tsak Királyaival (kivel az országló fő hatalmat a' nélkül-is meg-osztva bírja) mint egy szabad Nemzetnek illik, a' maga' született nyelvén szöllhasson; hanem, mind bölts munkáji, mind ki-miveltt erköltseinek kellemetessége, mind pedig áldott földének temérdek gazdagsága által, még az idegen népeket-is magához bódíthassa, 's nevének tiszteletére kénszerítse! – Azt azonban említett nélkül-is kiki könnyen meg-gondolhattya, hogy eggy illy felséges tárgynak el-érésére hosszasb idő, nagy tehetség, 's fő-képpen magoknak az Ország'

Attyainak munkás akarattya, kívántatik. – Egyedül tsak azt akarjuk tehát ez által mondani, 's magunkról ígérni: hogy mi (a' M. Museumot ki-adó Társaság) mint hív Polgárok, igaz Hazafiak, erőnkhez képest arra fogjuk egész törekedésünket intézni, miként-hogy addig-is, míg majd F. Királyunknak, 's Hazánk' oszlop-cmbereinek atyai gondoskodások által, ama' régen-óhajtott nagyobb Társaság fel-állhatna, a' Magyar Litterátúrát mennél előbbre mozdíthassuk. – Már:

Gyűjteményünknek mi voltát a' mi illeti: ebben egyáltalában mind azon jó Magyar munkátskák helyet nyerendének, mellyek a' szívnek jobbító gyönyörködtetésére, és az elmének világosíttására, következő-képpen: a' Nemzeti Litterátúrának-is gyarapíttására szolgálhatnak. Illyenek:

1-szor *Minden-féle költeményes dolgok.* – A' Poézis volt mindenütt, mind a' régi, mind a' később időkben, mind egyéb Mesterségek közül leg-első, melly a' Népeket, vadságokból ki-vetkeztetvén, szelídségre, nemesebb erkölcsökre szokatta; 's elméjeket gyönyörködtetve világosítván, a' mélyebb Tudományoknak el-fogadására alkalmasokká tette. – Jól tudgyuk ugyan, mennyire el-hatalmazott legyen a' bal ítélet ezen meg-betsúlhetetlen-érdemű szép Mesterség ellen a' mi Hazánkban-is. Annyi t. i. a' sok ízetlen Vers-faragó minden-felé, ki, akármí hitvánságról akármikor száz meg' száz *kadenziát* írhatván, vagy néha Deák lábakonn-is el-billeghetvén, a' Poéta nevet nagy-fennyen hordozza; hogy éppen nem tsudálhatni, ha némelylek előtt (kivált ha idegen nyelveken jobb ízhez szoktak) a' Magyar Poétai név igen tsekély betsületer talál. Azonban, nagy gyengeség volna akárkítől-is, az illetén Verselőknék ídétlen szüleménnyek miatt, általlában minden költeményes munkát meg-vetni. Mí bátran ígérhettyük, hogy azok a' darabok, mellyek a' M. Museumban, fő-képp' ennek-utánna, helyet nyerendének (már akár mi-magunktól származtak, akár másoktól küldettek legyenek azok) ha szinte nem éppen a' leg-tökélteesebbek lesznek-is, leg-alább amazok közzé nem fognak számláltathatni.

2-szor A' *Muzsika.* – Ez az egymáshoz igen szoros szövetséggel tartozó két szép Mesterség (a' Muzsika és Poézis) leg-foganatosabb az emberi szívnek formálására, 's a' nemzeti erkölcsöknek, mind fenn-tartására, mind ki-mivelésére. Annál bizonyosabb szolgálatot ígérhetünk pedig e' részben, mint hogy az egyik Társunk, azonn-kívül hogy a' Muzsikát érti, 's annak teoriáját jól tudja, egyszer-'s mind Poéta-is; következő-képpen, egyiket a' másikhöz annál helyesebben alkalmaztathattya.

3-szor Az *Eszhetika*, vagy *Jó Ízlésről való Tudomány.* – Ez, szorossabb értelemben, a' Poétikát (a' Poézisnak regulájit közönségesen) és Retorikát (a' folyó, vagy kötetlen Ékesen-szóllásnak teoriáját) foglallya magában. Ennek hasznos, sőt el-kerülhetetlenül-szükséges voltát, akárki-is könnyen által-láthatya.

4-szer A' *kritika*, különösen véve. – Ez, leg-inkább az előbbieniekenn épül; 's közönségesen a' Tudományoknak azon nemét jelenti, melly az embert az Eszhetikának reguláji által akármelly tudománybéli munka' érdemének (tökélteességeinek vagy hiánosságainak) okos meg-visgálására, 's Filozofusi meg-ítélésére taníttya, vezérli. – A' Kritikának (ha jól értyük, ha illendőül 's okosan tudunk élni vele) meg-betsúlhetetlen-nagy hasznát vehettyük. Hasznos ez eggy-általlában minden Író-

nak; de különösen azokra nézve, kik, ehhez vagy nem értvén, vagy munkájiknak fáradságos jobbítgatását restellvén, avagy nem várhatván, minden haszontalanságot ki-nyomtattnak, 's közönségessé tesznek, el-múlthatatlanúl szükséges. Ugyanazért: a' közre-jövő könyveket próba-kőre húzván, 's a' Kritikának szövétnéke által, minden részre-hajlás nélkül, meg-visgálván, a' mit azokban követésre-méltónak, vagy távoztatni-valónak találándunk, nyilván 's világosan (de mindenkor mértékletesen) ki fogjuk jegyezni; és ekképpen, Íróinkat nagyobb vigyázásra 's figyelmességre szoktatni.

5-ször A' *józan Filozofia*. – Ez által (mivel-hogy bővebb értelemben, 's általlýában véve, az előbbi számok alatt ki-tett Mesterségek és Tudományok-is Filozofusi észt 's elmélkedést kívánnak e) azt a' tulajdon-képpen úgy neveztetett Bóltselfedői Tudományt értyük, melly nem tsak a' hívalkodó elmének haszontalan dolgokon való futtatásában foglalatoskodik, hanem, lelkeinket méltó tárgyakkal vizsgálásában gyakorolván, életünknek külömb-külob-m-féle eseteiben hathatós segedelmet adhat; és néha, a' mostohálkodó Sorsnak tsapásai alatt el-tsüggedtt, 's a' Relígyiónak meg-nyugtató vígasztalása nélkül szífkölködő szívnek enyhíttésére nem meg-ventendő okokat nyújthat. –

6-szor *Tudománybéli nevezetes történetek*. – Úgy-mint: emlékezetre-méltó régiségek; tudós újságok, 's találmányok; királyi rendelések; nyelv-tanító Professorok; Magyar Teátrum. 's a' t. – Egy szóval: mind annak, a' mi fellyebb meg-írtt szándékunkat valamiként elő-mozdíthatja; és a' minek közlése által Olvasóink előtt kedvet találni reménylhetünk: mind annak helyet adandunk Gyűjteményünkben; úgy intézvén darabjainknak ki-választását, hogy mennél több- 's jobb-félével szolgálhassunk. Azt azonban senki sem fogja talán kívánni, 's kívánhatni, hogy mind ezeket, a' miket most elő-számlálánk, Museumunknak minden negyedeiben fcl-találhassa.

Minden 3-dik holnapnak végével egy *nyóltz* árkusból álló Negyed, ehhez hasonló nyomtatásban, kék papírosba (melly e' végett különösen nyomtatatik) bé-kötte, fogunk az Előre fizetőknek Postán küldeni. Négy Negyed egy Kötetet fog tenni.

Hogy-ha elég számosan lesznek az Előre-fizetők, az az, ha munkánkna ki-adásában nem tsak kárt nem fogunk vallani, hanem költségünkön fellyül valami kis nyereségünk-is leszen: ezen esetre imez új ígéretekkel tesszük, 's ok-veretlenül meg-is tartandgyuk: hogy 1-ször a' nyóltz árkus helyett, kilentzet, tízet, 's (a' jövedelemhez képest) talán tizen-kettőt-is küldendünk; 2-szor a' M. Museumnak *első* kötetéből (melly Pesten nyomtatódott) a' nevezetesebb darabokat, össze-szedve, 's néhol meg-is jobbítva, újra ki fogjuk nyomtattni, és azoknak, kik azt magoknak meg nem szerezhetnék, vagy szerezhetnék, ingyen meg-küldeni; 3-szor Muzsikálékat (énekekhez tartozó nótákat) gyakrabban fogunk negyedeinkhez metszettetni, vagy nyomtattni.

A' M. Museumnak esztendei árra, mindenestül, mind a' postapénzt, mind a' bé-kötésnek árrát belé-számlálva, 2. Rfl. és 40. kr. – Itt helyben, posta-pénz nélkül, 1. Rfl. 40. kr. – Különben azokra nézve, a' kik előre nem fizetnek, minden negyed 28. kr.

Kiki lártya, kívált, ha az illy dologgal egygyütt-járni szokott sok költséget, számtalan fáradságot, isméri 's el-gondollya; kiki nyilván lártya, mondánk, hogy nem nyereke-

dés a' szándékunk. Tellyes bízodal munk-is vagy on, hogy kedves Hazánk'-fijai, megismervén köz-hasznú igyekezetünknek tisztaságát, segedelmeskedő kezeket fognak nyújtani; 's mind magoknak, mind a' Nemzetnek javáért, nem fogják leg-alább e' kis pénzetskéjeket sajnállani. – A' kik tehát e' Gyűjteményt magoknak hozattatni kívánnyák, méltóztassanak az árrát mennél előbb, ha lehet, a' jövő Sz. András' Havának (Novembernek) vége felé, le-tenni; mivel-hogy Karátson' Havának (Decembernek) végével, vagy leg-felgyebb az új esztendőnek kezdetével, már kinek-kinek által akarjuk küldeni.

A' pénzt le lehet tenni akármellyik közel-lévő Posta-Tisztségnél; Könyv-árros boltokban; Könyv-kötő, Kereskedő, vagy más illy-féle pénzt bé-szedő Uraknál; a' mint t. i. az előre-fizető Urak, környűl-állásaikhoz képest, leg-jobbnak, leg-alkalmasabbnak fogják találni. A' pénzt-szedő Uraknak (kiket-is e' végett egész illendőséggel 's hazafiúi bízodalommal kérünk) fáradságokért minden tíz nyomtatványra egyet reá adandunk, 's Postán, a' többivel egygyütt, ingyen meg-küldendünk. Továbbá: hasonló bízodalommal kérettetnek e' végett: a' NN. Vármegyéknél a' TT. Tábla-Író Urak. (Némelly nagy-érdemű V. Ispány Urak önként méltóztattak magokat ajánlani; a' mit-is itt köteles hazafiúi hál'-adatosságból említettünk.) A' Királyi 's egyéb szabad Városoknál (ha más bizonyos Pénzt-szedők nem lennének) hasonlóul a' Notárius Urak. A' Pesti Kir. Fő-Oskoláknál, az Akadémiák', Kollégyiomok', és Gymnáziumoknál a' Professor Urak. A' kisebb helyekenn a' TT. Plébános és Prédikátor Urak; és mind azok, a' kik tőlünk 's a' Köz-Jótól ebbéli fáradságokat, illendő jutalomért, sajnállani nem fogják.

Bátorkodunk azonban egynéhány nagyobb helyeken Némellyeket meg-nevezni, kiknek minden hazafiúi szolgálatra-való készségeket, 's rész-szerént hozzánk-viseltető szívességeiket- is, esmérjük. Úgy-mint: *Bétsben*, a' Hadi 's más nevezetes Történeteknek, és a' Magyar Kurírnak, érdemes Ki-adóji; T. Szekeres Úr, Cs. Kir. Könyv-ítelő. – *Budán*, T. Lányi Úr, a' F. Kir. Helytartói Tanátsnál Titoknak. – *Pesten* T. Koppi Károly Úr, a' Történeteknek nagy-érd. kir. Tanítottja; és Stahel Könyv-árros Úr. – *R. Komáromban* T. Péczeli József Prédikátor Úr. – *Székes Fejérvárrat* T. Virág Benedek Professor Úr. – *Pétsen* T. Lethenyi János Úr, Plébános – *Szegeden* T. Vedres István Úr. – *Szatmáron* Dr. Földi János Úr. – *N. Kállón* T. Osváth Lajos Úr, a' N. Vármegyénél Második Tábla-Író. – *S. Patakon* T. Öry Fülep Gábor Úr. – *Miskóltzon* T. Komjáthy Professor Úr. – *Lötsén* T. Bárdosy János Assessor és Director Úr. – *Kolosvárrat* T. Tseray Úr, a' Kir. Kormányozó-Széknél Registrator. – *Szebenben* Hochmeister Márton Könyv-nyomtató és Könyv-árros Úr.

Azok, a' kik pénzek iránt talán nem elég bízodalommal lennének (mint-hogy az előre-való fizetésnek hitele némellyek miatt nagyon meg-tsökkent) *subscribálhatnak*, az az, a' neveiket íratathattyák-bé; akkor azonban mikor munkánkat leg-elősszer kezekhez veendik, le kell a' felgyebb meg-határozott csztendei fizetést tenniük. Senkinek sem lehet mind-azon-áttal ez-úttal a' bízodalmatlankodásra elegendő oka: mert az itt-való Királyi Fő-Posta-Tisztség maga fogja a' kívántt nyomtatványokat el-küldözgetni. Ugyan-azért:

Kérettetnek újjolag a' pénzt-szedő Urak, méltóztassanak a' nállok le-teendő sumát, az Előre-fizetőknak, és talán *Subscribenseknek-is*, betses neveikkel egygyütt (mellyek-is az utolsó negyedben mind ki fognak nyomtattni) a' most-említett Fő-

Posta-Tizstséghez hová hamarább (ha lehetséges leszen, Novembernek végéig) imilly utulus alatt bé-kíldeni: *I. Regio Postae Praefectoratus Officio C a s s o v i a e. Pro Museo Hungarico.*

Azok az érd. Hazafiak pedig, a' kik e' dolog iránt egyenesen mí-hozzánk akarnak írni, vagy talán Gyűjteményünket munkáikkal segélyteni szándékoznak: méltóztassanak leveleiket *frankózni*, 's a' borítottokra imezeket írni: A' *Magyar Museum* ' *Kiadójának K a s s á n.*

Egy tudós Hazafinak fel-jegyzése szerint, majd 4. millióra mégyen a' tulajdonképpen úgy neveztetett Magyaroknak száma; az Erdélyicktől meg-válva. – Nem fognánk-e, egygy illy nagy-számú Publikumban, Museumunknak leg-alább 4. 5. száz Olvasót találhatni? Nem várhatnánk-e, Nemzetünknek mostani állapottyában, midőn az Anyai Nyelvnek illendő betsülete, természeti méltósága, vissza-térni 's terjedni kezd; midőn Magyarainknak tehetős rész, Hazájának szeretetét nem csak szájában viseli, hanem munkásan, 's tselekedettel-is ki-mutattya; nem várhatnánk-e, mondánk, annyi (és olly tsekély) segedelmet, a' mennyi egygy illy tagadhatatlan-hasznú munkának el-kezdésére 's folytatására szükség-képpen meg-kíváztatik? – Ezt azonban csak a' Jövendő fogja meg-mutatni. – Mí, mind-azon-által, változhatatlanul el vagyunk tökéllve, hogy, ha csak tíz Előre-fizetőnk lessz-is, igyekezetünkkel 's munkánknek ki-adásával fel nem hagyandunk, a' míg leg-alább a' *második Kötetet* egészen közre nem bortsátottuk. –

K a s s á n, Sz. Mihály' Hav. 21. napj. 1791.

A' *Magyar Museum*
K i - a d ó j i.

a) Ipsi (Germani) quoties de vicina sibi gente, regioneque Hungara quidquam scribunt, aut proloquuntur, quam misere, quam praepostere, quam false, aut certe deprauate fere omnia! ut saepe ego, atque una mecum populares mei, cum Goettingae magni nominis in Germania Professores audiremus, nos comprimere, ne in cachinnos effunderemur, necesse haberemus. MATTHIAS RATH, in suo Praenuncio Lexici Teutonico-Hungarico-Latini. 1787. – Ide tartozik az-is, a' miről BÁRÓTZI SÁNDOR Úr, (a' Magyar Királyi Test-őrző Nemes Seregnél Fő-Strázsa-Mester) olly érzékenyen panaszkodik. „Mindenkor vérzett a' szívem (úgy mond ez a' nagy-érdemű Fő-rjfiú) midőn az idegeneknek íásaiban, más Nemzeteknek tulajdonságairól, erköltséiről, vagy egyéb minéműségeiről, hosszasan, vagy rövidebben, szólni láttam: a' magaméről, ellenben, mint valamely nem-létről (*non-ens*) még csak emlékezetet sem találtam.” (Lásd: a' *védelmezetett Magyar Nyelv* 's a' t. *Bétsben.* 1790. a' 62. óld.). – Nem-de, ezt tapasztaltad te-is, kiki a' körülötted-történő dolgokra figyelmezni, 's tudományt, böltseséget, nem csak egyedül a' *Corpus Juris*-ban keresni szoktál? kiki Nemzetednek hasznát, ditsőségét kedvelled, 's kárát, meg-aláztatását szívedre vészed? – De, nem-de! még fájdalmasabb illetődéssel szemléled, midőn Hazádnak gyakorta éppen azon

elő-kelő Fijait, kiktől a' köz haszonnak munkás szeretetére méltán jó példát, 's gyengébb-tehetségű Polgár-társaikra nézve világosíttást, segedelmet, várhatnál; midőn, mondánk, éppen ezeket látod a' Deák Nyelvért leg-inkább sopánkodni, és az Anyai Nyelvnek ki-míveltetését, 's lassanként a' köz dolgok' folytatására-való alkalmaztatását sürgető Hazafiakra, mint a' tudós nyelveknek ellenségire, vagy leg-alább országos dolgokhoz nem értő gyáva buzgókra, meg-vető szánakodással tekénten? -- Kétség kívül: hogy, ha valaki azt akarná, hogy a' Magyar Nyelv az egész Hazában most mindgyárt fel-vétetődgyék, lehetetlenséget kívánna; valamint-szintén, hogy, ha p. o. valamelyik Ns Vármegyc a' Tót- 's Horvát-Országi Rendekhez már-is Magyarúl írna: azt senki helyben nem hagyhatná. Ismértcs Magyar köz-mondás az, hogy lassan-járva tovább juthatni. Soha sem jó a' hirtelenkedés; az erőszak pedig mindenkor ártalmas.

b) Hogy munkáknak 's igyekezettünknek ellenségei (kivált alattomban) nem lettek volna, és még most-is nem volnának: nem mondhattuk. Ezt azonban említés nélkül-is tudhatni. Hol, 's melyik jó szándéknak nintsen ellensége?

c) Gróf SZÉTSÉNYI FERENTZNEK! – Nem kell oly név mellé *titulus*, melynek csupa említése tiszteletre gerjeszti az embert. E n n e k hallására, egy példás jó Hazafit képzelt magának minden igaz Magyar; 's vígasztaló örömet érez minden Magyar Író. Engedjen az Ég Hazáknak sok illy Fiakat!

d) A' Deák Nyelvnek tudása el-annyira szükségesnek ítéltetik a' tanúltságra, hogy e' nélkül a' *Tudós* névre senki számot sem tarthat. – Ez a' Nyelv, különben-is már a' tökéletességnek felső pontyára vitettette lévén, és (mint holt nyelv) semmi viszonytást vagy változást többé nem szenvedhetvén: mintegy mértékjek 's rámaíjok lehet minden élő nyelveknek. (Tapasztalhatni ezt cgynehány, de valóban igen kevés-számú, Magyar Írókban-is; kik, az igaz ékesen-szóllást a' Régiektől meg-tanulván, munkájikban jó *syntaxist* tartani, 's annak rendi szerént írni igyekeznek.) – Most annyival-is inkább szükséges ezen Nyelvnek meg-tartása, mint-hogy a' magunké nints-is még elegendő-képpen el-készítve. De hasznos lesz még akkor-is, ha majd a' Magyar az egész Hazában el fogjuk-is terjeszthetni. Mert: (a' Gróf TELEKY JÓZSEF – Museumunknak egyik fő őltalma, 's ditsőssége – böltsen éneklí)

„--- A' ki Deák Nyelvet tanul,

Az más nyelvekhez-is jobb foganattal nyúl.

Mind azért, hogy itten a' szóllás' törvénnét

Tanulván, könnyítti más nyelvek' ösvényét;

Mind pedig, hogy nagyobb része a' nyelveknek,

Vagy édes leánya, vagy sógora ennek.

Ebben kell tanulnod az ékesen-szóllást.” 's a' t.

e) Lásd PLÁTÓT, *Ti méus ban*, hol-ott a' Filozofiát a' Múzsák' Mesterségeinek, kalaúzzává teszi.

A KLTE Magyar és Összehasonlító Irodalomtudományi Intézete és a Kossuth Egyetemi Kiadó közös gondozásában megjelenő *Csokonai Könyvtár* monográfiasorozat első darabja 1993-ban jelent meg, s azóta évente átlagosan három kötet lát napvilágot belőle. E sorozat testvérvállalkozása a *Csokonai Könyvtár: Források* című, irodalomtörténeti forrásokat közreadó jelen sorozat, amelynek háttérét elsősorban a Debreceni Egyetem Magyar és Összehasonlító Irodalomtudományi Intézetében működő Textológiai Műhely jelenti.

A sorozat *feltáró és felfedező* jellegű egyszerre. Céljának tekinti, hogy a tudományos kutatás és az oktatás számára hozzáférhetővé tegyen olyan (gyakran kéziratos) szövegeket, amelyek egyáltalán nem, vagy csupán alig fellelhető kiadványokban olvashatók, s a közreadással egyúttal ráirányítsa a szakmai figyelmet a kiválasztott művekre, műcsoportokra, kapcsolódva ezzel napjaink erőteljes rekanonizációs folyamataihoz. (A feltáró és a felfedező jelleg kötetenként természetesen eltérő arányokat mutathat.)

A szöveggondozásban egységesen a kritikai kiadások normái és eljárásai az irányadóak, a sorozat kötetei azonban nem közölnek részletes szöveggkritikai apparátust, a szöveg- és kiadástörténetet *összefoglalóan* ismertetik. A szövegek megértését segítő, a kötetek végén oldalankénti bontásban található magyarázó jegyzetek teljes filológiai feldolgozásra törekcsenek. Az utószó minden esetben nagyobb, műértelmezést is felvállaló kísérőtanulmányt foglal magában.

MEGJELENT:

Kisfaludy Sándor: Szépprózai művek
Kemény Zsigmond: Kisregények és elbeszélések
Bolyai Farkas: Drámák
Arany János: Tanulmányok és kritikák
Retorikák a reformáció korából
Első folyóirataink: URÁNIA
Első folyóirataink: ORPHEUS
Dugonics András: Etelka
Nagyari József tábori prédikációi
Retorikák a barokk korból

ELŐKÉSZÜLETBEN:

Schedius Lajos János széptani írásai

Ára: 2800,- Ft (I–II. k.)